

PRUTUL

*** REVISTĂ DE CULTURĂ * HUȘI ***

Serie nouă, Anul IX (XVIII), Nr. 2 (64) / 2019 * Fondator Costin CLIT

Acest număr al revistei este tipărit cu sprijinul financiar al Casei de Cultură „Alexandru Giugaru” din Huși și Consiliului local.

ISSN 1582 – 618X

COLEGIUL ȘTIINȚIFIC

Cercetător dr. Silviu VĂCARU

Profesor dr. Theodor CODREANU

COLECTIVUL REDACȚIONAL:

Redactor șef: Costin CLIT

Dr. Lucian-Valeriu LEFTER

Tehnoredactor: Lucian CLIT

E-mail:costinclit@yahoo.com

CUPRINS

STUDII ȘI ARTICOLE

<i>Unele considerații referitoare la locuințele Cucuteni A-B din situl de la Ripiceni-Holm/Telescu, județul Botoșani (2010-2019) – Dumitru Boghian, Aurel Melniciuc, Eduard-Gheorghe Setnic, Sergiu-Constantin Enea</i>	5
<i>Construcția de stat între memoria izvoarelor și tradiția istorică. Întemeierea Moldovei – Ștefan S. Gorovei</i>	31
<i>„Misterele” onomastice ale Iașilor (XI) – Mircea Ciubotaru</i>	39
<i>24 Ianuarie – Gheorghe Cliveti</i>	57
<i>Școala din Lipovăț, de la înființare până la construirea localului propriu – Gherghe Baci</i>	61
<i>Comucidul – Nicolae Rusu</i>	69

MEMORIA GENEALOGICĂ

<i>Îndreptări și precizări la istoria neamului Gonata. Din arhiva boierului de la Zberoaia – Mihai Anatolii Ciobanu</i>	77
<i>G. T. Kirileanu – noi mărturii epistolare (II) – Ștefan S. Gorovei</i>	105

DOCUMENTE

<i>Boieri și moșii de pe Valea Crasnei, ținutul Vaslui. Familia Miclescu – documente inedite (sec. XVII-XVIII) – Costin Clit</i>	131
<i>Documentele satului Giurcani din ținutul Fălciului (II) – Lucian-Valeriu Lefter</i>	203
<i>Jurnalul de război al profesorului Ștefan Bujoreanu – Cristian-Dragoș Căldăraru</i>	217

DĂINUIREA VALORILOR

<i>Ella Negruzzi (1876-1948). Prima femeie avocat pledant din România – Iulian Pruteanu-Isăcescu</i>	289
<i>Nicolae Rusu – Theodor Codreanu</i>	293

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

<i>File de istorie. Mănăstirea Florești. Album – monografie, de preot Geani Mocanu (coordonator editorial), Vaslui, S.C. Imprimare S.R.L., 2019 – Costin Clit</i>	301
<i>Ігор Лиліо, Греки на території Руського воєводства у XV-XVIII ст., Львів, 2019 – Valentin Constantinov</i>	308
<i>Preot Dr. Ioan Dură, Istorie bisericească. Studii și articole, Onești, Editura Magic Print, 2019 – Florin Marinescu</i>	309
<i>„Horeb” Revistă anuală de spiritualitatea și actualitate, nr. 1, decembrie 2019, Huși, Editura Horeb – Theodor Codreanu</i>	312

COLABORATORI

Gheorghe BACIU, profesor, Colegiul Național „Mihai Eminescu” din Iași
ghbaci@yahoo.com

Dumitru BOGHIAN, arheolog, conf. univ. dr., Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava – dumitruboghian@yahoo.com

Cristian-Dragoș CĂLDĂRARU, profesor, director Muzeul de Istorie „Paul Păltănea” Galați – cristian_caldararu@yahoo.com

Mihai Anatolii CIOBANU, doctorand, Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași – ciobanumihaianatolii@gmail.com

Mircea CIUBOTARU, profesor univ. dr., Facultatea de Litere, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași – mircea.ciubotaru944@gmail.com

Costin CLIT, profesor, Colegiul Național „Cuza-Vodă”, Huși – costinclit@yahoo.com

Gheorghe CLIVETI, prof. univ. dr., director al Institutului de Istorie „A.D. Xenopol” al Academiei Române, Iași

Theodor CODREANU, profesor, Colegiul Național „Cuza-Vodă”, Huși – th.codreanu@yahoo.com

Sergiu-Constantin ENEA, profesor, Liceul Teoretic „Ion Neculce”, Târgu Frumos – eneasergiu2014@yahoo.com

Valentin CONSTANTINOV, doctor habilitat în istorie, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Tiraspol cu sediul la Chișinău, cercetător științific principal la Institutul de Istorie, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării din Republica Moldova – valentkonstant@yahoo.fr

Ștefan S. GOROVEI, profesor univ. dr., Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași – stefangorovei@yahoo.fr

Lucian-Valeriu LEFTER, doctor în istorie, etnolog, Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Vaslui – lucian_lefter@yahoo.com

Florin MARINESCU, doctor în istorie, cercetător la Institutul de cercetări neogrecești din Atena – florinmar@ymail.com

Aurel MELNICIUC doctor în istorie, directorul Muzeului Județean Botoșani – aurel_melniciuc@yahoo.it

Iulian PRUTEANU-ISĂCESCU, muzeograf, șef Birou programe culturale și valorificare patrimoniu la Muzeul Național al Literaturii Române Iași – ipruteanu82@gmail.com

Nicolae RUSU, prozator, eseist, dramaturg, Chișinău – rsncl48@gmail.com

Eduard-Gheorghe SETNIC, muzeograf-arheolog, șef de secție, Muzeului Județean Botoșani – ardedu10@yahoo.com

**UNELE CONSIDERAȚII REFERITOARE LA LOCUINȚELE CUCUTENI A-B
DIN SITUL DE LA RIPICENI-HOLM/TELESCU,
JUDEȚUL BOTOȘANI (2010-2019)**

Dumitru BOGHIAN,
Aurel MELNICIUC,
Eduard-Gheorghe SETNIC,
Sergiu-Constantin ENEA

Situat în bazinul mijlociu al Prutului (așa-numita Depresiune a Prutului mijlociu), situl Cucuteni A-B1 de la Ripiceni-Holm a dovedit, în urma investigațiilor non-invasive (magnetometrice), chiar în ciuda păstrării sale parțiale (cca. ½ din suprafața inițială), o organizare internă complexă, prefigurând siturile cucuteniano-tripoliene de mari dimensiuni. De o deosebită importanță, pentru cunoașterea modului de întemeiere, funcționare și abandon a locuirii cucuteniene din această fază, sunt cele patru locuințe de suprafață (L 1-4), investigate în anii 2010-2015, precum și componentele (S/L 5-7) megastructurii cvasi-centrale (cca. 1000 mp), cercetate între 2016 și 2019.

În articolul de față, ne propunem să prezentăm integrat rezultatele investigațiilor arheologice realizate în acest sit în campaniile 2010-2019¹, asociat cu datele obținute prin cercetarea locuințelor cucuteniene (L. 1-4) și structurilor domestice (S/L. 5-7/2016-2019) din situl Ripiceni-Holm, județul Botoșani, și comparativ cu realitățile arheologice din alte situri contemporane Cucuteni A-B (Vorniceni, Corlăteni, Cucuteni/Băiceni-Dâmbul Morii, Traian-Dealul Fântânilor etc.), să reliefăm tipul de locuințe, modul de construcție al acestora, arhitectura și compartimentarea internă, instalațiile, inventarul și utilizarea spațiului construit, interpretate din perspectiva antropologiei locuinței.

Așa cum arătam și altădată, situl de la Ripiceni-Holm/Telescu se găsește în sectorul epigenetic, „încătușat” în calcare recifale, pe terasa a II-a a Prutului mijlociu, la 46 km nor-est de municipiul Botoșani, pe malul drept al râului², azi Lacul de acumulare Stânca-Costești. Din această cauză, situl a fost puternic erodat de Prut și se păstrează parțial, sub 50% din suprafața istorică (aprox. 10,5 ha din cele circa 20-25 ha inițiale), adică doar panta domoală de VNV a Dealului Holm (3-5° înclinare VSV și NNV). Înainte de anii '70 ai secolului al XX-lea (înainte de construirea barajului de la Stânca-Costești) promontoriul pe care se află situl, orientat NNV-SSE, avea o altitudine relativă de 20-30 m, deasupra văii Prutului, care prezenta o lățime de doar 90 m. De aceea, azi locația sitului se înfățișează doar ca un revers de cuestă, cu o altitudine relativă de 5-10 m, deoarece nivelul Prutului și Lacului de acumulare s-a ridicat de la 68-69 m altitudine absolută, la 85-89 m, în funcție de evoluția regimului hidric (fig. 1-2).

¹ Vezi bibliografia sitului de la finalul articolului, deoarece nu vom mai face citări pe parcurs. Datele prezentate au mai fost utilizate și la realizarea altor lucrări, unde citările au fost punctuale. Materialele din campania 2019 sunt inedite.

² Localizarea punctuală a sitului *Ripiceni-Holm (La Telescu)*: în partea de NE a localității, la 1,250 km NE de biserica din localitate și 1,2 km SE de situl Ripiceni-Stânca (coordonate geografice – 47°57'18,60" N; 27°09'05.83" E; elevație 94,5 m).

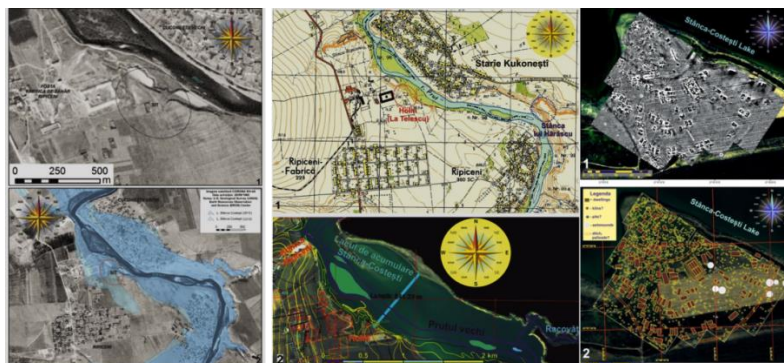

Fig. 1. Localizarea sitului de la Ripiceni-Holm, reconstrucții și magnetograma

Fig. 2. Vederi generale dinspre NNW ale sitului Ripiceni – Holm (2010, 2015, 2016)

Trecând la discutarea caracteristicilor locuințelor, ne referim la prima construcție investigată, **L1/2010**, identificată în SI/2010 și SII/2011. Aceasta era păstrată fragmentar, pe jumătatea de VSV, pe o lungime de 8,30 m și o lățime cuprinsă între 1,5 și 3,5 m, deoarece a fost distrusă, pe latura de ENE, de inundațiile din vara anului 2010 și a fost deranjată de locuirea Noua II din zonă (o colibă și o groapă). De aceea, credem că a avut, probabil, o suprafață de cca. 32 mp (8 x 4m), cu axul lung pe direcția VNV-ESE, vestigiile sale găsindu-se între -0,45m (partea superioară) și -0,65m (nivelul solului antic de călcare). A fost compartimentată, probabil, în două camere (una la ESE și cealaltă la VNV), (fig. 3).

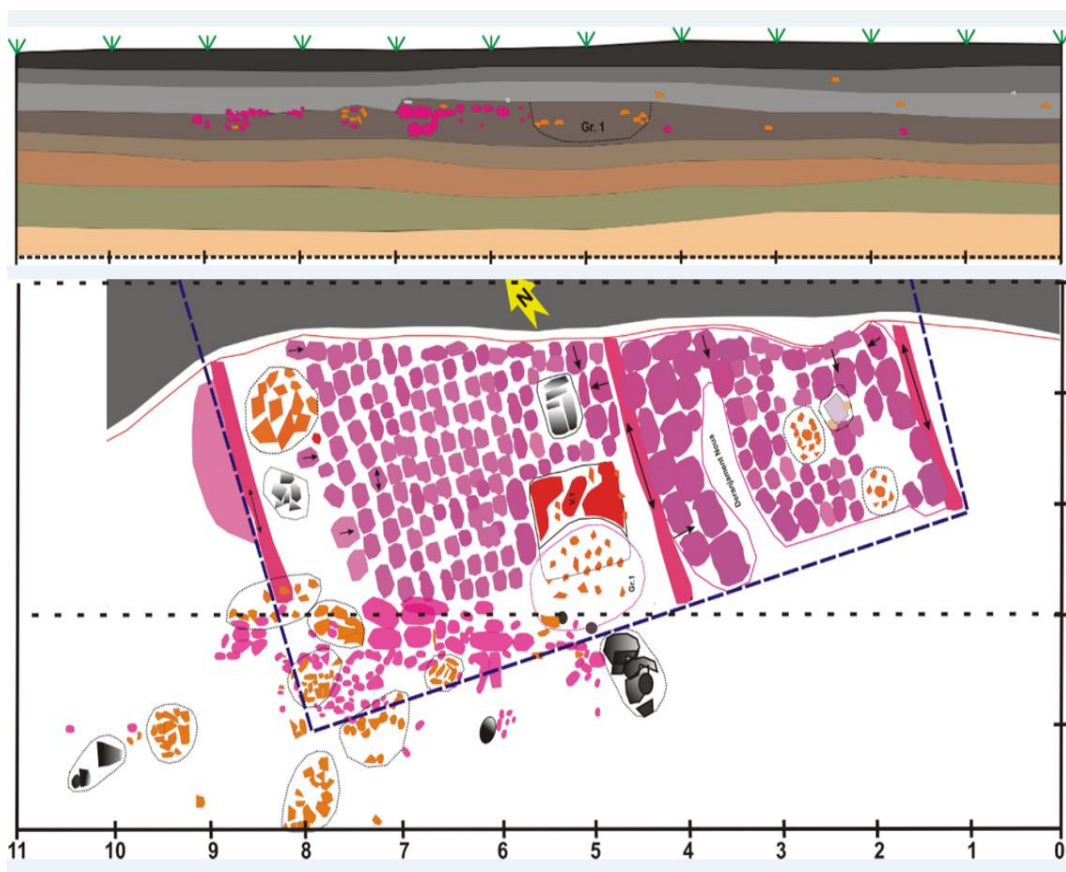

Fig. 3. Ripiceni-Holm. Planul general și profilul L1/2010

Ca elemente constructive prezenta o podea care a avut doar porțiuni de platformă cu substrucție lemnoasă, în camera de VNV, în rest fiind „naturală”, amenajată superficial pe sol, unde se găseau instalațiile și inventarul. Pereții au fost realizați diferit: pe substrucție lemnoasă alcătuită din bârne și dulapi (scânduri?) cu urme de fasonare, în camera de ENE, lipiturile cu plevă sau cu nisip aveau fețele netede, unele prezentându-se ca adevărate plăci ceramice, precum și pe panouri de împletituri de nuiel, unele destul de groase, în camera de VNV.

Fig. 4. Ripiceni-Holm. Aspecte ale cercetării L1/2010

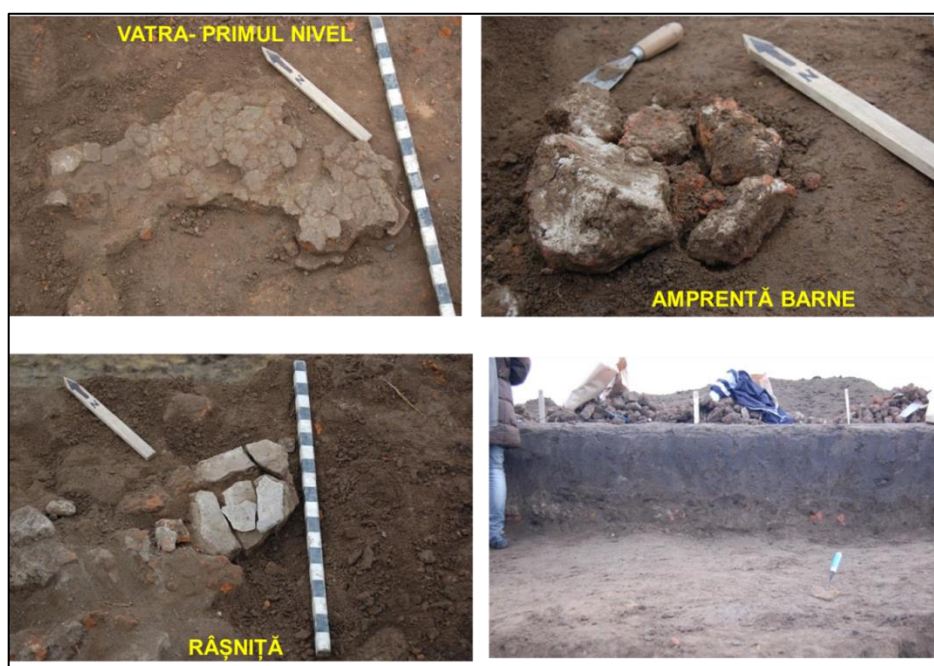

Fig. 5. Ripiceni-Holm. Complexe și profil (L1/2010)

Din cauza relativei uniformități a solului faeozionic protoistoric și a numeroasele crotovine, nu au fost decelate eventuale gropi de stâlpi/pari. Casa a avut un plafon lutuit, lipiturile păstrând unghiurile de „rupere” și direcțiile de desprindere.

Ca instalații, în L1/2010, exista vatra evoluată V1, probabil rectangulară, deranjată de o groapă Noua II. Aceasta era construită pe un pat de fragmente ceramice, acoperite cu un strat de argilă nisipoasă, arsă la portocaliu-cărămiziu. De asemenea, în camera de VSV, au fost descoperite două râșnițe, care nu prezentau eventuale gardine (fig. 4-5). Inventarul aflat pe nivelul de distrugere al L1 era alcătuit din vase întregibile, pictate, uzuale și Cucuteni C, un vas-binoclu (în colțul de SV al camerei de VNV), o greutate masivă de la o plasă de pescuit, lame, gratoare, un burin, frecătoare și nuclee reutilizate ca percutoare din silex local de Prut, puține materialele osteologice, doua statuete (una antropomorfă și una zoomorfă).

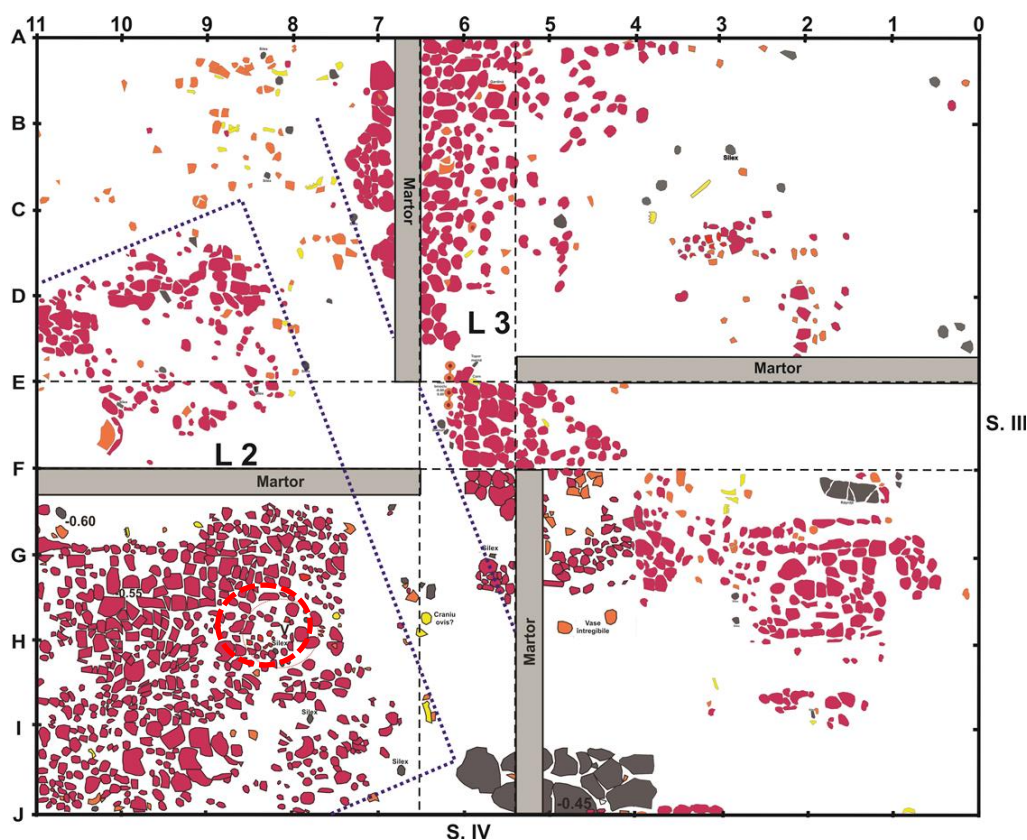

Fig. 6. Ripiceni-Holm. Planul general al L2 și L3/2012

Locuințele L2 și L3/2012 au fost descoperite în Caseta I/2012. L 2/2012 a fost descoperită în partea de NE a secțiunii amintite și avea o lungime de cca. 8 m și o lățime de cca. 5m, cu orientarea axului lung pe direcția NV-SE, prelungindu-se către NNE, în porțiunea nesăpată, unde se află drumul de țară, paralel cu Prutul (fig. 6). Aceasta avea, cel puțin, două camere, din care cea de SE era mai joasă, cu cca. 40 cm, deoarece cea de NV și era construită pe o substrucție lemnoasă masivă, lipiturile prezentându-se ca adevărate plăci, cu grosimea de 4-5 cm. Multe dintre acestea proveneau de la un plafon robust, lutuit, căzut destul de uniform peste parterul acesteia.

Camera de SE a avut podea-platformă realizată pe lodbe, în vreme ce camera de NV avea o podea simplă. Chiar dacă fost cercetată numai în parte, zona cu podeaua parțial adâncită de la NE, pare să aparțină unei încăperi cu destinație de bucătărie, fiind asemănătoare ca alcătuire și funcționalitate cu amenajarea identificată în cadrul L4/2015

(fig. 7). Nu excludem o eventuală etajare a acestei construcții, cel puțin în zona camerei de NV, deoarece, printre dărâmăturile de pereți au fost descoperite resturile unei vetre deranjate, în jurul căreia se găseau complexe gospodărești de cioplit silexul, cele ceramice etc., în principal.

Fig. 7. Ripiceni-Holm. Camerele de NV și NE ale L2

L3/2012 a fost descoperită aproximativ în centrul Cas. I, la cca. 1 m SV de L2/2012, fiind despărțite, probabil, de o uliță (?). În secțiunea cercetată, vestigiile locuinței indică o formă rectangulară, cu axul longitudinal pe direcția NV-SE, având o lungime de cca. 10 m și o lățime de cca. 5 m, prelungindu-se către SE, în porțiunea nesăpată. La fel ca și precedenta, pare compartimentată probabil în încăperi, potrivit grupării inventarului domestic. Cel mai bine se păstrau marginea de ENE și colțurile, ca urmare a arderii mai puternice și prăbușirii pereților și tavanului, în zona centrală, spre SV, lătușurile fiind mult mai puține, probabil datorită faptului că lutul cu pleavă pentru tencuirea pereților a fost mult mai puțin.

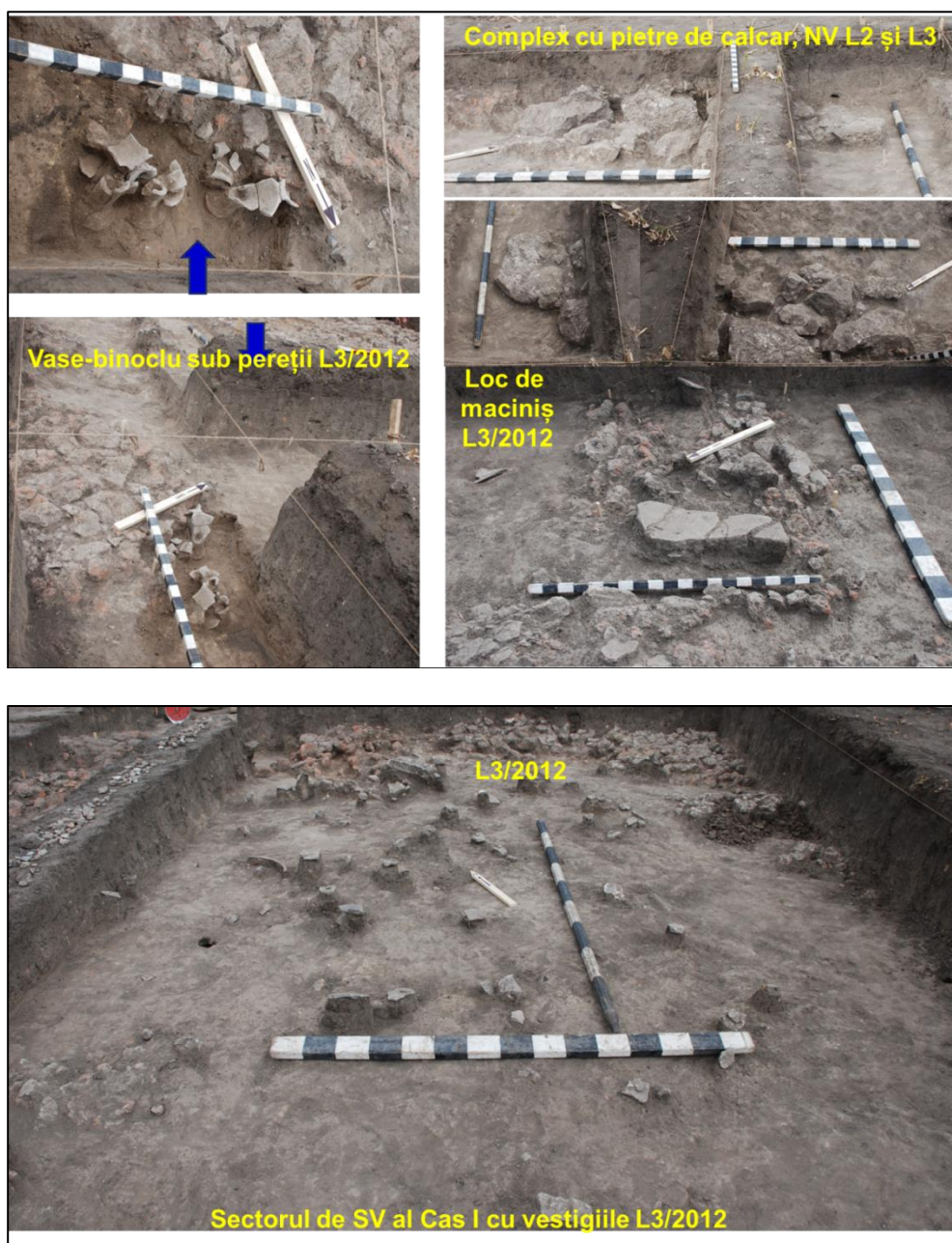

Fig. 8. Ripiceni-Holm. Komplexe din L3

Se pare că tavanul și pereții au fost realizați pe o substrucție lemnoasă destul de masivă, cu podea simplă, pe care se aflau vasele din interiorul camerelor, dintre care se remarcă vasele-binoclu, capacele în formă de coif suedez, împreună cu materiale osteologice animale, piese de silex și piatră. În camera de NV se găsea un loc de măciniș, cu amenajare din lut, poate o casetă de cereale și o râșniță aferentă. La NV de L2 și L3 se găsea o grupare de bolovani mari de calcar, iar la SE, un complex gospodăresc, alcătuit din

fragmente ceramice, resturi osteologice animaliere, frecătoare-percutoare din silex și piatră (fig. 8).

Locuința L4/2015 a fost descoperită în cas II/2015 (10 x 8 m), trasată la la SSE de Caseta I/2012. Vestigii sale s-au evidențiat de la -0,40-0,45 m, față de suprafața actuală a solului, suprapusă fiind de puține artefacte aparținând culturii Noua. Și în acest caz, este vorba de o locuință de suprafață fără platformă, de formă rectangulară (8 x 7 m, axul lung pe direcția NNE-SSV, diferit față de alte locuințe (ESE-VNV).

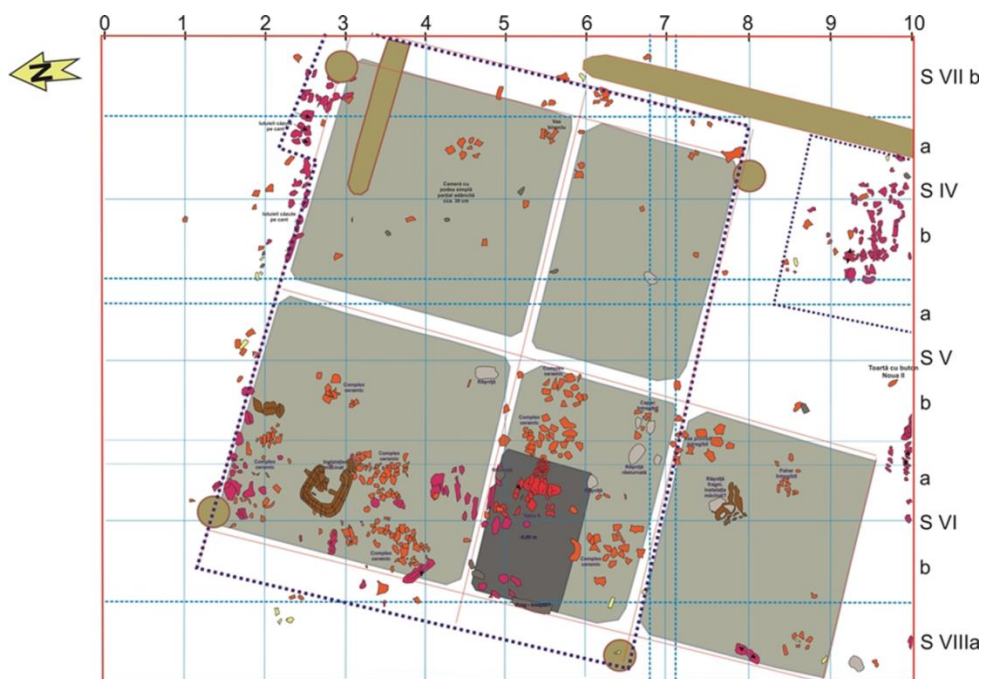

Fig. 9. Ripiceni-Holm. Planul general al parterului L4

Cercetarea a arătat că este vorba de o construcție etajată, cu un parter parțial adâncit (cca. 0,30-0,40 m) și un pod (mansardă) funcțională. Locuința era rectangulară, pluri-compartimentată: patru-cinci încăperi, despărțite de pereți interiori nelutuiți, fiecare cu destinații diferite (fig. 9-10).

Astfel, în jumătatea de VNV se găseau cel puțin două camere, din care cea de NNE avea două instalații de măcinș, cu gardine și suprafețe lutuite/făuite și râșnițe fragmentare, spații și vase de depozitare, mai ales pe lângă pereți. Încăperea de SSV era dotată cu o vatră interioară evoluată (V4/2015), realizată pe fragmente ceramice, împreună cu complexul gospodăresc adiacent, compus din mai multe vase, de diferite tipuri, uzuale și de factură fină/semifină, unele pictate și râșnițe. O încăpere se găsea la SV, cu puține lipituri de pereți și plafon, în interiorul acesteia găsindu-se o râșniță de piatră, aflată într-o ramă de lut deteriorată și câteva vase. Vasele și instalațiile parterului erau sub și, mult mai rar, printre lutuile de planșeu și aproape niciodată, deasupra (fig. 9; 11).

Aceeași compartimentare pare să fi avut și jumătatea de ESE a casei, dar sub lutuile masive de planșeu/platformă nu au fost descoperite alte complexe arheologice.

Peste parter a fost realizat planșeul podului casei, din trunchiuri despicate ($\varphi=12-18$ cm), lutuit gros și căzut compact peste instalațiile de la nivelul inferior, căpătând

aspectul unei platforme rectangulare, alveolată, unitară, vălurită și divizată în bucăți mari, excepție făcând zona centrală lipsită de lutuiele arse (fig. 10).

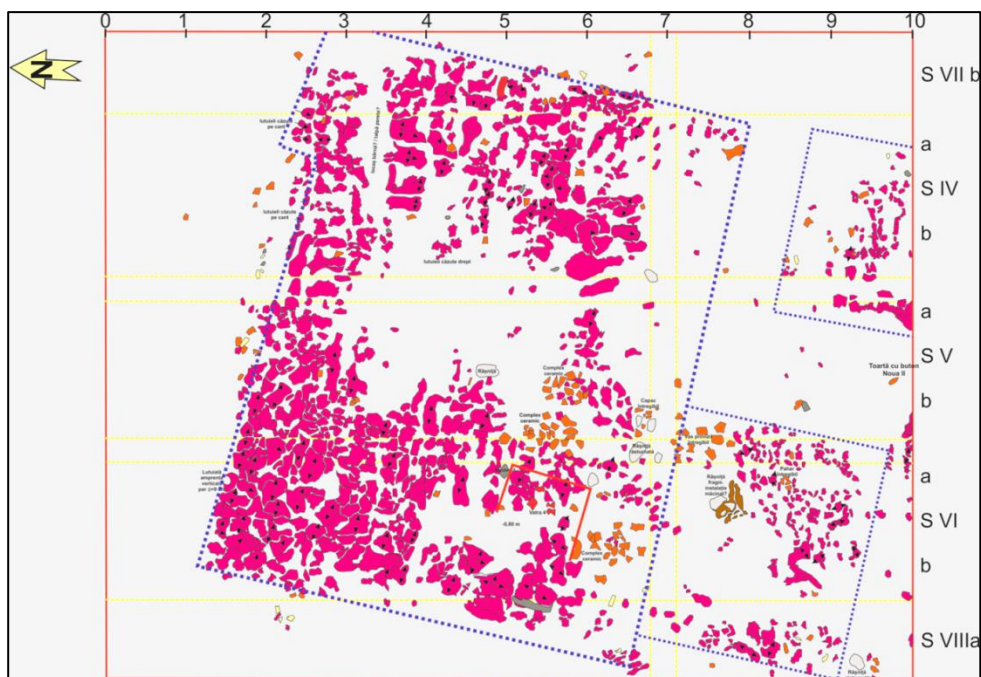

Fig. 10. Ripiceni-Holm. Planul general al etajului L4

Nu știm dacă planșeul acoperea întreaga suprafață a casei sau numai laturile din jurul pereților, dar existența vetrei interioare V4 vorbește de necesitatea existenței unui sistem de evacuare/ventilare naturală/ artificială a fumului.

Remarcăm că lutuielele de pereți erau mai puține decât cele de planșeu, iar consistența și masivitatea lor arată că la construcție a fost utilizată o mare cantitate de lemn, probabil bârne încheiate și unse cu lut mai puțin. Pentru pereții superiori, mai ușori, pentru cei despărțitori și delimitări perimetrice s-au utilizat stâlpi mai subțiri ($\varphi \leq 10$ cm) și panouri din nuiete împletite și luate (fig. 12).

În apropiere, spre SE, se conturează o anexă gospodărească, reprezentată prin lutuiele de perete destul de compacte, căzute peste vasele din zonă. Ne întrebăm dacă nu este vorba cumva de o altă cameră a jumătății de ESE a L4, dar răspunsul va veni doar după investigarea suprafețelor din jurul acestei construcții.

Fig. 11. Ripiceni-Holm. Imagini cu instalațiile de la parterul L4

Inventarul nu este foarte bogat, constând doar din topoare șlefuite, neperforate de piatră, cu urme de întrebuințare, piese de silex local de Prut (lame și gratoare), resturi osteologice, o statueta antropomorfă, râșnițe și frecătoare, ceramică uzuală și pictată (în grupele stilistice Cucuteni A-B1a), cu decorul destul de rău păstrat.

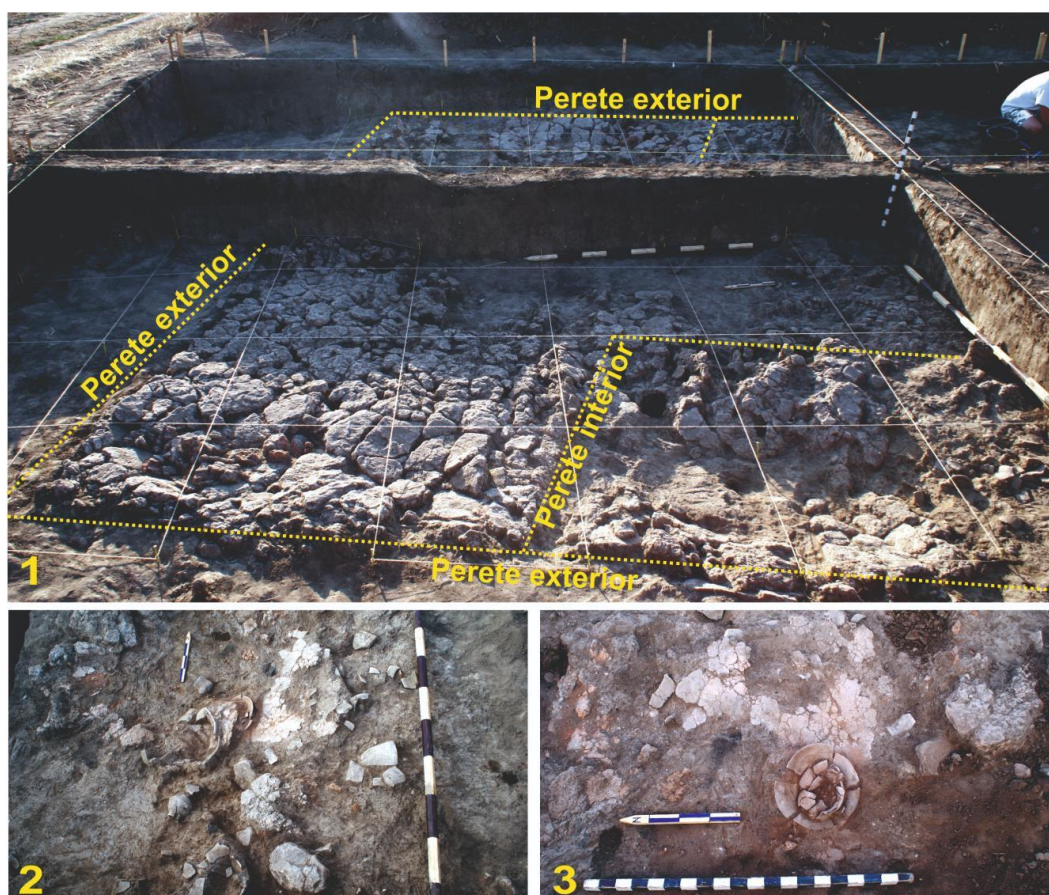

Fig. 12. Ripiceni-Holm. Imagini cu plafonul și unele complexe de la parterul L4

Din anul 2016 a început cercetarea megastructurii centrale (fig. 13), constituită dintr-o asocierie de complexe, dintre care unele, mai ales cele din interior au certe trasături de locuințe și anexe gospodărești. În cele trei campanii de săpături (2016, 2018-2019) au fost investigate complexe din partea de Nord-nord-vest ale megastructurii (peste 400 mp), ceea ce a permis definirea caracteristicilor acestora, unele evidențiate în magnetogramele realizate.

În continuare, ne vom referi doar la complexe de locuit aflate în incinta identificată (fortificată cu șanț împrejmuit și un perete/„zid” lutuit), pe care le-am desemnat drept structuri/locuințe, denumite astfel până la clarificarea situațiilor arheologice, deosebit de originale și complicate, întâlnite în săpătură. Astfel, complexe de locuit din incinta megastructurii sunt: S/L5, S/L6 și S/L7, pe care le prezentăm asociat în relațiile identificate cu celelalte elemente constitutive ale mega-complexului.

În cei trei ani de cercetări, am putut stabili că **structura/locuința S/L5/2016** reprezintă un perete/„zid” de incintă cu structură lemnoasă lutuită, pe lângă care, în perioadele de liniște, în interiorul și în afara acesteia, se desfășurau și activități gospodărești. De aceea, această amenajare era, deopotrivă, defensivă și utilitară (apărarea interiorului, unde se lucra cu foc deschis/vetre, de vânturile puternice din Culoarul Prutului mijlociu), în partea interioară a peretelui/„zid”, găsindu-se mai multe amenajări de locuit.

Încă din anul 2016, consideram că era vorba de un complex de locuit, care, făcea corp comun cu peretele împrejmuitoare al megastructurii, realizat pe schelet lemnos și lutuit, observații care s-au verificat ulterior.

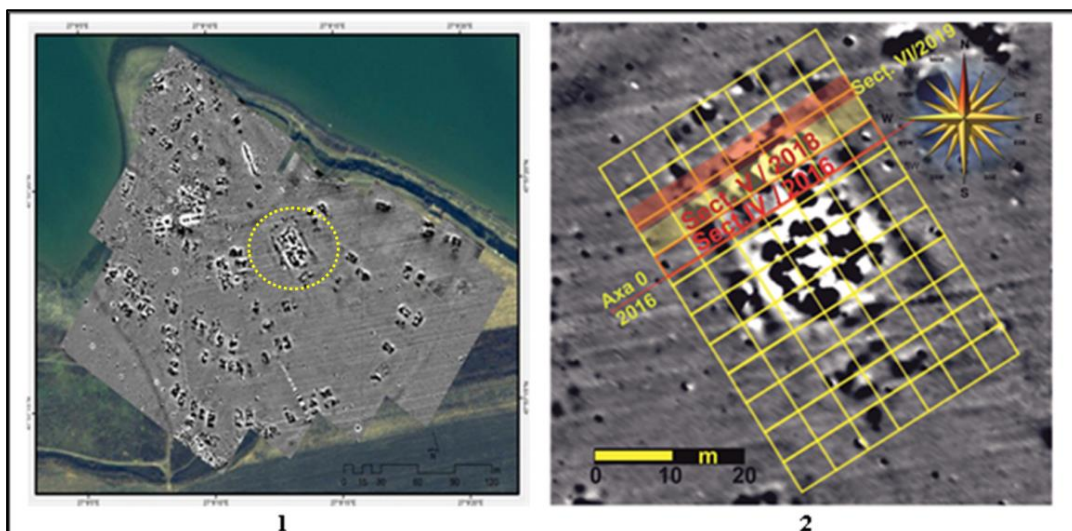

Fig. 13. Ripiceni-Holm. 1. Magnetograma sitului cu indicarea megastructurii; 2. Detaliu cu magnetograma megastructurii și cele trei secțiuni arheologice realizate

Identificată în porțiunile de ENE ale secțiunilor S IV-VI, de regulă în carourile 2-6 a-c, pe o lățime variabilă, între 3 și 4 m și o lungime de 9 m, deocamdată, S/L5 se prezenta sub forma unei aglomerări alungite de lutuieli de perete și plafon (?), cu densități diferite în spațiu, aflate pe suprafața înclinată a solului antic de călcare, de la -0,50/-0,60 m, spre m. 6, către -0,90/-1,30 m, către m. 2-3. O parte dintre aceste lutuieli erau scurse, către șanțul de împrejmuire a incintei, spre ENE.

Era vorba de lutuieli din argilă amestecată cu materiale vegetale mărunțite (paie, pleavă) și, câteodată, cu nisip, aplicate pe o substrucție lemnoasă, realizată din pari/stâlpi cu grosimi diverse (subțiri, cu diametre de 6-8 cm; groși cu diametre de 15-18 cm), dar existau și amprente de panouri de nuiel, căzute de la NE spre SV sau de la NV către SE. Unele lutuieli proveneau de la fețele exterioare ale pereților, altele de la fețele interioare, arse diferențiat de la cărămiziu, cele de deasupra, la brun-negru, cele de la parte inferioară/dedesubt (fig. 14).

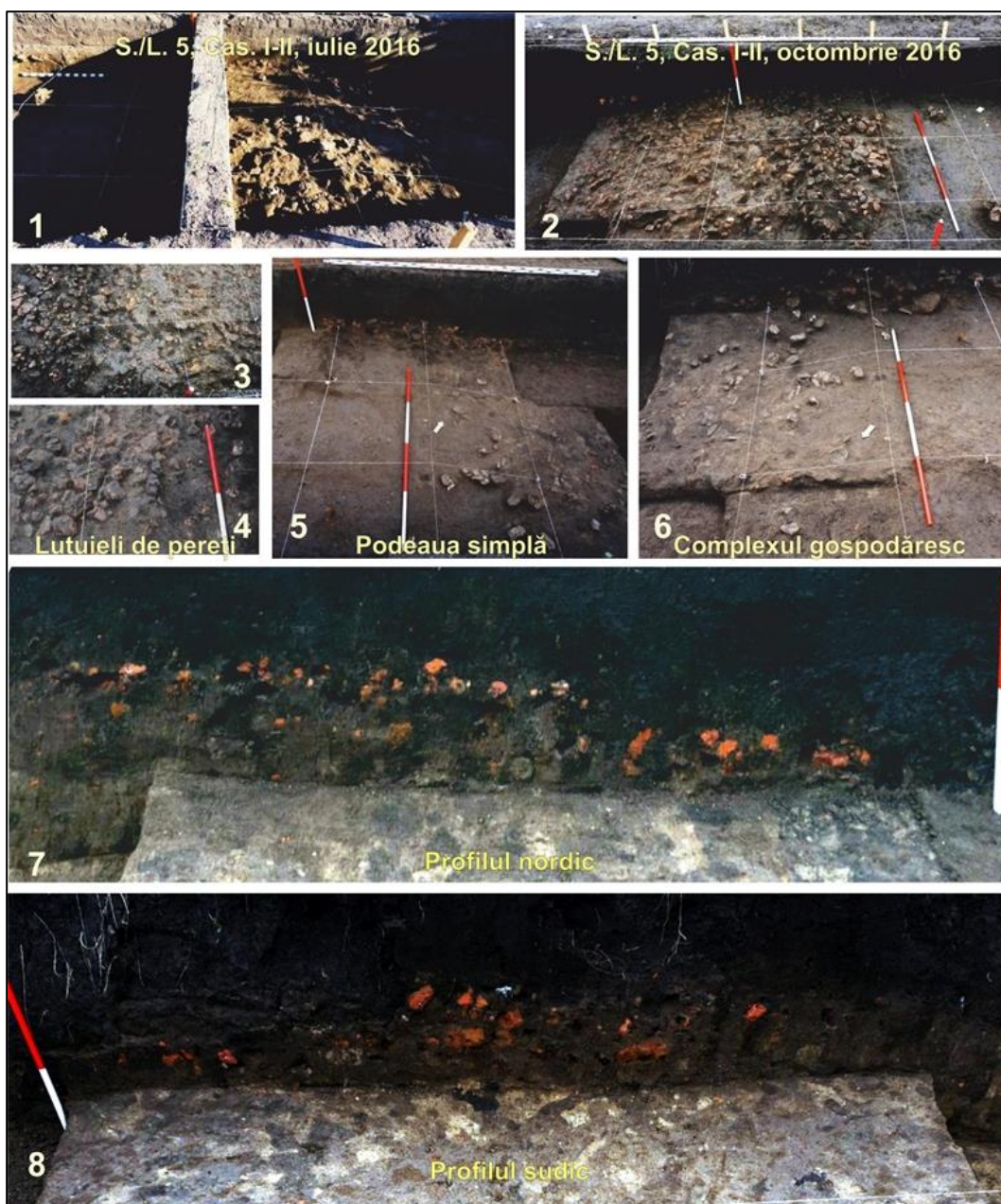

Fig. 14. Ripiceni-Holm. Imagini cu etapele cercetării S/L 5 (campania 2016)

În interior, pe podeaua de lut/nivelul de călcare cucutenian (-0,75-0,90 m) se găseau fragmente de vase pictate și uzuale și materiale osteologice, provenind dintr-un complex gospodăresc casnic, împreună resturile gardine de vatră/instalație de măcinat (?), în SVI (carourile 4-5 a, - 0,75 / 0,85 m), fragmente ceramice și osteologice, în S V, și vase dispuse pe lângă perete, dintre care unul întregibil, în S VI.

Interesantă era și amenajarea din S VI (m. 1,20-3) din afara peretelui/„zidului” de incintă, aflată pe o „treaptă”, către șanțul de împrumut pământ/împrejmuire de la ENE, care reprezenta un complex gospodăresc alcătuit din șase râșnițe fragmentare (patru cu față

în sus și două cu fața în jos), dispuse oarecum în linie, pe direcția NNV-SSE, asociate cu un șir de trei vase întregibile (fig. 15).

Fig. 15. Ripiceni-Holm. Imagini cu etapele cercetării S/L 5 (campania 2019)

Mult mai clare, sub aspectul caracterului de locuință, sunt complexele din cadrul **structurii/locuinței S/L 6/2016**, care s-a dovedit, în cele trei campanii de investigare, a fi un bloc, **o structură de locuit pluri-compartimentată, cu mai multe componente, cu una sau mai multe camere de locuit, anexe și complexe gospodărești**, care se aflau între m 8 și m 22/23, tot pe o lungime de 9 m, deocamdată. Caracteristicile acestora sunt diferite, în funcție de funcționalitatea fiecărei încăperi, astfel încât, la timpul viitor, când vom avea ansamblul complexelor arheologice din cadrul megastructurii, vom proceda la o subdivizare a acestora.

Complexele S/L 6, descoperite în 2016, m. 8-15 a-c, se caracterizau prin bucățile mari și compacte de pereți exteriori și interiori, cu amprente de nuiele și lemne subțiri

(diametre 3-5 cm), și de la planșeul de plafon, de-a lungul unor „linii de rupere”, căzute peste camerele și instalațiile casnice de la parter, fapt care a determinat înclinări diferite ale acestora, ceea ce indică, cu un grad ridicat de încredere, că este vorba de o amenajare etajată.

Pentru aceasta ar pleda și elementele arhitectonice ale catului superior/podului utilitar al construcției (plăcile mari, căzute compact/relativ coerent, cu urme de fățuială/tencuială, plăcile unui perete, cu modelarea „ancandramentului” unei ferestre circulare (carourile 10-11 b-c), grinzile și lodbele/dulapii din structura lemnoasă a planșeului (lațimi și diametre de 15-20 cm, 4-6 la m liniar) și lutuielile subțiri, cu fețe drepte, realizate din argilă, cu multe materiale vegetale în compoziție, de la pereții superiori, mai ușori (fig. 16).

Dedesubt se găseau, cel puțin două încăperi, una de SE, care avea podea simplă (-0,60 m), în care se afla o instalație de măcinat (carourile 11-12 c), păstrată *in situ*, deoarece se continua în porțiunea nesăpată, și o cameră de NV, cu podeaua alveolată (cca. 0,40 m), în care se găsea groapa nr. 10 (fig. 17). Această componentă a megastructurii se aseamănă, din punct de vedere arhitectonic/constructiv, cu locuințele 2/2012 și 4/2015 (cu etaj/pod funcțional, camere cu podea simplă, la suprafața solului, și podea parțial adâncită).

Între m. 15 și 22, într-un fel de „curte interioară”, au fost identificate construcții ușoare/anexe (atenanse/paravane/„bucătării de vară”), caracterizate prin lutuieli mărunte de pereți, risipite, între care au fost descoperite vatra simplă V 1/2016 (carourile 20-21 b-c, -0,65 m) și vase Cucuteni A-B, întregibile (carourile 16-17 b, 19-20 b, 21-22 a-b), grupate sub și lângă un perete mai solid și mai bine ars.

Această structurare a spațiului locuit din incinta megastructurii a fost sesizată și campania din 2018, când s-au precizat mai bine caracteristicile componentelor acestui „bloc”, divizat în două jumătăți, cea de ENE și cea de VSV.

Astfel în jumătatea de ENE (m. 8-15 a-c), se remarcă aceeași structură de locuit pluri-compartimentată, cu mai multe camere de locuit, presupuse, în momentul de față, doar pe baza suprafeței. Tipurile diverse de lutuieli, sugerează mai multe feluri de elemente arhitectonice: pereți masivi și planșeu/tavan, cu schelet lemnos robust și lutuieli mai compacte, argilo-nisipoase și cu fitolite vizibile, și pereți ușori, realizați pe structuri lemnoase netede sau pe împletituri de nuiel și lodbe, acoperite cu argilă amestecată cu multe materiale vegetale („lipituri spongioase”), cu niveluri de fățuire sau de refacere de 2-3 cm grosime. După demontarea acestora, s-a observat că pe podeaua simplă se găseau puține fragmente ceramice, dar lipseau instalațiile și elementele care să permită decelarea unor pereți despărțitori.

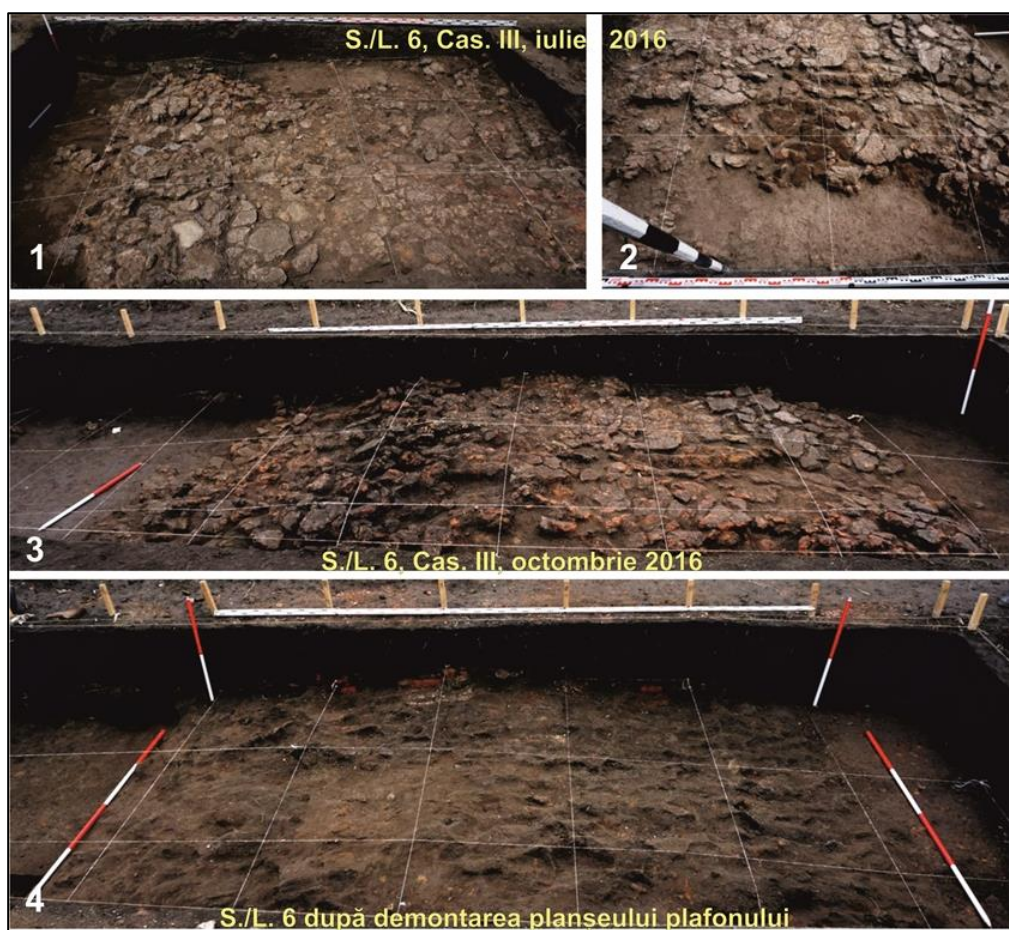

Fig. 16. Ripiceni-Holm. Imagini cu etapele cercetării S/L 6 (campania 2016)

Cele mai importante date, referitoare la compartimentare, le-a oferit jumătatea de VSV, în care exista o **cameră cu vatra V. 2/2018**, o **cameră cu râșnițe** (două întoarse și una cu fața în sus), între ele aflându-se un vas din categoria cu scoică în pastă (Cucuteni C, carourile 19-20 a-b, -0,45 m), și o **cameră cu un complex ceramic** (m. 19-21 b-c). Aceste anexe se prezentau sub formă de lutuiele arse provenite de la pereții exteriori și interiori, cu amprente de lodbe, șipci și nuiete, și de la porțiuni de plafon, mai ales cele plate, cu grosimi de 4-6 cm, căzute pe podeaua simplă, pe care se găseau instalațiile și inventarul. În dreptul m. 22, pe peretele nordic al secțiunii, se individualiza un stâlp, probabil de la peretele vestic al acestui complex.

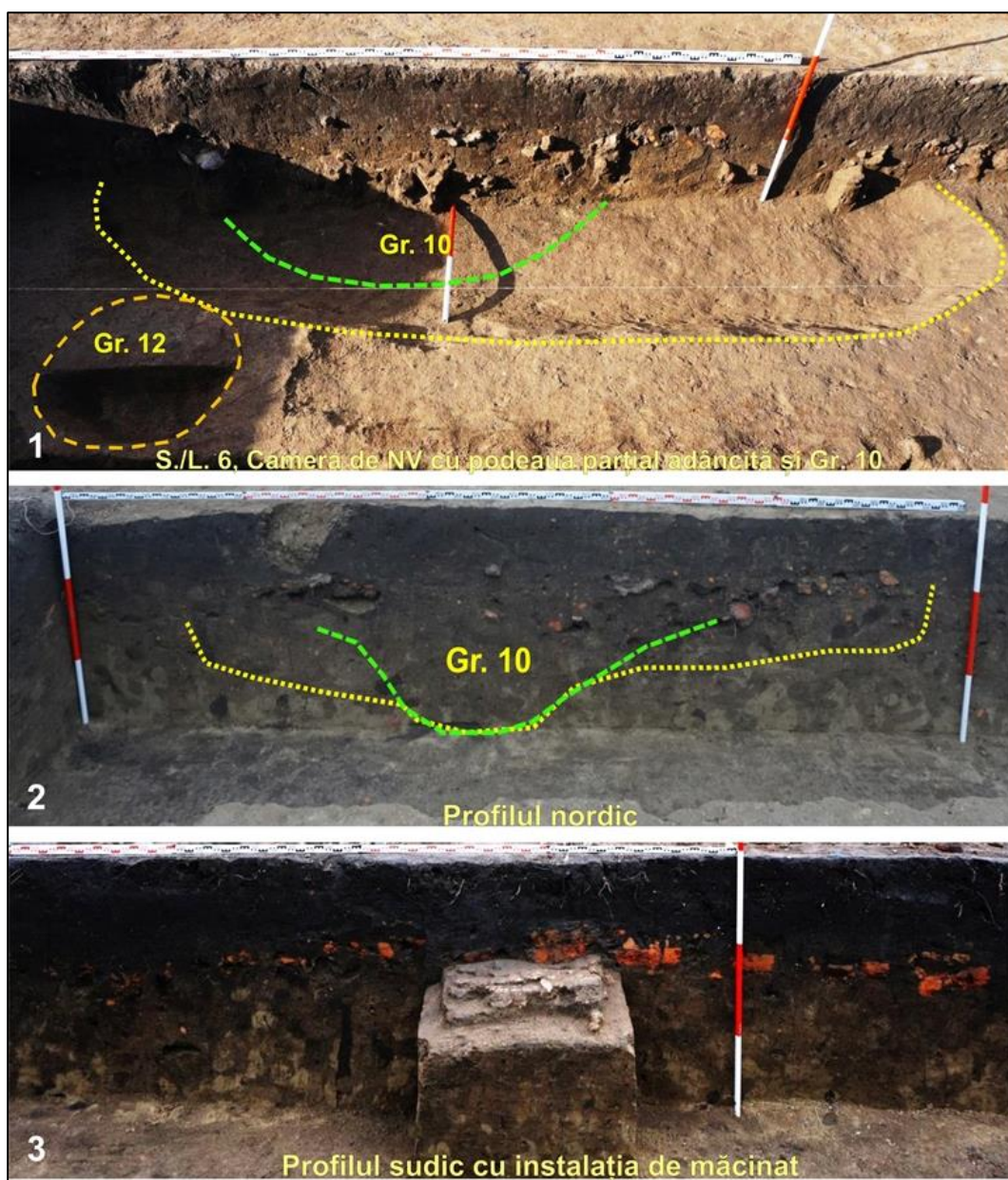

Fig. 17. Ripiceni-Holm. Imagini cu etapele cercetării S/L 6 (campania 2016)

În **camera cu complexul ceramic**, au fost descoperite mai multe vase întregibile, înșiruite pe lângă pereți: trei vase-binoclu, un vas cu șanțuire pe umăr/*Schultergefäße* cu capacul său, pahare, vase-fructieră etc., sparte prin prăbușirea lipiturilor arse de tavan și pereți. Funcționalitate acestei încăperi este dificil de stabilit (cămară? spațiu de depozitare, context sacru?) existând indicii pentru o destinație multiplă. Pentru funcționalitatea cultică pledează descoperirea *in situ* a unei statuete antropomorfe feminine pictate, fragmentară (m. 18 c, la -0,55/-0,60, la NNV de vasul nr. 10, depusă în acesta (?) și recuperarea (caroul 18 a, -0,90 m), a unei alte statuete feminine similare, fără bust și cap, din vechime (fig. 18).

Fig. 18. Ripiceni-Holm. Imagini cu etapele cercetării S/L 6 (campania 2018)

Camera cu vatra (V. 2/2018) se prezenta ca un spațiu gol, de formă rectangulară (2 x 2,70 m), care a funcționat ca o bucătărie, instalația găsindu-se în carourile 16 a-b, fiind păstrată doar pe o latură (o porțiune de 0,80 x 0,35 m).

Observațiile din anii precedenți au fost confirmate și completate în campania din 2019, când s-a constatat aceeași compartimentare a spațiului construit din cadrul componentei centrale a S/L6 (m. 7,80-23), jumătatea de ENE (m. 8-15), destinată locuirii și altor activități, și cea de VSV (m. 15-23), în care se găseau complexe gospodărești. Se mențin observațiile realizate în anii anteriori, referitoare la caracteristicile componentelor jumătății de ENE, în special diversitatea lutiului de pereți exteriori și planșeu/plafon, dar au apărut elemente noi, precum gropile mari de stâlpi: groapa 16 (caroul 18 b, -1,10-1,90), groapa 17, probabil și de fundație, cu vas (caroul 15 b, -1,35-2,10) și groapa 18 (caroul 12 b, -1,40-1,95 m), dispuse în linie, pe direcția VSV-ENE, perpendicular pe axul lung, care asociate cu șirul de șase vase întregibile, aflate pe linia carourilor 12-19, vorbesc de existența peretelui masiv de NNV al componentei centrale policompartimentate.

Fig. 19. Ripiceni-Holm. Imagini cu S/L 7 și profilurile sale (campania 2016)

Fig. 20. Ripiceni-Holm. Imagini cu S/L 7 (campania 2019)

Compoziția, structura și morfologia lipiturilor din jumătate de ENE era diversă: lutuieli masive, cu multe materiale vegetale, uneori și cu nisip, prezentând amprente de lodbe despicate; lipituri mai ușoare, mai subțiri (3-5 cm), cu multă pleavă, din structura pereților superiori; lutuieli subțiri (7-10 mm) cu pleavă mărunță și nisip, provenite de la

fățuieli ale pereților; lipituri cu materiale vegetale în compoziție, cu mulură canelată, de la un perete exterior ornamentat sau de la elementele arhitectonice. Interesante sunt și lipiturile provenite de la vetrele V4/2019 și V6/2019, cu foarte mult nisip în compoziție, dense, cu o grosime de 2-3 cm, compacte, ca niște plăci, arse la brun-cenușiu sau cenușiu (carourile 11-12b-c și 13-14 b-c, -0,50 m).

În încăperile jumătății de VSV, sub lipiturile de perete cu amprente de stâlpi subțiri și împletituri de nuiele, au fost descoperite ca instalații și complexe gospodărești: vatra V5/2019, alcătuită din lipituri nisipoase, brune-cenușii (caroul 20b -0,50 m); o instalație de măcinat, cu o rârniță spartă cu fața în sus, (caroul 22a, -0,45/-0,50 m), în conexiunea fragmentelor, asemănătoare celor descoperite în anul 2018, în asociere cu trei frecătoare/percutoare din silex, calcinate, provenite de la un loc de măciniș.

Elementele **structurii/locuinței 7/2016** au fost identificate în partea de VNV a secțiunilor IV-VI, în carourile 24-28/29, pe o lățime de 4-5 m și o lungime de 9 m, suprafața lutuieiilor fiind înclinată, de la -0,40 la -0,90/-1 m, către șanțul de împrejmuire de la VNV. De la început, s-au remarcat plăcile mari ale lutuieiilor de pereți masivi (unele de cca. 30 cm grosime) mai ales la cel exterior, cu fățuieli/refaceri diferite de la 8 mm la 5/6 cm grosime, căzute peste complexele interioare, pe direcțiile NE-SV, NNE-SSV și, mai rar VNV-ESE, perpendicular pe axul lung al complexului. Aceste lutuieiii erau arse inegal, de la brun-cărmiziu, la suprafață, la cenușiu-negru, în miez, având o structură coerentă, monolitizate, datorită infiltrațiilor milenare de carbonați (fig. 19-20).

Cantitatea mare de lipituri de perete, cu dimensiuni și compoziții diferite: groase (cca 0,30 m), din argilă nisipoasă, densă, cu puține materiale vegetale mărunțite, la bază, cu urmele structurii robuste de lemn (o suprafață concavă, semicirculară, de la lodbe și/sau cu amprente de nuiele și pari subțiri, $\varphi=6-8$ cm, și una cvasi-orizontală, cu elemente de fățuială netezită cu degetele), și mai subțiri în elevație (cca. 0,15-0,20 m), din argilă cu multe materiale vegetale mărunțite, pledează pentru o construcție etajată (probabil cu un nivel), cu pereți inferiori masivi, cu substrucție lemnoasă mai rezistentă (stâlpi și panouri din nuiele) și pereți superiori mai ușori, pe panouri din împletituri de nuiele, unse cu lut. Dovezile unui posibil pod lutuit sunt puține (m. 26-27).

Podeaua S/L 7 era simplă și se afla la -0, 90-1 m, pe aceasta fiind identificare mici aglomerări ceramice, fragmente osteologice, piese de silex (carourile 24-26 a-c) și trei gropi circulare, deschise la momentul distrugerii: groapa 11 (carourile 25-26 a), umplută cu materiale ceramice, oase, așchii și un nucleu epuizat de silex, lutuieiii mărunte, groapa 13 (carourile 25-26 c), care avea în umplutură materiale ceramice, osteologice și lutuieiii, și groapa 15 (carourile 25-26 a) imediat lângă perete, spre interior, în care se afla un vas, definind, foarte probabil, complexe gospodărești aflate în/la interiorul zidului de incintă (fig. 19-20).

Încă din 2016 consideram că este vorba despre un perete împrejmuitor masiv, din cadrul unei structuri etajate (posibil turn), căruia îi erau adosate, la interior, diferite complexe gospodărești, la fel ca în cazul S/L 5. Acest perete vest-sud-vestic de incintă avea orientare longitudinală NNV-SSE, era gros de aproximativ 30 cm și avea o înălțime estimată, pe baza masivității și cantității lutuieiilor, de peste 2 m.

Fig. 21. Ripiceni-Holm. Imagini cu șanțul de împrejmuire de la VSV (campania 2019)

Deși nu fac parte din complexele de locuit, se cuvin spuse câteva cuvinte despre șanțurile de împrejmuire ale megastructurii: de ENE și cel de VSV. Șanțul de împrejmuire de ENE a fost identificat, în toate cele trei secțiuni cercetate, în capătul de ENE al acestora, în lungul, în exteriorul și în complementaritatea peretelui de incintă, pe o lățime de cca 2 m (menționăm că a fost surprins numai pe jumătate). După dimensiuni și prin comparație cu șanțul de împrejmuire de VSV, estimăm că a avut, la gură, o lățime de aprox 3 m, și o adâncime de 0,60-0,70 m și un profil alveolat, în formă de U lătit. A fost umplut, încă din vechime, cu pământ scurs din strat, și materiale diverse: fragmente ceramice, oase, lutuiele, masate, în special, pe orizonturile -1,30/-1,55 m, după distrugerea megastructurii și în timp.

Șanțul de împrejmuire de VNV (fig. 21) s-a individualizat, cu mici variabile, între m 29 și 33, având o deschidere reală, la gură, de cca. 3-3,10 m, pe direcția NNE-SSV, o adâncime de 0,50/0,60 m, cu un fund albiat, la fel ca cel al șanțului de ENE. Și acest șanț, se afla în lungul, în exteriorul și în complementaritatea peretelui de incintă de VSV, fiind umplut asemănător precedentului, încă din timpul existenței așezării, dar mai ales ulterior, cu multe fragmente ceramice, resturi oseologice (*Bos*, *Sus*, *Ovis*) foarte sparte, numeroase deșeuri de prelucrare a silexului (galeți, nuclee, spărturi) și câteva piese întregi (gratoare, un vârf mare de săgeată) și lipituri, scurse dinspre S/L. 7/2016, concentrate pe nivelurile -1,35/-1,40/-1,60/1,65 m, dovadă că, în unele cazuri, pe „malurile” acestuia se desfășurau activități gospodărești.

În concluzie, până în prezent, cercetările efectuate la Ripiceni-Holm au o deosebită importanță pentru cunoașterea sistemelor de construire și funcționare a locuințelor cucuteniene, observându-se atât elemente de continuitate și asemănere cu siturile de la Trușești, Drăgușeni, Vorniceni dar și anumite specificități (locuințe cu podea simplă, bucătăriile semiadâncite și, probabil, cu spații pentru evacuarea fumului, plafoane parțiale

și/sau continui, tipuri diferite de pereți – exteriori, interiori, inferiori și superiori, cu substrucție și lutuie deosebite, precum și lipsa platformelor masive, lutuite.

Interesantă, în organizarea spațiului construit, care vădește certe elemente de sistematizare, este gruparea locuințelor, fie în incinte (vezi megastructura), fie câte 2-3 construcții, ceea ce pune problema unui anumit tip de organizare micro-comunitară, a grupurilor familiale/de clan și a celor teritoriale, precum și destinațiile aparte ale unor asemenea „blocuri”/ megastructuri și o anumită concepție asupra micro-cosmosului cucutenian.

În cadrul macrostructurii, se configurează complexitatea organizării fiind prezente componente diverse: pereții incintei rectangulare (S/L. 5 și S/L. 7), cu complexe domestice (gropi, locuri de măcinș), „blocul” orizontal de mari dimensiuni (S/L 6), pluri-compartimentat, alcătuit, în partea de ENE, din locuințe propriu-zise, probabil etajate, cu încăperi de locuit și de desfășurare a activităților, inclusiv cele cultice, și anexe gospodărești, în zona de VNV, cu spații de depozitare și de lucru (vetre, instalații de măcinș), șanțuri continui, pe laturile de ENE și VSV, săpate atât pentru împrumut pământ, necesar pentru construcții, cât și reutilizate ca șanțuri de împrejmuire/delimitare ale incintei locuit.

Descoperirea groapii de fundație (Gr. 17) arată existența unor ritualuri de întemeiere și consacrare a spațiului construit/locuit, cu analogii în siturile contemporane de la Vorniceni³ și Traian-Dealul Fântânilor⁴, dar și în altele, din fazele Cucuteni A și B⁵. Locuințele cercetate și componentele megastructurii pot fi comparate cu cele de la Corlăteni-Țarină⁶ și Băiceni/Cucuteni-Dâmbul Morii, unde au fost descoperite, de asemenea, structuri mari și complexe de locuit.⁷

Amplasarea cvasi-centrală a megastructurii, pe un loc mai înalt al spațiului de altădată, dimensiunile și componentele identificate arheologic, gropile de stâlpi masivi și structurile arhitectonice robuste, asocierile complexelor, inclusiv unele cultice (încăperi cu

³ Maria Diaconescu, *Aspecte ale unor practici magico- religioase în așezarea cucuteniană de la Vorniceni, Pod Ibăneasa, jud. Botoșani*, în *Acta Moldaviae Septentrionalis*, XI, 2012, p. 14-25.

⁴ Hortensia Dumitrescu, VI. Dumitrescu, *Șantierul arheologic Traian*, în *Materiale*, VI, 1959, p. 169, 172, 173; Hortensia Dumitrescu, VI. Dumitrescu, *Șantierul arheologic Traian*, în *Materiale*, IX, 1970, p. 40.

⁵ Târgu Berești (I. T.Dragomir, *Săpăturile arheologice de la Târgu - Berești*, în *Danubius*, I, 1967, Galați, p. 43); Drăgușeni (Silvia Marinesc-Bîlcu, Alexandra Bolomey, *Drăgușeni. A Cucutenian Community*, București, 2000, p. 38); Poduri (D. Monah et alii, *Poduri, com. Poduri, jud. Bacău*, în CCAR, *Campania 2001, 2002*, p. 244; D. Monah et alii, *Poduri, corn. Poduri, jud. Bacău*, în CCAR, *Campania 2003, 2004*, p. 242-244; Fetești (D. Boghian S. Ignătescu, I. Mareș, B. Niculică, *O locuință Cucuteni B de la Fetești-La Schit, jud. Suceava*, în *MemAntiq*, XXIII, 2004, p. 229); D. Boghian, S. Ignătescu, *Rites and rituals of founding the Cucuteni dwellings and domestic installations in Fetești-La Schit (Adâncata Commune), Suceava County*, în vol. *In Media Res Praehistoriae. Miscellanea In Honorem Dan Monah* (G. Bodi edidit), Ed. Universității ”Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2009, p. 1-20); Ariușd (A. Laszlo, *Some data on house-building techniques and foundation rites in Ariușd Cucuteni culture*, în *Studia Antiqua et Aeneologica*, VII, 2000, Iași, p. 249).

⁶ I. Nestor et alii, *Șantierul Valea Jijiei. Șantierul de la Corlăteni (Dorohoi)*, în *SCIV*, III, 1952, p. 88.

⁷ M. Dinu, *Principalele rezultate ale cercetărilor arheologice de la Băiceni-Dâmbul Morii, Com. Cucuteni (1961-1966)*, în vol. *Cucuteni 120-Valori universale*, Editori N. Ursulescu, Cornelia-Magda Lazarovici, Ed. Sedcom Libris, Iași, 2006, p. 34.

vase și statuete; groapa nr. 17/de fundație), arată existența construcțiilor complexe mari, întărite, în interiorul unor situri cucuteniene cu sisteme elaborate de organizare și fortificare.

Bibliografie sit Ripiceni-Holm

I. Rapoarte

D. Boghian, A. Melniciuc, Măriuca Diana Vornicu, Andreea Vornicu, *Ripiceni, com. Ripiceni, jud. Botoșani. Punct: Holm (La Telescu), Cod sit: 38740.03*, în CCAR. Campania 2011, 2012, p. 268-269, 451, <http://patrimoniul.gov.ro/ro/publicatii/cronica-cercetarilor-arheologice>.

D. Boghian, A. Melniciuc, S.-C. Enea, I. Ignat, Măriuca-Dianha Vornicu, Andreea Vornicu, Loredana Pricop, Al. Gafincu, R.-G. Furnică, B.-P. Niculică, *Ripiceni. Punct: Holm (La Telescu)*, în CCAR. Campania 2012, 2013, p. 204-205, 370.

D. Boghian, A. Melniciuc, S.-C. Enea, *Ripiceni, com. Ripiceni, jud. Botoșani. Punct: Holm (La Telescu). Cod sit: 38740.03*, în CCAR. Campania 2013, 2014, p. 119-120, 417, fig. 1-2, on-line: <http://patrimoniul.gov.ro/ro/publicatii/cronica-cercetarilor-arheologice>.

D. Boghian, S.-C. Enea, A. Melniciuc, E.-Gh. Setnic, D. Ciucălău, A. Kovacs, A. Asăndulesei, D.-I. Stigleț, *Ripiceni, com. Ripiceni, jud. Botoșani. Punct: Holm (La Telescu). Cod sit: 38740.03*, în: CCAR.Campania 2015, 2016, p. 70-72, 346-351, fig. 1-6; versiunea digitală <http://patrimoniul.gov.ro>.

D. Boghian, A. Melniciuc, Andreea Vornicu, E.-Gh. Setnic, Adela Kovács, S.-C. Enea, A. Asăndulesei, F.-A. Tencariu, St. Țerna, D. Ciucălău, D.-I. Stigleș, Al. Pascariu, *Ripiceni, com. Ripiceni, jud. Botoșani. Punct: Holm (La Telescu)*, în *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2016, 2017*, p. 114-115, fig. 1-10 (ISSN 2343 – 919X & DVD).

D. Boghian, A. Melniciuc, Al. I. Cristea, Andreea Țerna, *Ripiceni, com. Ripiceni, jud. Botoșani. Punct: Holm (La Telescu). Cod sit: 38740.03*, trimis la CCAR.Campania 2017 nepublicat (vezi: <http://ran.cimec.ro/?codran=38740.03>).

D. Boghian, A. Melniciuc, E.-Gh. Setnic, Adela Kovács, M. S. Ciupu, A. Asăndulesei, F.-A. Tencariu, Al. Pascariu, V. I. Guțu, *Ripiceni, com. Ripiceni, jud. Botoșani. Punct: Holm (La Telescu). Cod sit: 38740.03*, trimis la CCAR.Campania 2018, nepublicat.

II. Articole și studii

A. Melniciuc, D. Boghian, *Locul stațiunii Ripiceni – punctul La Holm (La Telescu) în contextul fazei Cucuteni A-B*, în *Forum Cultural*, Botoșani, X (39), 4, 2010, pp. 6-9, on-line: <http://www.cimec.ro/revista-forum-cultural-botosani/>.

D. Boghian, S.-C. Enea, R.-G. Pîrnău, A. Melniciuc, *Încercare de reconstituire a evoluției peisajului preistoric în Depresiunea Prutului mijlociu, microzona sitului cucutenian de la Ripiceni-Holm, județul Botoșani (Partea I)*, în: *ArheoVest III, In Memoriam Florin Medeleț, Interdisciplinaritate în Arheologie și Istorie*, Timișoara, vol. 2: *Metode Interdisciplinare și Istorie*, Asociația "ArheoVest" Timișoara, JATEPress Kiadó, Szeged, pp. 621-661.

D. Boghian, S.-C. Enea, R.-G. Pîrnău, A. Melniciuc, A. Asăndulesei, F.-A. Tencariu, *Încercare de reconstituire a evoluției peisajului preistoric în Depresiunea Prutului Mijlociu, microzona sitului cucutenian de la Ripiceni-Holm, județul Botoșani (Partea II)*, în *ArheoVest*, Nr. IV: [Simpozion ArheoVest, Ediția a IV-a:] Timișoara, 26 noiembrie 2016, Vol. 1: *Arheologie*, Vol. 2: *Metode Interdisciplinare și Istorie*, Universitatea de Vest din Timișoara, JATEPress Kiadó, Szeged, 2016, Vol. 1: pp. 1-532 + DVD, Vol. 2: pp. 533-982, ISBN 978-963-315-310-9

(Összes/General), ISBN 978-963-315-311-6 (Kötet/Vol. 1), ISBN 978-963-315-312-3 (Kötet/Vol. 2); Vol. 2, pp. 561–590.

Mihaela Danu, D. Boghian, A. Melniciuc, S.-C. Enea, Andreea Vornnicu, *Cercetări arheobotanice în situl cucutenian Ripiceni - Holm/Telescu (județul Botoșani, România)*, în *Cercetări Istorice*, SN, XXXV, 2016, p. 39-48.

CONSTRUCȚIA DE STAT ÎNTRE MEMORIA IZVOARELOR ȘI TRADIȚIA ISTORICĂ. ÎNTEMEIEREA MOLDOVEI*

Ștefan S. GOROVEI

*Amintirii celor care au luminat și aceste căi:
Neagu Djuvara (1916–2018) și
Șerban Papacostea (1928–2018)*

Se întâmplă, uneori, că fapte, întâmplări, evenimente ale căror imagini sunt bine și de îndelungă vreme fixate în memoria Istoricului – dacă nu și în memoria colectivă – ajung să fie gândite într-un alt mod decât acela care a dus la respectiva lor fixare. Perspectiva nouă se poate să aducă o imagine nouă, nu neapărat mai valabilă (adică mai *coerentă*, *consistentă* și *credibilă*) decât cea veche, dar prin însuși faptul că propune altă versiune, ea constituie o provocare și, din acest punct de vedere, poate să fie binevenită.

Pe urmele sugestiei lui Arthur Coleman Danto, aduse în orizonturile noastre de neuitatul Neagu Djuvara¹, vedem că există, de fapt, trei istorii: una este *cea care a fost*, cea reală, actualitatea la modul trecut (*History as Actuality*), la care nu vom avea niciodată acces pentru că nu o putem examina în laboratorul nostru, ea reprezentând o experiență unică și irepetabilă; a doua este *istoria înfățișată de rămășițele celei dintâi*, a căror supraviețuire a fost întotdeauna întâmplătoare: mărturii scrise, mărturii vizuale, artefacte, păstrate ca într-un mare muzeu răvășit de oameni și de timpuri (*History as Record*); și, în sfârșit, cea de-a treia este *istoria scrisă de istorici* prin interpretarea respectivelor rămășițe (*History as Thought*). Ceea ce istoricii scriu pe baza informațiilor oferite de *History as Record* poate fi – și mă tem că deseori **este** – un fel de creatură a doctorului Frankenstein. Nu mai puțin, însă, orice înfățișare „nouă”, pornită inevitabil dintr-o perspectivă unilaterală, poate să devină și ea un fel de anamorfoză a realității trecute, care **rămâne** incognoscibilă *wie es eigentlich gewesen ist* (după celebra formulă a lui Leopold von Ranke). Și atunci, ne aflăm ca în fața *Ambasadorilor* lui Holbein cel Tânăr, unde craniul anamorfozat te poate duce cu gândul la orice altceva decât la ceea ce este în realitate.

Cercetătorului onest nu-i rămâne decât să se țină strâns de izvoare, de acea *History as Record*, cu riscul de a deveni un dr. Frankenstein. Chiar și așa, el nu poate fi oprit – este chiar silit – să pună la contribuție imaginația sa pentru a unifica și a da viață frânturilor de realități. Dar nevoia de a insufla viață, de a apropia imaginile înțepenite, mumificate, ale unui trecut îndepărtat pentru a le înțelege mai bine, au simțit-o și predecesorii istoricilor de ieri și de azi.

Ingenioasă și corectă, schema lui Arthur Danto îngăduie să strecurăm între ceea ce constituie *History as Record* ceva la care nu se putea gândi un om aparținând unei națiuni a cărei istorie începe și se desfășoară în cu totul alt chip decât istoria noastră: tradiția istorică. Pentru începuturile statului moldovenesc – a căruia constituire a fost o preocupare constantă

* Comunicare la Sesiunea Anuală a Institutului de Istorie „N. Iorga” (București, 6 decembrie 2018) cu tema *Memoria istorică și construcția socială a trecutului*.

¹ Arthur Coleman Danto (1924–2013), *Analytical Philosophy of History*, Cambridge University Press, Cambridge, 1965; apud Neagu Djuvara, *Există istorie adevărată ? Despre „relativitatea generală” a istoriei. Eseu de epistemologie*, Editura „Humanitas”, București, 2004, p. 16–17.

a regretatului Șerban Papacostea – nu avem nimic similar mărturiilor generate de descălecatul lui Wilhelm Cuceritorul, nici o tapiserie de la Bayeux, nici o Domesday Book: nici Dragoș vodă, nici Bogdan vodă nu au lăsat nimic pentru *History as Record*. Aveau dreptate cronicarii să se plângă de lipsa surselor după care să povestească istoria acelor timpuri („nu să află scris nimic”), lăsând vinovăția în seama neașezării, a neorganizării²:

„Cunoaște-se că au fostu neașezați și de curându, de n-au avut cine scrie; nici vecinii, carii nimica n-au lăsatu neînsemnatu, n-au știut de dânșii să scrie”.

La vremea când au trebuit să se încropească primele însemnări analistice, în domnia lui Alexandru cel Bun, mai erau încă în viață boieri dintre cei care apucaseră a sluji primilor domni; mâna de viteji care se află în documente (Costea, Grozea, Dragoș, Drăgoi, Ioanăș încă de la 1399³, sau pan Țiban, despre care tot atunci se spune expres că „a slujit întru sfinți odihniților părinților noștri, lui Petru voievod, și lui Roman voievod și lui Ștefan voievod”, ori Ion **cel Bătrân** de la Vorona la 1403⁴) dețineau, fără nici o îndoială, amintiri despre deceniile anterioare – amintiri personale, ori din cele auzite de la părinții lor. **Nimic din acestea nu răzbate în cronica tocmită la curtea lui Ștefan cel Mare pe la 1473.** Toate întâmplările relatate de anonimul franciscan (fragmentul inclus în *Chronicon Dubnicense*) ori de Arhidiaconul de Târnave – ca să nu ne referim și la amănuntele precise din documentele regale sau papale – nu se regăsesc în însemnările analistice moldovenești care au ajuns până la noi⁵. Și totuși, între acești oameni, membri ai sfatului domnesc până spre 1415, unii ar fi putut povesti cărturarilor de la curte sau de la vreo mănăstire ca Bistrița, despre însăși încheierea acestei instituții fundamentale a Statului, ori despre începutul strădaniilor pentru a dota acest stat cu o cârmuire eclesiastică – de rit occidental (latin) în vremea lui Lațcu vodă, atunci când însuși împăratul Bizanțului se declarase adept al Unirii cu Roma, ori de rit oriental (grecesc) în vremea lui Petru I. La urma urmelor, de ce să ne mirăm de asemenea tăceri, când letopisețul ales să reprezinte domnia însăși omite până și aducerea moaștelor Sfântului Ioan la Suceava, în 1415 ?! Acest din urmă caz poate să constituie, însă, și dovada că, în afară de sursele care au ajuns până la noi, au existat și altele: numai dintr-o asemenea sursă pierdută a putut să preia Grigore Ureche anul exact (1415) al acestui eveniment, în urma căruia tânărul Stat al Bogdăneștilor a fost dotat cu ceea ce un medievist belgian a numit *a patra putere*⁶.

Izvorul care a dat vechii cronici domnești lista primilor domni, până la 1400, nu putea să alimenteze o scriere analitică bogată și viguroasă. Din el, abia s-a putut culege șirul domnilor și duratele domniilor – dar nici acestea în totalitate corecte ! – și un singur *văleat*, 6867, adică Anul Domnului 1359, când ar fi venit Dragoș „după un bour la vânătoare”. Iar acest an, oricât de vâjnoase ar fi ambițiile unor istorici dintre cei

² Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, ediție îngrijită, studiu introductiv, indice și glosar de P. P. Panaitescu, ediția a II-a revăzută, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1958, p. 73.

³ *Documenta Romaniae Historica*, I (1384–1448), volum întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și L. Șimanschi, Editura Academiei, București, 1975, p. 12, nr. 9.

⁴ *Ibidem*, p. 24–25, nr. 17; originalul a fost descoperit și editat de Dalila-Lucia Aramă, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A. D. Xenopol»”, XVIII, 1981, p. 674–676 (cu foto în p. 675).

⁵ Pentru toate referințele bibliografice, îmi îngădui să trimit la cartea mea *Întemeierea Moldovei. Probleme controversate*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 1997 (ediția a doua, adăugită, Iași, 2014), în care am analizat pe îndelete aceste surse, împreună cu opiniile unora dintre interpreții lor.

⁶ Cf. Philippe George, *Reliques: le quatrième pouvoir*, Les Éditions Romaines, Nice, 2013.

nemuritori, nu înseamnă decât potolirea revoltei acelor „români răzvrățiți” (*olachi rebellantes*) prin mâna lui Dragoș de Giulești, răsplătit în 1360 pentru contribuția sa „la restaurarea țării noastre moldovenesti” (*in restauratione terrae nostrae molduanae*).

Mărturiilor care ar fi putut fi aduse de persoane contemporane cu evenimentele, ori de cele din generația imediat următoare (și poate au și fost aduse, dar nu s-au păstrat), le-au luat locul așa-zisele **tradiții**, adică explicațiile, fanteziste și puerile, formulate de cei care doreau *să știe*. Ele au devenit **istorice**, pentru că au fost puse în scris și incluse tocmai în acele scrieri care ar fi trebuit să înfățișeze, realist și precis, faptele înaintașilor. Construcția de Stat a căpătat, astfel, ca punct inițial, rodul întâmplător al unei vânători feudale, uciderea unui bour, în jurul căreia s-a țesut o întreagă poveste, poate cu elemente din surse analistice străine (după opinia d-lui Ovidiu Pecican⁷). Expediția militară împotriva tătarilor s-a metamorfozat în vânătoria pe care o pornește „un bărbat înțelept și viteaz, anume Dragoș ... cu drujina lui”. În vechea Rusie, *drujina* era ceata din jurul cneazului, cu atribuții militare, dar și de consiliere. Ar fi ușoară tentația de a vedea aici gemenele viitorului sfat domnesc, cu vitejii și *supremi consiliarii*, dar nu cred că în această imagine supraviețuiește cu adevărat amintirea chipului în care s-a produs intrarea lui Dragoș vodă în Moldova; văd mai degrabă un împrumut literar. Pentru aceste împrejurări, același izvor (Cronica moldo-rusă⁸) transmite o imagine pașnică și constructivă, învăluită într-o aură idilică, de basm, despre frumusețea locurilor, cu râuri și izvoare, „la marginea ținuturilor în care rățăceau tătarii”: nu luptele cu tătarii, în plină desfășurare la acea vreme de început a domniei lui Ludovic cel Mare, ci doar vaga prezență a acestor cuceritori păgâni, undeva, la niște hotare imprecise. Nici ciuma nu bântuie în aceste așa-zise tradiții, deși prezența ei în ținuturile stăpânite de tătari tocmai la acele hotare este pomenită chiar în 1346, înaintea plecării regelui în prima expediție italiană (1347).

Moartea nu o aduc nici tătarii, nici ciuma. Singura moarte o provoacă imolarea bourului. Este o imagine greu de împăcat cu celelalte tradiții, păstrate în nordul Moldovei, dar mai ales cu realitățile care răzbat din adâncurile documentelor: luptele cu tătarii (despre care din scrisorile papale știm că se cam isprăviseră în aceste margini încă de pe la 1356), supraviețuirile toponimice, precum și dovezile certe ale dislocării vechilor stăpâniri tătărești preluate de descălecători veniți din Ardeal (cazul satului Tămârtașinți < Temirtaş, devenit Șoldănești după ce a fost preluat de Șoldan Petru și Șoldan Miclăuș < Miklós)⁹. Astfel, cneazul care fusese investit cu misiunea de a îndepărta pe tătari de hotarele ardelene ale regatului lui Ludovic cel Mare s-a metamorfozat într-un ... păstor¹⁰:

⁷ Ovidiu Pecican, *Letopisețul unguresc. O scriere istorică din Ungaria angevină*, Consiliul Județean Cluj, Tribuna, Cluj-Napoca, 2010.

⁸ În *Cronicile slavo-române din sec. XV-XVI publicate de Ion Bogdan*, ediție revăzută și completată de P. P. Panaitescu, Editura Academiei, București, 1959, p. 159–160. Creatorul (compilatorul) textului pare a sugera existența a două personaje purtând același nume, Dragoș: unul, „bărbat înțelept și viteaz”, care a trecut munții și a ucis bourul, și altul, tot „bărbat înțelept”, pe care maramureșenii veniți în viitoarea Moldovă, l-au „ales din drujina lor [...] și l-au ridicat domn și voievod al lor”.

⁹ Caz tipic pentru preluarea stăpânirilor tătărești de către descălecători sau urmașii lor direcți; v., în acest sens, Ștefan S. Gorovei, Maria Magdalena Székely, *Élites autochtones et allogènes à l'aube de la Principauté de Moldavie (XIVe–XVe siècles)*, în *Élites chrétiennes et formes du pouvoir (XIIIe – XVe siècle)*, 2017, sous la direction de Marie-Anna Chevalier et Isabelle Ortega, Classiques Garnier, Paris. p. 177–191.

¹⁰ Grigore Ureche, *op. cit.*, p. 72.

„Într-acei păstori ce au nemeritu locul acesta, fost-au și Dragoș, carile au venit de la Maramoroș, carile să vedea și mai de cinst și mai de folos decâtu toți, pre carile cu toții l-au pus mai mare și purtătoriu lor”.

Se vede că imaginația era în plină desfășurare: păstor-păstor, dar ... „den domnii Râmului”.

Așa-zisa tradiție istorică tace cu desăvârșire când e vorba de adevărul întemeietor al Statului, Bogdan I, pentru ale cărui isprăvi trebuie să ne adresăm tot cancelariei angevine și Arhidiaconului de Târnave. Luptele pe care Bogdan le va fi purtat pentru a prelua controlul „căpităniei” organizate de Dragoș între munți și Siret, cu urme care par a fi evidențiate de cercetările arheologice, ca și cele pentru a-și apăra stăpânirea (acestea, menționate expres de Arhidiaconul de Târnave), așezarea unui nou șir de „seniori” cu nume de datină ardeleană (dintre însoțitorii lui Dragoș ori ai lui Bogdan), așa cum răsar din toponimie – toate rămân sub vălul de tăcere al „tradiției”.

Ideea că în *tradiția istorică* s-ar ascunde transmisiuni orale din străvechime a fost scumpă unor istorici străluciți. În realitate, ea nu înseamnă decât inserarea unor informații de sorginte livrescă (precum papa Formosus ori craiul Vladislav al Ungariei ca nepot de frate al arhiepiscopului Sava al Serbiei¹¹) în împletitura – uneori mai iscusită, alteori mai subredă – a unor povestiri (**nu relatări !**) ca acelea care, mai târziu, în mediul monahal, se vor defini ca fiind „din spusul părinților”. Ca să exprim mai limpede procesul care cred că a avut loc, reamintesc doar trei cazuri de *tradiții istorice* legate de Mănăstirea Putna, „tradiții” ale căror origini au putut fi depistate: rolul lui Daniil Sihastrul în întemeierea mănăstirii, tripticul lui Ștefan cel Mare „adus” de Evdochia de Kiev și icoana Maicii Domnului devenită Paleologhina, „dar de nuntă” al Mariei de Mangop. Și să nu uităm, tot acolo, Lemnul Sfintei Cruci – tot dar bizantin, firește... Toate închegările de acest tip¹² porneau din nevoia pe care cărturarii dintr-un timp sau dintr-altul au simțit-o de a explica întâmplările despre care scriau. Orișice era acceptabil, orișice căpăta credibilitate din momentul când pana așternea povestea pe hârtie („scrisoarea este un lucru veșnic” spune Costin¹³; suntem la originea celebrei ziceri „E tipărit, stimabile !”). Gândul că anumite lămuriri s-ar fi putut căpăta din sursele interne nu se ivise în mintea acestor cărturari – exemplul cel mai bun îl avem la Miron Costin, care stăpânea satul Șipeniț, dar nu s-a gândit că acesta ar putea să aibă vreo legătură cu *terra sepenicensis* pomenită de Długosz tocmai în legătură cu începuturile vieții de Stat în Moldova. A trecut prin Maramureș, a

¹¹ Ladislav cel Sfânt (din dinastia Arpadienilor) domnește la 1077–1095; cum era să fie nepot **de frate** al arhiepiscopului Sava (din dinastia Nemanizilor) de la 1230 ?!

¹² Pentru cazurile enumerate, v.: Pr. Constantin C. Cojocaru, *Sfântul Daniil Sihastrul, în Grai maramureșean și mărturie ortodoxă. Prea Sfințitului Episcop Justinian al Maramureșului și Sătmarului la împlinirea vârstei de 80 de ani*, Editura Episcopiei Ortodoxe, Baia Mare, 2001, p. 208–212 (reprodus în idem, *Pași prin secole de istorie bisericească*, Editura „Golia”, Iași, 2005, p. 150–156); Maria Magdalena Székely, *Tripticul „lui Ștefan cel Mare” de la Mănăstirea Putna*, în „Analele Putnei”, II, 2006, 1-2, p. 105–110; Marina Sabados, *Tradiție și adevăr istoric. Despre două icoane emblematice ale Mănăstirii Putna*, în „Analele Putnei”, VI, 2010, 1, p. 33–48; Vitalien Laurent, *La prétendue croix byzantine du trésor de Putna*, în *Académie Roumaine. Bulletin de la Section Historique*, XXV.1, 1944, p. 71–94. O privire de ansamblu, cu alte observații și amănunte: Ștefan S. Gorovei, *Legende, mituri și povești în istoria Mănăstirii Putna*, în „Analele Putnei”, IX, 2013, 1, p. 429–443.

¹³ Miron Costin, *Opere*, ediție critică cu un studiu introductiv, note, comentarii, variante, indice și glosar de P. P. Panaitescu, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1958, p. 243.

văzut documente de la sau despre Bogdan voievod, dar nu s-a gândit că i-ar putea fi de folos în luminarea poveștilor despre neamul moldovenilor.

Cred că cel dintâi și singurul dintre autorii de cronică care a apelat la izvoare interne argumentând importanța lor a fost acela căruia îi datorăm așa-numita *Cronică paralelă* – Vasile Buzilă sau Vasile Buhăescu dar **în nici un caz Axinte Uricariul**, de multă vreme mort la vremea când s-a început această scriere. Silindu-se să stabilească succesiunea și genealogia domnilor moldoveni din veacul al XIV-lea, acest cămăraș de izvoade al lui Constantin vodă Mavrocordat, deși neșcolit decât poate în casa tatălui său, a căutat și alte izvoare decât cele folosite în chip obișnuit la facerea și prefacerea letopisețelor, ajungând la documente (le spune *hrisoave* sau *urice*) și la pomelnice: „am adevărit din hrisoavele lor și din pomelnicele vechilor mănăstiri”¹⁴; nu i-a trebuit mult ca să constate contrazicerile dintre aceste trei categorii de surse scrise, ajungând la o ierarhizare a lor în funcție de credibilitatea informațiilor oferite de ele: documentele, pomelnicele și apoi cronicile. El spune: „mai de credut sânt uricile ... decât létopisățele”¹⁵. Vor mai trece 160 de ani până când un savant francez, care desigur nu l-a citit pe acest obscur scrib al cancelariei princiare de la Iași, va spune același lucru: „En règle générale, le témoignage d'une charte vaut contre le témoignage d'un chroniqueur”¹⁶.

E drept că același autor a preluat, pentru compilația sa, și un text pe care azi îl socotim ca reflectând tradiții, unele probabil foarte vechi, relative la autonomia Bisericii Moldovei: așa-zisa povestire a mitropolitului Gheorghe al IV-lea. Era însă un document, care tocmai fusese creat (autorul a păstorit între c. 1722 și c. 1729) și încă unul care emana de la cea mai înaltă autoritate ecleziastică a țării. Importanța acestei mici scrieri a fost, recent, exagerată și, în același timp, relativizată¹⁷. Subiectul ei în sine merită o tratare mai aprofundată, iar sursele pe care ea poate să le indice trebuie privite cu mai multă luare-aminte.

La tradițiile colportate de cronicari s-au adăugat, din păcate, interpretările unor istorici, care au preferat să interpreteze memoria izvoarelor într-un chip particular. Ideea că Statul constituit prin acțiunile lui Dragoș și Bogdan a fost precedat de anumite formațiuni (cândva numit *prestatale*) este de dată veche și nu mi se pare neacceptabilă în sine. Exagerările și deformările la care izvoarele au fost supuse au creat, fără îndoială, imagini strâmbe¹⁸; eliminarea „anamorfozelor” de acest tip rămâne, însă, pe masa de lucru a cercetătorului. Mi se pare că o culme a viziunilor deformatoare a fost atinsă acum mai bine

¹⁴ Axinte Uricariul, *Cronica paralelă a Țării Românești și a Moldovei*, I, ediție critică și studiu introductiv de Gabriel Ștrempel, Editura „Minerva”, București, 1993, p. 6. Atrag și aici atenția asupra faptului că autorul acestei monumentale scrieri, concepute după 1730, **nu poate fi în nici un caz Axinte Uricariul**, care era mort încă de pe la 1722-1723. Editorul însuși a mărturisit nesiguranța sa cu privire la această paternitate: „Am și eu unele îndoieli și nu pot jura că Axinte este sigur autorul *Cronicii paralele*” (p. XLVIII, nota 210). Am răspuns, demontând încă o dată paternitatea aceasta **falsă**: Ștefan S. Gorovei, *Un autor, o operă, un editor*, în „Cronica”, an. XXVIII, nr. 15 (1371) din 1-15.VIII.1993, p. 7 (reluat în idem, *Între istoria reală și imaginar. Acțiuni politice și culturale în veacul XVIII*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2003, p. 231–236).

¹⁵ Axinte Uricariul, *Cronica paralelă a Țării Românești și a Moldovei*, cit., p. 44.

¹⁶ Arthur Giry (1848–1899), în fundamentalul său *Manuel de diplomatique*, Librairie Hachette, Paris 1894, (prefața datată *novembre 1895* !) p. 5.

¹⁷ Dan Zamfirescu, *O capodoperă a literaturii române din secolul al XVIII-lea*, în „Revista de Istorie și Teorie Literară”, X, 2016, 1-4, p. 803–103.

¹⁸ V., în acest sens, Alexandru Pînzar, „Formațiuni prestatale” în nordul Moldovei. O nouă analiză, în *AȘUI, Istorie*, s.n., LX, 2014, p. 79-89.

de trei decenii de un istoric bucureștean, care a „reușit” să dea o imagine *frankenstein-iană* (dacă mi se îngăduie această formulă) istoriei Moldovei dinainte de 1400¹⁹:

„voievozii Bogdan, Lațcu, Ștefan, Petru, Roman, Costea, Giurgiu, Iuga, Alexandru și Bogdan <sunt> atestați în Moldova între anii 1359 și 1400 și domnind de multe ori concomitent. Astfel, Dragoș din Giulești (1344/1345–1360) și rudele sale Sas și Balc (1359–1365) se află la Baia, Bogdan din Cuhea (1359) și Lațcu (1362–1366/1368) la Siret (Lațcu și mai târziu, până în 1376), Ștefan și Petru Mușat din Rona la Neamț (1366/1368), Giurgiu în Bucovina până la 1377, Costea în Moldova de jos (1377–1402), Roman Mușat (1377–1399) în partea de sud, pe sub munte. În 1387–1388, Petru Mușat, aflat la Siret în 1384, primea o parte din Galiția de la polonezi, iar în 1394 fratele său, Ștefan, se recunoaște vasalul Poloniei, pentru a putea elimina pe celălalt voievod, și, ca un rezultat al acestui gest, Sigismund al Ungariei trecea munții în 1395 la Neamț. În 1396, Ștefan, cu ajutorul palatinului Podoliei, a înfrânt pe Iuga, un nepot al lui Bogdan de la Siret. Ștefan, a cărui capitală este acum la Suceava, este nevoit să-și asocieze pe ceilalți voievozi în 1397 (Iuga și Mihail până în 1399, Alexandru și Bogdan până la 1398, fiii lui Roman). Ștefan fiind detronat în 1399 de către Roman, întrucât aliatul său, palatinul Podoliei, Spitko, murise în 1399 într-o luptă cu lituanii, noul cneaz lituan a intervenit, luând prizonier pe Roman. În anii 1399–1400 Moldova este împărțită între patru voievozi: Alexandru (cel Bun), Bogdan, Ivașco și Iuga. Abia de la 1401–1402 țara este unită sub sceptrul lui vodă Alexandru (1397–1432)”.

De la tradiția istorică, total desprinsă de realitățile înfățișate de izvoarele scrise contemporane, reflectând însă chipul în care era imaginată, în veacurile XV–XVI, alcătuirea principatului, s-a ajuns la siluirea acestor izvoare printr-un fel de *mankurtizare*: interpretul lor le-a golit de mesaj, zdrobindu-le memoria.

La un capăt diametral opus, alți istorici, foarte respectuoși față de izvorul istoric, l-au preluat *ad litteram*, dar în fond tot golindu-l de mesaj și alterându-i memoria. Așa au apărut **Dobroslav voievod**, **Șandre voievod**, **Gheorghii voievod**, **Micul voievod** și **Săpot voievod**, strecurați printre domnii Moldovei dintre Bogdan și Alexandru cel Bun în pomelnicul Mănăstirii Voroneț²⁰. Analiza acestui tip de sursă istorică nu lasă loc nici unei îndoieli: rescrierea vechiului pomelnic a adus în șirul consacrat al domnilor Moldovei numele intercalate de-a lungul timpului pentru simpla pomenire²¹. Nu este nevoie să se

¹⁹ Radu Constantinescu, în notele la N. Iorga, *Locul românilor în istoria universală*, ediție îngrijită de ~, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1985, p. 186–187, nota [9].

²⁰ Valentina Pelin, *Relatări despre Ștefan cel Mare în Pomelnicul de la Voroneț*, în „Revista de Istorie a Moldovei”, 2004, 3 (59), p. 29; Andrei Eșanu, Valentina Eșanu, *Pomelnicul Mănăstirii Voroneț. Studiu și text*, în AP, IV, 2008, 2, p. 99 (editat și în iidem, *Mănăstirea Voroneț. Istorie. Cultură. Spiritualitate*, Editura „Pontos”, Chișinău, 2010); iidem, *Întemeierea Țării Moldovei. Voievozi din sec. al XIV-lea (interpretări noi)*, în iidem, *Mănăstirea Voroneț. Istorie. Cultură. Spiritualitate*, cit., p. 284–298, [text retipărit, cu neînsemnate modificări, sub titlul *Întemeierea Țării Moldovei. Voievozi din sec. al XIV-lea (abordări și interpretări noi)*, în „Epifania”, 29, iunie-august 2014, p. 110–125].

²¹ Ștefan S. Gorovei, „Voievozii” de la Voroneț sau despre (ne)înțelegerea izvoarelor, comunicare la Zilele Universității „Alexandru Ioan Cuza”. Conferință națională, Iași, 25 octombrie 2014.

ducă în secolul al XIII-lea „căpitănia” lui Dragoș²² pentru a face loc lui Săpot voievod et co.

Explicarea construcției de Stat în Moldova secolului al XIV-lea nu are nevoie nici de așa-zisele tradiții istorice, nici de materialul aluvionar adus de izvoare târzii, nici de siluirea izvoarelor istorice contemporane. Apelul la memoria acestora din urmă este suficient. Ceea ce rămâne de neocolit este onestitatea și privirea limpede a cercetătorului, bizuit pe intuiția adusă de experiență și întărit de „puterea de analiză și sinteză”, a căror absență provoacă – după cum a observat Lucian Blaga – *daltonismul istoriografic*, sau, mai grav, *cecitatea istoriografică*²³. Iar asemenea distorsiuni, pe care le cunosc bine cei care s-au îndeletnicit cu cercetarea trecutului, odată încetățenite, „ar zdruncina însăși temelia disciplinei istorice”, cum a spus Gheorghe I. Brătianu într-un alt context²⁴.

Ne putem întreba dacă nu cumva **singura cu adevărat tradiție istorică**, venind adică din vechime și fără contaminări livrești, ci din adâncul trăirii istorice a celor care au construit Statul și a urmașilor lor, nu este tocmai aceea pe care abia pomenitul Gheorghe I. Brătianu a apărât-o în ultimele lui scrieri: **descălecatul**²⁵. Concept, ca să zic așa, autohton, el acopere întregul proces care ne interesează.

Țara s-a organizat și Statul s-a construit tot așa cum stăpânii pământului întemeiau sate și mănăstiri, organizau prisăci și deschideau poiene; țara, adică *patria*, era *ocina* (pater = oteț). Și una și alta **se descălecau**, adică **se întemeiau și se organizau**. Termenul

²² Pavel Parasca, *Dragoș*, în *Domnii Țării Moldovei. Studii*, volum editat de Demir Dragnev, Editura „Civitas”, Chișinău, 2005, p. 23 („voievodatul Moldovei ar fi fost întemeiat de Dragoș pe la mijlocul deceniului 9 al secolului al XIII-lea”). V. și Emil Dragnev, *Cronologia domniilor Țării Moldovei*, în același volum, p. 316–317: acest „punct de vedere” s-ar „înscris în contextul eforturilor istoriografice de a aprofunda cunoașterea începuturilor afirmării instituției domnești în Moldova” (p. 317); legătura cauzală cu „voievozii” pomelnicului de la Voroneț este doar sugerată, prin evocarea acestor personaje în paragraful imediat următor.

²³ Lucian Blaga, *Ființa istorică*, ediție îngrijită, note și postfață de Tudor Cățineanu, Editura „Dacia”, Cluj-Napoca, 1977, p. 191.

²⁴ Gheorghe I. Brătianu, *Teorii nouă în învățământul istoriei. Cu prilejul unui studiu al domnului Șt. Zeletin* (1926), în idem, *Studii și articole de istorie*, ediție îngrijită de Victor Spinei și Alexandru-Florin Platon în colaborare cu Elena Adam, Ionuț Acrudoaic și Anca Ancuța, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2010, p. 50.

²⁵ Cf. studiile lui Gheorghe I. Brătianu din anii 1942–1945 (comunicări la Academia Română), adunate în idem, *Tradiția istorică despre întemeierea statelor românești*, Institutul de Istorie Universală „N. Iorga”, București, 1945 (ediția a II-a, îngrijită, studiu introductiv și note de Valeriu Râpeanu, Editura „Eminescu”, București, 1980).

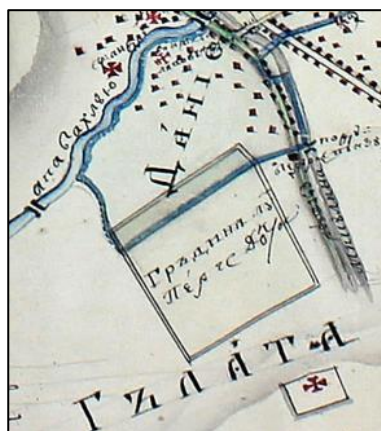
Pe drumul deschis de Brătianu prin „reabilitarea” tradiției, au venit mai târziu Mircea Eliade (1907–1986) și Eugen Lozovan (1929–1997) cu două contribuții deosebite, deschizând alte drumuri pe care se pare că, ulterior, nu s-au mai încumetat alți cercetători: Mircea Eliade, *Dragoș et la «chasse rituelle»*, în „Revue des Études Roumaines”, XI-XII, 1969, p. 31–59 [reprodus – sub titlul *Le prince Dragoș et la «chasse rituelle»* – în idem, *De Zalmoxis à Gengis-Khan. Études comparatives sur les religions et le folklore de la Dacie et de l'Europe Orientale*, Payot, Paris, 1970, p. 131–160; în limba română: *Voievodul Dragoș și „vânătoarea rituală”*, în *De la Zalmoxis la Genghis-Han. Studii comparative despre religiile și folclorul Daciei și Europei Orientale*, traducere de Maria Ivănescu și Cezar Ivănescu, Editura „Humanitas”, București, 1995, p. 139–170 (prima ediție a cărții: Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1980)]; E. Lozovan, *Rurik et Dragoș*, în „Revue des Études Roumaines”, XI-XII, 1969, p. 61–80 (în limba română: *Rurik și Dragoș*, în Eugen Lozovan, *Dacia sacra*, ediție îngrijită și repere biografice de I. Oprișan, traducere din limbile engleză și franceză de M. Popescu, Editura „Saeculum I. O.”, București, 1998, p. 203–225). Pentru ambele studii, rămâne preferabilă utilizarea versiunilor în limba franceză.

unificator, a cărei versiune românească nu are nici o legătură cu cuvântul slav corespunzător, este tocmai **a descăleca**. Iată tradiția.

„MISTERELE” ONOMASTICE ALE IAȘILOR (XI)*

Mircea CIUBOTARU

57. Nicio urmă nu a mai rămas în memoria toponimică ieșeană din fosta **Grădina (Cierul) lui Pereț** și nici nu se putea păstra într-o zonă complet acoperită de construcțiile care au umplut după 1950 șesul Nicolinei, în zona cartierului actual Galata. După cum bine a observat N.A. Bogdan (*Orașul Iași*, 1913, p.119), Ceirul lui Peretz era, desigur, același ceir pe unde fugeau către Galata două steaguri de catane ale lui Constantin-vodă Basarab, „cu mare ocară și răs”, de teama unui singur tătar urmăritor, după ce câțiva tătari bătuseră pe seimeni lângă podul de peste Bahlui (Podul Roș de mai târziu), scenă văzută de însuși Miron Costin în 1659 (*Letopisețul Țării Moldovei*, capul 21, zac. 38). A fost acolo locul gospod pentru pășunatul cailor, la apus de heleșteul domnesc din șesul Bahluiului, până la 3 aprilie 1579, când o parte a fost dăruită de Petru Șchiopul Mănăstirii Galata din Deal (Ioan Caproșu și Petronel Zahariuc, *Documente privitoare la istoria orașului Iași* – DIOI, I, p. 20). O altă parte, mai mică, a fost dată Mănăstirii Sf. Ioan Zlataust de Ioan Theodor Calimah, la 15 martie 1761 (Ioan Caproșu, DIOI, VI, p. 295). În anul 1807, proprietatea acesteia a fost hotărnicită de vornicul Manolachi Dimachi, locul învecinat, al Mănăstirii Galata, fiind amintit „sub nume de ceair domnesc” (Arhivele Naționale Iași – ANI, *Eforia Iași*, dos. 52/1833, f. 14 v., mențiunea hotarniceii). Izlazul Mănăstirii Galata a fost probabil cumpărat (un act al tranzacției nu s-a păstrat în fondul documentar al mănăstirii), de vreme ce în planul întocmit în anul 1840 de inginerul hotarnic Vasile Pop (Arhivele Naționale București, *Hotărnicii*, jud. Iași, nr. 73) îl găsim sub denumirea *Gradina lui Peres doctor*.

Grădina lui Peres doctor în 1840

* Episoadele anterioare ale acestui serial de onomastică (toponimie și antroponimie) istorică au fost publicate în revista „Cronica Veche” (Iași), nr. 6, iunie 2014 – nr. 5, mai 2019, și în „Expres cultural” (Iași), începând cu nr. 9, septembrie 2019. Acest grupaj continuă episoadele din numărul precedent, „Prutul”, X (XIX), 2019, nr. 1 (63), p. 5-22.

Și în planurile lui J. de Bajardi (1819) și Joseph Raschek (1844), Grădina lui Pereț (cu acest nume numai în copia documentului cartografic; în original, toponimul nu apare) este delimitată ca un mare pătrat în șesul Nicolinei, ocupând terenul actual pe care se află Băile Nicolina, Spitalul de Recuperare, Grupul Școlar Ion Holban și, spre est, până spre Str. Decebal. Ultima reprezentare a Grădinii Perecz o vedem în planul austriac din anul 1855 (comunicată de profesorul Laurențiu Rădvan).

Grădina Perecz în 1855

Prin Grădina doctorului Pereț, înconjurată cu un șanț mic, au trecut noaptea „clienții” la ștreangul lui Gavril Buzatu în anul 1847, frații Dumitrachi și Alexandru Cuciuc, părăsind Podul Lung (azi, Șos. Nicolina) și furișându-se pe o cărare spre coasta Gălății, pentru a-l ucide pe ȣiganul ce știa de paricidul lor, întâmplare povestită de G. Sion, în *Suvenire contimpurane* (1888; ed. ESPLA, 1956, p. 184). Cunoscuta berărie de pe Podul Lung era localizată în 1840 lângă ceirul doctorului Periț (Vasile Diacon, *Contribuții la istoria industriei alimentare. Berăritul la Iași*, în AIIAX, XXV/1, p. 675), iar în preajmă, la Cieru lui Perițu, o uliță cu șapte gospodării se înregistra într-un recensământ din anul 1865 (ANI, *Primăria Iași* – PI, dos. 29/1865, f. 48 v.).

Denumirea *grădină*, cu sensul de „loc amenajat și împrejmuit pentru cultivare de legume, flori, pomi fructiferi sau pentru agrement și promenadă”, este improprie pentru acest teren inundabil, doar înconjurat de un șanț și rămas pentru pășunat, fiind desemnat multă vreme, până după 1900, cu termenul *ceair*, pop. *ceir*, *cier* (< tc. *çayır*). În 1872, un evreu voia să înființeze acolo, „în cierul ... numit a lui Perițu”, o fabrică de cărămidă (*Ibidem*, dos. 127/1866, f. 10 r.), care funcționa și în 1884 (*Ibidem*, dos. 328/1884, f. 1 v, 2 r.), iar în 1883 un alt evreu cerea autorizație pentru o dubălărie, tot lângă cier (*Ibidem*, dos. 85/1878, f. 28 r.). Alături, lângă Ceirul lui Perez, Primăria găsisese un amplasament potrivit pentru Uzina de Gaz (*Ibidem*, dos. 131/1873, f. 33 r.). Numele (*Ceairul Peretz*) s-a păstrat

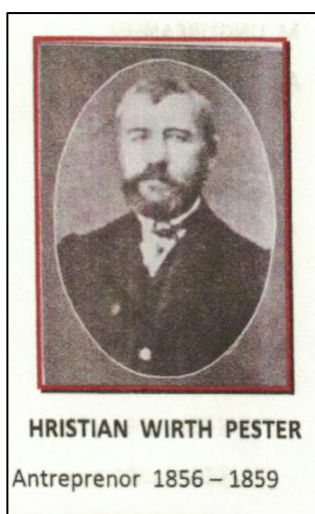
până după Primul Război Mondial. Locul, de 140000 m.p., a devenit probabil înainte de 1900 o proprietate evreiască, fiind împărțit în anul 1931 în 195 de parcele, pentru a fi vândut (*Ibidem*, dos. 395/1929, cu un plan ozalid). După această ultimă operațiune funciară, amintirea toponimică a doctorului s-a așezat în neantul uitării. Putem presupune că medicul, priceput mai mult la vindecarea de betesuguri decât la producția de „legumuri”, cumpărase locul cu gândul de a face acolo grădinărie, îl delimitase cu șanț, care se constată și în planurile menționate, dar a trebuit să renunțe la această fantezie franțuzească după ce năbădăioasa gârlă a Nicolinei, în bună conlucrare cu leneșul Bahlui, se hotăra uneori să-i acopere cu apă și nămol straturile de ceapă, pintrinjăl, harbuji și barabule. Nu văd o altă dezlegare a tainei ce motivează prezența apelativului *grădină* în această sintagmă. Un mister și mai mare, cât o confuzie, rămâne totuși informația pe care a pus-o în circulație *Atlasul Moldovei* (1892), care cartează Cierul lui Periț pe dealul de la Cimitirul evreiesc actual. C. Cihodaru (*Istoria orașului Iași*, I, 1980, p. 29, 31 și harta finală) a preluat denumirea pe care apoi a pritocit-o Ion Mitican, menționând „moșia numită Ceirul lui Peretz, din bariera Păcurari”, cumpărată în anul 1883 pentru noul cimitir evreiesc (*Evreii din Târgu Cucului de altădată*, Editura Tehnopress, 2009, p. 226). Dacă nu ar fi aici o eroare a cartografilor militari de la 1892, am putea presupune că dr. Pereț își va fi mutat ciera din șesul Nicolinei, vânzând locul acela în împrejurări mie necunoscute, după 1855, și cumpărând un altul mai convenabil. Sau va fi având doctorul, în același timp, o grădină în șesul Bahluiului și un ciera în Păcurari? Informațiile pe care le dețin acum nu îngăduie asemenea raționamente, căci sigur o greșeală s-a insinuat în documentarea ofițerească, ceea ce dovedește că nu numai „cail zburdă în ceair” (V. Alecsandri, *Dimineața*), ci și fișele cercetării de teren pot să zboare dintr-un dosar în altul din nebagare de seamă.

Doctorul Nicolas Perez (Peres, Peris, Perisu, Peritz, Periț), catolic francez, născut la Paris în 1779, participant ca medic militar la campaniile lui Napoleon în Egipt și în Rusia, căsătorit la Țarigrad, unde a locuit 20 de ani, a venit în Moldova, la Iași, în 1813 (N.A. Bogdan, *op. cit.*, p. 287) sau 1814, odată cu Grégoire Perez (Perisu), poate un frate mai mic cu 10 ani, holtei. În 1824, ambii erau recenzați ca sudeți francezi, posesori de moșii (*Documente statistice privitoare la orașul Iași*, editate de Ioan Caproșu și Mihai-Răzvan Ungureanu, II, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, 1997, p. 484, fișele nr. 17 și 18). Doctorul era mai bine plasat în societatea ieșeană și de aceea va fi mai des prezent în documentele epocii sale. A fost angajat în 1816 ca medic al orașului Iași și era plătit de familia Rosetti-Roznovanu pentru diverse servicii medicale (Sorin Grigoruță, *Boli, epidemii și asistență medicală în Moldova (1700-1831)*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, 2017, p. 159, 161). Beneficia de importante privilegii, în 1820 având vreo 60 de scutelnici la Borosești, Găunoasa și Tufești din ținutul Vaslui, și un vier scutit la Rădăuți (Copou) (*Catagrafiile Vistieriei Moldovei (1820 – 1845)*. II. *Ținutul Iașilor. Partea 1 (1820)*, editori Marius Adumitroaei, Mircea Ciubotaru și Silviu Văcaru, Iași, Casa Editorială *Demiurg Plus*, 2013, p. XX), număr echivalând cu dreptul unui mare logofăt. În 1824, locuia într-o casă închiriată, dar avea, aproape de Biserica Dancu, o clădire veche, care va fi primul local al Teatrului Național, unde un cor intona imnurile puterilor protectoare, Rusia, Anglia și Austria, după zavera grecească de la 1821 (N.A. Bogdan, *op. cit.*, p. 311; Rudolf Suțu, *Iașii de odinioară*, I, 1923, p. 210-211). Subrezită, clădirea Teatrului Vechi va fi expropriată în 1861, pentru interes public, cu despăgubirea ulterioară a colonelului Eugeniu Alcaz, care a cumpărat-o după moartea doctorului, probabil în anul 1866 (ANI, PI, dos. 72/1861, f. 27 r.). În 1853, Periți era proprietarul uneia din locuințele cele mai mari din Iași, impozitată cu 1200 lei pentru pietruirea ulițelor,

situată în Muntenime (de Mijloc), la nr. 29 (*Lista caselor și a dughenilor Capitaliei*, Editura Noël, 2000, p. 15), undeva pe actuala Str. N. Gane. Era vecin cu hirurgul Lucachi, de la nr. 28, care ședea „spre Coroi” (p. 23), azi, Str. Vasile Pogor. Nu a fost repede uitat de vreme ce autoritățile intenționau în 1912 să dea numele *Dr. Peretz* unei străzi fără nume din Mahalaua Lipovană și Sălciilor (ANI, PI, dos. 259/1910, f. 169 r.). Nu-i cunosc locul de veci, care trebuie să fi fost în cimitirul catolic de odinioară, cel de pe actuala Str. Th. Văscăuțeanu.

Nu vor ocupa un spațiu în acest serial știrile despre micile grădini animate de forfota mușterilor de prin cârciumi sau locante pitite în locuri umbroase în zilele caniculare de vară. Le-au evocat cu nostalgie diverși scriitori și publiciști și le-a readus în memoria cititorilor Ion Mitican, în volumele sale de succes gazetăresc. Doar despre **Grădina Pester** sau *Olimp* (1843), cu îndelungată existență (aproape jumătate de veac) și cea mai vestită în veacul al XIX-lea, la concurență cu Hanul Trei Sarmale, precum și despre patronul ei am câteva informații noi, pe lângă cele transmise de Pantazi Ghica, N.A. Bogdan, Rudolf Suțu și alții, știri sintetizate și completate de Constantin Ostap și Ion Mitican în *Cu Iași mîna-n mîna*, II, Editura Dosoftei, 1997, p. 264-268. Christian Wirth Pester, german originar din Pesta (după cum îl „trădează” numele), dar născut la Baden (ANI, Colecția *Starea Civilă – Mitrici, oraș Iași, Biserica Protestantă*, reg. 2/1804-1873, Căsătorii, f. 49 v., a. 1867), antreprenor, maistru de fierărie și apoi director al Școlii de Arte și Meserii, în 1856-1859, a cumpărat în anul 1843 un loc de la capătul de nord al Copoului, spre Breazu, unde a construit trei locuințe, grajd, șură, pivnițe, a înființat o vie, livadă, pepiniere, două sere de flori și o grădină de petreceri (*Liceul Pedagogic „Vasile Lupu” din Iași 1855-1980*, Iași, 1979, p. 70), cu intrare liberă, unde cânta într-o vreme și fanfara militară. În 1859 și-a mărit proprietatea (întinsă peste ani la 64 de ha) cu o altă vie achiziționată la mezat cu 4000 de galbeni („Monitorul Oficial al Moldovei”, 1859, p. 83). După moartea lui Pester, grădina a fost cumpărată (în 1879) de ginerele său, istoricul V.A. Urechia, care a administrat-o de la distanță (București) până în anul 1885, când a vândut-o Ministerului Instrucțiunii Publice pentru Școala Normală „Vasile Lupu”, mutată acolo în nouă clădire, în 1891. Când Grădina Publică de la Copou se închidea seara, petrecăreții puteau continua distracția în Grădina Pester, deschisă pentru sărbătoarea Floriilor începând din anul 1844 („Albina Românească”, XVI, nr. 38, p. 152, anunț din 14 mai 1844). Aceasta este cea mai veche informație despre începuturile grădinii. Este regretabil că despre un asemenea personaj, fruntaș între străinii (medici, ingineri, topografi, arhitecți, profesori, maeștri în arte) care au contribuit decisiv la modernizarea vieții ieșene în veacul al XIX-lea, arhivele publice nu au păstrat decât puține referințe. De aceea, orice informație inedită poate pune o tușă de relief pe sumara sa biografie. Faptul că, de pildă, grilajul Grădinii Copou a fost făurit în atelierul său și așezat pe soclul de piatră în august 1850, este o astfel de știre ce conferă concretețe de durată abstractului istoric. La 31 august 1866, aflând de vacantarea postului de grădinar-șef, după moartea lui Wilhelm Rach, Pester solicita printr-o cerere adresată primarului D. Gusti acest post, invocând cinci motive, care devin date ale unui prețios CV de autorecomandare. Astfel, el reamintește: că a contribuit decisiv la reușita plantațiilor din grădinile publice, oferind 7000 de arbori viabili, faptul observându-se îndeosebi în Grădina Copoului, unde majoritatea puieților proveniți din alte locuri se uscaseră, că, trecând de două sau trei ori pe zi spre târg, putea ține sub observație starea acestei grădini, că nimeni din toată România nu posedă „mai colosale sume” de pomi roditori, arbori cultivați și necultivați, de tot soiul, din țară și din străinătate, cel puțin un milion de puieți, din care peste 300000 de aguzi. (Putem astfel intui rolul major al acestei pepiniere în răspândirea dudului în Moldova și, implicit, extinderea sericiculturii în secolul

al XIX-lea). Apoi, vestita sa „Grădină numită Pester”, cunoscută în toată țara și devenită de peste 20 de ani „o preumblare publică” fără plată, dovedește „solida ei întreținere și înfrumusețere”, iar în cazul preluării postului solicitat el va oferi fără plată multe „obiecte”, astfel încât în scurt timp „vor îngâna frumuseța grădinii mele” (ANI, PI, dos. 66/1866, f. 48 r-v.). Remarcabilă și perfect credibilă este această ofertă generoasă, model de gândire serioasă, nemțească și luterană, încât e de mirare că solicitarea sa nu a fost acceptată, căci nu putem ști din ce motive a fost preferat francezul Pierre Dieudonné, cel care a fost un grădinar-șef conștiincios și priceput. Că modesta retribuție a serviciului său nu putea fi un câștig semnificativ pentru Christian Wirth Pester este o certitudine, ceea ce adaugă o dimensiune de mare valoare caracterului acestui admirabil personaj. Îi cunoaștem chipul, consultând monografia lui Dumitru Prunianu, *De la Școala de arte și meserii 1840 la Grupul Școlar de arte și meserii „Gheorghe Asachi” Iași 1990*, ed. II, Iași, Editura Stef, 2010, p. 142.

Vegetația arboricolă din spatele Colegiului Pedagogic „Vasile Lupu” și plantația, mereu reînnoită, a Fermei viticole Copou sunt moșteniri ale unui ctitor de viață nouă în Iași de odinioară. *Sit sibi memoria perpetua !* în cimitirul fostei Biserici Luterane (acum Biserica Sf. Mina, ortodoxă) din Păcurari, unde va fi fost înmormântat.

*

58. Poate doar bufnița de pe umărul stâng al Minervei ar putea străbate „întunericeimea” de mistere ce învăluie în dese pâcle trecutul unui uitat nume din hotarul Iașilor, **Muntenimea**, odinioară tot atât de familiar târgoveților precum Tătărașii, Păcurarii sau Nicolina. Folosind tehnica liliacului emițător de unde sonore ultrascurte pentru

localizarea găngăniilor nocturne, recurg și eu la radarul ipotezelor, cu speranța proiectării măcar de umbre (chinezești) pe pânza vremii (M. Eminescu). Multe sunt întrebările referitoare la vechimea așezării și a denumirii, statutul său juridic sau fiscal (sat cu moșie proprie, slobozie, cătun de poslușnici, mahala de târg) și delimitarea spațiului desemnat, unele cu răspunsuri incerte, altele neformulate până acum. Îndeosebi, explicația oiconimului a scăpat din vederea cercetătorilor, preocupați prioritar de problemele conexe propriu-zis istorice, de urbanism și de geografie a populației, toponimul fiind transparent lexical și considerat, probabil, fără dificultăți evidente. Au acordat Muntenimii atenția cuvenită Dan Bădăraș și Ioan Caproșu, în *Iașii vechilor zidiri până la 1821* (trimit la ediția nouă de la Casa Editorială Demiurg, 2007, p. 268-273), iar într-o teză de doctorat, *Mahalaua Muntenimii. Iașii de la jumătatea secolului al XVII-lea până la 1831*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2016, Iuliana Brătescu încearcă, stângaci și cu multe erori, să reanalizeze materialul documentar editat și aflat acum la îndemâna curioșilor. Un consens s-a evidențiat în privința limitelor mahalalei și ale celor trei părți ale sale, cu concluzia întinderii lor la nord de Ulița Hagioaie (Bd. Independenței), de dincolo de străzile actuale Vasile Conta și Sf. Teodor, numite în zapisele cele vechi Ulița Nouă și Ulița de la Deal (DIOI, IV, p. 173, a. 1735 iunie 9), ulițe separate din veacul al XVIII-lea de clădirile Spitalului Sf. Spiridon, și până la bisericile Sf. Atanasie și Chiril, Buna-Vestire și până la Drumul Sării (Str. Vasile Pogor), iar mai apoi până la Biserica 40 de Sfinți. De la

vest spre est, mahalaua ocupa zona de la Râpa Galbenă și de la Berăria Veche și Biserica Luterană până în Țicău și la Biserica Curelari. Localizarea Muntenimilor de Sus, de Mijloc și de Jos, posibilă cu unele aproximații, este îngreunată de faptul că, uneori, târgoveții înșiși nu știau limitele mahalalei lor. Instructive sunt exemplele cercetărilor la fața locurilor, cu martori care situau diverse case din preajma Bisericii Sf. Nicolae cel Sărac și a Râpei (Galbene) când în Muntenimea de Mijloc, când în Muntenimea de Sus (DIOI, V, p. 170, a. 1742 octombrie 2; p. 368, a. 1747 aprilie 15; p. 436, a. 1752 martie 3; p. 600, 1755 noiembrie 16). Nu am acum un interes sporit pentru astfel de identificări de locuri, altele fiind chestiunile de interes toponimic rămase în obscuritate.

Vechimea certă Muntenimei va rămâne în veci neprecizată, dar tocmai de aceea șarada ei este provocatoare. Atestată la 1669 iunie 30, cu prilejul vânzării unui loc din Muntenimi (*Ibidem*, II, p. 238), așezarea era mult prea întinsă în acel moment pentru a putea admite că ea s-ar fi format doar cu cel puțin două-trei decenii mai înainte, cum consideră Iuliana Brătescu (*op. cit.*, p. 68). Lipsită de intuiția pe care doar experiența cercetării documentelor și a fenomenelor denominației toponimice o poate genera, autoarea nu ia în considerație procesul extensiei denumirilor de locuri și așezări și nici nu este atentă la sugestiile pe care le oferă analiza formelor oiconimului, pe care doar le înșiră sec și în ordine cronologică inversată (p. 28). Succesiunea derivativă a variantelor începe cu pl. *Munteni* (nu sg. *muntean*, cum propune, greșit, *Dicționarul limbii române* al Academiei – DLR) + suf. *-ime*, rezultând sg. colectiv *Muntenime* / art. *Muntenimea* (DIOI, II, p. 575, a. 1689 mai 10). Din numeroasele atestări ulterioare, merită selectată relatarea despre intrarea în Iași, la 2 septembrie 1739, a lui Constantin Cantemir, fiu al lui Antioh Cantemir, atunci brigadier în armata rusă a feldmareșalului Münich, beizadeaua fiind întâmpinată de mitropolit, caimacami, boieri, călugări și neguțitori „den latirea târgului, despre *muntenime*...”. (Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*, București, Editura Minerva, 1980, p. 325). Scrierea cu inițială minusculă a toponimului dezvăluie ignoranța editorului cronicii, Iorgu Iordan, ieșean timp de peste patru decenii, care nu a avut răgaz suficient să afle că a locuit mulți ani chiar în fosta Muntenime. Eroarea a trecut ca atare, prin acest citat, în DLR, lit. M., s.v. *muntenime*. Au urmat diferențierile *Muntenimea de Sus* (DIOI, V, p. 387, a. 1749 decembrie 29), *Muntenimea de Mijloc* (p. 170, a. 1742 octombrie 2) și *Muntenimea de Gios* (p. 224, a. 1760 ianuarie 20), apoi un pl. *Muntenimi* (*Ibidem*, II, p. 238, a. 1669 iunie 30), ceea ce înseamnă că, la data acestei primei mențiuni, mahalaua era deja considerată ca având trei părți. Evident, cronologia atestărilor nu infirmă ordinea apariției denumirilor.

Pentru ca o așezare inițială relativ restrânsă să ajungă să acopere un spațiu atât de mare, cel mai întins de pe teritoriul istoric al moșiei Iașilor, a fost necesară o evoluție îndelungată, constatare ce ne obligă să apreciem apariția unui prim cătun în marginea vetrei târgului pe la începutul veacului al XVI-lea sau poate chiar în cel anterior. În acest scenariu probabil, nu putem interpreta numele inițial *Munteni* ca desemnând eventuala așezare a unui grup familial restrâns (antrop. *Munteanu* > pl. direct *Munteni* sau cu suf. col. *-ești* din *Muntenești*, ca în satul din com. Ștefan cel Mare, jud. Vaslui). O Muntenița, cu casă în Iași, în 1687 (*Ibidem*, II, p. 564) și alți trei Munteanu în deceniile următoare (*Ibidem*, III, v. Indice) nu pot proba nimic în acest sens. Se impune, așadar, admiterea unei așezări fie de bejenari, fie de prizonieri de război, colonizat într-o slobozie domnească, poate în zona numită mai târziu Muntenimea de Mijloc, cu extensie spre est și spre vest, precum și spre nord, pe măsură ce spațiul cu livezi și vii de pe versantul de sud al Copoului a fost luat în folosință. Nu credem, ca tânăra autoare, care urmează sugestia unui bătrân istoric (Constantin C. Giurescu), că avem a face cu bejenari din sate de la munte sau din

localități aflate pe traseul unui drum orientat spre o zonă muntoasă (p. 66), căci nu vedem motivul unor asemenea vechi bejenii, care nu trebuie confundate cu migrația ardelenască spre Moldova în secolul al XVIII-lea și nici cu mutarea unor locuitori din satele din dreapta Siretului pe moșii din stânga râului, după 1864, în locuri de împrumut, unde nu au înființat noi sate cu numele *Munteni*. Avem, în schimb, sugestii clare pentru baștina în Țara Românească (Muntenia) a locuitorilor unor vechi slobozii, devenite, majoritatea, cele 26 de sate, cătune și siliști existente în Moldova din dreapta Prutului după anul 1772 (cf. *Tezaurul toponimic al României. Moldova*. Volumul I. *Repertoriul istoric al unităților administrativ-teritoriale (1772–1988)*, Partea 1, București, Editura Academiei Române, 1991 – REP.). Cel mai vechi sat este Muntenii de pe Cracău, datorit de Iuga voievod lui Șarban Hândău în 1398-1400 (DRH, A, I, p. 9), urmat de Muntenii Scutași (= scutiți, slobozi) – azi, satul Moldoveni, jud. Neamț –, dat de Alexandru cel Bun lui Șandru, pârcălab de Neamț, la 2 august 1414 (*Ibidem*, p. 51). Același domn recompensa pe Vlad Adiș cu satul Pătrăuți de la Suceava, care avea un cot numit Muntenii, în 1430-1431 (*Ibidem*, p. 145). Mult mai târziu, Eremia Moghila voievod dădea marelui stolnic Gligorie carte de împuternicire, datată 1602 aprilie 17, să aducă în satul său Vertiporoh din ținutul Hotinului, în slobozie de dări și angării, pe timp de trei ani, oameni de orice limbă: rus, leah, ungur, sârb, grec sau *muntean* (DIR, A, XVII/1, p. 39). De aceeași obârșie vor fi fost și Muntenii din hotarul târgului Vaslui, existenți acolo în 1627 decembrie 12 (DRH, A, XIX, p. 363). De asemenea, morile din Slobozie, la Muntenii din Gios de la Târgul Frumos, menționate la 20 iunie 1728 (DIOI, IV, p. 42), sau Muntenii de pe moșia târgului Bârlad sunt certitudini pentru această reconstituire. Ca și la Iași, Muntenii de pe moșia domnească a Târgului Frumos se numeau și Mahalaua Muntenimei în 1861 („Monitorul Oficial al Moldovii”, p. 1216).

Să fie Muntenii din marginea de nord a Iașilor o colonie ștefaniană, constituită în urma incursiunilor domnului în Țara Românească? Este verosimil, dar nu mai mult. O analiză mai amplă a fenomenului colonizării în Moldova, dar cu etnici ucrainieni, poate fi găsită în studiul nostru *O problemă de demografie istorică de la sfârșitul domniei lui Ștefan cel Mare*, din „Analele Putnei”, I, 2005, p. 69-77), iar urmele documentare despre înființarea unor slobozii, în târguri și sate (DRH, A, II, p. 39, a. 1453 februarie 23; p. 190, a. 1466 martie 13) sau, mai precis, de sate cu 20 sau 40 de case, în locuri pustii (*Ibidem*, III, p. 476, a. 1502 martie 1; p. 484, a. 1502 martie 11; p. 499, a. 1502 <după martie 17>), completate de alte referințe cronistice, sunt suficiente pentru evaluarea amplitudinii acestui proces de populare a Moldovei medievale.

De interes acum este și faptul că pe o parte a moșiei târgului, dată de Vasile Lupu mănăstirii sale cu hramul Sf. Atanasie (1638) din Podgoria Copou și ajunsă apoi în stăpânirea Mănăstirii Trei Ierarhi, a existat în marginea de nord-vest a noului așezământ un mic cătun, Muntenii, atestat ca „sat” în rezumatul târziu al unui document, o mărturie a unui călugăr la 1707 iunie 4 (DIOI, III, p. 286), apoi mai des, după 1804 noiembrie 2, când Alexandru Constantin Moruz hotăra să se aducă apă prin conducte de olane în mahalalele Muntenimea de Sus și de Mijloc din izvoarele de pe moșia Copoului și de la „satul ce să numește Muntenii” („Ioan Neculce”, VIII, 1930, p. 129), adică din zona Grădinii Botanice actuale. În *Atlasul Moldovei* (1892), satul, atunci în com. Copou, este clar delimitat și compact. Din anul 1950, a fost înglobat în orașul Iași, apoi a dispărut prin extinderea plantațiilor de vie ale I.A.S. Copou. Așezarea este mult mai nouă decât Muntenii / Muntenimea de lângă vatra târgului și de aceea este confuză încercarea Iulianei Brătescu de a corela istoria celor două așezări, una rurală („sat”), considerată mai veche, și cealaltă mahala exterioară târgului, care i-ar fi împrumutat numele, teritoriile lor fiind chiar

separate de un zid sau un șanț (*op. cit.*, p. 64-65). Eroarea este gravă, doctoranda neavând cunoștință despre existența zidului apei (zidul haznalii, în DIOI, IV, p. 315, a. 1736 septembrie 7), adică a unui vechi apeduct din zona Râpei Galbene, și de scopul șanțurilor (hindichiurilor) militare sau de hotar de pe Dealul Copoului, și nici nu a luat în seamă distanța de aproape cinci kilometri dintre Muntenime și fostul sat Munteni, situație care în sine califică drept hazardată toată desfășurarea de deducții fără concluzii acceptabile. Îi acord, totuși, circumstanțe atenuante, fiindcă greșeala, preluată din *Istoria orașului Iași*, I, Editura Junimea, 1980, p. 55-56, îi aparține venerabilului istoric C. Cihodaru. Pentru o relativă clarificare, consider ca foarte probabilă mutarea unui grup de locuitori din Muntenime, ca vieri ai noii mănăstiri din podgorie, poate odată cu acei oameni ridicați de Vasile Lupu de la Copou și așezați la Rufeni (sat dispărut, pe lângă satul Breazu; a nu se confunda cu Rufenii de pe Cacaina), pentru slujba de poslușnici ai noii sale ctitorii (DIOI, III, p. 173, a. 1702 iulie 27, mențiune). Este posibil ca despre acei strămutați să fi fost mărturia sumar menționată a călugărului de la 1707 iunie 4, în legătură cu „satul” Munteni. O așezare în podgorie, anterioară anului 1638, este fără noimă.

Muntenimele au ajuns, de mult, cele mai importante denumiri uitate de pe teritoriul municipiului Iași. Ultimele lor atestări ca unități administrative locale sunt: *Muntenimile* (1803), *Mahalaua Muntenimea de Jos* (1862), *Mahalaua Muntenimea de Mijloc* și *Mahalaua Muntenimea de Sus* (1863), cf. REP., s.v. *Iașii*, deși unele referiri sporadice la acestea persistă, ca denumiri anacronice, până către anul 1900. În procesul de modernizare a nomenclaturii stradale din Iași, de după 1864, termenul turcesc *mahala*, învechit și cu conotații deja peiorative, a fost evitat, iar atribuirea de denumiri tuturor ulițelor și străzilor a făcut inutile adresele locuințelor prin referire la o întreagă fostă mahala. Totodată, a luat în stăpânire nominală întreaga zonă a Muntenimilor oronimul *Dealul Copoului*, devenit emblemă onomastică a Iașilor. Au rămas totuși în uz, ca o amintire istorică, Str. (și Stradela / Fundacul) Muntenime (1912), ce lega Str. Zugravi cu spatele Antrepozitelor gării Iași (Vama), cale de acces dispărută prin demolările de după cutremurul din 1977 (a rămas Fundacul Muntenimii), Str. Muntenimii, o scurtă legătură dintre Str. Păcurari și Str. Toma Cozma, aproape de capătul acesteia, Șos. Munteni (1935), ce duce pe călător din Piața Păcurari spre mănăstirea lui Vasile Lupu din podgorie și spre locul fostului sat de vieri, precum și Cartierul Munteni, pentru un cartier de sinistrați, înființat după inundațiile din iunie 1932, numit atunci *Petru Bogdan* (primar), cu numele schimbat la 10 ianuarie 1941 (ANI, PI, dos. 218/1941, f. 4 r.) și utilizat oficial vreo patru decenii, și după ce străzile sale au primit nume (în 1948). Sunt și denumirile schimbătoare și trecătoare, ca și oamenii care le creează, sub guvernarea marelui mister care este Timpul.

p. 18), adică Moara de Foc, Biserica Luterană (acum Biserica ortodoxă Sf. Mina), cu cimitirul său, cimitirul catolic situat mai sus, Berăria Veche și apoi Berăria Zimbru (*Mahalaua zisă a Berăriei*: BFO, 1855, p. 211), Poșta Veche de lângă Grădina Publică (*Mahalaua Poștii*: ANI, *Litere*, B, dos. 623/1829, f. 2 r.), Biserica Toma Cozma, Cișmeaua Păcurarilor, Biserica Prapadoamna (Prepodobna) sau Sf. Paraschiva (de Sus) și Criminalul (de după 1832). O rețea de drumuri și ulițe, aceeași de pe la 1830, existentă și astăzi, lega cele trei căi de comunicație ce străbat coasta dealului, de la vest la est, pe trei diferențe de nivel: în șes, Drumul Bahluiului (azi, Șos. Arcu și Șos. Moara de Foc), iar mai sus, Ulița Păcurarilor și apoi Ulița Cantei (devenită Str. Toma Cozma). (S-a adăugat la sfârșitul veacului și Str. Cazărmii). În afară de denumirile acestora, de *Hudița Toma Cosma* (Str. Școalei) și *Drumul Cișmelei din Păcurari* (Str. Florilor) (în Peytavin, 1857), niciun alt hodonim nu mai este inscripționat pe cele două documente cartografice din anii 1844 și 1857. (O listă de ulițe apare însă în tabel separat pe planul lui J. Raschek). Existau însă și alte denumiri, pe care le găsim în diverse surse arhivistice, căci Eforia întocmise un dosar care cuprindea „lucrări urmate pentru darea de nume ulițelor orașului Iași” (ANI, EI, dos. 34/1845; cotă din inventar), acesta însă dispărut din depozit, încât nu putem ști câte și care au fost acele denumiri, amestecate printre cele atestate după anul 1865, când procesul denominativ oficial a fost accelerat de Primăria nou înființată, începând cu primul mandat al lui Dimitrie Gusti (1864-1866). Anterior, funcționa sistemul toponimic popular, vechi, cu material lexical descriptiv sau antroponimic, desemnând persoane de notorietate și anume importanță de pe traseul drumului, uliței, hudiței, fundacului. Atunci, adresele poștale și fiscale constau în numerele caselor, impuse de administrația rusească în 1828, ulițele fiind grupate în *ceastii* și *cvartaluri* (termeni rusești) și apoi în *despărțituri* /*despărțiri* (cinci, șase sau șapte). În noiembrie 1865, urma să se efectueze un recensământ fiscal, fapt ce impunea identificarea contribuabililor la adrese actualizate, ceea ce presupunea confecționarea de tăblițe și fixarea lor pe ziduri și, implicit, atribuirea de nume tuturor străzilor din Iași. Operațiunea era în toi în toamna anului 1865 (ANI, PI, dos. 59/1866, f. 1 r., 2 r., 4 r.) și a continuat în 1866, căci Primăria nu putea îndeplini singură și repede o asemenea sarcină (*Ibidem*, dos. 26/1865, f. 1 r., 20 r., 28 r.). După 1866, vor dispărea termenii *mahala* și *uliță*, acesta înlocuit consecvent cu *stradă* și *stradelă*. Majoritatea denumirilor care apar în documente, în deceniile următoare, au fost stabilite în acești ani, dar neconsemnate în procese-verbale de decizie. Planuri și liste de străzi din anii 1868, 1871-1876, întocmite pentru felurite lucrări (*Ibidem*, dos. 88/1868, passim; 113/1871, f. 7 r., 14 r., 22 r. sqq.) și, îndeosebi, un mare dosar din 1884 (*Ibidem*, dos. 119/1884) cuprind toate atestările denumirilor, care nu sunt, de regulă, și datele instituirii lor oficiale. Au fost atunci și situații neobișnuite, de exemplu, abia în ședința din 21 ianuarie 1886 se aprobă anume schimbări de nume, deși unele erau în uz din 1866, folosite paralel cu cele mai vechi. Astfel, se decide (*Ibidem*, dos. 119/1884, f. 305 r.) ca *Str. Copou* să se numească *Str. Carol*, iar *Str. Mare* se va denumi *Ștefan cel Mare*, dar atestări anterioare acestora sunt din anul 1868. Se vede că numele fuseseră date inițial fără aprobarea Consiliului Comunal sau nu au fost consemnate în procese-verbale și acum se intra în legalitate. Astfel de neglijențe se vor constata și mai târziu. Propuneri de nume pentru străzi noi sau de schimbări de nume vechi s-au făcut mereu, dar mai ales în momente premergătoare unor recensăminte, precum cele din 1885, 1899, 1912, 1930 și 1941, pentru actualizări și clarificări. De pildă, la 11 septembrie 1899, o comisie de consilieri era însărcinată să propună denumiri pentru străzile cu nume nepotrivite sau prea lungi și să lămurească situațiile în care două sau trei străzi aveau același nume (*Ibidem*, dos. 473/1896, f. 30 r.). Cu acel prilej se discuta și cererea unor cetățeni de a se atribui

câtorva străzi nume istorice sau ale unor donatori (*Ibidem*, f. 38). Într-un proces-verbal încheiat abia la 22 ianuarie 1901 (*Ibidem*, dos. 259/1910, f. 7 r.-v.), comisia raporta constatările la fața locului, în toate cele cinci despărțiri ale orașului: supraviețuiri de nume de mahalale, cu mai multe străzi, rețele de străzi cu o singură denumire sau fără niciun nume. Între alte nereguli și confuzii, se exemplifica existența a trei străzi Armene, a străzii, stradelei și mahalalei Frumoasa, a două străzi Muntenimea în Despărțirea I și trei în Despărțirea III, a patru străzi numite Pompieria sau Pojărnicia, etc. Multe străzi aveau nume improprii, cele mai multe ale unor proprietari de case, fără vreo importanță pentru istoria orașului. Ca urmare, comisia a socotit ca oportună alegerea numelui „celui mai gospodar român” pentru mai multe străzi din mahalale, dar și „să împodobim” alte străzi cu „nume ilustre și scumpe țerei și Iașului”, alese „din toate branșele activității românești”. Nu au fost uitate nici localitățile istorice ale neamului, totodată distanțându-se de „sistemul” bucureștean al botezării stăzilor cu nume precum Pantera, Lebăda, Girafa, Leu etc. La Iași, caracterul encomiastic și comemorativ al nomenclaturii stradale, cu substrat patriotic și național, este puternic subliniat acum, la început de secol XX. Planul orașului ridicat de ing. Grigore Bejan în anii 1896-1897 răspundea unor nevoi edilitare presante și înregistra toate numele de străzi din evidențele puțin riguroase ale Primăriei. Aceste probleme au fost reluate și în deceniile următoare.

În mersul și demersul acestui serial onomastic explicativ, o selecție a materialului se impune, soluția de primă decizie fiind ignorarea toponimelor transparente lexical și cu nume de persoane de notorietate națională sau locală, majoritatea hodonime cu caracter oficial-administrativ, căci ce „mistere” am putea descoperi în vechi nume, precum *Str. Șipoșel* și *Str. Ponoarelor*, sau în altele, mai târzii, ca acelea ale cartierelor numite *Crucea Roșie* și *Munteni* (fost *P. Bogdan*), din zona Pieței Păcurari, cu străzile *Olteniei*, *Bucovinei*, *Transilvaniei*, *Iancu Flondor*, *Eudoxiu Hurmuzachi*, *Ogorului*, *Semănătorului* etc. Totuși, uneori, chiar în denumiri aparent banale se pot întrezări realități revoluate, de interes pentru ieșeanul visător la ... vremurile de altădată. Le vom semnala la locul lor potrivit. Drumul nostru se arată încă lung și nu chiar ușor, când încercăm să deslușim dacă nu mistere autentice (câteva se vor lăsa totuși cu greu ghicite), măcar chipuri de „oameni cari au fost” (N. Iorga), uitați cu desăvârșire, dar cu nume rostite des și fără relief semantic sau stilistic. Ordinea abordărilor va fi spre soare-răsare, de la rohatca Păcurarilor la cele ale Tătărașilor și Morii de Vânt, cu priviri întrebătoare spre nord și spre sud, după caz, haz și necaz. Nu ar fi de prisos ca o hartă a municipiului, măcar din cele turistice, să fie la îndemâna cititorilor curioși.

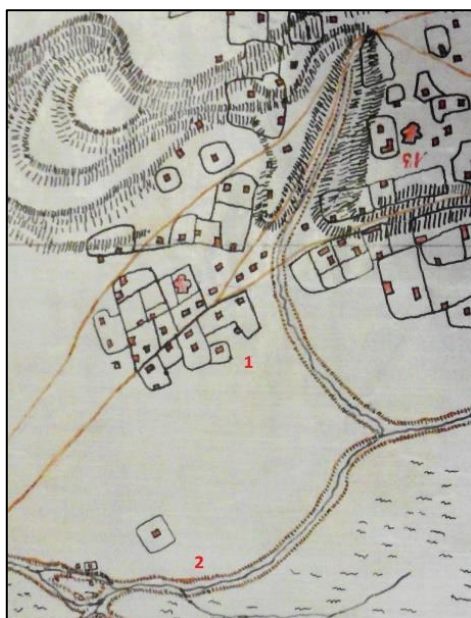
Numele Păcurarilor fiind de mult luminat (în episoadele L și LI), pe altă cale trebuie să pășim acum, pe *Canta*, care ne întâmpină cu o incertitudine provocatoare. Canta este astăzi un cartier din marginea de sud-vest a Iașilor, străbătut de o stradă omonimă, care începe din proximitatea Bisericii Sf. Treime și se termină la rondul tramvaiului 7. La începutul veacului al XIX-lea, era o mică grupare de vreo 12 gospodării, fără un nume cunoscut, în jurul unei biserici, desigur, de lemn (v. planul Bajardi, 1819), precursora Bisericii Sf. Treime, aceasta zidită de enoriași între anii 1844-1853 și existentă în prezent. Așezarea, aflată pe moșia Rediu a Mănăstirii Trei Ierarhi (J. Raschek, 1844), era străbătută de Drumul Romanului / Neamțului, cu o variantă, de la 1833, pe traseul actual de la capătul Șos. Păcurari.

Șanțul moșiei târgului, pe care se va instala carantina ciumei și rohatca Păcurarilor la 1829, despărțea biserica și câteva locuințe de partea de apus a așezării, care va deveni Târgușorul Păcurari, existent în 1829 și inclus administrativ, în 1855, în orașul Iași. *Strada Canta*, existentă cu acest nume în anul 1879 (ANI, PI, dos. 193/1871, f. 171 r.), pornea din

Șos. Păcurari, dincolo de șanțul și de bariera Păcurari (Bejan, 1896-1897). În prezent, după modernizările din anii 1970 și introducerea liniei de tramvai Gară-Canta (după 1979), Str. Canta începe de la capătul Șos. Moara de Foc cu care a fost unită prin fosta ogradă a morii. A rămas din secolul al XIX-lea și Str-la Canta (ANI, PI, dos. 113/1871, f. 54 r.; a. 1875). Alte două toponime au fost generate de acest antroponim. *Gârla Canta / Cantei* desemna o meandă a Bahluiului, cu un pod peste ea, *Podul Cantea*, (re?)făcut în 1882, rupt apoi de inundația râului din 1897 (*Ibidem*, dos. 130/1893, f. 105 r.; 58/1897, f. 22 v.), reparat de Primărie, spre mulțumirea locuitorilor din zonă, care își puteau duce vitele peste gârlă, spre Iazul Beldiman (*Ibidem*, dos. 58/1898, f. 29 r.), și din nou stricat în 1909 (*Ibidem*, dos. 58/1909, f. 7 r.). Podul se afla în zona actualei Piețe Dacia și a dăinuit până la desecarea gârlei (după 1935). Logica denominației toponimice personale sugerează următoarea cronologie a acestor denumiri: *Podul Canta*, apoi *Gârla Cantei* și *Str. Canta*, deși ordinea atestărilor este inversă. Cine va fi fost acel Canta, din neamul numeros al Cantacuzinilor, cel care a făcut podul, având interesul unei comunicații pe șesul Bahluiului, spre pășune și spre Iazul și Moara Beldiman? Nu am acum un răspuns cert, fiindcă nu găsesc o relație între Cantacuzini și locurile cu pricina, doar Iancu Canta, vornic de aprozi și agă, care locuia în Mahalaua Poșta Veche (*Ibidem*, dos. 99/1861, f. 43 v.; 29/1865, f. 35 v.), putând fi asociat, prin apropierea relativă de pod a casei sale, în această căutare de motivație a denumirii. Cu atât mai puțin s-ar justifica o legătură cu cei câțiva obscuri târgoveți Canta (Cante, Cande) din veacul al XVIII-lea.

O surpriză servită de antroponimul *Canta* se află la distanță, în capătul de la Copou al Str. Toma Cozma, care se numea la mijlocul veacului al XIX-lea *Ulița Cantei* (Peytavin, 1857), ce pornea de la casa Canta (Casa Universitarilor de astăzi) și ajungea doar la intersecția cu Str. N. Istrati. Era acolo, de-a lungul uliței, o mică mahala, cuprinzând și ulițele de mai jos, spre Biblioteca Centrală, unde aveau locuințele 19 persoane, între care Neculai Coroiu, Alecu Ghica Chefal, Petrachi Carp, Elencu Manu, Lascarachi Mihalachi, Iancu Buzdugan, Catinca Cuza ș.a. (ANI, PI, dos. 29/1865, f. 30 v.). Este evident că denumirea era motivată de o proprietate de pe la 1800, casa vornicului Iordache Canta(cuzino) și apoi a fiului său, vistiernicul Constantin, și a nepotului Nicolae Cantacuzino. Hodonimul *Ulița Cantii* nu s-a putut păstra, tronsonul de uliță fiind inclus, după 1866, în lungă Str. Toma Cozma (*Ibidem*, dos. 148/1868, f. 44 r.; Gr. Bejan, 1896-1897), fiindcă deja exista atunci Str. Canta din Păcurari (1871).

Va trebui să stărui, și în episoadele următoare, într-o neleneșă zăbavă cu cetitul numelor din Muntenimea de Sus și din Mahalaua Păcurarilor, urcând din șesul cu broaște al Bahluiului spre vârful cu ciori al Grădinii Publice Copou.

1. Casele și biserica din Canta și 2. Gârla Canta în Planul lui J. de Bajardi (1819)

*

60. Călătorului îi șade bine cu drumul, de bună seamă, dar numai dacă și drumul îi îngăduie călărețului sau căruțașului și, nu mai vorbesc, ostenitului drumeț să-l străbată prin gropi și tăuri dezghețate, să treacă prin pâraie sau pe podețe putrede, cum vor fi fost și cele de pe **Drumul Bahluiului**, aflat câteva veacuri de „serviciu” în slujba Capitalei. Îl vedem cu acest nume doar pe traseul de la capătul viitoarei Str. Zugravi (Fred. Peytavin, plan, 1857), dar continuat pe această veche uliță și, mai departe, până sub Trisfetitele (J. Raschek, plan original, 1844), acum pe Str. Sf. Andrei. Drumul era întrerupt de câteva zeci de podețe improvizate peste șipote și scursuri din coasta dealului, din Râpa Galbenă și Râpa Pevețoaiei sau din gurile de lagumuri pluviale de pe platoul Târgului de Jos. Un proiect de îndreptare și șoseluire a acestui folositor drum de pământ, un fel de „centură” ocolitoare a târgului, era abia schițat de J. Raschek, dar apoi va fi realizat în cadrul programului ce viza o „radicală și generală îmbunătățire” a stării ulițelor și drumurilor (ANI, *Ministerul Lucrărilor Publice al Moldovei*, dos. 396/1852, f. 14 r.; 30 mai 1852). Lucrarea s-a efectuat în 1853 și 1854, capătul din Păcurari și până la Pasajul Octav Băncilă de astăzi fiind reprezentat ca șosea în 1857 (Fred. Peytavin). Fiind construită din bugetul guvernului Moldovei, era considerată Șosea Națională, ca și altele denumite în anul 1870 și *Căi Naționale* (ANI, PI, dos. 131/1870). La capătul său de est, **Șos. Moara de Foc**, cum va fi numită de la începutul ei, cotea la dreapta (Gr. Bejan, plan, 1896-1897), oprindu-se la cantonul de cale ferată existent și acum la bariera de lângă fosta Fabrică de Țigarete (1875), dincolo de care începe Șoseaua Națională, ce se sfârșește la Podul Roș.

Moara de Foc, „responsabilă” de acest act denominativ, dar și de însăși pietruirea drumului, are o poveste pe care o rezum acum, cu goluri documentare inerente cercetării istorice. Îi găsesc, pe locul moștenit, „supt Păcurari”, o strămoașă, moara răposatului vistiernic Petrachi Sturza (ANI, *Isprăvnicia ținutului Iași*, dos. 104/1829, f. 14 r.), îmbătrânită apoi ca „moara de cai a căminarului Anghelachi” (J. Raschek, 1844). Pe

aceasta o considera N.A. Bogdan, confundând-o cu cea anterioară, ca moară de apă, cu un iaz care a produs înămolirea albiei vechi a Bahluiului și devierea cursului său pe o gârlă devenită cursul actual al râului (*Op. cit.*, p. 86.). Apoi, o a treia moară și-a înnoit... tehnologia, cea dintâi în Moldova, anume moara cu abur a inginerului Felix Barberot, intrată în funcțiune în mai 1849, cedată unei Societăți franceze și condusă de directorul Gaildry (ANI, *Secretariatul de Stat al Moldovei*, dos. 1629/1846-1849, f. 2 r., 7 r.-8 r., 31 r., 34 r., 36 r.), acea „moara cu mașină” din Păcurari, a supusului galicesc (francez) Ghildilim (sic!) (*Lista caselor și a dughenilor Capitaliei*, 1853, ed. 2000, p. 18), cartată cu o nouă dispunere a construcțiilor, dar fără nume, în planul lui Fred. Peytavin (1857). Era, evident, cel mai cunoscut loc din „Mahalaua morii de vapor” (ANI, PI, dos. 29/1861, f. 19 r.). Denumirea actuală apare în perifraza „Șoseaua de lângă Moara de Foc” (*Ibidem*, dos. 113/1871, f. 27 r.; a. 1873). O regăsim, târziu, în 1890, fără detaliile schimbărilor de proprietari, la Karl Linke, ca „Moara de aburi” (ANI, *Camera de Comerț și Industrie-Iași*, dos. 15/1890, f. 24 r.) și Frații Klepper, ca „Moara de vapor” (ANI, PI, dos. 48/1904, f. 414 r.-415 r.), apoi cu numele „Moara Păcurari”, Societate anonimă (*Ibidem*, dos. 81/1911-1912, f. 27 r.; dos. 126/1925, f. 3.).

Moara de Vapor, 1904

Din 1928, sunt acționari Samson Fruchtmann și alți evrei (*Ibidem*, dos. 189/1928, f. 6 r.-v., 284). Moara Fruchtmann, care producea făină de grâu, porumb și secară, a fost radiată din oficiu, ca urmare a legislației rasiale, în 1943 (*Ibidem*, dos. 446/1943, ordonanță), reînmatriculată în 1946 (*Ibidem*, dos. 564/1946, f. 31) și expropriată în 1948, când devine „Moara 1 Mai” (*Ibidem*, reg. 706/1950, f. 15 r.), nume păstrat în uzul local până în prezent (oficial, S.C. Compan S.A.). Catalogul editat de Iancu Brauștein, *Întreprinzători evrei din Moldova. Catalogul documentelor aflate în Fondul Camerei de Comerț și Industrie de la Arhivele Naționale, Direcția Județeană Iași, 1879-1950, I-II*, Editura Junimea, 2003, mi-a fost de prețios ajutor pentru identificarea acestor surse.

Acum, îmi iau desaga cu făină lamură (< lat. **laminula*) de la Moara 1 Mai, aceasta amenințată de dispariție sub tăvălugul noilor interese imobiliare și comerciale, și pornesc spre răsăritul soarelui, pentru a hoinări pe ulițele din ce în ce mai povărnite dintre Str. Păcurari și Șos. Moara de Foc sau Șos. Arcu, încercând să ademenesc pe cititori cu informație-lamură și nu cu tărâte pentru o lungă ciorbă toponimică. Mai întâi, trec repede

de **Str. Rampei Păcurari** (Gr. Bejan, 1896-1897), care este astăzi capătul de la Sedcom Libris al Str. Luca Arbore, numele mai vechi fiind păstrat pentru un traseu spre est, de-a lungul liniei CFR. În 1869, au început exproprierile pentru comunicația Pașcani – Iași, deschisă circulației în anul 1870. Atunci, o trecere peste linie, spre șes, pentru oameni și vite, a devenit rampă, la capătul unei străzi de legătură cu Șos. Moara de Foc. A fost acolo și un **Fundac Grigoraș**, care se termina la gospodăria unui Ioan Grigoraș (Gr. Bejan, planșe, 1896-1897) și care a rămas cu acest nume până la demolările din anii 1970 și construirea blocurilor dintre Str. Rampei și Șos. Moara de Foc.

Nu departe, s-a deschis o uliță scurtă, între Str. Păcurari și Șos. Moara de Foc, odată cu pietruirea drumului, deci prin 1853-1854, vizibilă în planul lui Fr. Peytavin (1857), dar rămasă fără nume oficial vreo opt decenii. Era „Hudița nepavată între Str. Păcurari și Șos. Iași – Țuțora”, adică Moara de Foc, în ANI, PI, dos. 119/1884, f. 229 r. A trecut prin mintea unui consilier instruit, poate Gh. Ghibănescu, sau a lui N.A. Bogdan, gândul generos de a scoate din uitare nemeritată pe remarcabilul „montanist și hidrolic” Mihalic de Hodocin, evocat pasager, în câteva episoade ale „Misterelor”, mai cu seamă în al LV-lea, și monografic de ilustrul istoric Dumitru Vitcu. Într-o listă alfabetică de străzi cu nume noi și vechi, din 1912, îi vedem numele ortografiat **Hodacin** (Biblioteca Centrală Universitară, Arhiva N.A. Bogdan, dos. XXIV, f. 7 r.). Nu a fost să fie împlinită această reparație morală, căci numele nu mai apare nici măcar în lista străzilor efemere, din același an, publicată de secretarul Primăriei în *Orașul Iași*, 1913, p. 93-94. Putea fi acesta singurul hodonim onorific din zona Muntenimii, căci Hodocin murise demult, probabil în 1862, și nu a avut o locuință pe acea stradă. Era, se vede, prea neînsemnată această uliță, mai degrabă o trecătoare, de vreme ce a trebuit să treacă încă un recensământ, cel din anul 1930, ca, în sfârșit, să se decidă o denumire: **Str. Horga** (*Primul Anuar-Ghid al Municipiului Iași*, 1935). Nu am informații despre motivația numelui, purtătorul său rămânând în anonimat absolut. Dacă va fi fost un gospodar al locului, de pe la 1930, amintirea omului nu va fi reținută nici măcar ca adresă de călătorii trecători grăbiți prin dezolanta Autogară din Păcurari, învecinată cu strada cu pricina (fără gâlceavă).

Încep urcușul, însoțit de amintirile vii ale lui Rudolf Suțu din capitolul *De-a lungul străzii Păcurari (1880-1890)*, din *Iașii de odinioară*, și de originalul ghid al caselor întocmit cu agreabil meșteșug de povestaș și bună informare prin anchetă orală de Ion Mitican, în amplul capitol *Uitata stradă Păcurari* din volumul *Iașul care nu mai este*, ed. 2009, p. 7-102, la care trimit atunci când va fi cazul. Nu voi uita nici pasajele cu haz, după cum anticipam în episodul anterior. Trec, așadar, pe lângă ruinele fostei Berării Zimbrul, la care mă voi întoarce curând, și dau peste amintirea cu adevărat luminoasă a unui contemporan mai norocos decât geologul Hodocin, păstrată de **Str. Niciman**. O garnitură de străini a contribuit decisiv, după 1834, în vremea lui Mihail Sturza și până spre sfârșitul veacului, la modernizarea edilitară și urbanistică a Iașilor: grădinarii-șefi ai parcurilor publice, Wilhelm Rach și Pierre Dieudonné, vestitul Christian Wirth-Pester de la Copou, Mihalic de Hodocin, inginerii de poduri și șosele Felix Barbero (fr. Barberot), Joseph Rashek, Eduard Monșain, François Cazaban, Fred. Peytavin, Alfred Boguș, Alexandru Stamatopol, Charles Chaigneau sau arhitecții Johan Freiwald, Johan Brandel și Karl Kugler. Între ei, se distinge și germanul M(athias) Nitschman (semnătură olografă la ANI, PI, dos. 157/1866, f. 12 r.), cu numele ortografiat și Matiașu / Matei Niciman sau Nișman. Ar merita și acesta un profil biografic mai accentuat pe care acum nu pot decât să-l propun. Născut în localitatea Jasník din Moravia austriacă (azi, Jeseník, în Republica Cehă), a audiat prelegeri de arhitectură la Universitatea din Lemberg, având un atestat de studii din 21 iulie 1840. A fost arhitect al Capitalei între anii 1844 și 1851, demisionat, apoi reangajat

ca arhitect al Comunei urbane Iași la 12 martie 1865, pe postul părăsit de Karl Kugler. În 1850, era reclamat de Eforie la Departamentul Lucrărilor Publice că nu prea venea regulat la canțileria sa, motivând că are și alte „comandirovci” de la Departament, fapt confirmat în răspunsul instituției, dar, în anul 1852, primea un atestat și de la Sfatul Orășenesc, pentru „bunele purtări, zelul și activitatea ce totdeauna au desvălit în slujba de arhitect” (*Ibidem*, dos. 56/1865, f. 1 r., 19 r., 20 r.). Timp de aproape patru decenii a fost implicat în toate lucrările Primăriei, inclusiv în proiectele pentru înființarea unei piețe a Primăriei, „după toată regula” și „după model european” (*Ibidem*, dos. 99/1864, f. 1 r.) sau construirea unui Teatru Național, pe locul celui vechi, demolat în 1868. Luteran, se vedește activ în comunitatea aceasta, unde îl găsim ca naș la trei botezuri din anii 1853, 1856 și 1857. Soția sa era Rosalie Kaminski, desigur o poloneză (ANI, *Colecția Starea Civilă, Mitrici - Biserica protestantă*, reg. Născuți, 1/1809-1860, f. 35 r., 60 r., 65 r.). Și-a construit o casă, în apropierea bisericii luterane, în Ulița Păcurari, după anul 1853 (nu apare în planul lui J. Raschek, din 1844, și nici în *Lista caselor și a dughenilor Capitaliei*, 1853), având în ogradă grajd pentru patru cai (*Ibidem*, dos. 29/1865, f. 19 r.) și baie (*Ibidem*, dos. 77/1867, f. 22 r.). Partea din spate a grădinii se situa la șosea (Moara de Foc) și spre un podeț și o hudiță (*Ibidem*, dos. 68/1872, f. 247 r.; a. 1876), toate aceste repere distingându-se cu precizie în planul lui Fred. Peytavin (1857).

Planul lui Fred. Peytavin (1857) 1. Casa Niciman, 2. Biserica luterană, 3. Berăria

Detaliile localizează casa pe ulița care îi va purta numele, probabil încă din 1866, dar cu atestare mai târzie: *Str. Niciman* (*Ibidem*, dos. 78/1879, f. 41 r.). Pe locul gospodăriei sale, înstrăinat la sfârșitul secolului al XIX-lea și cu casa dispărută, ajuns în proprietatea evreului (Iancu sau Iacob) Diamant (cf. Gr. Bejan, 1896-1897), se află în prezent spațiul comercial eMAG Showroom. Dintre toți tehnicienii de înaltă calificare ai

Iașilor de odinioară, doar M. Niciman și Fr. Cazaban au fost reținuți de memoria nomenclaturii stradale.

Un artist însă nu putea rata onoarea de a fi consacrat oficial în istoria vieții ieșene, căci creatorii de frumos și emoții întrec în stima publică pe savanți și tehnicieni. Octav Băncilă, cunoscutul pictor floral, dar și cu propensiune spre tematica socială, a locuit (1908-1940) într-o modestă casă de pe Str. Păcurari, la nr. 87 (apoi 91), demolată în anul 1986, pe care Ion Mitican o readuce în atenție cu nostalgia specifică iubitorului de relicve ale trecutului (*Op. cit.*, p. 32-36), eliberându-mă astfel de efortul documentării și pentru această reper periegetic. Aflată pe locul de unde fosta Str-la Bădărau cobora spre Str. Bădărau, edilii au găsit potrivit să înlocuiască numele vechi *Bădărau* (pentru care trimit la episodul LII) cu cel al pictorului, gest săvârșit prin anul 1932, dar consemnat, din pricina unor neglijențe în evidențele Serviciului tehnic al Primăriei, abia în *Primul Anuar-Ghid al Municipiului Iași*, 1935 (**Str. Octav Băncilă**, în listă și hartă). Apoi, legea nepermițând atribuirea de nume ale unor personalități în viață, propunerea a fost uitată prin hârtii până în 1948, când **Str. Domnița Ruxanda**, nume rătăcit prin hârtiile Primăriei de prin 1932 (căci denumirea *Str-la Bădărau* nu fusese radiată, cf. *Ghidul Municipiului Iași*, 1946), a fost înlocuit cu *Str. Pictor Băncilă* („Lupta Moldovei”, 27 febr. 1948, p. 4). Și fiindcă un „concubinaj” onomastic a fost și încă mai este legal în evidențele cadastrului orașenesc, *Str-la Bădărau* a rămas să conviețuiască pașnic cu numele pictorului, în nomenclatoarele stradale până la începutul anilor 1980, când Șos. Arcu modernizată a înglobat fosta Str. Bădărau, iar la capătul ei stradela a fost prelungită până în Șos. Moara de Foc. Noul pod rutier spre cartierul Dacia, deschis în ianuarie 2016, va consolida pentru multă vreme amintirea artistului prin denumirea *Pasajul Octav Băncilă*. Drept care, întrerup aici călătoria, pentru a pregăti un alt fel de pasaj, cel spre episodul următor.

Unirea a semnat un corolar al devenirii identitare a celor ce „ne știm între noi” și dorim să ne recunoască „alții” ca fiind „de un neam și o limbă”, cu un propriu destin istoric de împlinit. Ca pentru oricare entitate umană, de la cea individuală la cea comunitară, realizarea identitară presupune, înainte de toate, o *cunoaștere de sine* a *eului*, „o lucrare asupra sa însăși”, cum a dat de înțeles N. Bălcescu, referindu-se la „mersul revoluției naționale”, menită emancipării românilor. Istoria noastră națională s-a și relevat ca un intens proces de „construcție identitară”, după cât și cum timpurile ori împrejurările au permis. Episcopul Chesarie al Râmnicului remarcă, prin ultimul pătrar al secolului al XVIII-lea, că poporul român și-a primit „făgăduința” și a luat rând pentru „desăvârșire” străbătând trei „vâmi”, prima – a sângelui eroic, a doua – a zidirii de biserici și a treia – „a scrierii de cărți”. În fiecare „vamă”, românii s-au simțit ca fiind „de un neam și de o limbă”. Poporul român – o spun specialiștii – a prezentat din chiar date ale etnogenezei sale, trăsături unitare. Regretatul nostru Profesor Gheorghe Platon obișnuia să spună, de la Catedra universitară, că, ținând seama de configurația vetrei de locuire strămoșească, de fondul „moștenit” al uneia și al aceleiași limbi, de împărtășirea aceleiași credințe și a acelorași aspirații, românești, „pentru istoria noastră, la început a fost unitatea”. Ceea ce a lipsit mult timp, acelei istorii, a fost unirea politico-statală. Spre deosebire de neamurile vecine lor, românii nu și-au putut afirma identitatea sau „numele” prin raportare la un act de întemeiere a statului unic al lor și nici la un act de creștinare dător de unică Biserică. Românii nu și-au cucerit teritoriul, spre a-și întemeia pe el un regat ori țarat. Poporul român „s-a născut creștin”, cum îndeobște s-a spus și se spune. În cazul său, întemeierea țărilor, voievodatelor, a urmat trepte ale unui proces specific „entității etno-istorice de moștenire” și nu „de cucerire”. Organizarea politico-teritorială, în expresia voievodatelor, a fost fragmentară, cum a fost și cea bisericească, pliată, aceasta, mai ales după ritul ortodox, autorității laice. Important, din perspectivă istorică, a fost că voievodatele Moldova și Țara Românească au evitat să fie asimilate unor forme statale străine. Doar micile voievodate din Transilvania au avut „o altă soartă”. Au reușit însă românii „de peste munți” să-și păstreze felul propriu de viață și credință.

Cum bine este știut, între popoare, mai ales între cele „vecine”, recunoașterile reciproce nu au prea curs în ape limpezi și liniștite, ci tulburate, adeseori însângerate. În atare ape ale istoriei s-au oglindit aprige dispute, al căror deznodământ, cu inerente implicații teritoriale, a stat mai curând în tăișul sabiei decât în considerarea dreptului ori a bunei cuviințe. Iar de la o atare „lecție istorică” nu s-a putut sustrage neamul nostru. „Vecinătățile” lui s-au înăspriț mult, căpătând chiar „forme de dominație asupra vieții sale interne”, pe mai întreg decursul secolului al XVIII-lea și la începutul celui următor. După ce se înregistrase „un triumf” al limbii române în Biserică, în scrieri de învățătură religioasă ori laică, iar „marii cronicari” și D. Cantemir relevaseră, „prin argumente”, vechimea și trăsăturile de unitate ale neamului, s-a ajuns ca asupra acestuia să se reverse un torent contestatar, dinspre „vecinătăți” sau „părți dominatoare”, cu o virulență

* Textul reia unele reflecții istoriografice care au făcut obiect de conferințe în decursul anului 2018.

nemaicunoscută de vreo altă entitate etno-istorică europeană. În Transilvania, printr-o reacție „continuată” față de „momentul Mihai Viteazu”, cum constata David Prodan, românii au fost majoritar excluși din sistemul politic al Principatului, dat de „trei națiuni privilegiate și de patru religii recepte”, supuși fiind și contestării „autohtoniei lor în spațiul de viață”. Teoria „imigraționistă” obnubila „identitatea etnică a românilor”, încât să nu aibă șanse de reușită acțiunea „suplicantă”, inițiată de episcopul Ioan Inochentie Micu-Kein, cu invocare de „drept istoric și natural” al celor mai vechi și mai numeroși locuitori de același neam ai Principatului Transilvaniei. Și era timpul când, la rândul lor, moldovenii și muntenii s-au văzut efectiv supuși unor sofisticate „procedee” de dislocare identitară „mânuite” dinspre Rusia țaristă și lumea ecleziastică greacă, inclusiv prin școli girate de domni ziși fanarioți; pe la 1768-1769, când căpătase amploare un război ruso-otoman, cu desfășurare îndeosebi pe teritoriul Principatelor Moldova și Valahia, împărăteasa Ecaterina a II-a pretinsese ca locuitorii acestora să-i fie, printr-un „legământ” în biserici, „slavonesc norod”; timp în care, la „academiile domnești” din Iași și București, limba română nu era considerată ca aptă pentru „epistemii și reflecție filosofică”; în cărțile „străine” ale acelor vremuri despre state, principii și biserici nu figura ceva semnificativ românesc.

Contestați ori desconsiderați ca neam în timpuri când modernitatea „îi chema”, din resorturi specifice ei, la „afirmarea identitară”, românii, prin elitele lor, desigur, s-au dedicat cu însuflețire unui proces „de a da dovezi la lume”, proces amintit, astfel, și de un vers al imnului nostru național, intonat prima dată la 1848. Calea de urmat, pentru acele „dovezi”, a fost cu prevalență cea a *cărții* „de istorie ori despre limba românilor”. Era o cale ce nu s-a arătat însă, dintru început, ca lesne de străbătut. Se știe ce reacție vehementă din partea maghiarimii a provocat *Hronica* lui Șincai. Scrierea și învățarea istoriei se situau la cota necesității urgente în mediul românesc, spre a se evita situația pentru „cel de neamul țării” când „străinul opresor” i-ar spune, cum nota Florian Aaron întru justificarea încercării sale de sinteză națională: „Trecutul îți este necunoscut, numele ce-l porți nu este al tău, nici pământul pe care locuiești...”. În necesitatea „de istorie și de limbă proprie”, Kogălniceanu își vedea „nația”, la 1843, ca pe „un om în pericol de înecare” ce-și întinde „mâna spre prăjina pentru a lui scăpare”, istoria reprezentând „cartea de căpătâi, paladiul naționalității noastre”. În valori de acel „paladiu”, se releva „patria ca întindere de pământ în care se vorbește românește, iar ca istorie a ei, istoria Moldovei întregi, înainte de sfârșirea ei, a Valahiei și a fraților din Transilvania”. Era necesitatea de scriere a istoriei și de cultivare a limbii naționale căreia i s-a tot dat curs, prin cuvânt și faptă, până când Academia Română și mediile universitare să-i asigure cel mai înalt gir cultural-științific, ca ținând de menirea lor primordială.

Cu nu mai puțină însuflețire s-au dedicat românii și căii militante, de acte politice și chiar de eroism, cu presupunerea „jertfei de sânge”. Procesul de afirmare a națiunii române s-a înscris, precum în cazul oricărui altuia de tip european, pe două mari coordonate, una de natură reflexivă sau etnoculturală – de cunoaștere a istoriei, de cultivare a limbii și de înflorire a literaturii –, iar o alta voluntar-activă, de așezare a *principiului național* la temelia înfăptuirii României. Un atare principiu, al „națiunii unice și indivizibile ca sursă a legii fundamentale a statului modern”, a fost consacrat, pentru prima dată, de francezi, prin „sărbătoarea federaților” din 14 iulie 1790. Solemnitatea „jurământului federaților de a fi francezi” și-a aflat, atunci, expresia într-un imn național (*Le chant de 14 juillet*). Exemplul francez va fi urmat „canonic” – s-a și vorbit despre „catehismul revoluționar” – de alte națiuni, în afirmarea lor. *Principiul național* avea să fie și cel mai „contagios” dintre toate celelalte ale Revoluției Franceze. *Supplex Libellus Valachorum*, din 1790, a și vădit o primă atingere românească cu acel *principiu*, receptat

„așa cum a fost el proclamat la origini”. În „vertijul” revoluționar pașoptist”, fiecare „comunitate de origine istorică distinctă și de limbă”, cuprinsă de acesta, a urmat procesiunea „ritualică”, mistică, a consacrării *principiului național* și a intonării *imnului național*. Se urma „exemplul francez”, la parametrii „misticii revoluționare”. Mihail Kogălniceanu, „la noi”, avea să și noteze, în introducerea la *Letopiseșele Moldovei*, că Franța Revoluției „a strigat naționalităților oprite”, precum Iisus lui Lazăr, „sculați-vă!”, altfel spus, „înviați din morți!”. Istoria însăși, la „pașoptiști”, era văzută „micheletian” ca *resurrecție*, sub „decretele Providenței”. Au și rămas în istoria națiunilor trecute prin „valul pașoptist”, zile de sărbătoare și imnuri zise *naționale*. De-ar fi fost concretizat, la timpul său, „programul pașoptist”, am fi avut, poate, și noi, românii, de la acel moment mirific, sărbătoarea națională, fie ziua de 3/15 mai, a Adunării de la Blaj, fie ziua de 11/13 iunie sau alta, ținând de „ceremonialul revoluționar” din Țara Românească. A rămas însă ca pentru totdeauna probată *forța identității noastre naționale*, reflectată și de imnul *Un răsunet/ Deșteaptă-te române*, pe versuri de Andrei Mureșanu și muzică pusă, cu argumente nu unanim acceptabile, în seama lui Anton Pann. Acea *forță* și-a avut notorietatea ei, de moment ce Jules Michelet avea să-i mărturisească lui C.A. Rosetti că românii, prin revoluția lor, „și-au pus naționalitatea în calendarul lumii”.

Forța identitară s-a verificat și ca vector atitudinal și ideatic al înfăptuirii statului național român, în „trepte” reprezentând Unirea Principatelor, la 1859, Independența, la 1877-1878, Regatul, la 1881, Autocefalia Bisericii Ortodoxe, la 1885, și Marea Unire, la 1918. Despre aceea înfăptuire s-a cuvântat și încă s-ar putea, desigur, cuvânta mult, fie în spiritul istoriei critice, fie cu patosul frizând perspectiva teleologică. Ne mărginim, aici, să menționăm că înfăptuirea României moderne a purtat marca unui fervent *credo* național, la dimensiune himnală. Acea dimensiune a vibrat mai ales la sărbătorile unioniste. Prima zi de sărbătoare națională la români a fost cea de 24 Ianuarie, în puterea unui vot al Adunării Elective de la București, din 25 ianuarie 1859, după ce Alexandru Ioan Cuza devenise, „prin mila lui Dumnezeu și voința națională”, domn al ambelor Principate Unite. Entuziasmul unionist al românilor s-a imortalizat ca „o horă”, pe versuri de Vasile Alecsandri și muzică de Alexandru Flechtenmacher. Ziua de 24 Ianuarie s-a și înscris ca una luminoasă în „calendarul național”. De lumina ei s-a pătruns și efigia domnitorului Cuza, precum dintr-un „decret divin”. Acea lumină nu avea să pălească, în „simțirile poporului”, după 1866 sau 1881, din cauza celei a „tribunei de 10 Mai”. Cu timpul, s-a ajuns la „o cununie” a zilei naționale de 10 Mai cu cea de 24 Ianuarie, a Unirii. După 1918, an cu alte „momente astrale”, de Unire a Basarabiei, în 27 Martie/9 Aprilie, a Bucovinei, în 28 Noiembrie, a Transilvaniei și a Banatului, la 1 Decembrie, „cu Țara”, s-a făcut simțită necesitatea „sufletească” de a fi reconfirmată, printr-un decret, nr. 397, publicat în „Monitorul Oficial” din 8 februarie 1920, ziua de 24 Ianuarie ca „sărbătoare a românilor”. În puterea Marii Uniri a fost oficiată Încoronarea Regală de la Alba Iulia, din 15 octombrie 1922, și ridicarea Bisericii Ortodoxe Române la rang de Patriarhie. Pe culmea destinului național, se vedea, la români, în mod simbolic, permisibil de regimul constituțional, „alianța” dintre Tronul Țării și Altarul Bisericii ei. Lămuriri, din partea istoricilor, se impun însă a fi aduse asupra faptului că niciuna dintre zilele Unirilor de la 1918 nu și-a avut „un imn al ei”. A fost îndeajuns, se pare, să fie intonat *Deșteaptă-te române*, deodată cu impresionantele cântece de slăvire a eroismului armatei Țării, de înaripare a sentimentului unionist. A continuat să fie intonat, se înțelege, Imnul Regal, pe versuri de V. Alecsandri și muzică de Hübsch, mai ales la ocazia *zilei naționale* de 10 Mai, până spre anul 1947. Cât despre sărbătoarea de 24 Ianuarie, aceasta avea să răzbată și de după norii neguroși ai proletcultismului din anii 1948-1958. Centenarul din 1959 al Unirii Principatelor și

„mutațiile ideologice” din 1964 au îngăduit ca, sub consemnul zilei naționale de 23 August, să fie sărbătorită, la 24 Ianuarie, Unirea. Nu s-a îngăduit însă așa ceva și în privința niciuneia dintre zilele Unirii de la 1918, ai căror principali actanți au trecut prin infernul închisorilor comuniste, căzându-le, nu puțini, și victime acestuia. Când, după 1989, s-a ajuns ca 1 Decembrie să fie *ziua națională*, sărbătorirea tot națională din 24 Ianuarie a continuat, fiind întărită prin legea nr. 171/2014, publicată în „Monitorul Oficial”, nr. 922/19 decembrie, același an. Printr-o lucrare inefabilă a istoriei, la români, prima lună a anului include calendaristic sărbătorirea „micii Uniri”, iar ultima „pășește” cu celebrarea Marii Uniri. Este, aceasta, și dovada peremptorie că *forța identității noastre naționale* și-a aflat cea mai tare expresie în Unire.

Acum, la Centenar, se cuvine însă ca, în privința Basarabiei și a Bucovinei de Nord, cu Herța, să nu fie sărbătoare, ci reculegere marcată de suferință, pentru soarta respectivelor părți de pământ românesc, dar și de speranță că acestea vor reveni la matcă. În cumplitul an 1940, Lucian Blaga nota că românii au trăit ceva mai bine de douăzeci de ani „într-o țară împărătească, al cărei orizont li s-a mutat în suflet, acolo unde nu va pieri niciodată”.

ȘCOALA DIN LIPOVĂȚ, DE LA ÎNFIINȚARE PÂNĂ LA CONSTRUIREA LOCALULUI PROPRIU

Gheorghe BACIU

Parafrazându-l pe Ion Luca Caragiale, se poate aprecia că la începutul secolului al XIX-lea starea învățământului public din Moldova era sublimă pentru că lipsea cu desăvârșire. Problema înființării unui învățământ public național în Principatele Române s-a pus abia în momentul adoptării Regulamentelor Organice, din inițiativa și sub îndrumarea autorităților rusești de ocupație, în vederea reorganizării numitelor principate. La anexa F, secțiunea I a, art. 66, Regulamentul Organic al Moldovei, pus în aplicare la 1 ianuarie 1832, prevedea a se înființa câte o școală începătoare (primară) în orașele Roman, Huși, Galați, Focșani, Bîrlad, Botoșani¹. Rezultă din această prevedere a celei dintâi constituții de care a beneficiat principatul moldovean că posibilitățile din acel moment ale statului nu puteau asigura nici măcar întreținerea unei școli publice în fiecare reședință de ținut. Prin urmare, despre posibilitatea înființării unui învățământ public sătesc nici măcar nu se putea pune problema.

În aceste condiții, accesul la învățătură al copiilor de săteni era posibil doar „îci și colo”, în câte o școală întemeiată ca o „pomană”, precum „o biserică sau o fântână”, de proprietarul vreunei moșii sau prin intermediul a câte unui dascăl care „mergea din sat în sat” și era plătit de părinții copiilor pe care îi iniția în domeniul învățaturii². În cazul Lipovățului, cercetarea documentelor de arhivă nu a evidențiat nici existența vreunei școli înființate de proprietarul moșiei, respectiv de mănăstirea ctitorită de marele vornic Lupu Coci, închinată mănăstirii Zografu de la Muntele Athos, nici prezența vreunui dascăl care să ofere contra cost știință de carte copiilor de săteni.

Problema înființării unui învățământ public sătesc a fost abordată abia în timpul domniei lui Grigore Alexandru Ghica (1849-1856) din a cărui inițiativă a fost redactat un regulament al instrucțiunii publice, devenit lege în 1850, care, printre altele, prevedea și școli elementare sătești în cadrul cărora elevii trebuiau să studieze religia, lectura, scrierea, cele patru reguli, cunoștințele practice privind facerea unui contract sau petițiuni ș.a.³ Preocupările legate de înființarea unei școli de pregătire a învățătorilor, de elaborarea manualelor ce urmau a fi utilizate de către elevi și de pregătirea localurilor necesare au făcut ca împlinirea acestui proiect să fie pusă în aplicare după expirarea celor șapte ani ai domniei lui Grigore Alexandru Ghica. Prin urmare, abia la 30 mai 1858 Ministerul Cultelor a hotărât înființarea a opt școli sătești, cu o durată a studiilor de trei ani, ce urmau a funcționa de la 1 septembrie pe moșiile clerului⁴, fapt ce presupunea că cei 2400 lei/an, ce reprezentau salariul învățătorului și cei 300 lei/an, pentru întreținerea școlii trebuiau alocați din veniturile respectivelor moșii.

¹ V. A. Urechia, *Istoria școalelor de la 1800-1864*, București, 1982, vol. I, p. 150.

² N. Iorga, *Istoria învățământului românesc*, Editura didactică și științifică, București, 1971, p. 113.

³ V. A. Urechia, *Școlile sătești din România*, București, 1868, p. 15.

⁴ *Ibidem*, pp. 21-22.

Hotărârea autorităților din Moldova de a implica mănăstirile, posesoarele unor resurse materiale considerabile, în proiectul de înființare a școlilor satești a devenit și mai pregnantă după unirea Principatelor Române sub conducerea lui Alexandru Ioan Cuza, exponentul forțelor politice liberale ce aveau ca scop modernizarea societății românești inclusiv prin dezvoltarea unui sistem educațional bazat pe un învățământ primar gratuit și obligatoriu pentru toți copiii țării. Această decizie, exprimată în *Condițiile după care urmează a se înposesui moșiile monastirilor din Moldova...*, era motivată prin argumentul potrivit căruia „înființarea de școli și de case comunale, ținerea profesorilor, a judecătorilor și a scriitorilor satești”, fiind „una din cele întâi nevoi ale moșiilor”, era absolut firesc ca întreținerea acestora să fie și „una din cele întâi datorii ale monastirilor ce trag veniturile lor”⁵. Toate obligațiile ce țineau de zidirea, repararea, întreținerea localurilor acestor școli, precum și de asigurarea sumelor necesare pentru salariile învățătorilor și acoperirea cheltuielilor mărunte reveneau în seama posesorilor, adică a persoanelor care arendau moșiile respective.

În cazul actualului teritoriu al comunei Lipovăț, decizia de mai sus a avut consecințe doar asupra schitului Orgoeștii Noi, ctitorit de spătareasa Safta Bogdan pe locul pe care astăzi se află biserica de lemn din satul Căpușneni, fostă a schitului. Această situație se explică prin faptul că respectivul așezământ monahal făcea parte din categoria mănăstirilor pământene, nefiind închinat unei mănăstiri de la așa numitele „locuri sfinte”. Prin urmare, ctitoria spătăresei, subordonată încă de la înființare Mănăstirii Neamț, era supusă, în privința averii pe care o poseda, controlului statului, prin decretul din 1 iunie 1859 care anula exceptarea chinoviilor Neamț, Secu, Agapia, Văratec și Florești de la prevederile legii din 1844 prin care domnitorul Mihail Sturdza impusese controlul statului asupra averilor mănăstirești și obligativitatea arendării moșiilor din această categorie. Desființarea schitului, prin legea din 16 august 1860, nu a schimbat caracterul moșiei acestuia deoarece nu a trecut în proprietatea statului, ci a rămas în stăpânirea Mănăstirii Neamț. Așadar, desființarea schitului nu anula obligația celui ce avea să arendeze respectiva moșie de a se supune prevederilor Așezământului școlar. Prin urmare, anunțul cu nr. 12539, publicat în „Monitorul Oficial” din 10 octombrie 1860, informa ctitorii despre „înființarea unei școli satești pe moșia Orgoești, districtul Tutova, proprietatea monastirei Neamțu, ... , la 26 septembrie conținut”⁶.

În concepția autorităților, școlile satești înființate pe moșiile mănăstirilor pământene trebuiau să asigure școlarizarea copiilor sătenilor care lucrau moșiile respective. În cazul schitului Orgoeștii Noi, care fusese dăruit de către ctitor sa cu două bucăți din moșia Orgoești, școala înființată în 1860 ar fi trebuit să servească fiilor sătenilor din cele două așezări care se constituiseră pe moșia sa: satul Limboești, numit astăzi Vișinari, întemeiat pe la 1808 pe partea de moșie situată între Orgoești și Vlădești și satul Căpușneni întemeiat pe la 1819 pe partea de moșie situată între Orgoești și teritoriul actualului sat Fundu Văii. Cum satul Limboești era cu vreo zece ani mai vechi decât satul Căpușneni și avea și câțiva locuitori în plus față de acesta, autoritățile vremii au decis ca școala să fie construită la Limboești⁷. Urmare a acestei opțiuni, satul Căpușneni avea să rămână fără școală primară până după Primul Război Mondial.

⁵ „Monitorul Oficial al Moldovei”, anul II, nr. 212, 27 iunie 1860, p. 736.

⁶ Idem, anul III, nr. 8, 10 octombrie 1860, p. 29.

⁷ Vezi Gh. Baci, *Școala schitului Orgoeștii Noi de la Limboești*, în „Prutul”, Huși, serie nouă, anul V (XIV), nr. 2 (56), 2015, pp. 41-50.

Asupra mănăstirii de la Lipovăț, condiția impusă în 1860 de guvernul Moldovei cu privire la darea în posesie a moșiilor mănăstirești nu a avut niciun efect deoarece averea acesteia, ca mănăstire închinată, nu era supusă controlului statului moldovean. Prin urmare, începutul învățământului primar în această localitate a fost consecința directă a adoptării Legii instrucțiunii publice din 1864 care la Capitolul II, Secțiunea I a, art. 31 prevedea că instrucțiunea elementară devenea „obligatorie pentru toți copiii de amândouă sexele, începând de la opt ani până la doisprezece ani ai etății”. Articolul următor stabilea că instrucțiunea obligatorie va avea ca discipline de studiu „citirea și scrierea, catehismul, noțiuni de igienă, de gramatică, de geografie, de istoria țării, de drept administrativ al țării, cele patru lucrări din aritmetică, sistema legală a măsurilor și a greutăților”. Gratuitatea instrucțiunii obligatorii era prevăzută în art. 42 ce prevedea că aceasta revenea în sarcina statului „în tot ceea ce privește personalul învățător, administrator și domestic, subvențiunea pentru materialul de școală, cărți, hârtie, etc. la copiii cei fără mijloace”, dar și în sarcina comunelor „pentru local, mobile și lemne de încălzit”⁸. Pentru punerea în aplicare a acestor prevederi, legea hotăra că în fiecare comună rurală „se va institui cel puțin o școală primară cu un învățător”⁹.

Adoptarea Legii instrucțiunii publice din 1864, condiție necesară pentru punerea bazelor unui învățământ primar gratuit și obligatoriu, era însă departe de a fi și o condiție suficientă pentru înfăptuirea acestui deziderat. În calea transpunerii sale în realitate stăteau insuficiența mijloacelor financiare ale unui stat național ale cărui baze abia fuseseră puse în 1859, numărul neîndestulător al celor care trebuiau să asigure instruirea elevilor, pregătirea precară a acestora întemeiată pe patru clase primare și un curs cu durată de un an sau doi, în care li se predaseră cunoștințe din domeniul științelor naturii, religiei, gramaticii, pedagogiei și se inițiaseră în deprinderea predării și, mai ales, refuzul multor săteni de a înțelege rostul instrucției școlare, refuz împărtășit deseori și de reprezentanții autorităților comunale care, potrivit legii, aveau datoria să susțină activitate școlară atât din punct de vedere material, cât și prin punerea în aplicare a măsurilor prevăzute pentru asigurarea unei frecvențe acceptabile.

De faptul că această lege nu avea să transforme o țară în care învățământul sătesc era ca și inexistent într-un paradis al educației elementare erau conștiente și autoritățile care contribuiseră la elaborarea ei, fapt pe deplin dovedit de prevederea potrivit căreia în fiecare comună rurală „se va institui cel puțin o școală primară cu un învățător”, prevedere care din cauza condițiilor enunțate se transforma din „cel puțin” în „cel mult”. Mai concret, pentru comuna Lipovăț – alcătuită atunci din satele Lipovăț, Corbu, Zâzâncă și Bulboacă – o singură școală nu putea nicicum să asigure instruirea elevilor din toate satele componente, având în vedere distanța la care se aflau satele Zâzâncă și Bulboacă de satul reședință de comună în care urma să funcționeze școala. Era clar că din cauza distanței ce nu putea fi parcursă zilnic pe jos de către copiii de vârstă școlară din satele respective, acestora le era din start luată posibilitatea instruirii în cadrul școlii din Lipovăț, o alternativă reprezentând-o frecventarea școlii din Deleni, deși nici aceasta nu era cu mult mai apropiată.

Cu privire la momentul exact în care s-a înființat școala din Lipovăț nu există nicio sursă documentară, pe plan local, din cauza faptului că un „dosar de hârtiile intrate și ieșite din oficiul” acestei școli, „câte s-au putut găsi”, precum și de cataloagele din primii ani de activitate a fost alcătuit abia la 28 mai 1896 de către un învățător care înțelegea foarte bine

⁸ „Monitorul, jurnal oficial al Principatelor Unite Române”, nr. 272, 5/17 decembrie 1864, p. 1291.

⁹ *Ibidem*.

rolul și importanța arhivei unei astfel de instituții. Din primul document al acestui dosar, datat 24 februarie 1869, rezultă că în acel moment școala din Lipovăț funcționa cu o clasă I a și o clasă a II-a ceea ce ar conduce la concluzia că-și începuse activitatea în 1867, aflându-se în al doilea an de existență¹⁰. Peste 41 de ani, cu adresa 79 din 29 aprilie 1910, răspunzând întrebării revizorului școlar județean cu privire la acest moment din existența școlii din Lipovăț, dirigintele școlii, cum era numit la vremea respectivă deținătorul funcției de director, preciza că aceasta era „înființată la anul 1865, luna ianuarie”¹¹. În opinia noastră adevăratul moment al înființării școlii din Lipovăț este cel indicat într-un document aflat în Arhivele Statului din București, fondul Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, dosar 1191 din 1865, f. 27 verso și f. 28, din care aflăm că primul învățător al școlii aflate în discuție a fost preotul I. Lupan, autorizat pentru această funcție cu ordinul nr. 8867 din 6 martie 1865, retribuit cu un salariu de 80 lei, începând cu 15 martie 1865. Motivul principal care ne determină să acordăm credit deplin acestui document este acela că el provine chiar din anul respectiv, de la autoritatea sub îndrumarea căreia se desfășura acțiunea de punere în aplicare a prevederilor legii din 1864, nefiind rezultatul unei aproximări făcute la o dată destul de târzie. În acest caz, realitatea exprimată de documentul din 24 februarie 1869 pare să indice un debut eșuat al școlii din Lipovăț, că aceasta nu a reușit să organizeze, în primii ani ai existenței sale, clase capabile să supraviețuiască până la sfârșitul anului școlar.

Potrivit prevederilor legii din 1864 (votată de Cameră la 16/28 martie, dar sancționată de domn abia la 5/17 decembrie), asigurarea localului pentru școală și a mobilierului revenea în sarcina primăriei, instituție care abia fusese creată în același an, prin legea organizării comunale adoptată la 2/14 aprilie. Este de înțeles că această instituție nu avea niciun fel de experiență în acest domeniu și că nici bugetul său nu putea fi în măsură să suporte construirea unui local. În această situație, singura soluție la îndemâna autorităților locale rămânea închirierea unei case nelocuite, indiferent dacă aceasta întrunea sau nu condițiile necesare unui local de școală. Edificatoare în această privință este adresa nr. 5 din 1869 prin care învățătorul Grigore Arbore, succesorul lui I. Lupan, îl ruga pe primar să dea ordin „acelei de la care este luată casa cu chirie pentru școală **anu** mai vâra oile sub cerdacul casei” pentru „a se putea ținea curățenia **înșcoală** spre a nu ataca partea fizică a **copielor**”.¹² În același an, școala nu dispunea nici de cel mai elementar inventar, situație ce rezultă din adresa cu nr. 7 pe care Grigore Arbore o trimitea primarului pentru a-i solicita o cofă, o cană de băut apă, o mătură, un burete, o călimară, cerneală, un condeiu, hârtie, penițe, un plumb și cretă¹³.

Peste trei ani, la 10 februarie 1872, învățătorul Ioan Marcu, preotul parohiei Lipovăț și primarul îl informau pe subprefect, la ordinul acestuia, că „localul școalei este în stare bună, luată cu chirie, are patru odăi sub un acoperământ”, însă, „dintre aceste odăi numai una este ocupată fiindcă celelalte au nevoie de reparat”. Mobilierul școlii se compunea din „trei bănci vechi, una tablă mică și proastă, una masă, un scaun de lemn și un ceasornic”, iar manualele aflate în posesia sa erau „10 abecedare vechi, 4 catehisme, 5 geografii, 4 istorii române, 6 gramatici și 3 hărți”, din care una reprezenta planiglobul, una Dacia și „una **Ioropa**”¹⁴. În opinia celor doi, activitatea școlii din Lipovăț s-ar fi desfășurat foarte bine dacă inventarul ei s-ar fi îmbogățit cu „un clopot, un dulap pentru a

¹⁰ Arhiva Școlii Lipovăț, dosar din 28 mai 1896, f. 1. În continuare va fi indicat doar dosarul.

¹¹ Dosar pe anul 1909, f. 41 verso.

¹² Dosarul hârtiilor intrate și ieșite în anul școlar 1869-1870 și 1871-1872, f. 3.

¹³ *Ibidem*, f. 5.

¹⁴ *Ibidem*, f. 106.

păstra arhiva, un sigiliu, două scaune, una tablă” și 40 de abecedare, o metodă nouă de citire și scriere, 10 aritmetici, 30 de plăci cu creioanele lor, 10 geografii și 10 lecturi¹⁵.

Această viziune optimistă pare să fi rămas, însă, doar o viziune, deoarece în primăvara anului 1877 învățătorul Bahrim Alexandru, numit doar de câteva luni în acest post, se tânguia primarului că noul local închiriat pentru școală, fiind situat la marginea satului, făcea mai dificilă frecventarea cursurilor de către elevii care aveau de parcurs o distanță mai mare, că lipsa servitorului de mai bine de o lună de zile afecta atât întreținerea cât și paza localului și că inventarul școlii era alcătuit doar din două bănci, din care una nouă și una construită din scânduri noi și vechi, o masă veche din lemn, rotundă, cu patru picioare și fără „saltar”, niște picioare de tablă, două hărți mici, vechi și rupte, una reprezentând planiglobul și alta Dacia și patru dosare vechi, rupte. Același învățător se adresa și revizorului școlar al județului Vaslui pentru a-l informa că școala nu dispunea de o „matricolă în care să se poată înscrie elevii ce frecventează” și a-l ruga să dispună remedierea acestei situații¹⁶.

Situația nu înregistrase schimbări semnificative nici la sfârșitul anului școlar 1885-1886 când, în raportul trimis revizorului școlar, învățătorul Ștefan Vasiliu prezenta ca element pozitiv doar starea bună a localului în care funcționa școala, ce avea în continuare nevoie de un clopoțel, o catedră, două scaune, o tablă, două bănci și de registre, pentru obținerea cărora respectivul stăruise „neostenit pe lângă autoritatea comunală” fără niciun rezultat¹⁷.

Un inventar de-a dreptul impresionant, în raport cu situația de până atunci, înregistra școala din Lipovăț la 8 februarie 1893, situație ce s-ar putea explica prin faptul că învățătorul Ștefan Vasiliu, care păstorise școala până în 1892, se dovedise, probabil, mai gospodar și mai diplomat decât predecesorii săi, că în fruntea comunei se afla un nou primar (Ion Lefter) și, mai ales, pentru că din 1879 școala fusese înzestrată cu șase fâlci de pământ arabil care, prin arendare, putea contribui la sporirea fondurilor de care avea nevoie. Prin urmare, la acea dată școala dispunea de o masă de lemn „cu saltar”, un scaun de lemn, șase bănci, patru hărți, 18 tabele intuitive seria I a, o broșură tălmăcitoare a tabelelor intuitive, un clopot, o firmă, o tablă de lemn pe picioare, tabelele „noului metod” pentru abecedarul lui Borgovanu, un regulament de ordine și disciplină școlară, un registru matricol, un registru de prezență la clase, un registru de inspecție, un registru pentru cataloage, un registru de intrare și ieșire vechi, un registru de intrare și ieșire curent, o condică pentru certificate, două condici de expediție, un orar, două programe, o cofă și o cană pentru apă și mai multe dosare cu documente de arhivă aflate „în neregulă” pe motiv că nu exista un dulap pentru păstrarea arhivei¹⁸.

Așa cum rezultă dintr-o adresă din 6 mai 1894, trimisă de învățătorul Nicolae Căpiță primarului comunei Lipovăț, școala funcționa, însă, tot într-un local închiriat ce avea nevoie urgentă de o împrejmuire cu gard spre a o pune la adăpost de „animalele râmătoare”, precum și „de alte animale” ce se adunau în curtea și grădina școlii. La fel de urgentă era considerată și construirea unei private pentru că lipsa ei, „mai ales într-o școală mixtă”, putea fi „dăunătoare moralității elevilor”¹⁹. În același an, la 27 iunie, învățătorul Căpiță, ce funcționa de la 1 ianuarie la școala din Lipovăț, îl informa pe revizorul școlar că localul școlii se prezenta „în rele condiții igienice” și că era „neîncăpător pentru numărul

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ Dosarul hârtiilor intrate și ieșite de la 4 mai 1877 până la finele lui decembrie 1879, f. 3, f. 9, f. 8.

¹⁷ Dosarul hârtiilor intrate și ieșite în anul școlar 1885-1886, f. 54.

¹⁸ Dosarul hârtiilor intrate în anul școlar 1892-1893, f. 2.

¹⁹ Dosarul hârtiilor ieșite în cursul anului școlar 1893-1894, f. 9 verso.

de copii din comună de etate de școală”, deoarece sub același acoperiș cu școala funcționa din 1892 și primăria. Concluzia învățătorului: era „de mare trebuință a se clădi un local bun și încăpător”²⁰.

Chiar dacă „un local bun și încăpător” reprezenta o necesitate stringentă, școala a continuat să funcționeze și în anii următori tot într-un local închiriat, apreciat de același învățător Căpiță, într-un raport din 12 decembrie 1895, ca fiind „de stare mijlocie”, pentru care primăria plătea 100 lei anual. Localul respectiv cuprindea o sală de clasă cu o lungime de 5,7 m, lățime de 4,75 m și înălțime de 2,62 m, o cameră ce servea de locuință dirigintelui școlii și „o mică odăiță” ce servea la păstrarea lemnului de foc²¹.

Calea spre înzestrarea școlii din Lipovăț cu un local propriu avea să fie deschisă de o schimbare survenită în viața politică a României la 4/16 octombrie 1895: numirea guvernului liberal prezidat de Dimitrie A. Sturdza în cadrul căruia postul de ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice era încredințat savantului ieșean Petru Poni. Peste doar câteva luni, acesta propunea o nouă lege a învățământului primar, adoptată la 30 aprilie/12 mai 1896, ce se evidenția și prin: 1) diferențierea timpului de studiu (cinci ani la sate și patru ani la orașe pentru parcurgerea programei) și 2) rezolvarea problemei construirii localurilor de școală prin înființarea Casei Școalelor, instituție menită a administra fondurile destinate clădirii de localuri și achiziționării de mobilier pentru școlile primare²².

Pentru construirea localului școlii, statul a donat terenul pe care se aflase conacul moșiei ce aparținuse mănăstirii Lipovăț, apoi statului, după secularizarea averilor mănăstirești din 1863. Din acest teren, a cărui suprafață depășea 16.000 m² (1,6 ha), 30 prăjini (adică 54 de ari sau 5.400 m²) fuseseră destinați a servi ca ogradă, iar 60 de prăjini (108 ari sau 10.800 m²) pentru grădină²³. Construirea localului din cărămidă, cu patru săli de clasă, s-a înfăptuit în cursul anului 1898, după planurile Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice. Atât ograda, cât și grădina școlii erau împrejmuite cu gard, o porțiune din acesta fiind confecționată din nuiiele împletite cu streășină, iar o altă porțiune din „uluci cu grile din lemn”. Odată cu școala a fost construită și locuința dirigintelui, separat de localul școlii, ce se compunea, conform planului tip, din patru încăperi: două pentru locuit, una pentru bucătărie și una, de dimensiuni mai mici, pentru a servi de cămară. Și, pentru salvarea moralității elevilor, și nu numai a acestora, școala era, în sfârșit, dotată și cu o privată compusă „din șase despărțituri din care una pentru diriginte, trei pentru băieți și două pentru fete”²⁴. Toate acestea, împreună cu pietruirea curții și confecționarea mobilierului necesar școlii, fuseseră realizate în antrepriză, cu banii împrumutați de la Casa Școalelor, împrumut pe care comuna trebuia să-l restituie în rate anuale²⁵.

Potrivit contractului cu firma constructoare, preluarea de către beneficiar a construcțiilor realizate urma a se înfăptui după un an „de întreținere” menit a permite identificarea eventualelor deficiențe. Procesul verbal de predare a lucrărilor efectuate către autoritatea comunală a fost întocmit la 2 mai 1899, fiind semnat de un inginer șef cu nume indescifrabil, ce deținuse rolul de diriginte de șantier, de primarul comunei Lipovăț, Andrei Crișu și de dirigințele școlii, învățătorul Nicolae Căpiță, fiecare primind câte un exemplar întărit cu ștampila primăriei și ștampila școlii. Ulterior, sub ștampila școlii și semnătura dirigintelui, Nicolae Căpiță avea să adauge o Nota Bene cu următorul conținut: „Acest

²⁰ *Ibidem*, f. 26.

²¹ Dosarul hârtiilor ieșite în anul școlar 1895-1896, f. 26.

²² *Istoria României în date*, Chișinău, 1992, p. 262.

²³ Dosarul copiilor în extenso ale hârtiilor ieșite în cursul anilor 1899-1903, f. 6.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*, f. 2 verso.

proces verbal, care trebuia încheiat la data de 2 mai 1899, pe care o și poartă, l-am primit azi, 12 februarie 1900, printr-un om al d-lui inginer șef și l-am subscris”²⁶. Acest adaos dovedește că în fapt preluarea nu s-a făcut în ziua de 2 mai, ci câteva luni mai târziu, probabil după ce au fost remediate deficiențele constatate, pe care, printr-o adresă din 26 septembrie 1899, Nicolae Căpiță le aducea la cunoștința revizorului școlar: dușumele corogite și cu spații între scânduri, pereții și tavanele crăpate, ușorii ușilor în echilibru instabil, dulapuri și bănci crăpate, crăpături mari între ziduri și sol, scaune descleiate, masa din cancelarie găurită de carii, tablele crăpate, ș.a.²⁷.

În ciuda acestor deficiențe, din toamna anului 1899 școala din Lipovăț a funcționat în localul construit în timpul ministeriatului lui Spiru Haret, succesorul lui Petru Poni din 1897, local ce a rămas în slujba comunității timp de 120 ani, până în acest an 2019 când a fost demolat pentru a face loc unei construcții noi. Mai facem precizarea că în toamna anului 1899, școala din Lipovăț era încă singura școală din comună, deoarece abia în 1907 avea să fie înființată școala din Zăzâncă și că funcționa tot cu un singur învățător, deși din 1896 existau cinci clase.

Chiar dacă acest material și-a propus să prezinte doar evoluția materială a școlii din Lipovăț, de la înființarea ei până la construirea localului propriu, în finalul său, ne vom abate de la această regulă doar pentru a prezenta și învățătorii care au slujit-o în acest interval de timp:

- Ioan Lupan, preot la biserica Sfântul Gheorghe, după secularizarea schitului, ce fusese autorizat la 6 martie 1865, cu ordinul 8867, demisionat la 15 noiembrie 1868;²⁸
- Grigore Arbore, după demisia lui Ioan Lupan, până în 1870;
- Ioan Marcu, preot la biserica Sfântul Gheorghe din Lipovăț, originar din satul vecin, Deleni, absolvent al școlii lui Ștefan Angheluță de la Chițoc în 1864, apoi al Seminarului din Huși, autorizat ca învățător prin raportul nr. 15 din 1 septembrie 1870, retribuit cu un salariu de 40 lei de la data autorizării;²⁹
- Alexandru Bahrim, din 1877, când probabil a încetat împuternicirea lui Ioan Marcu, până în 1879;
- Constantin Dimitriu, de la 1 noiembrie 1879 până în noiembrie 1887;
- Ștefan Vasiliu, din 1887 până în 1892;
- Ion Michiu, din 1892 până la 31 decembrie 1893;
- Nicolae Căpiță, de la 1 ianuarie 1894 până în 1902.

Documentele aflate în arhiva școlii dovedesc că Nicolae Căpiță se detașa net de predecesorii săi printr-un scris caligrafic, printr-o bună cunoaștere a ortografiei limbii române, printr-un atașament total față de meseria și misiunea de învățător, prin grija deosebită acordată arhivării documentelor școlare anterioare venirii sale și din timpul mandatului său, prin empatia manifestată față de problemele sătenilor ș.a. Pentru susținerea acestor afirmații voi aminti insistența apelurilor sale adresate autorității comunale și Revizorului Școlar în vederea asigurării condițiilor materiale necesare bunului mers al activității școlare și mai ales pentru construirea unui local propriu; aprobarea cerută revizorului școlar pentru desfășurarea cursurilor de după amiază între orele 14-16, astfel încât elevii să poată ajunge acasă după cursurile de dimineață, să servească prânzul și să poată reveni la școală; organizarea arhivei școlii ca un arhivar de profesie, fiecare

²⁶ Dosarul hârtiilor intrate pe anul 1899-1900, f. 37.

²⁷ Dosarul copiilor în extenso ieșite în cursul anului 1899-1903, f. 2 verso.

²⁸ Arhivele Statului București, fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, dosar 1191/1865, f. 27 verso și f. 28.

²⁹ *Ibidem*.

document intrat sau ieșit fiind înregistrat într-un registru special cu un scurt rezumat al conținutului, extrem de util eventualilor cercetători; demersurile întreprinse pentru a-i determina pe săteni să cultive plante furajere (lucernă, trifoi) ca urmare a constatării că extinderea suprafețelor cultivate cu cereale, făcută în detrimentul fânețelor și islazurilor comunale determina scăderea numărului animalelor crescute în gospodăriile țărănești; deschiderea școlii de adulți pentru a oferi sătenilor, sub formă de conferințe, sfaturi pentru îngrijirea sănătății, pentru cultivarea pământului, creșterea vitelor ș.a.; atitudinea responsabilă adoptată față de solicitarea revizorului școlar de a realiza, pe baza unui chestionar, o descriere a stării fizice, politice și economice a comunei Lipovăț.

Aspectul cel mai frapant legat de acest învățător de excepție, născut în 1860 în satul Trifești din județul Roman, este acela că el ajunsese la școala din Lipovăț după cinci ani de permutări punitive. În 1888, fiind învățător la școala din Pancești, județul Roman, a fost considerat „agitator principal al revoltelor țărănești din localitate”, motiv pentru care, de la 1 iulie 1888 și până la 1 noiembrie 1889 a fost exclus din învățământ. A fost reprimat printr-o decizie ministerială din 24 octombrie 1889, la școala din comuna Negomiru, județul Mehedinți, de unde a fost permutat la școala din Averești – Fălcui, la 1 septembrie 1893, apoi la școala din Deleni, la 25 octombrie 1893, iar de la Deleni la Lipovăț la 1 ianuarie 1894, unde a rămas până la 2 decembrie 1902, răgaz suficient pentru a-și întemeia o familie împreună cu Aurica, fiica săteanului Andrei Ghețău³⁰. Odată cu Căpiță dispărea din Școala Lipovăț și grija pentru înregistrarea în ordine a documentelor de arhivă, împreună cu scrisul îngrijit și respectul pentru punctuație.

Școala veche din Lipovăț

³⁰ Dosarul hârtiilor intrate în cursul anului școlar 1899-1900, f. 33.

COMUCIDUL

Nicolae RUSU

În toiul deșteptării naționalismului european, perioadă cunoscută ca Revoluția Burgheză din Europa, în luna februarie 1848 este publicat *Manifestul Partidului Comunist* conceput de Karl Marx și susținut în această aventură de amicul său de idei Friedrich Engels. Nu se știe dacă la acea vreme profeția lui Marx, precum că *o stafie umblă prin Europa – stafia comunismului*, expresie cu care începe această scriere, ar fi fost luată de cineva în serios.

Revoluția Burgheză de pe bătrânul continent fiind imboldul de creare în Europa a statelor naționale, cel care analizează atent *Manifestul comunist* își poate da seama că *stafia comunismului* este una anafională, din ea trăgându-se și actualul concept al altei utopii, cea a globalismului. Se pare că și din aceste considerente hidoasa nălucă a ales să se materializeze și să-și implementeze esența utopică nu în Germania, Anglia sau Franța, ci în Rusia țaristă care era încă de pe atunci un amalgam de etnii și popoare așezate într-un uriaș spațiu ce permitea orice fel de experimente. Nu în zadar V.I. Lenin, discipolul acestor doi întemeietori ai socialismului științific și care au moșit stafia comunismului, a caracterizat ulterior Rusia țaristă ca pe o *închisoare a popoarelor*.

Că Rusia țaristă, dar și Rusia sovietizată au fost cu adevărat o imensă închisoare a demonstrat-o mai abitor Iosif Stalin, urmașul lui Lenin la conducerea penitenciarului comunist. Dovadă sunt milioanele de victime ale regimului comunist, unele dintre ele reușind să lase urmașilor pentru neuitare pagini de mărturisiri despre inimaginabilele grozăvii pe care le-au fost dat să le suporte. Unul dintre cei care a reușit să spargă tăcerea impusă de închiziția sovietică a fost scriitorul rus Alexandr Soljenițin, iar după destrămarea imperiului sovietic în spațiul românesc a apărut spovedania Aniței Nandriș-Cudla *20 de ani în Siberia. Amintiri din viață*. Referitor la această zguduitoare mărturisire despre calvarul prin care a trecut împreună cu cei trei fii ai ei, cunoscuta scriitoare și disidentă a regimului comunist din România Monica Lovinescu a spus că *după o asemenea carte, orice complex de inferioritate a noastră ca neam ar trebui să dispară*. În raport cu românii, atrocitățile staliniste se includ în noțiunea de genocid, care conform DEX-ului sunt *crime comise cu intenția de a distruge un grup uman, etnic, național*, deși în lagărele siberiene au pierit alături de români și reprezentanți ai altor popoare. Unul dintre cei trei fii ai Aniței Nandriș-Cudla găsește acestui infernal fenomen, produs în numele instaurării unei lumi noi, fără exploatați și exploatați, bazată pe echitate, fraternitate și pace expresia adecvată: *Am văzut cu ochii noștri cum mulțimi de oameni, rebotezați „dușmani ai poporului” în numele „luptei de clasă” erau sacrificați prin glonț, prin foame, prin boli, fără ca nimeni să dea socoteală de această omucidere, până în ziua de azi. De aceea, numele care s-ar potrivi cel mai bine comunismului pe care l-am trăit noi ar fi **comucidul***.

Dacă alte popoare din fostul imperiu sovietic au gustat din paharul amar al comucidului după ce în 1917 bolșevicii acaparaseră prin forță puterea în Rusia țaristă, mai ales în anii de teroare stalinistă de până la cel de al Doilea Război Mondial, românii au avut această nefericire după 28 iunie 1940, în special începând cu 13 iunie 1941. În această sinistă noapte de 12 spre 13 iunie au fost smulși din casele lor zeci de mii de familii de

români care s-au pomenit în urma odiosului Pact Molotov-Ribbentrop, de la Chilia până la Herța și de la Nistru până la Prut, „dușmani ai poporului sovietic”.

Alături de Anița Nandriș-Cudla din Mahalaua Cernăuților au lăsat mărturii despre această înfricoșătoare noapte și alți români - basarabeni și bucovineni. Oamenii crescuți și educați în spiritul credinței apelează deseori la spovedanie, ritual creștin fiind și una dintre cele mai mari taine dumnezeiești date omului încărcat de păcate, ritual prin care, mărturisindu-și-le și conștientizându-și-le, aceștia își purifică sufletul și își ușurează calea pe traseul vieții. Printre acești mărturisitori este și Ecaterina Chele cu *Povestea vieții mele*, manuscrisul fiind publicat într-o variantă prescurtată pe parcursul anului 2005 în revista bucureșteană *Magazin istoric* și urmând să apară de curând în volum la o editură din Chișinău. *Povestea...* semnifică mărturisirea unui suflet de femeie care a reușit să supraviețuiască unui calvar inimaginabil prin atrocitățile sale și începe cu compartimentul *Copilăria*, împărțit la rândul său în trei capitole: *Familia*, *Împroprietărirea țăranilor cu pământ* și *Scoala*. Urmează *Drumul calvarului*, apoi *Viața în Siberia* și *Cozi de topor*.

Fără să știe una de alta, și Anița Nandriș-Cudla, și Ecaterina Chele își pornesc mărturisirile cu informația despre sine și familia sa, doar că prima pune mai întâi pe pagină, ca un oftat, zece cuvinte ca o semnificație a unei incredibile uimiri: „*Prin câte poate trece o ființă omenească fără să-și dea seama*” (ortografia autoarei, n.n.). Anița Nandriș-Cudla a avut noroc de Gabriel Liiceanu, pe atunci director al Editurii *Humanitas* din București, care a editat cartea imediat, în 1991, anul în care și manuscrisul Ecaterinei Chele era finisat. Volumul Aniței Nandriș-Cudla a apărut până în 2013 în cinci ediții, iar unul dintre recenzenți, Mihailcea Rusu, compară ceea ce a scris ea despre exilul siberian *ca sâmbure emoțional, cu scrierile lui Soljenițin*. Deși mărturisirile Ecaterinei Chele după factura lor stilistică, limbaj și ținută intelectuală, sunt comparabile cu scrierile lui Paul Goma, basarabeianul disident al regimului comunist din România, despre care s-a scris că este un „Soljenițin al românilor”, manuscrisul ei n-a avut același noroc.

Autoarea își descrie copilăria cu o duioasă meticulozitate, evidențiind chipurile luminoase ale bunicilor încadrate în dimensiunile unor icoane și mai multe scene memorabile din tumultul vieții sociale și spirituale din Basarabia, încă țaristă, de la începutul secolului XX. Sunt prezentate jocurile de copii din acele timpuri, obiceiurile românilor-basarabeni, munca lor la câmp și în gospodărie. Nu este evitată nici prezența în această gubernie țaristă a moscalilor, care aveau în raport cu băștinașii niște relații dintre cele mai umilitoare. *Din toate timpurile munca la pământ a fost grea, dar și această muncă țăranii reușeau să o transforme în adevărată sărbătoare, cu cântece, cu mâncare special gătită și cu glume*, evidențiază autoarea, descriind cu acribie arta meșteșugului de a țese, începând cu creșterea și prelucrarea inului și încheind cu țesutul pânzei, croitul și cusutul hainelor.

Un eveniment important în familia bunicului protagonistei și a țăranilor din Sângerei a fost împrumutarea cu pământul din moșia boierului Calmuțchi, pământ repartizat tuturor locuitorilor satului, inclusiv evreilor, destul de numeroși în localitatea lor, ucrainenilor, țiganilor și rușilor. Fiecare a obținut câte 12 desetine, boierului lăsându-i-se doar o sută de hectare. Ecaterina Chele consemnează că *pământul primit evreii l-au vândut și au deschis cu banii (câștigați) cârciumi și prăvălii, iar țiganii l-au vândut și banii i-au băut. Puțini din ei au lucrat pământul primit de la statul român pe gratis(...). Cei harnici s-au apucat de lucru...*

Învățământul primar în perioada interbelică era obligatoriu pentru toți, nu doar pentru băieți, precum în perioada țaristă când învățătorii le predau copiilor doar în limba rusă. Cu multă dragoste și respect îl descrie autoarea pe primul ei învățător Gheorghe Șt.

Cucoș: *Originar din Sângerei, cunoscut și stimat de toți, Gheorghe Cucoș a fost primul învățător moldovean din sat de după Primul Război Mondial. Foarte inteligent, cult, a știut a sădi în noi dorința de a cunoaște, de a înțelege ce se petrece în jurul nostru. Capabilă și dornică de a-și împlini visul, din zece candidați pe un loc ea reușește admiterea la Școala Normală din Iași, instituție unde și-a făcut studiile și Veronica Micle, școală unde te formai ca om prin muncă, corectitudine și adevăr. Absolventă de mai târziu a acestei Școli, Ecaterina Chele recunoaște: De mică mi-am afirmat dorința de a deveni învățătoare. Cu toate astea, ea mai precizează că bunica avea mare grijă să învăț nu numai carte, dar să fiu și gospodină – să știu a toarce, a țese, a alege la covor.*

Al doilea compartiment începe cu o incursiune în situația politică a lumii de la sfârșitul celui de-al patrulea deceniu al secolului XX, când în anul 1939, Europa era deja în flăcări. Autoarea mai descrie starea în care trăiau în acel an locuitorii Sângereiului, precizând că *erau și la noi în sat câțiva huligani dospți de lene, fără niciun fel de ocupație(...), seara, pe răcoare, ieșeau la plimbare, punând țara la cale(...) și transmiteau peste Nistru informații despre isprăvile lor și despre starea lucrurilor(...), erau, în general, tineri care începuseră să învețe la liceu, dar, deoarece, învățatul era prea greu pentru ei, legau, cum se zice, școala de gard și tăiau frunze la câini, trăind pe socoteala părinților.* După 28 iunie 1940 aceste brute dezlănțuite îi atacau pe cei care fugeau de raiul bolșevic peste Prut, *le luau lucrurile și îi băteau(...). Răii satului erau fericiți, umblau cu nasul pe sus și strigau în gura mare că le-a venit eliberarea, iar ei, din niște nimeni ce sunt acum, vor deveni oameni mari.*

Cu un fin spirit de observație și har portretistic autoarea îi descrie pe mai mulți „activiști și oameni de încredere”, care i-au așteptat pe sovietici în speranța că se vor căpătui cu posturi și funcții de conducere, dar mulți dintre ei au rămas doar cu iluziile, deoarece în cele mai importante funcții s-a cocoțat puzderia de „eliberatori”: *Noii veniți s-au instalat prin orașe și centre raionale, toți ocupând posturi de conducere, iar pentru odraslele lor s-au înființat școli cu predare în limba rusă, cu învățători ruși. Alfabetul latin a fost înlocuit cu cel chirilic, iar manualele erau toate traduse din limba rusă...* Tânăra învățătoare Ecaterina Chele observă și niște detalii semnificative pentru „eliberatori”, care *erau ca nație „eliberatoare” aroganți și cu dispreț față de băștinași, inclusiv copiii lor.* Aceștia preluau ceea ce aveau în familie, având și ei o atitudine disprețuitoare față de semenii lor moldoveni. Ea mai este și martora arestării lui Vasile Gafencu, fost deputat în Sfatul Țării și vecin cu părinții ei. Cu concursul unor „cozi de topor” din sat, precum transnistreanul Pascaru, rușii Borisov și Constantinov, ultimii alegând să trăiască după evenimentele din 1918 nu în Rusia sovietică, ci în România regală, în iarna anului 1941 sunt alcătuite în secret listele celor care urmau să ia calea infernală a Siberiei, lucru care se întâmplă în seara de 12 iunie 1941. Pe cei arestați i-au dus cu mașina la gara Pământeni din Bălți, printre ei fiind și tânăra familie Chele: soțul Constantin, originar din Piatra-Neamț, care o cunoscuse pe Ecaterina Cucu la Școala Normală din Iași, iar la data arestării era angajat în calitate de inspector financiar la Bălți, iar soția având-o în brațe pe fiica lor Lidia de aproape 11 luni. Procedura era aceeași, atât la Cernăuți sau Bolgrad, cât și la Bălți: *Ne-au descărcat ca pe niște vite, într-o curte plină cu nenorociți ca noi, împrejmuțată cu sârmă ghimpată și păzită cu strășnicie de soldați înarmați, ca după amiază să fie urcați în vagoane hodorogite cu care se transportau vite.* Abia în seara de 13 iunie trenul pornește în necunoscut, pentru că nimeni nu știa unde sunt duși. La stația Șoldănești trenul este oprit și bărbații separați de familiile lor, iar Ecaterina Chele de acum încolo rămâne doar cu amintirea soțului, dispărut pentru totdeauna din viața ei și a fiicei. Ulterior, peste mulți ani, ele află că soțul și tatăl lor fusese exterminat în unul din nenumăratele lagăre staliniste.

La fel, precum zeci și sute de mii de oameni ajunși în aceste bou-vagoane, ea se chinuie să înțeleagă sensul celor ce se întâmpla cu ei: *Îmi puneam mereu în gând o întrebare, pe care mi-o pun și acum: „De ce? Pentru ce?”*. Nedumerirea și dorința de a înțelege o obsedează: *Oare ce vină am de trebuie să ispășesc o pedeapsă atât de groaznică? (...) Mă întrebam adesea ce crime am comis, dar nu găseam răspuns. Eram fiica unui țăran mijlocas, tata nu a fost politician, ci a muncit din greu ca să ne poată ține la școală, eram patru copii, dintre care numai eu terminasem studiile (...). Soțul meu, cu care am apucat să trăiesc doar patru ani, lucra la finanțe și nici el nu făcea niciun fel de politică. Nu aveam avere, nu aveam măcar nici casă, trăiam cu părinții... Zile și săptămâni durează drumul pătimirilor – cu trenul, cu vaporul, cu șlepul, cu luntrile, pe jos – dar starea de confuzie și a întrebărilor fără răspuns nu o părăsește. În special aceasta se acutizează atunci când li se insistă, după ce ajung în localitatea de exil din regiunea Novosibirsk, să semneze un fel de contract cu stăpânirea, precum că ei cer acolo, benevol, domiciliu pentru douăzeci și cinci de ani: Mă întrebam: „Oare chiar suntem în secolul XX, secol în care omul a ajuns să cunoască și să stăpânească cu mintea atâtea lucruri? În era atomului e posibilă oare o asemenea formă cruntă de sclavagism? În plin avânt al civilizației să te trezești dintr-odată la statutul de rob fără drepturi și fără puterea de a protesta? Cel mai mult însă o bulversa faptul, că toate astea se produc sub așa-zisul „steag al libertății” și sub oblăduirea celui care era considerat „tatăl nostru al tuturor, eliberatorul tuturor oamenilor muncii, conducătorul și învățătorul iubit al tuturor oamenilor de pe Glob – tovarășul Stalin*.

La sfârșitul primei săptămâni ai lunii iulie, după mai multe trieri, grupul de femei, adolescenți și copii, din care face parte și Ecaterina Chele cu fiica, ajung în localitatea Ciuzik, apoi în sătucul Kuliki, loc care le va deveni domiciliu pentru mai bine de un deceniu. Deși starea sufletească a fostei învățătoare *contrastă puternic cu frumoasele peisaje ale unui țărm străin și împădurit(...), taigaua înconjură satul ca o ghirlandă verde, tot locul fiind de un pitoresc inegalabil, dătător de viață și de poezie*, Ecaterina Chele cu fetița de doar un an, pe care încă o alăpta, își începe viața de „dușman al poporului” într-o casă cu o singură odaie a unei familii din sat, fiind și aceasta, precum și a celorlalți consăteni, din alți deportați, doar că din primii ani ai colectivizării căzăcimii din regiunea Kubani. Văzând-o măcinată de disperare, gazda o sfătuiește: *Gândește-te la Dumnezeu, El te va ajuta, nădejdea e numai la El. Ai grijă însă să nu calci pe alături, oricât de greu ți-ar fi, să mergi numai pe drumul cel drept*.

Impresionant e faptul, că la fel gândea și Anița Nandriș-Cudla, atunci când în drum spre Siberia încerca și ea să găsească răspuns la aceeași întrebare: *De ce? Pentru ce?: Mă uitam la copii și mă gândeam numai la Dumnezeu. Și mă rugam să-mi dăruiască putere să pot rezista la toate câte vin înaintea. Credința nestrămutată în Dumnezeu a ajutat-o și pe Ecaterina Chele să supraviețuiască toți cei treisprezece ani, răstimp în care a avut parte și de geruri năprasnice, și de muncă istovitoare la tăiat pădure, la creșterea legumelor, la cositul fânului, îndurând și mizeria locurilor mlăștinoase cu țăntari nemiloși, și a stupidelor impozite în bani și produse alimentare pe care toată lumea era obligată să le achite, de unde și obsedantul, zi și noapte, simț al foamei. O insuportabilă și cea mai acută teroare venea, însă, de la fel de fel de șefi și slugoii acestora*.

Un aspect destul de curios al mărturiilor Ecaterinei Chele este și faptul că dintre cele douăsprezece familii de „dușmani ai poporului” din Basarabia repartizate în satul Kuliki, șase erau evreiești: Trînștein, Ripsman, Cricoviaz, Linciac, Gronocopateli și Țârcovnic, toate din Bălți. O parte dintre ele s-au prăpădit de foame și boli, altă parte a reușit să supraviețuiască, dat fiind faptul că unele familii reușiseră să ia mai mult bagaj și

bani. E de neînțeles, că unii holocaustologi contemporani amintesc mai mult doar de victimele naziștilor ajunse la circa șase milioane de oameni și mai rar, sau deloc nu pomenesc de conașionalii lor nimiciți în deportările și lagărele staliniste.

Autoarea alege să descrie o întreagă galerie de portrete ale unor personaje cu care a avut atingere, fiecare cu destinul său, ele fiind prezentate pe fundalul hidos al dezvățului, minciunii, ignoranței, perfidiei, ipocriziei care domina societatea în care-i fusese dat să ajungă, toate acestea fiind ambalate în haina ideologică a unicului partid din țara sovietelor. Memorabil este bătrânul Trușențev de optzeci de ani, un intelectual rus de o rară bunătate, om cult și cu credință în Dumnezeu. Acesta intuise în *rumânskaia ucitelnița*, precum i se zicea acolo, un om de aceeași calitate intelectuală și-i vorbea deschis despre „șarlatanii și tâlharii” care au pus mâna pe putere, despre Stalin, *un om mărginit și fără un pic de cultură și minte, nu știe decât să omoare în stânga și-n dreapta ca să se mențină la putere (...), a adunat în jurul său numai indivizi mărginiți, carieriști care nu-i ieșeau din cuvânt...* Atunci când a aflat că țările apusene au încheiat un tratat cu Stalin, bătrânul s-a întristat: *Ei vor scăpa satana de la pieire, condamându-ne pe noi!*

Impresia generală a compartimentului *Viața în Siberia* este e una mozaicală, întregul tablou având tonalități sumbre, apăsătoare, precum era și viața celor aduși să consolideze „raiul socialist”. Impresionează prin tragismul lor atât destinul familiilor evreiești Cricoviaz și Târcovnic, cât și a două familii de români-basarabeni, toate patru fiind aduse în taigaua siberiană din Bălți. La fel, dar în alte circumstanțe, e și sfârșitul familiei Berzinev, brigadierul din localitate cu trei băieți și o fetiță, din care supraviețuiește doar mezina. Pentru casta celor de la putere sunt caracteristice portretele unor personaje memorabile prin ignoranța lor crasă, ele însă pretinzând a fi considerate în conformitate cu funcțiile ocupate. Un exemplu semnificativ este chipul unui „îndrumător politic”, o funcție obligatorie în orice colectiv de muncă. La combinatul care includea și atelierul de croitorie, unde se angajase mai târziu și autoarea, această „meserie” era profesată de o „activistă” fără studii, cu doar niște cursuri la o școală de partid. În concepția acestei funcționare, definiția socialismului științific era următoarea: *Socialismul științific este marxismul, norodul îl acceptă fără război, iar cel utopic se răspândește prin război...*

După câțiva ani de muncă în colhozul din satul Kuliki, cu ajutorul unor conașionali Ecaterina Chele reușește să se transfere în centrul raional Pudino, unde este angajată într-un atelier de croitorie, însușirea de a coase și a broda deprinzând-o atât în familie, cât și la școala normală din Iași. Aici fiica ei este înscrisă la școală, învățând, bineînțeles, în limba rusă, însă autoarea este fericită că Lidia nu ajunsese la internat sau în azil. Copiii care rămâneau singuri, atunci când ceilalți membri ai familiei mureau sau fiind arestați erau luați în internate. Acolo ei erau îndoctrinați cu teoriile demagogice și mincinoase ale puterii sovietice în ideea de a vedea în sistemul sovietic raiul pe pământ. La fel se întâmpla și cu copiii care frecventau școala, iar Ecaterina Chele, prudentă, evita să-i spună fiicei adevărul, știind la ce tertipuri ar putea recurge securiștii pentru a o face să fie docilă și să le slujească. Precum mărturisește și Anița Nandriș-Cudla în ale ei „amintiri din viață”, că *lumia era așa de plină de frică, că se temia și de umbra ei*. Abia peste un an și ceva de la moartea lui Stalin, Ecaterina Chele obține dreptul de a reveni acasă: *Am scris cererea de reabilitare în ianuarie 1954, iar pe data de 13 iunie 1954 am fost eliberată. Surghiunul meu și al copilului meu a durat treisprezece ani, ridicată (fiind) în 13 iunie 1941*. Un fatidic pedantism al autorităților sovietice se ascunde și în această bizară exactitate de 13 ani! Acest lucru impresionează, pentru că și Gheorghe Nandriș, nepotul Aniței, consemnează în scrisoarea din luna mai 1991, adresată editurii Humanitas din București:

Au intrat în casa lor după 20 de ani, exact în luna și ziua când au fost răpiți, 13 iunie 1941.

Aceleași sentimente de repulsie, poate chiar mai acute decât cele față de nacialnicii și torționarii din exil, le are Ecaterina Chele atunci când relatează despre „cozile de topor” după revenirea acasă, în Sângerei: *Mi-au trebuit mai multe zile să mă obișnuiesc că în jurul meu sunt ai mei, de care nu trebuie să mă tem și cărora le pot spune totul, fără frică (...). Mă cutremuram numai când îmi aminteam îndrumările pe care tinerii noștri le primeau de la autoritățile din Siberia după ce terminau școala: „Les, pila i topor” (pădurea, fereștrăul și toporul).* Menirea deportaților era să devină o simplă anexă la aceste instrumente de muncă, iar o asemenea atitudine ostilă față de om putea naște doar o ideologie bolnavă și inumană, precum a fost cea a dictaturii proletariatului, cea care a creat un sistem bazat pe ignoranță, minciună, despotism, brutalitate, violență și al unui despreț profund față de ființa umană. Acest sistem excesiv de elogiat nu a creat un „om nou”, sovietic, precum se trâmbea peste tot, ci niște specimeni *concepuți de răutate, ură, intrigă, minciună și căpățuială.* La Sângerei, Ecaterina Chele se ciocnește de o asemenea creatură, precum este secretarul trei de partid al raionului Petrușchin, *un om incult, a cărui ignoranță te uluia de fiecare dată atunci când își rostea cuvântările lungi și care vedea în moldoveni, mai ales în intelectualii vechi, „de la români” dușmani de clasă, oameni periculoși.* Doar cu implicarea unor reprezentanți ai partidului din Chișinău, mai instruiți și mai realiști, Ecaterina Chele este angajată în calitate de învățătoare la clasele primare, însă nu la Sângerei, ci în satul vecin Biliceni. Majoritatea colegilor ei aveau doar școală medie, sau chiar șapte clase, făcându-și la fără frecvență studiile de specialitate la Școala Pedagogică din Bălți, iar unii la vreo facultate din Tiraspol sau Chișinău. Despre una dintre colegile ei, invidioasă și vigilentă, autoarea mărturisește: *Mă iscodea dacă știi să scriu și să citesc moldovenește, căci eu am învățat românește, dacă știi metodică sovietică...* Abia peste doi ani reușește să se transfere la Școala nr. 1 ruso-moldovenească, deși recunoaște: *Dacă în Siberia prima încercare de a-mi călca pe inimă și a mă conforma realității a fost lupta pentru existență, instinctul de conservare – căram la viziună tot ce se putea mânca – aici era mai greu.* Paradoxal, dar la Sângerei înțelese că are de înfruntat și lingușirea, și fățarnicia, și minciuna, toate contopite sub masca unui patriotism fals și ieftin: *Fără acestea pluteai ca o frunză pe apă și oricând te puteai scufunda.*

Printre cei care servesc zeloși noua putere sovietică este și directorul școlii C. Gărbălău, adus în această funcție din satul Drăgănești de către Hriptulov, mai marele raionului pe linie de partid. Indicațiile acestuia prevedeau ca noul director să se debaraseze de cadrele vechi din deportați, cu școală românească, vizați fiind concret învățătorii Ecaterina Chele, Corneliu Dendrino, Alexei Matcovschi, precum și soțiile acestora. Autoarea scrie despre Gărbălău, că acesta *avea 5-6 clase de liceu și Facultatea de Geografie făcută la fără frecvență, dar se dădea drept neîntrecut în ceea ce privește cunoștințele.* Iar despre soția acestuia relatează, că *avea și ea tot așa, 5-6 clase de liceu, plus Facultatea de Limbă Moldovenească la fără frecvență.* După cum se vede, într-adevăr, profesori fabricați de Partid. (...) *Marica îl voia pe Costel al ei ministru, să fie și ea tovarășa ministru, urmărind să-și facă reputație de mare patriot, de om de credință, om al regimului...* În cele din urmă, acest cuplu reușește să-l elimine din învățământ pe „fascistul” C. Dendrino, precum îl numea Hriptulov, fiind considerat *negodnâi*, adică incapabil și inapt pentru pedagogia sovietică. Executorii, Gărbălău și Gherșcovici, ultimul fiind șef de studii la aceeași școală, sunt avansați, primul ajungând șef al Secției orășenești Bălți a învățământului, iar al doilea preluând conducerea Școlii nr. 1. Despre Hriptulov, autoarea menționează, că acesta era *un așa-zis moldovean, care a venit de peste Nistru cu*

sacul gol și fără fund, ca mulți alții, acesta confirmând zicala care circula pe atunci în Basarabia sovietizată: Dacă vrei să ajungi ministru, trebuie să fii de peste Nistru. Acest individ ajunge într-adevăr ministru, dar fiind implicat în niște escrocherii este retrogradat, nu însă și condamnat. Mai remarcă autoarea și altă stare de lucruri din acea perioadă: Noi simțeam din plin disprețul față de limba, obiceiurile și cultura noastră. Eram puși în situația de a trăi numai cu prezentul, trecutul fiind undeva în adâncuri. Și acest lucru e vizibil în colectivul Școlii nr.1 ruso-moldovenească, în relațiile dintre unii învățători veniți din Rusia și cei băștinași: Aduși de prin toate întinsele regiuni ale Uniunii Sovietice, aceștia, într-adevăr, ne erau superiori, dar numai în ignoranță, beție, hoție, desfrâu... Un exemplu semnificativ în acest sens este Lina Policarpovna Erșova, ajunsă în Sângerei pe linie de partid, o tipă instigatoare, bănuitoare, pârâcioasă, toate întovărășite de o răutate deosebită, care preda, desigur, istoria marxism-leninismului. Principiile pedagogice ale Ecaterinei Chele reieșeau din convingerea că învățătorul este dator să facă educația morală a elevilor săi, iar aceasta se realizează și prin exemplu personal, iar la școala din Sângerei, precum în toată Basarabia, educația se făcea cu vorbărie goală, cu minciuni care mai de care mai deocheate. Învățătorii se întreceau în a improviza câte o minciună, mai ales din istorie ori din ideologie, din care să reiasă lauda prezentului și ascunderea sau ponegrirea trecutului (...). Un foarte mare neajuns era că din programa claselor mai mari lipseau materii ca psihologia, logica și filozofia, științe care-l ajută pe om să se cunoască pe sine. Având și puțină experiență de lucru în sistemul pedagogic din România interbelică, Ecaterina Chele scoate în evidență lacunele învățământului sovietic, remarcând că tinerii lipsiți de credință, de duhul binelui și de o atmosferă de o bună voință și armonie, deveneau un soi de brute, fără bun simț și omenie. Așa se făcea omul nou, lipsit de accesul la cultură, închis între ziduri, fără să poată lua contact cu alte civilizații, cu lumea „de afară” (...). Astfel, mulți nemerituoși treceau prin școală ca găscă prin apă, apoi toți acești trântori formați pe băncile școlii conduceau societatea.

De altfel, printre moldovenii veniți de peste Nistru erau și oameni cumsecade, precum este și Tocarenco, șef al Secției raionale de învățământ, *un om deștept, corect, omenos*. După ce acesta însă este avansat și pleacă la Chișinău, locul său îl ocupă un tip din Sângerei, ucrainean de origine, care se dovedește a fi o adevărată „coadă de topor”. În șirul acestora se remarcă și unul Bagrin, președinte de colhoz, *un mare șmecher și tâlhar, care se purta aspru cu supușii, iar pe unii mai slabi chiar îi bătea...* În concluzia sa despre acești indivizi, autoarea crede că *cel mai mare păcat pe care-l poate săvârși cineva este să fii slugoi liftelor cotropitoare*.

Doleanța Ecaterinei Chele din finalul cărții sună ca o adevărată binecuvântare: *Doresc din tot sufletul ca dragul, harnicul, blajinul și încercatul popor din care fac parte să fie cu credință fidelă gliei strămoșești, să nu se lase umilit de liftele străine, care îl țin în postura de națiune inferioară, sub steagul de liberatori îi distrug graiul, tradițiile, istoria și îl transformă într-un neam de slugi bune de jumulit!*

Aceste aspecte ale timpului respectiv sunt relatate și în amintirile Lidiei Dohotaru, fiica Ecaterinei Chele, de niciun an împlinit în acea fatidică lună iunie a anului 1941, texte publicate în paginile revistei *Glasul Națiunii* din Chișinău în același an 2005. E vorba de niște emoționante memorii scrise nu de adolescența de 14 ani, revenită în Sângerei din exil, ci de o femeie matură care, alături de mama ei, a încercat atunci și mai târziu să înțeleagă această *Cruzime absurdă și suferință fără vină*, precum și-a intitulat textul publicat în cinci numere din lunile februarie și martie ale revistei chișinăuiene. Ea este conștientă că atunci, în iunie 1941 *erau duși la exterminare sau, în cel mai bun caz, la asimilare forțată și pierderea identității*. Analizând realitatea sovietică, în special ideologia bolșevică bazată

pe dictatură, de parcă a proletariatului ar fi fost caldă ca pâinea din cuptor și dulce ca mierea, Lidia Dohotaru precizează că în acel flagel au suferit nu doar popoarele conlocuitoare ale imperiului sovietic, ci și înșiși rușii. Își amintește de colegile sale de facultate Anna Kuskova și Nina Reajina, iar cazul Valentinei de la un institut din Kiev, unde Lidia Dohotaru își făcuse practica de vară după anul IV, fiica unui demnitar din temutul sistem al KGB-ului sovietic, demonstrează veridicitatea vorbei populare, că *Dumnezeu nu bate cu bățul*, din familia acestuia alegându-se praful. Apoi, întorcându-se la Sângerei, ea descoperă că *acei de acasă s-au dovedit a fi mult mai vigilenți, (mai mult chiar) decât cei din Siberia*. În reflecțiile sale, Lidia Dohotaru se întreabă retoric: *În mod solemn se comemorează victimele războaielor, victimele Holocaustului, a fost procesul de la Nurenberg, papa Ioan Paul al II-lea și-a cerut iertare pentru erorile inchiziției medievale, la Haga sunt judecați părtașii la atrocitățile comise în fosta Iugoslavie. Și numai milioane de oameni (se vehiculează cifra de 60 de milioane, dar numai unul Dumnezeu știe cifra adevărată) zac în anonimat*.

Aureolată de preceptele creștine, Ecaterina Chele își îndeamnă contemporanii: *Nu răzbunare – că ea naște altă răzbunare. Nu ură – că ea naște altă ură. De spus Adevărul și de trezit Memoria*. Iar fiica ei, Lidia Dohotaru, adaugă în continuare: *Tăcerea și lăsarea uitării ale acestui dramatic moment din istoria omenirii se transformă într-un adevărat blestem pentru acei care nu doresc să spună odată și odată: „A fost o dramă, a fost un groaznic neadevăr. Ne plecăm capul în memoria celor sugrumați fără vină”. Dar e o tăcere și o timidă condamnare din partea Europei a atrocităților leninst-staliniste*

Mărturiile de un dramatism incredibil rămase de la Ecaterina Chele, Anița Nandriș-Cudla, Boris Vasiliev, Vadim Pirogan, Constantin Bobeică, Margareta Cemârtan-Spânu și a multor altor deportați reliefează tot mai pronunțat și fără tăgadă nu doar niște destine dramatice, ci întreaga tragedie a neamului românesc din afara frontierelor Țării. Cronicăreasca zicere, că *nu sunt vremurile sub om, ci bietul om sub vremi* este confirmată și de golgotianul destin al celor trecuți prin lagărele staliniste. Cu credință, demnitate și dârzenie, Ecaterina Chele, *rumânskaia ucitelnița* din Sângerei Basarabiei, reușește să învingă vremea, iar drept dovadă este chiar *Povestea vieții mele*, o cutremurătoare spovedanie și istorie a unei vieți de român.

ÎNDREPTĂRI ȘI PRECIZĂRI LA ISTORIA NEAMULUI GONATA. DIN ARHIVA BOIERULUI DE LA ZBEROAIA*

Mihai Anatolii Ciobanu

Astăzi, majoritatea documentelor arhivelor boierești din Basarabia sunt pierdute sau răspândite prin diferite locuri. Existența lor este un fapt cunoscut. Altminteri, despre arhiva Gonăteștilor, păstrată în conacul lor de la Zberoaia, putem găsi doar câteva mărturii răzlețe. Continuând preocupări mai vechi, am identificat totuși documente care cândva au fost parte componentă a acestei arhive.

În studiul anterior despre boierii Gonata¹ am comunicat pe larg informațiile semnalate de I. Bianu membrilor Academiei Române în cadrul ședinței din 15 decembrie 1906. Reputatul filolog declara atunci: „Am onoarea a prezenta, pentru colecțiunile Academiei, 11 scrisori și câteva foi manuscrise din anii 1859-1873. Ele au fost găsite între hârtiile rămase de la răposatul Ștefan² Gonata, român din Basarabia, și sunt trimise mie de d-l Gheorghe Gonata, fiul răposatului, spre a le prezenta în dar Academiei din partea d-sale”³.

Dintre scrisorile trimise în dar la București, una a aparținut domnului Unirii, Alexandru Ioan Cuza, fiind datată la 23 ianuarie 1859 și destinată lui Constantin Moruzi⁴, altele – din răstimpul anilor 1862-1873 – erau de la Iancu Străjescu, membru al Academiei Române, trimise în Basarabia „fratelui Ștefan” și lui Aristide Casso, o scrisoare provenea de la un anume Reuțescu – poate un pseudonim⁵? – de la Odessa, fiind redactată în anul 1862, la care se adăugau câteva manuscrise, unele texte în proză, altele în versuri, și o scurtă biografie a lui Ștefan Gonata, scrisă de către fiul său, Gheorghe⁶. Biografia în cauză era parte a unei scrisori trimise de boierul basarabean la București cu pachetul de documente dăruite Academiei.

Menționări ale scrisorilor expediate lui Ștefan Gonata de Iancu Străjescu și Reuțescu – fiind redată unele pasaje de interes autorului – se regăsesc în contribuțiile lui

* Mulțumesc și pe această cale domnului profesor Mircea Ciubotaru, domnului profesor Filip-Lucian Iorga și doamnei Anișoara Trincă-Buruiană pentru citirea manuscrisului acestei lucrări și sfaturile utile pe care au binevoit să mi le ofere.

¹ Mihai Anatolii Ciobanu, *În umbra tăcerii. Boierii Gonata din Basarabia*, în „Prutul”, IX(XVIII), 2019, nr. 1(63), p. 75–96.

² Și nu Ștefan, după cum greșit am scris (fără diacritice) în studiul precedent. Cf. *ibidem*, p. 85.

³ *Analele Academiei Române. Partea Administrativă și Desbaterile* (în continuare, **AARPAD**), tomul XXIX, seria II, 1906-1907, București, 1907, p. 56.

⁴ Biblioteca Academiei Române (în continuare, **BAR**), Corespondență, S2/CCCXV, f. 5^r–6^v.

⁵ Așa după cum se întreba Ioan Pelivan (Ioan Pelivan, în *Conștiința națională în Basarabia după 1860*, din vol. *Ioan Pelivan, istoric al mișcării de eliberare națională din Basarabia*, ediție îngrijită, studiu introductiv, note, bibliografie și indice de nume de Ion Constantin, Ion Negrei și Gheorghe Negru, București, Editura Biblioteca Bucureștilor, 2012, p. 111 [în continuare, toate textele cuprinse în acest volum se citează – *Ioan Pelivan: istoric*]).

⁶ **AARPAD**, tomul XXIX, seria II, p. 57.

Ioan Pelivan (1876-1954), unele tipărite postum⁷. Ulterior, am aflat că Pelivan își dorea să publice „în curând” răvașele amintite, ținând să noteze că Iancu Străjescu „era un înfocat naționalist-unionist și se găsea în legături cu Nicolae Șt. Casso, Aristide Șt. Casso, Petre Gh. Leonard și alți unioniști basarabeeni”⁸. În studiul precedent am făcut o simplă trimitere la contribuțiile reedite (sau scoase la tipar postum) ale publicistului basarabeian, fără a verifica însă veridicitatea informațiilor, neavând acces la scrisori⁹. Se pare că nici istoricul basarabeian nu a mai reușit să publice aceste izvoare deosebit de prețioase. Vremurile nu i-au permis.

Ioan Pelivan semnala prezența scrisorilor la „Academia Română, secția manuscrise, nr. 3175”. Imediat ce s-a ivit ocazia cercetării „manuscrisului”, am mers la București, considerând că „Academia Română” nu poate fi decât Biblioteca Academiei Române, locul păstrării documentelor înaltului for științific. Manuscrisul nr. 3175 s-a dovedit a fi însă un Apostol, scris în românește cu grafie chirilică, și nicidecum scrisorile căutate.

Îndrumați de către custodele sălii de lectură, am identificat, în urma unor căutări serioase, câteva cote pentru Ștefan și Gheorghe Gonata la partea structurală „scrisori”. Ele sunt! La scurt timp am primit un volum de câteva file, scrisorile căutate fiind cusute împreună cu manuscrise scurte, toate în original. Am observat că răvașele semnalate de I. Pelivan, în adevăr, au fost cândva trecute la colecția manuscriselor și cotate la nr. 3175, vechea cotă fiind acum tăiată. Misterul a fost elucidat.

O primă inventariere a scrisorilor primite din Basarabia a fost făcută la 19 decembrie 1906, de un anume „B”, nimeni altul decât același I. Bianu. Filologul și bibliograful Academiei a notat conținutul pachetului după cum urmează: „Dos. de la G. St. Gonata. 1859 Jan. 23 – Scrisoare autografă de la Cuza Vodă de la Iași către Constantin Moruzi. 1862 Aprilie 21 – Scrisoare de la Reutzescu (?) de la Odesa către St. Gonata (?)”¹⁰. 1863-1873. Opt scrisori de la I. Străjescu de la București către St. Gonata. – 4 foi msse (sec. XIX). ~~Se leagă într-un singur volum pe care se scrie: Gonata~~ [text tăiat în original; n.n.]”¹¹.

Ulterior, cota volumului a fost schimbată, ținându-se cont de această dată și de conținutul său: S1-4/CCCXV¹².

Anterior, afirmasem fără dovadă că: „Unele scrisori scrise de Ștefan Gonata sau expediate lui se păstrează astăzi la Academia Română”¹³. În fapt, la Biblioteca Academiei nu am găsit (încă) vreo epistolă de la boierul basarabeian, deși este evident că el a întreținut o vie corespondență cu rudele și prietenii săi.

⁷ Este vorba despre lucrările regăsite în *Ioan Pelivan: istoric*, p. 111–114 și p. 134–136. Conform editorilor, textele au fost publicate sau republicate după sursele: „Biblioteca Academiei Române, Secția Manuscrise, Fond Arhiva Ion Pelivan – I ms. 3b și *Ion Gh. Pelivan – tribun al Basarabiei*, vol. 2, *Scrieri*, Lucrare îngrijită de profesorul Nicolae P. Nitreanu, București, 1984” (*ibidem*, p. 140).

⁸ Ion Pelivan, *Din corespondența lui A.T. Hașdeu (1811-1872) cu M.C. Stamati (1838-1907), C.D. Chiriac (1831-1912) cu M. Kogălniceanu, C.D. Chiriac cu B.P. Hașdeu și A.T. Hașdeu cu B.P. Hașdeu*, în „Viața Basarabiei”, 1944, nr. 3-4, p. 74; pasajul este reluat în Dinu Poștarencu, *Neamul Străjescu din Basarabia*, în „Anuarul Institutului de Istorie”, (Chișinău), 2012, nr. 2, p. 186.

⁹ Mihai Anatolii Ciobanu, *În umbra tăcerii*, p. 85.

¹⁰ Parantezele aparțin lui I. Bianu.

¹¹ **BAR**, Corespondență, S1/CCCXV, f. 1^r.

¹² Fostul manuscris nr. 3175 este acum cotate și: **BAR**, Corespondență, 24761–24774.

¹³ Mihai Anatolii Ciobanu, *În umbra tăcerii*, p. 84.

Scurtul inventar al documentelor primite din Basarabia și alcătuit la București nu este complet, întrucât nu se semnalează o epistolă expediată de către I. Străjescu lui Aristide Casso și nici răvașul lui Gheorghe Gonata, datat 27 noiembrie 1906 și adresat „Preaestimatlui Domnului Profesor Bianu Bibliotecarului Academiei”¹⁴. Scrisoarea din 1906 este importantă, căci ne ajută să aflăm unele detalii necunoscute despre Gonăteștii basarabeni, informațiile furnizate permițându-mi rectificarea unor supoziții semnalate în contribuția precedentă. Bunăoară, în studiul despre Gonătești am afirmat că Ștefan: „S-ar putea să se fi născut la Trifănești, în prezent în raionul Sângerei, în apropierea orașului Bălți, moșia mamei sale. Informația, deși vehiculată în mai multe contribuții științifice, nu poate fi verificată, în lipsa unor dovezi”¹⁵. Acum însă avem și mărturia certă a nașterii sale la Trifănești. Fiul său confirma acest fapt în scrisoarea trimisă lui Bianu¹⁶. În aceeași epistolă se mai afirma că Ștefan Gonata s-ar fi născut la 20 decembrie 1837¹⁷, deși istoricilor le era cunoscută data de 1 februarie 1838¹⁸.

Gheorghe Bezviconi susținea originea românească a întemeietorului ramurii moldave a neamului Gonata¹⁹. Anterior însă am atras atenția că „nu avem nicio mărturie pentru certificarea acestei supoziții, ba chiar Gonăteștii s-ar putea să fi fost greci. Faptul este oricum lipsit de importanță”²⁰. În realitate, acești boieri erau români, deși de peste Dunăre –, ne-o spune chiar Gheorghe cu referire la tatăl său: „Ștefan Gonata este de origine cuțovlah”²¹.

Despre formarea intelectuală a celui care avea să ajungă membru al Academiei Române, fiul său îi scria lui I. Bianu că ar fi terminat „bacalavrul” la Chișinău în anul 1859, urmând studiile la Liceul Richelieu de la Odessa, „la facultatea camerală (drept mixt cu științe naturale), sfârșind studiile la liceu la 1862”. Ulterior, a plecat la Paris. Acolo a „studiat 3 ani agronomia și filologia”²². Cronologia propusă nu poate fi însă plauzibilă. Se știe cu siguranță că Ștefan Gonata a revenit acasă de la Paris în anul 1861²³. La 25 noiembrie 1861, el a fost repartizat la cancelaria mareșalului nobilimii din Basarabia, iar la 27 aprilie 1862 a fost concediat²⁴. Aceste date sunt confirmate pe cale oficială, astfel că rămân fidel vechii cronologii: Ștefan a absolvit liceul din Chișinău în 1856, a urmat cursurile liceului din Odessa în răstimpul anilor 1857-1860 (probabil până spre începutul celui din urmă an), când s-a retras de la studii, faptă despre care Gheorghe Gonata nu ne suflă nicio vorbă, și a plecat la Paris. În capitala Franței nu a studiat filosofie, după cum

¹⁴ **BAR**, Corespondență, S1/CCCXV, f. 3^r.

¹⁵ Mihai Anatolii Ciobanu, *În umbra tăcerii*, p. 79.

¹⁶ **BAR**, Corespondență, S1/CCCXV, f. 3^r.

¹⁷ **BAR**, Corespondență, S1/CCCXV, f. 3^r.

¹⁸ Gheorghe Bezviconi, *Academicianul Ștefan Gonata*, în vol. *Profiluri de ieri și de azi. Articole*, București, 1943, p. 219 (în continuare, *Profiluri*); articolul despre Gonata a apărut inițial în „Din trecutul nostru”, 1933, nr. 2, p. 8–11; Iurie Colesnic, *Ștefan Gonata – academicianul din Zberoaia*, în „Magazin bibliologic”, 2006, nr. 2-3, p. 113; Constantin Manolache, Ion Valer Xenofontov, *Basarabeni în Academia Română*, în „Revista Bibliotecii Academiei Române”, Anul 2, 2017, nr. 2, p. 55; V.V. Morozan, *Бессарабия и ее дворянство в XIX-начале XX в.*, vol. II, Sankt-Petersburg, Dmitrii Bulanin, 2018, p. 108; Mihai Anatolii Ciobanu, *În umbra tăcerii*, p. 79.

¹⁹ Gheorghe Bezviconi, *Boierimea Moldovei dintre Prut și Nistru*, vol. II, București, 1943, p. 113.

²⁰ Mihai Anatolii Ciobanu, *În umbra tăcerii*, p. 77.

²¹ **BAR**, Corespondență, S1/CCCXV, f. 3^r.

²² **BAR**, Corespondență, S1/CCCXV, f. 3^r.

²³ V.V. Morozan, *Бессарабия*, p. 108.

²⁴ *Ibidem*.

afirmaseră Gheorghe Bezviconi²⁵ și semnatarul acestor rânduri²⁶, ci filologie. Altminteri, Șt. Gonata nu avea cum să se afle la Paris în răstimpul a trei ani, fiul său greșind sau ascunzând voit adevărul²⁷. Alte informații transmise lui I. Bianu ne sunt cunoscute și nu schimbă cu nimic cele notate în contribuția precedentă despre Gonățești. Interesant este faptul că fiul academicianului de la Zberoaia a învățat limba română „acasă”²⁸, scriitura sa fiind frumoasă.

O altă scrisoare, redactată la 21 aprilie 1862, la Odessa, de un anume Reuțescu, pe care nu am reușit să-l identific, arată preocupările apropiaților lui Ștefan Gonata. Reuțescu era un intelectual, care căuta să afle cât mai multe informații despre trecutul neamului său. Îl informa pe prietenul basarabean că cercetase câteva lucrări occidentale despre români, adăugând: „Am și o carte nemțească: Land und Leute in der Moldau a Walachei”²⁹. Autorul răvașului era preocupat de unele aspecte ale problemei împrumutării, căutând soluții oportune cazului rusesc³⁰. Amintea Abecedarul lui Șt. Gonata, lucrare care trebuia să iasă de sub teacurile tipografiei. În acest context, Reuțescu își dorea apariția mai multor publicații în limba națională, adăugând răspicat: „Să nu fie nici umbră de porc când s-a tipări în ziar istoria românească”³¹. Se întreba și ce fel de hârtie era necesară editării Abecedarului, cât și a unei Istorii naturale la care lucra același Ștefan Gonata³².

În aceeași corespondență apare menționat bătrânul Constantin Gonata, Reuțescu fiind preocupat de starea sănătății sale: „Ce, o trecut fierbințelea tătâni-tău?”³³, la sfârșit, transmițând „Tătâni-tău multă închinăciune”³⁴. Boierul bătrân era bolnav. Va mai trăi însă câțiva ani, decedând la 9 aprilie 1866³⁵.

Cel de-al doilea expeditor al scrisorilor este Iancu (Ioan) Străjescu, despre care Gheorghe Bezviconi notase laconic: „membru activ (1866), apoi membru onorariu (1870) al Academiei Române, decedat la 1873”³⁶. Acesta provenea din neamul Străjeștilor basarabeni, istoria lor fiind cercetată pe îndelete de Dinu Poștarencu. Istoricul de la

²⁵ Gheorghe Bezviconi, *Profiluri*, p. 220; nu și pagina 72, după cum greșit am trimis în Mihai Anatólii Ciobanu, *În umbra tăcerii*, p. 80, nota 45.

²⁶ *Ibidem*, p. 80.

²⁷ Informațiile furnizate de Arhivele Naționale Franceze la 23 aprilie 2019, prin poșta electronică, – „J’ai consulté à votre intention les registres AJ/16/4772, diplômes de licence es lettres (1853-1860) et 4773 (1861-1867) mais je n’y ai pas trouvé le nom de M. Gonata qui a peut-être assisté aux cours sans passer les examens. Je n’ai rien trouvé non plus dans F/17/*/2399, répertoire des diplômes de lettres à partir de 1854” – rămân veridice. Ștefan Gonata nu a primit nicio diplomă, el doar frecventând cursurile Facultății de Litere.

²⁸ **BAR**, Corespondență, S1/CCCXV, f. 4^r.

²⁹ **BAR**, Corespondență, S3/CCCXV, f. 7^v.

³⁰ **BAR**, Corespondență, S3/CCCXV, f. 8^v–9^r.

³¹ **BAR**, Corespondență, S3/CCCXV, f. 8^v.

³² Se confirmă astfel apariția Abecedarului românesc al lui Gonata. Altminteri, lucrarea nu a mai fost tipărită la Chișinău, după cum menționa Reuțescu, ci la Odessa, în 1862, cândva după 21 aprilie, ziua în care răvașul acestui Reuțescu a fost scris. Despre Abecedar, v. *Bibliografia Chronologică Română sau Catalogul general de cărțile române, 1550-1873*, ediția a II-a, adunate de Dimitrie Iarcu, București, 1873, p. 94; Dimitrie C. Ionescu, *Un mic istoric asupra tipografiilor din România: Partea a II (1902-1927)*, în „Almanahul Graficei Române pe 1928”, Craiova, 1928, p. 86.

³³ **BAR**, Corespondență, S3/CCCXV, f. 9^r.

³⁴ **BAR**, Corespondență, S3/CCCXV, f. 9^v.

³⁵ Cavoul familiei Gonata de la Zberoaia. Perieghetză (primăvara anului 2019).

³⁶ Gheorghe Bezviconi, *Boierimea*, p. 68.

Chișinău a aflat că Iancu Străjescu de la București, membru fondator al Academiei Române, și soții Constantin Emanoilovici Străjescu și Elena, fiica serdarului Panait Leonard, erau membri ai aceleiași familii³⁷, cei doi soți fiind părinții lui Iancu, născut la 8 ianuarie 1833³⁸. Iancu a urmat studiile militare la Sankt-Petersburg³⁹, în capitala Imperiului, ajungând ștab-rotmistru⁴⁰. Nu a fost atras de viața bună a unei cariere militare la ruși și a decis să plece în capitala României⁴¹, cerând chiar să i se retragă cetățenia rusă, demers aprobat de împărat. Ca urmare, la 17 decembrie 1868, Iancu Străjescu și-a pierdut titlul de nobil basarabean⁴². La București a fost numit membru al Academiei Române, ajungând și deputat. A decedat la 4 octombrie 1873⁴³.

Într-un răvaș trimis lui Ștefan Gonata, poate în luna martie a anului morții sale, Iancu Străjescu vorbea despre călătoria ce urma să aibă loc în Basarabia „ca să fiu de Paști la cumnatul meu Evstasiev”, fiindcă „Am promis surorii mele”⁴⁴. Informația merită toată atenția noastră, deoarece confirmă legătura de rudenie dintre expeditor și familia lui Constantin Străjescu din stânga Prutului. Constantin a avut, într-adevăr, o fiică, Maria, născută la 20 aprilie 1828⁴⁵, căsătorită cu un anume Constantin Evtasiev⁴⁶. Cu altă ocazie, Iancu Străjescu îl ruga pe „fratele” său, Ștefan, ca „Vărului Petrea să-i arăți din partea mea toată stima cuvenită. Verișoarei – a mele respecturi”. Se știe că boierul de la Zberoaia a fost căsătorit cu Eliza G. Leonard⁴⁷. Eliza s-a născut în satul Ocolina, la 14 mai 1844, în familia lui Gheorghe (Egor) Leonard (15.11.1795-08.02.1876) și a Porfirei Nicolaievna Cerchez⁴⁸. Gheorghe Leonard era fiul serdarului Panait, frate cu mama lui Iancu Străjescu. Astfel, se certifică gradul de rudenie – veri dreptți – dintre Iancu și Eliza. Vărul Petrea era fratele Elizei, născut tot în satul Ocolina, la 11 septembrie 1840, decedat la 11 aprilie 1880⁴⁹. Se pare că a trăit, cel puțin o vreme, la conacul familiei Gonata de la Zberoaia. Despre prietenia dintre Petre (Petru) Leonard și Ștefan Gonata relatează în treacăt Gheorghe Bezviconi⁵⁰.

Deputatul Străjescu a trimis scrisori și unui anume Niculai, intermediarul fiind, cel puțin o dată, Aristide Casso, care era întrebant: „ce-i face tu cu răvașul meu adresat către

³⁷ Dinu Poștarencu, *Neamul Străjescu*, p. 183–184. Despre căsătoria Elenei cu C. Străjescu notase și Gheorghe Bezviconi, *Boierimea*, p. 129. Despre aceeași familie a scris în detaliu, pe baza cercetărilor proprii, și Filip-Lucian Iorga, *Strămoși pe alese. Călătorie în imaginarul genealogic al boierimii române*, București, Editura Humanitas, 2013, p. 157–163. Ambele contribuții mi-au fost semnalate de d-l Filip-Lucian Iorga, căruia îi mulțumesc și pe această cale.

³⁸ Dinu Poștarencu, *Neamul Străjescu*, p. 184; V.V. Morozan, *Бессарабия*, p. 401; Filip-Lucian Iorga, *The Onou Family: from the Moldavian country squires to the aristocrats who played a role in the Russian diplomacy during World War I and the Bolshevik Revolution*, în „Analele Universității din Craiova. Istorie”, Anul XX, 2015, nr. 1(27), p. 79.

³⁹ V.V. Morozan, *Бессарабия*, p. 401.

⁴⁰ Dinu Poștarencu, *Neamul Străjescu*, p. 186.

⁴¹ V.V. Morozan, *Бессарабия*, p. 401.

⁴² Dinu Poștarencu, *Neamul Străjescu*, p. 186.

⁴³ *Ibidem*, p. 187.

⁴⁴ **BAR**, Corespondență, S4(8)/CCCXV, f. 31^r.

⁴⁵ Dinu Poștarencu, *Neamul Străjescu*, p. 185; V.V. Morozan, *Бессарабия*, p. 401.

⁴⁶ Informație furnizată de d-l Filip-Lucian Iorga, fapt pentru care îi mulțumesc și pe această cale.

⁴⁷ Gheorghe Bezviconi, *Boierimea*, p. 96, 113; V.V. Morozan, *Бессарабия*, p. 108.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 247.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 248.

⁵⁰ Gheorghe Bezviconi, *Profiluri*, p. 220.

dânsul?”. Într-o altă epistolă se vorbește despre vizita aceluiași Aristide la Galați⁵¹. Cred că Niculai din scrisorile publicate acum era nimeni altul decât junimistul Nicolae Casso, fratele lui Aristide, amândoi veri drepti cu Iancu Străjescu.

Frații Casso s-au născut în familia vel căminarului Ștefan, trecut în slujba Rusiei la 14 iulie 1826, când a jurat credință țarului⁵². Printre moșiile cumpărate atunci în Basarabia se regăsea și satul Ciutulești, unde a ctitorit o biserică⁵³. Soția vel căminarului, Ruxandra, născută în 1810⁵⁴, era fiica serdarului Panait (Pavel) Leonard⁵⁵.

Într-un răvaș pierdut sau negăsit încă, Ștefan Gonata i-a scris lui I. Străjescu despre răceala care ar fi survenit între cel din urmă și cei de la Ciutulești. Iancu însă i-a răspuns de îndată că: „Nu te-am înțeles deloc. Din contra, cel puțin mie-mi pare că relațiunile mele cu D-lor sunt în cea mai perfectă armonie”⁵⁶. Ciutuleștenii, sunt, cu siguranță, membrii familiei Casso.

Aristide Casso era văr drept cu Iancu Străjescu și Eliza Leonard, căsătorită Gonata⁵⁷. El s-a născut în 1838⁵⁸. A studiat la Liceul Richelieu din Odessa, unde a întreținut o vie relație de prietenie cu Gonata⁵⁹. Ulterior, a ajuns secretar gubernial și judecător onorabil de pace în ținutul Orhei⁶⁰. A decedat târziu, tocmai în 1920⁶¹. Fratele său, Nicolae, a fost un aprig naționalist român, născut la 10 mai 1839, la Ciutulești. În 1859, a terminat studiile la liceul Richelieu și a plecat la Paris, unde a studiat filosofie. A fost un intelectual remarcabil, fondator al unor spitale, mecena al culturii românești, sprijinind societatea literară „Junimea” și revista *Convorbiri Literare*⁶². În lumina acestor realități, nu este de mirare că Aristide și Nicolae Casso, Iancu Străjescu și Ștefan Gonata corespondau, fiind mai mult decât buni prieteni, grație legăturilor strânse de rudenie. Unii dintre ei au fost școliți la Odessa sau chiar la Paris, fiind purtătorii culturii franceze. Nu este exclus ca Nicolae Casso și Ștefan Gonata să se fi aflat în Orașul Luminilor în același timp, în pofida faptului că cel din urmă a revenit prea grabnic în Basarabia.

Se pare că scrisoarea lui Iancu Străjescu din 28 noiembrie 1862 nu a fost adresată lui Ștefan Gonata, ci lui Aristide Casso. Expeditorul nu a notat numele destinatarului, dar o amintea pe mama acestuia: „Muma-ta a scrie, după răvașul pe care-l aștept curând”. Or, se știe că mama lui Ștefan Gonata decedase la scurt timp după 1838, anul când au murit trei dintre copiii ei⁶³, astfel că acest răvaș nu avea cum să-i fie adresat lui.

⁵¹ **BAR**, Corespondență, S4(3)/CCCXV, f. 21^v.

⁵² Deși era așezat cu traiul în Basarabia începând cu anul 1823 (Gheorghe Bezviconi, *Boierimea*, p. 96).

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ V.V. Morozan, *Бессарабия*, p. 247.

⁵⁵ Gheorghe Bezviconi, *Boierimea*, p. 129; V.V. Morozan, *Бессарабия*, p. 184.

⁵⁶ **BAR**, Corespondență, S4(4)/CCCXV, f. 24^v.

⁵⁷ Despre Aristide se afirmă uneori că: „Nu avem multe date asupra familiei sale [a lui Nicolae Casso; n.n.], dar se cunoaște cu certitudine despre existența unui frate al său, Aristide Ștefan Casso, care i-a împărtășit îndeaproape ideile patriotice” (Petre Cristina, Minodora Petrișor, *Nicolae Casso și epoca sa*, în vol. *Nicolae Casso, filozoful din Chișcăreni*, editori Ignatiuc Viorica, Petrișor Minodora, Prahova, Editura Casa Corpului Didactic, 2017, p. 13). În realitate, cei doi mai aveau un frate, Constantin (1837-1862), jurist (V.V. Morozan, *Бессарабия*, p. 184).

⁵⁸ Gheorghe Bezviconi, *Boierimea*, p. 96.

⁵⁹ Idem, *Profiluri*, p. 220.

⁶⁰ V.V. Morozan, *Бессарабия*, p. 185.

⁶¹ Gheorghe Bezviconi, *Boierimea*, p. 96; V.V. Morozan, *Бессарабия*, p. 185.

⁶² Gheorghe Bezviconi, *Boierimea*, p. 97.

⁶³ Idem, *Profiluri*, p. 219.

Într-o altă scrisoare, Străjescu îi scria indignat lui Gonata despre I.V. Cristi⁶⁴: „Cum l-o împins naiba să vorbească sincer cu blestematul de Chischin? Nu-am spus eu odată lumii întregi că porcolanul de rus nu-i alta nimica decât un porc de carne! Închipuiesc botul lui când răspunde el – nelzia [nu se poate; n.n.]!” Cuvinte de o gravitate extremă. Chischin din epistola bucureșteană este Lev Nikolaevici Kuțkevici-Kișkin, vice-gubernator al Basarabiei în răstimpul 3 martie 1859-16 ianuarie 1870⁶⁵. De altfel, Străjescu nu este singurul căruia nu-i plăceau unii dintre împotrivitorii cauzei naționale, căci Reușescu avea vorbe la fel de aspre.

Fostul nobil basarabean, ajuns deputat la București, mărturisea într-una dintre scrisori că citea ziarul *Concordia*, în același timp însă spera să se folosească „degrabă și cu jurnalul din București «Românul»”. Amintea și despre *Clopotul*⁶⁶. *Clopotul* (Колокол) era un ziar revoluționar, editat în limba rusă în perioada anilor 1857-1867⁶⁷. Ulterior, au mai apărut și câteva numere în limba franceză (*La cloche*). Cât despre Academia Română, Ștefan Gonata a fost informat de vărul soției sale că „Tu te numeri ca membrul societății literare; nimeni nu te-a exclus”⁶⁸. Aserțiunea confirmă cele știute deja despre statutul controversat al boierului basarabean, dar și că demisia sa de la Academie nu a fost niciodată acceptată, el fiind membru de onoare al instituției, începând cu anul 1870 și până în ziua morții sale⁶⁹.

Iancu Străjescu era un naționalist înflăcărat, scrisorile lui fiind uneori adevărate declarații politice⁷⁰. Era un adversar al guvernului, pe deplin îngrijorat de puterea Austriei, „Infama și geloasa Austria (vai de ea!)”⁷¹. Deputatul bucureștean transmitea în Basarabia informații detaliate despre tot ce se întâmpla în Parlament, de la dezbaterile asupra unor proiecte și atitudinea guvernului, până la implicările unora și gheșefurile altora.

Fostul dvorenin al Imperiului nu-i iubea pe ruși, chiar dacă studiasse la Petersburg și fusese supus al țarului, dar cerea de la Gonata literatură rusească despre Basarabia⁷². Știa, desigur, că rușii au scris contribuții esențiale cunoașterii istoriei regiunii pruto-nistrene. Basarabia scrisorilor bucureștene era o „sărmană”, căci a ajuns în cele „mai ascuțite și mai aspre unghii a celui mai barbar și blestemat guvern”⁷³.

Același Iancu Străjescu îi mărturisea prietenului său că: „Ferice de tine, căci ai căminul tău. Nu mai umbli cum zice românul: haimana și nu te mai turmentezi ca noi nefericiții”⁷⁴. Pe drept cuvânt, căci pe când Ștefan era proprietarul conacului de la Zberoaia, Iancu Străjescu a locuit în București la mai multe adrese. La 26 august 1866, el

⁶⁴ Identificarea personajului la *Ioan Pelivan: istoric*, p. 113.

⁶⁵ Nu Kuțkevici-Kișkin (*ibidem*).

⁶⁶ **BAR**, Corespondență, S4(1)/CCCXV, f. 10^v.

⁶⁷ *Газеты в сети и вне её*, online: http://nlr.ru/res/inv/ukazat55/record_full.php?record_ID=164196 [20.10.2019].

⁶⁸ **BAR**, Corespondență, S4(5)/CCCXV, f. 26^r.

⁶⁹ **AARPAD**, tomul XX, seria II, 1897-1898, București, 1898, p. 394; *ibidem*, tomul XXXI, seria II, 1908-1909, București, 1909, p. 440; *Monitorul Oficial*, nr. 146, 28 iunie/10 iulie 1879, p. 3572. Cf. și Mihai Anatolii Ciobanu, *În umbra tăcerii*, p. 83.

⁷⁰ Cf. **BAR**, Corespondență, S4(1)/CCCXV, f. 12^r.

⁷¹ **BAR**, Corespondență, S4(2)/CCCXV, f. 16^v.

⁷² **BAR**, Corespondență, S4(2)/CCCXV, f. 17^r.

⁷³ **BAR**, Corespondență, S4(1)/CCCXV, f. 12^r. Pasajul a fost semnalat și de Ioan Pelivan (*Ioan Pelivan: istoric*, p. 112).

⁷⁴ Scrisoarea nu are dată și nu a primit o cotă, notăm aici: **BAR**, Corespondență, vechiul manuscris nr. 3175, f. 38^r.

se afla în „Casa Budișteanu” de pe „Strada Franceză (Carol I), Nr. 40”⁷⁵. Este vorba despre hanul paharnicului Ioniță Budișteanu, construcție destul de veche pe la 1866, dar care nu a dăinuit, fiind demolată la câțiva ani de la trimiterea scrisorii lui Iancu în Basarabia. Pe locul hanului a fost ridicată casa Vlasto, care poate fi admirată și astăzi⁷⁶. La 4 august 1867, autorul răvașelor se afla deja la Hotelul Hugues⁷⁷, cel de-al doilea hotel deschis în București, în anul 1841, proprietate a francezului Donat Hugues⁷⁸. De-a lungul anilor a suferit mai multe refaceri, clădirea aflându-se astăzi pe Calea Victoriei, nr. 54, lângă Hotelul Continental. La 8 octombrie 1868, o nouă epistolă a fost scrisă într-o casă de pe Strada Colței Nr. 31⁷⁹. La 15 octombrie același an, Străjescu îl informa pe prietenul său că „De la 1 Noemvrie eu-mi schimb locuința și iată adresa mea cea nouă: Strada Săpata, Nr. 3, Casa Colonelului Beghenau”⁸⁰. La 27 ianuarie 1873, el locuia deja într-o casă aflată pe Calea Mogoșoaiei, Strada Puțului de piatră, Nr. 2, „preste drum de Iorgu Cantacuzino”⁸¹. Mai știm că unele scrisori au fost trimise lui Ștefan Gonata de la Iași⁸², poate chiar în 1873, căci în toamna acestui an s-a aflat în capitala Moldovei, redactându-și testamentul⁸³. Nu am găsit însă niciuna dintre aceste scrisori.

Este greșit să credem că „toată corespondența sa” Iancu Străjescu o trimitea prin intermediari – emisari, cum notase Ioan Pelivan⁸⁴. În adevăr, unele scrisori au ajuns în Basarabia prin diferiți cunoscuți, unul dintre ei fiind Panaiteșcu, prefect de Bolgrad⁸⁵, fiind ferite astfel de vigența oficialităților⁸⁶. Chiar Aristide Casso a fost rugat să transmită o scrisoare lui Nicolae Casso⁸⁷. Altminteri, ei foloseau și serviciile poștei. Însuși expeditorul răvașelor îl ruga pe Gonata să-i trimită literatura rusă despre Basarabia „prin poștă”⁸⁸, sau să-i răspundă „cu prima poștă, dară negreșit”⁸⁹.

De un interes aparte este scrisoarea din 4 august 1867, căci ne oferă câteva informații despre întrunirea membrilor Societății Literare abia înființate. Străjescu era mâhnit că la festivitățile consacrate fondării Academiei Române nu a ajuns și „fratele Ștefan”, necunoscând cauzele care l-au împiedicat pe cel din urmă să fie prezent la

⁷⁵ **BAR**, Corespondență, S4(2)/CCCXV, f. 16^r.

⁷⁶ Silvia Colfescu, *Case pe strada Franceză (3). Casa Miron S. Vlasto (partea I)*, online: <http://silviacolfescu.blogspot.com/2011/12/case-pe-strada-franceza-3-casa-miron-s.html> [21.09.2019].

⁷⁷ **BAR**, Corespondență, S4(3)/CCCXV, f. 21^v.

⁷⁸ Andreea-Loreta Cerecleux, Florentina-Cristina Merciu, George-Laurențiu Merciu, *Successive conversions of Bucharest heritage buildings and buildings eligible for patrimony inclusion and tourism entrepreneurship*, în „GeoJournal of Tourism and Geosites”, Anul IV, vol. 7, mai 2011, nr. 1, p. 53 (online: http://gtg.webhost.uoradea.ro/PDF/GTG-1-2011/5_78_Cercleux_Merciu.pdf [18.09.2019]).

⁷⁹ **BAR**, Corespondență, S4(5)/CCCXV, f. 25^r.

⁸⁰ **BAR**, Corespondență, S4(6)/CCCXV, f. 28^r–28^v.

⁸¹ **BAR**, Corespondență, S4(9)/CCCXV, f. 33^r. Se afla la aceeași adresă și atunci când a scris ultima scrisoare (**BAR**, Corespondență, vechiul manuscris nr. 3175, f. 38^v).

⁸² **BAR**, Corespondență, S4(2)/CCCXV, f. 16^r. Poate fi vorba despre o singură scrisoare.

⁸³ Liviu Papuc, *Oamenii din spatele testamentelor. Iancu Străjescu*, în „Expres cultural”, decembrie 2019, nr. 12, p. 18.

⁸⁴ Ioan Pelivan: *istoric*, p. 114.

⁸⁵ Amintit în corespondența publicată aici: **BAR**, Corespondență, S4(8)/CCCXV, f. 32^v.

⁸⁶ Ioan Pelivan: *istoric*, p. 114.

⁸⁷ **BAR**, Corespondență, S4(1)/CCCXV, f. 13^r.

⁸⁸ **BAR**, Corespondență, S4(2)/CCCXV, f. 17^v.

⁸⁹ **BAR**, Corespondență, S4(3)/CCCXV, f. 21^v.

adunarea „unde s-au întâlnit românii din toate părțile României”. La 5 august, membrii Societății urmau să fie primiți de Carol I⁹⁰.

Am arătat că Ștefan Gonata fusese numit membru al Academiei la 2 iunie 1867, prin decretul domnesc nr. 829, în locul bătrânului Costachi Stamatii, care a refuzat onoarea acordată, fiind bolnav⁹¹. Ulterior scrisorii lui Iancu Străjescu, la 11 august, Ștefan Gonata, aflându-se la Huși, îi anunța pe confracții de la București că nu putea să accepte numirea sa, fiind nevoit să demisioneze⁹². Altminteri, demisia nu a fost niciodată acceptată, el fiind numit membru de onoare la 12 septembrie 1870⁹³. Așa după cum remarcase B.P. Hașdeu, Gonata, precum Al. Hașdeu, nu au putut ajunge la București pentru a participa la lucrările Societății Literare din cauza autorităților rusești, care se opuneau acestui gest⁹⁴.

Iancu Străjescu a fost unul dintre membrii fondatori ai Societății Literare din partea Basarabiei, fiind numit la 22 aprilie 1866⁹⁵. Scrisoarea trimisă peste Prut confirmă participarea sa la deschiderea lucrărilor Societății⁹⁶. Nu știm însă de ce nu și-a putut îndeplini rostul academic, deoarece nu a mai participat la cea de-a doua sesiune a Societății, deschisă în august 1868⁹⁷, iar la 12 septembrie 1870, a fost numit și el membru de onoare, alături de „fratele Ștefan”⁹⁸.

Unele personalități menționate în scrisorile lui Iancu Străjescu, precum frații Casso și Gheorghe Sp. Gore, făceau parte, alături de Gonata, din ceea ce Bezviconi a numit „cenaclul fraților Pavel și Petre Leonard”, locul unde se discutau probleme de interes pentru mișcarea națională românească din Basarabia⁹⁹. Membrii cenaclului s-au adunat uneori, poate, și la conacul de la moșia Zberoaia.

În sfârșit, scrisorile trimise în dar Academiei Române confirmă importanța arhivei Gonăteștilor. Cred că Bezviconi este primul care a atras atenția asupra însemnătății arhivei și bibliotecii de la Zberoaia¹⁰⁰. Pe lângă scrisorile publicate în acest studiu, Gh. Gonata a mai dăruit Academiei 70 de documente istorice, prin intermediul lui Radu Rosetti, care a fost în Basarabia în anul 1908¹⁰¹. În contribuția precedentă despre Gonătești am afirmat că însuși academicianul de la Zberoaia a dăruit niște documente înaltului for de la București¹⁰². Or, în Indicele la care făceam trimitere s-a strecurat o greșeală, fiind vorba și

⁹⁰ V. BAR, Corespondență, S4(3)/CCCXV, f. 20^r–22^v.

⁹¹ Mihai Anatolii Ciobanu, *În umbra tăcerii*, p. 82.

⁹² *Ibidem*.

⁹³ AARPAD, tomul XX, 1897-1898, p. 394; Mihai Anatolii Ciobanu, *În umbra tăcerii*, p. 83.

⁹⁴ AARPAD, tomul XI, seria II, 1888-1889, București, 1889, p. 71.

⁹⁵ Gheorghe Bezviconi, *Profiluri*, p. 187; Dinu Poștarencu, *Neamul Străjescu*, p. 187.

⁹⁶ Gheorghe Bezviconi, *Profiluri*, p. 218, scria: „Din Basarabia, la toate ședințele din August și Septembrie participă Ion Străjescu. Îl găsim fotografiat în primul grup al academicienilor. Harnicul moșier basarabeian moare la 1873”.

⁹⁷ *Ibidem*, p. 219.

⁹⁸ *Ibidem*. Pasajul din Constantin Manolache, Ion Valer Xenofontov, *Basarabeni*, p. 53: „A decedat la 4 octombrie 1873 la București, lăsând prin testament întreaga lui avere, constituită din 50 000 de franci, statului român, pentru oferirea de burse tinerilor dornici de studii în Franța” este o preluare, cel puțin fidelă, din excelentul studiu al lui Dinu Poștarencu, *Neamul Străjescu*, p. 187, care notase: „Ioan Străjescu s-a stins din viață la București, în ziua de 4 octombrie 1873, lăsând, prin testament, întreaga sa avere (50 000 de franci) statului român, pentru a trimite tineri la studii în Franța”.

⁹⁹ Gheorghe Bezviconi, *Românismul fruntașilor Moldovei dintre Prut și Nistru sub stăpânire străină*, în „Revista Fundațiilor Regale”, Anul VIII, 1 august-1 septembrie 1941, nr. 8-9, p. 508.

¹⁰⁰ *Ibidem*, p. 488.

¹⁰¹ AARPDA, tomul XXXI, seria II, 1908-1909, București, 1909, p. 25, 96, 450.

¹⁰² Mihai Anatolii Ciobanu, *În umbra tăcerii*, p. 84.

de această dată despre gestul fiului său¹⁰³. Încă nu am aflat cum a ajuns la Zberoaia scrisoarea lui Alexandru Ioan Cuza, pe care nu o public aici. Totuși, cel mai probabil, Ștefan Gonata colecționa diverse izvoare istorice. Se pare că unele dintre înscrisurile adunate au fost arse chiar de proprietar¹⁰⁴. Ceea ce a rămas a fost păstrat cu grijă de fiul defunctului, Gheorghe. Nu este exclus să fi adunat și acesta câte ceva, îmbogățind astfel arhiva și biblioteca familiei. Gheorghe însă era o fire darnică și înțelegea, precum mulți alți viețuitori ai acelor timpuri, că un for științific, bunăoară Academia Română, era locul potrivit pentru păstrarea unora dintre documentele arhivei sale. S-a spus cândva că arhiva boierilor de la Zberoaia a fost pierdută în vremea răzmerițelor din 1917¹⁰⁵. Reconstituirea conținutului ei este posibilă doar parțial, folosind informațiile pe care le mai avem la îndemână după trecerea tăvălugului bolșevic. Nu cunoaștem niciun document din cele 70 trimise la București în 1908; cu siguranță însă acestea s-au păstrat în depozitul Bibliotecii Academiei Române. Nu știm unde se află (a fost oare păstrată?¹⁰⁶) scrisoarea lui Ștefan Gonata trimisă lui Dimitrie Crăciunescu în anul 1878¹⁰⁷, în care este menționat și Sașa (Alexandru) Exarh, unul dintre membrii cenaclului Leonard, absolvent al Liceului Richelieu și bun prieten cu toți cei menționați în aceste rânduri¹⁰⁸. Despre alte scrisori trimise de la Zberoaia unor nobili basarabeni sau altor boieri români, fie ei și din București... nu vom mai ști, poate, niciodată.

Spuneam că dreptul obligă. Tot ce a rămas astăzi de la Gonătești sunt câteva scrisori și un conac care se năruiește pe zi ce trece. Moștenitorii de drept ai familiei Gonata sunt sătenii de la Zberoaia, fiind reprezentați de Autoritatea Publică Locală. Ei însă nu au înțeles că moștenirea primită înseamnă și obligația păstrării ei. Unii au contribuit la împrăștierea avutului, crezând că o singură piatră reprezintă mai mult decât întregul moștenit, iar alții au asistat tăcuți la nedreptatea care s-a făcut. Se va năru totuși?

Noua contribuție este o completare și o rectificare la cele scrise deja despre Gonătești. Acești boieri nu erau greci, cum am crezut inițial, ci cuțovlahi. Ștefan Gonata s-a născut la 21 decembrie 1837, la Trifănești. La Paris a studiat filologie și agronomie, pentru scurt timp însă și fără să obțină vreo diplomă. Expeditorul scrisorilor bucureștene, Iancu Străjescu, era vărul soției lui Gonata. În fapt, prin urmașii serdarului Panait Leonard, Gonăteștii, Străjeștii și cei din neamul Casso s-au înrudit. Rudenia lor nu era doar zvâcnirea sângelui, ci și un model cultural.

În precedenta contribuție¹⁰⁹ s-au strecurat – regretabilă faptă! – un șir de scăpări. Le semnalăm aici.

Errata: p. 75, rândul 11 de sus, se va citi al cărui destin familial în loc de al cărui destin familial căruia; p. 80, nota 45, se va citi Bezviconi, p. 220 în loc de Bezviconi, p. 220, 72; p. 81, rândul 5 de jos, se va citi Basarabie în loc de Basarabiei; p. 85, rândul 10

¹⁰³ *Analele Academiei Române, 1908-1920, Indice Alfabetic al cuprinsului volumelor XXXI-XL*, București, 1923, p. 94. Greșeala este preluată din **AARPD**A, tomul XXXI, seria II, 1908-1909, p. 96, unde s-a notat că: „D-l Ștefan Gonata din Basarabia ne-a trimis 70 de documente istorice”, fiind vorba, în realitate, despre Gheorghe.

¹⁰⁴ După cum afirma Gheorghe Bezviconi, *Profiluri, passim*.

¹⁰⁵ *Ibidem*, p. 220.

¹⁰⁶ După revoluția bolșevică, scrisoarea se găsea în arhiva lui Al. D. Crăciunescu.

¹⁰⁷ Idem, *Patruzeci de ani din viața Basarabiei (1877-1917). Însemnări pe marginea amintirilor tatălui meu*, în „Din trecutul nostru”, 1939, nr. 8-9, p. 34-35.

¹⁰⁸ *Ibidem*, p. 33.

¹⁰⁹ Mihai Anatolii Ciobanu, *În umbra tăcerii*.

de sus, se va citi Ștefan în loc de Stefan; în spița neamului, la anul morții lui Gheorghe Gonata, se va citi 1928 în loc de 1828.

**

În cazul textului primei scrisori, intervențiile sunt inexistente, întrucât am dorit să arăt cât de frumos scria un român basarabean trăitor la cumpăna secolelor XIX-XX, care a învățat românește acasă, în sânul familiei sale. La celelalte scrisori însă am scris tacit forma curentă a unor cuvinte, pentru a înlesni lectura și înțelegerea textului. Astfel, intervențiile făcute sunt doar asupra formei, nu și al conținutului. Celelalte manuscrise (câteva file) găsite în depozitul Bibliotecii Academiei vor fi publicate în altă contribuție, împreună cu unele documente aflate la Arhivele Naționale Istorice Centrale din București și la Arhivele Naționale din Chișinău. Scrisoarea domnului Unirii va apărea altădată.

Moscova, 28 septembrie 2019

Nr. I¹¹⁰

Chișineu, 27 Noembrie 1906

Preaestimatlui Domnului
Profesor Bianu, Bibliotecarului Academiei,

Către mine s-au adresat D-l Gavrilița¹¹¹, ca să-i comunic biografia tatului meu Ștefan Gonata, fost membru Academiei Române. Îmi permit a vă adresa direct la Academie o scurtă biografie:

Ștefan Gonata este de origină cuțovlah. Străbunul au emigrat în Moldova. S-au născut la 20 Dec. 1837, la moșia Trifănești, ținutul Eșului în Bessarabia. La 1859 au fost bacalavru la liceul din Chișinău și au intrat ca student la liceul „Richelieu” de la Odessa, la facultatea camerală (drept mixt cu științele naturale). Sfârșind studiile la liceu la 1862, au plecat la Paris, unde au studiat 3 ani agronomia și filologia. După aceste s-au așezat la moșia Sbiroaia, ținutul Chișineului, unde au început a se ocupa de gospodărie. //¹¹² La 1869 el întâi au introdus în Besarabia cultura vițelor de fermă francesă (Șampanie, Bordo și altele). În curgerea anilor de la 1869 până la 1884 au fost consilier a județului Chișinău și guvernamentului Bessarabia, la „zemstvă” și deputat de nobili la ședința marșalelor. De la 1867 până la 1869 au fost judecător de pace, însărcinat a împărți pământ la țărani din moșiile boerești, răscumpărate de la stat. Pe lângă aceste, se ocupa cu lucrări literare pentru abecedariul Român, corespondind cu D-l. Cipariu.

Au fost naționalist Român sincer și s-a petrecut din viață la 18 Sept. 1896, în vîrstă de 59 ani, de moarte subită.

De doriți știri de amărunt, Vă rog să Vă adresați la mine.

Prin acesta ocazie îmi permit a Vă trimite câte va scrisori, scrise către tatul meu de un prieten a lui, răposatul deputat Iancu Străjescu, care au ori ce interes literar, ca amintiri din epoca formației României actuale. //

¹¹⁰ **BAR**, Corespondență, S1/CCCXV, f. 3^r-4^r.

¹¹¹ O fi vorba despre Emanuil Gavriliță (18 august 1847-10 iunie 1910), avocat, jurnalist și om politic basarabean?

¹¹² Se marchează trecerea la o nouă filă.

Bine voiți a-mi erta greșelile ortografice în limba Română, așa este învățătura de acasă, n-am studiat limba la școală.

Primiți sentimentele mele cele mai deosebite de respect,

Gheorghe Ștefan Gonata

Besserabia

г. Кишиневъ Кіевская 77,

Георгію Гоната¹¹³.

Nr. II¹¹⁴

Odessa în 21 Aprilie 1862

*Si vous êtes sincèrement décidés
à rendre le paysan heureux, assurez
lui avant tout son pain, et
pensez ensuite à sa liberté;
autrement vous le rendez esclave
du capitaliste et de la misère*

Așa zice Boeresco în cartea: „De l'amélioration de l'état des paysans Roumains”. După citata asta ai gândi că idea lui este să se dea proprietate țăranilor ca răscumpărare sau gratis. Nicidecum. El zice că să se dea proprietate de 12 pogoni^{*}, dar țăranu să fie îndatorit să facă boerescu și să dea dijma pe an timp nemărginit. Cum îți pare acest proiect? D-l Boerescu scrie foarte bine și pân la urmă // am gândit că are ~~idei mari~~ [text tăiat în original; n.n.] să înceapă cu idei mari; dar când am văzut proiectu lui sus menționat m-am apelpisit¹¹⁵. Am cercetat câteva cărți despre Țara Românească: „Histoire politique et sociale des Principautés Danubiennes” par Elias Regnault. 1 vol. în 550 de pagini în quarto¹¹⁶; și o prescriere de României a lui Ubicini¹¹⁷. Am și o carte nemțească: Land und Leute in der Moldau a Walachei¹¹⁸. E. Regnault zice că numele Valaque nu există în limba Românească, dar e slav Wlah, ce vra să zică Italian. M. Vaillant zice că: cum Valahia are multe ape curgătoare și stătătoare apoi Romanii, în resbellu cu Dacii sau Davii, trebuiau foarte des să le treacă apele celea și au dat țării numirea Vallis aquae (Vallea apilor), de unde au eșit Valaque. Alți historici zic că numele Valaque vine de la Flaccus, propretor Roman trimis de Traian în țară cu 30.000 de oștire. Alții zic că vine de la cuvântul grecesc βλαξ sau βлавos (mon, paressant¹¹⁹). Mie îmi pare că cea mai probabilă explicațiune e a lui Vaillant. // Mai sunt și altele explicațiuni, dar îs prea lungi. De Moldova unii zic că numele

¹¹³ Or. Chișinău, Kievskaja 77, lui Gheorghe Gonata.

¹¹⁴ **BAR**, Corespondență, S3/CCCXV, f. 7^r-9^v.

* Nota autorului scrisorii: „Pogonu e ½ de hectare și are 24 prăjini în lung și 6 în larg sau 204 prăjini quadrate. Prăjina are trei stâneni. Cum îți place Bopōa [vorba; n.n.] mea?”.

¹¹⁵ Scos din sârte, disperat.

¹¹⁶ Este vorba despre lucrarea tipărită la Paris, în 1855.

¹¹⁷ Jean-Henri-Abdolonyme Ubicini (1818-1884); a primit cetățenia română în 1867 și a fost membru de onoare al Academiei Române. Printre lucrările lui despre români se numără și *Lettres sur la Turquie, ou, Tableau statistique, religieux, politique, administratif, militaire, commercial, etc. de l'Empire ottoman, depuis le khatti-cherif de Gulkhanè. Les Ottomans*, Paris, 1853 (ediția a II-a).

¹¹⁸ Lucrarea lui W. Derblich, apărută în 1859.

¹¹⁹ Sic!?

vine de la apa Moldova. Vaillant doar zice că Dacii sau Davii făceau hâtii¹²⁰ (remportes) ca să se apere de Romani și se numeau moles Dava, de aice Moldova. Fie cum a fi, dar toți într-o gură zic că Românii-s curat Romani și nu s-o amestecat cu alte naționalități. Despre cuvinte grecești ce se găsesc în limba noastră nu vin de la timpul Phanarioților, dar este ce este: când s-o mutat Romanii pe paragele Dunării în Roma se vorbea limba Dorică și coloniștii au adus cuvintele dintâi. Pe urmă în Roma moda o trecut, în colonii, dar au rămas Drumu de la (τρόπος), frica (φόβος), pandure (δάσος).

Văd că ai luat asupra ta cauza tipografilor. Dacă treaba e numai pentru plăcere nu e destulă dovadă (дoвaдъ¹²¹). În sfârșit, nu ne-om svădi (свaдa¹²²) și om tipări-o după dorința lui Sadvoschi. Dacă ai putea să îmi spui aproximativement câte file (coale) or fi de abecedariu, câte despre istoria naturală și de alte și cu care caracteru cere Sad [?]. Ca să știu ce se comandez. Să le tipărim la // Chișinău și cu tipografia noastră [Te rog să-mi spui cum scrie Chișinău dacă nu-i scrie Ch]. Să nu fie nici umbră de porc când s-a tipări în ziar istoria românească; s-a putea împrumuta multe lucruri foarte curioase de către aceste două istorii. S-o ocupat oamenii mult și cu istor. Românilor.

Apropos de questia proprietății. Pân acum nimeni n-o găsit un tip practic și de îndemânet de răscumpărare. Mie mi-o venit în cap ecce¹²³ ce plan: guvernul să răscumpere proprietatea locuitorilor*, toată sau $\frac{3}{4}$, de la proprietari cu bani solvabili într-un an sau în 5 ani. Guvernul a să scoată paralele întrebuințate spre răscumpărare, să pună un bir pe pământul proprietarului și țăranului (afară de răzeși sau moșneni) pe fiecare falcă, pân s-a îmblaca (împlini) suma întrebuințată pentru răscumpărare. (Dacă aş ave numeru robilor ce sunt în Rusia pe pământul proprietarilor și prețurile puse pe pământ de comisiile lor aş putea arăta numeru sau cifra birului pe fiecare an pe falcă și numărul anilor în care guvernul a putea intra în banii săi). //

Adevărat că proprietarii nu câștigă pre mult cu tipu acesta, dar după idea mea nici nu pre au dreptate. Răscumpărarea asta poate să scape Rusia de la topoare. Fratele împăratului¹²⁴ au propus să se dea robilor locuitori pe moșiile statului, pământ gratis. Dacă propoziția aceasta s-a împlini, apoi robii proprietarilor au să [se] hăcuiească, cerând și ei pământ.

Nu cred să fie cenzura cărților în Chișinău. Bine ar fi ostoson¹²⁵.

Ce, o trecut fierbințeala tătâne-tău?

Tu doar nu vrei să te lepezi de Venus cea frumoasă (păcat că nu e cu cea antică). Te consiliesc să-i dai drumu, dă-i-o lui Mercur pe mână. //

Mă mir de ce programul Ucerului¹²⁶ încă pân acum nu s-o dat. Dacă or face lucrurile așa de încet, apoi ne trebuiesc secole în loc de ani. Vorbește, fă toate tipurile ca să se dea cât se poate de degrabă.

Ieri am văzut pe Valsamachi. S-o îngrășat e cinovnic особыхъ поручении представители¹²⁷ ? [ilizibil; n.n.], într-un cuvânt e foarte mulțumit cu viața în cu așa feli

¹²⁰ Hâtii – documente?

¹²¹ Dovadă, în grafie chirilică.

¹²² Svadă (gâlceavă), în grafie chirilică.

¹²³ Uite.

* Nota autorului scrisorii: „Proprietatea a consta în locuințe și în pământ de arătură și de casă, să punem de pildă 4 fălci”.

¹²⁴ Este vorba despre marele duce Constantin Nicolaievici, fiul lui Nicolae I al Rusiei. Liberal din fire, Constantin a fost președintele comitetului pentru eliberarea țăranilor din Țerbie.

¹²⁵ Sic!?

¹²⁶ Ziar?

de împrejurări. Ferice de dânsu! Zice că начальство¹²⁸ lui e foarte liberă că-l lasă să poarte barbă și multe altele bunătați spune. Mergeam ieri pe bulvari¹²⁹ cu dânsu și dacă întâlneam vrun cunoscut îndată m-întreba: где служит и какими делами занимается¹³⁰?

Te salut (Sărut nu e cumva de la salut. Cuvântu curat e te pup). Arevedere, Reușescu.

Tătâni-tău multă închinăciune.

Scrisoarea adresată lui Aristide Casso:

Nr. III¹³¹

Po. N. 1

28 Noemvre 1862

Frate, (A.C.¹³²)

Să-ți spun sincer, c-am avut mare mulțămire și bucurie, urmând răvașul teu. Dacă, în adevăr i-așa, apoi ați pornit treaba: foarte și foarte bine.

Mulțumită Dumnezeuului că s-o trezit bătrânii noștri după somnul cel adânc, în care au fost adormiți atâta timp. Dracul știe, cu ce capete s-o născut ei (măcar că acum le s-o înnobilat), c-o putut mai jumătate de veac rămâne cu ochii închiși? N-ar fi mare păcat, dacă cineva le-ar dori lor ș-o răzbunare bună.

Pot închipui momentul acela, când în timpul de alegeri s-a face propoziția? Crede-mă c-atuncea și soarele a fi mai lucios și mai cald. Pot iarăși închipui strâmbătura ce are s-o facă botul guvernatorului? Închipuiesc și boturile altora, pe lângă a lui, cel frumos? Mulți din ei, nevrând, au să se ție atuncea într-o foaie de care // caturi [sic!].

Lăsăm șaga, ș-om analiza toate acestea mai serios:

Doresc se știu, de unde s-or lua deodată scriitorii care să cunoască până la atâta limbă ca să fie în stare să urmeze mecanismul cel afurisit al scriiturii (ori a fesceliturei¹³³ hârtiilor), care așa de adânc s-o înrădăcinat la noi? Poate, cu schimbările administrațiunii, a guvernului, s-a mai împutîna scriitura? Cum s-a face cu instanțele din Chișinău și de pin ținuturi, unde-s puși membri, drept de la guvern? Iese că toți membrii or atârna de la alegeri?

Nu uita încă că fiecare sat are scriitoriul lui, care neștiind bine rusește fesclește până acum hârtia în limba rusească. Ponturile¹³⁴ acestea celea-întâi or cere scriitori români.

Or, cum să fie, dar fără greutate la început n-om scăpa. Ne rămâne numai ca să ne împăcăm cu acestea cuvinte: ori ce început se întâmpină deodată cu greutate. Frate-mi pare rău că n-ai înțeles răvașul meu, cel dintâi. Cum ai putut // închipui că eu neapărat vreau ca să începem prin Clopotul? Asemenea sălbatică idee eu n-am avut. Cât de prost și blestemat să fie guvernul deodată de a pricepe că noi, neavând putere și voturi îndestule, alergăm sub

¹²⁷ Funcționar, reprezentant pentru porunci deosebite.

¹²⁸ Conducerea.

¹²⁹ Bulevard.

¹³⁰ Unde slujește și cu ce treburi se ocupă.

¹³¹ **BAR**, Corespondență, S4(1)/CCCXV, f. 10^r-13^r.

¹³² „A.C.” a fost trecut în creion ulterior de altă persoană. Ioan Pelivan considera că această scrisoare a fost trimisă aceluiași Ștefan Gonata (*Ioan Pelivan: istoric*, p. 112). În epistolă este descrisă situația din Basarabia.

¹³³ De la cuvântul a feșteli – a mângăli.

¹³⁴ Ponturi – a da să se înțeleagă, când cineva vorbește indirect, în pilde.

steagul revoluționariu. Din potrivă: „Asemenea inițiativă, din capul locului, îi datoria noastră, să iasă drept de la noi”. Sprijineala or-pe-ce nu poate fi.

Dar dacă ale noastre propoziții¹³⁵ or fi refuzate de guvern, atunci ne rămâne să nu scăpăm din vedere orice steaguri. Cel mai brav steag, după opinia mea, îi propaganda și propaganda în toate părțile! La începutul propagandei ne-a fi greu, dar sper că ș-atuncea n-om pierde curajul. La așa întâmplare, ca turbații, se ne aruncăm, și-n dreapta, și-n stânga! [urmează ștersături; n.n.]

Afară de acestea, carele, din nenorocirea noastră, om fi datori poate să le facem cu, // ș-acum zic: de ce tăcem noi de imploiații noștri¹³⁶, ce-o găsit de cuviință să prade țara și având bun prilej nu-i dăm de gol? Datoria noastră ne face să nu tăcem. La așa caz, alt tip nu se află afară de Clopotul. Eu iar voi repeta: Trimiteți ceva, mă rog trimiteți; aștept cu mare nerăbdare!

După orice rezultat al guvernului la chestia limbii române opinia mea este: cât de curând să-mi trimiteți articolul iscălit despre acest eveniment, ca să-l pot trimite la ziarul cunoscut. Eu înțeleg că asemenea articol este deja un act, o neapărată cerere a țării ș-a proprietarilor, pe care, oricum ar vrea, guvernul e silit și e dator să-i deie o însemnătate cuviincioasă și destul de înțeleaptă.

Eu, acuma mă folosesc cu jurnalul Concordia, sper că m-oi folosi degrabă și cu jurnalul din București Românul. Nu cred să facem vro greșală dacă tot acel articol vom trimite spre tipărire la aceste două ziariuri [ziare; n.n.]. //

Sfânta datoria noastră este ca și frații noștri de peste Prut și Carpați să ne cunoască și să ne vadă demni de Romani. Să nu întârziem, ca să le însuflețim lor asemenea adevărată opinie de noi. Cu aceasta n-om pierde nimica, dar sunt sigur că mai mult om câștiga.

Sărmana Basarabia! Ce soartă crudă a avut ea! Se poate să-ncapă biata țară în cele mai ascuțite și mai aspre unghii ale celui mai barbar și blestemat guvern!¹³⁷ Mare e sarcina care am luat-o noi asupra noastră; multă bărbăție și curajiu ne trebui ca să fim în stare să ne luptăm cu toate greutățile.

Numa speranța, care nu se lasă de om, poate să ne deie acel tact, împreună cu acelea nobile și sfinte plecări, care ne-or face demni să-ncepem și să-aducem cât vom putea țara noastră, care ne-o nutrit la acelea neapărate și sfinte datorii.

Sufletește pot să bucuri aceia, care-s în stare, având toate calitățile, să împlinescă asemenea idee. Tu și fratele tău¹³⁸ sunteți de-acuma fericiți.

Cuvintele acestea, sunt sigur, nu le-ți înțelege de la mine, ca complimenturi.

Poate-ți închipui cu ce lacrimi de umilință se vor uita la voi bieții țărani noștri români, dacă or fi în stare s-ajungă la acel fericit moment când or putea să se răsuflă mai ușor și când s-or vede încunjurați nu de imploiați ruși, dar de români ca și dâșii. Și bietul țăranul, auzind sunetele limbii lui, n-a sta cu capul plecat ca sclavul, dar a câștiga îndrăzneală demnă de om ca să rădice capul și să caute drept în fața judecătorului sau imploiatului. //

Doresc să știu și eu ce face oare D. Cucușioru la Chișinău?

Ce-o pățit-o Niculai? Se poate mă rog să cadă iar în ipohondria? Când s-a mântui el de închipuirile care le face în zadar?

Muma-ta a scrie, după răvașul pe care-l aștept curând.

¹³⁵ Propuneri.

¹³⁶ Angajații.

¹³⁷ Pasaj regăsit și în *Ioan Pelivan: istoric*, p. 112.

¹³⁸ Nicolae Casso.

Noi suntem sănătoși și bine așezați, dar în țară socot că-i mai bine.
Dacă n-a fi Niculai acasă, ce-i face tu cu răvașul meu adresat către dânsul?
Multe închinăciuni la toți.
Cred că D-nul Nica¹³⁹ a făcut de acum foarte bună cunoștință cu rușii?
Îți doresc binele și te salut,
I. Străjescu

Urmează un manuscris în franceză¹⁴⁰

Nr. IV¹⁴¹

Strada Franceză (Carol I) Casa Budișteanu, Nr. 40 August în 26 zile 1866

București

Frate Ștefane,

Când ți-am scris ultimul răvaș (încă în țară), te-am rugat să-mi trimiți răspunsul la Iași. Dară așteptam și acolo în vamă. Mi-aduc aminte că ți-am scris și din Iași. Nu știi de ai primit răvașul acela? Sunt vreo 2 sau 3 săptămâni de când eu m-am aflat aici în București.

Sunt sigur că dorești să-ți descriu actuala situațiune a țării, din momentul de față. Afacerile interioare merg mult mai sincer și mai bine, decât sub regimul trecut. Cu toate acestea, considerând, față de regenerațiunea în care ne aflăm, pot zice că spiritele încă nu sunt alinate definitiv. Cauza e¹⁴² mai multe // ziare care neconțin apar și cari se diferă prin programele, credințele și aspirațiunile sale¹⁴³. Aceste credințe, după opiniunea mea, nu pot produce altceva decât numai, frământându-se în public, vor lumina majoritatea. Mulțimea totdeauna posedă instinctul său propriu de care se conduce. Prin urmare, ideile și credințele cele adevărat practice și aplicabile vor fi numai ele adoptate.

Ce s-atinge despre situațiunea esteroară a României, pot zice că ea a trecut la o eră nouă, tocmai atunci când cele mai mari state erau preocupate cu teribila luptă între Austria și Prusia. Românii au profitat de această ocaziune și s-au strecurat cu ale sale. Infama și geloasa Austria (vai de ea !), care în momentul de față ar comite răul cel mai mare, este mai mult decât preocupată și îngrijorată de a putea împăca dinastia cu // diversele popoare cari au mai rămas încă sub scutul ei cel fără-de-lege. Turcia este bună. Ea sărmana are păcatele și bubele sale.

Îmi rămâne încă cevași de analizat și mă simt forte¹⁴⁴ și capabil de analizat, dar mai bine să tac; îmi dictează rațiunea și prudenția.

Dacă-i primi, Ștefane, răvașul acesta, te rog pentru toți Dumnezeii să-mi răspunzi. Te rog să-mi scrii de sunt bine acei care încă mă țin minte și nu mă uită? Vărului Petrea să-i arăți din partea mea toată stima cuvenită. Verișoarei – a mele respecturi.

Acum io-mi permit de a m-adresa către tine cu o rugămintă:

¹³⁹ Nu am aflat cine este acest personaj.

¹⁴⁰ **BAR**, Corespondență, S4(5)/CCCXV, f. 14^r–15^r. Se relatează despre o broșură apărut la 1 ianuarie 1866, semnată de Nicolae Rosetti-Roznovanu, cu ceva date referitoare la situația religioasă din Principate.

¹⁴¹ **BAR**, Corespondență, S4(2)/CCCXV, f. 16^r–17^v. Nu știm de ce s-a revenit la cota precedentă.

¹⁴² Sunt.

¹⁴³ Lor.

¹⁴⁴ Puternic.

Te conjur și te rog să-mi transmiți tot ce s-a scris (adică: s-a tipărit) până acum despre Basarabia în limba rusă. Mi se pare că // tot ce este mai complet e statistica Basarabiei¹⁴⁵. A fost despre Basarabia și în felurite calendare (pare-mi-se în calendare de Odessa)/, sau au ieșit și opuri separate. În fine, iară te rog s-aduni toate și să-mi transmiți prin poștă. Cred că n-ai să-ntâmpini nici o dificultate, pentru că, cărțile sunt rusești. Eu am aci ocupațiunile mele; studiind mai mult istoria. (Omul trebuie să știe trecutul țării sale!) Altfel nu înțelegi prezentul și nimica. De curând se vor începe lecțiunile publice. Constituțiunea votată acordă întrunirile, care demult deja esistase tradiția acolo, despre mai multe.

Spune-mi ce faci tu? Cum ți-a fost recolta? Să afli de au avut recoltă țieranii din Păuceni? De amu scrii cum stau banii rusești? (hârtia). Îți strâng mâna și-ți doresc binele.

Al tău etern amic, I. Străjescu

[În partea de sus a acestei file; n.n.]: P.S. Spune-mi cevași și despre țara noastră? //

Nr. V. **Manuscris**¹⁴⁶:

Anul 1866. Erna [Iarna; n.n.]

Considerând populațiunea țării noastre, putem conchide cu drept cuvânt că majoritatea aci în țară o facem noi, o fac românii. Va-se-zică, cererea limbii noastre în toate ramurile administrațiunii este o cerere justă, legală, și, prin urmare, sau mai bine zis: cerând limba română, noi cerem dreptul nostru natural. Toată această adunare¹⁴⁷, cu vreo câțiva ani în urmă, a votat o asemenea cerere, adică: cererea limbii române, și a votat-o cu majoritatea. Ce ne rămâne nouă să facem acum, în momentul de față? Ne rămâne, D-lor, după opiniunea mea, ca să reînnoim și să repetăm tot această cerere, adresându-ne către guvern prin mareșalul nostru¹⁴⁸.

D-lor! Fac apel la animile celea generoase în care îmi place să cred c-a rămas încă un pic de simțire și o cugetare adevărat română; fac apel, zic, la inteligenția țării, care e datoare și tot//odată are și misiunea sa sacră de a conduce poporul.

Dacă ne mândrim cu acest frumos nume de inteligenția țării, trebuie, ca prin faptele noastre, să corespundem la el, să fim demni de acest nume: arătând fraților noștri celor mai mici calea adevărului. Cum am zis, suntem mai mult decât datori să facem aceasta, adică: de a conduce acest biet popor, pentru că, fiind însuși noi singuri din sânul poporului, suntem nutriți și crescuți cu brațele lui. Să-mi fie permis D-lor, de a atrage atențiunea adunării, aducându-i aminte că în momentul de față ne găsim în ajunul reformelor. Găsesc de prisos de a arăta aci în detaaliuri toate dificultățile care se vor naște și vor urma din cauza dacă limba justiției nu va fi limba poporului, limba majorității. Tot omul onest și de bună credință trebuie să recunoască aceasta.

Analizând mizera și scârboasă¹⁴⁹ stare a justiției noastre de astăzi, putem conchide // cu durere că ea este cauza demoralizării, nu zic, a societății noastre întregi, ci o mare parte din ea!

D-lor! Elementul nostru, speranța noastră, viitorul nostru, este în popor! Scutiți dară acest blând și de bună credință popor de aceeași fatală demoralizare.

¹⁴⁵ Vezi, bunăoară, A.A. Skalkovskij, *Историческое введение в статистическое описание Бессарабской области*, Sankt-Petersburg, 1846.

¹⁴⁶ Discurs. Autorul este I. Străjescu; **BAR**, Corespondență, fără cotă, în același volum la f. 18^f–19^v.

¹⁴⁷ Adunarea Nobililor din Basarabia.

¹⁴⁸ Cel mai probabil, discursul este despre situația din Basarabia.

¹⁴⁹ Nota autorului scrisorii: „Scârbos, în dialectul Valah; va-se-zică: grețos”.

Fiecare din noi mai mult decât e convins sau trebuie să fie convins că guvernul, introducându-și la noi în țară reformele judiciare, vrea o adevărată justiție, vrea un adevăr. Vă întreb D-lor, unde va fi acest adevăr, dacă bietul român nu va avea dreptul cum nu l-a avut și până acum de a se plânge măcar în limba sa?!

Nu, D-lor. Trebuie să avem toată încrederea în guvernul nostru, care ne dorește binele și putem fi mai mult decât siguri că înaltul guvern va considera și va aproba cererea noastră, adică: cererea limbii noastre române, // ca pe o cerere justă și naturală. La din contra, fiind lipsiți, în administrarea țării de propria noastră limbă, nu vom putea exista în viitoriu, cum n-am existat și până acum!

D-lor! A sosit timpul și pentru noi, în care trebuie să ne-ntrebăm: de vrem să fim sau să nu fim.

În textul scrisorii Nr. VI avem câteva date despre întemeierea Academiei Române.

Nr. VI¹⁵⁰

București

august 1867

4

Frate Ștefane,

Bucuria ce-am avut crezând și fiind mai mult decât sigur, c-ai să vii, s-a schimbat acum într-o descepțiune¹⁵¹ foarte amară. Când mi s-a arătat depeșa ta, în care depeșă zici că nu poți veni, să mă crezi frate c-am fost lovit de o tristețe cumplită!

Scrie-mi, măcar, care este cauza de te-a împiedicat d-a veni?

Noi am fost primiți aici foarte bine. Ni s-a făcut // o primire mai mult decât strălucită. Tot spațiul de la barieră și până în oraș, gema de popor! Bucuria și entuziasmul au fost generale.

Adunarea aceasta este prima adunare, unde s-au întâlnit românii din toate părțile României. Fie într-o oră bună. A doua zi, s-a făcut inaugurarea adunării literare, care inaugurare a fost și mai strălucită.

În anul acesta, s-a considerat mai mult ideea. // Preste câteva zile vom începe și lucrările noastre. Păcat frate că n-ai putut veni. Așa momente sunt foarte rare, în viața nu numai a unui individ, ci și în viața unui popor. Spune-mi dragă, ce te-a împiedicat? Încă nu e târziu și poți să fii în mijlocul nostru. N-am timpul să-ți scriu mai multe, pentru că mă grăbesc la palat. Astăzi noi toți ne înfecioșiem¹⁵² lui vodă [Principelui Carol I; n.n.]. //

Nu demult a trecut prin Galați Aristid Casso. El tot e acela, numai a devenit mai bărbat. Este foarte moderat în toate. Astă moderațiune este înțeleasă, are ce conserva.

Răspunde-mi frate cu prima poștă, dară negreșit.

București

Hotel Hugues

Să trăiești!

Străjescu

¹⁵⁰ **BAR**, Corespondență, S4(3)/CCCXV, f. 20^r–22^v.

¹⁵¹ Dezamăgire.

¹⁵² Înfățișăm.

P.S. Poți închipui că Cipariu¹⁵³ este un om foarte vioi și amabil ! Nu m-așteptam la aceasta. //

P.S. Cu mare nerăbdare aștept de la tine procopsata storire¹⁵⁴ a Senatului, atingătoare de romanii ce-o furat poama. Află mă rog mai degrabă și ni-o transmite. Bagă-o la ziariul cunoscut.

Iarăși și iarăși de Criste:

Cum l-o împins naiba să vorbească sincer cu blestematul de Chischin? Nu-am spus eu odată lumii întregi că porcolanul de rus nu-i alta nimica decât un porc de carne! Închipuiesc botul lui când răspunde el – nelzia¹⁵⁵!

Pe când vorbeam de Chischin n-o vrut să mă creadă niciunul. Nicolai, totdeauna l-o lăudat. // Dumnezeu! Când gândesc la toate ce se făcu în țară pieptul meu, nevrând, se umple de venin.

Lui Cucusioru: (din „Românul”).

Rugăciunea Domnului scrisă acum 300 și mai bine de ani, de Luca Stroici, cu litere latine:

„Părintele nostru ce ieși în ceriu, svințască-se numele tău; să vie împărăția ta; să fie voia ta, cum e în ceriu așa și pre pământ. Pânea noastră sățioasă dă-ne-o nouă astăzi, și iartă nouă datoriile noastre, cum și noi lăsăm datornicilor noștri. Și nu aduce pre noi în ispite, ci ne mântuiește de fitlanul [vicleanul; n.n.]. Că e a ta împărăția și puterea și cinstea în vecii vecilor, Amin”¹⁵⁶.

Din foaia istorică („Din Moldova”), a Domnului B.P. Hajdeu.

Tot acel Hajdeu cu altul, D. Pretorian (fostul director la gimnasiul din Iassi), dovedesc că: după limba noastră vorbită, suntem – Slavi!!!

I. Străjescu

Nr. VII¹⁵⁷

București

20 Faur [februarie; n.n.] 1868

Frate Ștefane,

Cu cea mai mare tristețe am cetit scrisoarea ta. După mine, este mai mult decât un sacrificiu de a pleca în timp de iarnă și a face un drum depărtat pentru ca să-și vadă cineva pe un amic al său. Într-adevăr, doream ca să te văd și dacă mă înștiințați cu o oră înainte nu plecam din Galați, ci preferam să te aștept. Te cred că n-ai putut să mergi până la București. În timp de iarnă la noi calea e grea și chiar periculoasă.

Acum nu-mi rămâne alt ceva decât să te recompensez. Pare-mi-se, // sunt decis deja ca la primăvară să vin în Basarabia. Doresc să-mi văd rudele și pe toți amicii mei. Îți promit că, trecând Prutul, am să vin la tine de-a dreptul.

Aici în București timpul trece grozav de iute. Vor fi curând două luni de când a început camera lucrările sale. Să-ți scriu ceva despre lucrările noastre este imposibil.

¹⁵³ Timotei Cipariu.

¹⁵⁴ Istorie.

¹⁵⁵ Nu este voie, nu se poate.

¹⁵⁶ Pentru textul original, cf. *Statuta Y Metrika Przywileiow Koronnych Ięzykiem Polskim Spisane, Y porządkiem prawie przyrodzonym a barzo snadnym nowo zebrane Przez Stanisława Sarnickiego*, Cracovia, 1594, p. 1224.

¹⁵⁷ **BAR**, Corespondență, S4(4)/CCCXV, f. 23^r–24^v.

Partidul guvernamental sau ministerial adesea lunecă și cade în niște erori vechi. Politica lui nu se aprobă de toți. Noi, independenții, mai mult tindem la realizarea ideilor naționale. // Dreapta, (s-au poreclit) ciocoi, n-au alt scop decât puterea. Ei neagă tot, afară numai de privilegiul care în realitate nici nu există. Dacă ne vom întâlni, atunci sper că ți-oi da deslușiri mai detaliate despre tot ce se petrece aici în țară. Îmi scrii despre răceala care ai înțeles-o în relațiile mele cu acei de la Ciutulești. Nu te-am înțeles deloc. Din contra, cel puțin mie-mi pare că relațiile mele cu D-lor sunt în cea mai perfectă armonie. Dară dacă există ceva, declar că // eu nici n-am fost și nici nu pot fi cauza. Pe lumea aceasta multe se-ntâmplă.

Spune-mi mă rog ce faceți voi acolo în țară? Cum merge în privința morală?

Lucrările societății literare nu s-au tipărit încă.

Multe complimente la toți! Pe verișoară o sărut.

Dacă ne vom vedea, multe ai de aflat de la mine. Eu am fost capabil de a mă orienta și de a cunoaște țara bine. Avem o țară care trebuie s-o cunoaștem.

Așa să-mi scrii: I. Străjescu. Deputat.

Să trăiești frate!

București

Al tău amic, I. Străjescu

Nr. VIII¹⁵⁸

P.S. Citește scrisoarea aceasta și lui C. Ca...ru și A.C.¹⁵⁹

București

8 Octombrie 1868

Strada Colței, Nr. 31

Frate Ștefane,

Întorcându-mă în țară, am găsit toate mult mai rău decât cum le-am lăsat. Politica esternă, mai cu seamă, e foarte complicată și compromisă. Guvernul actual se sprijină pe elementele cele mai ostile și opuse aspirațiilor și vieții noastre naționale. Toate acestea pentru a satisface numai ambițiunile sale personale și-a măguli o politică care niciodată n-a fost și nici nu poate fi adevărata noastră amică. Urmând, tot astfel nu știu zău unde vom ieși.

Politica occidentală a început deja a arăta nemulțumirile sale pe față. În lăuntru, guvernul-și pierde simpatiele d-in zi ce merge.

Torturile (da, torture!) de la Mărășești comise de un favorit al regi//mului actual, au indignat cu drept cuvânt toată țara, mai cu seamă Moldova, căci Mărășeștii din fatalitate sunt în Moldova. Iată pe scurt istoricul acestor scene neauzite și înfiorătoare: S-a pierdut pe drumul spre Mărășești o geantă cu o sumă oarecare de bani. Culpă a căzut pe bietul conductor și vro câțiva surugii. Plecând de la București, directoarele poștelor și a telegrafului, Fălcoianu, și având împuternicire de la Minister, înlătură instrucțiunea și să institue singur în persoana sa în procurare, judecătoriu și călău. Inventează neauzite torturi și le aplică asupra bănușilor în curs de trei zile! Dară ce face guvernul? Guvernul liberal (care urăște poporul de jos) pentru de a scăpa de răspundere pe favoritul său, transferă procesul de la Focșani la București! // Toată jurnalistica a țipăt și țipă mereu. Chiar amicii lui Fălcoianu îl declară de om nebun. Mai toți magistrații fiind indignați, au demisionat în corpore.

¹⁵⁸ **BAR**, Corespondență, S4(5)/CCCXV, f. 25^r–26^v.

¹⁵⁹ Aristide Casso?

Ca să puteți aprecia situațiunea, vă trimit la vro câteva articole din jurnalul care are meritul de a arăta lucrurile clar și românesc. Sunt sigur că vă veți întrista, dar înainte de toate – adevărul! Omul onest în politică trebuie să știe unde se află. Ți-am procurat opul lui Simeon Bărnuțiu, „Dreptul public al Românilor”¹⁶⁰. Însemnarea [pe] care mi-ai dat-o la gara drumului de feru am pierdut-o. Să-mi transmiți adresa ta cât se poate mai detaliat. Cu aceeași ocaziune am să-ți transmit și dicționariurile¹⁶¹ despre care ți-am vorbit. (Tu te numeri ca membrul societății literare; nimeni nu te-a exclus)// Sigur că-i fi primit depeșia de la Atanasiade. Iată ce-am făcut pentru D. Balasiu: D-lui este numit prin decret domnesc substitut la Tribunalul de Vaslui. Ordinul de numire a ieșit. Așa dară, D-lui trebuie să plece la locul destinat.

Te rog frate, să faci ceva cu acea listă, care ți-am lăsat-o de la N.C.¹⁶²; să nu ceri parale; el mi-a spus că n-are bani (și poate D-lui Gândea, că eu, ceream pentru mine și păcat). Sunt de părere că și Basarabia să [se] pronuncie în această chestiune națională. Despre rezultatul subscripțiunii, să-mi comunici. Banii să-i transmiți de-a dreptul la președinte, după adresă. Faceți ca s-aveți numai de cât teatrul român. Altfel veți peri cu toții, mortăciune. N-ascultați pe politicienii cei mari, căci vederile lor sunt totdeauna prea largi și se pierd în spațiu.

Scrie-mi (numai de cât și cât mai curând) despre strămutarea țăranilor la Caucaș, de la începutul strămutării; în detaliu. Ceva despre în proprietățile lor; cu condițiuni. (Cântecele când se strămutau). Transmit articole lui P.L.¹⁶³ și A.C.¹⁶⁴ (să vă schimbați).
Adio frate!

I. S.

Nr. IX¹⁶⁵

București

15 octombrie 1868

Frate Ștefane,

Iată în fine că acea broșură germană este tradusă deja în limba noastră. Cum vezi, ea a apărut în acest jurnal, în care și va continua. Urmând, deocamdată, numai precuvântarea vei putea și cunoaște importanța acestei scrieri. Cugetarea e adâncă și analizul lucrurilor este strict.

Eu v-ași îndemna s-o traduceți și voi în limba rusă. Mi se pare că tu chiar pozezi un exemplar al broșurii. După mine, apariția acestei broșuri în limba rusă (scrisă de un eminent om de stat), // nu poate să strice cauzei noastre de loc, ci ar fi chiar oportună și la timp.

D...cul, cunoscând bine limba germană, poate să ia această lucrare asupra dumnealui. Cred că nu va lipsi nici concursul tău, care după mine ești necesariu pentru a da tuturor cugetărilor și frazelor sensul cuvenit și înțeles. Nu cred că cenzura voastră va împiedica complectă lucrare (traducerea) a acestei scrieri.

Ideile sănătoase și cugetările bine exprimate și definite trebuie lățite cât se poate mai mult. Cuestiunea¹⁶⁶ „ebraică” este tot așa de vitală și oportună la noi în țară ca și la voi.

¹⁶⁰ Lucrare apărută la Iași în 1867.

¹⁶¹ Dicționarele.

¹⁶² Nicolae Casso.

¹⁶³ Petru Leonard.

¹⁶⁴ Aristide Casso.

¹⁶⁵ **BAR**, Corespondență, S4(6)/CCCXV, f. 27^r–28^v.

Răul a ajuns la // culme și trebuie să căutăm remediu. Sperăm că scrierea aceasta are să ne serve¹⁶⁷ de adevăratul „îndreptariu”. Convinși dară de importanța acestei scrieri, vă rog să puneți imediat în lucrare și traducerea acestei broșuri.

Scrie-mi, frate Ștefan, dacă poate eu cu scrisorile mele trimițându-le atât de des nu-ți fac vreun rău cumva? Dacă nu, apoi atunci voi continua, trimițându-ți și continuarea broșurii după care, voi, traducând pe a voastră, [vă] veți putea orienta.

De la 1 Noemvrie eu-mi schimb locuința și iată adresa mea cea nouă: // Strada Săpata, Nr. 3, Casa Colonelului Beghenau.

Salutări la toți! Aștept răspunsul la scrisorile mele.

I.S.

Nr. X¹⁶⁸

București

3 Noembrie
1872

Frate Ștefane,

D-un timp încoace se agită acum în toată țara și mai ales în București, cu mai multă seriozitate decât oricând, ideea formării unui mare institut de credit funciar român, prin inițiativa și cooperarea exclusivă a proprietarilor români. Cred că această plăcută nuvelă¹⁶⁹ va satisface și pe amicul nostru P. Leonard. Însă, ca și toate întreprinderile naționale și generoase, are și aceasta pe adversarii ei. Se zice că chiar guvernul actual ar dori (fiind angajat de mai-nainte prin pro//misiuni) că această întreprindere să nu se realizeze. Se înțelege că-n aparență și pe față, el nu cuteză d-ași susține dorința, ci, din contra, s-arată susținătorul acestei mari idei. Pe sub mână însă (după cum s-asigură), ar fi pus în mișcare toată activitatea și influența sa de care dispune pentru a paraliza și-a împiedica chiar la început realizarea acestei bănci, curat române, atât de imperios necesare pentru țara noastră. Un domn financiar Mertz, foarte influent, mai pe la toate curțile europene (fost ovreu acum botezat), acela care a luat la noi în țară monopolul tutunului (se-nțelege cu beneficiuri // și avantagiuri foarte mari pentru acei care au făcut ca să poată el lua acel monopol), este unul din cei mai puternici solicitori pentru a lua asupra-i și concesiunea unei bănci financiare. Să nu gândești (și cred că ești mai mult decât inteligent, ca să te poți gândi măcar un moment) că aici este pusă în joc numai persoana lui Mertz, să dea în afacerea aceasta. Nu frate, aici este o țesătură întreagă, este o mreajă, care se-ntinde prea departe și cuprinde pe mai mulți de categoria lui. Unii chiar fac parte din regiunile cele mai înalte, alții ca cooperatori a mai multor institute financiare din Europa, sunt // susținuți și protegiați de oamenii cei mai influenți politici și așa mai departe. Vezi bine că lupta va fi crâncenă și, prin urmare, nu se poate încă compta pe reușită. Camera actuală e prea docilă și servilă ca să se poată țara baza pe ea. Guvernul, știind aceasta, are să-ntribuițeze toate mijloacele pentru a prezenta inițiativa românilor ca nepractică. Dacă mă arăt cam pesimist, nu e vina mea, căci am avut din nefericire ocaziune să văd lucruri și mai triste. Trebuie să știi un lucru; că ori[șice] afacere economică, mai cu seamă într-o țară ca a noastră mică și sărmană, este bazată pe gheșeft. Principiul economiei naționale este desconsiderat și înlăturat.

¹⁶⁶ Chestiunea.

¹⁶⁷ Servească.

¹⁶⁸ **BAR**, Corespondență, S4(7)/CCCXV, f. 29^f–30^v.

¹⁶⁹ Vestе.

Nr. XI¹⁷⁰

[1873]

Eu, frate Ștefane, fac rău, nu fac bine. Știi că am fost de curând bolnav foarte serios. Am avut niște friguri teribile și-am zăcut în pat poate vreo săptămână. Acum d-abia au început să-mi revină forțele. Sper că mă voi îndrepta. Boala m-a costat multe parale, ceea ce nu se prevedea în bugetul meu.

La începutul lui Aprilie sunt decis să plec în Basarabia, ca să fiu de Paști la cumnatul meu Evtasiev*. Pe la tine voi veni eu negreșit preste vară.// Fotografia ta a ieșit de minune, parcă ești viu, frate.

Te roagă fratele Hașdeu¹⁷¹ ca să-i transmiți prin mine și lui una. Mi se pare că sunteți conșcolari.

Complimentele mele lui Petrache. Parcă-l văd zbuciumându-se și turmentându-se. În momentul acesta îmi aduc aminte de cuvintele unui popă din Transilvania, un popă brav și inteligent, care luase parte activă în mișcarea d-acolo, la 48. El mi-a spus între altele: „să știi frate că este un chin, este o durere, de a te naște român cu animă”.// Popa a avut mare dreptate: căci acei puțini care într-adevăr simt se chinuiesc tot atât de tare ca și toți românii din toate părțile României.

Vorbesc de masa cea mare a poporului.

Sper că-mi vei răspunde la scrisoarea aceasta.

Sărut pe verișoara și pe copiii tăi.

Al teu amic sincer I. Străjescu

1 Martie.

Fiind distras, am uitat să duc ieri scrisoarea la poștă. Astăzi de dimineață mi s-a adus și scrisoarea ta cu data de la 23 Fev. Se-nțelege că nu-mi rămânea alta de făcut decât să rup plicul și să-ți mai adaug și-aceste rânduri: // La început făcusem adresa pe numele lui P. Eg. Leonard; acuma-mi zici că să-ți adresez scrisorile după cea vechea. Dar dacă Panaiteescu¹⁷² se va fi mutat aiurea, atunci cum vei primi scrisoarea aceasta? Îmi pare mult bine c-ai izbutit în operațiunile tale financiare cu banca financiară de la Chersana¹⁷³. Ieri a fost sau a urmat în camera noastră o discuțiune foarte importantă asupra băncilor funciare. A vorbit Iepureanu¹⁷⁴ ca ministru din partea guvernului în contra băncii române și l-a combătut G. Vernescu¹⁷⁵, vorbind pentru bancă. În cursul întregii ședințe de abia s-au putut termina aceste două discursuri. Vernescu este un orator de primă forță. Bietul Iepureanu și cu guvernul întreg au fost cam bătuți teribil sau cum s-ar zice, trântiți la pământ. Scriindu-ți altădată am să-ți transmit discursul lui Vernescu, măcar un rezumat. Fotografia verișoarei are prea multă umbră. A ta e mai nimerită. Petrache și Gorea... (tot în secret), după mine nu sunt oameni practici, căci nu știm nici până acum cu cine au a face! Aceasta e și mai trist de cât toate. Adio. I. Străjescu.

¹⁷⁰ **BAR**, Corespondență, S4(8)/CCCXV, f. 31^r–32^v.

* Nota autorului scrisorii: „Am promis surorii mele”.

¹⁷¹ B.P. Hașdeu.

¹⁷² Prefectul de Bolgrad.

¹⁷³ Cherson?

¹⁷⁴ Manolache Costaki Epureanu.

¹⁷⁵ George D. Vernescu, jurist și om politic român.

Nr. XII¹⁷⁶

București

Calea Mogoșoaia, Strada Puțului de piatră, Nr. 2,
(preste drum de Iorgu Cantacuzino)

27 Ianuarie

1873

Curios om mai ești tu frate Ștefane! Mi se pare că cel puțin sunt vreo două luni de când ți-am scris și tu nu mi-ai răspuns încă nici până acum. Ași dori să știu ce mai faci și voi p-acolo? Noi aici o ducem foarte greu. Guvernul actual impus țării de străini, denaturează și demoralizează totul. Chestia importantă (creditul funciar și banca de scont și circulațiune) nu încetează de a se trata de jurnale și parcă astăzi. // D-abia sunt vreo câteva zile de când acestea două proiecte (propriu zis ale românilor) s-au depus pe biuroul adunării naționale. Care însă le va fi sortea nu se știe încă. Cu toate acestea, trebuie să știi că ministerul a avut mai alaltăieri în cameră un eșec la care nu se aștepta deloc. Opozițiunea, formând o majoritate de 45, a respins propunerea guvernului pentru a se face presei oricare restricțiune, adică: ca în materie de presă să aibă guvernul dreptul de a intenta zia/riștilor (prin procurorii săi și judeci de instanțiune) procese prin arestarea preventivă, până la pronunțarea definitivă a verdictului de către juriu. Cu alte cuvinte, guvernul ar fi vrut prin proiectul său ca absoluta libertate de presă, de care ne bucurăm noi până acum, să dispară mai cu totul. Căzând acest infam proiect, vezi bine, că succesul care l-a obținut țara întreagă prin cameră, e foarte mare. D-aici mulți se precipită deja a conchide că și creditul funciar român în contra căruia s-a pronunțat // guvernul mai mult decât pe față, se va prefera și se va vota de cameră înaintea mai multor propuneri străine de felul acesta. Ca să cunoașteți esența lucrurilor, vă trimit discursul lui I. Brătianu, rostit în public la 21 a curenteii.

Dezbătându-se și modificându-se de cameră proiectele: de credit funciar și al băncii de scont și circulațiune, le voi trimite la rândul lor. Ce mai face fratele Petrache?

Poate o fi plecat în străinătate. Eu am fost ceva bolnav, dar acum sunt mai bine. Ce face micul George¹⁷⁷? Tot e mîncău mare? Pe verișoara o sărut.

Îți strâng mîna cu iubire și dor. Răspunde-mi. Al tău sincer amic, I. Străjescu.

Nr. XIII¹⁷⁸

București 28 Februarie

1873

Frater Ștefane,

N-am putut să-ți răspund imediat după primirea scrisorii tale. Am așteptat vreo câteva zile ca să-ți pot transmite cel puțin raportul delegaților camerei asupra creditului funciar român. Urmându-l cu atențiune, vei vedea că el este remarcabil prin claritatea sa. Alaltăieri, adică luni, după ce s-a dat citire raportului, s-a și început discuțiunea generală. Această discuțiune fiind prin interesul și natura ei destul de importante, cred // că va urma încă vreo câteva zile. După aceea, luându-se proiectul sau propunerea românilor în considerațiune (dacă se va lua), se va începe și dezbaterea pe articole.

Iată procedură parlamentară, care după cum vezi cere destul timp, pentru a putea ajunge la rezultatul definitiv.

¹⁷⁶ **BAR**, Corespondență, S4(9)/CCCXV, filele 33^r–34^v.

¹⁷⁷ Gheorghe Gonata.

¹⁷⁸ **BAR**, Corespondență, S4(10)/CCCXV, f. 35^r–36^v.

Adversarii instituțiunii române au pus în mișcare tot pentru a paraliza și descredita proiectul proprietarilor români. Camera însă, după cum se vede până acum, este dispusă de a sprijini acest proiect. Se-nțelege că discuțiunile ce vor urma vor fi din cele mai vii și animate. E norocire mare că vreo câțiva indivizi din cameră, // foarte influenți pe lângă regim, susțin acea bancă. Această susținere li se datorește nu din cauză de sentimente naționale, ci din cauză de interes, ce prevăd ei că vor avea sprijinind banca funciară română. Fie ș-așa, numai să se facă treabă. Mai bine să se-mpartă acel interes între dâșii, decât între străini.

Această cameră care este compusă în mare parte din tot ce e mai servil în țară, a avut fericita inspirațiune de a respinge în zilele acestea un proiect trădătoriu și fatal pentru națiunea noastră în genere. Guvernul sau mai bine ministrul nostru de externe a // încheiat o convențiune, pentru joncțiunea căilor noastre ferate cu Austria. Cu alte cuvinte, guvernul Austro-Ungariei cerea de la guvernul nostru construirea unei căi ferate de la Brașov prin Predeal, până la Ploiești, cu cheltuiala și garanția lui. O asemenea propunere din partea politicii Austro-Ungare a deschis ochii mai multora. Linia aceasta e considerată ca una dintre cele mai strategice. Și înțelesu?! De a fi înconjurați de niște state puternice și lacome. După ce te desconsideră, apoi te mai iau încă și în bătaie de joc! Ori cum să fie, proiectul a căzut căci nici n-a fost luat măcar în considerațiune. Și mișeii n-au uitat că sunt de astă dată români.

Nr. XIV¹⁷⁹

P.S. Nu uita să vorbești cu Aristid Casso despre ceea ce te-am rugat.

E lucru trist însă foarte adevărat. Adu-ți aminte că și-n Francia imperială toate se baza[u] pe gheșefturi. În fine, gheșeftul este la ordinea zilei, mai în toată Europa monarhică. Nu poate fi alt fel, căci singură monarhia este deja o speculă mare. Poate ai să-mi vorbești despre dreptul poporului, despre constituțiuni și celelalte; moft! Dară unde-mi pui prerogativa de a forma după plac cabinete (așa zise), să dizolve acele reprezentațiuni (așa zise) naționale?

Ei frate, departe suntem încă de la acea conștiință a drep//turilor noastre, pe cari trebuie să le avem, ca niște ființe cugetătoare. Suntem speculați și vom fi speculați încă mult timp.

Cu toate acestea, ca să aveți o idee despre aceea ce s-a făcut și s-a tratat la noi despre acea bancă funciară, vă trimit mai multe articole în fragmente din jurnalistica noastră.

Ca să nu fii confuz, trebuie însă să le regulezi¹⁸⁰ după dată, căci altfel nu vei înțelege nimic. Totodată vă trimit și două corespondențe din Paris a lui D. C.A. Rosetti¹⁸¹. Din acestea corespondenți vei putea să-ți faci idee justă// despre situațiunea politică a Franciei. Cetind toate acestea, te rog să le trimiți pe urmă lui Petrache, împreună cu scrisoarea.

Dacă-mi vei răspunde la epistola aceasta, te rog scrie-mi și ceva despre tine și familia ta. Sper că copiii-ți sunt sănătoși. Doresc să știu ce mai face verișoara și cum mai mergi și tu în afacerile tale? Ferice de tine, căci ai căminul tău. Nu mai umbli cum zice

¹⁷⁹ Nedată și fără cotă, **BAR**, Corespondență, vechiul manuscris nr. 3175, filele 37^r–38^v; poate fi continuarea scrisorii precedente.

¹⁸⁰ Organizezi.

¹⁸¹ Constantin Alexandru Rosetti.

românul: haimana și nu te mai turmentezi ca noi nefericiții. Toate frate sunt secături și mofturi. Tu stai mai bine, căci // ești, poate, vrând-nevrând, mai pacient¹⁸². Țsta e adevărul.

Roagă-l pe Petrache din parte-mi ca să nu se turmenteze¹⁸³, căci și sănătatea omului e lucru mare. Eu m-am instalat aici în rândul acesta destul de bine. Viața a devenit numai cam scumpă. Însă, ce să faci, trebuie să combinezi lucrurile. Eu sunt dedat demult cu aceasta. Complimentele și salutările mele la toți. Îți strâng mâna frățeste.

Iancu Străjescu.

România. București.

Calea Mogoșoai[ei], strada Puțului de Peatră. Nr. 2. (preste drum de Iorgu Cantacuzino). NB. (Nu uita să scrii adresa și în limba muscală).

Pe Petrache și pe verișoara îi sărut.

¹⁸² Răbdător.

¹⁸³ Agite.

dar dela G. St. Ionata

1

1859 Jan 23 - Scriere autografa dela Cuză Vodă
dela ^{Pari} ~~Pari~~
către Constantin Moșu.

1862 febr 21 - Scriere de Rețezu dela
Odra către St. Ionata(?)

1862-1873. opt uniori de I. Străjescu
dela București către St. Ionata.

— 4 foi mste (ser. X(X))

~~Scrierea întâia scria de la Paris
de către St. Ionata~~

19 Dec. 1906.

Bj

Fila 1 a manuscrisului de la BAR

Hotelul Hugues din București. Sursă: <http://silviacolfescu.blogspot.com/2012/12/o-carte-despre-bucuresti-si-o-greseala.html>

G. T. KIRILEANU – NOI MĂRTURII EPISTOLARE (II)

Ștefan S. GOROVEI

Pe la începutul anilor '80 din trecutul veac XX, mi s-a adresat propunerea de a contribui la alcătuirea unui volum închinat cărturarului pietrean G. T. Kirileanu (1872–1960). Truda de a aduna, selecta și pregăti materialele pentru tipar și-o asumase cineva cum nu se putea mai potrivit: scriitorul Constantin Bostan¹, a cărui activitate se desfășura în biblioteca unde erau (sunt) adăpostite și cărțile lui Kirileanu și care, prin stăruința sa, va purta chiar numele acestuia.

Recenta (pe atunci) aranjare a casei de la Fălticeni după reparațiile din 1978-1980 (posibile după plecarea ultimilor chiriași din partea care-mi revenise în 1978²) îngăduise o primă revizuire a hârtiilor rămase de la Artur Gorovei, strașnic răvășite de percheziția care, în aprilie 1960, însoțise arestarea tatălui meu. Identificasem un număr important de scrisori trimise de G. T. Kirileanu lui Artur Gorovei (42), câteva (trei) dintre cele trimise tatălui meu (restul fuseseră luate la percheziție: posibile corpuri delictuale !) și una adresată unchiului meu. S-au adunat astfel, în total, 46 de epistole, la care se adăuga una trimisă de Artur Gorovei părintelui Constantin Matasă (1878–1971), dăruită de un coleg venit de la Piatra Neamț. Toate acestea au intrat (sub titlul *G. T. Kirileanu – noi mărturii epistolare*) în materialul trimis în 1981 pentru volumul plănuir la Piatra spre a onora amintirea lui G. T. Kirileanu.

Cum se întâmpla de obicei la vremea aceea, a trebuit să treacă patru ani până când volumul a apărut³. Motive editoriale (sau poate și extraeditoriale) au impus reducerea drastică a materialului meu, selectându-se din cele 46 de piese doar 15: 13 către Artur Gorovei și două către Sorin A. Gorovei. M-am amărat atunci foarte tare, mai ales că nu fusesem prevenit de această amputare așa de severă: două treimi din mărturiile epistolare rămăseseră pe dinafară ! Chiar și la cele editate, am constatat că în două cazuri informații adăugate în câte un *post scriptum* au fost eliminate; astfel, la scrisoarea din 21 decembrie 1945 (nr. 5) se află acest adaos:

¹ Inițiator al unui proiect editorial de o formă și un interes cu totul speciale: G. T. Kirileanu, *Martor la istoria României (1872–1960). Jurnal și epistolar*, ediție îngrijită, cuvânt înainte, note și indice de Constantin Bostan (volumul I: 1872–1914, București, 2013; volumul II: 1915–1918, București, 2013; volumul III: 1919–1920, București, 2015; volumul IV: 1921–1924, București, 2017; volumul V: 1923–1927, București, 2019). Primele patru volume au apărut la Editura RAO, iar al cincilea la Editura „Saeculum I.O.”.

² Cf. Ștefan S. Gorovei, *Casa Gane-Gorovei din Fălticeni (1843–1982)*, în „Suceava. Anuarul Muzeului Județean”, IX, 1982, p. 398.

³ *G. T. Kirileanu sau viața ca o carte. Mărturii inedite*, ediție îngrijită și cuvânt înainte de Constantin Bostan, Editura „Eminescu”, București, 1985, p. 175–191 (sub titlul fixat de editor *Noi mărturii epistolare ale prieteniei cu Artur Gorovei* și cu mica introducere trunchiată).

„Am cetit cu mare interes colecția de cântece pop[ulare] bucovinene, publicată în 1940 de Matthias Friedwagner⁴. Rar mi-a fost dat să văd o editare mai sistematică !”.

Iar la cea din 14 iulie 1950 (nr. 13), vărul expeditorului adaugă:

„Evacuat din locuință, sunt găzduit la vărul Ghiță, de unde vă trimit multe salutări și urări pentru îndeplinirea dorințelor.

Ionel Diaconescu”.

Acum, cred că a venit timpul să îndrept o eroare (distorsiune) a trecutului și cu acest gând încredințez tiparului scrisorile omise atunci, mulțumind redacției revistei „Prutul” pentru bunăvoința cu care a acceptat să le adăpostească în paginile sale, sub un titlu pe care îl explică și justifică tocmai această scurtă relatare.

Așteptarea nu a fost, însă, lipsită și de un oarece folos, pentru că în acest răstimp am intrat (oarecum neașteptat) în posesia inventarelor alcătuite de unchiul meu Mircea A. Gorovei (1894–1979) în vederea vânzării, la Biblioteca Academiei Române, a vastei corespondențe a tatălui său: un inventar al volumelor (arătând ce scrisori conține fiecare volum, în ordinea alfabetică a emitenților) și un inventar al emitenților (arătând, tot în ordine alfabetică, în ce volume se află scrisori de la aceștia)⁵. Conform acestor foarte meticuloase inventare, epistole de la G. T. Kirileanu se aflau în volumele XVI, XVIII și XIX, după cum urmează. Tot volumul **XVI** era compus din corespondență primită de la G. T. Kirileanu, **379 de piese** și anume: 207 scrisori, 168 cărți poștale (c. p.), două cărți de vizită și două telegrame; alte **patru piese** se aflau în volumele **XVIII** (o c. p.) și **XIX** („Sezătoarea”: două scrisori și o c. p.), adică un total de **383** de mărturii epistolare; doar **137** dintre acestea, din perioada 20 februarie 1899 – 30 martie 1942, au intrat în volumul de corespondență editat în 1970⁶, adică aproximativ 36 %.

În lotul pe care-l propusesem spre publicare în 1981 se aflau, cum am spus deja, 42 de piese – două dinaintea Primului Război Mondial (1907 și 1912) și 40 din perioada mai 1944 – decembrie 1950; după noile reparații ale casei de la Fălticeni, în 2007–2010⁷, au

⁴ Austriac de origine, Mathias Friedwagner (1861–1940), specialist în filologie romanică, membru corespondent al Academiei Române, a fost, o vreme, profesor la Universitatea din Cernăuți; pasionat pentru folclorul românesc din Bucovina, a editat *Rumänische Volkslieder aus der Bukowina*. I. Band, *Libeslieder*, Konrad Triltsch Verlag, Würzburg, 1940.

⁵ Intenționez să public aceste inventare, împreună cu acela alcătuit chiar de Artur Gorovei, întrucât, după câte am înțeles, marile volume de corespondență alcătuite de bunicul meu au fost desfăcute și scrisorile împrăștiate după numele destinatarilor... În ceea ce privește corespondența primită de Artur Gorovei, precum și grija cu care el a păstrat-o și a organizat-o din punct de vedere arhivistic, avem propria lui mărturie într-o scrisoare adresată la 18 ianuarie 1933 criticului și istoricului literar Ilie E. Torouțiu (1888–1953): Iordan Datcu, *Artur Gorovei în scrisori către I. E. Torouțiu*, în „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei”, XVI, 2016, p. 375, nr. 11 (autorul a reprodus un număr de **25** de scrisori din intervalul 1932–1947, fără să indice locul de păstrare; din articolul lui Pavel Țugui, *Ilie Torouțiu și arhiva sa de istorie literară*, publicat în „Codrul Cosminului”, 10, 2004, p. 273, rezultă că în arhiva Torouțiu, depusă în decembrie 1953 la Biblioteca Academiei, se aflau **33** de scrisori primite de la Gorovei).

⁶ *Scrisori către Artur Gorovei*, ediție îngrijită și introducere de Maria Luiza Ungureanu, Editura „Minerva”, București, 1970, p. 123–214.

⁷ Cf. Ștefan S. Gorovei, *1843 septembrie 20 m-am mutat în casă”. Peripețiile unei case cu pisanie*, în *Monumentul XX, partea a 2-a. Lucrările Simpozionului Internațional Monumentul – tradiție și viitor, Ediția a XX-a, Iași, 2018*, volum coordonat de Lucian-Valeriu Lefter și Aurica Ichim, Editura „Doxologia”, Iași, 2019, p. 299.

mai ieșit la iveală, din diverse dosare și pachete de hârtii, încă două scrisori, datând din 1901 și 1950 (aici, numerele 1 și 30). Aceste 44 piese ridică numărul total de epistole ale lui Kirileanu către Gorovei la 427. Un număr apropiat ar trebui să reprezinte corespondența lui Gorovei către Kirileanu – deși, după cum am mai semnalat, au fost date la iveală doar 26 de scrisori (dintre cele păstrate la Biblioteca Academiei Române) în ediția Handoca⁸, iar alte 52 (păstrate la Muzeul Literaturii Române din Iași) au fost editate de I. Arhip și D. Vacariu⁹ (ce înseamnă cifrele: 78 vs. 427 !)

Lăsând deoparte cele 13 epistole cuprinse în volumul din 1985, mai rămâne de valorificat restul de 31 (cu anexele lor); la acestea, adaug două scrisori, adresate fiilor lui Artur Gorovei, și ele omise în volumul menționat. Sper ca și editarea acestor documente să constituie o contribuție la eliminarea unora dintre acele „multe *necunoscute, omisiuni, erori* și grave *denaturări...*” care, cum s-a observat cu îndreptățire, stăruie în biografia lui Artur Gorovei¹⁰.

*

Transcrierea acestor texte, care acoperă o jumătate de veac (din 1901 până în 1952 !), m-a pus din nou în fața unei probleme cu care m-am confruntat și în cazul editării altor epistole. Am respectat regulile urmate de editori avizați (deși am îndoieli asupra unora dintre ele, resimțind de fiecare dată un fel de intervenție brutală în oglindirea personalității autorilor).

Am suprimat **u**-ul final din cuvinte precum *condeiu, maiu, obiceiu, războiu, teiu, vechiu, voiu* (voiu face), ca și **e**-ul care dubla pe **i** în cuvinte precum *copiea, învieat, pălăriea, știeam, vieață*.

Am optat pentru formele *cheltuieli, foaia, ieri, ieșit, mântuie, nevoie, odaia, prețuiește, trăiesc, trebuie, vioaie*, (în loc de *cheltueli, foaea, eri, eșit, mântue, nevoie, odaea, prețuește, trăesc, trebue, vioae*).

Am intervenit tacit în ortografie, așezând virgule, redând în *italice* titluri de volume (sau cuvinte subliniate), iar între ghilimele titlurile de periodice.

Am păstrat **i**, dar și **â** (*sînt, sânt*, alături de *sunt*), precum și formele reproducând pronunția vremii sau a emitentului: *amețele, excursii, expediare, îmbrățșez, mâni*, (lucruri) *nouă* (pentru *noi*), *răspins, răzășia, recensimânt, trimet, tusa, ț-am*. De asemenea, am păstrat (chiar completând prescurtările) numele cu parfum arhaic al lunilor: faur/februar, mart, april, octombre/octomvre, dechembre.

În general, n-am desfăcut unele abrevieri uzuale, precum DI/D-I, Dv, Dta/D-ta, ori **ms** (manuscris) și **msse** (manuscrite).

În ceea ce privește notele explicative, probabil s-ar mai fi putut adăuga încă vreo câteva zeci; socotesc, totuși, că nu trebuie să abuzăm de obiceiul acesta, mai cu seamă într-o vreme când fiecare „utilizator” mai poate afla câte ceva pe căile și cu mijloacele întortocheate ale Internetului.

⁸ G. T. Kirileanu, *Corespondență*, ediție îngrijită, note, tabel cronologic, bibliografie și indici de Mircea Handoca, Editura „Minerva”, București, 1977, p. 459–484.

⁹ *Din cronică unui veac. Documente inedite (1850–1950)*, ediție îngrijită, note, indice de I. Arhip și D. Vacariu, I, Editura „Junimea”, Iași, 1977 [1978], p. 210–258.

¹⁰ Nicolae Scurtu, *Un cărturar autentic – Artur Gorovei*, în „România Literară”, an. XLVI, nr. 15 din 4 aprilie 2014, p. 16; sublinierile aparțin autorului.

1.

Iași, 1901 sept[embrie] 25

Mult iubite Domnule Gorovei,
Adevărat, muncesc câmpurile și pădurile și fluviile și mările ... dar la locul și după felul lor. Munca însă nepotrivită cu firea unui om și cu plecările sufletului lui, nu mai este muncă, ci ba[t]jocură.

Ați trimis la Galați „Șezătoarea” ? Dar la București ?

Cu toată dragostea și prietenia,

G.T.K.

Strada Carol n° 53

C. p. Adresa: *Domnului / Artur Gorovei / judecător la Tribunalul din / Folticeni*. Ștampile poștale: JASSY 8 OCT 1901; [FA]LTICENI ... OCT 901

2.

[București, 13 decembrie 1907]

Iubite prietene,

Mai dîndu-mă la brazdă cu trebile slujbei nouă¹¹, putui să-mi arunc ochii astăzi pe n[ume]rele din reviste rămase necitite. Și cu mare plăcere Ț-am cetit însemnările de călătorie din „Revista idealistă”¹², n[umă]rul din octomvre¹³. De obicei, este cîte un punct în aceste însemnări cu care nu mă împac. Data asta sînt pe deplin împăcat. Dar trebuie să-ți mărturisesc că ești primejdios pentru unii prieteni în unele destăinuiri !... Însă fiind adevărate, nu-i chip de crîcnire!... Păcat numai că aceste prețioase și interesante însemnări sînt îngropate în reviste. Ț-am cetit și schița din „Junimea literară”¹⁴.

Cu dragoste și prietenie,

Ghiță

C. p. ilustrată („Vederea spitalului Carmen-Sylva, satul Lungeni și Haleasa”, cu nr. 4811 din „Colecția Const. Filipovici 1906”), nedată. Adresa: *Domnului / Artur Gorovei, avocat / Folticeni*. Ștampila de plecare: PALAT REGAL BUCUREȘTI / 13 DEC 907; ștampila de sosire neimprimată complet.

3.

București, 9/22 iunie [1]912

Iubite prietene,

Întorcându-mă la București la începutul acestei săptămîni, am cercetat mssele de la Academia Română despre care mi-ai scris (270, 273, 274 și 284).

Pe una din foile alăturate aveți copiate *însemnările privitoare la familia Gorovei* (ms. 273).

Pe cealaltă foaie, aveți descîntecele dorite din ms. 270 și 284.

¹¹ Din toamna anului 1906, G. T. Kirileanu lucra la cancelaria Casei Regale.

¹² „Revista idealistă” s-a tipărit, cu întreruperi, între 1903 și 1916, la București și Mogoșești, sub direcția lui Mihail G. Holban.

¹³ Însemnările de călătorie ale lui A. Gorovei au apărut, în „Revista idealistă”, sub titlul *Prin țară*, în nr. 8 și 12 din 1906, 5 și 10 din 1907 (de care e vorba în scrisoare) și 7-8 din 1908.

¹⁴ „Junimea literară” s-a tipărit la Cernăuți și Suceava, în 1904–1914 și 1923–1939, sub direcția lui I. I. Nistor. „Schița” intitulată *Specialistul* a apărut în nr. 10-11 din 1907.

Aceste lucruri, pe care-mi scrieți că le-ați descoperit, le-am cercetat și eu acum câțiva ani, după încheierea vol[umului] I din *Catalogul manuscriselor* Academiei române. Așteptam să se mântuie și vol[umul] II, care e-n curs de publicație, spre a scoate din amândouă volumele însemnările în legătură cu folclorul. Mi se spune că până-n dechembre va fi gata și vol[umul] II¹⁵. Voi căuta, dar, ca în vol[umul] XIII al „Șezătorii” să se publice acest material interesant, dorind a-l scoate și în broșură separată.

.....

Precum vezi, sânt aproape 2 săptămâni de când am început scrisoarea asta, cu gând de a Ț-o trimite. Se vede însă că anul acesta mi-i soarta să trec dintr-o boală în alta. Căci nu mult după întoarcerea în București au dat peste mine niște friguri palustre, care mă dau gata cu durerile de cap. Și așa: zac eu, zac și trebile. Mă vei ierta deci că răspund așa de târziu în privința giuruinței făcute.

În foile alăturate ai copiate câte un rând de descânțece din Orlata și din Sângiorgiu (Transilvania). Folosește-te de ele și apoi îmi dă înapoi foile. Alte descânțece copiate nu am, ci mai mult leacuri băbești.

Cetind volumele vechi ale „Șezătorii”, am văzut că ai tras și în broșuri deosebite superstițiile publicate în revistă. Mi-ai face mare îndatorire să-mi dai și mie o asemenea broșură și a nu mă uita, când vei mai scoate aparte broșuri.

Călduroase sărutări de mâini D[oam]nei Gorovei, iar flăcăilor și D[umi]tale cele mai prietenești îmbrătoșări.

G. T. Kirileanu

24 iunie [1]912

Scrisoare (plicul nu s-a păstrat), legată în volumul *Acta Gorovei. Cercetări despre familie (Corespondență)*. Pe foaia anexată, următoarele însemnări (care justifică cuprinderea scrisorii în volumul menționat):

Ms. 273 de la Acad[emia] Rom[ână]

f. 80. „Aciastă carte este a dum[isali] Logofătului Gorovei și cini ar fura-o sau de găsatu ai[u]re la ciniva de nu va o spun-o, să fii în veci afurisăt cu tot niamul lui. Mart 26”.

Iscălit: Costache ... (porecla nu s-a putut ceti)

f. 80. „Să să știe di cându am născut copil Necolachi la april în 14, 1801, și au răposat la anu, la april iar în 14, 1802, în zălele Mări[ji]-Sale Alesandru Nicolai Suțu voevod”. (E scris 181, 182, dar trebuie să fie 1801, 1802).

f. 81. „Au răposat Ilinca Goroveiu: 1813 apr[ilie] 25, duminică sară, și s-au îngropat la bisărica de la Icsăști în zilili Mării Sali Scărlat Calimah, pre care Dumnezeu să o pominească întru a sa împărății”.

f. 118. „La let 1796 am făcut copila ci am avut-o întâi, Catrina, în zili Mărie-Să Alecsandru Ion Calimah voevod, au născut iunie 11”.

¹⁵ Ioan Bianu și R. Caracaș, *Catalogul manuscriptelor românești*, II, întocmit de ~, Edițiunea Academiei Române, Inst[itutul] de Arte Grafice Carol Göbl, S-sor Ioan St. Rasidescu, București, 1913. Acest volum s-a tipărit în trei fascicule, apărute în 1906, 1909 și, respectiv, 1913. Nu știu dacă s-a procedat la fel cu primul volum menționat în această scrisoare (alcătuit doar de Ioan Bianu și apărut în 1907 la aceeași imprimerie). Cu privire la această prețioasă publicație, îmi îngădui să citez și aici o notă în care am atras atenția asupra unor inadvertențe: Ștefan S. Gorovei, *Catalogul manuscriptelor românești. O nedumerire*, în „Cultura”, X, nr. 43-44 (541-542), joi, 12.XI.2015, p. 27; reluat în „Revista Bibliotecii Academiei Române”, II, 2017, 2, p. 189–195. Nici în primul, nici în al doilea caz nu a venit nici un răspuns la această „nedumerire”.

„La let 1799 fev[ruarie] 20 duminic[ă], în zioa Lăsatu-Săcului di carni, au născut fiul nostru Alecu, în zile Măriei Sali Alecsan[dru] Ion Calimah, purcesă să pi al patrăle an și în Postu Mari s-o făcut și mazălii”.

„La let 181 [1801 ?] aprilie 14 au născut fiul nostru Necolai, în zile Mărie-Sali Necolai Suțu și la anu au murit”

- f. 119. „Și la 1815 fevr[uarie] 20, în zio Lăsatului di Săc di carni m-am însurat, în zilili Mării Sali Scarlat Alexandru Calimah v[oe]vod. (ss) Alexandru Vărn[av] com[is].”

„La let 1816 săpt[embrie] 30 au născut copilul Scărlatachi la Eș și la Eș s-au și botezat de Mărie-Sa bezăde Dumitrachi la 8 zile”¹⁶.

Ms. n° 445 de la Acad[emia] Rom[ână] cuprinde mai multe istorii scrise de I. Gorovei sardar la 1807, 1808. Însemnarea e din 1 mart[ie] 1822.

(Vezi Catal[ogul] manuscriselor, vol[umul] II, p. 165, 166).

4.

Piatra-N[eamț], 19 mai 1945

Adevărat c-a înviat!

și mulțămiri din toată inima pentru bunele urări, dorindu-vă sănătate, cu speranța unor timpuri mai bune.

Dar vestea despre moartea lui Vasiliu Alexandru¹⁷ mult m-a întristat. Nu mai primisem scrisoare de la el de anul trecut. Ieri a venit la noi nepoata pe care el a dat-o la școala normală de aici, cu care a plecat în mart[ie] 1944 în refugiu în com[una] Drăghici, jud[eu]l Muscel. Au dus-o bine acolo până în mart[ie] 1945, când a venit peste el o congestie pulmonară în urma căreia a murit la 23 mart[ie], fiind îngropat cu multă cinstire de învățătorii musceleni. Nepoata lui îmi spune că la Tătăruși casa i-a fost stricată de bombardament, iar cărțile răvășite sau furate. Păcat, căci avea cărți multe și alese.

Din toată inima vă îmbrățișez,

G. T. Kirileanu

[P. S.] Vă rog să arătați lui Sorin și D[oam]nei călduroase mulțămiri pentru bunele urări.

C. p. Adresa: Dsale / Domnului Artur Gorovei, avocat / Strada Regele Mihai I, n° 271 / Folticeni. Ștampile poștale: PIATRA NEAMȚ 19.V.945; ... (neimprimat) 19 MAI 45; BACĂU 23.V.945. Și: **1 CENZURAT. FĂLTICENI 1.**

¹⁶ Aceste însemnări genealogice ale familiei Vărnăv, necuprinse în monumentalul *corpus* de acum un deceniu – I. Caproșu și E. Chiaburu, *Însemnări de pe manuscrise și cărți vechi din Țara Moldovei. Un Corpus editat de ~, I și II*, Casa Editorială „Demiurg”, Iași, 2008; III și IV (cu *Addenda et corrigenda* pentru toate volumele), Casa Editorială „Demiurg”, Iași, 2009 – se adaugă acelor publicate de Petronel Zahariuc, *Contribuții la istoria familiei Vărnăv de la sfârșitul secolului al XVI-lea până la domnia lui Ioniță Sandu Sturza, în Local și național la 100 de ani de la Marea Unire. Reflecții botoșănene*, coordonatori: Adrian-Bogdan Ceobanu <și> Dănuț Huțu, Editura „Argonaut”, Cluj-Napoca, 2019, p. 62–63. Împreună, alcătuiesc o adevărată cronică genealogică a Vărnăveștilor de la Secuieni, care ar merita o cercetare mai atentă.

¹⁷ Folcloristul Alexandru Vasiliu-Tătăruși (1876–1945).

5.

Piatra-N[eamț], 20 aug[ust] 1945

Mult iubite prietene,

Am primit poștala din 6 august și m-am bucurat că ești sănătos și că ai gust a mai scrie câte ceva. Din păcate, eu cu mare greutate mai pun mâna pe condei, mărginindu-mă la rânduirea însemnărilor ce mi-au mai rămas despre satele din valea Bistriței, care vor avea preț odată ș-odată. Pe lângă cele pierdute la Tarcău¹⁸, au fost distruse și cele din Broșteni.

Mă gândesc mult la Dv cu dorința de a ne mai vedea, însă D[umne]zeu știe când vom avea puțința să călătorim unul spre altul. Ai mei s-au dus cu toții la Broșteni, ca să mai vadă ce se mai poate repara acolo. Decebal a fost rânduit în serviciul veterinar la Broșteni.

Din toată inima vă îmbrățșez, dorindu-vă sănătate.

G. T. Kirileanu

C. p. Adresa: *Dsale / Domnului Artur Gorovei / Avocat / Folticeni*. Ștampile poștale: PIATRA NEAMȚ 21.VIII.945; BACĂU 26.VIII.955 (sic !); FĂLTICENI 29.AUG....5. Ștampila cenzurii rău imprimată.

6.

Piatra-N[eamț], 24 ianuar[ie] 1946

Mult iubite și dorite vechi prieten,

Poștala de la 25 dec[embrie] am primit-o zilele trecute și sper că vei fi primit-o și pe a mea, cu mulțumiri pentru extrasul Gaster¹⁹.

Mult m-am bucurat că ești sănătos. Despre starea mea am scris tot acum prietenului Stino²⁰, care cred că-ți va spune cât doresc căldura primăverii pentru sănătatea mea, dar și pentru puțința de a primi aici pe vechii și bunii prieteni care doresc să mă viziteze la săhăstria și anticăria mea. Am primit vol[umul] VII din „Arhiva de folclor”²¹ cu articole atât de interesante și cu bogată bibliografie. Mi-a scris prietenul Leca Morariu²² că-i vorba să fie rechemat la catedră și m-am bucurat; dar a avut marea durere să-i moară subit vrednicul frate Aurel²³ la Craiova, unde era refugiat.

Văd în ziare că M. Sadoveanu este Președintele Cons[iliului] de Adm[inistrație] al „Editurii de Stat”, în programul căreia sânt și publicații de folclor.

Luna viitoare împlinești 82 de ani. Din toată inima îți urez sănătate, cu speranța că vom ajunge să vedem pacea în lume și vremi mai bune.

Îmbrățșări cu multă dragoste,

Moș Ghiță

¹⁸ Din cele presupuse pierdute, se pare că o parte au fost regăsite – cf. volumul citat *supra*, nota 9.

¹⁹ Artur Gorovei, *M. Gaster și folklorul românesc*, în „Anuarul Arhivei de Folclor”, VII, 1945, p. 1–11 (reeditat în idem, *Literatură populară. Culegeri și studii*, ediție îngrijită, studiu introductiv, note, bibliografie și indici de Iordan Datcu, Editura „Minerva”, București, 1976, p. 219–232).

²⁰ Aurel George Stino (1900–1970), profesor de limba franceză la Liceul „Nicu Gane” din Fălticeni, publicist.

²¹ „Anuarul Arhivei de Folclor”, editat la Cluj de Ion Mușlea între 1932 și 1945.

²² Leca (Alexandru) Morariu (1888–1963), filolog, istoric literar, folclorist, profesor la Universitatea din Cernăuți; în anii războiului, s-a refugiat Râmnicu Vâlcea, unde a rămas până la moarte.

²³ Aurel Morariu (1886–1945), jurist, personalitate importantă a vieții românești din Bucovina.

C. p. Adresa: *Dsale / Domnului Artur Gorovei / Avocat / Folticeni / Strada Regele Mihai I 271*. La expeditor: *G. T. Kirileanu / Str. Ștefan cel Mare 25 / Piatra-Neamț*. Ștampila de plecare: PIATRA NEAMȚ 25 IAN 46; ștampila de sosire: F[ĂLTICENI] 30 [IAN 46].

7.

Piatra-N[eamț], 22 april[ie] 1946

Adevărat c-a înviat!

Și mulțănesc călduros pentru bunele urări, bucurându-mă că n-ați părăsit gândul unei călătorii la Piatra, ca să mai putem sta de vorbă. Vă așteaptă odaia mea de vară cu cerdac, din care vei avea priveliștea mamei Bistrițe și a munților ei pân'la Moș Ceahlău. Vom cerceta grosul anticăriei mele, lipsit însă de smântâna ei, care s-a pierdut pe apa Tarcăului, unde credeam că vor fi la adăpost.

Mi-i sufletul tare apăsător de pierderea celui mai nobil și mare binefăcător al meu, Pr[incipale Barbu] Știrbei²⁴, în apropierea căruia am fost treizeci de ani în cea mai plăcută intimitate, deși eram de pe trepte sociale deosebite, ca dovadă că nu este acea prăpastie între clasele sociale. Regret că din cauza stării sănătății și a greutateii călătoriei nu m-am putut duce la înmormântare.

Vă îmbrățișez cu toată dragostea, dorindu-vă sănătate.

Vechi și devotat,

G. T. Kirileanu

C. p. Adresa: *Dsale / Domnului Artur Gorovei / Avocat / Folticeni*. La expeditor: *G. T. Kirileanu / Str. Ștefan cel Mare 25 / Piatra-Neamț*. Ștampila de plecare: PIATRA NEAMȚ 25 APR 46; din ștampila de sosire nu se vede decât o parte din dată: 27 A...

8.

Piatra-N[eamț], 8 aug[ust] 1946

Mult iubite Domnule Gorovei,

Venind azi aici nepoata lui Alex[andru] Vasiliu ca să-și scoată diploma de învățătoare, cu care urmează să se ducă la Folticeni pentru a-și face cererea de numire în învățământ, am rugat-o să vă transmită aceste puține rânduri scrise în pat, căci de-un timp îmi face rău greaua boală a unui nepot din cl[asa a] VIII[-a] a liceului de aici, care după o boală de febră tifoidă a căzut la boală de plămâni și stând într-o odaie vecină cu mine, mi se rupe inima auzindu-i tusa și gemetele. Zilele acestea va pleca la Broșteni și sper că voi fi mai liniștit.

Nepoata lui Vasiliu îmi spune că în jud[eu]l Baia este o mare secetă, așa că va fi lipsă de hrană pentru oameni și pentru vite. Și pe la noi a fost lipsă de ploi îndestulătoare, așa că păpușoi și cartofii sânt primejduiți. Vom avea o iarnă grea.

V-aș ruga să-mi scrieți cum vă aflați și dacă vă mai gândiți la un drum spre Piatra. Vă mai rog să arătați D-lui Stino și lui Sorin prietenești salutări, iar pe Dv vă îmbrățișez cu adâncă dragoste, dorindu-vă sănătate,

G. T. Kirileanu

²⁴ Barbu Știrbei (1872–1946), om politic român, foarte apropiat de familia regală, stăpânul domeniului de la Bufta, deseori menționat în notele lui G. T. Kirileanu. Sora sa Elisa (1870–1957) a fost măritată întâi cu Alexandru Marghiloman (1854–1925) și apoi cu Ion I. C. Brătianu (1864–1927).

[P. S.] Am oaspete pe fotograful Chevallier²⁵, care a venit să mai găsească din cele rămase de la grăbita evacuare, când cu mare greu am salvat ce am putut.

Scrisă cu creionul pe o foaie de hârtie. Pe verso, Artur Gorovei a lipit o banderolă și a scris numele expeditorului, semn că în acest înveliș a păstrat scrisorile primite de la G. T. Kirileanu în acei ani.

9.

Piatra-N[eamț], 29 dec[embrie] 1946

Mult iubite vechi prieten,

De mult nu mai știam nimic despre Dv, căci Daniel Constantinescu nu mi-a spus nimic, deoarece când a fost data din urmă era bolnav și sfătuit de medic să se ducă la București pentru operație. Mi-a scris că a intrat la spitalul militar, dar de-atunci nu mi-a mai scris. Mă tem de soarta lui.

Zilele acestea am primit știre oficială că am fost expropriat de mica răzășie de la Dorna, dar vecinii cu care știți că m-am judecat și care au o întindere mai mare decât mine au știut să scape de expropriere...

Mă gândesc deseori la Dv și sper că după ce va veni căldura primăverii ne vom putea vedea. Acuma, lipsit de lemne și cu odaie friguroasă, stau mai mult în pat cu o cărămidă caldă la picioare. Îmi îngheață degetele de la mâni ținând ultimul volum f[oaie] interesant din *Ist[oria] fil[osofiei] contimp[orane]* de P. P. Negulescu²⁶. Admirabilă expunere clară a problemelor gândirii.

Din toată inima vă mulțămesc pentru aducerea aminte, urându-vă sănătate,

G. T. Kirileanu

C. p. Adresa: *D-sale / Domnului Artur Gorovei / Avocat / Folticeni*. Ștampila de plecare: PIATRA NEAMȚ 1 IAN 47; ștampila de sosire: FALTICENI 3.IAN.947.

10.

Piatra-N[eamț], 26 nov[embrie] 1947

Mult iubite Domnule Gorovei,

Ieri am primit scrisoarea din 21 și mult m-am bucurat văzându-vă slova, dar când am citit cele ce-mi scrieți, m-a cuprins mare jale...

Astăzi m-am dus la Tribunal, unde șeful arhivei mi-a spus că în timpul ultimului război întreaga arhivă a fost pădăduită, așa că numai de la anul 1905 înapoi se găsesc acte ale Stării Civile. Prin urmare, actul de moarte din 1884 a[l] lui Sandulache Borș²⁷, despre care îmi scrieți, nu se mai poate găsi la acest tribunal. Rămâne să întrebați pe C. Turcu

²⁵ Adolphe A. Chevallier (1881–1963), fiu al unui elvețian și al unei românce, fotograf al Curții Regale, renumit pentru fotografiile, de înaltă calitate, ale unor oameni, locuri, obiceiuri etc. din valea Bistriței.

²⁶ P. P. Negulescu (1872–1951), filosof român, profesor universitar și membru al Academiei Române, în ale cărei publicații (seria *Studii și cercetări*) a apărut *Istoria filosofiei contemporane* (cinci volume tipărite în anii 1941–1945).

²⁷ Pe Artur Gorovei îl interesa acest personaj (1823–1884), căsătorit cu Elena Dumitrache Moțoc din Brusturi, întrucât socotea că ar putea aparține familiei din care provenea propria sa mamă. Cercetările ulterioare au dovedit contrariul.

dacă nu se vor fi găsim la Arhivele Statului din Iași din actele Stării Civile a jud[etului] Neamț.

Tare m-am întristat că Sorin stă în altă parte²⁸. Auzisem că în casa Dv aveți un chiriș de la care aveți înlesniri de hrană²⁹. Vestea asta mă liniștise în privința greutăților ce ne apasă pe noi bătrânii. Eu am în odaia de alături cu cea în care dorm pe un nepot de frate, librar la cooperativa „Gh. Asachi”, care mă ajută la procurarea celor necesare, pe cât poate și el.

D[octo]rul Decebal S. Kirileanu este medic veterinar la Broșteni, așezat la gospodăria din Holdă a fratelui meu Simion³⁰. S-a căsătorit anul trecut cu fiica unui magistrat bucovinean, care a stat la noi în timpul unui refugiu și soția a născut un fiu în luna sept[embrie] la spitalul de aici. Facerea fiind f[oarte] grea, a avut ca urmări infecție, nevoie de penicilină și alte căutări medicale, așa de scumpe în zilele noastre. Măre a dat D[umne]zeu și au scăpat cu bine. Dar cheltuielile făcute ne-au secăt mijloacele aprovizionării pentru iarnă. Pensia mea a scăzut după faimoasa stabilizare³¹ la 2200 lei lunar, așa încât cu greu pot face față plăților pentru lumină, apă și lemne de foc. Au mai venit și impozitele grozave. Noroc de prietenul G. Lalu care m-a împrumutat cu suma de zece mii lei. D[umne]zeu știe cum și când îi voi putea plăti !

Aveam câteva sute de mii lei în rentă de stat, care precum știi a fost amortizată în lei de inflație, fără a se respecta cele scrise în Prospectele împrumuturilor asupra valutei din timpul emisiunii. După acest jaf, a venit scăderea acțiunilor la prețuri de batjocură, așa că nu mai pot vinde ca mai înainte spre a-mi completa mica pensie.

Pe deasupra, am pierdut și răzășia de la Dorna în urma nedreptei exproprieri. Comisia centrală a exproprierilor a recunoscut nedreptatea, dar atotputernicii din localitate nu vor să știe de ordinele superioare. Și așa am rămas și fără acest venit în natură (brânză, unt).

Îmi închipui și durerea cu amărăciuni a Dv pentru pagubele de la moșia Bunești, unde o viață întreagă ați muncit cu atâta dragoste. Bine că ați găsit mângâiere cu *Istoria familiei Gorovei*³² și în noua ediție a vajnicului Teodor Vârnav³³, despre care aflu dintr-o poștală primită zilele trecute de la prietenul Leca Morariu.

Pe mine mă stăpânește lenea bătrâneței și nu mai pot avea răbdare pentru scris. Îmi trec timpul mai mult cu cetitul. Am auzit că Dv ați călătorit pe la București și Iași. Eu n-am ieșit un pas din oraș în acești cinci ani din urmă atât de nefaști. Iarna trecută am avut un grav accident din cauza amețelilor și de atunci nu mai îndrăznesc a mă depărta de casă, spre a nu păți ca bietul Ghiorgheasa, care a murit când făcea o mică primblare afară din satul unde era refugiat.

²⁸ Despre relațiile tensionate cu familia fiului său rămas la Fălticeni: Ștefan S. Gorovei, *Artur Gorovei. Ultimele* (I) în „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei”, XVIII, 2018, p. 497–548.

²⁹ „Inginerul” agronom Leonid Chirilă – *ibidem*, p. 507 și, mai pe larg, idem, *1843 septembrie 20 m-am mutat în casă*. *Peripețiile unei case cu pisanie*, cit. (*supra*, nota 7), p. 287. „Înlesnirile de hrană” au durat doar câteva luni.

³⁰ Simion T. Kirileanu (1879–1926), învățător, folclorist, cunoscut mai ales pentru culegerea legendelor despre Ștefan cel Mare.

³¹ Așa-zisa reformă monetară din 15 august 1947, prin care s-a procedat la o denominare de 1:20.000 și, în același timp, nu s-a permis schimbarea decât a unei sume fixe (5.000.000 lei), ceea ce a produs efecte dezastruoase în viața economică a multor familii.

³² *Istoria familiei Gorovei* a rămas în manuscris – cf. Ștefan S. Gorovei, *Artur Gorovei – cercetător al istoriei sale familiale*, în „Carpica”, XLVIII, 2019, p. 282–325.

³³ Planuita ediție nouă a amintirilor lui Teodor Vârnav nu a mai fost realizată.

Soții Uță³⁴ s-au mutat la București în urma nenorocirii ce-a dat peste ei cu înecarea în Bistrița (era la scăldat cu niște fete) a fiului lor. Îmi pare rău, căci s-au împuținat oamenii cu care puteam să stau de vorbă. Acum mă vizitează aproape zilnic ruda și prietenul meu Ionel Diaconescu, care după o boală grea de stomac a venit aici în convalescență și s-a îndreptat, fiind bine îngrijit de fiica lui, soția avocatului Vasile Anton, viță de țuțuian din Tg. Neamț. Neavând ce face, s-a apucat să-și scrie viața și mi-o cetește. E f[oaarte] interesantă pentru mine, căci se vorbește de oameni și împrejurări pe care le-am cunoscut. Cu câtă plăcere aş asculta și memoriile Dv, dacă am ajunge să ne vedem la primăvară !

Eu cred că Academia Română nu mai face expediții poștale din cauza scumpetei neauzite a taxelor poștale. Eu am rugat pe un prieten care a trecut pe la depozitul de cărți ale Academiei și așa mi-a adus ultimul vol[um] cu *Desbaterile* care totdeauna sânt interesante. Am aflat astfel că frumoasa bibliotecă a lui Ionel Brătianu și imobilele Elisei Brătianu au fost dăruite Academiei. Poate că prietenul Bezviconi s-ar putea să se ducă la Acad[emie] și să-ți trimeată prin cineva volumele la care aveți dreptul. Eu am primit și volumele cu *Ist[oria] Filosofiei* de P. P. Negulescu. Le-am cetit cu mare plăcere, căci în unele volume erau și cursurile pe care le-am ascultat pe când era profesor la Universitatea din Iași, acum 1/2 de veac !

Sfârșindu-se foaia, închei rugându-te să arăți călduroase închinăciuni de sănătate D-nei și D-lui Aurel Stino, iar pe Dv vă îmbrățoșez cu multă dragoste și dor.

Moș Ghiță T. Kirileanu

[P. S.] Nu știu pentru ce s-a gândit dl Torouțiu să-mi dea acei bani, care mi-ar fi fost de folos, dacă nu venea stabilizarea, care ne-a lovit așa de greu.

Scrisoare închisă. S-a păstrat și plicul, cu adresa: *Dsale / Domnului Artur Gorovei, avocat / Membru onorariu al Academiei Române / Folticeni*. Ștampila de plecare: PIATRA-NEAMȚ 28 NOV 47; din ștampila de sosire, prost imprimată, se descifrează cu greu FĂLTICENI 30 NOV 47.

11.

Piatra-N[eamț], 6 faur 1948

Mult iubite Domnule Gorovei,

Luna asta aveți o nouă aniversare a vrednicei Dv vieți de activitate culturală. Din toată inima vă urez sănătate și zile mai senine. V-am scris luna trecută, înapoindu-vă rețeta veche, sperând că veți fi primit-o. Vă făceam și câteva rugăminti, la care aş dori să-mi răspundeți. Îmi închipui că ați luat parte la ședința Academiei Române în care au fost sărbătoriți Dr. C. Parhon și M. Sadoveanu.

Așteptând cu nerăbdare vești de la Dv, vă îmbrățoșez cu multă dragoste,

G. T. Kirileanu

C. p., trimisă la București, la adresa lui Mircea Gorovei: *Dsale / Domnului Artur Gorovei / Membru de onoare al Academiei Române / București / Strada Ion Bogdan 13*. La expeditor: *G. T. Kirileanu / Str. Ștefan cel Mare 25 / Piatra-Neamț*. Ștampila de plecare: PIATRA NEAMȚ 7 FEB 48; ștampila de sosire, doar pe jumătate imprimată: BUCUREȘTI 8 II.48 ...

³⁴ Sora și cumnatul istoricului Gheorghe Bezviconi (1910–1965).

Piatra-N[eamț], 24 faur 1948

Scumpe Domnule Gorovei,

Luna asta fiind aniversarea Dv și crezând că sânteți încă în București, v-am trimis acolo câteva cuvinte de urare. Am primit însă scrisoarea Dv din Folticeni și mă grăbesc a vă repeta aceleași sincere urări, în locul unei floricele de felicitare trimițându-vă foaia alăturată în care v-am copiat o însemnare din carnetele mele de excursii privitoare la credința în *balauri*, despre care-mi scrieți că ați vorbit la ședința omagială pentru Dv a Cercului Folkloriștilor din București³⁵.

Vă puteți închipui cât m-am bucurat de această binemeritată sărbătorire, la care s-a recunoscut de tinerime bogata Dv activitate pe tărâmul folklorului.

Dacă ar mai fi existat „Adevărul Literar”, cred că Barbu Lăzăreanu³⁶ ar fi făcut o dare de samă asupra acestei rari serbări. Aud că el a ajuns acum mare Rector al Universității Muncitorești din Capitală. I-am scris despre opera lui V. Bogrea, pe care știam că o prețuiește, dar n-a binevoit a-mi răspunde.

În precedenta mea scrisoare vă rugam să-mi spuneți adresa d-lui I. Șiadbei³⁷. Îmi permit a vă ruga din nou și cu această ocazie a-mi da știri și despre activitatea lui G. Bezviconi. Nu i-am putut răspunde încă asupra însemnatei lui publicații despre Călători ruși în Principatele Române³⁸. De câte ori am încercat a-i scrie în această privință, îmi venea în minte vorba veche: Lungă-i limba boului, de nu poate vorbi!

V-aș mai întreba dacă v-ați întâlnit cu Excelența Sa M. Sadoveanu, fostul Dv tovarăș din Folticeni și dacă ați luat parte la ședința Academiei Române în care a fost sărbătorit pentru Prezidiul Republicii pop[ulare] române. Vărul Ionel Diaconescu, cu care mă întâlnesc zilnic și ca doi bătrâni depănăm împreună amintiri din alte vremi, aflând despre comprimarea fiului Dv³⁹, s-a mirat mult că prietenul Dv M. Sadoveanu n-a pus un cuvânt bun în această privință.

Ce mai face Sorin și dl Aurel Stino?

Din toată inima vă doresc sănătate, ca să ajungem a ne vedea la primăvară.

Cu vechi și devotate sentimente,

G. T. Kirileanu

Scrisoare închisă (în plic îndoliat), adresată *Dsale / Domnului Artur Gorovei / Membru de onoare al Academiei Române / Folticeni*. Ștampila de plecare: PIATRA [NEAMȚ] 25. II. 948; ștampila de sosire: FĂLTICENI 26. FEB. 948.

Cu o foaie pe care Kirileanu a transcris însemnarea despre *balauri* și *solomonari*:

³⁵ Ședința Cercului Folcloriștilor – la care a citit despre *Persistențe păgânești în datinile noastre* – a avut loc la 16 ianuarie 1948.

³⁶ Barbu Lăzăreanu (Baruch Lazarovici, 1881–1957), publicist botoșănean ale cărui modeste contribuții de istorie literară și folclor l-au apropiat de Artur Gorovei. Între 1945 și 1948 a condus, ca rector, Universitatea Muncitorească a P.C.R. (devenită, ulterior, Academia „Ștefan Gheorghiu”), înființată în martie 1945. Calitatea sa de vechi militant comunist l-a adus în 1948 între membrii nou înființatei Academii a R.P.R.

³⁷ Ion Șiadbei (1903–1977), lingvist și istoric literar, era nepotul de soră al soției lui Artur Gorovei.

³⁸ Gheorghe G. Bezviconi, *Călători ruși în Moldova și Muntenia*, Institutul de Istorie Națională din București, 1947. Lucrarea a fost distinsă de Academia Română cu Marele Premiu „Năsturel Herescu” (ultima acordare a acestui premiu, înainte de desființarea Academiei).

³⁹ În preajma împlinirii vârstei de 54 de ani, Mircea A. Gorovei a fost „comprimat”, adică și-a pierdut postul.

„Andrei Fasolă, om de 80 ani din Ortoaea (Dorna), mă duce cu pluta din Broșteni la Piatra în vara anului 1924. Trecând de Poiana Gânștei spre Mădei, îmi arată drumul vechi al plutașilor, care de la Sabasa o luau de-a dreptul prin Pârăul-Cârjei și peste Cârpeniș pân’la Gura Petroasei. Și începe a-mi povesti:

– Să vezi ce s-o-ntâmplat la 88 când venea un *balaur* cu niște nouri negri în care fierbea piatra. Sânt oameni de-a noștri care întoarnă sloata cu creanga de tei și cu pălăria și o mână încotro vreu. – Fă și dumneata cu pălăria, să vedem îi putè-o mână, dacă nu știi spune vorbele acelea. Că oamenii ciia șapte ani învață su[b] pământ la *școala solomonarilor* și când ies de-acolo le dă un frâu și un balaur cu ghiață pe care-l poartă. Din *Iezerul de pe Călimani* fuior se rădică (= buluc) sloata și se împrăștie în toate părțile. – Și cum îți spun, la 88 venia balaurul cu sloata, da’ solomonarii l-o-nturnat din mai multe părți și ghiața l-o bătut numai pe el și o căzut în apa Bistriții, care l-o dus până în Pârăul-Cârjei, unde-o ieșit pe-un pârâu, așezându-se de la vale de drumul plutașilor într-o mocirlă supt un izvor. Șuiera acolo și oamenii care treceau pe drum îl încunjurau. – Iaca într-o zi vine la Vasile Neamțu, gospodar din Pârăul-Cârjei, un moșneguț bghilit la față (=alb), și când o scos sărvățul să se șteargă de sudoare, s-o văzut în traista lui un frâu de scoarță de tei. – S-o dus la mocirlă și ș-o luat balaurul...

*

Când treceam pe drumul vechi peste *Dealul Balaurului de lângă Piatra*, un sătean mi-a spus că în vârful dealului o chical balaurul din ceriș, chiar este o groapă, unde-i senin de apă.

13.

Piatra-N[eamț], 7 april[ie] 1948

Iubite Domnule Gorovei,

Primind poștala din 1 aprilie[ie], mă grăbesc a vă mulțami pentru știrile ce-mi dați. Biata soție a lui Moș Mihai Lupescu și-a încheiat viața de suferinți. Nepotul care o mai ajuta se află și el în mari greutăți. Asta ni-i soarta...

Luna trecută, după ce v-am scris, am căzut greu bolnav de o *pneumonie*, pentru care a fost nevoie de penicilină și alte injecții. Am slăbit și trupește și sufletește. Medicul zice că primejdia a trecut, dar convalescența va dura câteva săptămâni. Sper că după încălzirea vremii voi putea ieși din casă la aer. Nu mai pot ceti cu atenție și ca să alung urâtul am luat la răsfoit colecția „Cuget Clar” de N. Iorga⁴⁰, ca să trăiesc cu oameni din vremi bune. Cu plăcere am recetit articolele Dv, ale d-lui Stino și a[le] altor cunoscuți. După ce am dat gata colecția, am luat pachete cu vechea corespondență, ca să stau de vorbă cu prietenii. Am făcut haz de o scrisoare a Dv în privința supărării D-nei Matilda I. Simionescu⁴¹ pentru o glumă nevinovată a mea. V-o trimet în copie, ca să râdeți și Dv. Mare lucru să mai putem râde... Cred că la București veți fi văzut pe D-na Matilda.

Acuma am trecut la pachetele cu vechi tăieturi din ziare, unde găsesc atâtea articole interesante și dintr-ale Dv. În jurnalele actuale greu se mai găsește ceva care să mă intereseze. Doar articolele unuia Neamțu⁴² din „Contemporanul” contra academicienilor mai bătrâni.

După ce-o veni căldura și verdeața primăverii, vă rog să-mi dați de știre într-o poștală cu o săptămână mai înainte despre plecarea Dv spre Piatra.

Sperând că până atunci mă voi putea întrema, vă aștept cu toată dragostea,

⁴⁰ „Cuget Clar (Noul „Sămănător”). Revistă de direcție literară, artistică și culturală”, condusă de N. Iorga; a apărut în anii 1936–1940. Artur Gorovei s-a numărat printre colaboratorii apropiați ai revistei.

⁴¹ Matilda Simionescu (1869–1949), născută Grecinski, una dintre verele primare ale lui Artur Gorovei, soția lui I. Simionescu (1873–1944), profesor universitar, membru al Academiei Române.

⁴² Poate Octavian Neamțu (1910–1976), sociolog din școala lui Dimitrie Gusti ?!

G. T. Kirileanu

[P. S.] Văd că nu vrea să vie nici căldura, nici ploile de primăvară. Din patul meu văd pe fereast[r]ă ridicându-se colbăraia în stradă. Tare mă tem de o nouă secetă cu foametea ei...

Scrisoare închisă. Adresa: *Domnului Artur Gorovei / avocat / Folticeni / Str. Republicii 269*. Ștampila de plecare: PIATRA NEAMȚ 9.IV.948; ștampila de sosire: FĂLTICENI 10 APR 948.

În același plic, se află – în copie – o scrisoare a lui A. Gorovei către G. T. Kirileanu. Nefiind una dintre cele cuprinse în volumul editat de Mircea Handoca, o las să urmeze:

Focșani, 22 nov[embrie] 1914

Mi-ai făcut-o!

Nu știu ce ai spus Matildei I. Simionescu, că aș fi spus despre dânsa, dar știu că m-ai pus în dușmănie cu ea.

Desigur că i-ai spus o glumă; ea însă a luat-o în serios.

Cu femeile nu trebuie să faci nici glume, când gluma aceasta poate să le atingă vreo susceptibilitate.

Sufletul femeii este o enigmă din cale afară de complicată și un Șoricuț⁴³ care nu a prea cunoscut femei, care nu a fost în tinerețe „coureur de femmes” nu prea știe primejdia ce o întâmpini când, din imprudență, din nebagare de samă ori din glumă, atingi mașinuța asta așa de gingașă.

La revedere, îndușmănitor de suflete.

A. Gorovei

Și eu care mă credeam împăciuitor de suflete și echilibru între antiteze...⁴⁴

14.

Piatra-N[eamț], 10 aug[ust] 1948

Iubite prietene,

Primind ieri poștala Dv, mă grăbesc a vă răspunde că vă așteptăm cu brațele deschise, bucurându-ne că n-ați părăsit gândul de a veni la Piatra.

Am felicitat pe Sorin și vă felicit și pe Dv că v-a sosit un nepot care să vă ducă numele mai departe⁴⁵.

Zilele trecute am avut vizita unui student francez (Claude Pilon) al lui Jean Boutière⁴⁶, care venea de la Iași trecând prin Humulești. Învățase bine românește. De la Piatra a plecat cu pluta spre Bacău !

Vă îmbrățișez cu multă dragoste, așteptând cu nerăbdare să ne vedem,

G. T. Kirileanu

C. p. Adresa: *Dsale / Domnului Artur Gorovei / Membru de onoare al Academiei Române / Folticeni*. La expeditor: *G. T. Kirileanu / Str. Ștefan cel Mare 25 / Piatra-Neamț*. Ștampila de plecare: PIATRA NEAMȚ 10 AUG 48; ștampila de sosire: FĂLTICENI 12 VIII. 948.

⁴³ „Șoricuț” era porecla lui Kirileanu.

⁴⁴ Însemnarea finală aparține, desigur, lui Kirileanu.

⁴⁵ Ștefan-Sorin Gorovei, născut în Fălticeni la 28 iulie 1948.

⁴⁶ Jean Boutière (1898–1967), filolog francez, profesor la Sorbona; autorul lucrării *La vie et l'oeuvre de Ion Creangă*, Librairie Universitaire J. Gamber Paris, 1930 (a fost tradusă în limba română de Constantin Ciopraga: *Viața și opera lui Ion Creangă*, Editura „Junimea”, Iași, 1976).

15.

Piatra-N[eamț], 15 nov[embrie] 1948

Iubite vechi prieten,

După ce ați plecat din Piatra⁴⁷, am tot așteptat câteva cuvinte, ca să știu cum ați ajuns acasă și ce mai faceți. Sper că vă aflați bine.

Prietenul Leca Morariu îmi scrie și mă întreabă ce am aflat de la Dv asupra ediției nouă a lui T. Vârnăv – despre care, ca și despre atâtea altele, n-am apucat a vorbi. Dacă vreți să-i scrieți, adresa lui este aceasta: Str. G. Stoianovici 7, R[âmnicu] Vâlci.

A venit iarna și o duc greu cu vechea mea bronșită în odaia mea friguroasă. Iar lemnele de foc au fost raționalizate și-s tare scumpe. Nu știu cum voi ieși din iarnă.

Din toată inima vă doresc sănătate,

Moș Ghiță

Cartă poștală. Adresa: *Dsale / Domnului Artur Gorovei / Folticeni*. La expeditor: *G. T. Kirileanu / Str. Ștefan cel Mare 25 / Piatra-Neamț*. Ștampila de plecare: PIATRA NEAMȚ 17.XI.948; ștampila de sosire: FĂLTICENI 18 NOV. 948.

16.

Piatra-N[eamț], 8 dec[embrie] 1948

Iubite vechi prieten,

Am primit poștala din 18 nov[embrie] și-mi pare rău că n-am primit scrisoarea din Dorohoi⁴⁸.

Vă răspund cu întârziere, căci până ieri am stat în pat din cauza unei gripe cu bronșită și tuse rea – și nu m-am putut duce în ghețăria anticăriei mele, ca să caut volumele de *Studii istorice* ale lui I. Lupaș și să-ți copiez părțile unde-i vorba de voievodul transilvan Borș, de care vă interesați⁴⁹.

În vol[umul] II de *Studii, conferințe și comunicări istorice* de I. Lupaș, Cluj, 1940, la pag[inile] 33–40 se publică articolul lui I. Lupaș din volumul omagial închinat fraților Alexandru și Ion Lapedatu, București, 1936, intitulat: *Un voievod al Transilvaniei în luptă cu regatul ungar, voievodul Ladislau (1291–1315)*:

„La sfârșitul veacului al XIII-lea și începutul celui următor, Ladislau din familia Borș – afirmativ de origine peceneagă¹ – izbuti să întemeieze la cârma Transilvaniei o stăpânire voievodală cu durată de aproape un sfert de secol”.

„Istoriografia mai veche (ungară) îl considera ca descendent din neamul Apor”. Așa îl consideră și G. P[opa-] Lisseanu în *Izvoarele istoriei românilor*, vol[umul] IV, p. 7, București, 1935, unde e înregistrată știrea că acest Ladislau voievod ar fi fost însurat „cu o grecoaică, adică cu o ortodoxă”.

În vol[umul] V, *Studii istorice*, Sibiu-Cluj, 1945-1946, la pag[inile] 8–9, în articolul *Geneza poporului și a statului român*:

„Procesul contopirii măruntelor voievodate din sudul Carpaților a putut progresa în jumătatea a doua a veacului al XIII-lea în așa măsură, încât Litovoi să se simtă îndemnat a face, împreună cu fratele său Bărbat-voievod, cea dintâi încercare de a se emancipa de sub

⁴⁷ Vizita la Piatra Neamț a avut loc între 29 august și 2 septembrie 1948.

⁴⁸ A fost la Dorohoi între 10 și 14 octombrie 1948; în acest interval, a ajuns și la Mănăstirea Gorovei (11–12 octombrie).

⁴⁹ Legătura acestui personaj istoric cu familia Borș, de care se ocupa Artur Gorovei (familia mamei sale), nu există.

tutela regatului ungar. Slăbirea treptată a acestui regat, după invaziunea tătarilor, a oferit și voievodului transilvan Ladislau Borș (1291–1315) prilej să-și afirme autoritatea ca un arbitru al situației politice din țara sa, al cărei prestigiu a reușit să-l înalțe și prin legături familiale cu dinastia sârbească, măritându-și fata după fiul regelui Ștefan Milutin, el însuși fost ginere al voievodului Litovoi din Țara Românească. O coalițiune transilvană-munteană-sârbească se înjghebase deci la începutul veacului al XIV-lea cu scop să ducă la izbândă lupta începută de Litovoi împotriva pretențiilor de suzeranitate ungară”.

În ziarul „Adevărul” am cetit că la ședința Inst[itutului] de Linguistică din 26 nov[embrie] a luat parte și Ion Teodorescu, fostul învățător din Broșteni. Îmi închipui că el urmărește puțința de a-și publica glosarul dialectal, pe care l-a publicat pe vremuri în „Șezătoarea” – în legătură cu reînceperea Dicționarului Acad[emiei] Rom[âne] sub conducerea Prof. Iorgu Iordan, care crede că-l va da gata peste cinci ani.

Trecând prin Dorohoi, cred că te vei fi întâlnit cu Păr[intele] D. Furtună. Aș dori să am știri despre el. Mai lucrează ceva? I-a mai rămas din bogata lui comoară de manuscrise?

Dorindu-vă sănătate Dv și întregii familii, vă îmbrățoșez cu multă dragoste,
G. T. Kirileanu

¹ Cf. „Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde”, Sibiu, 1898, p. 65.

Scrisoare închisă; plicul nu s-a păstrat.

17.

Piatra-N[eamț], 25 dec[embrie] 1948

Mult iubite vechi și bun prieten,

Împreună cu toți ai mei de aici, vă mulțămim pentru bunele urări și din toată inima vă dorim sănătate, ca să trecem cu bine iarna aceasta, spre a ne mai putea vedea.

Săptămâna asta, prietenul meu G. Lalu a avut o grozavă lovitură prin moartea ginerelui său, ing[inerul] C. Nicolau (fost Director g[ene]ral la Fabrica Letea), care-i născut în Folticeni. A avut o grea operație acum un an, dar boala i-a revenit și s-a stins în mari suferinți. Era un om înzestrat cu rari calități, care ar fi putut fi de mare folos familiei și societății. Mare păcat! I-a[u] rămas doi copii mici fără mijloace materiale.

Zilele acestea, dând peste cartea lui I. Dragoslav *Facerea lumii* (ediția II, 1925), pe care n-am cetit-o la vremea ei, am rămas uimit văzând în cuvântul său înainte această afirmație: „Ion Creangă învățând carte la Popa Creangă din Broșteni” !! N-am mai avut curajul să merg înainte cu lectura... Dv cunoașteți această carte în care-i vorba de credințe și superstiții? Autorul reproduce rapoartele academice pentru premiarea cărții: I. Caragiani, Duiliu Zamfirescu și din notița critică a lui M. Dragomirescu.

Devotate îmbrățișări,

Moș Ghiță T. Kirileanu

[P. S.] Nu știu dacă ați dat plicul pentru dl I. C. Spiridon⁵⁰.

C. p. Adresa: *Dsale / Domnului Artur Gorovei / Avocat / Folticeni*. La expeditor: *G. T. Kirileanu / Str. Maxim Gorki 25 / Piatra-Neamț*. Ștampila de plecare: PIATRA NEAMȚ 27 DEC 48; ștampila de sosire: FĂLTICENI 28. DEC.948

⁵⁰ Ion C. Spiridon (1891–1968), profesor, politician și publicist fălticenean.

18.

Piatra-N[eamț], 28 faur 1949

Mult iubite vechi prieten,

M-am bucurat că mai sânt oameni care-și aduc aminte de mine. Nu mai știam dacă G. Nicolăeasa⁵¹ a fost mănținut la Biblioteca Acad[emiei]. I-am mulțămît de aducere aminte și l-am rugat să-mi dea lămuriri despre o colecție de folclor în 10 volume, tipărită acum vreo 10 ani la Tip[ografia] M[ănăstiri] Cernica. Am uitat numele autorului⁵². Dv. o cunoașteți ?

I-aș mulțămi și d-lui D. Fortunescu⁵³, dar nu-i știu adresa.

Cu sănătatea o duc mai binișor de câteva zile, dar tusa nu mă lasă și de aceea nu pot ieși din odaie la frigul din depozitul de cărți. Numai când s-a încălzi voi putea cerceta dacă mai sânt „Scrisorile Sauceniței”⁵⁴ de care mă întrebați.

Ionel Diaconescu n-a primit la Crăciun scrisoarea Dv și vă roagă să primiți și din parte-i respectuoase urări de sănătate.

Din toată inima vă îmbrățșez,

G. T. Kirileanu

C. p. Adresa: Dsale / Domnului Artur Gorovei / Folticeni. La expeditor: G. T. Kirileanu / Str. Ștefan cel Mare 25 [indicație ștearsă !] / Piatra-N[eamț] str. Maxim Gorki 25. Ștampila de plecare: PIATRA NEAMȚ 1 MAR 49; ștampila de sosire: FĂLTICENI 2 MAR. 949.

19.

Piatra-N[eamț], 24 april[ie] 1949

Scumpe prietene,

Din toată inima mulțănesc pentru bunele urări și doresc să umblați cu bine la București. Cu ocazia asta sper că veți vedea pe tânărul prieten Bezviconi și pe celalt prieten mai înalt⁵⁵, ca să stați mai mult de vorbă. Dacă vă întâlniți și cu dl Vrabie⁵⁶, arătați-i vă rog sincere sentimente de prețuire și să mă ierte că nu i-am putut răspunde la scrisoarea primită când eram greu bolnav, necunoscându-i după aceea adresa. Poate că de la el veți afla știri despre cele 10 vol[ume] de folclor publicate de tânărul G. Tăzlăoanu, după cum bănuiesc.

Cu dragoste și devotament,

⁵¹ Gheorghe Nicolăiasa, paleograf la secția de manuscrise a Bibliotecii Academiei, pe care a condus-o mai multă vreme, autor al mai multor publicații documentare și bibliografice; originar din zona Fălticeniilor (Lămășeni).

⁵² Colecția se numea *Comoara neamului* și fusese tipărită în zece volume la Imprimeriile Văcărești în 1943. Autorul colecției era Gheorghe I. Tăzlăuanu (1904–1978), personaj cu multiple preocupări culturale, șef de cabinet al lui Alexandru Vaida-Voevod, apropiat de extrema dreaptă.

⁵³ Constantin D. Fortunescu (1874–1965), profesor și cărturar craiovean, întemeietor (împreună cu dr. Charles Laugier) al revistei „Arhivele Olteniei” (1922–1943).

⁵⁴ Se referă, probabil, la dosarul cumpărat în 1926 de la un anticar bucureștean, în care se aflau și documente folosite pentru istoria Mănăstirii Gorovei, ridicată Ioan Gorovei, căpitan de Dorohoi, pe partea sa din moșia Saucenița; se pare că, după ce documentele au fost cercetate de Artur Gorovei (v. articolul său *Despre Mănăstirea Gorovei*, în „Mitropolia Moldovei”, XII, 1936, 11, p. 421–426), dosarul a fost dăruit Bibliotecii Academiei Române – Ștefan S. Gorovei, *Artur Gorovei – cercetător al istoriei sale familiale*, cit. (*supra*, nota 32), p. 300.

⁵⁵ Mihail Sadoveanu.

⁵⁶ Folcloristul Gheorghe Vrabie (1908–1991), animatorul Cercului de Studii Folklorice și autor al volumului *Folclorul. Obiect. Principii. Metodă*, București, 1947 (și ediții ulterioare)

G. T. Kirileanu

C. p. Adresa: *Dsale / Domnului Artur Gorovei / Str. Republicii 241 / Folticeni*; la expeditor: *G. T. Kirileanu / str. Maxim Gorki / Piatra-Neamț*. Ștampila de plecare: PIATRA NEAMȚ 26.IV.949; ștampila de sosire: FĂLTICENI 27. APR. 949.

20.

Piatra-N[eamț], 11 mai 1949

Scumpe vechi prieten,

Primind azi poștala din București⁵⁷, mă grăbesc a răspunde dorindu-vă bună reușită la operația cataractei și dacă la întoarcerea din București puteți veni la Piatra⁵⁸, odaia de sus în care ați fost anul trecut vă așteaptă împreună cu toată dragostea mea. Precum v-am scris la Paști, sper că veți sta mai mult de vorbă cu vechiul prieten⁵⁹ care a locuit altădată la frumoasa grădină din strada Rădășeni... Poate că veți putea afla știri despre cele 10 volume de folclor de la dl Gh. Vrabie, căci dl G. Nicolăiasa nu m-a lămurit.

Călduroase salutări familiei.

Vechi și devotat prieten,

G. T. Kirileanu

C. p. Adresa: *Dsale / Domnului Artur Gorovei / București III / Str. Prof. I. Bogdan 13*; la expeditor: *G. T. Kirileanu / Str. Maxim Gorki 25 (fostă Șt[efan] cel Mare) / Piatra-Neamț*.

21.

Artur Gorovei F[ă]lt[iceni]

Aștept vizita bucuros

Kirilescu [*sic*!]

„Telegramă transitată”, expediată din Piatra Neamț la 11 august 1949, sosită la Folticeni în aceeași zi.

22.

22 aug[ust] 1949

Iubite Domnule Gorovei,

Îmi pare rău că vă necăjesc, trimețându-vă tot Dv alăturatele petiții. Prin mandat postal v-am expediat 200 lei pentru timbre și expediare.

Al Dv devotat,

G. T. Kirileanu

Bilet pe un sfert de coală, probabil transmis printr-o cunoștință comună.

⁵⁷ Artur Gorovei a stat în București de la 7 mai până la 1 iunie 1949.

⁵⁸ Vizita la Piatra Neamț s-a realizat abia în luna august (14–18). V. și mai jos, telegrama de la nr. 21.

⁵⁹ Mihail Sadoveanu.

23.

Piatra-N[eamț], 14 oct[ombrie] 1949

Scump prieten,

Primind ieri poșta la data 13 oct[ombrie] (a sosit în aceeași zi!), mă grăbesc a vă răspunde că n-am văzut nici pe masa mea, nici în odaia unde ați dormit, cele două caiete ale Dv și vă puteți închipui cât îmi pare de rău că le-ați rătăcit.

Mă mir că nu-mi scrieți dacă ați primit scrisoarea mea cu copiile celor două documente care vă interesează. Vă rog să fiți bun a-mi răspunde, ca să fiu liniștit.

Prietenul C. Turcu⁶⁰ mi-a trimis programul cursului de folclor ce-l va ținea la Univ[ersitatea din] Iași prof[esorul] Dan Simonescu⁶¹. La lecția II (10–15 oct[ombrie]) se va face la seminar „Referat despre cartea *Noțiuni de folclor*”⁶² de A. Gorovei”. Vor fi 28 de lecții și 14 seminarii.

După ce-mi veți scrie ce-ați văzut la m[ănăstir]ea Slatina, voi căuta prin hârtoagele mele, dacă este ceva asupra Slatinei.

Cu toată dragostea,

G. T. K.

C. p. Adresa: Dsale / Domnului Artur Gorovei / Folticeni. La expeditor: G. T. Kirileanu / Str. Maxim Gorki 25 / Piatra -N[eamț]. Ștampila de plecare: PIATRA NEAMȚ 14 OCT 49; ștampila de sosit: FĂLTICENI 15. OCT. 1949.

24.

Piatra-N[eamț], 30 oct[ombrie] 1949

Mult iubite prietene,

Am primit certificatul lui Nicolai Săvoiu; vă mulțămim și vă rugăm amândoi să iertați necazul ce v-am făcut. Chestia buletinului a pus lumea în mare tulburare cu cheltuieli și alergături. De la 8 sept[embrie] în fiecare zi trebuie să mă duc la miliție și tot n-am reușit să-mi scot buletinul.

Iar Neculai ducându-se ieri cu certificatul de la Grefa Trib[unalului] Folticeni, i s-a spus că nu-i bun până nu va prezenta și certificat de la Primăria unde s-a născut, că actele stării civile au fost distruse în timpul războiului ! Așa că azi am intervenit în acest scop la Broșteni.

Alăturat vă trimit copiile documentelor despre Folticeni spre a le folosi și apoi a le adăoga la cele folosite în lucrarea Dv asupra Folticeniilor⁶³, pe care vă rugasem a le da spre păstrare Muzeului.

Inițialele din publicația Dv asupra mișcărilor țărănești de la Buhalnița sânt ale următorilor arendași: Gh. Albu (tatăl lui Nicu Albu) și Dimitrie Stan. N-am aflat încă cine să fie Apostol Z. S-ar putea să fie Apostol Zgrof, de la care a rămas vorba: *mai ia-mi, Doamne, din bine !*, pe care o spunea la bogatele ospete vânătoarești, după ce nu mai putea bea și mânca ! Acum a ajuns vorbă profetică...

⁶⁰ Constantin Turcu (1903–1980), istoric, profesor secundar apoi arhivist la Arhivele Statului din Iași, foarte apropiat de G. T. Kirileanu.

⁶¹ Dan Simonescu (1902–1993), istoric literar, specialist în literatura română veche, profesor universitar, membru de onoare al Academiei Române.

⁶² Artur Gorovei, *Noțiuni de folclor*, Editura „Cartea Românească”, București, 1933.

⁶³ Idem, *Folticeni. Cercetări istorice asupra orașului*, Institut[ul] de Arte Grafice „M. Saidman”, Folticeni, 1938.

Vă doresc sănătate și vă îmbrățișez,
Moș Ghiță Kirileanu ajuns Băciucu în noul buletin !
[P. S.] Nu mi-ai răspuns nimic despre cărticica lui M. Sadoveanu, *Poezia cimiliturilor*⁶⁴...

Scrisoare închisă (pe o foaie desprinsă dintr-un carnet); plicul nu s-a păstrat.

25.

Piatra-N[eamț], 4 nov[embrie] 1949

Mult iubite prietene,
Iartă scrisul cu cerneală rea! N-am alta mai bună.
Păr[intele] Matasă⁶⁵ era la mine când mi-a sosit scrisoarea atât de interesantă din 26 oct[ombrie] cu povestea călătoriei la M[ănăști]rea Slatina. S-a mirat că la vârsta Dv vă expuneți la răceli etc. Venind vorba de N. Beldiceanu ca arheolog⁶⁶, ar dori mult să-i scrieți ce știți despre el. Păr[intele] Matasă mi-a spus că autoritățile locale au de gând să alcătuiască o monografie a jud[etului] Neamț și mi-a cerut informații bibliografice. Am căutat câteva monografii județene ca model și am cetit pe-ale neîntrecutului Ion Ionescu de la Brad: Dorohoi, Putna, Mehedinți. Adevărate comori, scrise în stilul lui I. Creangă pe multe locuri. În monografia jud[etului] Dorohoi (1865), se vorbește de moșia M[ănăști]rii Gorovei la pag. 417, 456.

Alăturat aveți transcrierea celor două documente ce mi-ați trimis⁶⁷.

Despre M[ănăști]rea Slatina mai târziu, căci venind frigul și iarna mi-i greu să caut în hârtoagele din anticăria mea *neîncălzită* !

Din toată inima vă doresc sănătate și vă îmbrățișez,

Moș Ghiță

[P. S.] Despre cărticica cu cimilituri a Maestrului Sadoveanu văd că tăceți!

Scrisoare închisă (pe o filă liniată desprinsă dintr-un caiet); plicul nu s-a păstrat. Artur Gorovei a răspuns prompt dorinței preotului C. Matasă, adresându-i o scrisoare care, aflându-se în arhiva mea, o reproduc aici, pentru interesul pe care îl prezintă:

Folticeni, 20 noemb[rie] [1]949

Mult stimată Părinte Matasă,
Prietenul Kirileanu îmi scrie că ați dori să vă dau oarece amănunte despre Neculai Beldiceanu, arheologul.

Eu am scris și am tipărit în volumul *Alte vremuri*⁶⁸ despre acest prieten al meu, de care cu părere de rău m-am despărțit, din pricina pe care o arăt într-un studiu mai amănunțit, pe care l-am scris după moartea lui, în care public toate scrisorile ce am primit de la el, studiu pe care Academia Română a refuzat să-l publice, pentru că pusesem o poezie a lui, care se sfârșea astfel:

Când ești număr, când ești minte,
Pentru ce mai stai la gând?

⁶⁴ Mihail Sadoveanu, *Poezia cimiliturilor*, Editura pentru Literatură și Artă, București, 1949.

⁶⁵ Constantin Matasă (1878–1971), preot și pasionat arheolog, întemeietorul muzeului arheologic din Piatra Neamț.

⁶⁶ Nicolae Beldiceanu (1844–1896), poet și arheolog, prieten al lui Artur Gorovei.

⁶⁷ La 27 octombrie, Artur Gorovei îi trimisese câteva documente despre bunica sa, băneasa Anica Gorovei, scrise în chirilice și pe care nu mai putea să le citească pentru a le transcrie.

⁶⁸ Artur Gorovei, *Alte vremuri. Amintiri literare*, Tipografia și Librăria „J. Bendit”, Folticeni, 1930; despre Nicolae Beldiceanu la p. 42–53 și 88–102.

Înainte! Înainte!
Milionule flămând.

Era o poezie izvorâtă din sufletul unui om indignat de suferințele ce îndura poporul nostru.
Îmi pare rău că nu am un exemplar din cartea mea, pe care vi l-aș trimete, cu multă plăcere, dar am scris prietenului Kirileanu să vă împrumute exemplarul pe care-l are, dacă-l mai posedă.

Mai mult decât cele ce am scris, în volumul meu, nu aș putea să vă spun despre activitatea arheologică a lui Beldiceanu.

V-am făgăduit, când am avut deosebita plăcere de a vă cunoaște, [informații] despre un mormânt pe care Dl Drăgușanu, fost învățător, l-a descoperit, în Uncești, nu departe de Folticeni. Am vorbit cu Dl Drăgușanu că ați fi dispus să veniți să vedeți localitatea unde s-a găsit mormântul – pe care eu, când am fost acolo, nu l-am mai văzut, fiind acoperit de oameni neștiutori de însemnătatea unei asemenea descoperiri – dar D-sa a fost de părere că până-n primăvara viitoare ar fi inutil să mergeți la Uncești.

Profit de această ocaziune, pentru a vă manifesta, încă o dată, admirația pentru munca ce ați depus, de atâta vreme, pentru a înjgheba Muzeul care este, cu siguranță, unicul în toată lumea, așa de bogat și așa de inteligent aranjat.

Dacă numai atâta ați fi făcut, în cursul vieții Dv, ar fi suficient pentru a vă pune în rândul oamenilor mari.

Sfârșesc, rugându-vă să primiți cele mai sincere salutări, de la cel care vă admiră,

Artur Gorovei

Scrisoare închisă. Adresa: *Sfinției Sale / Preotul Constantin Matasă / Directorul Muzeului Arheologic / Piatra-Neamț*. La expeditor: ștampila *Artur Gorovei / Folticeni*. Ștampila de plecare: FĂLTICENI 22. NOV. 949; ștampila de sosire: PIATRA NEAMȚ 23 NOV 49.

Cu privire la studiul despre N. Beldiceanu, refuzat de Academia Română, adresa următoare (păstrată în arhiva familiei) mi se pare edificatoare:

ACADEMIA ROMÂNĂ

București,
Calea Victoriei, 125
3 decembrie 1946

No.

Stimate Domnule Gorovei,

Din însărcinarea D-lui D. Caracostea, la care s-a aflat manuscrisul Dv despre Neculai Beldiceanu, vă trimit acest manuscris⁶⁹, cu rugămintea să ne confirmați prin scrisoare primirea lui.

Primiți, vă rog, asigurarea stimei mele,

I Sachelarie
Directorul Cancelariei
Academiei Române

26.

Piatra-N[eamț], 22 nov[embrie] 1949

Scumpe prietene,

Am primit acum poștala prin care îmi confirmați primirea celor 2 documente cu copiile în litere latine. Altă poștală nu promisem.

Dacă mai aveți de transcris cu litere latine alte documente, sânt gata oricând.

Prietenul Turcu mi-a trimis foaia cu articolul *Prof. D. Furtună*, care m-a interesat, dar nu cred că Eminescu și Creangă s-au cunoscut încă din 1868. Apropiindu-se împlinirea

⁶⁹ Soarta ulterioară a manuscrisului despre N. Beldiceanu nu-mi este cunoscută. Conform inventarelor menționate (*supra* și nota 5), corespondența primită de la Beldiceanu (nouă scrisori, o carte de vizită și o telegramă) se aflau în volumul XI; nici una dintre aceste piese nu a fost cuprinsă în culegerea editată în 1970.

sutei de ani de la moartea⁷⁰ lui Eminescu, au început a se publica studii și articole în „Contemporanul” și „Flacăra”. Azi un prieten mi-a adus no. 10 (oct[ombrie] 1949) din „Viața Românească”, cu art[icolul]: *Adevărata față a lui Eminescu*, însoțit de mai multe poezii postume. Opera lui Eminescu e *reconsiderată*...

Tot în acest n[umă]r este și recenzia cârticelii lui Sadoveanu cu ghicitori, pe care nu știu dacă ai cetit-o.

Vechi și devotat prieten,

G. T. Kirileanu

[P. S.] Am scris acum câteva săpt[ămâni] lui Olimp Boiu⁷¹ la adresa ce mi-ai dat, dar n-am primit răspuns. Mă tem că-i greu bolnav.

C. p. Adresa: *Dsale / Domnului Artur Gorovei / publicist / Folticeni*; la expeditor: *G. T. Kirileanu / Str. Maxim Gorki 25 / Piatra-Neamț*. Ștampila de plecare: PIATRA NEAMȚ 24 NOV 49; ștampila de sosire: FĂLTICENI 25. NOV. 949.

27.

Piatra-N[eamț], 4 dec[embrie] 1949

Iubite Domnule Gorovei,

Am primit interesantul Abecedar rusesc din 1829. Pe foaia alăturată aveți copia însemnărilor românești. Precum vedeți, traducерile sânt făcute cuvânt cu cuvânt, așa că-s lipsite de stil. Interesante sânt numai cele două însemnări ale slujbașului de Divan. Păcat că nu și-a scris numele. Scrisul lui îmi este cunoscut de pe când cetiam documente vechi la Arhive și la biblioteca Academiei.

La 1831 a apărut la Iași: *Abecedariu russo-românesc*, tradus de Pelteki tot în scopul învățării limbii rusești acum 100 ani și mai bine. Tot așa la 1849 a apărut la București: *Dialog în trei limbi*, românească, turcă (suzerană) și rusă (protectriță).

Foaia cu inscripția de la mormântul Vorel am trimis-o prietenului C. Vorel⁷², care desigur vă va mulțami.

Ionel Diaconescu vă trimite multe închinăciuni. El se luptă să capete pensie conf[orm] legii nouă.

Ioan Liatris, fostul meu coleg de școală, a murit, deși era mai tânăr ca mine.

Din toată inima vă doresc sănătate,

Moș Ghiță T. Kirileanu

[P. S.] În „Viața Rom[ânească”, n[umă]rul pe octombrie 1949, sânt articole cu „reconsiderarea” lui Eminescu și Coșbuc.

⁷⁰ Scăpare de condei, în loc de centenarul *nașterii* lui Eminescu.

⁷¹ Olimpiu Boiu, fiu al preotului Zaharia Boiu (1834–1903), publicist ardelean implicat în mișcarea memorandistă, a fost multă vreme (1902–1941), administrator al Domeniului Coroanei de la Mălini. Artur Gorovei și fiul său Sorin au întreținut relații prietenești cu el și cu familia sa (ultimii urmași au plecat în Germania).

⁷² Familia Vorel a avut, în secolul al XIX-lea, un reprezentant la Fălticeni, în persoana farmacistului Carol Vorel; de la fiica sa, măritată cu inginerul Engel, a cumpărat Mihail Sadoveanu livada din dealul Rădășenilor („livada liniștii”), unde și-a construit casa (muzeul Sadoveanu de azi) și unde împreună cu Artur Gorovei au încercat afacerea cu moara „literară”. Monumentul funerar s-a aflat – poate mai există și azi – în cimitirul Tâmpeschi (botezat, cândva, „Grădini”). Cel menționat în scrisoare, Constantin Vorel (1883–1864), a fost ultimul proprietar al laboratoarelor de la Piatra Neamț.

Iertați-mă că repet întrebarea mea dacă ați cetit cărticica cu gâcitori a vechiului prieten.

Scrisoare închisă (pe o foaie ruptă dintr-un carnet); plicul nu s-a păstrat.

28.

Piatra-N[eamț], 30 dec[embrie] 1949

Scump și venerat prieten,

Mulțămesc pentru bunele urări și la rându-mi, împreună cu cei din jurul meu, vă doresc sănătate și putere spre a duce înainte munca pentru cultură pe care ați desfășurat-o în v[ecurile] 19 și 20. Eu credeam că v-am scris notița bibliografică despre cărticica: *Poezia cimiliturilor* de M[ihail] S[adoveanu], apărută în colecția *Cartea Poporului*, no. 62, Editura pentru literatură și artă a Uniunii Scriitorilor din R.P.R., 16 pagini în 8° mic.

Ar fi bine să cetați revista „Viața Românească”, n[ume]rele din oct[ombrie] și nov[embrie], unde sânt publicate poezii postume de Eminescu și alte articole despre Eminescu.

În cartea *Slavii în vechime* de N. S. Derjavin, tradusă de Damian P. Bogdan (Editura de Stat), sânt multe informații despre folclorul slavilor.

Cu devotate sentimente,

G. T. Kirileanu

[P. S.] Am dat Păr[intelui] Matasă cartea Dv în care-i vorba despre arheologul N. Beldiceanu.

C. p. Adresa: *Dsale / Domnului Artur Gorovei / Folticeni*; la expeditor: *G. T. Kirileanu / Str. Maxim Gorki 25 / Piatra-Neamț*. Ștampila de plecare: [PIATRA NEAMȚ] 1 IAN 50 (este și o altă impresiune, cu „1 FEB” !); ștampila de sosire: FĂLTICENI 2. IAN. 40 (!).

29.

Piatra-N[eamț], 3 fev[ruarie] 1950

Scump prieten,

Primind poștala din 30 ianuar, am căutat în **vol. IV**, la pagina 7 indicată de Dv, dar la pag[inile] 7–8 este introducerea lui G. Popa-Lisseanu, în care nu se vorbește despre *Borș*. Nici la indicele numelor proprii nu este *Borș*. Cercetând indicele celorlalte volume⁷³, am găsit în *vol[umul] I* numele *Borș* la paginile 40/90, 48/98, 49/101 și 69/127. Pe alăturata foaie aveți copia acestor pasagii.

Odată cu poștala Dv mi-a sosit și o poștală a folcloristului N. I. Dumitrașcu⁷⁴ (str. Anul 1848, nr. 2 B, Craiova), în care-mi cere lămuriri asupra chestiei Lideric, de care ați scris Dv în „Șezătoarea”, *vol[umul] X*, pag[inile] 11–18 (se vede că el nu mai are colecția revistei „Șezătoarea”!). Mă întreabă ce mai știu despre Moș Gorovei, de care nu mai știe nimic de vreun an și jumătate. I-am răspuns că m-ai vizitat vara trecută și că ești mai harnic decât mine !

Prietenul C. Turcu mi-a trimis spre lectură traducerea unui interesant articol al lui M[axim] Gorki despre folclor, folosit de Prof[esorul] Dan Simonescu la cursul său.

⁷³ Este vorba de colecția *Izvoarele istoriei românilor* (15 volume), editată de istoricul G. Popa-Lisseanu (1866–1945).

⁷⁴ N. I. Dumitrașcu (1888–1963), folclorist din Oltenia, învățător, colaborator la revista „Șezătoarea”.

Luna asta pășiți în al 87-lea an de viață închinată numai binelui și culturii noastre naționale. Din toată inima vă rog să primiți și din parte-mi sincere și devotate urări de sănătate, cu aceiași vioaie putere de muncă.

Eu hibernez în pat din cauza frigului din odaia mea. Lunile februar și mart sânt primejdioase pentru șubreda mea sănătate.

Vă îmbrățoșez cu multă dragoste,

G. T. Kirileanu

[P. S.] Într-un n[umă]r din „Universul” am cetit știrea morții lui Sebastian Moruzi⁷⁵.

Aud că s-a dus mai demult și Alex. Cantacuzin Pașcanu⁷⁶.

Scrisoare închisă (pe o foaie ruptă dintr-un carnet); plicul nu s-a păstrat

30.

12 faur 1950

Mult iubite Domnule Gorovei,

Am primit poștala din 7 fevr[uarie] privitoare la satul Măxinești, care vă interesează⁷⁷.

L-am căutat în harta jud[etului] Neamț și am găsit un sat Măxinești între Hârtop și Itrinești, plasa de Mijloc, vecină cu jud[etul] Roman. Este și în harta căilor de comunicație a Ministerului Lucrărilor Publice pentru jud[etul] Neamț. Am căutat și în harta jud[etului] Roman, dar nu l-am găsit. Este însă un sat Gorovei pe malul stâng al Siretului, mai jos de Roman.

Căutând apoi *Dicționarul Statistic al României* conform recensământului din 1912 (București, 1914), la pag[ina] 634 unde-s satele din jud[etul] Neamț, am găsit între cele 9 sate din com[una] Bârgăoani satul Maxinești cu 23 case, 57 bărbați și 49 femei.

E ciudat că în *Dicționarul Statistic* al lui Sabin Manuilă după recensământul din 1930, n-am găsit satul Maxinești.

Avocatul Lazaride a fost arendaș al moșiei Bârgăoani și am să-l întreb, când va veni pe la mine, căci eu nu ies în oraș de când cu gerul, ce știe despre Maxinești.

După ce v-am trimis extrasele despre Borș din vol[umul] I colecția Popa-Lisseanu, am mai găsit numele Borș în vol[umul] XI și vă trimet alăturat două mici extrase.

Încă o dată urări de sănătate și numai cele bune.

Cu vechi și devotate sentimente,

G. T. Kirileanu

⁷⁵ Sebastian Moruzi (1865–1950), unchiul matern al istoricului Gheorghe I. Brătianu, cunoscut pentru atitudinea sa apropiată de cauza țărănimii.

⁷⁶ Alexandru Cantacuzino-Pașcanu (1859–1948), proprietar (între altele) al moșiei Baia, posesor al unei importante colecții de acte vechi, din care au cules piese valoroase N. Iorga și M. Costăchescu pentru edițiile lor de documente.

⁷⁷ Interesul lui Artur Gorovei pentru satul Maxinești era motivat de credința că un înaintaș al său ar fi fost căsătorit cu fata unui anume Grigore pitarul din Maxinești. Însă această credință se întemeia pe înțelegerea eronată a unei formulări confuze dintr-un document care privea un schimb de pământuri: Grigore era socrul lui Panaite Cazimir, al cărui cumnat, Anastasie Scorțescu, cumpărase de la Constantin Gorovei un sfert din satul Saucenița – v. Ștefan S. Gorovei, *Istorie culturală – istorie familială. Un „cerc literar” de la cumpăna veacurilor XVIII și XIX*, în **AȘUI**, s.n., *Istorie*, LXV, 2019, p. 437, nota 111.

[P.S.] Să nu vă mirați de plicul *în doliu*, căci îl folosesc neavând altul ! Cu gândul sânt însă în doliu după Prof[esorul] I. Petrovici, care aud că ar fi murit⁷⁸...

Scrisoare închisă; plicul nu s-a păstrat.

31.

Piatra-N[eamț], 28 dec[embrie] 1950

Mult iubite prietene,

Mare bucurie am avut la primirea poștalei din 24 dec[embrie], căci demult nu mai avusem știri de la Dv.

Din toată inima vă doresc reușită în operația la ochiul cel suferind.

Eu o duc târâș-grăpiș cu sănătatea, stând mai mult în pat, din cauza amețelilor. Mai este apoi necazul cu prostata și altele. Luna aceasta am primit în sfârșit înștiințarea oficială că mi s-a răspins contestația pentru anularea pensiei mele, așa că am rămas la mila celor din jurul meu.

Anul nou cu bine, îmbrățoșându-vă cu toată dragostea,

Moș Ghiță

C. p. Adresa: *Domnului / Artur Gorovei / Str. Prof. Ion Bogdan nr. 13 / București III / Raionul Stalin*; la expeditor: *G. T. Kirileanu / Str. Maxim Gorki nr. 25 / Piatra-Neamț*. Ștampilele poștale sunt suprapuse: se poate distinge doar cea de sosire: BUCUREȘTI III 30 DEC 50.

32.

Piatra-N[eamț], 30 ianuar[ie] 1951

Iubite prietene,

Luna trecută am primit o poștală de la CC. Artur, în care-mi spunea că a venit la d-ta în vederea operației la ochi⁷⁹, de care are nevoie. I-am răspuns, urându-i operație ușoară.

Te-aș ruga să-mi dai știre cum se află și să-i spui că mă gândesc mult la el, urându-i sănătate cu ocazia aniversării venerabile de luna viitoare⁸⁰.

Cu toată dragostea,

Moș Ghiță T. Kirileanu

C. p. Adresa: *Domnului / Mircea A. Gorovei / Str. Prof. I. Bogdan nr. 13 / București*. La expeditor: *G. T. Kirileanu / Str. Maxim Gorki nr. 25 / Piatra-Neamț*. Din ștampilele poștale, rău imprimate, se distinge cea de plecare: PIATRA NEAMȚ 2 FEB 51.

⁷⁸ Arestat și condamnat la acea dată, profesorul Ion Petrovici (1882–1972) nu a murit însă în închisoare.

⁷⁹ Operația a fost efectuată de dr. Miron, la București, în ianuarie 1951.

⁸⁰ La 19 februarie 1951, Artur Gorovei împlinea 87 de ani. Și-a sfârșit zilele la 19 martie 1951.

Piatra-N[eamț], 18 april[ie] 1952

Iubite prietene Sorin,

Mulțămesc pentru bunele urări și la rândul-mi doresc întregii familii sănătate și numai cele bune.

Ieri, răspunzând la scrisoarea primită de la prietenul Aurel Stino, l-am rugat să te întrebe dacă ai primit mai demult scrisoarea mea în care te întrebam despre memoriile CC. Artur.

Azi am primit răspunsul d-tale în această privință, dar te rog să nu mă uiți, dacă vei găsi ceva despre mine.

Despre prietenul O. Boiu știam că-i bolnav, dar nu știam că a murit. A fost un om tare cumsecade.

Prietenеști îmbrătoșări,
Moș Ghiță

C. p. Adresa: *Dlui Sorin A. Gorovei / Str. Republicii nr. 241 / Folticeni*; la expeditor: *G. T. Kirileanu / Str. Maxim Gorki nr. 25 / Piatra-Neamț*. Două ștampile de plecare, rău imprimate: una mare cu legenda OF. P.T.T. PIATRA NEAMȚ ... (ilizibil), iar din cealaltă se vede data 19 APR; ștampila de sosire: FĂLTICENI 20 APR. 952.

**BOIERI ȘI MOȘII DE PE VALEA CRASNEI, ȚINUTUL VASLUI.
FAMILIA MICLESCU – DOCUMENTE INEDITE (SEC. XVII-XVIII)**

Costin CLIT

Genealogia familiei Miclescu și curgerea proprietăților membrilor ei au stat în atenția a numeroși istorici și editori de documente¹, cu ipoteze genealogice semnalate și corijate de Andrei Pippidi², cu valorificarea actului de judecată pentru moșia Fâșcani din 9 septembrie 1656 – comentat și de Petronel Zahariuc³, publicat de Mircea Ciubotaru⁴ –, care înregistrează uricul de întărire al domnului Petru Rareș din 4 aprilie 1528⁵ asupra satului Fâșcani/Fâșcani, lui Fădor, fiul Anușcăi, și rudelor sale – Trifan, Maria, Anna și Erena, copiii lui Ivanco –, și cel de confirmare de la Iliăș Rareș din 1 aprilie 1547, făcându-se astfel legătura dintre aceștia și Gligorie Miclescu comisul. Filologul Mircea Ciubotaru observă legătura boierilor Miclescu din secolele XVII-XVIII cu satul Gugești și leagă descendența lor de neamul Gug(u) din secolele XV-XVI⁶. Prin studiul de față, punem în valoare o serie de documente privitoare la proprietățile Micleștilor din ținutul Vaslui, dar mai ales de pe valea Crasnei, prioritară pentru demersul nostru.

Fădor a avut trei copii: **Borcea**⁷, mare vornic, **Toader** și **Sora**, cărora domnul Iliăș Rareș le întărește la 1 aprilie 1547⁸ stăpânirea pe jumătate din satul Fâșcani, „din privilegiul de cumpărătură ce au avut bunicii lor Ivanco și Anușca dela bunicul domniei mele Ștefan voevod și din privilegiul de întăritură ce au avut ei dela părintele domniei

¹ Amintim pe cele legate de valea Crasnei: Andrei Pippidi, *Genealogia familiei Miclescu, după un izvor necunoscut*, în „Arhiva genealogică”, VI (XI), 1999, nr. 1-4, p. 157-160; Mircea Ciubotaru, *Gugești – etape în evoluția așezărilor și proprietății*, în vol. *Gugești (jud. Vaslui). Preliminariile unei istorii*, de Alexandru Th. Obreja, Petru Șt. Pogâncă, Petru V. Matei, Iulian Pruteanu-Isăcescu, Mircea Ciubotaru, Editura Cronica, Iași, 2009, p. 52-71; Mircea Ciubotaru, *Deslușiri la începutul neamului boierilor Miclescu*, în „Prutul”, Revistă de cultură, Huși, Serie nouă, Anul V (XIV), nr. 1 (55)/2015, p. 155-165; *Documentele familiei Miclescu. Colecția Emil S. Miclescu*, I, volum întocmit de Petronel Zahariuc și Lucian-Valeriu Lefter, Cuvânt înainte de Sandu Miclescu, Institutul Român de Genealogie și Heraldică „Sever Zotta”, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2014, 570 pag.; Mihai-Cristian Amărieuței, Benone Dorneanu, *Spătarul Sandu Miclescu de la Șerbești (1804-1877). Schiță de portret a unui „pașoptist” uitat, pe baza unor documente și amintiri de familie*, în „Archiva Moldaviae”, X (2018), Iași, p. 89-90.

² *Genealogia familiei Miclescu, după un izvor necunoscut*, p. 157-160.

³ *Țara Moldovei în vremea lui Gheorghe Ștefan voievod (1653-1658)*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2003, p. 442.

⁴ *Deslușiri la începutul neamului boierilor Miclescu*, p. 161-162; Biblioteca Academiei Române (în continuare BAR), Documente istorice, CLX/194.

⁵ *DIR, A. Moldova*, XVI/1 p. 291-292, nr. 258.

⁶ Mircea Ciubotaru, *Gugești – etape în evoluția așezărilor și proprietății*, p. 52-72; Idem, *Deslușiri la începutul neamului boierilor Miclescu*, p. 155-156.

⁷ Despre vornicul Nicolae Borcea, v. Maria Magdalena Székely, *Sfetnicii lui Petru Rareș. Studiu prosopografic*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2002, p. 145-148.

⁸ *DRH, A. Moldova*, VI, p. 4-6, nr. 6.

mele Petru voevod”, iar cealaltă jumătate a verilor lor, anume Trifan, Mărie, Ana și Erina, copiii lui Ivanco.

Grigorie, feciorul Savei Râmpului, cu soția sa Ștefănia și feciorii lor (Hariton), dăruiesc la 16 aprilie 1662 lui Gheorghită, vornicul de Gugești, a lor „*driaptă ocin(ă) și moșie ce am avutu în satu în Fășcani, de pre moașea noastră Soraa*”, „*din bătrânul moașei noastre Sorei, din al treiali bătrân giământate, cu vatră de satu, și cu pământuri în țarin(ă), și cu loc de hăleșteu, și din pădure, din tot locul, cu tot vinitul ce va hi pre hotarul acelui sat*”⁹.

Dintre feciorii **Anei**, sora lui **Trifan**, sunt atestați documentar **Toader** și **Irina**, care la 2 martie 1630 vând partea lor din Fășcani lui Iane Scumpul¹⁰.

Hotarnica părților de moșie ale banului Toader Carp din Boțești, Gugești și Blăgești din 28 februarie 1810 consemnează cercetarea actelor deținute de el și pe „*aceli ce s-au aflat la niamul lui Treschi și a Căzacului*”, conform cărora moșiile respective „*dintru în vechime au fost a unui popa Ioan*”¹¹, *cari au avut șasă ficiori, și ceiilalți osăbindu-să de o parte părțile lor din vremile mai denainte au rămas la un loc numai doi frați cu părțile lor ci li s-au ales dintr-acești moșii, anumi Gheorghii Treschii și Ana, pe cari au ținut-o Căzacul*”. Urmașii lor își aleg și stâlpesc părțile de moșie la 3 iulie 1730 prin hotarnica semnată de spătarul Grigore Crăste, vornicul Grigori Cucoranul și Vasile uricarul, realitate menținută până la 1810. După „glasul” hotarniceii din 1730 moșia începea la izvorul Mănăstirii Bodescului, mergea „*la vale pe drumul cel vechi din sat pe din gios de râpă, și tot la vale piste vale(a) Mănăstirii, și apoi la dial p(r)in bourii vechi (prin) dumbravă spre soari răsari*”, coboară peste valea lui Gug, urcă pe la gura Albinii pînă „*în muche(a) dialului în podiș, undi să disparte Gugeștii de Boțăști*”, după care „*s-au măsurat și margine(a) pe din gios, începând din puiatra (hotarni)c(ă) ci esti în zari diasupra Gugeștilor, cari să pominești hotarul dumisali log(o)f(ă)t(ului) Gavril Miclescu*”, spre apus de fântâna lui Treschi „*cu 25 stânjăni ci di mai înaintea sânt vânduți la b(oierii) Miclești, și tot spre apus alătura(a) cu satul Gugeștii a răposatii stol(ni)ces(ei) Ilenii Micliasca și păr(ă) diasupra în piscul lui Bulaiu, undi s-au găsât iarăș hotar vechiu și altul nou alătura(a) pus de dum(nealui) spat(arul) (Ne)culai Hrisoverghi de când s-au ales părțile răposatii stol(ni)ce(se), și de acole(a) iarăș la dial p(r)in păduri pe din gios (...) lui Donosă, și tot la dial pără în zare(a) Lieștilor la poiana Muncelului*”¹².

Ionașco din Gugești

Documentar este atestat prima dată la 25 mai 1621, când domnul Alexandru Iliăș îi poruncește să cerceteze pricina dintre răzeșii din satele Martinești și Burdugani¹³. Trăia la 20 ianuarie 1642, când scria un zălogire a lui Iachim și Nastasia¹⁴. Rezultatele

⁹ Arhivele Naționale Iași (în continuare ANI), Colecția Documente, 685 / 72.

¹⁰ DRH, A. Moldova, XX, p. 235, nr. 229; ANI, Colecția Documente, 587 / 22; ANI, Colecția Documente, 685 / 122.

¹¹ La 21 mai 1609 i se întărește părțile cumpărate din moșiile Ciobotești și Șipășea, înglobate ulterior în moșia Gugești.

¹² ANI, Colecția Documente, 462 / 37.

¹³ Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, XVI, Iași, Institutul de arte grafice „Viața Românească”, 1926, p. 33, nr. XLVII.

¹⁴ DRH, A. Moldova, XXVI, p. 272, nr. 328.

ultimelor cercetări identifică pe Ionașco diacul și Ionașco Trischie drept aceeași persoană, frate cu Gheorghe Treschie și cumnat cu Căzacul¹⁵.

În cartea de judecată a domnului Gheorghe Ștefan din 9 septembrie 1656 este arătat drept fiul vornicului Nicolae Borcea, care de fapt i-a fost străbunic¹⁶. Are ca fii pe Grigore (Miclescu) pârcălabul¹⁷, Dumitrașcu biv jicnicer, pârcălab de Gugești, unde își avea probabil reședința principală, Anița/Ana, Ion, Irimia¹⁸, la care îl adăugăm pe Ghiorghiță (probabil, Gheorghe), atestat la 9 mai 1667¹⁹. Anița a fost căsătorită cu Cazacul.

Nu ne putem da seama cine este **Iane Scumpul grecul**, a cărui fiu Ghiorghiță grecul din Gugești este amintit într-un document din 13 iunie 1668 drept „*nepotul lui Gligorie ce-au fost păharnic mare*”²⁰. Documentele târzii, cum ar fi cel din 17 mai 1669 atestă cumpărăturile făcute în satul Fășcani de Ionașco diacul, tatăl lui Gligorie păharnicul, dar și pe cele ale paharnicului, disputate de nepoții celui din urmă și Beghiul, pentru care domnul Gheorghe Duca poruncește fostului postelnic Caracaș să le aleagă. „*Iaste un zapis de la un Gligori, și scrie c-au vândut partea lui Toader toată, și moșenii dzic că acela Gligori au mai avut încă trei frați, și cu părțile celora frați n-au avut triabă să vândză*”²¹.

Grigore Miclescu

Spătar (6 martie 1638²², 2 septembrie 1639²³), vornic de Botoșani (11 august 1641²⁴, 10 august 1640²⁵) postelnic (25 august 1644²⁶), comis (8 iulie 1648²⁷, 11 ianuarie 1650²⁸), vel jicnicer (10 ianuarie 1650, 18 iulie 1651) fost comis (17 ianuarie 1653²⁹, 18 august 1654³⁰), paharnic (20 iulie 1655³¹) trei vistier în 1657³², mare clucer din iulie 1658³³-1660 și mare paharnic (22 iulie 1661³⁴-1665)³⁵.

Grigore Miclescu a fost căsătorit cu Măricuța Isar. Gavril Miclescu, fiul lor, dădea samă în fața divanului domnesc la 1 iulie 1724 „*pe cum la (i)ernatul tătarilor ce-au fostu*

¹⁵ Mircea Ciubotaru, *Gugești – etape în evoluția așezărilor și proprietății*, p. 57; Idem, *Deslușiri la începutul neamului boierilor Miclescu*, p. 159-160.

¹⁶ Petronel Zahariuc, *Țara Moldovei în vremea lui Gheorghe Ștefan voievod (1653-1658)*, p. 442; *Documentele familiei Miclescu. Colecția S. Miclescu*, p. 90, nr. 34.

¹⁷ Într-un document din 17 mai 1669 este precizat: „Ionașco diacul, tatăl lui Gligori păharnicul”; vezi ANI, Colecția Documente, 685 / 109.

¹⁸ Mihai Sorin Rădulescu, Sandu Miclescu, *Micleștii*, în „*Historia*”, an VII, nr. 67, iulie 2007, p. 18-24.

¹⁹ ANI, Colecția Documente, 685 / 98.

²⁰ ANI, Colecția Documente, 685 / 105.

²¹ ANI, Colecția Documente, 685 / 109.

²² DRH, A. Moldova, XXIV, p. 242, nr. 259.

²³ DRH, A. Moldova, XXV, p. 221, nr. 220.

²⁴ DRH, A. Moldova, XXVII, p. 430-431, nr. 453.

²⁵ DRH, A. Moldova, XXV, p. 425, nr. 418.

²⁶ DRH, A. Moldova, XXVII, nr. 401, p. 385-388.

²⁷ BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/8a.

²⁸ BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/12d.

²⁹ BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/12a.

³⁰ *Documentele familiei Miclescu. Colecția Emil S. Miclescu*, p. 89-90, nr. 32 și 33.

³¹ BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/4d.

³² Andrei Pippidi, *op. cit.*, p. 162.

³³ Petronel Zahariuc, *Țara Moldovei în vremea lui Gheorghe Ștefan voievod*, p. 442-443, p. 448.

³⁴ BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/15c.

³⁵ Andrei Pippidi, *op. cit.*, p. 162.

de demult au fost adus maica dumisali păh. un sat, anumi Cerbicieni, den ținutul Hotinului, și altu sat, anumi Buicenii, den ocolul Bot(o)șenilor, la cas(a) dumisali în sat Miclești”, cu tot cu vecini³⁶.

Cristea și Vasilie, fiii vornicului Drăguș și Asamiei, fiica Crâstei Diecianul ușeriul și a Maricăi, vând la 6 martie 1638 spătarului Gligorie a lor ocină din satul Berindești cu 50 de lei bătuți, „*însă de giumătate de sat, giumătate, care parte o au ținut fratele nostru Gheorghie Drăguș slugériul*”³⁷. Grăjdan, soția și cu frații săi, fiii lui Crăciun, vistiernicel din Dolhești, vând la 2 septembrie 1639 spătarului Grigorie partea de ocină din Miclești, cumpărătură a tatălui lor de la Buhloae, cu 20 de galbeni³⁸.

Nicolai, fiul lui Ștefan Drăguș, vinde lui Gligorie, vornicul de Botoșani, la 10 august 1640 partea de moșie a tatălui său Ștefan Drăguș „din sat din Miclești, ce s(e) cheamă Berendeești”, cu 40 de galbeni³⁹. Îl întâlnim postelnic la 11 august 1641 când cumpără de la popa Mătei din Mircești satul Ruseni de la ținutul Vasluiului⁴⁰. Vasile Lupu va întări la 19 noiembrie 1644 preotului Matei stăpânirea asupra satului Ruseni, cu o jumătate de moară în Vaslui, a unei jumătăți din Poiana Cârnelui și a unei jumătăți din satul Chiujdeni și a unei jumătăți de moară, tot pe Vaslui⁴¹.

La 25 august 1644 Vasile Lupu întărește postelnicului Grigore stăpânirea asupra părților cumpărate din satele Totoești, Nuorești, Berindiești, Miclești, Ruseni (cu vad de moară, moară, a patra parte din Poiana Cârnelui) și asupra unor vii de la Huși (una de la popa Platon cu 15 taleri și o falce cumpărată de la Margine și Anesiia cu 18 taleri)⁴².

Gligore comisul și Alexandru paharnicul realizau un schimb de moșii la 8 iulie 1648 în fața domnului Vasile Lupu și „*alor noștri boiari a mari și mici*”. Alexandru paharnicul dă comisului Gligore jumătate de sat din Părșeni (Părășeni), ținutul Vaslui (situat lângă Chircești), partea de jos, din vatra satului, câmp, apă, cu loc de prisacă, pe care o avea cumpărată de la Miron sin Păntei postelnicul și frații săi, nepot postelnicului Lupu cu 40 de galbeni; a patra parte din jumătate de sat din partea de sus, cumpărată de la Loghina, fata Bogzăi logofăt, nepoata lui Purcel postelnicul, drept 16 galbeni; a patra parte din aceiași jumătate de sat din parte de sus, cumpărătură de la Ileana și surorile ei, fetele Tudorii, nepoatele lui Purcel postelnicul; a patra parte din a patra parte din aceiași jumătate de sat din partea de sus, cumpărătură de la Bășca, nora lui Gavril Purcel și de la feciorii ei drept 16 galbeni; a patra parte din aceeași jumătate de sat din partea de sus, cumpărată de la Gavril Purcel, drept 16 galbeni. Comisul Gligore oferă „*schimbătur(ă) pentru schimbătur(ă) a sa direaptă ocin(ă) și cumpărătur(ă) den ispisoc de cumpărătur(ă) de la domnie mea*” jumătate de sat din Pășcani, de pe Cuțitna, ținutul Vaslui, cu vad de moară pe pârăul Cuțitna, loc de prisacă și pomet, pe care o avea cumpărată de la Marco și soția sa Mărica Pascoae cu 50 de galbeni; a treia parte din jumătate de sat Pășcani, partea de sus, cumpărătură de la Lazor de Glodeni. Vasile Lupu întărește comisului Gligore schimbul descris mai sus⁴³. Ionașco de Chiricești (Chircești), nepotul lui Dorin, vinde comisului

³⁶ BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/5g („Catastiv de moșii și de cumpărături ce sântu de la părintile micu Gligori păharnicul cari s-au izvodit la domnia mării sali Gligori Ghica vod(ă) la в(є)лєт *зсѣи <7238 / 1730> рєи(аріє) ѿ <30>”).

³⁷ DRH, A. Moldova, XXIV, p. 242, nr. 259.

³⁸ DRH, A. Moldova, XXV, p. 221, nr. 220.

³⁹ DRH, A. Moldova, XXV, p. 425, nr. 418.

⁴⁰ DRH, A. Moldova, XXVI, p. 174, nr. 193.

⁴¹ DRH, A. Moldova, XXVII, p. 430-431, nr. 453.

⁴² DRH, A. Moldova, XXVII, p. 385-388, nr. 401.

⁴³ BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/8a.

Gligore la 24 noiembrie 1648 partea ce i se va veni „*din giuământate de vad de mo(a)r(ă) den parte(a) Chirieceștilor den a trie parte a patra parte*”, drept 10 lei (martori: Căzacul de Gugești, Ionașco Treschi din Gugești, Toader de Porcișeni, Gavril ot Chiriecești, unchiul vânzătorului, și Irimie ot Mărtinești)⁴⁴.

Gaftona, Grozava, Mihalcea și Acsana, fetele Măricăi, fata lui Stoian, vând comisului Gligori la 11 ianuarie 1650 partea lor ocină și moșie din Movileni⁴⁵.

Gligore vel jitnicer (conform documentului din „Catastiv” - o copie) cumpără la 10 ianuarie 1651 de la Pătrașco, Mărie și Toader, feciorii lui Dorin, nepoții lui Gorie, părțile din vadul de moară de la Ruseni drept 15 lei (martori: popa Toader de Miclești, Ionașco din Popești și Căzacul de Gugești)⁴⁶, iar la 20 mai 1651 ale lui Costăn de Chiriecești, Ilinca și Aftiniei, feciorii lui Toader drept 40 de lei, dar și pe ale lui Gavril și ale ginerelei său Hilohi cu 12 galbeni, pe care la rândul lor au cumpărat-o de la Mihail; sau a lui Hilohi din bătrânul Dorin, ce o avea cumpărată de la Larion, ginerele lui Dorin (martori: Toader de Porcișeni, Aleuș din Tăoști, Ionașco de Popești)⁴⁷. Gavril ot Chiriociori vinde jitnicerului Gligore la 17 iulie 1651 a sa dreaptă ocină și moșie din vadul morii ot Ruseni din partea Chirieceștilor (Chirceștilor) „*dintr-un bătrân a treia parte*” drept 12 galbeni bani gata (martori: Dumitrașco Burghеле, Mitru, Aleuș, Căzacul de Gugești, Ionașco ot Popești și alții)⁴⁸. Gligorcea sin Cara căpitan vinde lui Gligore vel jitnicer la 18 iulie 1651 a lui dreaptă ocină și cumpărătură un loc de prisacă cu pomeți și loc de fânaț în Poiana Cârnelui, care a fost cumpărată de Cara căpitan de la Blaga brănișterul, care la rândul său o cumpărase de la Gligore sin Stoian ot Șerbești (martori: Racoviță logofăt, Gligorașco Prăjăscul vel medelnicer, Ștefan Șolda vel postelnic, Ioniță Prăjăscul vătav de aprozi, Apostol sulger și Ilie Arapul vornic de poartă)⁴⁹.

Mirăuță și soția sa Grozava, cu fratele ei Gligorașco, feciorul lui Stoian, vând fostului comis Gligori la 17 ianuarie 1653 partea lor dintr-un bătrân din satul Movileni, ținutul Vasluiului, din vatra satului, câmp, țarină și fânaț, drept 45 de lei. Mărturia este dată de Pătrașco Ciogole vel stolnic, Solomon vel clucer, Apostol vel jitnicer, Racoviță Cehan vtori logofăt, Stamatîn vtori vistiernic, Necolai Racoviță vtori postelnic, Neniul, Necolai, Ilie, Roșca și Stroescu, vornici de poartă⁵⁰, iar la 27 ianuarie 1653 Dumitrașco și Gavril, feciorii Mearicăi, nepotul lui Stoian, îi vând la rândul lor partea din Movileni (martori: popa Toader și Irimie din Mircești, Toader ot Porcișeni, Ionașco de Popești și Ion de Gugești)⁵¹.

Primește misiuni diplomatice. Astfel, în 1653 este trimis să-i cheme în ajutorul domnului Vasile Lupu pe cazaci și ia parte la lupta de la Popricani din 1 mai 1653 alături de Timuș Hmelnițki împotriva oștii conduse de Gheorghe Ștefan⁵². Grigore Miclescu a fost „*prib(e)ag cu Vas(i)lie vod(ă) în țara căz(ă)cească la domnie mării sali răpăusatului Ștefan vod(ă) Ghiorghe*”, potrivit vornicului Gavril Miclescu. În acele vremuri tulburi unii dintre „țarani(i)” (vecinii) lui Grigore Miclescu sunt numiți călărași, printre care și Gligori Râmpul, tatăl lui Chiriac și Hariton. După revenirea din pribegie, Grigore Miclescu

⁴⁴ BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/11g.

⁴⁵ BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/12d.

⁴⁶ BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/11e.

⁴⁷ BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/11d.

⁴⁸ BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/11c.

⁴⁹ BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/15d.

⁵⁰ BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/12a.

⁵¹ BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/12b.

⁵² Andrei Pippidi, *op. cit.*, p. 162-163.

primește carte domnească de la Gheorghe Ștefan în vелеatul 7165 <1656 septembrie 1-1657 august 31> „pe acel de-(a)u luat pe acel Gligorii Rămpul de la căl(ă)rășie fiindu dirept vecin și l-au dus la cas(a) dumisali în Micleşti”⁵³.

Apropiat al domnului Vasile Lupu, iertat de Gheorghe Ștefan în toamna anului 1653, activ în timpul domniei sale, cumpără o parte din Movileni la 15 iunie 1654, iar la 4 august 1655 îi sunt întărite părțile din Moinești⁵⁴. Gheorghe Ștefan judeca la 18 august 1654 pricina dintre fostul comis Gligore și fostul logofăt Racoviță Cehan „pentru niște mori” după cercetarea făcută de Neaniul vornic de poartă⁵⁵.

Gheorghe Ștefan poruncește la 20 iulie 1655 poprirea părților de ocină din Micleşti și de „pre aiur(ea)” ale lui Ionașco Colțe și a fratelui său Arpenti (?), nepoții lui Sălion din Solești pentru paharnicul Gligorie „pentru multă pagub(ă) ce i-au făcut din cai și o iap(ă) ce i-au furat, și Ionașco Colțe fiindu văcar i-au luat câțiva capiti de viti la o răscoal(ă), și au lipsât în țar(a) turcească”⁵⁶. Grigore Miclescu se plânge domnului de ce doi cai luați de feciorii Dochiei din Popești „cându răscoala făr(ă) isprav(ă), neavându nici o treab(ă)”. Gheorghe Ștefan poruncește la 24 iulie 1655 lui Toderășco din Solești îndeplinirea plății cailor „precum li(-a) hi fost prețul ... iar de nu va ave(a) cu altă cum plăti, să-i oprești to(a)t(ă) parte de ocin(ă) ce i s(e) v-alege parte(a) lui la sat la Popești”⁵⁷.

Ca sol al domnului Grigore Ghica este însărcinat în 1659 să împiedice recrutarea mercenarilor din Polonia de către Gheorghe Ștefan. În 1660 apără domnia lui Grigore Ghica împotriva lui Constantin Șerban⁵⁸. După fuga marelui paharnic Gligorie Hăbășescu în Polonia, locul său este luat de Grigore Miclescu, devenit răzeș în Cojeri, ținutul Fălciu, unde cumpără sau primește danii⁵⁹.

Patrimoniul funciar familial al lui Grigore Miclescu continuă să crească prin noi achiziții. Domnul Ștefăniță Lupu volnicește la 22 iulie 1660 „a ține și a opri” părțile de ocină din Popești a lui Mirăuț (?), Iurașco și Vasilie, fratele lui Apostol Golăe din Popești, pentru doi cai luați „cându jacuril(e), și alte un(e)alte” în cazul neachitării pagubelor respective⁶⁰.

Gligore mare paharnic cumpără la 22 iulie 1661 mai multe părți de ocină și prisăci în Poiana Cârnelui, ținutul Vaslui (martori: Moțoc marele spătar, Solomon vel stolnic, Frățița vel comis, Gligori vel clucer, Nacul vel jîtnicer, Stroescul vornic de poartă, Ursul, Roșca vornici glotnii)⁶¹.

Ștefăniță Lupu întărește marelui paharnic Gligorie, la 5 septembrie 1661, părțile de moșie cumpărate de la Necoară și Magna (Maghina) din Moicești și Popești; părțile lui

⁵³ BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/5g.

⁵⁴ Petronel Zahariuc, *op. cit.*, p. 442; BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/12c (martori: Pântiul, Mirăuț, Grăjdan și Rădvan, toți din Șerbești, Costăn și Gorăi din Chircești, popa Toader și Irimie din Mircești).

⁵⁵ Petronel Zahariuc, *Țara Moldovei în vremea lui Gheorghe Ștefan voievod*, p. 89-90, nr. 32 și 33; BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/11h și 11; a se vedea și cartea domnească din 30 iunie 1654 „dat(ă) dum(i)sale lui Gligori coomisul să-s(e) popria(s)c(ă) morili”(a se vedea BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/11j).

⁵⁶ BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/4d.

⁵⁷ BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/6c.

⁵⁸ Andrei Pippidi, *op. cit.*, p. 163.

⁵⁹ Petronel Zahariuc, *op. cit.*, p. 445-446, nota 491; Costin Clit, *Cojeri – un sat dispărut de la ținutul istoric al Fălciului (sec. XVII-XIX). Documente inedite*, în „Carpica”, XLVII, 2018, p. 145-147; a se vedea și documentele publicate.

⁶⁰ BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/6d.

⁶¹ BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/15c.

Mateiu din Popești (un bătrân, cumpăratură de la Pătrășcoae/Pătrășcoi din Moicești), pe cele ale lui Grigore și Irina, cu feciorul lor Costantin, din Popești (bătrânul Pătrășcoi), pe cele din Popești, Moicești și din bătrânul Pătrășcoi, cumpărate de la Antonie, nepotul lui Drăghici de Popești, și în sfârșit pe locul și moșia din Nistoreni⁶².

Eustratie Dabija întărește paharnicului Grigore, la 20 septembrie 1662, stăpânirea pe părțile de moșie din Miclești și Berindești cumpărate de la Panhili stolnicul „sân Erali/Eralie” (Eraclie?) și soția acestuia Nastasia, fiica comisului Duca, cărora le-a fost zestre, drept 100 de oi de prasilă. Stolnicul Panhili și Nastasia nu aveau urmași. În urma învoielii încheiate, Nastasia primește satul Sulenii (Duda) de la ținutul Fălciului (zapisul este semnat de Racoviță Cehan vel logofăt, Neculai Racoviță hatman, Apostolachi spătar și Antohi biv clucer)⁶³. Alexandru Ilișă întărise la 25 februarie 1621 fostului comis Duca stăpânirea pe partea de ocină din Miclești cumpărată de la Crăciun și Șușul⁶⁴, iar Vasile Lupu la 18 octombrie 1637 pe părțile din Miclești și Berindești cumpărate de la Crăciun (cu 38 de taleri) și Albotă (cu doi boi, trei vaci și 8 taleri de argint), în urma judecății cu Onilă și fiul acestuia, Neculcea⁶⁵.

Andrei, feciorul lui Andrei Buzni zălogeste la 28 mai 1664 partea de moșie din Șerbești vel paharnicului Gligore pentru un împrumut de 51 de galbeni bani de argint „și un galbăn prost” (martori: Frățița comisul, Apostolache spătar, Andoca pitar, Scorici vornic de poartă, Dumitrașco vornic)⁶⁶.

Silion, Anghelina și fiii lor, Mihalcea și Lazor, zălogesc paharnicului Gligorie la 28 decembrie 1664 partea lor de moșie din Miclești pentru 13 galbeni de argint în fața preotului Toader și a lui Irimia din Miclești, Begul din Fășcani și alți oameni buni⁶⁷. Pentru cei 90 de lei împrumutați lui Apostol Golăe, plătiți pentru „o năpaste ce mi-au căzut Buzni” în în 7173 (1664 septembrie 1-1665 august 31), Gligore Miclescu urma să primească în cazul nerestituirii la ziua fixată părțile de moșii zălogite de datornic din Popești și Moicești „din bătrânul mie cât să va alege cu cas(ă) cu tot și cu 2 locuri de prisac(ă), și cu fanaț la șesul Vasluiului den bătrânul îi Pătrășcoi den hotarul Moiceștilor den a triia parte gium(ă)tate, și din bătrânul lui Drăghici den a triia parte gium(ă)tate den hotarul Popeștilor și a Moiceștilor, ce-m cumpărat de la mătușe-me(a) Antonie cu unchiu mieu Nacul din bătrânul îi Pătrășcoi den hotarul Popiștilor gium(ă)tate, ce-m cumpărat de la Gligori Cicirbul și de la femeia lui, mătușă-me den Ol(te)nești”⁶⁸.

Un zapis nedatat îl atestă pe Costăn ot Chiriecești (Chircești) care dă paharnicului Gligore a sa ocină și moșie din Chiriecești, partea ce i se va alege, pentru că l-a „ras dumnealui de la curtenie”. Înțelegerea s-a încheiat în fața popii Toader și Rămpul de Miclești, Irimie din Miclești, Mihalcea, Stahi și Ștefan din Chircești, Mirăuță de Porcișeni⁶⁹.

⁶² BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/6a; *Documentele familiei Miclescu*, p. 95-97, nr. 41.

⁶³ BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/1; vezi și ibidem, MCCCXXXI/4a („Catastiv de moșii”).

⁶⁴ *DIR*, A. Moldova, XVII/5, p. 10, nr. 14.

⁶⁵ *DRH*, A. Moldova, XXIV, p. 186-189, nr. 202 și 203.

⁶⁶ BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/10a.

⁶⁷ BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/4c.

⁶⁸ BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/6b.

⁶⁹ BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/9a.

Paharnicul Grigore Miclescu este întâlnit în sfatul domnesc al lui Eustratie Dabija la sfârșitul anului 1665, când se stinge probabil din viață⁷⁰ sau înainte de 5 august 1666, când Iliăș Alexandru voievod volnicește pe Maria, soția răposatului Gligori „*ce-au fost păharnic mare, să fie tare și puternic(ă) cu cartea domnii mēli a opri și ține tot hotarul satului Fășcanilor din vatra satului și din căm(p), și din țarină și de tutindirile dispere Beciul de acolo, pentru căci el n-are nici o treabă acolo în satu, nici are moșie acolo în satu. Pentr-acéia să aibă al opri de la cea moșie acelu sat, căci șede acolo în satu fără isprav(ă)*”⁷¹.

Grigore Miclescu a fost căsătorit cu Măricuța / Maria Isar și împreună au avut doi băieți, Gavril și Vasile⁷². Măricuța Miclescu și cei doi feciori vor continua seria achizițiilor funciare.

David, fiul Trofanii, nepotul Căzacului din Gugești, Istrati și Gorie, fii lui Andrei, nepoții Căzacului, și Mălina, fiica Căzacului, vând „*păhărnicesăi și cuconilor dumisali, lui Vas(i)lie com(isul) și Gavril*” părțile de pe moșul lor Căzacul, ce se vor alege din Gugești, Blăgești, Mănăști și Boțești, cu loc de țarină, fânaț, vatră în sat, cu pomi, cu tot venitul locului și cu heleșteu, cu prețul de 25 de lei. Martori, la întocmirea zăpisului nedatat, au fost popa Ilie, Mărdari din Miclești, Sămion, căpitanul de Boldești, Ștefan, Ștefan Mareș, scrierea actului revenindu-i lui Gheorghe grecul⁷³. Nițu, Vasile și Sofronie, copiii Luchității, fiica lui Gavril de Chiricești (Chircești) vând la 22 mai 1677 lui Vasile și Gavril, feciorii paharnicului Grigore, partea lor de moșie din Chiricești, din vatra satului, cu loc de casă, din țarină cu pământuri, cu loc de fânaț, prisacă și heleșteu (martori: Trohin, feciorul Burghelii, Sârghi, Racleș, vătavul de stolnicei, Golâi, ce-a fost vătav lui Bosie, Toderășco biv pârcălab)⁷⁴. Cei doi frați cumpără la 9 februarie 1678 parte de moșie din Chircești a lui Cehan și soției sale Grăpina, a ginerelui Apostol și soției sale Acsăniia, cu vatră de sat, loc de heleșteu, prisacă cu pomet, fânaț, pământuri în țarină (martori: Miron Brumă, starostele Manoli, Mărdarii de Miclești, Toderășco pârcălab ot Gugești, Ionașco ot Gugești, Mihalce din Chircești și Gheorghită grecul, cel care a scris actul)⁷⁵. Clucerul Andrei, feciorul lui Darii, vinde „*păhărnicesei răpăusatului Gligori păh(arnic) și ficior(ilor) dumisali, lui Vas(i)lie com(isul) și lui Gavril pos(telnicul)*”, partea sa de ocină și moșie din satul Șerbești, ținutul Vaslui, a treia parte de sat, „*parte(a) Popascăi și parte(a) Pântelui din bătrânul Buzni*”, cu 5 locuri de prisăci, pomeți, heleșteu în părâul satului, cu vad de moară în Vaslui și vatră de sat, drept 125 de lei, bani de argint. Zăpisul, nedatat, scris de Neculai Cerchez diacul, este iscălit de Tudose Dubău vel logofăt, Alecsandru Ramandi vornic, Savin vel spătar, Mihalache Racoviță vel comis, Pavăl Ciocârlan vel paharnic⁷⁶. La 24 ianuarie 1686, Marga, fiica Mihalcei din Șerbești, vinde păhărnicesei Miclescu și fiilor ei partea de ocină și moșie din Șerbești de pe tatăl ei, cu pământuri în țarină, vatră de sat, locuri de heleșteu, vad de moară în apa Vasluiului, locuri de prisăci cu pomet și din pădurea acelu hotar (martori: Mărdari de Miclești, Apostol de Dolhești, Mărdari sân Hăidăcarul de Iași, Vasili și Ioniță Zbăn ot Șerbești, Gheorghită grecul biv vornic ot

⁷⁰ Mihai Sorin Rădulescu, Sandu Miclescu, *op. cit.*, p. 18-24.

⁷¹ ANI, Colecția Documente, 685 / 90.

⁷² Mihai Sorin Rădulescu, Sandu Miclescu, *op. cit.*

⁷³ BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/16c.

⁷⁴ BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/9b; *Documentele familiei Miclescu*, p. 276, nr. 237 (regist).

⁷⁵ BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/9c; *Documentele familiei Miclescu*, p. 276, nr. 237 (regist).

⁷⁶ BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/10b.

Gugești, scriitorul zapisului)⁷⁷. Ștefan Urmeș, Vasile Ciortea și feciorii lor - Catrina, Rucsanda, Măriuța, Iftodie, Măriia și Safta - vând la 26 mai 1686 păhărnicesei și fiilor săi a treia parte din jumătate de bătrân, partea lui Vasile Buzni din Șerbești (martori: Gheorghită grecul vornic, Mărdari Babici, Apostol de Bălțați, Golăe vătav ot Folești, Anton de Coropcenii, Apostol de Dolhești, Vasilii Tudor din Stroești și cel care a scris zapisul, Mărdarii, ce-a fost pârcălab)⁷⁸. Tot în 26 mai 1686, păhărniceasa cu fii săi, Vasile și Gavril Miclescu, cumpără partea de ocină și moșie din Șerbești a lui Pavăl călugărul ot Ciortești și a fiilor săi - Dămiian, Ioniță și Călina, „parte(a) lui Lazor Buzni den giământat(e) de bătrân a treia parte” (martori: Ghiorghită vornic de poartă, Mărdari Babici, Apostol de Bălțați, Golăi din Folești, Apostol de Coropcenii și Mărdari pârcălabul, scriitorul zapisului)⁷⁹. Ștefan Urmeș, ginerele lui Vasile Buzne și Vasile Ciortea din Ciortești vând părților lor din Șerbești păhărnicesei și celor doi fii (zapisul este datat între 27 mai 1686 și 25 martie 1687)⁸⁰.

Vasilie Giurge din Zlătărești vinde la 1 octombrie 1679 „păhărnices(ei) lui Gligorii” a lui dreaptă ocină și cumpărăturile din Micleşti, ținutul Vasluiului⁸¹, iar la 12 iunie 1680, Paraschiv căpitanul și Urăta vând păhărnicesei „și fiilor dumisali, lui Vas(i)lie și Gavril partea lor” din același sat (zapisul era iscălit de Mărdari pârcălabul)⁸². Nacul din Popești și feciorii săi, Ion, Matei, Simion și Măricuța vând la 28 decembrie 1680 păhărnicesei și „cuconilor dumisali, lui Vas(i)lachi post. și lui Gavrilas”, dreapta lor ocină, moșie și cumpărăturile din Popești și Moicești, a treia parte dintr-un bătrân ce se va alege.

*
* *

Dintre frații lui Grigore Miclescu amintim pe **Dumitrașco**, atestat la 21 septembrie 1667, alături de Gheorghită și Toderășco, nepoții paharnicului Grigore (Gligori)⁸³.

Gligorie, fiul Savei, nepotul Râmpului, vinde la 2 septembrie 1651 lui **Gheorghită din Gugești** „un loc de prisacă din sat din Fășcani” și unul din țarină, când avem ca martori pe Dumitrașco, pârcălabul de Gugești, Donosie, Ion și popa Pătrașco, cel care a scris actul de cumpărătură⁸⁴.

Iliaș Alexandru voievod volnicește la 9 mai 1667 pe Dumitrașco și Ghiorghită să fie „mari și putérnici” „a-ș(i) ține niște părți de ocin(ă) din satu din Fășcani, cari părți au cumpărături de părinții lor de Ionașco de Gugești, ce au fostu cumpăratu de la Florea Bodescul și de la Măcina înma popei Savei, și de la Roșca, ficiorul Annei Alupo(a)e din Mănțești”⁸⁵.

Toader și Irina, „feciorii Annei, nepoții Borcei vornicului de sat de Feșcani” vând la 2 martie 1630 lui **Iane Scumpul** grecul cu prețul de 20 de taleri bătuți a lor dreaptă ocină și moșie din Fășcani (Feșcani în document) „de giământate de sat den partea den

⁷⁷ BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/10e.

⁷⁸ BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/10c; *Documentele familiei Miclescu*, p. 108, nr. 56.

⁷⁹ BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/10d.

⁸⁰ *Documentele familiei Miclescu*, p. 109, nr. 57; BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/10f.

⁸¹ BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/4h („Catastiv de moșii).

⁸² BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/4i („Catastiv de moșii).

⁸³ ANI, Colecția Documente, 685/103.

⁸⁴ ANI, Colecția Documente, 587/57.

⁸⁵ ANI, Colecția Documente, 685/98.

gionsu a patra parte, ce au fost a mene noastră a Annei”⁸⁶. Iane Scumpul grecul a cumpărat și un loc de prisacă numit „La Gălușcă”, de la Arion Baico cu 20 de taleri, pe care fiul său Gheorghiță grecul din Gugești, „nepotul lui Gligorie ce-au fost păharnic mare” îl dăruiește lui Contăș al treilea logofăt la 13 iunie 1668⁸⁷, danie întărită în aceeași zi de către domnul Iliaș Alexandru, „cu loc de fânaț și de arătur(ă), ca să-i hie și de la domnia mea dreaptă ocină, și daanie, și dăruire, și uric, și întăritură, cu tot venitul, nerușeit și neclătit niciodată în véci”⁸⁸. Într-un perilipsis nedatat, probabil din 1830, este inserat rezumatul zapisului „pe cum au cumpărat Ene Scumpul de la Vasili Bărbântă toată parti(a) lui din sat din Gugești și din Blăgești, cât să va alege”⁸⁹. Zapisul din 20 septembrie 1602 și ispisocul 26 aprilie 1625 îl atestă pe fostul stolnic Luca Bărbântă și soția sa, care cumpără „o ocină de giu(m)tat(e) de sat de Blăgești, 2 părți, de la Vărvara și de la fratele ei Gliga, nepoții Călinei, drept 70 taler(i) de argint, și cu seliște(a) Șipășei” (Șipăși)⁹⁰. Documentele, cum ar fi cel din 10 martie 1670, fac referire la bătrânul Bărbântă⁹¹.

Gheorghiță a fost fiul lui Iane Scumpul și era căsătorit cu Nastasia, așa cum reiese dintr-un document din 17 mai 1669, când era vornic de poartă⁹².

Brândușa, fata lui Andrei și Ștefăniia, fata Florie, Varvara, fata lui Roman, și Bilașco vând la 3 octombrie 1651 lui Gheorghiță din Gugești „din a treia parte de satu de Bofește a treia parte”, drept 12 lei bătuți „pe cincispredzece pomântur(i)”, cu loc de heleșteu și de fânaț, din câmp, „cu tot vinitul”, printre martorii fiind Dumitrașco, pârcălab de Gugești, Căzacul, tot din Gugești, Chirila Colivă și Gligorașco din Solești și Chiriac, fratele Despei din Iași⁹³. La 10 februarie 1657, Gheorghiță din Gugești cumpără a treia parte din bătrânul Lupeias din satul Gugești, partea de ocină și moșie a Anei, femeia Chirilei, feciorul lui Ghirvasie, nepotul lui Lupeias, cu prețul de 20 de galbeni, iar actul de vânzare a fost redactat de Necula Agarici în fața lui Dumitrașco, pârcălabul din Vaslui, Căzacul, Ion, Bosie, Dămian, Nechita Rava, Baraghin, toți din Gugești, Pântea și Coilițe din Miclești, popa Ionașco, Dumitrașco Burghilea și alții⁹⁴.

Dumitră din Solești vinde în 7168 <1659 septembrie 1-1660 august 31> „a treia parte din partea popei Gongei din sat din Boțăști, 22 pământuri, dumisali lui Ghiorghiță vornicului din Gugești, dreptu doisprăzăci galbini buni, cu loc de fânaț, și din țarină, și cu vatră de sat, și din tot locul ce să va alege” în fața lui Gligorașco și Toderășco din Solești, Căzacul, Dumitrașco, pârcălabul de Gugești, „popa”, Ion, Damian, toți din Gugești, Mărdarie pârcălabul, Vasilie din Zlătărești, Ionașco biv căpitan, Cârstea grădinar din Moicești, Ionașco din Boldești, Dumitrașcu Colivă, pârcălab, și vătavul Golăi, actul fiind scris de Chirila Colivă⁹⁵.

Nechita de Dăncești, fiul lui Nechifor din Gugești vinde la 28 aprilie 1665 pârcălabului Gheorghiță partea sa ce i se va alege din Gugești și Blăgești, pentru că a „dat bani pentru mene la tre(a)ba oștii, ce s-au vinit partea mea dzăce lei bătuț”, „iară nime

⁸⁶ DRH, A. Moldova, XX, p. 235, nr. 229.

⁸⁷ ANI, Colecția Documente, 409/27.

⁸⁸ ANI, Colecția Documente, 685/105.

⁸⁹ ANI, Colecția Documente, 406/101.

⁹⁰ ANI, Colecția Documente, 410/10.

⁹¹ ANI, Colecția Documente, 410/6.

⁹² ANI, Colecția Documente, 409/30.

⁹³ ANI, Colecția Documente, 409/14.

⁹⁴ ANI, Colecția Documente, 412/60.

⁹⁵ ANI, Colecția Documente, 409/10.

dintru oameni să n-aibă tre(a)bă întru această tocmală, că la această tre(a)bă împărăte(a)scă n-au vrut nime să dea bani pentru mene, ce-au fost tre(a)ba oștii”. Martorii provin din satul Protopopești, anume Ștefan vornicul, Pănteleiu, Danciu, Ghiorghe, Irimia, Costantin, vătamanul Onaca, Gligorie Tufeș, socrul vânzătorului din Dăncești, Vasile Dop, la care se adaugă și Toderiță, fiul popii din Mircești, zapisul fiind scris de preotul Vasile⁹⁶. Gorie și soția sa Chelsăe vând părcălabului Gheorghită partea lor din Chiricești (Chircești) drept 10 taleri bătuți, doi boi și o vacă stearpă (documentul este nedatat)⁹⁷.

Dumitrașco și Andreiu Buciumaș, feciorii lui Gligori Buciumaș din Solești, vând la 7 august 1667 lui **Gheorghită grecul** partea lor din satul Boțești care a fost a lui Buciumaș cel bătrân, 20 de pământuri drept 20 de lei bătuți.

Gheorghită grecul din Gugești dăruiește la 13 iunie 1668 lui Contăș logofătul al treilea „un loc de prisacă ce să chiiamă la Gălușcă, cu tot venitul ce va fi, cu loc de fânaț și de arătur(ă)”. Îscălitura sa este însoțită de un sigiliu octogonal cu o acvilă bicefală utilizată de Cantacuzini, Paleologi, dar și de personaje cu origini grecești, așa cum este donatorul nostru⁹⁸. Dania este întărită de domnul Iliaș Alexandru în aceeași zi⁹⁹.

Dumitrăni și Gligorașco, fiii lui Simion din Solești, Albul și frații săi, feciorii lui Andreiu, nepoții lui Simion, Costantin, și frații săi, feciorii popii Ghiorghe, nepoții lui Simion, Vasile cu frații săi, feciorii lui Toderășco, nepoții lui Simion, Gavril și frații săi, feciorii lui Dumbravă, nepoții lui Simion, Stratul, nepotul lui Simion, vând la 17 mai 1669 lui Ghiorghe, vornicul de gloată, părțile lor „de moșie și din cumpăratur(ă) ce-am avut de pre moșul nostru popa Gonțea din Boțești doadzăci și doauă de pământuri, și cu vatră de sat, și cu loc de fânaț, și cu loc de hăleșteu, dreptu doadzăci și cince de lei bătuți, și din tot locul cu tot vinitul”. Gligorașco, fiul lui Simion din Solești, îi dăruiește partea sa din Boțești¹⁰⁰.

Vornicul de poartă Gheorghită primea la 27 aprilie 1669 de la Gligori, fiul Savii, nepotul lui Ștefan Râmpul din satul Fâșcani, „un loc de prisacă ce iaste la sat la Fâșcani”¹⁰¹.

Gheorghe Duca voievod poruncește la 20 mai 1669 lui Bosie din Gugești să cerceteze împresurarea părții de moșie a lui Pinteleiu de către Gheorghită vornicul de poartă, ce o avea „de pre moșu-său Cupcea”¹⁰². Păntelei, fiul lui Dumitru Cupcea, din satul Gugești, vinde la 27 mai 1669 vornicului de poartă Ghiorghe, fiul lui Iane Scumpul, „dire(a)ptă ocină și moșie din sat din Gugești ce au fostu un bătrân partea tătâne-meu a lui Dumitru, ficiorul Cupcii”, drept 25 de lei bani gata. „Așijderilea au perit și doi boi a lui Iane Scumpului ce au fostu tată dumisali lui Ghiorghe vornicului în dzălele Radului vodă pentru cislă țărănească ce au fostu partea tătâne-miu a lui Dumitru Cupcii de acolo din sat din Gugești, și s-au fostu prițuit și acește boi dreptu doadzăci de taleri. Deci eu n-amu avut puteri să întorcu boii și m-am tocmitecu dumnealui de mi-(a)u mai dat pre lângă boi doauădzăci și cinci de lei bani gata carei fac cu boii patrudzăci și cinci de lei bătuți. Deci acmu să fie ocina istovită, acel bătrân ce-au fostu a tătâne-miu Cupcii ce l-au fostu fiindu dumnealor de la Radul vodă”¹⁰³.

⁹⁶ ANI, Colecția Documente, 409/21.

⁹⁷ BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/9g.

⁹⁸ ANI, Colecția Documente, 409/27.

⁹⁹ ANI, Colecția Documente, 685/105.

¹⁰⁰ ANI, Colecția Documente, 409/29.

¹⁰¹ ANI, Colecția Documente, 685/108.

¹⁰² ANI, Colecția Documente, 409/32.

¹⁰³ ANI, Colecția Documente, 409/30.

Gheorghe Duca voievod poruncește la 20 mai 1670 fostului agă Ștefan și lui Lazor din Tăbălăești să cerceteze pricina dintre Ghiorghîță vornicul și răzeșii din Boțești pentru o bucată de loc¹⁰⁴.

Istratie, feciorul lui Pătrașcu de Glodeni, Dumitrașcu și Macrina, feciorii lui Pătrașcu vând vornicului Gheorghîță din Gugești la 9 iulie 1670 partea de ocină din Gugești și Blăgești „*ce au fustu neguțat tată nustru Pătrașcu*” „*drept 20 lei bătuți, și au fustu dat tătâne nustru patru lei, apui după neguțul tătâne nustru am luat iau Istratie dzeci lei, și iau Vasilie zet Pătrașcu și cu femeia me Macrina am luat cinci lei și giunătaate*”¹⁰⁵.

Dumitrașco, fiul popii Mătei, cu soția sa Ioana, și sora sa Ștefănia, fetele Anghelinii, nepoatele lui Nichifor din Gugești, vând la 10 iulie 1672 lui Ghiorghîță biv vornic a lor ocină de pe moșul lor Nichifor „*ce să va alége giunătaate de parte a mâne-noastră Anghelinii, fătii lui Nechifor, din satu din Gugești, și din Blăgești*”¹⁰⁶.

Dumitrașcu Cantacuzino voievod scrie la 25 mai 1685 lui Ghiorghîță grecul ce a fost vornic, să aleagă partea de moșie a Vasâlcăi, fata Corbului din Gugești, din vatra satului, câmp, țarină, pădure, grădini și fânaț¹⁰⁷. Vasilca, fata Corboaei, cu feciorii ei, Neculai și Iorga, vând la 5 august 1685 „*parte(a) mâne-me(a) din sat din Gugești și di în Blăgești, vâru-mieu lui Ghiorghîtea dreptu 12 lei*”. Vasilca primește un bou prețuit la 6 lei, restul banilor urmând să-i ia la crăciun, sumă luată de Soltana „*cu frati-miu Neculai la moarte(a) mamei*”¹⁰⁸.

Constantin Cantemir voievod poruncește la 12 noiembrie 1685 lui „*Grecul vornicul de la Gugești*” să cerceteze jalba stolnicelului Moscu pentru un bou „*de s-au dat la carăle cele de oast(e), cându ai făcut tu atuncea boi de oaste când au fost Duca vodă la Beci, și până acmu boul nu i sau mai plinit*”¹⁰⁹.

La 22 decembrie 1686, Constantin Cantemir poruncește lui Mărdarie Băduț să cerceteze pricinile dintre Gheorghîță de Gugești și Donosoae „*zicându Ghiorghîță că i-au luat o vacă cu vițal fără de nici o treabă*”, cu Apostol, feciorul Tomei care iar fi „*luat o teacă de-argint fără de nici o treabă*”, cu Mihai Curagău, fost călăraș de Țarigrad, pentru „*un (c)al de olac și samă de cal nu i-au da(t) și i-au prăpădit calu*” și cu „*feciorii lui Bosii, zicând că i-au mâncat mascurii lor un pământu de mălai, precum are și ispășeari și i-au ales ispășeari doauă părți mâncate și una nemâncată*”¹¹⁰.

Ștefănie, fiica Florei din Boțești, cu fiica sa Maria și ginerele Ivașco, vând la 10 iulie 1690 „*o parte de ocină ce să va alegé parte(a) tătâni-meu din sat din Boțești, cu tot venitul, cu loc de arat, și cu loc de fânațe, ace(a)stă parte o am fost vândut mai (în)ainte în zălele lui Ștefan vod(ă) Ghiorghî dumisal(e) lu(i) Ghiorghîță din Boțești*”¹¹¹.

Documentele cercetate îi atestă pe Gheorghîță grecul și Toader grecul (martor la 15 aprilie 1722¹¹²). Monahii Anton Hăidan din Porcișeni și Ioanichie au dat o mărturie lui Toader grecul la 13 august 1757 pentru locul de prisacă și livadă „*despre apus din d(e)al de casa*” acestuia din Boțești, făcut „*dintreg în dumbrav(ă) Ștefan grecul, încă până a nu să însura, în holteie lui, fiindu-i și ședere(a) lui acole în livadă, și acole s-au însurat și pe*

¹⁰⁴ ANI, Colecția Documente, 409/35.

¹⁰⁵ ANI, Colecția Documente, 409/40.

¹⁰⁶ ANI, Colecția Documente, 409/39.

¹⁰⁷ ANI, Colecția Documente, 409/47.

¹⁰⁸ ANI, Colecția Documente, 416/22.

¹⁰⁹ ANI, Colecția Documente, 409/48.

¹¹⁰ ANI, Colecția Documente, 409/49.

¹¹¹ ANI, Colecția Documente, 409/43.

¹¹² ANI, Colecția Documente, 410/17.

urmă și(i)-au făcut cas(ă) di vale dé prisac(ă) în siliște(a) Boțeștilor, cari știe și Gligoraș Bosie di pe atunce, iar frate-seu Neculaiu grecul nici o tr(e)abă n-au avut la ace(a) discălicătur(ă) și livad(ă), nici s-au amestecat cât au trăit”¹¹³. Zapisul din 14 aprilie 1707 a fost scris de Nicolai sânn Grecul vornic ot Gugești iar printre martori se regăsește și Ștefan Grecul din Solești¹¹⁴.

Ecaterina arăta la 14 februarie 1811 că este „fiica răposatului Costandin Bosie biv 2 log(o)f(ă)t și a Aniții, nepoată Mariei, strenpoata lui Neculai grecul, prestrenpoată Irinii griacă” și încredințează pentru părțile mamei sale din Boțești, Gugești, Blăgești, Fâșcani și Gugul, „cari i s-au tras baștină di pe strămoașă-sa Irina griacă”¹¹⁵.

Frații Vasile și Gavril Miclescu¹¹⁶

Grigore și Măricuța Miclescu au avut doi băieți, Vasile și Gavril. **Vasile jicnicerul**, fratele biv vel vornicului Gavril Miclescu, fiul biv vel paharnicului Gligorie (Grigore), avea moșii în Bărboși¹¹⁷ și Mogoșești, situate în hotarul Podolenilor (conform documentelor cercetate, cum ar fi și cel din 7224 <1715 septembrie 1-1716 august 31>¹¹⁸, vândute împreună cu moșia Lucani/Luncani, fratelui său Gavril, potrivit izvodului de moșii

¹¹³ ANI, Colecția Documente, 410/23.

¹¹⁴ BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/9f; *Documentele familiei Miclescu*, p. 276, nr. 237 (regist).

¹¹⁵ ANI, Colecția Documente, 462 / 39.

¹¹⁶ Despre Gavril Miclescu, v. Mihai-Bogdan Atanasiu, *Din lumea cronicarului Ion Neculce. Studiu prosopografic*, Cuvânt înainte de Ștefan S. Gorovei, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2015, p. 436-444.

¹¹⁷ Vasile Lupu judeca la 17 octombrie 1637 procesul dintre marele spătar Grigore Ureche și rudele răposatului Isac Balica pentru satul Podoleni. Mare logofăt era Gavril Mătiaș. Grigore Ureche susține că „*acel sat este dreaptă ocină a nepotului său Nicolae Ureche*”. Grigore Ureche și nepotul său Nicolae Ureche, nepoții lui Andrei hatmanul, câștigă procesul (DRH, A. Moldova, XXIV, p. 184-186, nr. 201); Nicolae Ureche, fost spătar, mărturisea la 18 iunie 1654 în Podoleni despre pâra pe care o avea cu Vlad de Bărboși în fața domnului Vasile Lupu „*cându au fost Gavrilas log(o)f(ă)t mar(e)*” - Gavril Mătiaș - și a fost însărcinat „*logofătul pre Iachim Tăț(e)scul <Tețescul> de-au ales acea bucată de loc dispre hotarul Podoleanilor cătră hotarul Bărboșilor și au pus stâlpi*”. Nemulțumit, Nicolae Ureche se plânge din nou domnului în timpul marelui logofăt Toderașco și „*au trimis Vas(i)lie vodă carte la Poponeț iuzbașea să strângă oameni buni și să leapede acei stâlpi de unde i-au pus Iachim Tățescul*”. Nicolae Ureche își arată nemulțumire și domnului Gheorghe Ștefan care l-a desemnat spre cercetarea pricinii pe „*Neaniul ce-au fost vornic*” (vezi BAR, Documente istorice, DCXXIII/66); La 4 august 1654, Gheorghe Ștefan întărește înțelegerea făcută în fața lui Neaniul, fostul vornic, de Vlad și soția sa Mărica, „*nepoți și stren(e)poți Micului Bărbosul*” cu fostul spătar Nicolae Ureche: „*au socotit și s-au tocmnit și s-au împăcat ei dinnaintea acelor oameni buni și au împărțit acea bucată de loc în doao, și s-au pus și stlăpi despre Podoleani din poian(ă) din sus de grădinile Bărboșilor ce-s pre valea Lucanilor, de acol(o) dreptu preste gura vei(i) Măceșului în culmea dealului în capul dumbrăvei pre culmea vâi(i) Lupului, și de acolea în dreptul locului alătura cu valea Lupului în țarmurile Prutului dreptul vadul Ciorăștilor, de acolea în gios pre Prut pân(ă) din gios de gura gârlei, pân(ă) în hotarul Drăceanilor în dreptul locului preste balta Igogoe, în sus spre apus până în stlăpul Petrei pân(ă) unde să adună cu hotarul Folfăeștilor în hotar bătreni. Atât iasti tot hotarul Bărboșilor*” (BAR, Documente istorice, DCXXIII/66). Satul devine obiectul schimbului dintre Safta, soția lui Nicolae Ureche, și Racoviță Cehan, unchiul său (Radu Rosetti, *Cronica Bohotinului*, în „Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice”, s. II, XXVIII, 1905, p. 260-270); a se vedea și Petronel Zahariuc, *Țara Moldovei în vremea lui Gheorghe Ștefan voievod*, p. 413, nota 234.

¹¹⁸ BAR, Documente istorice, DCXXIII/152.

însemnate în condica logofătului Gavril Miclescu din 1726-1728¹¹⁹. Marele paharnic Grigore cumpără cu 60 de lei bătuți de la frații Vasilie, Mavrichie, Onoghia, Micaa, Antonia, feciorii Sorii, nepoții Giurgii, dar și de la Micul, Dumitrașcu, Gavril, Pacul, Macsân, Anița și Paraschiva, feciorii Acsiniei, nepoții lui Dumitru Cârnu, „a lor direaptă ocină și moșie din saat din Mogoșești”, doi bătrâni din trei, cu vatră de sat, pământ în țarină, loc de fânaș și câmp, din pădure, poieni și pomeți, cu tot venitul. De la soții Vlad și Mărica, nepoții și strănepoții Micului Bărbosul, cumpără părțile lor din Bărboși, ținutul Fălciu, drept o sută de taleri bătuți. Mărica Vlădoae de Mogoșești îi dă paharnicului Grigore partea ei de ocină și moșie din satul Luncani „pentru o greșaal(ă) a unui ficior a ei, a lui Costantin, carile au furaat nești bucate alui nostru cinstit și credincios boiaren Gligorie marili păharnic, și cu multă plecare și rugămente au cădzut Mărica Vlădoae de i-au (i)ertaat capul lui Costantin”. Stăpânirea pe părțile amintite mai sus îi este întărită marelui paharnic Grigore de către domnul Ștefăniță Lupu la 5 septembrie 1669¹²⁰.

Vasile Miclescu, „fiind scăpat și bolnav” le vinde domnului Mihai Racoviță cu 300 de lei, bani luați după moartea sa de soție, pe care „i-au istovit pi ci li-au trebuit, pe trebile lor”, realitate consemnată în diata biv vel logofătului Gavril Miclescu din 22 noiembrie 1741¹²¹. Astfel, Vasile Miclescu biv jicnicer își vinde la 20 martie 1721 domnului Mihai Racoviță partea de ocini și moșii din Bărboși și Luncani „osăbit de fratemieu dumnealui Gavril biv vel vornic”, „începându-s(e) hotarul despre Podoleani dintr-un stâlp de piatră, din poiana din sus de grădinili Bărboșilor, ce-s pré valea Luncanilor, de acolo drept peste gura văi(i) Măceșului, în culmea dealului, în capul dumberăvii, pre culmea văi(i) Lupului, și de acolo în dreptul locului alătura cu valea Lupului în țarmurili Prutului, drept vadul Ciorăștilor. De acol(o) în gios pre Prut, păn(ă) din gios de gura gârlei păn(ă) în hotarul Drăceanilor, în dreptul locului preste balta îi Gogoe, în sus spré apus păn(ă) în stâlpul Petrei, păn(ă) unde să adună cu hotarul Folfăeștilor în hotară bătrâne. Așijderi i-am mai vândut mării sali și doi bătrâni din sat din Mog(o)șăști, cari acést sat Mogoșăștii înblă tot satul de să înparte pe trei bătrâni și eu i-am vândut mării sali doi bătrâni cu tot venitul”. Părțile vândute se învecinau cu satul Podoleni, proprietatea domnului Mihai Racoviță¹²².

Mihai Racoviță poruncește la 6 aprilie 1721 lui Cărste al doilea paharnic să hotărască moșiile cumpărate de domn de la Vasile jicnicer, fratele marelui vornic Gavril Miclescu¹²³. Domnul Mihai Racoviță va cumpăra la 3 mai 1722 partea de ocină a popii Toma Kogălniceanu, fiul lui Tănase, jumătate de poiană cu „pomăt”, loc de grădină și prisacă „ce este pe vale(a) Arsurii în locul Mogoșeștilor, la ținutul Fălciului”, pe care vânzătorul le avea danie de la Chelsie, fiica lui Sanson (Samson) și de la fiul ei Toderachi din Drăceni (Drânceni)¹²⁴.

¹¹⁹ Documentele familiei Miclescu, p. 152, nr. 111; a se vedea și BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/27.

¹²⁰ BAR, Documente istorice, DCXXIII/74.

¹²¹ Documentele familiei Miclescu, p. 162, nr. 122; într-un izvod din 25-26 mai 1743 este însemnat și un ispisoc de la Mihai Racoviță „pe parte de Bărboși și de alte moșii” (ibidem, p. 165, nr. 123); a se vedea și BAR, Colecția Documente, MCCCXXXI/27.

¹²² BAR, Documente istorice, DCXXIII/146.

¹²³ BAR, Documente istorice, DCXXIII/147; BAR, Documente istorice, CMLII/4, nr. 3 din „Perilipsis di pi scrisori ce-au arătat vechilul Sf(in)tei Măn(ă)stiri Fâstâci”.

¹²⁴ BAR, Documente istorice, DCXXIII/155; Mihai Racoviță întărește la 30 octombrie 1718 lui Vasile Kogălniceanu o livadă în valea Arsurii, lăsate danie de Apostol Kogălniceanu, nepotului de frate Vasile Kogălniceanu, fiul Sandului Kogălniceanu; a se vedea Gheorghe Ghibănescu, Surete și

Jicnicerul Vasile Miclescu stăpânea și moșiile Cojeri, Hioci și părți din Stoișești, moștenite probabil de la tatăl său, pe care le-a vândut vornicului Lupu Costache¹²⁵. Satul Răcești și părțile din Fântânele ot Tecuci sunt date de Vasile Miclescu hatmanului Bogdan „pentru ca să-i scoată Pârcălbie ot Tecuci și Pârcălbie nu i-au scos și zapisile s-au prăpădit la hatmanul Bogdan”¹²⁶.

Mireuță și feciorii Măricuței, sora sa, vând la 28 mai 1664 vel paharnicului Gavril a lor dreaptă ocină și moșie din Gugești și Blăgești, ce au avut de pe „înmă mea” Anisăe, fata lui Nechifor din Gugești, „ce-au fost dup(ă) Tadica ot Șurinești”. La „tocmală” au fost prezenți: Neculai Racoviță hatmanul, Apostolachi vtori spătar, Vasilie căpitan de Zlătărești, nepotul lui Todosăe, Frimul din Dăncești, Pătrașco din Glodeni, Apostol Purnar din Mănjăști, Cazacul, Dămian, Andrei aprodul și Păpăluță din Gugești, Ifteni din Mircești, Andronic din Șurinești și Gorie sin Patrașco din Glodeni¹²⁷.

Postelnicul **Gavril Miclescu** cumpără la 5 ianuarie 1695 partea de ocină din Șerbești („a triia parte, un bătrân întreg”) a lui Apostul, feciorul lui Savin din Coropcenii și soției sale Ioana, a lui Andreiu, Ștefan și Rucsanda, fiii lui Gavril Cârlig, Necula, ginerile Lui Chiriace, Ioana, fiica sa, și sora lui Măricuța, feciorii Băluții din Șerbești, de la Cârșina buliucbășoie cu fiul Păvălașco, Ion Ardzino cu fiul Ștefan și fetele lui Țiganca și Mica; Marga și Ghiniia, fetele Mihalci¹²⁸.

Potrivit zapisului din 12 septembrie 1696, Gavril Miclescu a cumpărat partea de moșie părintească de la Palaghie Irimias și de la feciorii ei, Mărdari, Arteni, Gligoraș, Nastasia (Nastasăe), Mica și Hilina, dar și părțile Vasălcăi (cumpărate de Șușul și Crăciun), a lui Paraschiv, Buna (a treia parte cumpărată de Hilip), Sofronie, Coile (în rezumatul documentului nu este precizat locul unde se aflau aceste părți de moșie, dar apreciem cu probabilitate că erau din Miclești)¹²⁹. Onică, fiul Buligăi (în text, Buliha) din Miclești, Paraschiv, Cununa, Vasilca și Maria (frați și surori) își vând părțile din Miclești cu 25 de lei lui Gavril Miclescu¹³⁰.

Paharnicul Gavril Miclescu cumpără jumătate de sat din Chircești la 30 iulie 1698 de la comisul Gligoraș Jora, fiul clucerului Constantin Jora. Gligoraș Jora a vândut inițial această parte de sat vel stolnicului Ilie Enachi „zăcându că este n(e)am, făcându meșterșug ca-s(ă) ia preț mai mari”, însă Gavril Miclescu, megieș și cumpărător în Chircești, a luat zapisul prin decizia divanului „den mâna lui Ilie Enachi stol(nic) și s-au aș(e)zat cu Gligoraș Jora și i-au dat o sut(ă) și șeptizăci”¹³¹. Comisul Gligoraș Jora se judecase la 25 martie 1698 în fața domnului Antioh Cantemir și a Sfatului domnesc cu Tofan sânn Mihalcea și Sava Zlătarul pentru satul Chircești. Gligoraș Jora avea jumătate de sat de la strămoașa lor Solomie Mogâldoe și a prezentat ispisocul de împărțea de la Vasile Lupu

izvoade, XXV, p. LXXIX; a se vedea și Constantin Partene, *Arsura-vatră de istorie*, Editura Sfera, Bârlad, 2008, p. 86.

¹²⁵ *Documentele familiei Miclescu*, p. 152, nr. 111; BAR, Colecția Documente, MCCCXXXI/26; Costin Clit, *Cojeri-un sat dispărut de la ținutul istoric al Fălciului*, în „Carpica”, Bacău, XLVII, 2018, p. 147.

¹²⁶ *Documentele familiei Miclescu*, p. 152, nr. 111; BAR, Colecția Documente, MCCCXXXI/28.

¹²⁷ BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/16a.

¹²⁸ *Documentele familiei Miclescu*, p. 115-116, nr. 66; BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/10g.

¹²⁹ BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/5a.

¹³⁰ BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/5b.

¹³¹ BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/9d; *Documentele familiei Miclescu*, p. 276, nr. 237 (regist).

„prin care s-au vinit în parte(a) Solomii Mogâldei giumătate de sat din Chiriecești și cu alte săliști”. Domnul i-a dat rămași pe Tofan, Sava Zlătarul și răzeșii lor¹³².

Apostol Urmeș și Dochia, fiica lui Ion din satul Chiriecești (Chircești), și fetele lor Mărie și Tudosca, vând paharnicului Gavril Miclescu la 14 aprilie 1707 a lor parte de ocină din Chircești (bătrânul Ion), pe apa Vasluiului, partea socrului său, din țarină, fânaș, pădure, loc de prisacă, livadă de pomat, loc de heleșteu, din vatra satului, cu 30 de lei (martori: Ștefan grecul de Solești, Sămion Turt(ă) (?) ot Boldești, Sălion, Mihalachi, toți din Boldești, Mihalcea ot Chiriecești/Chircești, Gligori sâ n Mărdari ot Știuboră n(i), Nicolai sâ n Grecul vornic ot Gugești, scriitorul zapisului)¹³³.

Mărie, sora lui Pătrașco, fata lui Toader, strănepoata Ilenii, sora lui Toader Ploscă, împreună cu ginerele ei Gavril Croitor vinde la 15 iulie 1714 lui Gavril Miclescu, fost vornic de Țara de Jos, a ei dreaptă ocină și moșie din satul Chiriecești (Chircești) jumătate din a patra parte. Vânătoarea avea partea de moșie rămasă de la Pătrașco, care la rândul său o avea „răscumpăratur(ă) de la Mărie și frate-său Onil, ficior lui Vasilie Bătros, iar lui Vas(i)lie tat(ă)lui lor le-au fost cumpăratur(ă) de la Ștefan Cânt(ă)celi (?), car(e) apoi această parti di moșie au ținut-o și Gligorie Cânt(ă)celi (?) pân(ă) la mo(a)rte(a) lui, că i-au fost și lui cumpăratur(ă) de la Larion și de la unchiu-său Gligor(e) Janta și fimeia lui Parasca și ficiorului lor Irimii, ca să-l grijască și să-l comânde pe Gorii. Deci Gligori Janta neavându putere ca să-l grijască pre mortul au fost scos acea parte de ocină(ă) la vânzari și o au cumpărat frate-mieu Pătrașco sâ n Toader de-(a)u grijit el pe Gorie pe cum mărturisăscu zapisul cel bătrân a vânzătorilor”. Vânătoarea dă totodată cumpărătorului un uric bătrân de la Ștefan vodă, trei zapise și un ispisoc de la Antioh vodă (martori: Dumitrașco Calmugchi (Calmuschi?) căpitan, Toader armaș, Bejan Hudici vornic de gloată, Vasilie Rojniț vornic, Ion Corbul vornic, Manolachi vornic, Vasilei Negul uricar și scriitorul zapisului, Axintie uricarul)¹³⁴.

Părțile de ocină din Chircești ale vel logofătului Gavril Miclescu sunt alese la 23 mai 1715 de Bejan Hudici vornic glotni și Savin uricarul¹³⁵. Ne vom folosi de o altă copie a mărturiei hotarnice amintite. Astfel, hotarnicii purced „pre semnili locului înpregiurul hotarului începându întâi din piscul Budăiului la dial spre răs(ă)rit, alătur(e) cu hotarul Părșen(i)lor în pădure, prin fântâna Bolboțai pân(ă) în grop(i), și în sus pen pădure, pân(ă) în șanțul Cetățuii, și zare(a) d(e)alului în sus sp(r)e Șerbești pân(ă) în Poiana Grecului, de (a)cole drumul pin dumbrav(ă) spre apus pân(ă) margini(a) dumbrăvii fr(a)supra văi(i) Red(i)ului în obârșie văi(i) Pârșciului s-au făcut bour într-un stejar, de acol(o) în gios la un stâl(p) vechi lângă hotarul Șerbeștilor, și-n gios pân(ă) unde să înpreun(ă) hotarul Chirieceștilor cu a Șerbeștilor s-au pus stâl(p), și de (a)col(o) la vali spre apus pân(ă) în capul piscului Dumi(i), iar de (a)colo drum(ul) în gios pân(ă) lângă movila lui Purcel și pân(ă) în hotarul Micleștilor și la vali pe lângă hotarul Micleștilor și pen Glodu pân(ă) în zare(a) dialului despre răs(ă)rit și zare(a) fialului în sus pân(ă) în piscul Budăiului, și acol(o) să înpreun(ă) hotarul, și s-au măsurat den dumbrav(a) Șirbeștilor den obârșii văi(i) Purcelului dentr-un stej(ar) ce s-au făcut buour în gios pe mijlocul hotarului pân(ă) la un stâlp de cătră Miclești, și s-au aflat 181 funi(i), și fun(ia) câte 20 stânj(e)n(i) și stânjînul 8 palme. Și s-au venit dumisali 70 funi(i) den gios de cătră Miclești, unde este

¹³² BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/9h.

¹³³ BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/9f; *Documentele familiei Miclescu*, p. 276, nr. 237 (regest).

¹³⁴ BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/9e; *Documentele familiei Miclescu*, p. 276, nr. 237 (regest).

¹³⁵ *Documentele familie Miclescu*, p. 141-142, nr. 99.

un stâlp vechi, fără 2 funi(i) ce s-au dat răz(e)șilor den parte(a) dumisali. Și s-au măsurat și pe zare(a) dialului despre răs(ă)rit și s-au vinit dumisali log(o)ff(ătului) 60 funi(i), iar parte(a) den gios, iar răzeșilor s-au dat parte(a) den suscum li s-a vin(i)”.¹³⁶

Mihai Răcoviță îi întărește fostului mare vornic Gavril Miclescu la 1 iulie 1724 stăpânirea pe vecinii din neamurile Munteanu, Râmpul (Chiriac și feciorii săi) și alții cu care s-a judecat vornicul în fața divanului domnesc, unde sunt dovediți vecini stăpâniți de paharnicul Gligore Miclescu („pre cești vecini i-am dat și i-am întărit dumisali și cu această carti ca să fie direpți vecini, ei și ficiori(i) lor și cu tot rodul lor ce-s va alege dentru dânșii”); apoi pe Dumitrașco vizitiul, Ion Porcul și fratele său Sandul Cărcii, a căror tată ar fi fost păcurar; pe Toader Poloboc, feciorul lui Simion, care se considera „moșan den sat den Boldești” cu care a avut pâra la divan, de unde „s-au dat de grumaz pe mâna dumisali ca să-i hie drept vecin, el și ficiori(i) lui și tot rodul lui”; apoi îi întărește pe Golâi snă Lupașco, nepotul lui Crăciun, care susținea că este „de moșii den sat den Zlătărești”, sat despre care s-a aflat „vândut de răzești la dumnealui vor. Iordachi”; îi întărește pe Miron Rutco și feciorii lui, vecini drepți din satul Ruseni, „adeverit dent(r)-o carti a răpăusatului Vas(i)lie vod(ă) în cari scrie c-au adus Gligori comisul, părinteli vor(nicului) pe Rutco rus, tat(ăl) lui Miron, și pe alți rus(i), oameni strein(i) și i-au aș(e)zat la sat la Rus(e)ni¹³⁷ și-ncă acel Rutco rusul de multă vremi au fost fugit den sat den Micleşti, și acmu aflându pi ficiorul lui pe acesta pe Miron Rutco și aducându-l aici, el s-au sculat și au fugit”.¹³⁸ Rusenii (Răsnii) sunt înglobați în satul Micleşti¹³⁹. În privința vecinilor cu care s-a pârât în fața divanului domnesc Gavril Miclescu biv vel vornic este dată și o mărturie, probabil înainte de 1 iulie 1724, de mitropolitul Gheorghe, Ilie Catargiul vel logofăt, Darie Donici vel vornic, Ștefan Ruset vel vornic, Dumitrașcu Racoviță hatman, Costantin Costachi vel spătar, Sandul Sturdzea vel ban, Costantin Ruset vel paharnic, Iordache Cantacuzino vel vistiernic, Gavril Costachi vel stolnic, Toader Pălade vel comis, Costachi vel medelnicer, Iordache Costachi vel clucer, Lupul Gheuca sărdar, Toader Costache treti logofăt, Cucoranul și Anghelachi, vornici glotnii. Mitropolitul și boierii conchid în mărturie existența altor vecini „rășchiraț(i) pen țar(ă) și un(ii) au fost și de faț(ă) și n-au (i)eșit la divan și sântu și zapis(e) și cărți g(ospo)d pentru unii, dar pentru uni(i) nu sânt, dar să știu anumi”.¹⁴⁰ Constantin Duca dă o carte domneacă de volnicie vornicului Gavril Miclescu între 1 septembrie și 8 decembrie 1695 (veleatul 7204) pentru Hariton, fiul lui Gligori Râmpul, „fugit ... unde l-ar afla pe cel Hariton să-l ia de grumază ca pre un vecin și să-l ducă la sat la Micleşti”.¹⁴¹ Sârghi Golăe, fiul lui Lupașco, nepotul lui Crăciun Pizdinco, condestă statul de vecin și se consideră „om de moșie den sat den Zlătărești”, aserțiune susținută de mărturia mincinoasă dată de popa Bantăș și alții. Grigore al II-lea Ghica îl reîntărește pe Sârghi Golăe ca vecin al logofătului Gavril Miclescu la 21 aprilie 1721.¹⁴²

Gavril Miclescu se implică din porunca domniei și ca hotarnic. Astfel, la 3 iulie 1714 primește porunca domnului Nicolae Mavrocordat pentru a cerceta împreună cu

¹³⁶ BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/9j.

¹³⁷ „Gligor păh(arnicul) părinteli dumisali, au adus mulți o(a)meni strein(i) ruș(i) și i-au așezat la sat la Rusăni” (a se vedea mărturia); BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/5g.

¹³⁸ BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/5f.

¹³⁹ *Documentele familie Miclescu*, p. 463 (Indicele de nume).

¹⁴⁰ BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/5g.

¹⁴¹ *Ibidem*; BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/5h.

¹⁴² BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/5h.

Constantin, feciorul Frățiții, pricina dintre Toader Huhule, ginerele lui Aliuș, cu biv medelnicerul Vasile Burghеле și Chiriac pentru părțile de moșie din Ghibarțu¹⁴³.

Gavril Miclescu a fost căsătorit în două rânduri. Prima oară cu **Catrina**, fiica marelui logofăt Tudosie Dubău, moartă de tânără, cu care a avut pe **Costandin, pitar**, care a fost căsătorit întâi cu Nastasia, fiica vornicului Manolache Ruset, fiind cununați de Mihai vodă Racoviță, iar a doua oară cu Catrina, fiica marelui logofăt Constantin Sturza; a mai avut pe **Maria**, căsătorită cu biv vel medelnicerul Costandin Donici, pe **Anisia**, căsătorită cu medelnicerul Lupul Bogdan și pe **Ștefan**. A doua oară, Gavril Miclescu a fost căsătorit cu **Bălașa**, fiica hatmanului Moreanu, cu care a avut pe **Neculai, Sandu, Ioniță, Safta** și **Paraschiva**¹⁴⁴.

Ștefan Miclescu vtorii spătar este întâlnit ca martor la 5 ianuarie 1692¹⁴⁵. Gligoraș Mardarii, Ștefan, fiul lui Gavril Miclescu, „*ce-au fostu logofăt mare, și ficiorii Grecului, și alte săminții a lor*” aveau pâră în 1730 cu Toader Gianta, Ion Bosie, Trohin Bosie, Gligorașco Bodescu și Toader Bârsă, despre care primii se plâng de împresurarea „*părțile lor ce au la Gugești și la Blăgești*”. Conform hotarnicei din 3 iulie 1730 semnată de vel logofătul Iordachi Cantacuzino, spătarul Lupul Cărste, hotarnicii Gligori Cucoranul vornic și Vasili uricar, Toader Gianta și ceilalți ai săi au primit partea din sus „*avându case și besearică dispre păduri*” „*și pe dré(se)le lor ce-au avut de cumpărături și de baștină, împărțindu-să pe 6 bătrâni*”. Mărturia hotarnică atestă toponime locale de delimitare a părților de moșie ca: izvorul Mănăstirii, valea lui Gugu, gura Albinii, piscul Bulaiului, hotarul logofătului Gavrilas Miclescul, puțul lui Treschi, rediul lui Bealivachi, valea Cioarăi, rediul Tăoștilor, izvoarele teiului, iazul Blăgeștilor. „*Și pen(tru) izvoar(ă)le di la M(ă)n(ă)stire fiind învoial(ă) între dânșii, au rămas izvoar(ă)le teiului a săminței Căzacului și a lui Treschi, iară pentru izvorul M(ă)n(ă)stirii, carele iaste din sus de peatră, au rămas să fie a dum(i)sali logofătului și a lui Mărdari clucerului, și a nepoților lui, ficiorii Grécului, și a altor săminții cé sint a dumisali. Așjidirili și pentru două iazuri fiind învoial(ă) între dânșii li s-au dat lor iazul Blăgeștilor, măcar că s-au vinit pe locul clucériului Mărdarii și a nepoților lui, ficiorii Grécului, și a altora săminții a lor, ca să aibă ei a ține numai cu cât țini apa iazului, mai mult să n-aibă tr(e)ab(ă) la altu loc, iară în săliște(a) Gugeștilor s-au socotit să ție cu toții, iară pentru pomeți și pentru locuri de prisăci care s-ar fi vinit, ori în parte(a) lui Trischii, ori în parti(a) Căzacului, a niamurilor cestor răzéși, și or fi pe locul dumisali logofătului și nepoților dumisale, și or fi pe locul Căzacului și a lui Trischii, iarăși să-ș(i) ție pământu*”¹⁴⁶.

Prin diata biv vel logofătului Gavril Miclescu din 22 noiembrie 1741, Ștefan primește Gugeștii, Fâșcanii, Mânjeștii, partea din Burdugani și Boțestii¹⁴⁷. Ioan Mavrocordat voievod poruncește la 29 august 1744 biv vel paharnicului Ștefan Roset, ispravnicul ținutului Vaslui, și biv vătafului Sandul Bosie împresurarea moșiei biv șetrarului Ștefan Miclescu „*undî îi isste șidérea*”, de către răzeși „*după multă pâră și gâlceavă, ce-au avut în vro 15 ani cu acei oameni*”¹⁴⁸.

¹⁴³ ANI, Colecția Documente, 409/75.

¹⁴⁴ *Documentele familie Miclescu*, p. 158, nr. 120; vezi și diata din 22 noiembrie 1741 în *ibidem*, p. 159-163, nr. 122; de asemenea, Mihai-Bogdan Atanasiu, *op. cit.*, p. 438-439 și Anexa 25, p. 576.

¹⁴⁵ *Documentele familie Miclescu*, p. 115, nr. 66.

¹⁴⁶ ANI, Colecția Documente, 425/93.

¹⁴⁷ *Documentele familie Miclescu*, p. 160, nr. 122.

¹⁴⁸ *Ibidem*, p. 167-168, nr. 124.

Neamul Treschie¹⁴⁹

Documentele târzii, cum ar fi cel din 28 februarie 1810, amintesc pe Donosă, feciorul lui Ionașcu Treschi¹⁵⁰. Un izvod nedatat (după 25 aprilie 1765) de „*cât(e) fun(ii) de moșii sântu la Gugești și la Blăgești și cin(e) va să e dintr-aceste*” menționează părțile neamului lui Treschii din Gugești și Blăgești, ale Țigancii „sor(ă) lui Treschii din Blăgești”, Cazacului și ale lui Bosie. Printre părțile de moșie însemnate în izvod găsim și 4 funii, 12 stânjeni 4 pol palme „tot parte(a) lui Treschii din Blăgești și din Gugești”, împărțite în șase părți, câte 16 stânjeni, 3 pol palme, pentru Toadir (nevândut), Donos (nevândut), Sămion, Vasăle, Anița „Bosăis” și Gahia (partea din Boțești a fost luată de Vasile jicnicer). Probabil au fost fiii lui Ionașcu Treschii¹⁵¹. Țiganca a fost căsătorită cu Ștefan Știrbățu, iar feciorii lor Vasile Ciornei și Obreja vând partea lor din Gugești pârcaľabului Toderășco cu 15 lei, care va ajunge în proprietatea clucerului Mardarie¹⁵².

Lupașcu, fiul **Marinii**, nepotul lui Treschii din Gugești este atestat la 15 aprilie 1722¹⁵³.

Toader, feciorul lui Treschie, a avut o fiică, anume Dochița, care în aprilie 1727 făcea danie părțile de ocină din părțile din Gugești, Blăgești, Boțești și Mănțești, nepoților săi Gligoraș și Neculai, feciorii lui Trohin Bosie¹⁵⁴. Probabil a fost soția lui Toader Baraghin (Baragan)¹⁵⁵.

Gafia, fiica lui Treschii din Gugești, are pe Anița și Gavril, care la 2 martie 1730 fac danie părțile lor din Gugești, Blăgești, Mănțești și Boțești lui Gligoraș și Neculai Bosie¹⁵⁶. Diaconul Luca Haidan din satul Porcișeni adeverește lui Toader Carp de la visterie la 6 mai 1787 vânzarea unei părți de moșie „*driaptă ocină, anume parte(a) me(a) ce s-ar alegi din Anița, fata lui Trețchi în 20 lei ... cu parte din iaz din Blăgești*”¹⁵⁷.

Cazacul

Cazacul a fost căsătorit cu Ana, sora lui Gheorghe Treschi¹⁵⁸. Dintre copiii Cazacului am identificat pe preotul Toadir, Frăsina și Mălina, căsătorită cu Dumitrașco.

Dumitrașco, bărbatul Mălinii, a luat în timpul foametei de la David 30 de merțe „pâne” (20 de grâu și 10 de orz) fără a le plăti. Mălina se judecă la divan la 6 noiembrie 1724 cu vornicul Gavril Miclescul, David, pentru zapisul de vânzare a părților de moșie a lui David și Istrati, feciorul Leului, în care a fost inclusă și cea a Mălinei fără știrea ei. În schimbul renunțării la jurământul din biserică, Mălina acceptă vânzarea părții sale de moșie vornicului Gavril Miclescul, iar nepotul ei David o iartă de cele 30 de merțe de „pâne”. Dintre martori îi amintim pe Vasilie Beghiul zet Frăsinei, sora Mălinii, Gligorașco Negel zet Vasilie Beghiul, vornicii de poartă, Gherghi, căpitan de Drăgani, iar scrierea zapisului i-a revenit lui Toader Sterdzăscul¹⁵⁹.

¹⁴⁹ A se vedea Mircea Ciubotaru, *Deslușiri la începutul neamului boierilor Miclescu*, p. 159.

¹⁵⁰ ANI, Colecția Documente, 462/37.

¹⁵¹ ANI, Colecția Documente, 410/257.

¹⁵² ANI, Colecția Documente, 406/101.

¹⁵³ ANI, Colecția Documente, 410/17; ANI, Colecția Documente, 462/37.

¹⁵⁴ ANI, Colecția Documente, 410/14; ANI, Colecția Documente, 462/37.

¹⁵⁵ ANI, Colecția Documente, 410/10; ANI, Colecția Documente, 462/37.

¹⁵⁶ ANI, Colecția Documente, 410/16; ANI, Colecția Documente, 462/37.

¹⁵⁷ ANI, Colecția Documente, 410/42.

¹⁵⁸ ANI, Colecția Documente, 462/37.

¹⁵⁹ BAR, Documente istorice, MCCCXXXI/16d.

La 10 noiembrie 1808 ieromonahul Ioil, Ioan și Gavril, nepoții săi, vând partea lor din Boțești, Gugești și Blăgești „cari este 20 stânjini și o tragim di pi moșul nostru **priutul Toadir, ficior Cazacului**”¹⁶⁰.

Neamul Bosie

Documentele cercetate ne indică în a doua jumătate a secolului al XVII-lea pe un Bosie și pe fratele său Vasile.

În timpul lui Duca vodă „au fostu luat un cal a lui Vasilie, fraateli lui Bosie, de l-au dat domnescu ... și s-au fostu făcut pecetluit pe Racleş și pe Ghiorghî(i) să plătească acel cal”. Gheorghîță din Gugești se plânge domnului Constantin Cantemir împotriva lui Tănasi sin Bosie „precum i-au p(i)erit nește nasturi de argintu poleiți pentru Vasilie, frатели lui Bosie, la Iancul snă Darie și ari și pecetluit de la dânsul pe țărani lui, și nasturii lui i-au fostu șeas(e) lei, ș-au mai dat și doi galben(i), iar pentru țărani lui și s-au așezat cu Ghiorghîți ca să-i dea șeas(e) lei și să-l las(e) în pace”. La fața locului a venit și un aprod căruia i s-a plătit un galben „ciobote”. Constantin Cantemir poruncește la 22 aprilie 1687 lui Vasile vtorii comis să cerceteze jalba lui Gheorghîță din Gugești și „să li iei sama foarte pe bun(ă) dreptate ce-a hi rămas Ghiorghîți să plătească și zăloageli să-i dea înapoi”¹⁶¹.

Trohin Bosie prezenta la 20 mai 1719 două zapise, primul scris de Gheorghîță grecul, prin care „Toader Baraghin și făméia lui Dochîța, au vândut lui Bosie a triia parte din bătrânul lui Lupi, denainte(a) săténilor de Gugești, Căzacul de acol(o), și pârcălabul de acolo, Trischie de-acolo, popa de-acolo, Ion de-acolo”, în preț de 20 de taleri¹⁶² („și au fostu și Ion, ficiorul miu și eu Ghiorghîț am scris”)¹⁶³, iar al doilea de la „Hilip și făméia lui Nastasiia, fata lui Drăgan, au vândut o parte de loc din sat din Gugești lui Bosie, ce să va alege parte(a) lui din bătrânul lui Bărbânțe, drept 15 taleri”¹⁶⁴. Cel de-al doilea document¹⁶⁵ este datat de arhiviști la 10 martie 1670 și de Mircea Ciubotaru între 1640 și 1650¹⁶⁶, iar la tocmla tranzacției au participat „popa di acoli, Căzacul di acoli, Dumitrașco pârcălabul di acoli, Trischie di acoli, Dămiian di acoli Vas(i)li di acoli, Ion di acoli”¹⁶⁷.

Balan din Popești dă partea sa din Bodești lui Bosie, zapisul, nedatat, este scris de Ghiorghîță și întărit prin prezența lui Trischie, Căzacul și „pârcălabul”¹⁶⁸. Gughîți (probabil Gheorghîți), fiul lui Țărnă, nepotul lui Burdugan, strănepotul Irinii, vinde la 20 martie 1685 lui Tănasi Bosie dreapta sa ocină și moșie din Stroești „din giământate de loc a tree parte” cu vatră de sat, vad de moară, loc de prisacă, din țarină și fânaț, cu tot venitul de 12 ughi. Actul este scris în târgul Huși în casa lui Adrăru Beneter în prezența martorilor: Ștefan din Bodești, Onil și Necula Aprodulu din Crăsnășeni, Neculaiu, sluga Milescul(u)i, Vasili și Iurașcu de Tătărăni, Vasili de Gugești, Iosep de Crăsnășeni, Gughîți (Gheorghîți) Begul de Fâșcani¹⁶⁹.

¹⁶⁰ ANI, Colecția Documente, 410/53.

¹⁶¹ ANI, Colecția Documente, 412/21.

¹⁶² ANI, Colecția Documente, 410/10.

¹⁶³ ANI, Colecția Documente, 410/7.

¹⁶⁴ ANI, Colecția Documente, 410/10; ANI, Colecția Documente, 410/7.

¹⁶⁵ ANI, Colecția Documente, 410/6.

¹⁶⁶ Mircea Ciubotaru, *Deslușiri la începutul neamului boierilor Miclescu*, p. 159, nota 38.

¹⁶⁷ ANI, Colecția Documente, 410/7.

¹⁶⁸ ANI, Colecția Documente, 410/261.

¹⁶⁹ ANI, Colecția Documente, 685/133.

Tănasie, fiul lui Bosie, dă mărturie căpitanului Chigheci ot Țuțora la 16 mai 1691 „pe cum să-s(e) știe pentru o moșie den Crasna care să hotărăște cu Stroeștii și cu Pănteștii”. „Deci eu n-am vrut să giur neștiindu nemic, nici avându dres sau zapis la mâna me(a), și m-am lăsat ca-s(ă) n-aibu eu treabă de acmu într-ace(a) moșie pe cum n-am nici avut, nici eu, nici ficiorii miei, ce-s(ă) aibă Chigheci și cu răzeșii lui a-și ține moșie cu bun(ă) paci desp(r)e mini”¹⁷⁰. La 19 octombrie 1702 Tănasie Bosie și cumnatul său Ștefan Maței fac schimb cu vistiernicul Iordache Ruset, de la care primesc partea de ocină cumpărată de acesta în Păntești de la fiii lui Ostahie Buzarnii pentru 32 de pământuri „din cari part(e) au fost cumpărat Contăș logofătul de la un frate al nostru pân(ă) în pârăul Mărtineștilor, care au cumpă(rat) dumnialui vistiernicul Iordachi acea parte de la Contășo(a)e, iar partea noastră despre apus din pârăul Mărtineștii pân(ă) dialul Bălțaților era nevândută”¹⁷¹.

Lupașcu, fiul Marinii, nepotul Treschii din Gugești, vinde la 15 aprilie 1722 lui **Gligoraș Bosie** și **Neculai Bosie** „part(ea) me(a) din to(a)t(e) hotarile ce mi s-a alesi din Gugești, și din Boțești”, printre martori figurând și un **Vasili Bosie**¹⁷². Gligoraș și Neculai Bosie, feciorii lui Trohin, primesc danie în aprilie 1727 de la Dochița, fiica lui Toader, feciorul lui Treschie, părțile de ocină din părțile din Gugești, Blăgești, Boțești și Mănești, printre martori figurând **Ion** și **Vasilie Bosie**¹⁷³. Anița și Gavril, feciorii Gafiei, fiica lui Trischii din Gugești, fac danie lui Gligoraș și Neculaiu, fiii lui Trohin Bosie, partea lor de ocină și moșie din Gugești, Blăgești, Mănești și Boțești pentru ca „la mo(a)rte(a) no(a)stră, pentru sufletele no(a)stre, și să ne grijască și să ne pomeniască”. Se regăsește în calitate de martor Ion Bosie¹⁷⁴.

Dintre copiii lui Grigoraș Bosie, documentele atestă pe Ioniță Bosie și sora sa Tudosca¹⁷⁵, iar dintre a lui Neculai Bosie „cel bătrân” pe Neculai și Grigoraș, atestat la 15 aprilie 1750, Catrina și preoteasa Săverina, a cărui fiu Ioniță vindea partea sa la 19 decembrie 1784. Neculai a fost căsătorit cu Catrina, atestată la 8 mai 1782¹⁷⁶.

Prin cartea domnească din 29 iunie 1733, Constantin Mavrocordat volnicește pe Neculae Bosie și Grigoraș Bodescu să-și apere partea lor de moșie de la Boțești, ținutul Vasluiului, de către Toader Bârsă și nepoții lui, „pân(ă) or sta la divan di față înaint(ea) domnii meli”¹⁷⁷.

Ion Bosie, decedat probabil în 1763, a mai avut doi frați, **Vasile** și **Sandul** (mare vătav de copii, căsătorit cu Sanda, sterp)¹⁷⁸. Sandul Bosie dăruia bisericii din satul Bălțați în 1723 <1744 septembrie 1-1745 august 31> și celei din Armășeni câte o *Evangelhie*, tipărite la București în 1742, așa cum ne demonstrează și însemnările de pe cărțile amintite, pe care le redăm în continuare: „† Să-s știe că aceasta st(ă)ntă *Evangelhie* au cumpărat-o dumne(a)lor Sandul Bosie, biv văt(av) de copii, ș-au dat-o la s(fă)nta bisăric(ă) ot Bălțaț(i), pentru sufletul dumisali ș-a soțului dumisali și pintru suflitilii părinților domnilorsali. L(ea)t 1723 / ca-s să-s fie niclătit di la sfântul pris(tol), iar car(e) ar răzlăți-o să fie supt blăstăm și niertaț(i)”; „† Această sfântă *Ivangelhie* am dat-o eu Sandul

¹⁷⁰ ANI, Colecția Documente, 685/148.

¹⁷¹ BAR, Documente istorice, CCCCLI / 36.

¹⁷² ANI, Colecția Documente, 410/17.

¹⁷³ ANI, Colecția Documente, 410/14.

¹⁷⁴ ANI, Colecția Documente, 410/16.

¹⁷⁵ ANI, Colecția Documente, 462/37.

¹⁷⁶ ANI, Colecția Documente, 462/37.

¹⁷⁷ ANI, Colecția Documente, 410/18.

¹⁷⁸ BAR, Documente istorice, CCCCLXIX/175.

*Bosie, biv vătah za copii, la beserica de la Armășeni unde (e)ste hramul sfântu Arhanghe(l), pentru sufletul meu și a gi(up)ănes(ei) mele Sanda și a părinților mei să-s pomene(a)scă în veci și nime din n(e)amul me(u) să nu o mute de la Armășani, iară cin(e) ar lua-o să fie suptu blăstăm(ul) lu(i) Dumnezeu ș-a Maicii Preciste ș-a sfințelor subor de la Nichie. † Această sfântă Evanghel(i)e am dat-o eu Sandul Bos(i)e, biv vătav de copii, la bisărică la Armășani pentru sufletul meu și a soțului meu Sandii și a părinților mei. / Sandul Bosie văt*¹⁷⁹.

„Înpărțala” din 30 aprilie 1765 atestă șase urmași ai „răposatului” Ion Bosie, anume erei Andonie Bosie, Sandu Bosie, diac de vistierie, Ilinca (necăsătorită), Anița, Nastasie și Anușca (căsătorite, „carie fiindu căsătorite de părinți au (i)eșit cu zestrea lor osăbită din casa părinților lor și cu părți lor de moșii”). Cu toate acestea, Anița primește Horgeștii, iar Nastasia Armășenii, ambele în ținutul Fălciu. Frații necăsătoriti au cerut marelui logofăt Ștefan Ruset desemnarea diacului de vistierie Vasilie Purice pentru împărțirea averii (moșiile și bucatele „ce-au rămas să de(a) samă Sandul”) rămasă de la Ion Bosie, după ce intrase în posesia „pojijiei” din casă. Sandu Bosie a prezentat „socotiala” pentru un an și opt luni de la moartea lui Ion Bosie și până la separarea celor trei din casa părintească. Erei Andonie Bosie primește moșiile Gugești, Blăgești, Mântăști, Boțești, Gănești, Tăoști, Ghibarțu și Averești, Sandul Bosie primește Bălțații, cu vii și livezi, iar Ilinca Hudicenii, livada din Huși de la Ciuntul, Porcișeni și Pănteleiul. Ion Bosie a mai avut doi frați, Vasile și Sandul (sterp)¹⁸⁰.

Grigore al III-lea Alexandru Ghica voievod poruncește biv vel stolnicului Ion Miclescu și mazilului Neculai Chirica la 25 aprilie 1765 să aleagă și să stâlpească părțile de moșii din Gugești (împresurate de preotul Anastasăi / Năstasăi), Bănești și Sămișești (partea de pe Pinteleiu Bănescul), de la ținutul Vasluiului, ale preotului Ștefan, Vasile Bosie și alți frați și răzeși ai lor¹⁸¹.

Toader Carp

Todirică Carp, logofătul de la vistierie, cumpără la 24 iunie 1785 partea de moșie din Blăgești și Boțești a lui Grigoraș Negel și a soției sale Casandra ce o avea „de baștină” de la mama sa Ilinca, fiica Beghiului, nepoata Cazacului, cu prețul de 30 de lei, luați de vânzător „înainte până a nu-s(e) hotări moșia, și ho(tă)rându-s(e) moșia ci s-ar mai faci bani, să-m(i) mai de(a) dum(nealui), iar dintr-acești 30 lei ci i-am luat neagiungându-i dumi(sale) moșii pi bani(i) ce am luat, să-i dau dumisale înapoi cu dobânda lor”¹⁸². Sava Marian vinde la 22 iulie 1786 lui Toader Carp, diac ot vistierie, partea de moșie din Gugești, Boțești și Blăgești rămasă de la tatăl său Marian, nepot lui Bosie, ce i se va alege, „și am luat acum înainte 15 lei, adică cinsprăzăci lei bani gata, dar când să vor hotărea² a fiește căruie ce sânt părtași la această moșie, hotărându-s(e) și parte(a) mea, și cât mi s-a face și va fi, de va face mai mult să aibă dumi(sale) cuconul Toader Carpu a-m(i) mai da bani lei cât s-a socoti cu dreptate”¹⁸³. Diaconul Luca Haidan din satul Porcișeni vinde la 6 mai 1787 lui Toader Carp de la vistierie partea de moșie ce i se va alege din Anița, fiica lui

¹⁷⁹ Costin Clit, *Însemnări de pe carte veche (1691-1900)*, în „Acta Moldaviae Meridionalis”, XXXV, 2014, p. 91.

¹⁸⁰ BAR, Documente istorice, CCCCLXIX/175.

¹⁸¹ ANI, Colecția Documente, 410/28.

¹⁸² ANI, Colecția Documente, 410/38.

¹⁸³ ANI, Colecția Documente, 410/39.

Trețchi, cu o parte din iazul Blăgești. Actul este semnat și de Ion Codreanu, ginerele vânzătorului¹⁸⁴.

Costandin Cogălniceanu, Toader Negre, Lupul Tonică și alți răzeși din moșiile Gugești și Boțești se plâng domnului Scarlat Calimah la 25 aprilie 1815 față de schimbul efectuat între banul Toader Carp și stolnicul Dumitrachi Codrianu și cer „îndistulare dreptății noastre să dăm împotriva stânjinelor di schimbu și di cumpărături ci ari d(umnea)lui stolnicul dispri satul nostru, fiind că după cum stăpânești d(umnea)lui, acum pe noi cu totul ne strâmtorești”. Hotărârea domnului, favorabilă spătarului Necolai Dimache și stolnicului Dumitrachi Codrianu, va fi transmisă isprăvniciei ținutului Vaslui la 12 mai 1818¹⁸⁵.

Ioan și Dumitrachi Codreanu

Costandin Bosie vinde stolnicului Ioan Codreanu părțile soției sale Anița din Boțești, Gugești, Blăgești, Fâșcani și Gugul, „cari i s-au tras baștină di pe strămoașă-sa Irina griacă”. Ioan Codreanu era „unul din răzășii acestor moșii, care le să trage dintr-un ficior a prestrămoașă-me(a) Irinii griaca, anume Ștefan, pe care părți pomenitul stolnicul Codrianul li-au și stăpânit împreună cu părțile sale câțiva ani”. Ecaterina și Maria, fiicele lui Costandin Bosie și a Aniții, ultima căsătorită cu sulgerul Mihalache Racoviță restituie stolnicului Codreanu banii luați de la tatăl lor „și au rămas părțile din arătatele hotară întru a noastră stăpânire”, conform hotărârii divanului (a se vedea cartea domnească din 14 decembrie 1811). Părțile de moșie amintite sunt împărțite de surorile Ecaterina și Maria după însemnarea stolnicului Ioan Codreanu din 12 martie 1804. „Apoi făcându-să alegire(a) acestor părți între fiicele și clironoamele surorii mele Racovițoae și între mine după numărul stânjănilor prin însămnare(a) dată de stol(ni)c(ul) Codrianul, s-au ales în parte(a) fiicelor surorii mele Mariei Racovițoae 392 stânjăni, 4 palme, adecă trei sute nouăzeci și doi stânjăni, patru palme, însă 465 stânjăni din Boțăști în parte(a) de sus a moșiei, 55 stânjăni în Gugești și în Blăgești, și 72 stânjăni, 4 palme în Gugu. Așâjdere și în parte(a) me(a) 261 stânjăni, 5 palme, 2 ½ parmace, însă 198 stânjăni, 2 palme, 5 ½ parmace în Gugești și în Blăgești, 58 stânjăni, 2 palme, 5 parmace în Gugul lângă Boțăști, și 5 stânjăni în Fâșcani, cum arată alegirile în scris ce s-au făcut de ipitropul clironomilor surorii mele Racovițoae și cumnatul meu, dumnealui med(elni)ce(rul) Costandin Veisa, care sânt din trecutul an și lună 1810 dec(e)mvr(ie), ce s-au dat la amândouă părțile”. Rămasă văduvă și cu o fiică aflată la vârsta căsătoriei, Ecaterina vinde serdarului Costandin Ursoianu la 14 februarie 1811 părțile de moșie arătate mai sus¹⁸⁶.

Ieromonahul Ioil, Ioan și Gavril, nepoții săi, vând medelnicerului Dumitrachi Codrianu la 10 noiembrie 1808 partea lor din Boțești, Gugești și Blăgești „20 stânjini și o tragim di pi moșul nostru priutul Toadir, ficior Cazacului ... câte șapți pol lei stânjănu(l), și banii una sută cincizăci lei ci au cuprinsu pi acești douăzeci stânjăni i-am luat diplin în mâinile noastre”¹⁸⁷.

Preotul Vasile Negel garantează împrumutul de 25 de lei de la medelnicerul Dumitrachi Codreanu din 25 aprilie 1810 cu „moșie ce o am în (i)azul Blăgeștii și livezile ce le am la Mănăstire(a) Bodescului”. Zapisul este scris de Ioniță paharnic.

¹⁸⁴ ANI, Colecția Documente, 410/42.

¹⁸⁵ ANI, Colecția Documente, 410/76.

¹⁸⁶ ANI, Colecția Documente, 462/39.

¹⁸⁷ ANI, Colecția Documente, 410/53.

Costandin Cogălniceanu, Toader Negre, Lupul Tonică și alți răzeși se plâng domnului la 25 aprilie 1815 pentru părțile de moșie din Gugești și Boțești schimbate de banul Toader Carp și stolnicul Dimitrachi Codrianu. Porunca domnului Scarlat Calimah din 12 mai 1815 adresată ispravnicilor ținutului Vaslui amintește înfățișarea la judecată a jăluitoților Costandin Cogălniceanu, Toader Negre, Lupul Tonică cu spătarul Necolai Dimache și stolnicul Dimitrachi Codrianu. Domnul comunică decizia de stăpânire a părților de moșie deținute de spătarul Necolai Dimache și stolnicul Dimitrachi Codrianu, iar ispravnicilor li se poruncește ca „în pricina ace(a)sta nu veț(i) îngădui nici pi jăl(uito)ri(i) aceștie, nici pi alții ai lor, ca să le fac(ă) cea mai mică supărare la stăpânire(a) părțil(o)r de baștini i de cumpăruturi”¹⁸⁸.

ANEXĂ

1. 1630 (7138) martie 2, Huși. *Toader și Irina, feciorii Annei, nepoții Borcei, vornicul, vând lui Iane Scumpul partea lor de ocină și moșie din Fășcani, jumătate de sat din partea de jos a patra parte.*

† Adecă eu, Toader, și soru-mea Irina, feciorii Annei, nepoții Borcei vornicul, de sat den Feșcani, scriem și mărturisim cu cest zapis al nostru, de nime neîndemnați, nici asupriți, ce de a noastră bunăvoe, am vândut a noastră dreaptă ocină și moșie, de sat den Feșcani, den giumătate de sat, den partea den giosu a patra parte, ce au fost a mene noastră a Annei, dumisali giupânului lui Iane Scumpului, dreptu doadzăci de talere bătuți, ca să-i fie dumisale dreaptă ocină și moșie și giupânesei dumisale și cuconilor dumilorsale, neclătit în véci.

Și această tocmală s-au făcut denaintea dumisale lui Ignat Borhină și Fătul de Giurgești, și Buda de Tătăreni, și popa Toader de Ștuboréni, și Lupul de Popești, și eu Gavril șoltuzul de Huși cu doispré(ze)ce pârgari, și Andrei mitnic, s-au făcut tocmală denaintea noastră.

Și noi deacă le-am vădzut de bună voia lor tocmală și au făcut dumealui giupânul Iane plat(ă) deplin(ă), ce mai sus-scrie, ne-am pus toți peceteile și iscăliturile, ca să aibă dumnalui a-ș(i) face drése domnești și să-i fie dumisale de mare credință.

Și eu, iermonah Ghenadie, am scris zapisul, să să știe.

Ѓ ХѢШ, В(Ъ) ЛѢТ(О) ✕ЗРЛИ <7138 / 1630> МАР(ТІЕ) В <2>.

АЗ, ПОПА ТОАДЕР.

АЗ, ИГНАТ, ИСКАЛ.

† Г(Е)НАДИЕ, ИСКАЛ.

Лупул.

Буда.

Фătул.

¹⁸⁸ ANI, Colecția Documente, 410/76.

<Pe verso>: 7138 mart(ie) 2 / Zapisul lui Toader și a surori-sa Irina, ficii Annei, nepoți Borcii vor(nicul) ot Fășcani d(...).

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 685/22, original, sigiliul șoltuzului de Huși.

Ediții: DRH, A. Moldova, XX, p. 235, nr. 229.

¹ Rupt.

2. 1651 (7160) septembrie 2. *Gligorie, fiul Savei, nepotul Râmpului, vinde lui Gheorghită din Gugești un loc de prisacă și unul în țarină în satul Fășcani.*

Adecă-te eu Gligorie, fecior Savei, nepotul lui Ștefan Râmpului, scriu și mărturisesc cu cest zap(i)su al meu cum am vinit de bună voe mea la dumne(a)lui la Gheorghită din Gugești de em vândut un loc de prisacă din sat din Fășcani drept dzeace lei d(...), să-i fie direaptă ocină și moșie, și feciurilor¹ dumisali, și me-(a)u dat și dzeaci lei pe locul din țarină, și într-această tocmală au fost Dumitrașco pârcălabiul de Gugești, și Donosie de acolo, și Ion de acolo, și eu popa Pătrașco am scris. Și pentru mai mare credință ne-am pus și pecețile.

Бѣ(ѣ) ЛѢТ(ѣ) *ЗРЗ <7160 / 1651> СЕР(ТЕМВРІЕ) В <2>.

Dumitrașco.

Ion.

<Pe aceeași filă>: 7160 / 1651 să(p)temvr(ie) 2 / Zapisul lui Grigore ficiorul Savii prin care vinde partea sa, un loc de prisacă din sat din Fășcani, lui Gheorghită din Gugești i loc de țarină; Zapisul prisăcii ot Fășcani de la Râmpul.

<Pe verso>: 7160 săpt(embrie) 2 / Pentru un loc de prisacă și locul din țarine ot Fășcan(i).

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 685/57, original.

¹ Feciurilor.

3. 1651 (7160) octombrie 3. *Brândușa, fata lui Andrei și Ștefăniia, fata Florie, Varvara, fata lui Roman, și Bilașco vând a treia parte din satul Boțești lui Ghiorghit de Gugești drept 12 lei bătuți.*

† Adec(ă) eu Brândușea, fata lui Andreiu, și eu Ștefăniia, fata Florie, și eu Varvara, fata lui Roman, cu ginere-mieu cu Bilașco, scriemu și mărturisim cu cestu zapis

al nostru de nime nevoiți, nici asupriți, ce de a no(a)stre bună voe am vândut a no(a)stre dreaptă ocină din satu din Boțește, din a treia parte de satu de Boțește a treia parte, dumisale lui Ghiorghiț de Gugește și giupânesei dumisale, și cuconilor dumisale, dreptu douăsprèdeze lei bătuț pe cincispredzece pomântur(i), cu loc de hăleșteu, și cu locco de fânaț, și din câmpu, cu tot vinitul, ca-s(ă) fie dumisali dreaptă ocina și moșie, și cuconilor dumisal necletit în vécî, să aibă a-s(i) face dumnealui și dirés domnești. Și într-aceasta tocmala au fost Dumitrașco părcălab de Gugești, și Căzacul de colo, și Chirila Coliv de Solești, Gligorașco de col(o), Chiriiac, fratele Dispei de Iaș, și noi pintru credința ne-amu pus toți pecetîl(e) ca-s(ă) fie di cridință. † Eu popa Ionașco amu scris zăpisul să-s(e) știe.

Ѓ ІІс, въ(ѣ)т(о) *зрѣ <7160 / 1651> ок(то)мвріе г <3>.

Ștefăniia.

Brânduș(a).

Vărvar(a).

Bilașco.

Љз, Дѣмитрашко, искал.

Љз, поп Ионашко, искал.

Căzacul.

Gligorașco.

Љз, Кириіак, искал.

Și cu pomeții părinților noștri.

Chirila.

<Pe verso>: Zăpis de Boțești partea Brândușei și a Ștefanii și Vărvara, fata lui Roman, și a lui Bilașco, s-au pus aiaște părți tot într-un zăpis că sint tot dintr-un bătrân, a treia parte din partea Іlei, care partea iaste și uric bătrân / 15 pământuri; al treili iaste scris în espisoc.

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 409/14, original.

4. 1657 februarie 10. *Ana, femeia Chirilei, feciorul lui Ghirvasie, nepotul lui Lupeias, din satul Gugești, vinde a sa dreaptă ocină și moșie din Gugești lui Gheorghîță cu 20 de galbeni.*

† Eu Anna, feméia Chirilei, feciorul Ghirvasie, nepotul lui Lupeias, din sat din Gugești, scriem și mărturisim cu cestu zăpis al nostru cum de bună voia mea am vinit de neme nenevoiț(i), nice asuprit, am vândut a mea dereaptă ocină și moșie di sat din Gugești¹ dumisali lui Ghiorghițe drept doodzăci de galbeni, din bătrânul lui Lupeias a treia parte, ca să-i fie dumisali dreaptă ocin(ă) și moșie, și feciorilor dumisali, și nepoților, și strenepoților și a toat(ă) sămenției dumisali, și nime ca să n-aibă a amestecare dentru oamenii noștri pentru acesta lucru, iară cine va vrea să să mai amestece peste tocmala noastră ca să fie blăstămat de trei sute și optusprea(ze)ce oteț(i) ce sântu în vă Nichei, și să hie trecleat, și procleat, și anaftima, și aciasta tocmal(ă) s-au făcut dinainntea dumisali părcălabului Dumitrașco, și Căzacul de colo, și Ion de colo, și Bosie de acolo, și popa de acolo, și Dămiian de colo, și Nechita Rava ot tam, și Baraghin ot tam, și a tuturor răzeășilor de acolo, și Pântea ot Micleşti, și Coilițe ot tam, și popa ot tam și mulți oamen(i) buni carii s-au prilejet acolo, iară noi pentru mai mare credința ne-(am) pus și pecetile ca să să știe, și au fost și Dumitrașco Burgheale în tocmala noastră, ca să să știe.

Въ(ѣ)т(о) *зрѣ <7165 / 1657> фев(р)варіе г <10>.

Căzacul.
Popa Ionașcu.
Baraghin.
Rava.
Dămiian.
Ana.
Ion.
Și eu Necula Agărăci am scris, iscal.
Dimitrașco pârăcalabul ot Vaslui.
Dumitrașco (Burgh)eali.

ANI, Colecția Documente, 412/60, original; Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 406/101 (rezumat).

¹ Гугеџи.

5. <1659 septembrie 1-1660 august 31> (7168). *Dumitran din Solești vinde lui Ghiorghîță vornicul din Gugești a treia parte din partea popei Gongei din satul Boțești.*

† Adecă eu Dumitran din Solești scriem și mărturisiscu cu cestu zăpis al meu, cum de nime nevoit, nici înpresurat, ce de a mea bună voe am vândut a treia parte din partea popei Gongei din sat din Boțăști, 22 pământuri¹, dumisali lui Ghiorghîță vornicului din Gugești, dreptu doisprăzăci galbini buni, cu loc de fânațu, și din țarină, și cu vatră de sat, și din tot locul ce să va alege, și s-au vândut dinaintea lui Gligorașco din Solești, și Todorașco o tam, și Dumitrașco pârăcalabul din Gugești, Căzacul o tam, și popa o tam, și Ion o tam, și Dămiian o tam, ca să fie dumisali lui Ghiorghîță ocină și moși, și Mărdarie pârăcalabul, și Vasilie din Zlătărești, și Ionașco biv căpitan, și Cârstea grădinar o Moicești, Ionașco o Boldești. Deci și vătăvul Gulăi s-au prilejit la această tocmală. Pintru acesta lucru ca să-i fii ocină și moșie dumisal(e) lui Ghiorghîță în véci neclătîtă, și pre mai mari credință ne-am pus și pecetili.

Бѣ) лѣтѣ *зрѣи <7168 / 1659 septembrie 1-1660 august 31>.

Și am și iscălit să să știe.

Dumitran.

Todorașco.

Gligorașo.

Ion.

Și eu Chirila Colivă am scris și am iscălit.

Pop(a) Ionașco.

Аз, Кира Колиб кѣпитан, искал.

Аз, Дѣмитриш Колиб пѣркѣлаб.

Cârstea.

Ionașco.

Căzacul.

Аз, Голѣи, искал.

Ion.

<Pe verso-ul filei a doua>: † Zăpis de Boțești partea lui Dumitran de 22 pământuri.

¹ De altă mână: „22 pământuri”.

5. bis. 1661 (7170) septembrie 5. *Gheorghe Ștefan voievod întărește marelui paharnic Gligorie părțile de ocină și moșie cumpărate în Mogoșești și Bărboși, și pe cea primită în Luncani de la Mărica Vlădoae pentru o greșeală a fiului ei, Costantin.*

† Но Стефан воеводѣ, с(ь)нѣ поконагъ Басиліе, Б(о)ж(и)ю м(и)л(о)ст(и)ю, г(о)сп(о)д(а)рѣ Земли Молдавской. Adeacă au venit înaintea noastră și înaintea alor noștri boiari moldovenеști a mari și a mici al nostru cinstit și credincios boiaren Gligorie marile păharnic și au arătat înaintea noastră nești zapise di mărturie făcuti dinaintea a mulți boiari mari și ficii de boiari, scriindu și mărturisindu într-acéle zapise cum au venit înaintea lor Vas(i)lie și fratele său Mavrichie și Onoghia, sora lor, și Micaa, și Antonia, ficii Sorii, nepoții Giurgii. Așijderea și Micul și frații lui, Dumitrașco, și Vas(i)lie, și Necula, și sora lor Todosiia, ficii Mălinii, ai Iosipoe, nepoții Grozăvoae. Așijderea și Dumitrașco și frate-său Gavril, și Pacul, și Macsăn și surorile lor, Annița, și Paraschivaa, ficii Acsiniei, nepoții lui Dumitru Cărnul, și de bună voia lor, de nim(e) nevoiț(i), nici asupriț(i), au vândut a lor direaptă ocină și moșie din saat din Mogoșești, ce-s la țânutul Fălciului, ce să înparte satul pre trei bătrâni, iar ei au vândut doi bătrâni ce iasti părțile lor, cu vatră de saat, și cu pământuri în ț(a)rină, și cu (loc) de fânaț, și în câmpu, și în pădure, și din po(i)eni, și din pomeți, și cu tot vinitul în tot hotarul satului, acéia au vândut a lui nostru cinstit și credincios boiaren Gligorie marili păharnic dreptu șesdzăci lei bătuț(i), toț(i) bani gata. Așijderea și Vlad cu a lui femeae Măricaa, nepoț(i) și strănepoț(i) Micului Bărbosul, au vândut toate părțile lor de ocină ce-au avut ei în saat la Bărboși, ce-s la țânutul Fălciului, din direase ce-au avut ei de la Ghiorghe Ștefan vodă, cu vatră de saat, și cu pământuri în ț(a)rină, și cu locuri de prisăci, și cu fânațe, și cu tot vinitul în tot hotarul, acélé părți le-au vândut alui nostru cinstit și credincios boiaren Gligorie marile păharnic, drept o sută taleri bătuț(i), toț(i) bani gata. Așijderea și Măricaa Vlădoae¹ de Mogoșești de bună voia ei, di nim(e)¹ asuprită, nici nevoită au data a ei direaptă ocină și moșie din saat din Luncani pentru o greșaal(ă) a unui ficior a ei, a lui Costantin, carile au furaat nești bucate alui nostru cinstit și credincios boiaren Gligorie marili păharnic, și cu multă plecare și rugămente au cădzut Mărica Vlădoae de i-au (i)ertaat capul lui Costantin, datui-au toată partea de ocină din Luncani. Pentr-acéia și domniia mea deacă am vădzut acéle zapise adivărate făcut(e) de-acii oameni buni megiaș(i) dinpregiur, domniia mea încă am dat și am întărit alui nostru cinstit și și credincios boiarin carile scrii mai sus, Gligorii marile păharnic, ca să fie lui direaptă ocină și cumpărătură toate părțile ce scrii mai sus, cu tot vinitul, și uric de înntăritură neclătit, nici rușiit în veac. Ș(i) altul să nu să amestici.

† Слал г(о)сп(о)динѣ велал.

У Ис, в(ь) л(ѣ)т(о) *зрѣ <7170/1661> сеп(темв)ріе ѿ <5>.

Раквице Чехан вел лог(о)ф(е)т.

Тирон <писал>.

<Pe verso-ul filei a doua>: 7170 septemv(rie) 5. + Ispisoc de înntăritură pre Mogoșești și pre Bărboși(i) și pre Lu(n)cani ot Fălciu; No. 14 / 7170 septemv(rie) 5.

Biblioteca Academiei Române, Documente istorice, DCXXIII/74, original, difolio, sigiliu căzut.

¹ Rupt.

6. 1662 (7170) aprilie 16. *Grigorie și Ștefănia cu feciorii lor vând partea lor din Fășcani.*

† Adic(ă) eu, Gligorie și făméia mea Ștefănia și cu ficiorii mei Hariton, ficiorul Savei Rămpului, din sat din Fășcani, însumi pre mene mărturisescu cu cestu zapis al meu, cum eu de a mea bun(ă) voe, de nime nevoitu, nici asupritu, am datu și am dăruitu a noastră driaptă ocin(ă) și moșie ce am avutu în satu în Fășcani, de pre moașea noastră Soraa, dumisali lui Ghiorghiță, vornicului din Gugești, casăi dumisali dăruit și danie și moșie în véci neclătit, dumisali și ficiorilor dumisali din bătrânul moașei noastre Sorei, din al treiali bătrân giumătate, cu vatră de satu, și cu pământuri în țarin(ă), și cu loc de hăleşteu, și din pădure, din tot locul, cu tot vinitul ce va hi pre hotarul acelui sat. Și când i-am dăruitu dumisali această moșie s-au prileji(t)¹ Gligorașco¹ Ciocârlie vo(rni)¹cul de poartă, și Dumitrașco Roșca vornicul, și Chirila Coliv(ă) căpitanul, și Bosie de Gugești, și Donosie ot tam, și Ștefan ot Mărtinești, și Ștefan Bodescul, și Lupașco ot Gugești, și Mărdari ot Miclești, și Toderașco ot taam, și eu Apostol Golăe o(t) Popești am scris zapisul ca să-s(e) știe, și pentru credin(ță) ni-am pus toți acești oameni iscăliturile și peceteile, să-s(e) știe.

У Ис, в(ъ) л(ѣ)т(о) *зрѣ <7170/1662> априліе сѣ <16> днѣ.

† Gligorie Rămpul.

Аз, Глигори Чокърлие ворник, искал.

Аз, Дѣмитрашко Рошка дѣ(о)р(ник).

Ștefăniia.

† Hariton.

Аз, Мѣрдариѣ, искал.

† Bosie.

† Ștefan Bodescul.

† Donosie.

Аз, Паскал Ганѣ, искал.

Și s-au prilejit și Gligorie iuzbașea ot Porcișeni.

† Lupașco.

† Ștefan ot Mărtinești.

Аз, Тодѣрашко, искал.

<Pe verso-ul filei a doua>: † Zapis de Fășcani, partea Rămpului.

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 685/72, original, difolio, rupt.

¹ Rupt.

7. 1665 (7173) aprilie 28. *Nechita de Dăncești, fiul lui Nechifor din Gugești îi vinde pârcălabului Gheorghiiță partea sa ce se va alege din Gugești și Blăgești.*

† Adică eu Nechita de Dăncești, ficiorul lui Nechifor de Gugești, scriu și mărturisescu cu cestu zapis al meu, de nimeni voit, nice silit, ce de bună voia mea m-am

rugat dumisali pârcălabului Ghiorghiță de au dat bani pentru mene la tre(a)ba oștii, ce s-au vinit partea mea dzăce lei bătuț, iară eu pentru acești bani mi-am vândut partea mea ce s-a va alege din sat din Gugești și din Blăgești dumisali pârcălabului Ghiorghiț, să-i fie dreptă ocină și moșie dumisali și giupânesăi dumisali și cuconilor dumisali, iară nime dintru oameni să n-aibă tre(a)bă întru această tocmală, că la această tre(a)bă împărâte(a)scă n-au vrut nime să dea bani pentru mene, ce-au fost tre(a)ba oștii (...) ¹ afurisit și treclét și proclét cine să va amesteca dintru oamenii miai. Și întru această tocmală au fostu toți săténii din sat din Potropopești, anime ² Ștefan vornicul, și Pănteleiu, și Danciu, și Ghiorghie, și Irimia, și Costantin, și Apostol, și vătămanul Onaca, și Gligorie Tufeș, socru-miau de Dăncești, și Vasilie Dop de colea, și eu Toderiță, ficiorul popei din Mircești, ce am mărșu în oaste pentru dânsu ș(i)-au dat banii la mene, și eu preutul Vasilie am scris zăpisul să știe, și pentru credința n(e)-am pus și dégetel(e).

От Потропещи, л(ѣ)т(о) *зрѣгъ <7173 / 1665> а(ри)ліе кѣ <28> днѣ.

Ștefan vornic.

Preutul Vasilie.

Pănteleiu.

Danciul.

Costantin.

Apostol.

Onaca.

Nechita.

Vasilie.

<Pe verso>: Zăpis de Gugești partea Nechitei s(i)n Nechifor.

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 409/21, original; Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 406/101 (rezumat).

¹ Rupt.

² Anume.

8. 1666 (7174) august 5. *Iliaș Alexandru voievod volnicește pe Maria, soția răposatului Gligori, ce-a fost mare paharnic, să-și stăpânească tot satul Fășcani.*

† Ио Илиаш Александръ воевода, Б(о)жю м(и)л(о)стю, г(о)сп(о)даръ Земле Молдавскон. Dat-am cartea domnii méle giupâneasăi Mării, ce-au fost a răpăusatului Gligori, ce-au fost păharnic mare, să fie tare și puternic(ă) cu cartea domnii méli a opri și ține tot hotarul satului Fășcanilor din vatra satului și din câm(p), și din țarină și de tutindirile dispre Beciul de acolo, pentru căci el n-are nici o treabă acolo în satu, nici are moșie acolo în satu. Pentr-acéia să aibă al opri de la cea moșie acelu sat, căci șede acolo în satu fără isprav(ă), iar lui de va părea cu strâmbul să vie de faț(ă) să-ș(i) întrebe la domniia mea.

Ѹ Ис, л(ѣ)т(о) *зрѣдъ <7174 / 1666> аѡ(гѣ)т ѣ <5>.

Și de va avea dirésă să le aducă de faț(ă).

<Pe verso>: 7174 av(gus)t 5 / De la Ilieș Alecsandru vod(ă) să opre(a)scă giupâni(a)sa pah(arnicului) Grigori tot satul Fășcanii.

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 685/90, original, sigiliu rotund.

9. 1667 (7175) mai 9. *Iliaș Alexandru voievod volnicește pe Dumitrașco și Ghiorghiiță, fiii lui Ionașco din Gugești să-și stăpânească părțile de ocină din satul Fășcani.*

† Ио Илиаш Александръ воевода, Б(о)жїю м(и)л(о)стїи, г(о)сп(о)даръ З(е)мли Молда(в)скон. Dat-am cartea d(o)mnii mele slugilor no(a)stri lui Dumitrașco și lui Ghiorghiiți ca-s(ă) fii mari și puternici cu cartea d(o)mnice meli a-ș(i) ține niște părți de ocină(ă) din satu din Fășcani, cari părți au cumpărături de părinții lor de Ionașco de Gugești, ce au fostu cumpăratu de la Florea Bodescul și de la Măcina înma popei Savei, și de la Roșca, ficiorul Annei Alupo(a)e din Mănțești, ca-s(ă) aibă a-ș(i) tine acéle părți de ocină(ă) precum le-or spuni și dirésele, iar cu-i va cu strâmbul, să vie să stea de față și să-ș(i) aduc(ă) și dirăseli cini ce vor avea și alți răzəsi să vie să stea de față.

✠ Ис, в(ъ) лѣт(о) *зрѣе <7175 / 1667> мѧи ѿ <9>.

† ГЛАМ г(о)сп(о)д(и)нъ велѣл.

<Pe verso>: 7175 mai 9 / Carte g(os)pod ca să ții părți din Fășcan(i) Dumitrașcu și Ghiorghie.

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 685/98, original, sigiliu rotund.

10. 1667 (7175) august 7. *Dumitrașco și Andreiu Buciumaș vând partea lor din satul Boțești care a fost a lui Buciumaș cel bătrân, lui Ghiorghiiță Grecul din Gugești.*

Adecă-te eu, Dumitrașco, feciorul lui Buciumaș și Andreiu, ficiorul lui Gligori Buciumaș, dé sat dé Solești, scriem și mărturisim singur cu zapisul nostru, dé nime nevoiț(i), nice asupriț(i), ce de a no(a)stră bună voe, am vinit ș-aam vândut o parté dé ocină dén sat dén Boțești, care parté au fostu a părintelui nostru, lui Buciumaș celui bătrân, și s-au socotit la împărțala pământurilor doodzăci dé pământur(i) pé parte(a) no(a)stră. Deace noi l-aam vânădut¹ dumisale giupânului Ghiorghiiță Grécului den sat dén Gugéști dèreptu douădzăci de lei bătuți ca să-i fie dumisal(e) ocină diraaptă, și giupânesei dumisal(e), și cuconilor dumisal(e), neclătită și nerușiită în véciu de veci, ca să aibă dumnalui și direse domnești a-ș(i) face pré această moșie. Și înt(r)-aiasta tocmală au fostu Chirila, feciorul lui Colivă dén sat dén Solești, să Gligorașco Grosul ot tam, să Albul ot tam, Todérașco Șolde ot tam, să Andreiu ot Gugéști, să Dămiiian ot tam, să Donosie ot tam, să Ion ot pisc (?) ot tam, să Ionă Zam(ă) ot târgu ot Huș(i), să Ionașco Sorgă (?) ot tam, și zapisul l-aam scris eu Giurgea diiacul dé târgu de Huș(i) ca să știe. Și pentru credința pusu-ni-am și peceteile să știe, și s-au prilejit și popa Pătrașco ot Gugești.

В(ъ) лѣт(о) *зрѣе <7175 / 1667> август днѣ ѿ з <7>.

† Църкѣ Черкез, и(с)кал.

Popa Pătrașco.

Dumitrașco sin Buciumaș.

Donosie.

Dămiiian,

Ion.

Ion Zamă.

<Pe verso>: Zapis de Boțești partea lui Buciumaș de 20 pământuri; 4, al patruli, iaste scris în espisoc.

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 409/26, original.

¹ Vândut.

11. 1667 (7175) august 22. *Iliaș Alexandru voievod volnicește pe jupâneasa paharnicului Gligorie și oamenilor acestuia să oprească pâinea și fânațul de pe locul Fășcanilor dinspre oamenii popii Sava și Beghiul.*

† Ио Илияш Алезандръ воевода, Б(о)жѣю м(и)л(о)стѣю, г(о)сп(о)д(а)ръ Земли Молдавской. Dat-am cartea domniei mele giupânesei lui Gligorie ce-au fost păharnic și oamenilor lui Gligorie păharnic, carii au ocini împreună cu dânsul, să hie tari și puternici cu cartea domniei mele a opri toată pâinea și fâneațul ce va hi pre locul satului Fășcanilor despre oamenii popei Savei și despre Beghiul să nu-s(e) amestece nime până nu vor vini de faț(ă) pre scrisoare de dzi dată ce li s-au făcut de la credincios și cinstit boiarinul nostru Solomon Bârlădeanul marele log(o)f(ă)t, iar carii vor rămânea de dzi să hie rămași și de legea țărâi, și să și aduc(ă) și dirésele cine ce va avea pre acel sat. Тоѣ пишем.

Ѓ Иѣ, л(ѣ)т(о) *зрѣе <7175 / 1667> ав(г)ст) кѣ <22>.

† Г(о)сп(о)д(и)нъ казал.

Солмон Бѣрладен вел л(о)г(о)ф(ѣ)т ѣч(и).

<Pe verso>: 7175 avg(u)st 22 / Carte g(os)p(o)d de la Ilieș Alesandru vod(ă) ca să-ș(i) stăpâne(a)scă giupâni(a)sa pah(arnicului) Grigorii și să opri(a)scă to(a)tă pâni(a) și fânaț(ul) din Fășcani.

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 685/102, original, sigiliu rotund.

12. 1667 (7176) septembrie 21. *Iliaș Alexandru poruncește lui fostului agă Ștefan să cerceteze pricina de împresurare a satului Fășcani dintre Beghiul, popa Sava și răzeșii lor cu Dumitrașco, fratele răposatului Gligorie, fost paharnic, Gheorghită și Toderășco, nepoții lui Gligorie.*

† Ио Иліаш Алезандръ воевода, Б(о)жѣю м(и)л(о)стѣю, г(о)сп(о)даръ Земли Молдавскою. Scriem domniia mea la boiarinul nostru la Ștefan ce au fost agă. Dămu-ți știre c-au pârât de față înaintea domniei mele cesti oameni, anum(e) Beghiul și popa Sava, și cu alți răzeși a lor, pe Dumitrașco fratele răpoosatului Gligorie, ce-au fostu păharnic, și pe Ghiorghită, și pre Toderășco, nepoții lui Gligori păharnicul, zicând că le-au împresurat Gligorie păharnicul un sat, anume Fășcanii, și până au fost viu l-au ținut cu împresur(ă)tur(ă), iar fratele lui Gligori păharnicul și cu nepoții lui, au arătat drése de cumpărătur(ă) de la mâna lor și de la alte rude a lor, și uric de întăritur(ă) de la Vasilie vodă pre câte părți au cumpărat dintr-acei sat, și zapis de pără și de fierăe, și de rămas, de la Ghiorghie Ștefan vodă. Deci și domniia mea dac-am văzut drése de cumpărătur(ă) de la dâns(i) și de la rudele lor, și uric de întăritur(ă) de la Vasilie vodă, și zapis de pără și de rămas de la Ștefan vodă, domniia mea încă am dat slugilor noastre, fratelui lui Gligorie păharnicul și nepoților lui, să-ș(i) ție locul precum le scriu drésele. Pentr-acéia daca veți vedea cartea domniei mele să mergi acolo și să strângi oameni buni din sus și din gios, și să socotești cu dreptate m(a)ri câte părți vor hi scriind în uricul de la Vas(i)lie vodă să le

alegi toate di tot locul. Așijderea și zapise ce vor hi cumpărături mai apoi și nu vor hi uric, de vor hi drépte și adevărate să le alegi și pre acélea zapise părțile lor toate. Deci de va mai rămânea nevândut acela loc îl va ține din moșeni cine să va afla că n-au vândut, iar pentru o parte de ocină ce au vândut Toader, ficiorul lui Gligori, dzis-au Beghiul și cu alți frați a lui că acela om n-au avut acolo moșie și n-au avut triab(ă). Deci să socotești iar în dreptate și de acest lucru de vréemi ce dzic ei că acel om n-au avut nici o triabă și a vândut rău, să alegi 12 oameni buni bătrâni să li pui giurători să giure într-acesta chip, cum acel om n-au fostu de moșie, nici au avut nici o triabă; dacă vor giura așa, nepoții lui Gligori să-ș(i) banii de la vânzători și moșiia să iasă din mâna lor, iar de nu vor giura 12 oameni buni ei să-ș(i) ție moșiia și cumpărătura, însă acei giur(ă)tori să fie oameni, str(ă)ini să nu hie de rudele lor, și precum vei vei alege și vei stlăpi² să faci o mărturie să ne dai știre, iar foarte drept să socotești, nemărui să nu fățărăști. Си(и)це пи(и)шем.

† Ис, л(ѣ)т(о) *зрѣс <7176 / 1667> сеп(тем)ріе ка <21>.

† Слал г(о)п(о)д(и)нъ велѣл.

Слаловин Бърлѣдин вел л(о)гоф(ѣ)т зч(и).

† Михѣл <писал>.

<Pe verso-ul filei a doua>: 7176 săpt(embrie) 21 / De la Alesandru vodă în cari întărește cumpărăturii lui Grigori pah(arnicul) atingătoriu de sat(ul) Fâșcanii.

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 685/103, original, difolio, sigiliu rotund.

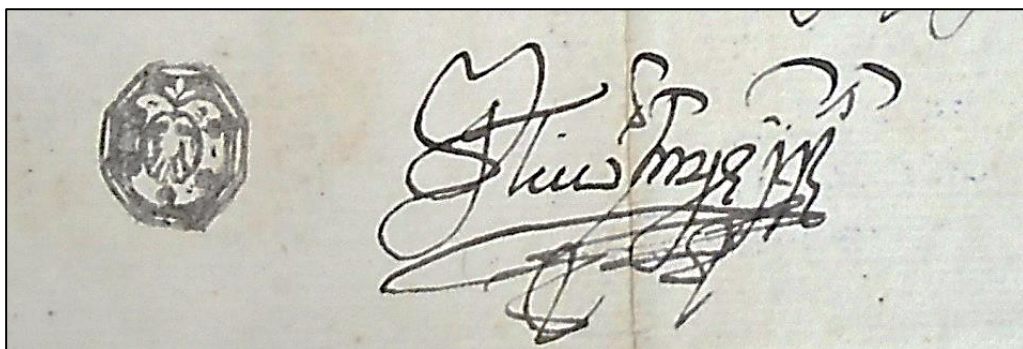
¹ Rupt.

² Stâlpi.

13. 1668 (7176) iunie 13, Iași. *Ghiorghiță grecul din Gugești dăruiește lui Contăș logofătul al treilea, locul de prisacă numit la Gălușcă.*

† Adeacă eu, Ghiorghiț grecul de Gugești, scriu și mărturisăscu cu cestu zăpis al mieu, cum eu de bun(ă) voia mea, de nime nevoit, nici asuprit, am dăruit dumisaale lui Contăș logofătul al treile(a) un loc de prisacă ce să chiiamă la Gălușcă, cu tot venitul ce va hi, cu loc de fânaț și de arătur(ă), ca să-i hie dumisaal(e) dăruire și ocină de la noi în véci, și cuconilor dumisaal(e), și zăpis ce-am avut de cumpărătur(ă) pre acel loc încă l-am dat pre mâna dumisaal(e). Pentru mai mare credință am iscălit eu singur cu mâna mea ca să să știe.

Ѓ Иас, л(ѣ)т(о) *зрѣс <7176 / 1668> юн(и)е ꙗꙗ <13>.
 Яз, Гиоргице, искал.

<Pe verso-ul filei a doua>: Un loc de prisacă(ă) ce-s(e) chiam(ă) la Gălușcă.

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 409/27, original, difolio, a două filă ruptă jumătate, sigiliu mic octogonal.

14. 1668 (7176) iunie 13. *Iliaș Alexandru voievod întărește lui Contăș logofătul al treilea, locul de prisacă numit la Gălușcă, dăruit de Ghiorghiță grecul din Gugești, fiul lui Iane Scumpul grecul, nepotul lui Gligorie, ce-au fost mare paharnic.*

† Ио Иліаш Алєксандръ воєвода, Б(о)жїю м(и)л(о)стїю, г(о)сп(о)даръ Земли Молдавскою. Adeacă au venit înaintea noastră și-naintea alor noștri moldovenеști boiari, celor mari și celor mici, sluga noastră Ghiorghiț(ă) grecul din Gugești, nepotul lui Gligorie ce-au fost păharnic mare, de a lui bun(ă) voe, de nime nevoit, nici asuprit, și au dat el ș(i)-au dăruit a lui dreaptă ocină și moșie, un loc de prisacă ce să chiam(ă) la Gălușcă, cu loc de fânaț, și de arătur(ă), și cu tot venitul, ce va hi, care loc au fost dreaptă cumpărătură părintelui său lui Iane Scumpul grecul de la Arion Baico, drept doauădzăci de taleri. Acesta loc l-au dat el și l-au dăruit boiarinului nostru credincios lui lui Contăș logofătul al treile(a). Deci și domnia mea deaca am văzut de a lui bun(ă) voe daanie și dăruire de la domnia mea, încă am dat ș(i)-am întărit boiarinului nostru ce mai sus (sc)¹riem lui Contăș logofătul al treile(a) pre acel loc de prisacă ce mai sus să dzice, unde să chiam(ă) la Gălușcă, cu loc de fânaț și de arătur(ă), ca să-i hie și de la domnia mea dreaptă ocină, și daanie, și dăruire, și uric, și întăritură, cu tot venitul, nerușeit și neclătit niciodată în véci, și zăpis ce-au avut Ghiorghiț(ă) grecul de cumpărătur(ă) pre acel loc încă l-au dat întru mâna

boiarinului nostru ce mai sus scriem, altu nime ca-s(ă) nu se amêstece înnaintea aceștii adivărată carte a noastră.

✠ Исѡх, в(ѣ) л(ѣ)т(ѡ) *зрѡс <7176 / 1668> иѡни(ѣ) гѣ <13> днѣ.

† Г(ѡ)п(ѡ)динъ велѣа.

Из, Сѡлаѡмон Бѣрлѣден вел л(ѡ)гоф(ѣ)т (...).

† Лека <писал>.

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 685/105, original, sigiliu domnesc rotund aplicat în ceară roșie, timbrat.

¹ Rupt.

15. 1669 (7177) aprilie 27. *Gligori, feciorul Savii, nepotul lui Ștefan Rânpul, dăruiește vornicului de poartă Gheorghîță un loc de prisacă din satul Fâșcani.*

Adec(ă) eu Gligori, ficiorul Savii, nepotul lui Ștefan Rânpul de sat den Fâșcani, scriu și mărturisăscu cu cestu zăpis al mieu de nimea silit, nice asuprit, ce de a mea bună voia am dat și am dăruit a mea dreaptă ocină și moșâia un loc de prisacă ce iaste la sat la Fâșcani, la ținutul Vasluiului, caré loc au fostu a tătâne-mieu a Savii, acesta loc l-am dăruit dumisalé lui Ghiorghîț vornicul de poartă, ca să-i fie de-acmu dumisali dreaptă ocină și moșâia, și giupânesii dumisali, și cuconilor dumisali, în veci. Și acesta zăpis și dăruirea i-am făcut și i-am dat denaintea dumilorsalé, dumn(e)alui Cehan armașul cel mari, și Roșca vornicul de po(a)rtă, și Roman, și Rusul, și Ghierghiel, și Irimice, și Gligorașco Ciocârlie, vornicii de po(a)rtă, și Cantimir armașul, și Gavril armașul, și Mihulețu uricarul, și pre mai mare credință eu mi-am pus degetul și dum(n)ialor acești boiari toț(i) au iscălit să să știe.

✠ Иас, лет *зрѡс <7177 / 1669> апр(иліе) гѣ <27>.

† Глигори.

† Роман ворник.

Из, Чехан вел армаш, искал.

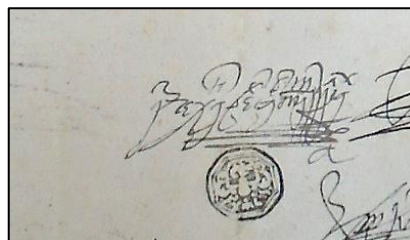
Из, Дѣмитрашко Рошка двор(ник).

Из, Глигоріе Чокърліе дворник, искал.

Из, Штефан Гергел ворник, искал.

Кантимир.

Андреи Миѡсѡ, искал.
 Аз, Гаврил армаш, искал.
 † Рѡсѡл ворник.

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 685/108, original, difolio;
 Ediții: Petronel Zahariuc, *Țara Moldovei în vremea lui Gheorghe Ștefan voievod (1653-1658)*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2003, p. 442, nota 473 (rezumat).

16. 1669 (7177) mai 17. *Dumitrان și Gligorașco, fiii lui Simion din Solești și alții vând lui Ghiorghită, vornicul de gloată, părțile lor de moșie din Boțești.*

† Adecă eu, Dumitrان s(i)n Simion din Solești, și Albul cu frații lui, ficii lui Andreiu, nepoții lui Simion, și Costantin cu frații lui, ficii popei lui Ghiorghii, nepoții lui Simion, și Vasilie cu frații lui, ficii lui Toderășco, nepoții lui Simion, și ficii lui Dumbravă, Gavril și frații lui, nepoții lui Simion, și Stratul, nepotul lui Simion, scriem și mărturisim cu cestu zapis al nostru, de nime siliți, nici înpresurați, ce de a noastră bună voe, am vândut părțile noastre de moșie și din cumpăratur(ă) ce-am avut de pre moșul nostru popa Gonțea din Boțești doadzăci și doauă de pământuri, și cu vatră de sat, și cu loc de fânațu, și cu loc de hăleșteu, dreptu doadzăci și cince de lei bătuți, și din tot locul cu tot vinitul, și am vândut dumisali lui Ghiorghită vornicul de gloată, ca să-i fii ocin(ă) dreaptă și moșie dumisal(e) și cuconilor dumisali în vécii neclătită.

Așijderea și eu Gligora(șc)o¹ s(i)n Simion din Solești ce iaste partea mea dintr-aceste pământuri ce mai sus scriem o am dăruit dumisal(e) lui Ghiorghită vornic de gloată, nime dintru ficii(i) mei sau oamini(i) mei ca să n-aibă nime nice o treabă cu acea parte din Boțești. Această tocmală s-au făcut dinaintea ficiilor Căzacului din Gugești, a dumilorsal(e) vornicilor de gloată Pătrășcan vornic, Irimicea vornic, Roman vornic, Rusul vornic, Ursul vornic, Poian(ă) uricar, Andreiu Mihulce uricar, Stratulat uricar și denaintea a mulți ficii de boiari, cari s-au prilejit, și Chirila Colivă am scris și am și iscălit să știe.

Ъ Иас, л(ѣ)т(о) *зрѡз <7177 / 1669> маи зѣ <17>.

Аз, Иримѣѡл ворник глотни.

Рѡман ворник.

Vas(i)lie.

Аз Кирил Кѡливѣ, искал.

Рѡсѡл ворник.

Аз, Пѣтрѣшкан ворник, искал.

† Рѡсѡл ворник.

Ърсѡл ворник.

Gavril.

Dumitran.

Albul.

Costantin.

Stratul.

Аз, Симѡн Пѡнанъ, искал.

Și eu Toderășco m-am prilijit la această tocmal(ă) și am iscălit.

Андрѡи Млхѡлкѡ Ѣрикар, искаал.

Gligorașco Rață.

Аз, Тодѡрашко, искал.

Și s-au prilejit și Savin s(i)n Irimies ot Solești.

Și eu Apostol Golăe ot Popești m-am prilejit la aceasta tocmală.

Аз, Паскал Гана, искал.

† Și dumnealui Ghiorghiță vornicul au dăruit postav de o părêche de benevrigi lui Gligorașco să știe.

<Pe verso-ul filei a doua>: Zapis de Boțești partea nepoților lui Simion Rață ot Solești ce sintu părțile lor cu Dumitran și Gligorașco, 22 pământuri bez Pascal; S-au scris întâi în episoc.

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 409/29, original, difolio.

¹ Rupt.

17. 1669 (7177) mai 17. *Gheorghe Duca voievod poruncește fostului postelnic Caracaș să cerceteze pricina dintre nepoții paharnicului Gligorie cu Beghiul și neamurile lui pentru satul Fășcani.*

† Ио Дѡка воєвода, Б(о)жїю м(и)л(о)стїю, г(о)сп(о)даръ Земли Молдавской. Scriem domniia mea la boiarinul nostru Caracaș ce au fostu postelnic. Dămu-ți știre pentru multă pâră și gălceavă ce-au avut nepoții lui Gligorie păharnicul, cu Beghiul și cu alte semenții a lor pentru sat pentru Fășcani, și nu pot să să mai aședze. Deci acmu de iznoav(ă) i-am trimis la tine acolo. Deci să mergi la sat la Fășcani și să strângi oameni buni de penpregiur megiași, și să socotești foarte cu dreptate într-acesta chip ce-ț(i) scriem, în care părți de ocină ce vor hi cumpărate de Ionașco diiacul, tatăl lui Gligori păharnicul, să nu le mai giudeci, ci numai precum le vor hi scriind zapisele de la cumpărători, acélea să le alegi să le ție nepoții lui lui Gligorie, iar părți de ocină ce va hi cumpărat Gligorie păharnicul și vor hi zapisele încredințati, iar să le alegi să le ție Gligori păharnicul, numai de ce vor dzice nepoții lui Gligorie că au cumpărat Gligorie și n-or hi având zapise și vor dzice că sintu pierdute, pentru acélé părți să nu-s(e) criază nepoții lui lui Gligori singuri, ce să caute oameni buni de credință și să giure pre sv(ă)ntaa evanghelie cum sântu și acélé părți, cumpărate de Gligori. Deci pre cât vor giura c-au cumpărat Gligori, drept pre atât să le alegi, și dintr-acéle părți să ție Gligorie păharnicul, iar de nu vor hi oameni buni să știe bine și să giure, într-acela chip să alegi să ție Gligorie păharnicul numai pre cât îi scriu zapisele, iar altă moșie ce va mai hi, vor țin-e o moșénii însăși din zapisele lui Gligorie. Iaste un zapis de la un Gligori, și scrie c-au vândut partea lui Toader toată, și moșénii dzic că acela Gligori au mai avut încă trei frați, și cu părțile celorlalti frați n-au avut triabă să vândză. Deci și de acest lucru să socotești în dreptate de vei adevveri bine că acela Gligori au mai avut trei frați, și vor giura cu 24 oameni buni moșéni, să hie oamini striini și de

credință, cum au fostu patru frați cu Gligori, acea parte să o împarți în patru părți. Deci Gligorie păharnicu va ține a patra parte ce va hi partea lui Gligori, iar cele trei părți le vor ține ceilalți frați, iar de nu vor putea dovedi moșeniei și n-or avea oameni buni să giuri într-acesta chip, el să ție Gligorie paharnic pre zăpis ce are de la Gligori, și așa să alegi, iar pentru o parte ce dzice c-au vându Beghiul au zălojit-au pentru nește bani ce dzice că i-au dat Gligorie păharnicul, precum va hi și aceasta poveste foarte pre amănuntul să iei sama, de vei afla că ș-au vândut Beghiul partea, să hie vândută, și să o alegi, și acéia numai fără fățarie și fără (...)dă să socotești, și de bani precum vei afla și de toate, tot pe dreptate, să nevo(i)ești să-i tocmești să n-aibă unii despre alții strâmbătate, și precum vei afla și vei alége să faci o mărturie, cu credință să ne dai știre.

✠ Иас, в(ѣ)л(ѣ)т(ѣ) *зрѣз <7177 / 1669> мѧи зѧ <17>.

† Сѧм г(о)сп(о)д(и)нъ велѧл.

Вел лог(о)ф(е)т зч(и).

† Михѧл <писал>.

<Pe verso-ul filei a doua>: 7177 mart(ie) 17 / Carti di la Duca vod(ă) că numai pe zăpisăle ce vor ave(a) nepoții lui Grigori pah(arnic) să-și stăpâne(a)scă părți lor atingătoriu de Fâșcani.

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 685/109, original, difolio, sigiliu rotund.

18. 1669 (7177) mai 20. *Gheorghe Duca voievod poruncește lui Bosie din Gugești să cerceteze împresurarea părții de moșie a lui Pinteleiu de către Gheorghiiță vornicul de poartă.*

✠ Ио Дѣка воєвода, Б(о)жїю м(и)л(о)стїю, г(о)сп(о)даръ Земли Молдавскѧи. Scriem domnia mea la sluga noastră la Bosie din Gugești. Dămu-ți știre că ni s-au jăluit sluga noastră Pinteleiu de aici de(n) Iași pre boiarinul nostru pri Ghiorghiț vornicul de poartă, zicând că are moșie dreaptă la sat la Gugești de pre moșu-său Cupcea, iară Gheorghiiță vornicul îi înpresoară moșiia. Pentru acéia dacă vei vedea cartea domniei mele iară tu (să) strângi oameni buni carii vor ști de rândul acelui loc și să socotiști foarte pre dreptate, nemărui să nu fățăriți, ce precum vei afla mai cu dreptul, așa să ne faceți știre cu o mărturie.

✠ Иас, в(ѣ)л(ѣ)т(ѣ) *зрѣз <7177 / 1669> мѧи кѧ <2>.

† Сѧм г(о)сп(о)д(и)нъ казал.

† Вел логофет 8чи.

† Eftimie <pisal>.

<Pe verso>: † Cartea lui Păntelii ce-au făcutu la Bosii pintru Cupcea.

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 409 / 32, original, sigiliu rotund;
Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 406/101 (rezumat).

19. 1669 (7177) mai 27. *Păntelei, fiul lui Dumitru Cupcea, din satul Gugești, vinde partea sa din acest sat lui Ghiorghită vornicul de poartă, fiul lui Iane Scumpul.*

Adec(ă) eu, Pănteleiu, ficiorul lui Dumitru Cupcii, ce-au fostu din sat din Gugești, scriu și mărturisăscu cu acestu adevărat zapis al mieu de nime nevoit, nici asuprit, ce de bună voe amu vândut a mea dire(a)ptă ocină și moșie din sat din Gugești ce au fostu un bătrân partea tătâne-meu a lui Dumitru, ficiorul Cupcii, dumisali lui Gheorghită vornicului de poartă, și giupânăsăi dumisali Nastasăii, și cuconilor dumilorsali, și mi-(a)u dat dumnealui doouădzăci și cinci de lei bani gata. Așijderilea au perit și doi boi a lui Iane Scumpului ce au fostu tată dumisali lui Ghiorghit vornicului în dzălele Radului vodă pentru cislă țărănească ce au fostu partea tătâne-miu a lui Dumitru Cupcii de acolo din sat din Gugești, și s-au fostu prițuit și acește boi dreptu doodzăci de taleri. Deci eu n-amu avut puteri să întorcu boii și m-am tocmitcu dumnealui de mi-(a)u mai dat pre lângă boi doauădzăci și cinci de lei bani gata carei fac cu boii patrudzăci și cinci de lei bătuți. Deci acmu să fie ocina istovită, acel bătrân ce-au fostu a tătâne-miu Cupcii ce l-au fostu țindu dumnealor de la Radul vodă. Aceasta tocmal(ă) s-au făcut denaintea dumisali lui Cehan vel armaș, și denaintea lui Gavril armașului, ficiorul Lucăi, și denaintea dumilorsali vornicilor de poartă, anume Dumitrașco Roșca vornicului, și Rusul vornicul, și Irimicea vornicul, și Ursul vornicul, și Buta vornicul, și Onofreiu vornicul, și Stratulat uricariul, și Pănteleiu vătavul de fuștași de la dooamna, și Gavril fuștașul, și Golăe vătavul de la Postolachie păharnicul. Și eu pentru credința me-(a)m pus degitul și acești boeri au iscălit toți și ș-au pus pecețili să fie dumisali cri(d)ință, și eu Ion diecul de cămar(ă) amu scris zapisul să-s(e) știe.

8 Иас, л(ѣ)т(о) *зрѣз <7177 / 1669> маи кз <27>.

Eu Pănteleiu.

Аз, ДѸмитрашко Рошка дворник.

Чехан вел армаш.

Аз, иримичѣ ворник, искал.

Аз, Гиорги дворник, искал.

8рсѣл ворник.

БѸта ворник.

Аз, ОнофренѸ ворник, искал.

Аз, СтрѣтѸлат 8рикар, искал.

Аз, Гаврил армаш, искал.

ПѸнтелеи вѸтав де фѸшташи.

Гаврил фѸшташ.

† РѸсѣл ворник.

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 409 / 30, original, difolio, patru amprente sigilare.

20. 1670 (7178) februarie 27, Iași. *Gheorghe Duca voievod întărește vornicului de poartă Gheorghe grecul și jupânesii sale Nastasia stăpânirea pe părțile de moșie din Gugești.*

† **ИѠ ДѢКА ВОЕВОДА, Б(О)ЖІЮ М(И)Л(О)СТІЮ, Г(О)СП(О)Д(А)РЪ ЗЕМЛИ МОЛДАВСКОИ.**
 Adecă au venit înaintea noastră și înaintea alor noștri moldovenești boiari a mari și a mici boiariul nostru Ghiorghiță vornicul de poartă și ni-au arătat un zăpis de mărturie făcut denaintea a mulți boiari și oameni buni, anume Cehan armașul cel mare, și Gav(ri)¹ armașul, și Dumitrașco Roșca vornicul de poartă, și Rusul vornicul de poartă, și Irimicea vornicul, și Ursul (vo)rnicul, și Buta vornicul, și Onofreiu vornicul, și Strătulat uricariul, și Pănteleiu vătavul de fuștaș(i), (...) ¹, și Golăe vătavul, scriind și mărturisind într-acel zăpis cum au venit înaintea lor Pănteleiu, fecioru lu(i) Dumi(tru) ¹ din sat din Gugești de a lui bună voe, de nime nevoit, nici asuprit, și au vândut a lui dreaptă ocină și moșie d(in) ¹ (s) ¹at din Gugești la ținutul Vasluiului un bătrân, partea tătâne-său lui Dumitru Cupcea, care parte de ocină au per(it) ¹ doi boi lui Iani Scumpul, tatăl boiariului nostru lui Ghiorghiț(ă) vornicul în zilele Radului vodă pentru cislă țărănească, partea lui Dumitru Cupcei, și acei doi boi s-au fost prețuit dreptu 20 de lei, și acmu au mai dat boiariul nostru Ghiorghiț(ă) 25 de lei bani gata pre mâna lui Pănteleiu, care fac cu boii ce au perit atuncea, și cu acești 25 de lei ce-au dat acmu sintu bani dați 45 de lei bătuți pre acel bătrân partea lui Dumitru, feciorul Cupcei, și au plătit deplin întru mâna lui Pănteleiu, feciorul lui Dumitru Cupcea.

Și așijderea ne-au mai arătat și altu zăpis făcut denaintea a mulți oameni buni toți sătenii din sat din Potropopești, anume Ștefan vornicul, și Pănteleiu, și Danciul, și Ghiorghi, și Irimiia, și Costantin, și Apostol, și Onaca vătămanul, și Gligorie Tufeș din Dăncești, și Vasilie Dop, și Toderiță, feciorul popei din Mircești, și popa Vasilie, scriind și mărturisind într-acel zăpis cum Nechita din Dăncești, feciorul lui Nichifor de Gugești, de a lui bună voe, de nime nevoit, nici asuprit, s-au rugat vornicului Gheorghiț(ă) de au dat bani pentru dânsul la treaba oștii, ce s-au vinit partea lui zéce lei bătuți, și el au dat vornicului Ghiorghiț(ă) pentru aceștia bani toată partea lui câtă să va alége din sat din Gugești și din Blăgești, și cu mare blăstăm scrie cum nime din frații lui sau din oamenii lui să nu întoarcă că nime n-au vrut să dea bani la nevoia lui la oaste în treaba în(păr)ătească.

Așijderea ne-au mai arătat și alt zăpis făcut denaintea a mulți oameni buni, anume Dumitrașco Păscălibul, (ș) ¹i Căzacul de acolo, și Ion de acolo, și Bosi(e) de acolo, și popa de acolo, și Dămiian de acolo, și Nechita Ra(...) ¹a de acolo, și Baraghin de acolo, și P(ăn) ¹tea de Miclești, și Coiliț de acolo, și popa de acolo, și Dumitrașco Burghilea, scriind și mărturisind într-acel zăpis cum Anna, făméia Chirilei, feciorul lui Ghervasie, nepotul lui Lupeias din sat din Gugești de bună voia ei, de nime nevoită, nici asuprită, au vândut a lor dreaptă ocină și moșie din sat din Gugești din bătrânul Lupeias a treia parte, aceasta au vândut boiariului nostru lui Ghiorghiță vornicul dreptu 20 de galbini și i-au plătit deplin, și scrie cu mare blăstăm cum nime din frații lor sau din oamenii lor să nu mai întoarcă aceasta vânzare.

Deci și noi văzind acést zăpis cu peceteile acelor oameni a tuturor pecetluit crezut-am, și de la domniia mea încă dăm și întărim boiariului nostru lui Ghiorghiță vornicul pre toate părțile câte mai sus scriem din sat din Gugești ca să-i hie și de la domniia mea ocină și cumpărătură și uric și întăritur(ă) în véci.

СЛАМ Г(О)СП(О)Д(И)НЪ ВЕЛАА.

Ѓ ИѠХ, В(Ъ) Л(Ъ)Т(О) ЗРОИ <7178 / 1670> ФЕВ(Р)АРИЕ КЗ <27> ДНИ.

† БЪРМЪДЪАНЪЛ ВЕЛ Л(О)ГОФ(Е)Т ИС(КА)АХ.
† СТЪРЪТАЛАТ РЪЦИНЪ <ПИСАЛ>.

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 459/70, original.

¹ Rupt.

21. 1670 (7178) martie 2, Iași. *Gheorghe Duca voievod întărește vornicului de poartă Gheorghe grecul și jupânesii sale Nastasia stăpânirea pe părțile de moșie din Boțești.*

† ИО ДУКА ВОЕВОДА, Б(О)ЖІЮ М(И)Л(О)СТІЮ, Г(О)СП(О)Д(А)РЪ Земли Молдавской.

Adecă au vinit înnain(tea) noastră și înaintea alor noștri moldovenesți boiari a mari și a mici boiarinul nostru Ghiorghe Grecul vornicul de poartă și ne-au ad(us) înaintea noastră nești zapise făcute di mărturie denaintea a mulți boiari și oameni buni și vornici de curte, anume Pătr(ășcan), și Erimiicea, și Roman, și Ursul, și Rusul, toți vornicii de gloată, și Strătulat, și Poiană, și Mihuleț, uricarii, și fiii Căzacului den saat din Gugești, scriindu și mărturisindu într-acel zapis cum au vinit înaintea lor Dumitran, ficiorul (lui) Simion din Solești, și Albul cu frații lui, ficiorii lui Andrii, nepoții lui Simion, și Costantin cu frații lui, ficiorii popei Ghiorghe, nepoții lui Simion, și Vas(i)lie cu frații lui, ficiorii lui Toderășco, nepoții lui Simion, și Gavril cu frații lui, ficiorii lui Dumbrav(ă), nepoții lui Simion, și Stratul, nepot lui Simion, de nime siliț(i), nici asupriți, ce de a lor bună voe au vândut a lor direaptă ocină di(n) moșie și din cumpărătură ce-au avut ei despre moșul lor popa Gonță 22 di pământuri în ț(a)rină la saat la Boțești (ce) sântu la ținutul Vasluiului, și cu vatră de sat, și cu loc di hălăștiu, și cu fânaț, și din câmpu, și din pădure, și din tot locul cu tot (v)¹enitul; aceasta ei o au vândut boiarinului nostru lui Ghiorghe Grecul vornicul di poartă și giupâneasii sale Nastasiei, dreptu doadzeci (și c)¹inci de lei bătuți toți bani gata.

Așijdirea și Gligorașco, ficiorul lui Simion den Solești, au daat și a(u)¹ dăruit toată (part)¹ea c(âtă)¹ să va alége dintr-acéli pământuri ci mai sus scriem, și din tot locul, cu tot vinitul, și acéia au daat iar boiarinului nos(tr)¹u (lui Ghiorghe Grecul vornicul di poartă și giupâneasii)¹ sali Nastasiei și (...) ¹ daanie din sat din Boțești.

Așijdirea ni-au arătat și(i) alt zapis făcut di mărturie dinaintea a mulți oameni (...) ¹, anume Dumitrașco Roșca, și Ghiorghe(ă), și Buta, și Ursul, și Erimiicea, vornicii de gloată, și Str(ătulat)¹ (u)ricariul, și (...) ¹, și Gligorașco din Solești, și Costantin, și Albul, toți de-acolo, scrii(nd)¹ și mărturisindu în(...) ¹ (...) ¹ (Col)¹ivă din Solești, și Teclaa cu nepotu-său Toader, ficiorii lui Toader din Solești (...) ¹ (l)¹or parte ocină din saat din Boțești (...) Buzenco den a triia parte de saat (...) ¹, și den vatra satului, și cu fânaț, și din tot locul cu tot vinitul, aceasta ei (...) ¹ (Gheor)¹ghie Grecul vornicul și giupânésii sali Nastasii dreptu optulei bătuț(i) bani ga(ta)¹ (...) ¹

(Așijdirea ni-au arătat și alt zapis făcut di) ¹ (măr)¹turii denaintea al mulți oameni buni și bătrâni megiaș(i) din pregiur, anum(e) popa (...) ¹ (...) ¹ ești, și Căzacul de-acolo, și Chirila Colivă din Solești, și Gligora(șco din Solești)¹ (...) ¹ scriindu și mărturisindu într-acel zapis cum au vinit înaintea lor B(...) ¹ (...) ¹, și Vărvara, fata lui Roman, și giniri-său Bilașco, de nime siliț(i), nici asupr(iți)¹ (...) ¹ au vându(t)¹ (...) ¹ di Boțești a triia cu vatră de saat și (...) ¹ ț(a)rină și (...) ¹ cu locuri de fânaț, și din câmpu, și den pădure, și din tot locul cu tot vinit(ul)¹ (...) ¹ să va alége, aceasta (...) ¹ iară boiarinului nostru lui Ghiorghe Grecul vornicul și giupâneasii sali Nastasiei dreptu doisprădzeaci lei bătuț(i) (...) ¹.

Așijdere ne-au arătat ș-altu zapis făcut di mărturie dentre mulți oameni buni megiaș(i) den pregiur, anume Chi(rila)¹ (...) Coliv(ă) din Solești, și Gligorașco Grosul, și

Albul, și Todirașco de-acolo, și Andrii din Gugești, și Dămiian, și Do(...) ¹ (...), (și) Ion Opincă de-acolea, și altu Ion din trăg den Huș(i), și Ionașco Sorea și Giurgea tot den Huș(i), scriindu și mărturisindu într-acei zapis cum au vinit înaintea lor Dumitrașco, ficiorul lui Buciumaș și Andrii, ficiorul lui Gligorie Buciumaș din saat din Solești, de nime siliți nici asupriți, ce de a lor bună voe au vândut a lor direaptă ocină și moșie douăzeci de pământuri (di) ¹ n ț(a)rină (...) ¹ (c)u vatră de saat, și cu locuri de fânațe, și din câmpu, și din pădure, și din tot locul cu tot vinitul din saat din Boțești, ca(re) ¹ parte au fostu (...) său a lui Bucium celui bătrân, acéia o au vândut iară boiarenului nostru lui Ghiorghe Grecul vornicului și giupânésii sali Nastasiei direpti douăzeci de lei bătuți toți bani gata.

Și iar ne-au arătat și altu zapis făcut de măturie denaintea a mulți oameni buni și bătrâni megiaș(i) de pren pregiur, anume popa Ionașco, și Dumitrașco ce-au fostu pârcălab, și Gligorașco din Solești, și Mărdarie pârcălabul, și Toderașco de Solești, și Căzacul din Gugești, și Ion, și Bosie, și Dămiian, și Vas(i)lie Sfrediaș ce-au fost căpitan, și Vas(i)lie căpitanul, scriindu și mărturisindu într-acei zapis cum au vinit înaintea lor Dumitran din Solești, de nime silit nici asuprit, ce de a lui bună voe au vândut a lui direaptă ocină și cumpărătură a triia parte den partea popei Gonții din saat din Boțești 25 pământuri cu vatră de saat, și cu pământuri în ț(a)rină, și cu locuri de fânaț, și din tot locul, cu tot vinitul, aceasta el o au vândut boearinului nostru carile mai sus iaste scris, Ghiorghe Grecul v(orni) ¹ cul și giupânésii sal(e) Nastasiei direptu doisprădzeace galbeni bani gataa.

Pentr-acéia și domniia mea dea(că) ¹ (am) ¹ văzut acéle adivăratu zapise făcute de măturie de la mâna vânzătorilor și cu pe(ce)ți și iscălite de-acei (boi) ¹ ari și megiași, și oameni buni din pregiur, domniia mea încă am daat și am întărit boiarenulu nostru c(a)re mai sus iaste scris Ghiorghe Grecul vornicul de poartă și giupânésii sale Nastasiei cu toate părțile acéle de ocină carile mai sus sântu scrise den saat din Boțești, ce-s la fânutul Vasluiului, ca să fie lor și de la noi direaptă ocină(ă) și cumpărătură și daanie cu tot vinitul, și uric și întăritură, neclătit nici rușiit în véci. И ин да се 8мишает прѣд сим листом нашим.

СААМ Г(ОС)П(О)ДИНЪ БЕЛАА.

8 Ис, въ(ъ) л(ѣ)т(о) 7178 / 1670 > м(ѣ)с(ѣ)ца март(ѣ) в(ъ) <2> дн(и).

Тирон иск(аа)х.

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 459/71, original.

¹ Rupt.

22. <1670> martie 10. Hilip cu femeia sa Nastasiia, fiica lui Drăgan vând lui Bosie partea de loc din satul Gugești.

Adec(ă) eu, Hilip și făméia mea Nastasiia, fata lui Drăgan, scriem și mărturisim cu cestu zapis al nostru cum noi de bun(ă) voia no(a)stră, de nimene voiți, nici siliți, ce de a no(a)stră bun(ă) voe, am vinit de am vândut o parte de loc din satu din Gugești dumisali lui Bosie, ce-s(ă) va alege pa(r)te mea din bătrânul lui Bărbânte, ca-s(ă) fie dumisale lui Bosie ocină și moșie, și ficiorilor dumisale. Și într-această tocmal(ă) a no(a)stră au fost papa ¹ (?) de-acolea, Căzacul de-acolea, Dumitrașco pârcălabul de-acolea, Trischie de-acolea, Dămiian de-acolea, Vasilie de-acolea, Ion de-acolea, și alți omen(i) buni carii s-au prilejit acolo, iar cene va înbla din oamenii noștri a-s(e) amiteca (...) să fie treclét, și proclét(t) și lipădat din toat(ă) légea, că eu pre toți oameni(i) mii i-amu întrebatu, ce nimi n-au vrutu să

mă prinzi nevoia mea, iar dumnealui Bosie me-au făcut tost(ă) platea drept cinspré(ce) taleri ca să știe, și pre ma(i) mari credințe ne-amu pus și peceteți, și eu Ghiorghite amu scris.

мар(т)іе) 10 <10> дни.

Из, Гиоргице, иск(а)л.

<Pe verso>: mart(ie) 10 / Parte(a) lui Hilip și i-a fâmeii sale Nastasii ce s-ar alegi din bătrânul lui Bărbântă ot Gugești.

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 410/6, original.

¹ popa.

23. 1670 (7178) mai 20, Iași. *Gheorghe Duca voievod poruncește lui Ștefan, fost agă, și lui Lazor din Tăbălăești, să cerceteze pricina dintre Ghiorghită vornicul și răzeșii din Boțești pentru un loc de acolo.*

† Ио Дѣка воевода, Б(о)жїю м(и)л(о)стїи, г(о)сп(о)даръ З(е)мли Молдавскѣи. Scriem domnia la slugili d(o)mnie(i) mele, la Ștefan, ce-au fostu agă, și la Lazor din Tăbăl(ă)ești. Dămu-vă ști(re) pintru un loc ce ai alis lui Ghiorghiti de la Boțești. Au vinitu niște răzeși de au zis că le-au luat Ghiorghite loc mai multu de cumu-i la dânșii. Deci acmu di izno(a)v(ă) am trimis iarăș să mirgi acolo să socotește să-i așezi, di va hi mai multu loc la Ghiorghiti precum au zis ei li-i măsura cu funea, la care li s-a va afla mai multu va înto(a)rce unul la altui, iar Ghiorghite ș-a ținé pre înpărțala cea dintâi, precum le-aț(i) alis întâi, dac(ă) au fost și răș dintr-înșii de față, și precum vei așeza să ni faci știri cu o mărturie.

8 Иас, л(ѣ)т(о) *зрѣи <7178 / 1670> май кѣ <20>.

† Слалм г(о)сп(о)д(и)нъ велѣал.

<Pe verso>: Ghiorghita vornic.

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 409/35, original, sigiliu rotund.

24. 1672 (7180) iulie 10. *Dumitrașco, fiul popii Mătei, cu soția sa Ioana, și sora sa Ștefănia, fetele Anghelinii, nepoatele lui Nichifor din Gugești, vând lui Ghiorghită biv vornic a lor ocină de pe moșul lor Nichifor, jumătate de parte ce s-a alege de pe mama lor din Gugești și Blăgești.*

Adec(ă) eu, Dumitrașco s(i)n popei lui Măteiu, și cu făméia mea Ioana, și cu soru-mea Ștefăniia, fételi Anghelinii, nepoatili lui Nichifor ot Gugești, scriem și mărturisim noi cu cestu zapis al nostru, de nime siliț(i), nici nevoiț(i), ce de a noastră bună voe am vinit și am vândut a no(a)stră driaptă ocină și moșie, ce iaste de pe moșu-nostru Nichifor, din satu din Gugești, ce să va alége giuământate de parte a mâne-noastră Anghelinii, fétii lui Nechifor, din satu din Gugești, și din Blăgești, dumisali lui Ghiorghîț b(i)v vornic și ficiorilor dumisali, și nipoților dumisali, și ni-au făcut dumnealui plată deplin pe câtu ni-au fost tocimala dzeaci lei bătuț(i). Și aceasta tocmală s-au făcutu denainte(a) Zaharii șoltuzul ot Huși cu 12 pârgari, și s-au tâmplat și dumn(ea)lui pârcălabul Ion Hoebanul, și Ion vornicul de Huși, și Mărdarie ot Mărtinești, și Apostol o(t) tam, și Ștefan Gherman ot Fășcani, și Simion Bodescul o(t) tam, și Chiriac o(t) Șerbești, și Donosie o(t) Gugești, și mulți oameni buni și bătrâni. Dici noi daca văzum plată deplin și tocmală de bună voe ni-am pus dégitele și iscăliturili, ca să-i hie de credință. Și eu Apostol vnoc Huiban am scris zapisul ca să-s(e) știe.

Ѓ ХѢШ, л(ѣ)т(ѡ) „зрп <7180 / 1672> иѢл(іе) Ѓ <10> дни.

Ioana.

Ștefăniia.

Ѓз, ДѢМИТРАШКО.

МАРДАРІЕ БАВИЧ.

Donosie.

Кириак.

(...).

Ѓз, ПЫРКЪЛАВЪЛ, ИСКАЛ.

Simion.

Apostol.

Ѓз Апостол (...), ИСКАЛ.

<Pe verso-ul filei a doua>: Zapisul de la Dumitrașco o(t) Gugești giuământate de partea Brumo(a)e.

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 409 / 39, original, difolio; Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 406/101 (rezumat).

25. 1675 (7183) iunie 9. *Calen călugărul, fratele său Pricopie și Gligorie Bodeiu vând lui Mardarie și Paraschivei partea lor de ocină și sat din Mărtinești de la ținutul Vaslui.*

† Adecă eu Calen călugărul, și eu Pricopie, frate lui Ca(le)n, și eu Gligorie Bodéiu, scriem și mărturisăm cu cestu zapis al nostru precum noi dé bună voia noastră am vândut a no(a)stră dreaptă ocină și moșie din sat din Martinești dé la ținutul Vaslui, din partea unui bătrân dinn a treia parté, giuământate din partea popii lui Băgău, însă cu partea lui Ghiorghie Pilorciș, că me-(a)u fostu dator cu un bou sau cu patru galbi(ni) bani. Această moșie am vândut noi dumisale lui Mardarie și femeii dumisalé Paraschivii, drept doadzăci și doi dé lei bătuți, și ne-(a)u dat bani toț(i) la mânule noastre, pintru aceia ca să le hie lor și ficiorilor săidreaptă ocină și moșie în veci, și pre zapisul nostru să aibă a-și faci și dres domnescu. Și la tocmala no(a)stră au fostu Istratiie din Martinești, și Tuluc o(t) tam, și Ionașco sân Băraru o(t) tam, și Apostul o(t) tam, și Costa(n)tin o(t) tam, și Ștefan Gherman o(t) Mănțăști, și Vasiliie Tudor o(t) Giurgești, și Vasilie Petriman o(t) tam, și Necula sân

Ghiorghe o(t) Crăsnășen(i), și Arsănie o(t) tam, și pintru mai mare credința ne-(a)m pus degetile și pecețile ca să-s(e) știe.

Ѓ Мѧс, л(ѣ)т(о) *зрпѣ <7183 / 1675> иѣни(іе) ѿ <9>.

† Callen.

Gligorie Bodéiu.

† Pricopie brat Calen.

† Istratie.

† Tuluc.

† Ionașco sân Băraru.

† Tudor.

† Apostul.

† Costa(n)tin.

† Gherman.

† Necula.

† Arsănie.

† Petriman.

<Pe verso>: Zapis pe Mărtinești. / 7183 iuni(e) 9.

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 685/119, original.

26. <1675 noiembrie-1678 noiembrie>. Ion Opincă cumpără partea Măricăi ce se va alege din satul Gugești.

1 Ispisoc de la Antonie Ruset vod(ă) scriind pe cum au cumpărat Ion Opincă, tatăl lui Gheorghîț vor(nicul) de la Mărica înma Aniții Hușancăi, fata Iuriascăi, parti(a) ei, cât să va alege din sat din Gugești și din Blăgești.

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 406/101 (rezumat).

27. 1676 (7184) mai 21. Antonie Ruset volnicește pe Gheorghîță, fost vornic, și Lupașco, să strângă „, toată rămășița”.

† Ио Антои Рѣсет воевода, Б(о)жю м(и)л(о)с(т)ю, г(о)сп(о)даръ Земли Молдавскон. Dat-am cartea domniei meali boiarinului nostru lui Ghiorghiț, ce-au fostu vornic, și lui Lupașco, carii au fostu cerari la ținutul Făleii¹ Tutovei, spre acéia ca-s(ă) fie mari și puternici cu cartea domniei meali a-ș(i) strângi toată rămășița și a îndrepta până la un ban. Așijderea să ia doi boi dintr-aceasta rămășiț(ă), și să-i dea pre mâna lui Costi, prisăcariul domniei meali, și nimi să nu cutézi înprotiva cărții domnii meali.

Ѓ Мѧс, л(ѣ)т(о) *зрпѣ <7184 / 1676> мѧи ѿ <21>.

<Pe aceeași pagină>: 7184 maiu 21 / Izvod de niște urice și o carte domniască, atingătoriu de Fâșcani.

<Pe verso>:† Izvod precum scrie uricul Fâșcanilor cela ce-i la Mărdarii.

† Mărina cu frate-său, Șeandrea Cracoici și Vasco, ficiorii Iuriei Șerbicescul au vândutu lui Ivanco i plemenie eg(o) Anușc(ă)i docichi Ioan Brădicescul, le-au făcut plata deplin 200 zlati tatarschii, și-i spuni văleatul **сууѣ* <6996 / 1488> *ren(ap)* *☙* <9>².

† Iar la păhărniceasa sint doo urice tij de Fâșcani, unul iaste mai bătrân, să spuni Fădor, tatăl Borcii vornicului.

† Iar într-unul să spuni Borcea vornicul cu frate-său Toader și cu soru-sa Sora în partea din sus, în partea din gios iaste Trifan i săstra eg(o) Măriia, i Anna, și Irina, acești patru frați sint în partea din gios precum înblă Fâșcanii acmu. Deci pre Anna au cumpăratu tată-meu Iane Scumpul de la Toader și de la soru-sa Irina, ficiorii Anne(i), iar pre Irina, ce-s(e) cheam(ă) un bătrân am cumpărat-o eu de la Nacul, fratele îi Corboe ot Popește, și de la Vasilca, și Safta, Fealei Corboe, că au fostu a lor acestu bătrân, iar pre Sora tij amu cumpărat eu de la Rămpul, și de la Ghiorghie, și Vasilie, nepoții Sorie, în zile(le) lui ~~Vasilie~~¹ vodă Ducă.

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 685/122, original, sigiliu rotund.

¹ Tăiat.

² EDIȚII: *Catalog de documente din Arhivele Statului Iași. Moldova*, București, vol. I, p. 111, nr. 258.

28. 1685 (7193) martie 20, Huși. *Gughiți (Gheorghii), fiul lui Țărnă, nepotul lui Burdugan, strănepotul Irinii, vinde lui Tănasi Bosie dreapta sa ocină și moșie din Stroești „din giumătate de loc a tree parte” cu vatră de sat, vad de moară, loc de prisacă, din țarină și fânaț, cu tot venitul de 12 ughi.*

Adecă eu Gughiți, feciorulu lui Țărnă, nepotul lui Burdugan, strenepotul Irinii, scr(i)u (și) mă(r)turisăscu cu adevărat zapis al miu, precum am vândut nesilit și nenevoit, de neme nesilit, precum am vândut dre(a)ptă ocină și moșii dumisale lui Tănasi Bosi(e) și giupânesei dumisale, și cuconilor dumisale, și nepoților, și nestr(ăne)poților dumisali, în veci de veci să fii ocină și moșii din sat din Stroești, din giumătate de loc a tree parte din tot hotari(u)lu Stroeștelor, cu vatră de sat, și vad de mo(a)ră, cu loc de prisacă, cu pomeți, și di(n) țarină, și din fâneți, și din tot vinitili acestui loc 12 ugh(i), să fii ocină și moșii. Și la această tocmală mulți o(a)meni buni s-au prilejit, Ștefan de Bodești, Onil de Crăsnășeni, Necula Aprodulu ot, Neculaiu, sluga Milescul(u)i, Vasili de Tătărăni, Iurașcu ot, Vasili de Gugești, Iosep de Crăsnășeni, Gughiți Begulu de Fâșcani. Eu Simion am scrisu zapisil în

târgu în casă la Adrăru Beneter, deci noi văzâ(n)du to(c)mala bună între dâ(n)șii și făcându-i plată deplin, ne-(a)m pus și pecețile.

Ѓ Х҃Ш, Л(Ѣ)Т(О) *ЗРЧГ <7193 / 1685> МАРТ(іе) К̂ <20>.

Gughiți Țarnă.

Ștefan.

Onil.

Necula.

Vaseli.

Iurașcu.

Vasili.

Iosep.

Ghi(or)ghiți.

(...).

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 685/133, original, difolio, rupt, restaurat.

29. 1685 (7193) mai 25, Iași. Dumitrașcu Cantacuzino voevod scrie lui Ghiorghiță grecul ce a fost vornic, să aleagă partea de moșie a Vasâlcăi, fata Corbului din Gugești.

† Ио ДѢМИТРАШКО КАТАКОЗНО ВОЕВОДА, Б(О)Ж(ІЮ) М(И)Л(О)СТІЮ, Г(О)СП(О)ДАРЪ ЗЕМЛЕ МОЛДАВСКОИ. Scriem domniia mea la Ghiorghiță Grecul ce-au fost vornic. Dămu-ț(i) știre că domnii meali s-au jăluit Vasâlca, fata Corbului den Gugîști, zicând cum are moșii acolo în Gugîști de un bătrân partea Corbului. Deci pentru acesta lucru dacă vei vede(a) cartea domnii meali iastă, să strângi oameni buni megeiași de pe înpregiur să socotiți și să alegeți partea Corbului den vatra satului, și den câmpu, și den ȋrană, și den pădure, și den grădini, și den tot locul cu tot vinitul cât să alegi, și din fâniaț. Deci precum viți alege cu acei oameni buni așe să-i faciți o mărturii încredințată de la mâna voastră și și să o dai la mâna Vasâlcăi, fetii Corbului, iar dentru răzăși cui a păre cu strâmbol să vii de față să-ș întrebe și să-ș aducă și deresăli ce or hi având pre acea moșii. Aceasta scriem.

Ѓ ИЛС, Л(Ѣ)Т(О) *ЗРЧГ <7193 / 1685> МАИ К̂ <25>.

† ГАЛМ Г(О)П(О)ДИНЪ ВЕЛѢЛ.

ТѢДОС ДѢВЪС ВЕЛ СЪ(ЛЦ)ЕРЪ ЧЧ(И).

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 409/47, original, sigiliu rotund.

30. 1685 (7193) august 5. Vasilca, fata Corboe, și feciorii ei, Neculai și Iorga, vând partea de moșie din Gugești și Blăgești vărului ei Gheorghiiță.

Adec(ă) eu, Vasilca, fata Corboe, și ficiorii mei, Neculai și Iurga, scriem și mărturisăscu cu cestu zăpis al meu cum am vându(t) parte(a) mâne-me(a) din sat din Gugești și di în Blăgești, văru-mieu lui Ghiorghița dreptu 12 lei. Deci dreptu șes(e) lei mi-au dat un boi¹, iar cu șes(e) lei mi-au rămas ca să (ai)²bu ai face plată denainte(a) lui Crăciun, și denainte(a) lui Gligorașco, și denainte(a) lui Vasilie, și denain(t)²e(a) lui Gligorie Strânbéiu. Și pintru cridința am pus pecetili să-s(e) știe.

Л(Ѣ)Т(О) *ЗРЧГ <7193 / 1685> АВ(Г)СТ) Е̂ <5>.

Gligorașco.

Crăciun.

Niculaiu.

V(a)²ilca.

Iorga.

Şes(e) lei am mai luat eu Soltana cu frati-miu Neculai la moarte(a) mamei, şi s-au făcut plat(ă) deplin pe negoţul ma(...)², şi eu încă am pus degetul.
Soltana.

<Pe verso>: Zapis de la Vasâlca, fata Corboi, pentru to(a)tă parti(a) ei din Gugeşti i Blăgeşti.

Arhivele Naţionale Iaşi, Colecţia Documente, 416/22, original, rupt; Arhivele Naţionale Iaşi, Colecţia Documente, 406/101 (rezumat).

¹ Bou.

² Rupt.

31. 1685 (7194) noiembrie 12, Iaşi. *Constantin Cantemir voievod porunceşte vornicului Grecul să cerceteze jalba stolnicelului Moscu pentru un bou dat pentru oaste.*

† Ио Костантин воевода, Б(о)ж(ію) м(и)л(о)стїю, г(о)сп(о)д(а)ръ Земли Молдавскон. Scriem domniia mea la sluga noastră la Grecul vornicul de la Gugeşti. Dămu-ţi ştire că au făcut jalobă la domniia mea Moscul stolnicelul, zicându că i s-au luat un bou de s-au dat la carăle céle de oast(e), cându ai făcut tu atuncea boi de oaste când au fost Duca vodă la Beci, şi până acmu boul nu i sau mai plinit. Pentru acéia deaca vei vedea cartea domnii méli, iară tu să socoteşti care saate de acel ținut nu au dat boi şi cară de oast(e), atuncea să-i plineşti boul Moscului de la acelé saate să dai la mâna Moscului, iară cui va părea cu strâmbul să vie di faţ(ă). Aceasta scriem.

С Іас, л(ѣ)т(о) *Зрчл <7194 / 1685> ное(м)в(рііе) вѣ <12>.

† Слалм г(о)сп(о)динъ велал.

Arhivele Naţionale Iaşi, Colecţia Documente, 409/48, original, sigiliu rotund.

32. 1686 (7195) decembrie 22, Iaşi. *Constantin Cantemir voievod porunceşte lui Mărdarie Băduţ să cerceteze pricna dintre Gheorghiş de Gugeşti şi Donosoe pentru o vacă cu viţel, şi altele.*

† Ио Костантин воевода, Б(о)ж(ію) м(и)л(о)стїю, г(о)сп(о)д(а)ръ Земли Молдавскон. Scriem domniia mea la Mărdarii Baduţ. Dămu-ţi ştire că domnii méle s-au jăluit boiarinul nostru Ghiorghiş de Gugeşti pre Donosoe de-acolo, zicându Ghiorghişă că i-au luat o vacă cu viţal fără de nici o treabă. Pentr-acea dacă vii vedea cartea domnii méle iară tu să socoteşti de va fi aşea cum s-au jăluit Ghiorghişă iară tu să-i plineşti vaca de la Donosoe. Aşijderea s-au jăluit Ghiorghiş pre Apostol, ficiorul Tomei din Bohotin, zicându că i-au luat o teacă de-argint fără de nici o treabă. Deci iară să socoteşti de va hi aşea să-i plineşti teaca de la Apostol şi să dai la mâna lui Ghiorghiş. Aşijderia s-au jăluit Ghiorghiş pre Mihai Curagău ce-au fost călăraş de Țarigrad, (zică)¹ndu Ghiorghiş că i-au luat un (c)¹al de olac şi samă de cal nu i-au da(t)¹ şi i-au prăpădit calul. Dici iară să socoteşti să-i plineşti calul de la calu² (!) Curagău. Aşijerea s-au jăluit Ghiorghiş pre ficiorii

lui Bosii, zicând că i-au mâncat mascurii lor un pământu de mălai, precum are și ispășeari și i-au ales ispășeari doauă părți mâncate și una nemâncată. Pentr-aceia iară să socotești pre ce vor da samă ispășeari să-i plinești și să-i așăzi acolo, iar cui va părea cu³ strâmbul să vie la domniia mea să-și întrebe.

✠ Иас, л(ѣ)т(о) *зрче <7195 / 1686> дек(емвріе) кѣ <22>.

✠ СЛМ Г(О)П(О)ДИНЪ ВЕЛМ.

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 409/49, original, sigiliu rotund.

¹ Rupt.

² Călărașul.

³ În text „во”.

33. 1687 (7195) aprilie 22. *Constantin Cantemir voievod poruncește lui Vasili vtori comis să cerceteze pricina dintre Gheorghiiță din Gugești și Tănasiie sin Bosie.*

✠ Ио Костандин воєвода, Б(о)ж(іо) м(и)л(о)ст(ію), Г(О)П(О)ДАРЪ ЗЕМЛЕ МОЛДАВСКІИ. Scriem domniia mea la boiarinul nostru la Vasili vtori comis. Dămu-ți știre că domnii meali s-au jeluit Ghiorghiiți din Gugești pe Tănasiie snă Bosie, zicându Ghiorghiiți cum-au fostu luat un cal a lui Vasilie, fraateli lui Bosie, de l-au dat domnescu la Duca vod(ă), și s-au fostu făcut pecetluit pe Racleș și pe Ghiorghiiț(i) să plătească acel cal. Deci Ghiorghiiț(i) așa au dat samă precum i-au p(i)erit nește nasturi de argintu poleiți pentru Vasilie, frатели lui Bosie, la Iancul snă Darie și ari și pecetluit de la dânsul pe țărani lui, și nasturii lui i-au fostu șeas(e) lei, ș-au mai dat și doi galben(i), iar pentru țărani lui și s-au așezat cu Ghiorghiiți ca să-i dea șes(e) lei și să-l las(e) în pace. Apoi nu s-au ținut de tocmal(ă), ce-au trimis și un aprod de-(a)u dat și (cio)¹bote un galbăn și-i cere 12 lei p(o)l pre gium(ă)tate de cari și (...)orgiț (?), i-au dat patru merțe de mălai și să-i hie făcut și zapis, d(e-i)¹ nevo(i)e să-i mai dea optu lei, și i-au luat aprodul trei părech(i) de nasturi și i-au dat la mâna lui Tănasiie și i-au poprit o șea cu potlogi căptușite. Deci pentru acista lucru daca vei vede(a) carte(a) domnii meli iar dumn(ea)ta să li iei sama foarte pe bun(ă) dreptate ce-a hi rămas Ghiorghiiți să plătească și zăloageli să-i dea înapoi, iar de le-(a) hi poveste(a) într-alt chip să li dai zi și să li faci și o mărturie la mâna cui s-a veni să avem știri.

✠ Иас, л(ѣ)т(о) *зрче <7195 / 1687> апр(иліе) кѣ <22>.

✠ СЛМ Г(О)П(О)ДИНЪ ВЕЛМ.

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 412/21, original, sigiliu rotund.

¹ Rupt.

34. 1690 (7198) iulie 10. Ștefănie, fiica Florei din Boțești, cu fiica sa Maria și ginerele Ivașco, vând *partea tatălui său din Boțești ce se va alege lui Ghiorghiiță din Boțești.*

Adec eu Ștefănie, fata Florei din sat din Boțești, împreună cu fata mea Mariia, și cu ginere-mieu Ivașco, scriem și și mărturisim cu adevărat zapisul nostru, pre cum am fost vândut eu Ștefănie o parte de ocină ce să va alegé parte(a) tătâni-meu din sat din Boțești, cu tot venitul, cu loc de arat, și cu loc de fânațe, ace(a)stă parte o am fost vândut mai

(în)ainte în zălele lui Ștefan vod(ă) Ghiorghe dumisal(e) lu(i) Ghiorgheț din Boțești. Deci mi-eu fost rămas dumnealui cu patru lei, și alți bani mi-eu dat, iar acum mi-eu dat acești patru lei ce mi-eu fost rămas. Deci acum i-am făcut și acesta zăpis de credință cu ginere-mieu di(n)preună și cu fata mea, ca-s(ă) nu mai avem noi a gălcevi pré dumnealui, ci să fie partea istovită. Și acest zăpis s-au făcut dinnainte(a) lui Bosie de Gugești, și lui Donosie ot tam, și Ionașco ot tam, și dumnealui Nistor de Eși, și am scris eu Petrea vărul armașului Vasilie acest zăpis ca-s(ă) fie de credință. Și pentru mai mare credința ne-(a)m pus toți peceteile și iscăliturile ca-s(ă) să crează.

Ш III исл(іе) ѿ <10> *зрчи <7198 / 1690>.

Ștefănie.

Ivașco.

Marie.

Bosie.

Donosie.

Nistor martor.

Și cu pomiții tătâni-miu să-s(e) știi.

† Аз, Миѡан писар, мартѡр.

Аз, Ионашко, ислал.

<Pe verso-ul filei a doua>: Zăpis de Boțești, partea Ștefănie, fata Floretii, i-amu mai datu patru lei, cu gineri-său și cu fata ei, ca-s(ă) numai aibă treabă de-acmu, pe patru pământuri să fac dzeaci cu cei ce amu cumpărat, întâi 10 pământuri i-am datu în doo(uă) rânduri bani.

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 409/43, original, difolio.

35. 1691 (7199) mai 16. *Tănasie, fiul lui Bosie, dă mărturie căpitanului Chigheci că nu are parte în moșia acestuia dintre Stroești și Păntești pe Crasna.*

† Adecă eu, Tănasie, ficiorul lui Bosie, fac știre cu această adevărat(ă) mărturie a me(a) ca-s(ă) hie de mari credință la mâna lui Chigheci căpi(tan) ot Țuțora, pe cum să-s(e) știe pentru o moșie den Crasna care să hotărăște cu Stroeștii și cu Pănteștii, zicându eu pe cum părinții miei, să hie avut și el parte într-această moșie cu Chigheci căpi(tan) dinpreun(ă), și am întreat pe răzeși și pe toți megieașii carii or ști sau or hi apucat, să-n(i) spu(i)e ținut-au tată-mieu parte într-această moșie, și nici unul nu s-au aflat ca-s(ă) știe c-au ținut tată-mieu parte într-ace(a) moșie; zisu-mi-au Chigheci și alți răzeși ca-s(ă) mărgu să giur pe cum au ținut tată-mieu într-ace(a) moșie, să ții și eu. Deci eu n-am vrut să giur neștiindu nemic, nici avându dres sau zăpis la mâna me(a), și m-am lăsat ca-s(ă) n-aibu eu treabă de acmu într-ace(a) moșie pe cum n-am nici avut, nici eu, nici ficiorii miei, ce-s(ă) aibă Chigheci și cu răzeșii lui a-și ține moșie cu bun(ă) paci desp(r)e mini, și aceasta mărturie o am făcut denainte(a) dumisali lui Tudosie Dubău vel log(o)f(ă)t și altor oameni buni. Și eu pentru credința mi-am pus degetul, și eu Neculai Cerchiz diacul de cămar(ă) am scris mărturie cu cu cuvânt(ul) lui.

Ш Иас, л(ѣ)т(о) *зрчи <7199 / 1691> мми ѿ <16>.

Тѡдос Дѡвѡс вел лог(о)ѣ(т), ислал.

<Pe verso-ul filei a doua>: Moșie de la Chighieci cari să hotăreaște cu Stroeștii și cu Pănteștii; Zăpisul lui Tănasi Bosâi ce au dat lui Chigheci căpitanul precum că n-ari el

parti în moșia lui Chigheci. / No. 14 / 7199 mai 16; S-au scris la condică; Zapis di la Tănasăi Bosăi căpitanului Chigheci di cumpăratur(ă).

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 685/148, original, difolio.

36. <secolul al XVIII-lea>. Izvod de cărți date la Mănăstirea Gugești.

Izvod de cărți ce-am dat la mănăstire la Gugești, o *Ivanghelii* de prestol românsă suflată, un *Terfoloiu* mari tiparnin moschicescu, un *Penticosstar* svetli tiparnic de la Liov, veșminte, un felon cu flori, stihar albu poas, potir de cositor, discos, zvezdă, 3 pocrovețe de taftă. Să să știe.

Un *Meneiu* mare carele l-an cumpărat împreună cu Bodescul. / Și eu.

Și prețul a *Miliului* este 8 lei și eu am dat 5 lei.

<Pe verso>: Făr(ă) velet / Izvod de niște cărți ce au dat la măn(ăstirea) Gugeștii i niște veșminte.

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 685/38.

37. 1719 (7227) mai 20. Lista zapiselor arătate de Trohin Bosie pentru moșia Gugești și Costantin Talger pentru satul Blăgești și seliștea Șipășeei.

Zapisă de cumpăratur(ă) ce-au arătat Trohin Bosie pe moșia de Gugești.

† Λ(κ)Τ(ο) *ЗСКЗ <7227 / 1719> МАИ К <20>.

† 1 zapis scris de Ghiorghei grecul, precum Toader Baraghin și făméia lui Dochita, au vândut lui Bosie a triia parte din bătrânul lui Lupi, denainte(a) săténilor de Gugești, Căzucul de acol(o), și pârcălabul de acolo, Trischie de-acolo, popa de-acolo, Ion de-acolo, ș(i)-au fost și ficiorul lui Ion, și au vândut drept 20 de taleri să-s(e) știe.

† 1 zapis de la Hilip și făméia lui Nastasiia, fata lui Drăgan, au vândut o parte de loc din sat din Gugești lui Bosie, ce să va alege parte(a) lui din bătrânul lui Bărbânțe, drept 15 taleri, denainti tij săténilor de Gugéști, carii scriu la condéiul mai sus.

Ce-au arătat Costantin Talger.

† Un ispisoc de la Radul vod(ă) din vălet *ЗРАГ <7133 / 1625> АП(Р)И(І)Е КС <26> și un zapis cu pecet(ea) Hușilor din vălet *ЗРАІ <7111 / 1602> СЕН(ТЕМ)Б(І)Е К <20> precum Luca Bărbânță ce-au fost stol(nic) au cumpărat, ște împreun(ă) cu făméia sa, o ocin(ă) de gium(ă)tat(e) de sat de Blăgești, 2 părți, de la Vărvăra și de la fratele ei Gliga, nepoții Călinei, drept 70 taler(i) de argint, și cu seliște(a) Șipășeei.

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 410 / 10, original.

38. 1722 (7230) aprilie 15. Lupașcu, fiul Marinii, nepotul Treschii din Gugești, vinde cu 8 lei lui Gligoraș Bosie și Neculaiu Bosie partea sa de moșie ce i se va alege din Gugești și Boșești.

Adic(ă) eu, Lupașcu, ficiorul Marinii, nepotul lui Treschii, de sat de Gugești, făcut-am zapisul meu lui Gligoraș Bosi(e) și lui Neculaiu Bosi(e), de nime silit, nici asuprit, ce de a me(a) bun(ă) voi(e), am vândut driptu 8 lei, part(ea) me(a) din to(a)t(e) hotarile ce mi s-a alege din Gugești, și din Boțești, și din dinainte(a) a mulți o(a)mini buni, denainte(a) lui Vas(i)lii Bosi(e), și a lui Vas(i)lie Begul, și a lui Vas(i)lie Aurso(a)i, și a lui To(a)der grecului, și a lui Arhire Copăcean, și lui To(a)der Bârsă, și lui Gligoraș Bodiscul, ca-s(ă) fii de mari cridinți, și n(e)-am pus și degitile.

Лит ^{3рл} <7230 / 1721> ^даприл(ііе) ^ѣ <15>.

Vas(i)li.

Arhiri.

Grigoraș.

Vas(i)l(e) Begul.

Bârsă.

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 410/17, original.

1721 (7229) aprilie 26. *Mihai Racoviță voievod poruncește lui Cârstea ftori paharnic să hotărască moșiile cumpărate de domn de la Vasilie jicnicerul, anume Bârboșii, Luncanii și Mogoșeștii, de la ținutul Fălciului.*

† Ио Мнѣхан Раковицъ воевода, Б(о)ж(ѣ)ю м(и)л(о)стию, г(о)сп(о)д(а)ръ Земли Молд(а)вск(о)и. Scriem domniia mea la boiarinul nostru dumnealui Cârstea ftori păh(arnic). Facem știré. Iată că domniia mea am cumpărat niști moșii de la Vas(i)lie jicniceariul, fratele dumisali lui Gavril Miclescul biv vel vornic, care moșii să hotărăscu cu satul domniei méli de moșiia cu Podoleanii, anum(e) Bârboșii, și Lucanii, și Mogoșăștii, ce-s la ținutul Fălciului. Drept acéia vădzindu carte(a) domniei méli, iar dumn(ea)ta să te scoli și să mai rădici din megiași de pe acol(o), oameni bătrâni și tineri, și din mazili, și dintr-alți lăcuitori, cine s-ar afla și din carii vor fi știindu locurile de pe acol(o), și să mergeți la acéli moșii de lângă Podoleani și vine acolo și dumnealui Ștefan Luca visternicul, că iaste răzăș la une moșii de acolo, și iat(ă) de aicea am trimis și pe sluga noastră Axintie uricariul. Deci, împreună cu toți strângându oameni buni, și din sus și din gios, și să so(co)țiți să ne hotărâți acéli moșii foarte cu direptate pe direasă și pe zapisă ce să vor arăta pe acéli moșii de cumpărătur(ă), că unéli scriu în semen, și să fie și vornicelul de Podoleani împreună cu alți săténi de acolo, și precum veți alege și veți stâlpi, să li lipiți de hotarul Podoleanilor și să faceți și o mărturie încredințată din semen în semen de la dumneaoastră de la toți câți veți tâmpla la acel hotărât, ca să avem știre. Aceasta scriem.

С Мс, л(ѣ)то ^{зскѣ} <7229/1721> ^април(ііе) ^{кѣ} <26>.

Илиѣ Катаргисл вел лог(о)ф(е)т.

<Pe verso-ul filei a doua>: 7229 april(ie) 26. + Carte de hotărât la Bârboși și la Mogoșăști de lângă Podoleani; No. 22/ 7229 april(ie) 26.

Biblioteca Academiei Române, Documente istorice, DCXXIII/147, original, difolio, sigiliu rotund.

39. <cca 1730¹>. *Toader Geanta, Grigoraș Bodescul, Toader Bosăe, se plâng domnului pentru părțile de moșie din Gugești, Blăgești și Mănțești asupra lui Mărdarie și a feciorilor și nepoților lui, feciorii Grecii.*

† Milostive și luminate doamne să fii mărie ta s(ă)nătos. Jăluim mării tal(e) ca unui d(o)mnu milostiv pe Mărdarie clucer și pe nepoții lui, ficiorii Grecii, că avem moșii cu dâșii în săliști la Gugești și la Blăgești și la Mănțești, la ținutul Vasluiului, cari moșii avem împreună cu dâșii de la moși și di la strămoșii noștri, fiind noi tot unu niamu, și sculându-s(e) ei cu multă gâlceavă la Neculai vodă și la Mihai vodă au și giurat precum noi nu sântem din niamul lor, nici avem moșie cu dâșii de baștină într-acele(e) săliști, și după ce au giuratu ei la d(o)mnie lui Mihai vodă ni-au zis Mihai vodă să ne căutăm oameni buni și să ne îndreptăm cum că sântem tot dintr-un moșu și să-i dovedim ș-om ave(a) dreptate, și di atunce am tot înblatu pe urmă până acmu la d(o)mnie mării tal(e) și i-am dovedit înaintea) răposatului Ilie Catargiu log(o)f(ă)t, precum și ei la ce(a) di pe urmă n-au tăgăduit, numai zu zis că întâi cându au giurat ei au avut acel moșu al nostru numai un ficior, și dintr-acele sântu ei, iar acmu dacă i-am doveditu noi cu marturi cum că au avut moșul nostru trii ficiori, iar ei au întorsu și(i)-au zis că au avut moșul nostru șesă ficiori, și tot ni-au înecat și moșie, și sântem și cu cheltuială cât am cheltuit până i-am dovedit, că eu au giurat rău, ce ne rugăm milii mării tali să avem dreptate di la luminatu divanul mării tal(e), că este și Mărdarie clucer aice, să ni-s(ă) curme să nu fim păgubași și di moșie câtu ni-au înecat, și di cheltuială cât am cheltuit până am dovedit, cum a fi mila mării tali.

Robii mării tal(e) Ion Bosăe, și(i) Toader Geanta, și Gligoraș Bodiscul, și Neculai Bosăe, și alți frați(i) a lo rot Vaslui.

Svânția ta părintile mitropolit și dumne(a)ta vel log(o)f(ă)t, să.

<Pe verso>: Jaloba lui Toad(e)r Geanta și Grigoraș Bodescul i Toader Bosăe pentru părți de moșie din Gugești, Blăgești i Mănțești asupra lui Mărdarie și ficiorii lui și nepoții lui, ficiorii Grecii.

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 410/10.

¹ Conform arhivistului.

40. 1730 (7238) martie 2. *Anița și Gavril, feciorii Gafiei, fiica lui Trischii din Gugești, fac danie lui Gligoraș și Neculaiu, fiii lui Trohin Bosie, partea lor de ocină și moșie din Gugești, Blăgești, Mănțești și Boțești.*

Ad(i)că eu Anița, Gavril, ficiorii Gafii, fetii lui Trischii ot Gugești, no(i) înșine la mo(a)rte(a) no(a)stră, de bună voe no(a)stră, de nimi siliț(i), nice as(u)priț(i), ce de bună voe no(a)stră, la mo(a)rte(a) no(a)stră, dat-am dr(e)aptă ocină și moșie din Gugești, și din Blăgești, și din Mănțești, și din Boțești, nepoților noștri, lui Gligoraș și lui Neculaiu, sân Trohon Bos(i)e, la mo(a)rte(a) no(a)stră, pentru sufletele no(a)stre, și să ne grijască și să ne pomeniască. Și cându s-au făcut acest zapis s-au tâmplat mulți o(a)min(i) bun(i) și bătrân(i), și preuți, și răzeș(i) o tam Gligoraș Bod(es)c(u), Ion Bos(ie), To(a)der Geanta, To(a)der Bârsă, Ștefan Beg(u), Costantin Pitic, Neculaiu Dar(ie) ot Po(e)ceș(ă)n(i), nim(e) că nu-l zic(ă) nemic, ce să-l(e) fie în veci moș(i)e.

Бє л(ѣ)т(ѣ) *ЗСЛН <7238 / 1730> М(А)РТ(ІЕ) Б <2>.

Popa Dumitraș duhov(ni)c ot Porcișen(i).

Pop(a) Ștefanot Gugești.

Gligoraș Bod(e)s(c)(u).

Ion Bos(ie).
To(a)der Geant(ă).
To(a)der Bârsă.
Ștefan Beg(u)l.
Costantin Pitic.
Neculaie Darie ot Porceșan(i).
Și eu preutul Dumitrașc(u) duhovnic lui Gavril.
Vasilie Geanta.
Andrieu Lăidan (?), nepot lui Trischi de Gugești.
Și eu pop(a) Arten(e) ot Armășen(i) am scris.

<Pe verso>: 7238 mart(ie) 2. / Daniia Aniții și Gavril, ficiorii Gafii, fată lui Treschie, cătră Grigoraș și Neculai sin Trohin Bosie, pentru părți de moșie din Gugești, Blăgești, din Mănăști și Boțăști.

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 410/16, original.

41. 1730 (7238) iulie 3, Boțești. *Hotarnica părților de moșie din Gugești și Blăgești a lui Gligoraș Mardarie, Ștefan, fiul lui Gavril Miclescul, ce-a fost logofăt mare, feciorii Grecului, și alte seminții a lor după pâra cu Toadir Geanta, Ion Bosie, Trohin Bosie, Grigoraș Bodescu, Toader Bârsă și alte seminții a lor.*

M(i)l(o)stive și luminate doamne, să fii mărie ta s(ă)nătos. Facem știre mării tale, că pe luminată poronca mării tali care ne scrii mărie ta ca să ne sculăm să mērgim la sat la Gugești și la Blăgești, care siliște sintu la ținutul Vasluiului, avându pâra de faț(ă) la mărie ta, Gligoraș Mărdarii și Ștefan, fiiul dumisali lui Gavril Miclescul, ce-au fostu logofăt mare, și ficiorii Grecului, și alte sāmînții a lor, cu Toader Gianta, și cu Ion Bosii, și Trohin Bosăi, și cu Gligorașco Bodescul, și cu Toader Bârsă, și cu alte sāmînții a lor, jăluind Grigoraș Mărdarii cu nepoții lui, precum li să înpresoară părțile lor ce au la Gugești și la Blăgești dispre aciști răzēși carii scriu mai sus, și ne scrii mărie ta ca să mērgim l(a) aceste siliște și să strângem oameni bun(i) di p(r)inpregiur și răzēs(i), și pe drēsăli lor ce or avea să le alegim toati părți. Deci noi pe poronca mării tali am mārșu acolo și am strānsu pe toț(i) răzēsii cât(i) au fost dispre amāndouă părți, și după cé li s-au cētīt toati dresăli cini ce-au avut am mārșu cu toții la cesti siliște, careli sintu tot alături, și am început a māsura cu odgon de 20 de stānjini, și stānjānul de 8 palme, și s-au aflat la Gugești 26 de odgoani, 18 stānjini, și la Blăgești 47 de odgoani și 12 stānjini, cari fac piste tot 74 de odgoani și 10 stānjini, fār(ă) delnițāli de păduri, și am māsura și delnițāli și s-au aflat 61 di odgoani. Deci întrebāndu-i noi pi acești răzēsii ce-au avut pâra cu Mărdarie clucer și cu nepoții lui la înpārțire(a) locului, dīn cāt(...)¹ or lua din sus au din gios, și ei au au priimit cu toți că n-or lua din gios, avāndu case și besearicā dispre păduri. Deci Mărdarie clucērul cu nepoții lui i-au lāsāt în voi(e) cum au priimit ei, așea li s-au dat, și pe drē(se)le lor ce-au avut de cumpārături și de baștinā, înpārțindu-sā pe 6 bătrāni, li s-au vinit la delnițēli di păduri 11 odgoani și 15 stānjini, și s-au pus o piatrā în dial dispre soari apune din gios de izvorul Mānāstirii și bate dreptu la vali pe drum p(r)in poiana Mānāstirii pe din gios de rāpā, și mērgi drept la vali pisti valea M(ă)nāstirii și să sui(e) la dial pi dumbravā, și în dial s-au fācut doi buouri în doi stejari, și de acole mērgi iarā dreptu p(r)in dumbrav(ă) spre soari rāsari și să pogoarā afar(ă) din dumbrav(ă) peste vale(a) lui Gugu și mērgi di acole pi din gios de gura Albinii dreptu la dial spre soare rāsari pān(ă) în muchea dialului în poianā,

unde să hotărăscu Gugeștii cu Boțeștii, și s-au pus o piatră care caută înapoi la piatra cea din dial despre soari apuni din gios de izvorul Mănăstirii. Așijderile și la câmpu li s-au vinit 19 odgoani și 5 stânjani și 6 palmi p(o)l dintr-amândouă hotarale din Gugești și din Blăgești, și s-au lipit lângă delnița lor cea de păduri și iarăș s-au pus o piatră din gios în piscul Bulaiului, ce-ș(i) dă coaste cu hotarul dumisali logofătului Gavrilăș Miclescul despri soari apuni, și din piatra acéia mērgi dreptu la vali p(r)in săliște spre soare răsari și lovește dreptu p(r)in puțul lui Treschi, și din puțu mēрге drept la dial pi din sus de vii, dāndu-ș(i) coasti cu hotarul logofătului și (me)rgi dreptu la vali spre soari răsari pesti vali(a) Boțeștilor, și mēr(ge) drept la dial, și în muchea dialului din gios de rédiul lui Bealivachi dreptu în muchea dealului s-au pus o piatră hotar, și de acolo purcede spre soari răsari cam la vale asupra dumbrāvii, și p(r)in dumbrav(ă) mēрге peste vale(a) Cioarāi tot alătorecu hotarul logofătului pān(ă) în muchea dealului dispri soari rāsari deasupra rédiului Tăoștilor, unde să hotărăscu Tăoștii cu Gugeștii. Atāta li-i tot hotarul. Și pen(tru)² izvoarale di la M(ă)n(ă)stire fiind învoial(ă) între dānșii, au rămas izvoară(le)² teiului a sāmīnții Căzacului și a lui Treschi, iară pentru izvorul M(ă)n(ă)stirii, carele iaste din sus de peatră, au rămas să fie a dum(i)sali logofătului și a lui Mărdari clucerului, și a nepoților lui, ficiorii Grécului, și a altor sāmīnții cé sint a dumisali. Așijdirili și pentru două iazuri fiind învoial(ă) între dānșii li s-au dat lor iazul Blăgeștilor, măcar că s-au vinit pe locul clucériului Mărdarii și a nepoților lui, ficiorii Grécului, și a altora sāmīnții a lor, ca să aibă ei a ține numai cu cât țini apa iazului, mai mult să n-aibă tr(e)ab(ă) la altu loc, iară în săliște(a) Gugeștilor s-au socotit să ție cu toții, iară pentru pomeți și pentru locuri de prisăci care s-ar fi vinit, ori în parte(a) lui Trischii, ori în parti(a) Căzacului, a niamurilor cestor răzēși, și or fi pe locul dumisali logofătului și nepoților dumisale, și or fi pe locul Căzacului și a lui Trischii, iarăși să-ș(i) ție pāmāntul. Aceasta facem știre mării tali. Să fii mările ta s(ă)nātos.

У Боцъшти, л(ѣ)т(о) *зсли <7238 / 1730> изл(іе) г̃ <3>.

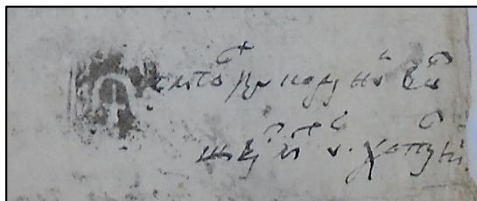
Din cât hārtii au arātat aceștiia și mai vechi și mai noao, fiind rānduit din porunca luminat domnului nostru mările s(a) Costantin vod(ă) ca să-l(e) luāma sama, și luāndu-le sama di toati scrisorili, aceasta s-au aflat adivārat, și di aceasta le dām și noi să stāpāniască cum scrie (...).

л(ѣ)т(о) *зсиз <7257 / 1749> март(іе) з̃ <7>.

Иордаки Кант(акъзино) вел лог(офѣт).

Лѣпѣл Кър(с)те спѣт(ар).

Глигори Къкоранѣл вор(ник) ши Бас(или)ни ҃р(икар), хотарнич(и).

<Pe verso>: 7238 iuli(e) 3 / Hotarnică pentru părțile de moșie din Gugești și Blăgești a lui Gligoraș Mardarie, Ștefan, fiul lui Gavril Miclescul, ce-au fost log(o)f(ă)t mare, feciorii Grecului, și alte sāmīnții a lor d(...)³ gālcevia urmātă Toadir Geanta, Ion Bosie, Trohin Bosie, Grigoraș Bodescu și Toader Bārsă, și alte sāmīnții a lor, arātata (...)³ părțile (...).

¹ Ilizibil

² Rupt.

³ Ilizibil.

42. 1733 (7241) iunie 29. *Constantin Mavrocordat voievod volnicește pe Neculae Bosie și Grigoraș Bodescu să-și apere partea lor de moșie de la Boțești, ținutul Vasluiului, de către Toader Bârsă și nepoții lui.*

† Ио Квстантин Некъли ввевда, Бвжї(ю) м(н)л(о)стїю, г(о)сп(о)д(а)рѣ
Зѣмли Молдавскон. Dat-am cart(ea) domnii meli lui Neculai Bosii, și lui Gligoraș
Bodescul, și lui Ion Bosii, și Saftii Bosiesc, să fii volnici cu cart(ea) domnii meli a să apăra
dispri Toader Bârsi, și dispri nepoții lui sân Big(u)lui, pintru o moșii ce didiră samă
Neculai Bosii și cu frații lui, cum că au avut multă pâră și gâlceav(ă), anume Boțești la
ținutul Vasluiului, și nu s-au mai ales, și acel Toader Bârsă s-ar fi sculatu în teriia lui și i-au
luat unora di(n) răziși de-a zeci și moșia alias(ă) n-au fost. Pintru aceia iată că am datu
această cart(e) a domnii meli să fii volnici a să apăra despri Toadir Bârsi și despri toți
răziși(i) lui pân(ă) or sta la divan di față înaint(ea) domnii meli, iar lor pârându-li cu
strâmbul să vii de fați și nemi să nu cutez(e) a sta înprotiv(ă) piste carte(a) domnii mele, iar
di a zece, pân(ă) nu s-a alegi moșia să nu ma(i) ia.

У Млс, л(ѣ)т(о) *зсма <7241 / 1733> изънии кѣ <29>.

<Pe verso-ul filei a doua>: 7241 iuni(e) 29 / Cartea domnului Costandin Neculai
v(oe)v(od) ce o dă lui Neculae Bosie și Grigoraș Bodescu pentru partea lor de pământ ca să
o apere despre Toader Bârsă și nepoții lui.

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 410/18, original, difolio, sigiliu mic
octogonal.

43. 1744 (7252) iulie 13. *Gavril Miclescu biv logofăt dă mărturie pentru partea de
moșie cerută de Constantin Pitic.*

† Facim știri cu această scrisoare precum au vinit înainti(a) noastră Toadir și
Iamandiu, ficiorii Gricolui¹ di s-au jăluit di un Costantin Pitic, că luându acil Costantin
Pitic cu un ficior a lui pi o fată, nepoată lui Pascal Babici, cari acil Pascal Babici au fosto²
giniri lui Ghiorghiță Grecolui¹, și fiind aci(a) fată nora lui Pitic din niamul lui Ghiorghiț(ă)

Gricolui ar cîri parti din moșie Grecolui¹ di zăstre din Gugești, dar eu știu că Ghiorghîț(ă) Gricul cînd ș(i)-au măritat fata di au dat-o după Pascal Babici au înzăstrat-o cu bun(ă) zăstre din cas(ă) și i-au dat, și parti din moșii i-au făcut osăbiri, i-au dat moșii, anom(e)³ Măntăștii, cari au stăpânit-o, ș(i)-au trăit în Măntăști pînă s-au tîmplat di au și vîndutu, și cît au trăit Pascal la alti moșii a lui Ghiorghîț(ă) Grecolui¹ nu s-au amisticat, că ș(i) după m⁴oarti(a) lui Ghiorghîț(ă) Grecului au rămas multă datorii ș(i)-au plătit-o nomai⁵ ficiorii lui Nicolai și cu Ștefan, iară Pascal Babici n-au vrut să prinză la datorii să plătiască cu comnații⁶ lui, zăcînd Pascal că il⁷ ș(i)-au luat parti di zăstri din moșii. Acisto Costantin înblă rău și făr(ă) cali, că nici o triabă n-ari a să amisticacu noru-sa la moșii Grecilor, mîrgînd și la vr(e)o giudecată să nu i să țai în sam(ă) lui Costantin Pitic. Și pintru cridința am iscălit.

Л(ѣ)Т(Ѹ) *ЗСНѢ <7252 / 1744> ИЖЛ(іе) ГѢ <13>.

Гаврил Бив Лог(Ѹ)Ф(ѣ)Т.

<Pe verso-ul filei a doua>: 7252 / 1744 iuli(e) / Mărturii di la log(o)f(ă)t(ul) Gavril Miclesc(u) pentru Costandin Pitic cari cere parti di moșii di la Greci și s-au dat rămași.

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 417/103, original, difolio.

¹ Grecului.

² Fostu.

³ Anume.

⁴ În text „p”.

⁵ Numai.

⁶ Cumnații.

⁷ El.

44. 1745 (7253) iunie 20. *Împărțeață de țigani cu Costantin Bantăș.*

† Dat-am scriso(a)r(ea) me(a) lui Costantin Bantăș pentru un țigan a lui, anum(e) Costantin, ce au ținut o țigancă a me(a) anum(e), și murind țiganul au rămas trei fete copili, anum(e) Acsinie de 7 ani, a do(u)a Marie de 5 ani, a trie Anița de 3 ani, și împărțînd noi acești copii am luat eu pe Acsinie în parte(a) me(a), și au luat Costantin Bantăș pe Marie în parte(a) lui, și au rămas Anița de mijloc giум(ă)tate a me(a), giум(ă)tate a lui Bantăș. Deci ne învoim car(e) a da zeci lei pe giум(ă)tate de copil(ă), Acela să e copila, și vrînd eu să dau acei zeci lei să eu copila; deci pofindu-s(e) Bantăș să-i învo(i)escu să de(a) el acei zeci lei să e el copila, am lăsat și eu pe pofa lui și așa ne-(a)m învoit și ne-(a)m așezat. Deci cînd a da acei zeci lei să vie să e și copila, iar pân(ă) n-a da acei zeci lei să ste(a) copilala mă-sa, și mai mult(ă) prici(nă) peste această așezar(e) să nu mai fie între noi, ce de acmu înnaime să-ș(i) stăp(ă)niască cineș al său, și ne-(a)m făcut și scrisor(i) unul la mîna altu(i)e iscăliti să-s(e) știe.

Лет *ЗСНГ <7253 / 1745> ИЖН(іе) КѢ <20>.

(...) biv vel sulger

<Pe verso>: Împărț(e)al(ă) cu Costantin Bantăș pentru copilele lui Costantin Ranz(ă) țiganul.

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 417/106, original.

45. 1749 (7257) martie 7. *Iordache Canta vel logofăt hotărăște în pricina dintre Nicolai Mărdari și Costantin Pitic.*

Λ(κ)Τ(σ) *3CНЗ <7257 / 1749> MAPT(ie) 3̂ <7>.

Nicolai Mărdari face pâră asupra lui Costantin Pitic, zice că au cumpărat patru funii dintr-o parti di moșii din sat din Gugîști și din Blăgiști di la Vaslui de la Gligoraș Mărdari, unchiul lui Nicolai, și într-aceli patru funii n-ari numai Gligoraș Mărdar(i), ce sânt a patru frați, anumi Gavril, Gligoraș, Ioniț(ă), Dochița, din cari i să vini part(ea) lui Gligoraș numai o funie.

Costantin Pitic zici că el au cumpărat toati acili patru funii di moșii di la Gligoraș Mărdari, au știut că sânt în parte(a) lui.

Hotărâm

De vremi ce acele patru funii di moșii din Gugîști s-au dovedit că să înpart(e) pi patru fraț(i) s-au cunoscut că cu înpresurar(e) au vândut Gligoraș Mărdar(i) și părțili (...) fraț(i), că lui numai o funii îi iasti parti(a), ce acea funii s-o stăpâniască Costantin Pitic parte(a) lui Gligoraș Mărdar(i), iar trii funii să-l(e) stăpâniască Neculai Mărdari.

<ss> Iordachi Cant(a) vel log(ofă)t.

<Pe verso-ul filei a doua>: N° 5 / Carti de giud(e)cată pentru 3 funii di moșii din Blăgești de la Mărdare.

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 417/108, original, difolio.

46. 1750 (7258) mai 5. *Izvod de împărțire.*

(...)¹ (Gu)gești

Izvod de împărțare ce s-au împărțit parte de moșie ce s-au aflat să-s(e) știe din Blăgești și din Gugeștie din Anița Bosiias, Trohin Bosie.

Din Anița Bosiias, fata lui Trischi cine să trage, Trohin Bosie și cu frații lui; Hăidan, par(tea) lui esti trii stânjini și trii palmi; Trohin, parte(a) lui esti trii stânjini și trii palme; i Mărie parte(a) ei este trii stânjini și trii palme; Irina, parte(a) ei esti trii stânjini și trii palme; Chira parte(a) ei trii stânjini(i), trii palme; Chetra, parte(a) ei esti trii stânjini(i) și trii palme; Tofana, parte(a) ei esti trii stânjini și trii palmi; Mărina, parte(a) ei esti trii stânjini(i) și trii palme; Urâta, parte(a) ei esti trii stânjini(i) și trii palme; Ștefana, vândută.

† Țiganca, sor(ă) lui Ionașco Trischii, part(ea) (ei)² esti o funi(e) și optu s(tân)²jini, iar parte(a) Țiga(nci)²i din Gugești îi vândută.

<o funie, triispre(ze)cei stânj(en)i² (...) ²palme>

† di Donosi Șt(e)²fan Bulduchi, partea lui e(ste)² (...) ²stânjini(i) și 2 palme (...) ²; (Chi)²riiacu, 4 stânjini(i) și (i) (2)² palme; Giovlea 4 stâ(nji)²n(i) și 2 palme; Măriia, 4 (s)²tânjini(i) și 2 palme; Dumitra, patru stânjini(i), 2 palme; Negrușa, 4 (s)²tânjini(i) și 2 palm(e); O(...)na, 4 stânjini(i) și 2 palme;

Și parte(a) Negrușii s-au în(pă)²rțit în trii părți, care a treia p(a)²rte au luat-(o)² Neculaiu Darie și au vândut-o, și (...) ²funi ce au luată cu-n za(pi)²s ce i s-au dat (...) să-s(e) știe.

Λετ *3CНН <7258 / 1750> МАН 6̂ <5>.

Răzeșii ot Guge(ști)³

Erei Ion, nepot (...) ³(...) ³cului; erei Enachi (...) ³popii lui Sion răz(...) ³Donosi, Miron zet D(...) ³, Gligoraș Bosie (...) ³ca; Ionițe Bogd(...) ³sin Ștefan vâtav; Ște(...) ³; Gligoraș Négel.

<Pe verso>: 7258 / 1750 maiu 5 / Izvod de înpărțălă din Blăgești și Gugești.

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 417/110, original, deteriorat, rupt.

¹ Partea de sus ruptă.

² Deteriorat.

³ Rupt.

47. 1757 (7265) august 13. *Anton monah Hăidan din Porcișeni și Ionichie monah dau mărturie lui Toader grecul despre locul de prisacă din Boțești făcut de Ștefan Grecul*

Adică eu, Anton monah Hăidan ot Porcișen(i), și eu Ioniche monah, făcut-am această mărturie a no(a)stră la mâna d(u)m(nealui) lui Toader grecul, precum știm noi pentru un loc de prisac(ă) și livadă ce este la Bo(țe)ști despre apus din d(e)al de casa lui Toader grecul, mărturism noi cu (su)fleteli noastră pentr(u) acel loc de prisac(ă) cu livad(ă), perji și nuci, că au făcut-o dintreg în dumbrav(ă) Ștefan grecul, încă până a nu să însura, în holteie lui, fiindu-i și ședere(a) lui acole în livadă, și acole s-au însurat și pe urmă ș(i)-au făcut cas(ă) di vale dé prisac(ă) în siliște(a) Boțeștilor, cari știe și Gligoraș Bosie di pe atunce, iar frate-seu Neculaiu grecul nici o tr(e)abă n-au avut la ace(a) discălicătur(ă) și livad(ă), nici s-au amestecat cât au trait. Și această mărturie am făcut-o dinainte a preuți și oameni bun(i) cari s-au iscălit.

Лет. [✕]зсѣе <7265 / 1757> а(в)г(с)ст ѿ <13>.

Eu, Anton monah Hăidan.

Eu, Ionichii monah Ivan.

Eu, preutul Ion ot Boțești am scris cu zisa lor.

E(ro)monah Ghirasim am fostu față.

Eu, preutul Vas(i)lie de Porcișan(i), m-am tâmplat.

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 410/23, original.

48. 1765 aprilie 25. *Grigore al III-lea Alexandru Ghica voievod poruncește biv vel stolnicului Ion Miclescu și mazilului Neculai Chirica să aleagă și să stâlpească părțile de moșii din Gugești, Bănești și Sămișești, de la ținutul Vasluiului, ale preotului Ștefan, Vasile Bosie și alți frați și răzeși ai lor.*

† Ио Григоріе Аликсандр' Гика в(в)ввда, Бвж(ію) мил(о)ст(ію), г(о)сп(о)дар(ъ) З(є)мли Молдавскон. Credincios boeriul domnii mele dum(nealui) Ion Miclescul biv vel stol(nic) i Neculai Chirica mazil. Vă facem știre că domnii mele au dat jalobă preutul Știfan și Vasăle Bosăi, și alți frați și răzeș(i) a lor de la ținutul Vasluiului, zăcând că având ei o moșii, anume Gugeștii, ce esti tot la ținutul Vasluiului, dar având și un Năstasăi preutul de pe fămei parte într-aci(a) moșii, ar fi având jăl(u)itorii multă strânbătate despre acel Anastasăi preutul. Așijdere mai zic jăl(i)tori că mai au și alti părți de moșii în satul Băneștii, ce-s(e) trag parte de pe un Pinteleiu Bănescu, moșul lor, și în Sămișești, ce este tot la ținutul Vasluiului, care moșii zisăsa că li-s(e) înpresoară de cătră unii și alții, și au cerșut de la domniia me(a) ca să li-s(ă) aleagă și să li-s(ă) hotărasc(ă) părțile fiușticăruia dispre alții. Iată că s-au orânduit acolo și vă scriem luând carte(a) domnii mele să vă sculați însuși dum(neavoastră), și să mergi acolo la numitele moșii și să strângiți pre toți răzișii și înpregiurașii de sus și de gios, și du(pă) scrisori ce vor arăta unbe părțile să alegeți și să hotărâți părțile fiușticăruia osăbite, măsurându-le cu funii și să le stâlpiți și

cu p(i)etri hotară, și după ce li veți măsura și li-ți hotări, să dați și mărturii hotarnică în semne, iscălită de dum(neavoastră) și de toți care să vor întâmpla la ace(a) hotărâre, răziș(i) și alții, după care mărturii hotarnică aflându-s(e) că esti făcută cu cale și cu dreptate, să li-s(e) facă și întăritură g(ospo)d, iar care nu s-ar odihni cu hotărâre(a) și alegire(a) ce le veți faci, să le puneți de soroc să vii la divan și cu mărturiia dum(neavoastră) să avem știre. Aceasta scriem.

*АѰѳѲѲ <1765> АП(РИЛІЕЕ) КѲ <25>.
Проч вил лог(о)ф(Ѳ)т.

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 410/28, original, difolio, sigiliu mic octogonal.

49. 1765 aprilie 30. Împărțea la cu învoială între Andonie, Sandul diac de vistierie și Ilinca, feciorii răposatului Ion Bosie.

В(Е)лет *АѰѳѲѲ <1765> АП(РИЛІЕ) А <30> АН(И).

Împărțala ce s-au făcut cu învoială întri trii frați, ficii ai răposatului Ion Bosie, carii au rămas necăsătoriți în casa tatălui lor, adecă erei Andonie Bosie i Sandul Bosie diiacu di visterie și Ilinca, afară de alte alte surori a lor mai mari căsătorite, anumé Anița i Nastasie i Anușca, carie fiindu căsătorite de părinți au (i)eșit cu zestrea lor osăbită din casa părinților lor și cu părțile lor de moșii, însă Anețai i s-au dat Horgeștii la Fălci, și Nastasii Armășenii ot Fălci, iar Anușcăi nu i s-au dat parti nicăerea; Acești trii frați de mai sus arătați ce rămasesă necăsătoriți adunându-s(e) la un locu, au mersu la dum(nealui) Ștefan Ruset vel log(o)f(ă)t și s-au rugat de i-au rânduit la mine, numitul Vasilie Purici diiacul de visterie ca să stau într dum(nealor) să-i învoiescu și să-i înpartu, și după poronca dumn(ealui) vel log(o)f(ă)t(ului) venindu la mini i-am întrebat cu ce au să-s(e) înpartă; Dintre dumn(ea)lor au răspunsu doi frați, anumé erei Andonie și cu Ilinca, cum că pojăjie care ce-au rămas, multă, puțină, înnontru în cas(ă), ce-au fostu ei au luat-o, iar de afară atâtu moșii, cum și bucate ce-au rămas să de(a) samă Sandul. La aceasta au scos și Sandul o socotială pe un anu și optu luni din vremi ce s-au săvârșit tatăl lor și până cându s-au desfăcut ei din casa părințască, în care socotială arată întâi bucatele ce-au rămas anumé, cum și prețul bucatelor ce-au vândut și acei bani la ce trebuință a casăi i-au cheltuit în câtă vremeau fost împreună, care socotială cercetându-sé cu amăruntul de cătră mini toată condeili, s-au găsit cu cali și făr(ă) de nici o asuprială sau înșălăciuni, ce încă trec bani mai mulți cheltuiți de Sandul piste câtu au luat pe cele ce-au vândut, și văzindu că aceia socotială este adevărată, s-au priimit și ciialanți doi frați să rămâ(i)e acei bani ce trecu bine cheltuiți de Sandul, adecă să nu-i mai tragă și pe dânșii la parté, și așa au iscălit-o, în care mai gios am iscălit-o și eu, iar bucatel(e) ce-au rămas nevândute, cum și moșii ce li-au rămas după zapisă ce-au arătat Sandul, toată s-au arătat mai gios anumé, cum și orice lucru în partea căruia fraté s-au venit.

Părțile de moșii ce-au arătat că au după scrisori ce s-au văzutu.

Părțile din Bălțați ot Vaslui, cu livezile i cu 4 pogoane de vie ce sintu scrisori.

O danie din Bodești ot Vaslui, 3 scrisori.

Părțile din Gugești, i din Blăgești, i din Mănăști, i din Boțăști ot Vaslui, 2 scrisori.

Părțile din Porceșeni i din Pănteleiul ot Vaslui, 2 scrisori.

Părțile din Gănești, i din Tăoști, i din Ghibarțu ot Vaslui, 5 scrisori.

Parte din Aviriști ot Fălcii, 1 zapis.

O livadă de la Ciuntul ot Huș(i) ot Fălcii, 5 scrisori.

Bucate ce-au rămas de împărțală afară din celi ce s-au vândut.

2 boi mari.

2 boi gonitori.

2 boi mânzați.

5 vaci cu vițai.

2 cai mari.

24 stupi.

Părțile ce s-au făcut acestor trii frați dintr-aceste ce-s(e) arată mai sus că li-au rămas de la părinți.

Moșii:

Gugeștii, Blăgeștii, Mănăștii, Boțăștii, Gănești, Tăoștii, Ghibarțul, Avereștii.

Bucate:

2 boi mari.

2 vaci cu vițai.

Erei Andonie Bosie.

1 cal mare.

8 stupi.

Moșii:

Bălțații cu viile i cu livezili, Bodeștii ce s-a alige

Sandul Bosie ot vist(ierie)

Bucate:

1 cal mare.

Moșii:

Hudicenii, livada de la Ciuntul, Porcișinii i Pântiliul.

Bucate:

2 boi mari.

2 boi gonitori.

Ilinca

2 boi mânzați.

3 vaci cu vițai.

16 stupi.

Pentru aceste di mai sus arătaté, adunându-sé tustrei frații, fiindu și eu de față între dumn(ealor) și învoindu-sé s-au priimitu fișticarele cu parte(a) sa ce să arată în scris mai sus, dar după toate aceste au mai răspunsu preutul Andonie și cu soru-sa Ilinca, că li s-ar cădea să intré și ei stăpânitori macar pi doao pogoani di vie de la Bălțați, la care cererea lor am socotit că este cu gréșală, de vremi ce să socotiască întâi că Sandul din bucate n-au luat partea, al doilea că stăpânind cu toții împreună acea vie, poate din întâmplări vréemilor a rămâne vreo parté nelucrată, și întâi s-a pricinui hulă de cătră norod asupra tuturor fraților, de care poate să nască și pricini întré dumn(ealor), cari nu este plăcută nici lui Dumn(e)z(e)u, nici oamenilor, dar cu toate acestea, pentru ca să lipsască prepusul de la

acii doi frați că doar au oarecare strănbătate de cătră Sandul, am îndemnat și eu pre Sandul să le de(a) altă ce va socoti împotriva viilor, și să lipsască de tot di vii; Sandul, încă priimindu-se la aceasta, li-au zis celoralânți frați că de toată voe dum. din drepte bucateli sali celi ce le are cumpărate pi bani, le dă patru (i)epi fătătoare, însă doao (i)epé préutului Andonie și doao (i)epe Ilincăi, care văzind și acei doi frați că nu mai pot găsi nici o pricină asupra Sandului, fiindu că li-au datu și mai multu decâtu ai face acili doao pogoani de vie, cu toată voia lor s-au priimit ș-au rămas să le dea acele câte doao (i)epi și să rămă(i)e Sandul singur stăpânitori, cum la moșie Bălțații, așa și la toate viili; osăbit au mai răspunsu Ilinca că din stupii ci arată mai sus că i s-au venit în parte(a) sa, rămâindu zece stupi în Bălțați i-au luat Sandul, pintru carii n-au tăgăduit nici Sandul, ci di bună voia sa s-au priimitu și la aceasta, pintru acei zece stupi să-i dea acmu doaozeci de stupi; Și într-acesta chip cu toată voia priimindu-să tustrii frații pintru toată aceste de mai sus arătate s-au făcut trii împărțeli de acestea în scris tot asemenea, adică de tot fratele câte una, ca să-s(e) știe că s-au împărțit cu dreptate și numai au nici unii din ficiorii răposatului Ion Bosie a mai cire unul de la altul din rămășițurili tatului lor macar lucru di un banu, ci pintru toati după cum arat(ă) mai sus la fieștecaré frate s-au datu asémini împărțală și scrisorile moșiilor în mâna sa pi toate părțile ce i s-au venitu ca să li stăpâniască în veci.

Osăbit au mai răspunsu Ilinca, fata lui Bosie cum că tatăl lor au mai avutu doi frați, anumé Vasilie și Sandul, dintre carii Sandul Bosie ce-au fostu vătav di copii au fostu stirpu, n-au făcut copii, și pintru părți de moșii ce-au rămas după scrisori ci sintu, să cadé a le face în doao părți, adică o parté să o ia ficiorii lui Vasili Bosie, iar o parté ficiorii lui Ion Bosie; pintru care rămășițuri când s-a face împărțală din toate părțili câte să voru vini în partea ficiorilor lui Ion Bosie, ce s-a alege partea Sandului Bosie ot vist(ierie), ficiorul lui Ion Bosie, frатели Ilincăi, afară din partea din Bălțați ot Vaslui, aiurea oriundi i s-ar da partea, toată acea parté să o dea Sandul surori-sa Ilincăi, la caré întrébându-sé și pe Sandul, singur di voia lui s-au priimitu, că afară din partea din Bălțați undé are și el baștină de pe tată-său, aiurea sau oriunde i s-ar veni partea, multă, puțină, câtu a fi, toată partea acia a lui o dă surori-sa Ilincăi, și într-acesta chip priimindu-s(e) și o parté și alta. Atâtu la pricina aceasta, cum și la celelante pricini de mai sus arătate n-au mai rămas cuvântu de răspunsu, nici la un frate asupra altui frate, și pintru ca să-s(e) păzască de cătră toți nestrămutată împărțala aceasta, s-au și iscălitu acești trei frați în tustréle împărțelelé.

<ss> Erei Andoni Bosii.

<ss> Sandul Bosie ot viste(rie).

<ss> Ilinca.

De vreme ce acești trei frați alegându-mă pe mini ca să fiu întré dum(nea)lor la această împărțală au cerșut cu rugămintea de la dum(nealui) vel log((o)f(ă)t de m-au rânduit și stându înpréună cu dumn(ea)lor la împărțala aceasta, au vrut Dumn(e)zău de s-au făcut împărțală driaptă cu liniște și făr(ă) dé vătămari nemărui, car(e) văzându și eu că cu toții s-au priimitu la aceasta și s-au iscălitu tustrii, pentru mai adevărată credința am iscălitu și eu.

<ss> Vas(i)le ot vist(ierie).

Acești trei frați, anumé erei Andonie Bosie, i Sandul Bosie ot visterie, și Ilinca soru lor, ficiori ai lui Ion Bosie, rămâind în casa tatului lor necăsătoriți, și pintru cele ce li-au rămasu de la părinți, atâtu moșii, cum și dobitoace, vrându să să înpartă, au venit tustrei frații înaintea mea și rugându-m(ă) ca să le rându(i)esc un om de ispravă să ste(a) întré dânșii și voitoriu ca să să înpartă, am socotitu că Vasilie Purice diiacul de visterie

iaste om al curții și bătrân, și i-am rânduit să m(e)argă la dum(nealor) ca să-i învoiască și să-i împartă cu dreptati, la carel(e) priimindu-se și ei frații au mersu și după învoiala ce-au făcut s-au și împărțitu, făcându trii împărțeli în scrisu, de tot fratele câte o împărțală asămini, care împărțeli pi urmă aducându-le iar la mini, de iznoavă li-am cercetat, și văzindu-le că sintu cu cali și cu dreptati, făr(ă) dé nici un enteres sau voe veghiată vreunui frate mai multu decâtu altuia, precum mai sus pré largu arată, cari împărțele macar că sintu iscălite de dâșii și dé Vasile Purici, dar fiind și ei tustrii frații de față, iar i-am întrebatu, cu voia lor s-au făcut aceast(ă) aşăzare și împărțală, au este peste voia vrénuia, și cum tréi frații au răspunsu că cu toată voia lor s-au făcut această împărțală și de acum înnainte piste aşăzari aceasta nu mai au să ceară nimică unul de la altul, ce fieștecarele după împărțala aceasta și după scrisori ce ș-au lătu pe parte ace i s-au venit, după cum arată mai sus să stăpâniască în veci cu pace. Au mai răspunsu și aceasta că după vremili trecătoare tâmplându-se vreunuia dintré dâșii ca să nu poată a-și stăpâni părțile sale de moșiile părințăști ce i s-au vinitu, ce ori că fiindu-i pesté mână sau pintru slăbăciuni putințai nu le va putea căuta să le stăpâniască și a vrea să-li scoată vânzătoare, întâi să fie datoriu a întreba pe toți frații, atātu pe aceștiia carii au intrat la împărțala aceasta, cum și pe cele trei surori ce-au (i)eșit mai-nainte cu osăbită zestrea lor, și dându-le mâna vreunuia ca să dea acei bani câtu-i va fi prețul, să fie volnic a da banii și să ia scrisorile ca să stăpâniască mai bini dintré frați, decât să intré streinii în moșteniri(a) lor, iar nedându mâna vrénuui frate sau nevrând să dea acei bani, să-s(e) iscăliască în zapisul cel de vânzari, și atunce după frați să fii datoriu vânzătoriu a întreba și pre alti rudenii carii or fi răzeși întru acele moșii, și nepriimindu nici unii să dea acei bani să iscăliască în zapisul de vânzari, și așa cu toți frații și rudiniili ce-or fi răzeși fiind iscăliți, pi urmă să aibă voe a vinde la streini; într-acesta chip să să urmez(e), atât de cătră vânzători, cum și de cătră cumpărători, cari răspunsu al lor văzindu-s(e) că este cu cale și după hotărâre(a) sfintei pravil(e), așa să să urmez(e), iar di ar îndrăzni vreunul, au din vânzători sau de cătră cumpărători, a nu urma după cum arată mai sus, de la unul ca acela ce va cumpăra până a nu fi iscăliți cu toții, oricându să va afla să să ia moșie aceia înapoi după dreptati și să să dea banii înapoi numai câți au dat pe dânsa iar nu mai multu macar un ban, cum și din scrisorili acestor moșii ce anumi să arată mai sus de s-ar găsi oricându vreo scrisoare pe parte(a) de moșie a unui frate la altu frate sau vândute la rudenii sau la striini, să să ia de la mâna aceleia și să se dea iar la cel cu moșie ce i s-au venit înainte(a) sa, de vrémé ce nici întru una din moșiile aceste neștiindu-sé câtă parté au avut Ion Bosie, fiind zapisul întunecat, fieștecarele pe partea sa așa s-au priimit, iar la altă mână de va rămânea orce scrisoare de acestor (...)oși cu prepusu că ar fi rămas poprit de nu li-au arătat la împărțala aceasta și pi urmă socotindcă cu aceli scrisori iar va intra stăpânitoriu în părțili ce s-au datu altui frati, nicicum să nu să ție în sam(ă), ci să rămăe răsufat, li di vrémi că această aşăzari di împărțală ci s-au făcut cu bună învoială și cu priimiri a tustrei frații văzându-sé și di cătră mini că esté cu cale și cu dreptati, am iscălitu și eu.

<ss> Ștefan Ruset vil log(o)f(ă)t.

Biblioteca Academiei Române, Documente istorice, CCCCLXIX/175, original.

50. 1765 iunie 6. *Vasile Bosie vinde lui Sava Marian, nepotul lui Bosie, mazil în Iași, partea sa ce i se va alege în Gugești.*

Dat-am scrisoari(a) mea la mâna văru-miu Savii Mariian, nepot lui Bosie, mazil ot Iași, precum să să să știe că di nimini silit, nici asuprit, ci di a mea bună voe i-am vândut

partea mea din Gugiiști ci mi s-a alig, însă numai partea mea, iar nu altor frați sau rudinii, așa am socotit că este cu lali¹, dicât să intré alții striini în moșie părințască, însă la tocmala noastră s-au tâmplat și alți oameni cându mi-au dat plata deplinu întru mânuli mile, și încă și din frați carii mai gios s-au iscălit, și tocmala ni-au fostu cât s-a aligé, multă, puțină, să nu fie bănuială întré noi, nici eu să întorcu pi urmă să zic că est(e) parté multă dac(ă) s-a aligé, nici văru-miu să zică că est(e) puțină să întoarcă mai pré urmă, fiindu moșie nealiasă. Pentru aceasta i-am dat această scrisoari, și pintru mai adivărată cridința am iscălit, niștiind carti mi-am pus degitul.

*АЩЕ <1765> ИСНИ(Е) С <6>.

Eu Vasili Bosie vânzător.

Sârghie Bosie.

Eu Costandin Prisăcari mart(or) ot Gugiiști.

Eu Ifrim sin Butnar ot Bălțați, mart(or).

Și eu préutul Vasili zet Ion Bosie am scris cu zisa lui Vas(ili).

<Pe verso>: 1765 iuli(e) 6 / Zapisul lui Vasilie Bosie prin care vinde partea sa de moșie din Gugești lui Măriian, nepot lui Bosie, mazilu(l) ot Iaș(i); 1765 iuni(e)² 6 / Scrisoari(a) lui Vasil(e) Bosie.

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 410/26, original.

¹ Cali.

² Iunie.

51. 1765 iunie 6. *Sârghie Bosie dă lui Sava Marian, nepotul lui Bosie, mazil în Iași, partea sa ce i se va alege în Gugești, pentru binele făcut.*

Făcut-am scrisoari(a) me(a) la mâna vărului meu Savii lui Mariian, nepot lui Bosi(e), mazil din Iași, precum să știe că din mult(ă) greutat(e) ce-am avut eu, mult s-au silit de mi-au agiutat la toate, însă și milă multă au făcut cu mini, și pintru aceasta neavând cu ce-i mulțami pentru toat(e), am socotit și i-am dat partea mea cât s-a alege din Gugiiști, însă numai partea mea, iar nu a fraților, nici a altor rudinii. Și pintru mai adivărată cridința am iscălit.

А(К)Т(О) *АЩЕ <1765> ИСНИ(Е) С <6>.

<ss> Sârghie Bosie.

Și când i-am dat această danie s-au mai tâmplat și alți oameni, și ș(i)-au pus digitili pintru créidința.

Eu Costantin Prisăcari ot Gugiiști mart(or).

Eu Ifrim sin Butnari ot Bălțați mart(or).

Eu Vasil(e) Bosie, frat(e) lui Serghie amu pus digital.

Și eu préutul Vasilie zet Ion Bosie am scris cu zisa lui Serbie¹ Bosie aceasta danie și am iscălit.

<ss> Ereu Vas(i)lé ot Iași.

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 410/27, original.

¹ Serghie.

52. 1767 ianuarie 10. *Înștiințare despre judecata dintre Lupul blănarul din Iași și fratele său cu jicnicerul Sandu Miclescu pentru moșia Chircești.*

† Facim știri că den luminată poronca preaînălțat domnului nostru măriia sa Grigoriie Alexandru Ghica v(oe)vod s-au giudecat de față înnaite(a) noastră Lupul blănariul den Eș, ficiorul lui Ștefan i frate-său (...) ¹ blănariul, jăluind Lupul și cu frate-său asupra dumisale jic(nicerul) Sandului Miclescu, cum că tatul lor de 73 ani au zălojit o parte de moșia din Chircești, ci iaste la ținutul Vasluiului, drept 8 lei, și acum ceru ca să răscumperi moșia, fiind zălojită de tatăl lor, iar dum(nealui) jic(nicerul) Sandul Miclescu ni-au arătat zapisul părinților acestora, întru care zapis iaste iscălit și acest Lupul și-i scris zapisul de Toader Cuza, ci iaste din velet *³CHB <7252 / 1743 septembrie 1-1744 august 31>, care de atunce și până acum sânt 23 de ani, și adevăresc părinții acestora prin zapisul lor cum că au vândut moșia din Chircești dumisale log(o)f(ă)t(ului) Gavril Miclescu, părintelui dumisale jic(nicerului) Sandul Miclescu, și de atunce și până acum au stăpânit cu paci, și aceștia până acum nimică n-au mai pomenit de răscumpărat, și s-au dovedit den zapis cum că moșie este vândută, iar nu zălogită, după cum jăluia aceștia, și neavându nici o dreptate ca să răscumperi moșia piste atâta vremi ci au trecut la mijloc i-am dat rămaș din giudecată și după dreptate am giudecat, dum(nealui) Sandul jic(nicer) să aibă a-ș(i) stăpâni moșia cu paci după arătare(a) zapisului de cumpăratură ci are la mână după cum au stăpânit și pân(ă) acum, iară pentru că răspunde dum(nealui) jic(nicerul) Sandul Miclescu cum că aceștia l-ar fi ocărât, pentru aceasta am giudecat să aducă dum(nealui) jic(nicerul) marturi cu care să dovediască cum că l-au ocărât, și apoi dovedindu-să că l-au ocărât să vor pedepsi după vina lor. Aceasta înștiințăm.

*¹ψ³3 <1767> ren(ap) Î <10>.
<3 iscălituri>

¹ Spațiu gol.

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 433/21, original.

53. 1785 iunie 24. *Ioniță Negel, fiul lui Grigoraș Negel, și soția sa Căsandra, fiica Beghiului, nepoata Căzacului, vând lui Todirică Carp logofăt ot vistierie partea lor ce se va alege din Blăgești și Boțești.*

Adecă eu, Ioniț Negil, feciorul lui Grigoraș Negil, dinpreună cu soțul meu Căsandra, dat-am adivărat și încredințat zapisul nostru la mâna dumisale cuconului Todirică Carpu log(o)f(ă)t ot vist(ierie), precum să-s(e) știie că având eu o parte de moșii în Blăjăști i în Boțăști, la țin(u)l Vasluiului, cari părți îmi sint și miie de baștină de la maică-me(a) Ilinca, fata Beghiului¹, nepoata Căzacului. Deci di nimere silit, nici asuprit, ci de a mea bună voia, am vândut dumi(sale) aceste doa părți de moșii, partea mea ce s-ar alege, cu tocmală și cu priț drept 30 lei, însă acești bani i-am luat înainte până a nu-s(e) hotărî moșia, și ho(tă)rându-s(e) moșia ci s-ar mai faci bani, să-m(i) mai de(a) dum(nealui), iar dintr-acești 30 lei ci i-am luat neagiungându-i dumi(sale) moșii pi bani(i) ce am luat, să-i dau dumisale înapoi cu dobânda lor. Și de acmu înainte să aibă dum(neal)ui, fii, nepoț(ii) dumisale a o stăpâni ca pre o driapt(ă) ocină și moșii în veci nerășluită, iar sculându-s(e) cineva din niamurili méli cu vreo pricină, eu să aibu a răspunde. Și când am făcut acestu zapis s-au întâmplat și alte obrazi de cinste, și eu pintru cridința mi-am pus digitul neștiind carte, însă știind carte am iscălit.

**АѲПѲ* <1785> *ИѲНИ(Е)* *КѲ* <24>.

Eu Ioniț Negil, fecior lui Grigoraș Negel din Eș(i) am vândut cu voe mea.

Însă știindu carte am iscălit; eu Ioniță Negel am vândut cu voe me(a).

Eu Căsandra, soțul lui Ioniță Negel am pus degitul.

<ss> (...) m-am întâmplat.

<ss> Șt(efan) Zégreanul m-am tâmplat.

<ss> (...) m-am întâmplat.

Eu Ștefan Stroici, martur.

Și eu Ștefan diac am scris zapisul acesta în divan g(o)spod.

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 410/38, original, difolio.

¹ Beghiului.

54. 1786 iulie 22. *Sava Marian vinde lui Toader Carp, diac ot vistierie, partea de moșie din Gugești, Boțești și Blăgești rămasă de la tatăl său Marian, nepot lui Bosie, ce i se va alege.*

Adeverez cu această încredințată scrisoare(a) mea, precum să-s(e) știe că am vândut dum(i)sale cuconului Toader Carp diac ot vist(ierie) o parte de moșie ce me-au rămas de la tatăl meu Măriian, nepot lui Bosie, în Gugești, și Boțăști, și în Blăzăști¹, de cumpărătură, cât s-ar alége parte(a) mea la hotărâre, și i-am vândut această parte a mea de moșie dum(i)sale cuconului Toader Carp de a mea bună voe de nime silit, nici asuprit, ca si fie ocină și moșie dum(i)sale și nepoților, strenepoților dum(i)sale în véci să stăpânească cu pace, și am luat acum înainte 15 lei, adică cinsprăzăci lei bani gata, dar când să vor hotărea² a fiește cărue ce sânt părtași la această moșie, hotărându-s(e) și parte(a) mea, și cât mi s-a face și va fi, de va face mai mult să aibă dumi(sale) cuconul Toader Carpu a-m(i) mai da bani lei cât s-a socoti cu dreptate. Și la facere(a) acestui zapis au fost față și alți oameni buni care mai gios s-au și iscălit, și pentru credința me-am pus numele și degetul.

**АѲПѲ* <1786> *ИѲНИЕ* *КѲ* <22>.

Eu Sava Măriian am vândut cu voe mea și am pus deget(ul) neștiind am iscălit.

Eu Ioniță Mierlă blănar m-am întâmplat față și mărturisăsc.

Eu Ioniță dascalu(l) ot Vovedenii am scris acest zapis cu zisa dumisale Sava Mariian.

<Pe verso-ul filei a doua>: 1786 iuli(e) 22 / Zapisul lui Măriian Sava prin care vinde partea sa de moșie din Gugești, Boțăști și Blăgești diiacului ot vist(ierie) Ioan (?) Carp.

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 410/39, original, difolio.

¹ Blăgești.

² Hotări.

55. 1787 mai 6. *Diaconul Luca Haidan din satul Porcișeni adeverește lui Toader Carp de la visterie vânzarea unei părți de moșie cu o parte din iazul Blăgești.*

Adecă eu, Luca Hăidanu, diaconu(l) din sat Porcișanii ot țin(u)t(ul) Vasluiului, dat-am adivărat zăpisul meu la mâna dum(i)sali Toader Carpu ot vist(ierie), precum să să știi că i-am vândut o parte de moșie a me(a) driaptă ocină, anume parte(a) me(a) ce s-ar alegei din Anița, fata lui Trețchi în 20 lei, adică două zăci lei, cu parte din iaz din Blăgești, iar la alegire(a) moșii tâmplându-să ca să nu cuprindă banii aceștie să aibu ai da dum(i)sali înapoi fără de cuvânt de răspunsu, și pentru credința am iscălit.

Λ(κ)Τ(ο) *ΑΨΠΞ <1787> ΜΑΙΟ Σ <6>.

† Ero(diacon) Luca Hăidan.

† Ionu Codr(e)anu giniri mii.

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 410/42, original.

56. 1799 decembrie 13. *Gheorghie și Toader Agărici, fiii lui Neculai Agărici și ai Măriușii, fata lui Toader Grecul din Boțești, vând postelnicelului Gheorghie Codreanu 80 de pământuri din Boțești, Gugești și Blăgești.*

Adică eu, Ghiorghie Agărici, împreună cu fratele meu Toader Agăricu, ficiorii lui Necolaiu Agăriciu și a Măriușii, fetii lui Toader Grecul din satul Boțeștii, încredințăm cu acest zăpis al nostru la mâna dum(i)sale post(elnicelului) Gheorghie Codreanu, precum să să știe că am vândut dum(i)sale triizeci de stânjâni de moșie den săliște moșiei Boțeștii, cu parte din iaz, i cu parte din livadă, și cu loc de presacă, și zeci stânjâni, ci esti în hliza Boțeștilor, ci esti din hotarul săliștii în gios, și patruzece stânjâni din hliza Gugeștii și Blăgeștii, toati acești părți fiind că sânt la un loc ci ari și dumi(sale) tot întru acești hliz(e). Pentru aceia fiind că traiul nostru nu esti aice, ne-am socotit noi de a noastră bună voi(e), de nimi săliți, nici asupriți, și am vândut acești părți ci arată mai sus, optzece stânjâni din săliștile carile mai sus sânt pomenite, am vândut această moșie vărului nostru mai sus pomenit câti un leu doauăzăce părale stânjânul, carile fac bani una sută doauăzeci lei, carile bani i-am priemit în mâinile noastre, și dumi(sale) și urmașii dum(i)sale să fii buni stăpânitori în ve(a)c nistrămutat, ca pe o a d(umi)sale ocină și moșie, fiind că d(um)i(sale) ni esti văr primare de pi maica noastră Măriuța. Și pentru credința, neștiind carti am pus numile și degitele.

1799 decemvr(ie) 13

Eu Gheorghie Agărici am vândut și am pus digital.

Eu Toader Agărici am vândut și și am pus degetul.

Și la vânzare(a) aceasta sau mai tâmplat și alți oameni.

Eu am scris cu zisa și priimire(a) acestor mai sus arătați.

<ss>.

<Pe verso-ul filei a doua>: Zăpisul al lui Gheorghie și Toader Agărici prin care vându lui postelnicelul Gheorghei Codreanu 80 stânjeni pământu.

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 406/96, original, difolio.

57. 1808 noiembrie 10. *Ieromonahul Ioil, Ioan și Gavril, nepoții săi, vând partea lor din Boțești, Gugești și Blăgești de pe preotul Toader, feciorul Cazacului.*

Adică eu Ioil ermonah adiverez cu acest zăpis a meu,cum și eu preutul Ioan cu frati-meu Gavril, nepoț(i) di sor(ă) părintelui Ioil, încredințăm prin acest zăpis cu(m) am

vândut driapta parte noastră din Boțăști, Gugești și Blăgești, cari este 20 stânjini și o tragim di pi moșul nostru priutul Toadir, ficior Cazacului, dum(i)sali med(elni)cer(u)lui Dimitrachi Codrianu câte șapți pol lei stânjănu(l), și banii una sută cincizăci lei ci au cuprinsu pi acești douăzeci stânjăni i-am luat diplin în mâinile noastre, și dum(nea)lui cum și clironomii dum(i)sale să aibă a stăpâni de veci acești stânjini cari de bună vo(i)e noastră i-am vândut dum(i)sali, și am iscălit.

1808 no(i)emvr(ie) 10

Eu monah Ioil.

Erei Ion.

Gavril.

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 410/53, original.

58. 1810 februarie 28. *Hotarnica părților de moșie ale banului Toader Carp din Boțăști, Gugești și Blăgești.*

La anul 1809 maiu 17, dum(nea)l(ui) banul Toadir Carp după carte(a) cinstitului divan al Cnejii Moldavei ci au scos cătră dum(nea)l(o)r bo(i)erii isprav(ni)ci de țin(utul) Vasluiului, poroncitoari ca să rânduiască pe cini vor socoti cu științi de hotărât ca să-i aliagă părți dum(i)s(a)le de moșie ce ari după niamul Bosieștilor în moșiia Boțăștii, Gugeștii și Blăgeștii de la acest ținut Vasliu de o parte de cătră răzășii niamului lui Treschi și a Căzacului, m-au rânduit pe mini cu poronca dumlorsali din 29 a pomenitii luni maiu, ca să urmez alegire(a) și diosăbire(a) părților dum(isa)le banului de o parte de răzăși.

După poroncă mergând eu la fața locului și intrând în ce(a) cu amăruntul cercetare scrisorilor câte la dum(nea)l(ui) banul s-au aflat, cât și aceli ce s-au aflat la niamul lui Treschi și a Căzacului, am dovedit aceasta. Moșiile aceste(a), Boțăștii, Gugeștii și Blăgeștii dintru în vechime au fost a unui popa Ioan, cari au avut șasă ficiori, și ceilalți osăbindu-să de o parte părțile lor din vremile mai denainte au rămas la un loc numai doi frați cu părțile lor ci li s-au ales dintr-acești moșii, anumi Gheorghii Treschii și Ana, pe cari au ținut-o Căzacu, a cărora urmași la velet 7238/1730 iuli(e) 3 au scos (hot)¹ arnic pe răposatul Lupul Crăste spat(a)r, pe Grigori Cucoranul vor(ni)c, și pe Vasăli uricariul, și au ales păr(țile)¹ lor și li-au și stâlpit de o parte de cătră ceilalți, cum arată hotarnică, după care sau și urmat s(tăp)¹ânire(a) păra acum. Deci după glasul aceștii hotarnică am purces întâi a măsura cu stânjănu de opt (pal)¹me g(o)spod pe lungul moșii dintr-o margine la alta, începând întâi din pîiatra hotarnică dispre soari (a)¹puni ci esti din gios de izvorul Mănăstirii Bodescului, arătată la hotarnică, și tot prin semnele vechi drept la vale pe drumul cel vechi din sat pe din gios de răpă, și tot la vale piste vale(a) Mănăstirii, și apoi la dial p(r)in bourii vechi (prin)¹ dumbravă spre soari răsari și să pogoară afară din dumbravă piste vale(a) lui Gug și pe la gura Albinii d(rept)¹ la dial păra în muche(a) dialului în podiș, undi să disparte Gugeștii de Boțăști la locul ce pomeneste hotarnica că s-au pus pîiatră hotar și s-au găsât una miie una sută patruzăci și trei stân(jeni) lungul ace(a)sta margine pe din sus; s-au măsurat și margine(a) pe din gios, începând din pîiatra (hotarni)¹c(ă) ci esti în zaridiasupra Gugeștilor, cari să pominești hotarul dumisali log(o)f(ă)t(ului) Gavril Miclescu, și (...) ¹(s)pre apus pe din sus de fântâna lui Treschi cu 25 stânjăni ci di mai înnaite sânt vânduți la b(oierii)¹ Micleşti, și tot spre apus alătore(a) cu satul Gugeștii a răposatii stol(ni)ces(ei) Ilenii Micliasca și păr(ă) diasupra în piscul lui Bulaiu, undi s-au găsât iarăș hotar vechiu și altul nou alătore(a) pus de dum(nealui) spat(arul) (Ne)¹culai Hrisoverghi de când s-au ales părțile răposatii stol(ni)ce(se), și de acole(a) iarăș la dial p(r)in păduri pe din gios (...) ¹lui

Donosă, și tot la dial pără în zare(a) Lieștilor la poiana Muncelului, undi s-au găsat un(a)¹ (m)¹ie șaptezăci și trei stânjăni, șapte palme, și acole(a) nu s-au măsurat capătul Gugeștilor pentru că (părin)¹tile Isaiia, nacealnicul schitului Lieștii și Ștoborăanii, n-au scos hotarnica schitului ca să-i vadă pă(...)¹ di îi esti stăpânire, și au rămas de pricină între răzăși ca să-ș(i) caute pe urmă prin giudicată, iar (c)¹urmezăș(ul) s-au măsurat din margine(a) din sus a satului Bodescul din bourul vechiu și la vale păr(ă) în margine(a) satului Gugeștii, și s-au găsat deplin după hotarnica vechi mai sus pomenită șasă sute doaă zăci stânjă(ni)¹, șasă palmi și patru parmace. Am măsurat și lungul Boțăștilor, a Blăgeștilor, din zare(a) Gugeștilor spre răsărit, trecând piste vale(a) Boțăștilor la dial păr(ă) diasupra în zare(a) dialului, unde să lovești în cap cu Tăoștii, tot prin pietrele hotară ce au pus dum(nea)l(ui) spat(arul) Neculai Hrisoverghi, atât în margine(a) din gios, cât și în margine(a) din sus, și s-au găsat una miie cinci stânjăni margine(a) pe din sus, iar margine(a) pe din gios s-au găsat una mie doisprezeci stânjăni; apoi am măsurat și curmezășul Boțăștilor și a Blăgeștilor pe matca văii și am găsat șasă sute patruzăci și șapte stânjăni, fiind locul mail at. Deci dumisali ban(u)lui Toadir Carp cu baștină și cumpărături după scrisori și dovezi ce au avut i s-au ales din Gugești una sută patruzăci și șasă stânjăni și s-au dat deoparte de răzăș(i) în margine(a) din gios, și lungul lor esti din zare(a) Lieștilor păr(ă) în zare(a) Gugeștilor, și din zare(a) Gugeștilor spre răsărit la vali piste vale(a) Boțăștilor i a Blăgeștilor și la dial piste vale(a) Cioarăi păr(ă) în zare(a) Tăoștilor cari s-au stâlpit cu pietri hotar într-acest chip: o pîiatră s-au pus în margine(a) satului Gugeștii în piscu(l) cari caută la pietrele hotară din dialul lui Bulaiu; al doile(a) am pus în dreptul aceștie mai în sus tot în margine(a) satului, al treile(a) din sus de fântâna lui Treschi cu acei 25 stânjăni ci s-au scos vânzare unii Sanda, fata Negrușii din bătrânul Treschi la bo(i)erii Miclești, al patrul(a) mai în sus în drumul (...) pe vale(a) Gugeștilor, apoi de la acesta drept diasupra în zare(a) dialului Gugeștilor am pus al cincile(a) pîiatră, cari vini mai în sus de hotarul cel vechiu di pe zari, al șasăle(a) am pus în vale(a) Boțăștilor în dreptul altui (...) ¹or vechiu, al șaptil(a) în dial din sus de hotarul ce esti diasupra rădiului lui Belivacă, de acole piste (v)¹ale(a) Cioarăi și diasupra în dial undi îș(i) dă în cap cu Tăoștii și cu Ghibarțul s-au pus doaă pietri, una ca(ută)¹ la pietrele din urmă ci s-au pus de mini acum, alta caută zare(a) în gios la pîiatra ce esti iarăș(i) hotar vechiu. (...) ¹acești pietri hotară s-au încheet parte(a) dum(i)s(a)le ban(u)lui Toad(e)r Carp, iar părțile răzășilor (au)¹ (ră)¹mas din sus de dum(nea)l(ui) banu(l).

Precum s-au ales parte(a) dum(i)s(ale) ban(u)lui de baștină și cumpărături, anumi (cum)¹ (se)¹ arată în gios.

Stâ(n)jăni	Palmi	Parmaci	
9	2	-	Baștină di pe Ioniță Bosie ră(...) ¹ (...) ¹ nul, și de pi sora lui Tudosca, ficiorii lui Grigoraș Bosie.
14	-	-	S-au tras din parte(a) lui Dono(să) ¹ (...) ¹ r lui Ionașcu Treschi pe trei zapisă de danie și de cumpărătură pe numile lui Grigora(ș) (Bosie) ¹ și a lui Neculai Bosie, îns(ă) un zapis din let 7238 / 1730 mart 2 de la Anița și Gavril, (ficipori) ¹ i Gafii, fetii lui Treschi, unul la let 7230 / 1722 apr(ilie) 15 de la Lupașc(u), ficiorul Mărinii, nepot l(ui) ¹ (T) ¹ reschi, altul din let 7235 / 1727 apr(ilie) di la Dochîța, fata lui Toader, ficior lui Treschi (...) ¹ din Donosă să trag moșii răzășilor ce tră(i)esc acum, anumi Iordachi sân popa Năstasă (...) ¹ alții a lor, căroara li s-au venit parte(a) lor

			114 stânjăni ca să-i stăpâniască.
15	2	-	S-au luat din toate părțile r(...)¹ lui Treschi și a Căzacului și s-au dat dumis(a)le ban(u)lui pe doauă zapisă făr(ă) di velet, unul (...)¹ Bălan din Popești și altul de la Chirila din Solești di pi popa Gonțe, ce scriu pe nu(me)le¹ Bosieștilor.
22	7	-	S-au luat iarăș(i) din toate părți(le)¹ răzeșilor lui Treschi și a Căzacului și s-au dat dum(isa)le ban(u)lui pe alti doauă zapisă iarăș(i) făr(ă) velet, unul de la Filip și femeia sa Nastasăe, fata lui Drăgan, și altul de la Toadir (D)¹ ragan și fimeia sa Dochîța, ce scriu iarăș(i) pe numile Bosieștilor.
39	1	7	S-au dat după doauă zapisă baștină și cumpărătură, unul din let 1782 maiu 8 de la Catrina, fimeia lui Neculai Bosie, și (Ne)¹culai au fost fecior lui Neculai Bosie cel bătrân, frate cu Grigoraș Bosie, și alt zapis d(in)¹ let 7258 / 1750 april(ie) 15, ce vindî Costandin Bosie, iarăș ficior lui Neculai Bosie, ce și el au avut cumpărătură de la Sava Măriian.
2	6	3	Cumpărătură de la Ioniță Negel cu zapis din let 1785 iuni(e) 24 din bătrânul Căzacului.
2	6	3	Cumpărătură de la Lupul Negel din bătrânul lui Bărbânte cu zapis din let 1784 av(gus)t 19, și pentru că nu s-au dovedit pe bătrânul lui Bărbânte a fi răzăș cu Treschi și cu Căzacu s-au luat această baștină a Lupului Negel di pe maică-sa Ilinca, fata Tudoscăi, nepoat(ă) Căzacului.
2	6	3	Cumpărătură de la Anușca preutiasa preutului Arhiri Negel, parte(a) preutului Arhiri cu zapis din let 1787 apr(ilie) 17.
2	5	-	Cumpărătură de la Luca Hăidan, fi(ci)¹or lui Andrei Hăidan și nepot lui Irimie Hăidan, cu zapis din let 1787 maiu 6, bez părțile (ce)¹loralați Hăidănești ce li s-au ales treizăci șapte stânjăni și trei palme tot din bătrânul Treschi, di pe Irimie Hăidan și sora lui Urâta, ficiorii Aniții Bosiesă, ci au ținut-o și Hăidan, din cari să trag acum Vasăli Vrabie i preotul Petre din Boțăști cu alții ail or, cu(m) arată țidula ce li s-au dat.
23	6	-	Tij, baștină și cumpărături ci s-au tra(s)¹ di pe Catrina Bosiiască, sora lui Grigoraș și lui Neculai, împreună și cu 3 zapi(se)¹ de cumpărătură ci s-au lipit cătră această parte, adică unul din let 1765 iuni(e) 6, de la (...)¹ii Bosie, pe numile lui Sava Măriian, nepot lui Bosie, altul iarăș la acest velet de la Vasăle (...)¹ie, fratile lui Sârghie, iarăș pe numile lui Sava Măriian, și al treile(a) zapis de la însuș Sava (Măr)¹ian din velet 1786 iuli(e) 22 pe numile dumisali ban(u)lui.
4	5	-	Cumpărătură de la Ioniți, ficiorul pr(eot)¹esăi Săverinii, sora lui Grigoraș Bosie, baștina lui ce i s-au venit a cince(a) parte di p(e)¹ (Să)¹verina, cu zapis din let 1784 dec(em)vr(ie) 19.

140	-	-	Adică una sută patruzăci st(ânj) ¹ ani fac, pe cari stânjani ari să tragă dum(nea)l(ui) banul și analogon din vatra iazului Blăgeștilor cel (...) ¹ ășăsc, precum din vechiu s-au urmat între toți răzăși(i).
-----	---	---	---

Deci afară de parte(a) aceasta a dum(i)s(a)le ban(u)lui T(oadir)¹ și afară de părțile celorlalți răzăși(i) căroră li s-au dat osăbite țidule, s-au venit și la niamul Căzacului 306 stânjani, pe care li s-au dat osăbit hotarnică cu arătari pre largul. Pentru aceasta dar (m-am)¹ (i)scălit și eu împreună și răzășii.

Let 1810 fevr(uarie) 28

<ss> Costachi Iolivici hotarnic.

Ero. Petru răzăș.

Eu Andri(i)¹ (...) ¹ am pus degitul, cari sânt răzăș (de pe)¹ Treschie, și carte știu, dar fiind bătrân și (lipsit de)¹ vederi am pus degitul.

Eu Iordachi sânt popa Năstasă, frați lu(i) Andrei, răzăș di pe Treschi, am pus degitul neștiind carte.

Eu Toderășcu Negre, răzăș de pe Tresche, am pus degetul.

Eu Va(sile) (...) ¹ otu Boțăște, răzăș, am pus degetul.

Eu Io(...) ¹. Otu, răzăș, am pus degetul.

Er(ei)¹ Artemi, răzăș de de pe Căzac.

Irei Vasile Negel, răziș de pe Căzac.

Iuniț Me(...).

De la isprăv(ni)ciia țin(u)t(ului) Vasluiului

Această hotarnică și alegire(a) părților de moșie care fieștecarele în hotarale moșiilor Boțăștii, Gugeștii și Blăgeștii de la țin(u)t(ul) acesta al Vasluiului făcându-s(e) din poroncă de cătră rânduitul de la isprăv(ni)cie Costachi Iliovici diac, față fiind și răzășii din fieștecarile bătrân, care cercetare s-au făcut în vreme de nouă luni, de la 29 maiu (1)809, când au priimit poronca și pără la 28 fevr(uarie) (1)810, și pără acum iuni(e) 28, (1)810, care este trecută vreme de un an de când s-au început cercetare, nevindu-s(e)la isprăv(ni)cie nimini nici cu o pricinuire și mai ales văzându-s(e) iscăliți răzășii din fieștecare bătrân după ce au iscălit rânduitul de la isprăv(ni)cie, carii adevăriază că cu priimire(a) tuturor este aceasă hotărâtură și alegire(a) părților de moșie ce au într-aceste hotară, și încredințându-ni prin viu cuvânt și rânduitul cercetătoriu că cu priimire(a) tuturor s-au făcut această alegire ca să-s(e) urmezi cu stăpânire(a) precum mai sus să arată, s-au adevărit această hotarnică și alegire și cu a noastre iscălituri.

1810 iuni(e) 28

<ss> Ioan Carp c(...).

<ss>

<Pe verso-ul filei a doua>: 1810 fevr(uarie) / Hotarnica lui Costachi Iliovici prin care se allege părțile banului Toad(e)r Carp din moșiile Boțăștii, Gugeștii și Blăgeștii di pe neamul Bosăeștil(o)r prin care i s-au ales din Boțăști și Blăgești 146 stânjini, iar din Gugești 140 stânjani. / No. 183.

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 462/37, original, difolio.

¹ Rupt, ars.

DOCUMENTELE SATULUI GIURCANI DIN ȚINUTUL FĂLCIULUI (II)

Lucian-Valeriu LEFTER

IV. 1842 noiembrie 14. *Copie autentificată la 3 februarie 1843. Jurnalul judecătorei ținutului Fălciu asupra dosarului procesului pentru moșia Giurcani, din același ținut. Pricină a fost pornită de către răzeși, reprezentați de Toader Focșa și Gheorghe Chichiță, precum și de Gheorghe Mardare și Gheorghe Tulbure, epitropii casei răposatului medelnicer Costandin Forțu, asupra vornicului Iordache Costache. Au fost prezentate 18 zapise cuprinzând 141 de stânjeni, 7 palme și 2 parmaci și jumătate, reprezentând schimburi și vânzări ale răzeșilor cu Iordache Costache, în valoare de 324 de galbeni, 8 lei și jumătate, asupra cărora vornicul Iordache Costache a rămas proprietar deplin, neajunsurile constatate rămânând a fi despăgubite vânzătorilor. De asemenea, judecătoria a clarificat situația a 10 schimburi dintre răzeși și vornicul Iordache Costache, însumând 78 de stânjeni și 5 palme, în valoare de 31 de galbeni, 332 de lei și 20 de parale. În Moldova, la 1842, un stângen domnesc avea 2,23 m, adică 8 palme, o palmă având 28,3 cm, iar un parmac 3,5 cm, respectiv a opta parte dintr-o palmă.*

Jurnal

În numili preînălțatului domn Mihail Grigori Sturza voievod, stăpânitor Prințipatului Moldavvii, anul 1842, luna no(i)emvrie 14 zile, Divanul Apelativ a(l) Țării de Gios, luând în tratații apelarisita la iel de la Giudecătoria ținutului Fălciu dellă a pricinii pornită după pretenția răzășilor de moșia Giurcanii asupra dumnealui vornic Iordachi Costachi, pentru niști cumpărături și schimburi făcute în arătata moșie în ființa numai a doi din răzăși și anumii Toader Focșa și Gheorghe Chichiță, în neființa a totimii răzășilor, pe temeiul articolului 371 din capitolul al 8-le a Reglementului, după cum s-au regularisit prin rezoluție din 13 a următoarii, trecută în sesie la no. 4 și în ființa a dumnealui postelnice Gheorghe Mardari și banului Gheorghe Tulburi, epitropii casii răposatului medelnicer Costandin Forțu, vechil și din partea lui epitropului lor stolnic Dimitrii Radu și în ființa dumisale vornic în a sa persoană s-au aflat următoarele înpregiurări:

I-iu. Giudecătoria ținutului Fălciu, prin jurnalul ce la 26 avgust 1839 au închiet, arată că la 26 no(i)emvrie 1836 prin adresul supt no. 5132 către dumisali vornic Iordachi Costache și prin poveștile de supt no. 5133 vechililor jăluitoilor i supt no. 5134 unora din răzășii lor care ș-au trecut în de veci vânzări și în schimburi către dumnealui vornic părțili ce au în pomenita moșie, li s-au făcut cunoscut a veni spre înfătoșare la 30 ghenar anul 1837, priimindu-le de la acești din urmă și adevărați, dintre cari următorii fiind numai vechilii jăluitoilor a veni la termin, precum de dovadă slujăști a lor jalobă priimită la judecătoria, nu s-au putut căuta proțesul și dând izvod de numili vânzătorilor și a schimbătorilor pe lângă adres de la 7 februar supt no. 558 s-au împărțășit dumisale vornic, făcându-i-să cunoscut a veni spre înfătoșare odată și cu fețili de la cari au cumpărat și au luat în schimb pământul pretinderisit, despre cari s-au făcut cunoscut prin povesca de supt no. 557 și 559 atât vechililor jăluitoilor, precum și răzășilor, vânzătorii s-au schimbătorit priimindu-să de la vechili și adiverință, tot vechilii jăluitoilor mai arătându-să cu stăruință,

la 9 mart s-au mai însămnat altă vade la 25 a acei luni, arătându-i-să cunoscut feților pârâte supt no. 945 și 946, iară unii din jăluitori viind au iscălit supt rezoluție închietă că vor păzi terminul, priimindu-să de la dumnealui vornic și adeverință pe adresu cu no. 945 dintre cari nefiind următori nici o parte a veni la terminul însămnat mai sus, prin adresu supt no. 1543 dumisale vornic și prin povescă de supt no. 1544 cătră vechilii jăluitoilor, li s-au făcut chemari a veni spre înfătoșare de la 16 pân la 31 maiu, când după rânduiala s-a ființat întâi triminul. Întâi urma a să tratarisî proșesul priimindu-să și adiverință de la amândou părțile, și la 26 mai viind de față înpricinații s-au luat della în tratație, însă nu i s-au putut da curs pentru că vechilul jăluitoilor n-au înfătoșat adevărata spiță spre a li să cerceta driturile protimisirii, ce li s-au mai însămnat o vade la 10 iuli, despre cari amânduror părțile s-au făcut cunoscut dumisale vornic prin adresu cu no. 2131 și vechililor jăluitori prin povescă de supt no. 2130 cu punire înainte a-ș ave toati pregătirile, priimindu-să din partea acestor di pe urmă și adeverință. Iar la împlinirea terminului clarificații s-au mărginit ca della pricinii să să mute în clasul a 2-le, apoi la 15 iuni arătându-să cu stăruință vechilii dumisale vornic și viind și vechilii jăluitoilor la 21 iunii s-au luat della în tratație, însă nu i s-au putut da curs, ce s-au mărginit în localnica cercetare cu carte de blăstăm spre dezvălire și lămurirea ponturilor de cari au avut giudecătoria trebuință, precum mai pre larg să arată în rezoluție închietă recomenduindu-să pe deoparte pomenita dellă fostului cilen, dumisale medelnicer Grigorie Codreanu cu oțnoșanie de supt no. 2138, pe temeiul jurnalului închiet la iunie anul 1837, iar pe de alta s-au cerut de la preosfințitul episcop prin adresu cu no. 2839 carte de blăstăm, poftorindu-să și la 15 septemvrie supt no. 4551 i la 11 octomvrie supt no. 5105, pe cari la 29 octomvrie priimindu-să cu adresu preosfințitului episcop supt no. 127 la 25 tot a acii luni, cu oțnoșanie de supt no. 5426 s-au și împărțășit cilenului recomenduit spre competentă înaintare. Și macar că della pricinii urma a să tratarisî de la 16 pân la 30 noemvrie, când după clasificarisire triminului al 2-le din octomvrie 1-iu au călcatu rândul, dar nefiind priimită localnica cercetare s-au mai adaos cilenului, comndarisind dumisale clucer Iancu Iamandi ce au intrat în locul medelnicerului Codreanu, cătră care au trecut della a grăbi închiere cercetării și a o împărțăși presudsfi. După cari, la 19 iuni, curgătoriul an, priimindu-să protest de la vechilii părții jăluitoilor cu tânguire asupra cilenului, că după chipurili ce au întrebuițat s-au înșălat de au iscălit în spița ce au făcut la fața locului, prin oțnoșaniia de supt no. 3703 i s-au și cerut știință în priivire cu înpregiurările cuprinsă la protestul jăluitoilor, și la 14 iunii, cu adresu dumnealui cilenului clucer Iamandi supt n. 65 s-au priimit și dela pricinii ce i s-au recomenduit întovărășită de lucrările ce au sporit la fața locului, cuprinzătoare pe 38 fili, cu cari cunoscându-să della înformăluită prin adres de supt n. 4119, împărțășită dumisale vornic Iordachi Costache prin giudecatorie de Tutova, cu oțnoșanie de supt no. 4121 și prin povescă de supt no. 4120 cătră vechilii jăluitoilor răzăși s-au făcut chemare amânduror părțile a veni spre înfătoșare la 11 a curgătoarii luni. Și la 11 avgust s-au priimit de la dumnealui cilenul știința ce i s-au cerut asupra protestului pomenit mai sus, cari mai pre larg să arată în a dumisale adres cu no. 68, întru cari macar că la termin s-au arătat vechil din partea amânduror părțile, dar fiindcă vechilimea acelor din partea jăluitoilor nu era după formili noului așăzământ s-au mutat căutare proșesului la 23 a lunii, iscălind vechilii jăluitoilor supt rezoluție că vor păzi vadeoa, iar dumisale vornic i s-au dat în știință prin adresu cu no. 4441, că sau personalnic sau prin vechil să vii la înfătoșare priimindu-să și adeverință.

Apoi, la 14, tot avgust, vechilii răzășilor jăluitori dând jalobă cu cerire pintre altile a să mai trăgăna închiere proșesului pâr la 20 septemvrie, nu li s-au putut încuviința o asămenea fiind proșesul tari învechit, ce față fiind și vechilul părții pârâte s-au înzăstrat della de cuviincioasăli perilipsuri înfătoșind vechilii jăluitoilor pe masa presudsfi

următoarele dovezi: 1-iu, o scrisoare din partea unui Focșa, vataș de călăraș, ce o dă la mâna lui Ioan Diiacanu din Banca, din 7260 (1752) mart 17. Al 2-le, un zapis de răscumpărătură a lui Ioan Diiacanu, ce-l răscumpără Costandin Chichiță și ai săi, din 7285 (1776) septembrie 11. Al 3-le, zapisul lui Ioan Focșa ce-l dă lui Ștefan Focșa, prin cari vîndi 41 stînjani pămînt din Giurcani, din 1790 iunie 8. Al 4-le, mărturia dumisale spatar Grigoraș Costache dată la mâna lui Costandin Chichiță pentru pămînt, din 1795 septembrie 30. Al 5-le, copia cărții de giudecată urmată între răzăși Focșăști cu Costandin Chichiță pentru pămînt, din 1809 mart 15. Al 6-le, scrisoare de împărțală și învoială, iscălită de toți răzăși Focșăști, din 1811 maiu 14. Al 7-le, harta făcută de Fotachi Fulger a moșii Giurcanii, din 1818 mai 26. Al 8-le, zapisul lui Costandin Cozma de trei stînjani schimbați cu Gavril Chichiță, din 1825 ghenar 20. Al 9-le, zapisul lui Gheorghe Ciobotariu pentru 2 ½ stînjani vînduți de veci dumisale medelnice Forțu, din 1826 mart 17. Al 10-le, o carte a divanului din 1829 iunie 27, de giudecata ce au urmat cu dumnealui aga Gherghie Grecianu pentru Giurcani și alți părți, în cari sînt trecute 7 bucăți hîrtii ce sînt dati la dumnealui vornic Iordachi Costache și răzăși care șa-au vîndut părțile lor. Al 11-le, un zapis din 830 dechemvrie 19, a Ioanii fată Catrinii, prin cari vîndi 5 stînjani pămînt lui Gheorghe Crăciun. Al 12-le, un zapis din 1831 februarie 20, a lui Gheorghe Crăciun prin cari vîndi 5 stînjani pămînt dumisale medelnice Forțu. Al 13-le, zapisul Catincăi fiica dascalului Andrei Brăescu, prin care au vîndut doi stînjani dumisale medelnice Forțu, din 1831 iulie 8. Al 14-le, învoiala răzășilor curgători din Costandin Chichiță dată curgătorilor din Neculai Chichiță, din 1836 mai 26. Al 15-le, spița de curgirea neamului răzășilor din Focșa, din 1837 mai 31.

Iar vechilul dumisale vornic au înfătoșat: 1-iu, un zapis din 1836 aprilie 12, cu cari Grigori Focșa au trecut în schimb 24 stînjani, 4 palme din Giurcani către dumnealui vornic Iordachi Costache. Al 2-le, un zapis din 1837 aprilie 15, supt iscălitura lui Ioniță sin Andrunachi Bădărău zet Savva Lașcu, pentru schimbu a 7 stînjani, 2 palme, 4 parmace din moșia Giurcanii către dumnealui vornic. Al 3-le, zapis supt iscăliturii fimeii Safta fiica lui Ioan Focșa și cu ficior-său Costandin pentru vânzare a 3 stînjani din moșia Giurcanii dumisale vornic, din 1836 aprilie 19. Al 4-le, zapis din 1836 aprilie 19, cu cari fimeia Safta, soția postelnicelului Costandin au vîndut dumisale vornic Iordachi Costachi 6 stînjani, 4 palme, 6 parmace din moșia Giurcanii. Al 5-le, zapis din 1836 aprilie 19 cu cari fimeia Soltana și cu fiul său Ioniț au trecut în schimb către dumnealui vornic Iordachi cinci stînjani din moșia Giurcanii. Al 6-le, zapisul lui Alexandru Focșa prin care au trecut în de veci vânzare către dumnealui vornic Iordachi 6 stînjani din moșia Giurcanii, din 1836 aprilie 20. Al 7-le, zapis din 1836 aprilie 20 supt iscălitura lui Neculai Iftodi cu soția și fii lui, pentru vânzare a șasă stînjani din moșia Giurcanii dumnealui vornic. Al 8-le, zapis din 1836 aprilie 21, cu cari Gheorghe Țugule au trecut în schimb 4 stînjani din Giurcani către dumnealui vornic. Al 9-le, zapis din 836 aprilie 25, cu care Gheorghe Munteanu au vîndut de veci dumisale vornic Iordache 4 stînjani, 7 palme, 4 parmace din Giurcani. Al 10-le, un zapis din 1836 aprilie 28, supt iscălitura lui Costandin ficior preotului Gheorghe Focșa, pentru schimb a 13 stînjani din moșia Giurcanii a dumisale vornic. Al 11-le, un zapis din 1836 aprilie 28, supt iscăliturii diiaconului Ioan Buță, preotul Teodosie Iancu cu ai lor, pentru vânzare a 5 stînjani din moșia Giurcanii dumisale vornic. Al 12-le, un zapis din 1836 aprilie 29, cu cari Giurgea ficior preotului Ilii Manoli i frății său Ioniță cu ai săi au trecut în schimb către dumnealui vornic 5 stînjani din Giurcani. Al 13-le, alt zapis din 1836 mai 30, cu cari preotul Ioan ficior preotului Ursachi cu ai săi curgători din Măriuța, au trecut în schimb 13 pămînturi din Giurcani către dumnealui vornic. Al 14-le, zapis din 1836 iunie 6, cu cari fimeia Safta, fiica lui Gavril

Focșa cu fii(i) săi au vândut 22 stânjani din moșiia Giurcanii dumisale vornic. Al 15-le, zăpis supt iscăliturile lui Chirila Munteanu cu soția și fiii lui pentru schimbul a 6 stânjani, 5 palme din moșiia Giurcanii dumisale vornic, din 1836 iulii 6. Al 16-le, zăpis din 1836 iunii 7, cu cari Scărlătachii Manoli au trecut în schimb cătră dumnealui vornic 9 stânjani, 6 palme din moșiia Giurcanii. Al 17-le, zăpis supt iscăliturile fimei(i) Anița soția lui Dimitrachi Focșa cu fii(i) săi, pentru vânzare a 9 stânjani din moșiia Giurcanii dumisale vornic, din 1836 iunii 8. Al 18-le, zăpis supt iscăliturile fimei(i) Ileana fiica Lupului Focșa cu fii(i) săi, pentru vânzare a 9 stânjani din moșiia Giurcanii dumisale vornic, din 1836 iunii 8. Al 19-le, zăpis cu cari fimeia Nedela și fii(i) săi au vândut de veci patru stânjani din Giurcani dumisale vornic, din 1836 iulii 30. Al 20-le, zăpis din 1836 iulii 5, supt iscăliturile fimei Marii soția lui Costandin Focșa cu fii(i) săi, pentru vânzare a 6 stânjani din moșiia Giurcanii dumisale vornic. Al 21-le, zăpis din 1836 iulii 9 cu cari Costachi sin Gavril Focșa au vândut de veci vornic Iordachi 26 stânjani, 4 palme din moșiia Giurcanii. Al 22-le, zăpis din 1836 iulii 15 cu care capitan Ștefan Bahrin au vândut 13 stânjani pământ, 3 palme, un pământ din Giurcani dumisale vornic. Al 23-le, zăpis cu cari diiaconul Carp ficior Marii și fratele lui Matei Crudu au trecut în de veci vânzare un stângen, 2 palme din Giurcani dumisale vornic, din 1836 septemvrie 8. Al 24-le, zăpis din 1836 noemvrie 6, cu cari Neculai Focșa au trecut în de veci vânzare 11 stânjani pământ din moșiia Giurcanii dumisale vornic Iordachi Costache. Al 25-le, zăpis din 1836 dechemvrie 9, cu cari Dimitrachi Doinovici cu frații săi, nepoți (i)ermonahului Vichintii Focșa au vândut dumisale vornic Costache 30 stânjani din moșiia Giurcanii. Al 26-le, zăpis din 1836 dechemvrie 16, cu care Costandin Hărnuță au vândut dumisale vornic Iordache 3 stânjani din moșiia Giurcanii. Al 27-le, zăpis din 1837 mart 30, supt iscăliturile lui Pascal Popa de schimbul a 4 stânjani din moșiia Giurcanii cătră dumnealui vornic. Al 28-le, zăpis din 1837 mai 6, cu cari Ștefan Doru cu soția sa au vândut 10 stânjani de moșiie Giurcanii dumisale vornic. Al 29-le, spița moșii Giurcanii din 1839 iunii 15.

Deci, dar precum mai sus s-au văzut luând giudecătoria în tratație proțesul, au văzut următoarele: jăluitoarii răzăși prin a lor reclemație fac arătare că uniia din rudeniile lor având părți de moșii în Giurcani partea Focșască le-au vândut dumisale vornic Iordache Costache, din care unii au trecut în vânzare mai multe părți dicât li s-au cuvenit, alții supt iconominoasă chipuri vânzărilor le-au ticluit de schimburi, iar alții au vândut cu preț îngiosit puind în zăpisă preț mai împovorătoriu, cu cari cumpărături dumnealui vornic au pus stăpânire și pe drepti părțile lor, cerând ca prin carte de blăstăm să să cerceteză la stare locului și pe toati părțile vândute să li să încuviințază protimisis de răscumpărare, asăminea și schimpurili câti să vor descoperi vânzări, iar celi adevărati să le dei toate la margine din sus a moșii pân ci să vor înlesni a da schimbătorilor unde vor ceri iar nu dumisale vornic, spre cari sfârșit după rezoluția închietă la 21 iulii 1837 s-au comândarisit pe unul din cilenurile giudecătoriei ca să cerceteză toati împregiurările jăluirilor arătați mai sus prin carte de blăstăm și de descoperirea adevărului cu alcătuire și de spiță să predstavliscă giudecătoria știință pomenitul cilen pe lângă raportul din 13 iunii, no. 65, predstavliscă alegirea ce au închiet la fața locului pentru toati cumpărăturili i schimbăturile dumisale vornic din trupu moșii Giurcanilor, parti răzășască cuprinsă în 28 zăpisă, precum și spiță iscălită de opștia răzășilor adevărtoare de curgirea neamului lor de câți jăluitoarii să cuvină a trage fișticari din acei vânduți de schimbătorii răzăși, precum și acii nevânduți pe cari luându-să în cercetare în priivire că zăpisili înfăoșate de vechilul dumisale vornic i după încredințările ce au luat giudecătoria de la însuș vechilii răzășilor, au lămurit în osăbit câtimea stângenilor fișticăruia zăpis, precum mai gios să arată fără a mai spune cercetării și prețurile arătate în zăpisă de vreme că și dumnealui cilenul la fața locului au descoperit

prin pătrunzătoare cercetare că sânt adevărate, dar și însuș vechilii răzășilor acum la înfătoșare le-a arătat tot di adevărate, iar nu precum prin jaloba lor au reclamarisit ca prețuri lei în zăpisi sânt înpovorate.

Suma ce după lămurire giudecătorească găsești trecută cu vânzări și schimburi către dumnealui vornic								
No.	Stânjeni	Palme	Parmaci		Galbeni	Lei	Parale	Bani
1	3			De la Safta fiica lui Ioan Focșa, vândut cu zăpisul din 1836 aprilie 19, cu preț di doi galbini, iar după alegire i s-au găsat partea șasă stânjeni.	6			
2	3	2	7	Di la Alixandru sin Vasili Focșa, vânduți 6 stânjeni cu zăpis din 1836 aprilie 20, câte doi galbini.	6	18	22	
3	6			De la diiaconu Neculai Iftodi și de la cumnatili Sali, vânduți cu zăpis din 1836 aprilie 20, câte doi galbeni mai rămâind vânzătorilor încă 5 palme, 7 parmaci.	12			
4	6	5	7	Di la Anița fimeia lui Dumitrache Focșa i ai săi ficiori, cu zăpis din 1836 iunie 8, vânduț 9 stânjeni câte 2 galbeni, iar după alegire s-au găsit baștină numai 6 stânjeni, 5 palme, 7 parmaci.	18			
5	3	2	7	De la Ileana fiica Lupului Focșa cu ai săi ficiori, vânduț prin zăpis din 1836 iunii 8, 9 stânjeni câte doi galbeni, iar după alegire s-au găsit baștină numai 3 stânjeni, 2 palme, 7 parmaci.	6	18	22	
6				De la Mariia soția lui Costandin Focșa, vânduț cu zăpis din 1836 iunii 5, șasă stânjeni câte 2 galbeni, a căriia parte găsindu-să mai dinainte trecută în vânzare către răposatul Gavril Focșa, zăpisu pomenit rămâne răsuflat pentru că și parte lui Gavril Focșa după zăpisili pogorătorilor lui să găască iarăș trecute în vânzare și schimb către dumnealui vornic.				
7	4	4	6 ½	De la Gheorghii Munteanu soț Panaghii, vânduț cu zăpis din 1836 aprilie 23 patru stânjeni, 7 palme, câti 2 galbeni, urmează după alegire neagiuns dou palmi, cinci pol parmaci.	8	65	18	

8	10			De la Ștefan Doru cu fimeia sa Casandra, vânduț prin zăpis din 1837 mart 6, zăci stânjeni, câte 2 galbeni, mai rămâind nevânduț un stânjen, 7 palme, 3 parmaci.	20			
9	3	3	2	De la Nedela soție lui Costandin ficior lui Ștefan Balanariu cu ficiorii săi, vânduț prin zăpis de la 1836 iunii 30, 4 stânjeni, câte doi galbeni, urmează neagiuns 4 palme, 6 parmaci. La acel zăpis au întâmpinat Toader Blănariu sau Focșa, unul din ficiorii lui Costandin soț Nedellii, ca să nu să împărtaşască frații tatălui său cu analogon din 6 stânjeni, clironomie lui Enea Focșa, supt cuvânt că numai Costandin au purtat cheltuielile pe părțile lui Enea, dar în această luându-să în băgare de samă cuprindirea învoielii din 1811 a opștii răzășilor de Giurcani, în care este iscălit și însuș Costandin tatul pretindatorului Toadir, s-au văzut că clironomia lui Enea Focșa o împărtaşăsc pi toț ficiorii lui Ștefan, precum și a lui Ioan Focșa, iar nu numai pe a lui Costandin, după cum jăluitarul pretindari-săști și pentru aceasta nici i s-au încuvinnțat cerirea fiind înpotriva învoelii.	6	28	14	
10	23	6	4	De la Costandin sin Gavril Focșa, vânduț cu zăpis din 1836 iunii 9, 26 stânjeni, 4 palme, câte 2 galbeni pol, urmează neagiuns 2 stânjeni, cinci palme, 4 parmaci.	59	69	26	1/8
11	22			De la Safta fiica răposatului Gavril Focșa împreună cu ficiorii săi vânduț cu zăpis din 1836 iuli 6, 22 stânjeni, câte doi galbeni pol.	55			
12	1	7		De la diiaconu Carp ficior Mariei Mătei Crudu ficior Marii Ștefan ficior lui Scărlătache Crudu, vânduț cu zăpis din 1836 septemvrie 8, un stânjen, 2 palme, câte 3 galbeni, urmează neagiuns o palmă, un parmac.	2	17	20	
13	1	3	7	De la Costandin Hărneață vânduț prin zăpis din 1836 dechemvrie 13, 3 stânjeni, câte 2 galbeni, urmează neagiuns un stânjen, 4 palme, pol parmac.		127	27	2

14	30			<p>De la Păuna fiica monahului Vichintii cu fii(i) săi și cu Neculai nepot monahului, vânduț prin zăpis din 1836 noemvrie 9, 30 stânjeni, câte doi galbeni pol, mai rămându-i după alegire nedați cătră dumnealui 4 stânjeni, 6 palme, 6 ½ parmăci, din aceștia primin-darisăști și dumnealui medelnicer Forțu 2 ½ stânjeni după zăpis din 826 mart 17, a lua Gheorghi Ciobotariul ficior lui Ioan Bugan nepot lui Grigori Bugan strănepot Ioanii fata Sandului Focșa, precum de dovadă au înfătoșat dou adeverință a (i)ermonahului Vichintii, iar atuncea popa Vasilie, ce întâi din 1825 iunii 28, ce al 2-le din 1826 dechemvrie 28, prin cari încredințază că acest Gheorghii are de pe neamul său Bugănescul acii 2 ½ stânjeni și cu cari dumnealui Forțu vro(i)ești a să statornici de răzăș în moșiia Giurcanii ca să poată câștiga drit de răzășie la răscumpărare pretinderisită. Deci, giudecă-toria făcând luare aminte, întâi pomenitilor adeverință, le-au văzut netemeinice pentru că nu sânt înzăstrate cu dovezi vrednice de credință, al 2-le, zăpis din 1826 l-au cunoscut de plastograf pentru că veletul este dres și șters, pe cari spre neschimbare s-au însămnat de presudfii, apoi de luat aminte este că după zăpisul din 1812 aprilie, înfătoșat de vechilul dumisale vornic a curgătorilor din Grigori Bugan, lămurești că aceștie încă de atuncea, de când sânt trecuț la mijloc 27 ani, au vândut toată partea strămoșilor Ioana popii lui Vasili sau Vichentie. Deci, dar dacă toată partea Ioanii să dovedești trecută în proprietăoa lui Vichentie de toți curgătorii cu zăpis din 1812, apoi de unde i-au mai putut rămâne acei 2 ½ stânjeni și tocmai după 14 ani, adecă la 1826 să să vândă de acel Ciubotariu careli nici dovadă temeinică dumnealui medelnicer Forțu n-au dat că ar fi cu adevărat curgători din Bugan și că au mai rămas vreo parti nevândută de pe Ioana. Iată, dar, că a sa pretinție după înpregiurările prescrisă rămâne fără ființă neputându-să nici într-un feliu a să legiui de adivărată piroșirea zăpisului plasto-graf și adeverinților popii lui Vasile fără dovezi, cunoscându-să ca niști hârtii albi și temeiurili aceste, dumnealui Forțu rămâne tot străin în moșiia Giurcanii după driturile lui Gheorghii Cibotariul, iar după alte dou zăpisă înfătoșate rămâne cu drit de cumpărături părții lui Crăciun cu zăpis din 1831 februarie 20 și a Catincii fata Brăescului, cu zăpis din 1834 iuli 8, când în a lor ființă ar fi legiuit.</p>	75			
----	----	--	--	--	----	--	--	--

15		6	6 ½	De la Neculai Focșa cu zapis din 1836 noemvrie 6, vânduț 11 stânjeni, câte doi galbeni pol, urmează neagiuns 10 stânjeni, 3 palme, 1 ½ parmac.		72	36	2
16	13	2	5	De la capitan Ștefan Bahrin zet răposatului postelnicel Costandin Chichiță împreună cu soția sa Ruxanda, vânduți prin zapis din 1836 iuli 15, 13 stânjeni, 3 palme, un parmac, câte doi galbini, urmează neagiuns 4 parmaci.	26	22	35	4
17	6	4	6	De la Safta fiica lui Costandin Chichiță, vânduți prin zapis din 1836 aprilie 19, stânjeni 6, palme 4, parmaci 6, câte doi galbeni, mai rămâne vânzătorii după alegire dou parmaci pol.	12	19	17	½
18				De la Ioan Buță, preotul Teodosie, Iancu preot, Gheorghe Strătilă, Ștefan Gavrilaş, Dimitrachi sin preot Enea, Gavril Postolache prin zapis din 1836 avgust 28, stânjeni 5, parmaci 2, câte 2 galbeni din bătrânul lui Chichiță, ce i-au avut luați schimb de la căpitan Ștefan Bahrin cu zapis din 1836 aprilie 19, glăsuitoriu că dă în schimb cinci stânjeni, 2 palme din bătrânul lui Chichiță de pe partea soții sali Ruxanda fata lui Chichiță, luând înpotrivă 10 stânjeni, 4 palme din Rânzăști, din bătrânul lui Anghel. Deci, giudecătoria după propozițiile jăluitarilor răzăș făcând luare aminte atât la cuprindire spiții, precum și la a 3-a parte, au venit în lămurire că parte lui Bahrin să merginești numai în 13 stânjeni, 2 palme, 5 parmaci ce să găsăsc vânduț cu zapisul său din 1836 iunii 15 cătră dumnealui vornic. După prescrisili discoperiti, văzindu-să că Bahrin n-au avut mai mulți stânjeni decât acei 13 vânduți, de aceia nici schimbul său cătră Ioan Buță cu ai săi nu poate fi temeinic și nici zapisile cătră dumnealui vornic cu ființă, întorcându-să cu cerirea despăgubirii banilor dați cătră vânzătorii cuprinși în zapis.				
	141	7	2 ½	Adecă o sută patruzăci și unu stânjeni, șapți palmi, dou și giumătate parmaci, iar galbenii 324, lei 8 și giumătate bani să închei cumpărăturile acestor zapisă.	324	8		½

Căroră făcându-li-să luari aminte în priiviri cu documenturile răzășilor numai aceli atingătoare de pricină, s-au cunoscut că propozițiile lor sânt nerezonalnice. 1-iu, că prețurile cuprinsă în zapisile cumpărăturilor s-au dovedit adevărate atât după localnica lucrare, cât și după deatătăia giudecătoriei, precum și după însuș încredințările ce s-au luat de la răzăși acum la tratație, iar nu precum ei prin jalobă au reclamarisit aceste; al 2-le, că

în zăpisi s-au trecut mai mulți stânjeni decât vânzătorii au avut, aceste iarăș nu să descoperă că au curmat de la vreun vicleșug, ci de la neștiința vânzătorilor fiind de dovadă că prin alți zăpisi s-au trecut mai puține părți decât după spița li s-au convenit; al 3-le, prin protestație din 18 iunie arată că spița alcătuită de dumnealui cilenul la fața locului nu este obduitoare pentru ie, căci s-au trecut prin ie pe feciori în loc de nepoți, la aceasta nu pot ave cuvânt pentru că la luare aminte ce s-au făcut lasă că s-au văzut iscălită de opștia răzășilor, dar apoi să vedi închietă pe documenturi vechi și după asăminea înpregiurări să cunoaști de temeinică în ace cuprindire, iar protestația răzășilor rămâni desființată și întinsă numai dela, ori plăzmuire pe cari ca o hârtie cu atingire pentru dumnealui cilenul să va ști înturna dătorilor, pentru că de a să treci pe Gheorghii Ciobotariul de curgător Bugăneștilor, aceasta iarăș s-au cunoscut prin neputință când pe iel nu să vedi numit de răzăș după vreun feli de document vrednic de credință, decât numai pe zăpis de la 1826, carili fiind plastograf nu poati purta în sine vreo dovadă asăminea și osăbită spița înfătoșată de ei, din 1837 mai 29, văzindu-să că nu esti cuprinzătoare de toți bătrânii Giurcanilor, decât numai arătătoare pe o creangă a bătrânului Focșa. Apoi, nici s-au putut lua de temeu cuprinderea ei la tratație, că această rânduială s-au osăbit și s-au lămurit toate zăpisi de cumpărături a dumisale vornic Iordachi Costache din Giurcani, parte Focșască, închiindu-să în sumă de 141 stânjeni, 7 palme, 2 ½ parmaci, iar galbinii 324, lei 8. Și așa, precum după sprafca făcută dellii i condicii depoziturilor s-au vazut pe răzăși că în cuprinderea ofisului preînălțatului domn din 1836 iunii 20, no. 68, n-au depus banii răscumpărării în termenul de 30 zile de la pornirea jalobii, de aceia giudecătoria întemeiată pe pomenitul înalt așăzământ închie socotință că de vremi ce reclația lor de răscumpărari este stânsă, apoi dumnealui vornic Iordachi Costache să rămâ(i)e deplin proprietari pe 141 stânjeni, 7 palme 2 ½ parmaci, iar pentru neagiuns să va înturna cu desăgubirea cătră vânzători.

No.	Stânjeni	Palme	Parmaci	Schimburile câti de giudecătorie s-au lămurit a dumisale vornic	Galbeni	Lei	Parale	Bani
1	23	6	5	De la Grigori Focșa, prin zăpis din 1836 aprilie 19, 24 stânjeni dând 15 din moșia Bălești a dumisale vornic și 18 galbeni, urmează neagiuns după alegire 1 palmă, 3 parmaci.	18			
2	11	7	2 ½	De la Costandin ficior preotului Gheorghii Focșa nepot samişului Gavril Focșa, prin zăpis din 1836 aprilie 28, 13 stânjeni, 2 palme dând înpotrivă 8 stânjeni din Bălești și 10 galbeni, urmează neagiuns un stânjen, 2 palmi, 5 ½ parmaci.	10			
3	7	2	4	De la Ioniți sin Andrunachi Bădărău zet postelnicel Savva Lașcu, prin zăpis din 1836 aprilie 15, 7 stânjeni, 2 palme, 4 parmaci din bătrânul Focșa ci au luat în schimb de la Gheorghii Munteanu de pe soția sa Panaghiia, precum zăpisul său din 1836 mart 2 adiverești dând și dumnealui vornic alți atâția stânjeni din Bălești urmează după alegire suma îndeplinită.				

4	4		1	De la Pascal Popa cu zăpăsul dă 1837 mart 30, 4 stânjăni ci-i are câștigăți cu hotărâre divanului respectiv, dând înpotrăvă opt stânjăni dă Ivășcâni fînd măi scurți și dăpă alegire tot sumă această s-au găsît.				
5	10			De la preot Ioan fîcior preotului Ursache nepot preotului Grigori, Dumătru fîcior Marii, Vasile fîcior Tomii și cu alte neamuri, toți curgători dă Măriuța, pră zăpă dă 1836 măi 30, 10 stânjăni, dând înpotrăvă dămnealui vornic, 15 stânjăni dă Ivășcâni și dăpă alegire să găsăști deplin somă schimbătorilor.				
6	9			De la Scărlătăchi Manoli zet răposatului Costandă Chichiță pră zăpă dă 837 iunie 7, 9 stânjăni, dând înpotrăvă 10 stânjăni dămnealui vornic dă Ivășcâni și 322 lei, 20 parăle, iar dăpă alegire să lămuresc 6 stânjăni, 5 palme, 2 ½ parmăce și cu analogon dă partea lui Gavril 3 stânjăni, 2 palme, 6 parmăci alcătăuești piste tot 10 stânjăni pol parmăc, măi rămăne schimbătorilor un stânjăni și un parmăc				
7	6	5		De la Chirila Munteanu zet Costandă Chichiță înpună cu soția sa Casandă, dăpă zăpă dă 1836 iunie 6, 6 stânjăni, 5 palme, dând înpotrăvă dămnealui vornic 10 stânjăni dă Ivășcâni și trei galbeni, iar dăpă alegire îi rămăne 2 ½ parmăci.				
8	2	7	6 ½	De la Soltana cu fîciorul ei Zănot pră zăpă dă 1836 aprilie 19, cînci stânjăni dând dămnealui vornic dă Bălești alți 5 stânjăni, iar dăpă alegire să găsăsc număi 2 stânjăni, 7 palme, 6 ½ parmăci urmează neagiuns 2 stânjăni, un parmăc pol și dăpă cercetare localnică să dovidești vânzare iar nu schimbătură, precum pră zăpă să cuprănde.				
9	2	7	6 ½	De la Giurgea fîcior preotului Manoli și cu frătili său Ioniță nepoți Ilenii strănepoți Savvii i cu alții ai săi, pră zăpă dă 1836 aprilie 29, 5 stânjăni, dând înpotrăvă dămnealui vornic 5 stânjăni dă Bălești, iar dăpă alegire să mărgănești părțile schimbătorilor î 2 stânjăni, 7 palme, 6 ½ parmăce și dăpă cercetare localnică să dovidești vânzare.				

10				Schimbu cătră Gheorghii Țugule pentru 4 stânjeni după zapis din 1836 aprilie 21 să descopere fără fără ființă, pentru că partea Marii soția lui Pascal Popa de pe cari trage acest schimb să găsești vândută preotului Vasili sau Vichentii și de la acesta împreună cu alte părți după zapisili urmașilor acelui preot cu trecut în vânzare cătră dumnealui vornic Iordache Costache și de aceia să desființază a lui cuprindere, iar apoi în ceia ci să atinge de propunirea vechilului că Pascal soțul Marii ar fi mai având alți stânjeni de la popa Timofti cu dou zapisă, cel întâi din 1815, cel al 2-le din 1820 dechemvrie 29 și că cu acest schimb să i să încuviințază aceli părți, giudecătoria n-au putut lua în băgare de samă căci pomenitul schimb nu priivești pe părți a preotului Timofti ci pe a Mariei, care este vândută precum s-au zis mai sus cătră popa Vasili și urmașii popii lui Vasili cătră dumnealui, rămâne dar ca bo(i)erul schimbă-tori sau să-și priimască înapoi partea schim-bului dat cătră căpitanul Țugule sau să-și prifacă tot pe numili lui Pascal și părțile popii lui Timofti.				
	78	5	½		31	332	20	

S-au luat în dezbătație și osăbită propoziții a răzășilor, prin care cer a răscumpăra schimburili supt cuvânt că sint vânzători în aceste, făcând luare aminte zapisilor în no. de 8 lămurite mai sus, s-au văzut pe acel întâi că este a dumisale Grigori Focșa cuprinzători de 23 stânjeni, 6 palme, 5 parmaci, carili văzându-să adiverite de sulgerul Pavăl Tulburi, stolnicul Grigori Butucea față de toată credința, iar pe di alta și fața schimbătoare încredințând cu înscrisul din 1839 iuli 6, că partea sa au dat-o în schimb iar nu în vânzare, apoi și giudecătoria luând de temut încredințările arătate, statornicești schimbul de bun cât s-au cunoscut de prisos a să supune cărții de blăstăm pe dumnealui Focșa numai pe niști slove noi închipuiri a răzășilor pentru zapisili cu no. 2, 3, 4, 5, 6, 7, trecute în lămurire giudecătoriei arătați mai sus, de vreme că răzășii n-au dat nici un feliu de dovadă că sint vânzări, apoi nici s-au putut lua de temei slove noiu propoziție cunoscându-să fără ființă și pentru aceasta stânjeni lămuriți din pomenitele zapisă rămân statorniciți în proprietatea dumisale vornic Iordachi Costache ca niști schimburi dovediti după înpregiurările arătate, iar pentru lipsa stânjenilor de la unili din zapisă să va întoarcire cu cerirea despăgubirii cătră schimbători, apoi zapisili trecute la no. 8 și 9 descoperindu-să de comisia locală că sint vânzări să supun pentru răspundirea răscumpărării numai la părinții născători și fii acelor răzăși după legiuirea articolului al 2-le, litera A din așăzământul protimisirii împărțait cu ofisul preînălțatului domn din anul 1839 iunii 9, no. 80, aceasta dacă s-ar ceri deci, iar de nu, apoi vor rămâne tot în proprietatea dumisale vornic Iordachi Costache de vreme că răzășii jăluitori dacă le-au cunoscut că sint vânzări au trebuit să depozitarisască în terminul legiuit și banii răscumpărării.

II-le. În acest jurnal a(l) giudecătoriei, vechilii răzășilor și anumi Toadir Focșa și Gheorghii Chichiță, la 13 ghenar 1840 iscăbind nemulțămire iar dumnealui vornic Iordachi Costache, la 26 avgust 1840 mulțămire, precum asăminea și epitropiia casii Forțului prin unul din epitropi, dumnealui banul Gheorghii Tulbure, la 20 mart 1841 iscăbind iarăși nemulțămire, din povodul jalubii de apel ce la 16 aprilie 841 s-au priimit de la părțile rămasi din giudecată, la 24 a acii luni aprilie, supt no. 1813, s-au scris giudecătoriei Fălciului ca della acestui proțes îndeplinită după legi și forme să o predstavliscă în apelația divanului de la cari giudecătorie pe lângă raportul ei din 19 mai 1841, cu no. 3069, priimindu-să della și după luare aminte ce i s-au făcut găsându-să neîndeplinită pe lângă poronca din 23 iunii 1841, cu no. 3154, în alăturare și cu copia docladului secției a III-le, cupinzător de neîndeplinirile dellii, s-au întors acii giudecătorii spre îndeplinire, scriindu-i-să că dacă să va pute să învoiască pe înpricinați. După cari, la 18 avgust s-au priimit jaloba dumisale vornic Iordache Costache, prin cari arătând că giudecătoria Fălciului prin lucrările sali ar vroi a face din nou cercetare stânenilor de pământ ce are schimbați și cumpărați în moșiia Giurcanii de la răzășii de acolo, și fiind că dumnealui ar cunoaște-o nelegiuită, precum de față în original puni în videri divanul lucrare odată făcută după formi, să roagă divanului ca să poroncească a conteni cu aceste supărări cari îi pricinu(i)esc numai niști zadarnici cheltu(i)eli și neliniști, asupra căriia jalobă s-au răspuns dumisale vornic prin adresul din 30 avgust, cu no. 4399, că pentru călcările de forme a comisii locale și a giudecătoriei s-au întors della adusă în apel spre îndeplinirea după legi și ace lucrare urmează a să faci și prin comisie la fața locului și prin supuniri la carte de blăstăm, după cum era poronică. Iar la 19 februarie 1842, priimindu-să oțnoșăniia logofeții dreptății, cu no. 955, urmată din povodul jaloibii dumisale vornic Iordachi Costache, au cerut ca divanul să-i triimată știință de temeiurile după cari s-ar fi îndemnat a da giudecătoriei o asămine poroncă, precum și în ce să mărginești aceia asupra căriia oțnoșăniia divanului prin asămine din partea sa, cu no. 1052, împărtășăști știință logofeții, că după jaloba ci divanul au priimit de la sin epitropiia casii răposatului medelnicer Forțu și răzășii de Giurcani trăgând de la giudecătorie ținutului în apelație della pricinii și la observația ce i s-au făcut găsându-i-să neîndeplinită în puncturile cuprinsă prin docladul canțilarii divanului, cari în copii pe lângă aceia s-au alăturat spre pliroforirea logofeții s-au întors giudecătoriei della ca îndeplinindu-o întocmai după cuprindirea pomenitului doclad să o înapoiască iarăși divanului spre legiuita lucrare. La 26 mart s-au priimit oțnoșăniia logofeții cu no. 1649, prin care între altile puni înainte divanului că întoarcirea dellii la giudecătorie ca o neîndeplinită în puncturile arătate prin docladul canțilerii divanului spre îndeplinire fiind cu totul obijduitoare dumisale vornic Costache, apoi cu alăturare de copii atât de pe jaloba dumisale vornic din 28 a trecutii luni ghenar, cât și de pe alăturările în ie pomenite, poțtești pi divan ca luând îndeaproapi luare aminte înpregiurările cuprinsă în țitarisita oțnoșănie să facă cuvenita îndreptare în pricină spre neobijduire dumisale vornic pisti legi și formă. Din povodul aceștii oțnoșăni a logofeții, prin poronca din 9 aprilie 1842, cu no. 1903, s-au scris giudecătoriei Fălciului ca della acestui proțes să o înapoiască divanului în stare ci să află, de la cari giudecătorie pe lângă raportul din 13 aprilie, no. 1721, primindu-să della pe temeiul oțnoșăni logofeții cu no. 1649 s-au sorocit spre cercetari la 19 iuni trecut, de cari prin chemările cu no. 2566, 2567 și 2568 s-au făcut cunoscut și feților înpricinate, adecă dumisale vornic Iordachi Costache, dumisale banului Gheorghi Tulburi și comisului Gheorghii Mardari sin epitropii casii răposatului medelnicer Costandin Forțu i răzășilor de moșiia Giurcanii pe Elan. Dar la 22 mai, priimindu-să jaloba dumisale vornic Iordachi Costache, prin cari arătând că patima boalii ce are iarăș atacarisindu-l și pentru cari esti rânduit a merge la apeli minerali a Borsicului, apoi nu

poate a să înfătoșă la vadeoa pusă de 19 iuni, rugându-să a să încuviința vadeoa înfătoșării la sfârșitul lunii lui octomvri, când atuncea va fi următoriu, încât pe temeiul rezoluții închietă tot la 22 a acii luni maiu, înformăluindu-să della cu cuvenitele chemări și alte lucrări atingătoare de pricină.

Astăzi, precum la începutul acestui jurnal s-au zis, luându-să pricina în tratație și cerându-să dela înpricinați ca să înfătoșază dovezile ce ar ave pisti aceli trecuti în jurnalile giudecătoriei, numai dumnealor episcopii Forțului și Toadîr Focșă i Gheorghi Chichiță au înfătoșat următoarele: 1-iu, din 1835 aprilie 23, contract de înposăsuire a 27 stâneni de cătră medelnicer Forțu ce-i ave cumpărați cu 18 [!] și de iel înposăsuiți de la alții; al 2-le, din 1839 aprilie 2, răvaș supt iscălitura lui Ioniță Lașcu; și al 3-le, din 1841 mart 17, actul giudecătoriei de Fălciu de înputernicire dumisale comis Gheorghi Mardari, banu Gheorghi Tulburi și stolnic Dimitrii Radu, în episcopiiia casii răposatului medelnicer Costandin Forțu. Deci, după ce s-au cetit jurnalul giudecătoriei ținutului Fălciu, închiet la 26 avgust 1839, documenturii înfătoșate cu opisu de amândou părțile și replica dată de jăluitoari asupra nemulțămirii cu socotința giudecătoriei s-au luat apoi aminte și la toată ceialaltă cuprindire a dellii, și din toate aceste s-au văzut că socotința giudecătoriei este dreaptă în toată ceialaltă atât cuprindire cu cari să unești și divanul și hotărâști potrivit cu aceeași cuprindiri a socotinții giudecătoriei dată prin arătatul jurnal din 26 avgust 1839, mai vârtos când jăluitoarii răzăși și casa Forțului nu s-au îngrijit nici macar de la lămurire făcută de comisie stânenilor cumpărați de dumnealui vornic, în care să arată atât suma stânenilor precum și prețul lor, ca să depozitarisască banii prețul răscumpărării în termen de 30 zile potrivit cu rostirea ofisului preînălțatului domn de supt no. 68, decât întru ceia ci să atinge de zapisul Păunii fiica preotului Vichintie cu fii(i) săi și Neculai nepot monahului, din 1836 noemvrie 9, trecut în jurnalul giudecătoriei la no. 4, fiindcă jăluitoarii au înfătoșat trei înscrisuri a preotului Vasili Focșă (în călugării monahul Vichintie), unul din 1825 iunii 28 și dou din 1826 februarie 1 și dechemvrie 28, prin cari după ce mărturisăști pe Gheorghii Cizmariu de răzăș în Giurcani, apoi îi dă și 2 stâneni și giumătate în parte sa din partea Focșască, pe cari și iel, tot la 1826 mart 17, cu zapis i-au vândut răposatului medelnicer Costandin Forțu.

Divanul nu să unești cu socotința giudecătoriei, ci hotărâști ca casa răposatului medelnicer Costandin Forțu, pe lângă stâneni ce mai are acolo în moșia Giurcanii să mai tragă în a sa stăpânire doi stâneni și giumătate cuveniți ei după zapisul arătat, nefiind îndestulă zisa giudecătoriei prin a ei închiere, că adeveriințili preotului sânt netemeinice numai cu cuvântul că nu sânt înzăstrate cu dovezi vrednici de credință, când nu sânt prihăniti de vreo parte că sint neadivărate și când preotul Vasili au avut moșie în pomenitul hotar și nici aceia că adică zapisul din 1826 dat Forțului de Gheorghi Ciobotariu ar fi plastograf, numai pe cuvântul că ar fi velet dres și șters, căci cu acesta mai vârtos să întemeiază zapisul lui Gheorghi Cizmariu dat Forțului, căci acei 2 stâneni și giumătate sânt dați lui Gheorghi Cizmariu de pomenitul preot Vasili, precum adeveriințili pomeniti dovidesc, După cari, apoi propunirile jăluitoarilor prin replică cunoscându-să fără cuvânt înprotiva hotărârii giudecătoriei și mai vârtos în ceia ci să atinge de cercetare supt carte de blăstăm, care cercetându-să de logofeții s-au găsit înprotiva formilor, precum dovidești otnoșanie din 26 mart a următoariului an, cu no. 1649, nici s-au luat de vreun temei, pe temeiurile de mai sus s-au închiet acest jurnal de pe cari să va împărtași părților înpricinate copii legalizate cu deșteptare cuprinsă la articolul 367 din Reglement, fără punire de cauție.

Iscăliți, vornic Crupenschie, vornic Grecianu, aga Prăjăscu, Hristodor Adamache spatar.

Posleduit, P. Ioanovici <m.p.>

Divanul Apelativ a(l) Țării de Gios

Cópiia aceasta posleduindu-să din cuvânt în cuvânt și fiind întocmai cu originalul să încredințază cu iscăliturile cuviincioasă și punire pecetii Divanului.

Grecianu, vornic <m.p.>

Prăjăscu <m.p.>

H. Adamachi, spatar <m.p.>

L.S. [Prințipatul Moldovii, Divanul Țării de Gios]

<...>

Secția 1-ii

No. 393

1843 februarie 3 zile

Cópiia aceasta s-au priimit de dumnealui vornic Iordache Costache astăzi și după podvescă numai pentru doi stânjini pol rămâni nemulțămīt.

1843 iule 11 zile

Antohi Popovici, polcovnic <m.p.>

Priimit [la] 1843 iuli 11, când s-au și dat adeverinți.

Notă: Document din arhiva familiei Juvara, publicat prin bunăvoința doamnei Alexandra Chiliman-Juvara.

Profesorul Ștefan Gh. Bujoreanu s-a născut în data de 8 noiembrie 1907, în comuna Țuțcani – Covurlui, astăzi în jud. Vaslui, făcând parte din a VI-a generație a familiei Bujorănilor. Despre neamul său profesorul Ștefan Bujoreanu nota: „*Bujorării din satul Țuțcani, par a fi originari din ținutul Tutovei și anume din satul Bujorăni, azi Zorleni. Este o veche familie de origine boierească cu implicații chiar în istoria Moldovei. Prin pauperizare acești boieri au devenit mazili apoi simpli răzăși. Bujorării se găsesc în satul Bujorăni încă din sec. XVI. În anul 1806 satul Bujorăni este desființat de Costachi Conachi – poetul, dar se reface cu numele de Zorleni. Desigur că mult înainte de această dată neamul Bujorănilor s-au statornicit la Țuțcani, poate după ce au ajuns în stăpânirea moșiei Bujorăni, aproape de Murgeni, care și azi se mai numește Bujorăni. Tradiția atribuie ridicarea schitului Bujoreni (Magariul), la mijlocul sec. XVI pe moșia boierului Bujoreanu.*

Primul Bujoreanu menționat în Țuțcani este **Lupul Bujoreanu**, care trăia pe la 1774. Bănuim că din el se trag toți Bujoreni de mai târziu. Catagrafia din 1831 ne dă următoarele nume: **Constantin** preot, mort la 1831, apoi **Vasile**, mort înainte de 1831, **Gavrilă** și **Tudose**. Constantin a avut un fecior **Dumitru**, preot și el. Acest Dumitru a avut casa acolo unde este și azi (1936), casa lui Ilie Bujoreanu. Această casă am apucat-o și eu. Era una mică, cu o tindă și o singură odaie, cu ferestre mici și acoperișul ascuțit în felul caselor din Nordul Ardealului (acoperită în stuf), și ca prispă avea un trunchi de stejar imens, cioplit în patru muchii”.

Urmează cursurile școlii primare din Țuțcani, apoi este înscris la Liceul Vasile Alecsandri din Galați, obținând bacalaureatul în 1928. În același an se înscrie la Facultatea de Litere din Iași, avându-i ca profesori în anul I pe Al. Philippide, Ilie Bărbulescu, Octav Botez și G. Pascu. Cursurile lui Philippide îl fascinau, pe când cele ale lui Pascu le considera pamflete de prost gust, lipsite de viață și substanță făcându-l să regrete că s-a înscris la Litere. Atras de istorie, participă la seminariile de arheologie ținute de Oreste Tafrali și cele de latină ale profesorului Marinescu.

În anul 1930 se înscrie la Facultatea de *Filologie clasică* din Iași, pe care o termină în 1934, an în care devine secretar al *Muzeului de Antichități* din Iași, al cărui director era Oreste Tafrali. Tot în 1934 este asistent suplinitor la catedra de Arheologie și Antichități, în locul lui Emil Condurache care plecase la studii în Italia. Din acest an profesorul Ștefan Bujoreanu este numit secretarul revistei “*Artă și Arheologie*”, condusă de Oreste Tafrali, unde va publica o serie de recenzii și studii de specialitate, bucurându-se de aprecierea lui Tafrali, Minodora Ignat, E. Condurache sau Constantin Cihodaru.

În *Jurnalul* său a ținut să facă următoarea precizare: „*Asupra vieții mele trei persoane și-au exercitat influența fiecare în felul său, dar toate au contribuit la formarea*

¹ Prima parte din acest Jurnal de Război a apărut în *Colegiul Național „Cuza Vodă” din Huși. Centenar 1918-2018*, coordonator Costin Clit, Editura Pim, Iași, 2018, în *Profesorul Ștefan Bujoreanu, luminător de cultură românească*, p. 305-356. Pentru anumite lămuriri suplimentare am folosit trimiteri la note de subsol.

mea ca om și ca intelectual. Primul a fost fratele Dumitrache care a determinat pe părinții mei să mă dea la liceu și nu la altă școală; al doilea a fost prof. de limba latină Ion Tohăneanu, care mi-a deschis calea către studiul limbii latine și a culturii greco-romane; și al treilea Orest Tafrali, prof. de arheologie și antichitate care m-a inițiat în splendorile artei greco-romane și orientale ca și în înțelegerea artei bizantine atât de bogat reprezentată la noi”².

Din păcate mulți dintre tinerii care-și începuse cariera științifică și didactică în anii 1936-1940, au fost nevoiți să se înroleze în Armata Română „căci nori negri începură să întunece cerul Europei, iar cel de-Al Doilea Război Mondial bătea la ușă”³, România aflându-se, ca de fiecare dată, în situația de a-și apăra fruntariile.

La o lună de la intrarea României în război alături de Germania, împotriva URSS-ului, frontul a ajuns pe Nistru, și se făceau pregătiri intense pentru continuarea operațiunilor militare dincolo de hotarul natural și vechi al Moldovei. Ștefan Bujoreanu aprecia faptul că din cauza „nechibzuitei alianțe a prințului Cantemir, soarta l-a făcut pe rus vecin cu noi din 1711 și până azi, iar poporul român nu a cunoscut din partea Rusiei decât umilință și jaf”. Militarii români erau întâmpinați în Basarabia, cu mici excepții, ca niște eliberatori: „Bine ați venit, fraților, bine ați venit!”. Pe 8 august 1941 unitățile militare din care făcea parte și Ștefan Bujoreanu, intrau în Tiraspol, în vechea cetate și așezare civilă ridicată, între 1793-1795, „la indicația țarinei Ecaterina a II-a (...), de către general-feldmareșalul Alexanr Suvorov, rechemat din Finlanda, după planurile faimosului inginer de origine olandeză, înrolat în armata țaristă, maior François Sainte de Wollant”⁴.

„Eram fericit, nota Ștefan Bujoreanu, nu că am fost primul ofițer român care a intrat în Tiraspol, ci fiindcă totul s-a petrecut foarte simplu”. În scurtul răgaz pe care l-a avut în Tiraspol, Ștefan Bujoreanu avut plăcuta surpriză să cunoască un sat, Caragaci, cu „4.000 de locuitori, toți moldoveni, asemănător cu un sat de la noi; case cu o tindă și două odăi, cu nelipsitul chiler și beci (mină), cu o curte și o mică grădină, atât cât le era permis prin legile sovietice”. Tot aici, a rămas uimit de graiul moldovenilor asemănător cu cel „din vremurile lui Neculce”, constatând că locuitorii din Caragaci, ca și cei din Moldova „palatalizează pe h și pe v și au un vocabular identic cu acela de acum două veacuri în urmă”, reținând cuvinte și expresii rar întâlnite în Moldova sec. XX: „dobră – pentru închisoare, haz – pentru gaz, futur – sat mic sau cătun, sud – judecată; sau, când un om stă la poartă și altul trece pe lângă el, în loc de „bună ziua”, spune: „Șădem?... Șădem!” îi răspunde cel care stă pe loc.

Din convorbirile pe care le-a avut cu localnicii a constatat că „toți erau complet dezinformați prin sistemul educațional sovietic, atât asupra originii lor istorice pe aceste locuri, cât și asupra limbii; că ei nu sunt români, ci moldoveni, iar limba lor este moldovenească; că toate țările lumii sunt în mâna boierilor, a regilor și împăraților, care exploatează poporul truditor; că țările capitaliste sunt înapoiate din toate punctele de

² Ibidem, p. 318.

³ Ibidem, p. 328.

⁴ Mariana Șlapac, *Cetățile bastionare din Moldova (sfârșitul secolului al XVIII-lea-mijlocul secolului al XIX-lea)*, Editura ARC, Chișinău, 2016, p.185-191: „Astăzi, vestigiile cetății se găsesc în partea de sud-vest a Tiraspolului, între sectorul Zakrepostnaia Slobodka și strada Fedko. Pe locul fortificației bastionare, demantelate în decursul secolului trecut, se află sectorul Borodinka cu blocuri de 5-9 niveluri, care poartă denumirea oficială <<Cetatea lui Suvorov>>. În oraș s-a păstrat integral doar <<bastionul Vladimir>> și depozitul de pulbere, cămășuit cu piatră, care găzduiește actualmente Muzeul <<Cetatea Tiraspolului>>, filiala Muzeului Unit din Tiraspol”.

vedere, nu au fabrici, uzine de tot felul cum are marea Uniune Sovietică. Dezinformarea și propaganda în rândul oamenilor simpli asupra utilizării tehnicii de către celelalte popoare a mers până acolo că li s-a spus că avioane (samoliot) nu au decât ei, sovieticii”. Când au constatat că avioanele doborâte deasupra satului lor erau sovietice „au înțeles că mai au și alții avioane, nu numai ruși”.

Ștefan Bujoreanu a păstrat *Jurnalul* său sub forma a zeci de foi, scrise cu cerneală sau cu creionul, departe de ochii lumii, putând în acest fel să-și exprime, liber, gândurile. A reușit în felul acesta să facă completări, nuanțate, privind evenimentele la care a participat în perioada 1941-1945. Bunăoară, referindu-se la dorința perfidă, venită din veacuri, a rușilor, de a stăpâni prin orice mijloace popoare și teritorii din Europa, Asia sau Africa, Ștefan Bujoreanu constata, prin anii 50-60 ai sec. XX, că „*în numele libertății și sub masca unui pretins ajutor economic, U.R.S.S. conduce cel mai mare, și unicul imperiu colonial, ale cărui popoare sunt ținute în frâu prin Pactul militar de la Varșovia sau prin acel Consiliu de Ajutor Economic, (C.A.E.R.)*”. După atâtea nedreptăți trăite după 1940, Bujoreanu considera că „*demnitatea noastră națională ne îndeamna la luptă pentru apărarea neamului... Și asta am făcut noi în campania anului 1941*”.

Era îndurerat, ca orice militar român participant pe frontul de Răsărit (1941-1944), că prea repede unii compatrioți de-ai noștri, au pactizat cu „*rusul*”, uitând că „*demnitatea și integritatea țării noastre au fost nesocotite de eliberatorii nepoștiți*”; avea speranța că va veni și momentul „*când se va scrie adevărata istorie a veacului nostru fără mânie și fără părtinire, iar istoricul cu perspectiva trecutului în față, se va înclina înaintea poporului român și-i va pune pe frunte coroana de martir*”. Erau cuvinte venite din suferința unui „*răzeș... cu multă carte*”.

Un moment interesant cuprins în *Jurnal* este cel din 13 iulie 1944, în plină ofensivă a rușilor peste Nistru. La un exercițiu demonstrativ privind „*lupta de apărare contra tancurilor cu mijloace individuale*”, făcut în prezența generalului de Divizie, este amintit și instructorul specialist Decebal Codreanu, fratele lui Corneliu Codreanu, fostul șef al Gărzii de Fier. În timpul exercițiului, un militar, „*vânător de tancuri*” a distrus din prima lovitură „*tancul inamic*”. Bujoreanu redă dialogul dintre general și ostaș: „*Cum te cheamă băiete?*” Ostașul stătea în continuare chircit în groapa lui. „*De ce nu te prezinți domnului general? Leși și te prezintă*”, ordonă Decebal Codreanu. Atunci, spre stupefacția celor de la Divizie, în fața lor și-a scos casca, și a apărut o femeie. „*Este soția mea, Domnule General ... Prezintă-te!*”.

Retragerea de pe frontul de Răsărit a fost o adevărată suferință și dezamăgire pentru Ștefan Bujoreanu, care anticipa că după ce „*se va trage cortina scenei acestui teatru tragic, vor apărea ca din senin mii și mii de critici teatrale care vor arunca oprobiul asupra celor învinși, căci întotdeauna învinsul este vinovat. Și printre învinși suntem și noi. Când te gândești că peste un an-doi, când învingătorii vor sări asupra cadavrului celui învins, iar pe baza umanitarului principiu al majorității etnice, provincii, ba chiar țări întregi vor fi anexate, sub motiv că le aparțin de drept!*”.

În data de 23 august 1944, în zori, mai multe unități militare românești, printre care și cea comandată de cpt. Ștefan Bujoreanu, au traversat Prutul pe la Giurgiulești. Conform ordinului primit Regimentul 11 Dorobanți (D), comandat de cpt. Bujoreanu, urma să se retragă pe „*direcția Văleni-Șivița-Odaia Manolache-Galați. Loc de adunare: Școala Normală C. Negri din Galați*”. În dimineața de 24 august Bujoreanu află de la săteni că România a întors armele contra Germaniei, și primește ordin de deplasare către Șendreni-Brăila-Chițcani, ocolind Galațiul. La trecerea peste Siret, la Baldovenești, militarii români văd prăpădul făcut de bombardierele rusești asupra orașului Galați. Iată cum este descrisă

bombardarea orașului, în 24 august 1944, după ce cu o zi înainte nemții, părăsind orașul au dinamitat și aruncat în aer centru orașului și portul: „Mergem pe niște drumuri întortocheate, conduși de o călăuză din Baldovinești. În urma noastră, deasupra Galaților zeci de avioane sovietice aruncă cunoscutele parașute candelabru, urmate de un bombardament nimicitor. Exploziile zguduie pământul și orizontul pare un ocean de lumină roșie... Oamenii se uită înapoi și își dau cu părerea, fiecare după capul lui: -Ce fel de pace mai este și asta, dacă rușii bombardează orașul și aprind satele?. -Poate pe acolo o mai fi rămas vreun neamț?!; și oamenii își dau părerea în fel și chip. Bombardamentul sovietic a continuat până în zori, când ajungem la Chițcani. **Era 25 august.** Zgomotul bombardării Galaților a ținut treji toată noaptea pe locuitorii Chițcanilor”.

Problemele apărute în legătură cu înlocuirea militarilor români aflați pe frontul de Vest, lipsa ofițerilor și a subofițerilor „luptători”, l-au determinat pe Ștefan Bujoreanu să analizeze „expresii ale gândurilor militarilor români” care se întrebau: „Dacă-i vorba de datorie și luptă până la victorie, de ce să luptăm numai noi? Oare patria-i numai a noastră?”. Se constata că „din țară nu mai vin efective, deși auzisem că pe la București se strigă cu gura până la urechi „totul pentru front”, dar toți caută să se învântească sub motive că sunt necesari pentru noul front din interior, născut după 23 august; sunt trimiși pe front mai ales foștii răniți recuperați”. De la cei care reveneau pe front se transmitea adevărata stare din Țară unde „instituțiile sunt invadate de oameni, așa-ziși necesari, care se bat cu pumnul în piept, afișând sentimente democratice pe care, spun ei, le-au purtat în suflet cu zeci de ani în urmă. În sfârșit, cei care au mărâit din umbră și tot din umbră, ca stipendiați ai unor forțe oculte au subminat autoritatea statului, și-au văzut visul cu ochii, cocoșându-se cu prețul sutelor de mii de cadavre, în vârful piramidei sociale”.

Venit în permisie, după un an și două luni de luptat pe fronturile din Est și Vest, Ștefan Bujoreanu găsește Iașul într-o stare deplorabilă: „Străzi întregi mărginite de ruine, desfundate și pline cu apă mocirloasă pe care umblau oameni timorați și sfîindu-se până și de umbra lor. Străzi văduvite de podoaba statuiilor. Dispăruse statuia lui Vasile Conta⁵ din apropierea Primăriei, a fost aruncat în aer frumosul grup statuar, simbolul Unirii tuturor românilor⁶, opera sculptoriței Olga Sturza, din apropierea Fundației Ferdinand. Până când și celebra statuie a lui Cuza din Piața Unirii era văduvită de chipul lui Kogălniceanu și a altor colaboratori la marele act al Unirii, rămânându-le numai semnele locului, ca un „memento” pentru cei care vor veni. Toate aceste nelegiuiri au fost făcute la îndemnul și sub supravegherea noilor edili ai Iașului. Spiritul slugarnic și de căpătuială s-a manifestat din plin. Ce nu făceau „necesarii” vremurilor de atunci ca să se pună bine cu eliberatorii popoarelor de sub jugul fascist și exploatarea capitalistă?!?”.

Sfârșitul războiului l-a găsit pe căpitanul Ștefan Bujoreanu la Ždirez, în Cehoslovacia, lucru consemnat și în Jurnal: „Aici, într-o poiană a unei păduri de brazi,

⁵ A.M. Frimu, „Deschiderea anului școlar la Universitatea din Iași”, în *Cetatea Moldovei*, anul III, vol. VII, nr. 11, noiembrie, 1942, p. 279, 292, statuia lui Vasile Conta a fost realizată de sculptorul Constantin Baraschi, amplasată în Piața „Cuza Vodă” din Iași, și inaugurată duminică, 18 octombrie 1942 de generalul Constantin Ionescu, primarul Municipiului Iași.

⁶ Monumentul Unirii a fost realizat de Olga Sturdza, inaugurat în anul 1927 și demolat, din ordinul rușilor, în 1947. În anul 1999, sculptorul Constantin Crengăniș, a realizat o replică a grupului statuar *Monumentului Uniri*, reprezentând Patria Mamă, alături de cele trei fiice: Transilvania, Basarabia și Bucovina. Grupul statuar este amplasat în Piața din fața Universității de Medicină și Farmacie „Grigore T. Popa” din Iași.

unde eram bivuacați, am primit în mod oficial vestea că Germania a capitulat fără condiții. Colonelul Gheorghiu a citit în fața trupei comunicatul privitor la capitulare”.

A urmat lungul drum spre casă, impresionându-l neplăcut atitudinea unor comunități maghiare din Ungaria și România, ca și „ideologia limitată, dirijată și controlată de sovietici, care picurau minciuna și ura în sufletul ostașilor neavertizați”.

Peste tot în România erau agitate lozinci care preamăreau pe „genialul conducător al clasei muncitoare, tov. I.V. Stalin și invincibila armată sovietică, eliberatoarea României de sub jugul fascist!

Nimic despre România, despre Armata Română, despre Poporul Român”.

România intrase într-o nouă epocă, o epocă hotărâtă de Churchill, Stalin și Roosevelt la Yalta, între 4-11 februarie, 1945.

După aproape patru luni de când a pornit spre casă, profesorul Ștefan Bujoreanu ajunge la Iași pe 31 august 1945, începând cu migală și răbdare reconstrucția vieții familiale și profesionale.

*
* *

Pe Nistru

Iată-ne în sfârșit în satul *Bulboaca*, sat mare și frumos, ai cărui locuitori ne-au ieșit înainte cu pâine și cu sare. În sfârșit, marșul nostru de urmărire s-a terminat în pădurea *Gârbovăț* de lângă Tighina, unde ne oprim în vederea acțiunilor viitoare.

În pădurea *Gârbovăț* primim noul Ordin de operații. Suntem în ziua de 28 iulie. Tot Batalionul va ocupa o poziție defensivă la nord de Tighina, operație pe care am executat-o în timp record, cu toată oboseala oamenilor. Aici am găsit câteva slabe forțe aparținând unui regiment de vânători care cucerise orașul cu o zi înainte. De altfel, noul sector nu prea era activ. Numai din când în când, de dincolo venea câte un proiectil de artilerie, la care ai noștri nu răspundeau.

În sectorul Tighina am stat până-n seara zilei de 29 iulie, când un nou ordin de operații ne îndrumă la sud de Tighina, la Chițcani. Până la Chițcani am făcut un drum greu din cauza unei ploi violente. Am mers toată noaptea conduși de o călăuză locală, pe niște drumuri laterale. În zorii zilei de 30 iulie ajungem în livezile din partea de vest a satului, unde suntem luați în primire de artileria inamică. Noroc că tragerile rusești nu excelau prin precizie. Spre amiază ocupăm sectorul arondat. Eu am fost îndrumat spre *Gura Botniei*, unde am intrat în avanposturi în locul unui pluton de vânători.

Chițcanii sunt un sat curat românesc. Aici se află renumita mănăstire de călugări Noul *Neamț*, aluzie la originea primilor fondatori, veniți aici de la celebra ctitorie voievodală, Mănăstirea Neamțului. Sectorul ocupat de mine este într-o imensă livadă care, după mărturia localnicilor se întinde de la sud de Tighina până la limanul Nistrului, formată mai ales din meri, peri și caiși. Livada mai avea nenumărate ochiuri de apă limpede sub forma unor mici iazuri pline cu pește și era străbătură de o cărăruie ascunsă sub iarba verde și bogată. Din loc în loc, în livadă era câte o casă-locuință a proprietarilor livezilor din zonă.

Abia m-am instalat pe noua poziție că primesc ordinul de a evacua pe toți locuitorii caselor răzlețe din livadă și îndrumarea lor în sat. A fost o operație delicată și am executat-o cerut de împlinire.

Aici iarăși nu am stat mult și ne-am despărțit de acest loc cu regret, când am fost îndrumat în sectorul Copanca, la sud de Chițcani, unde iarăși intru în avanposturi, tot în livadă, în așa numitul punct Cremenciug. În Copaca, spre surprinderea mea, am făcut cunoștință cu un funcționar al Ministerului de Interne, venit odată cu Divizia de Vânători, care tot timpul a fost în contact cu inamicul în retragere pentru organizarea serviciilor publice locale după izgonirea sovieticilor. Îl chema Gheorghiu și era dobrogean de origine.

Ca să ajung în sectorul meu de la Cremeciug am trecut cu oamenii mei un braț al Nistrului, numit de localnici *Nistru Mort*, pe un pod umblător. Trebuia să mergem cu toată precauția până la Cremeciug, deoarece livada era deasă, cu pomii încărcăți de rod. O iarbă deasă de o parte și de alta a cărării putea foarte bine ascunde inamicul. Am luat dispozitivul cerut de împrejurări și însoțiți de o călăuză din Copanca am plecat spre Nistru. N-am mers o sută de metri când în fața primilor oameni ai mei au apărut din frunzișul livezii un om înalt și voinic cu mâinile ridicate: „*Bine ați venit, fraților, bine ați venit!*” striga omul cât îl ținea gura, apropiindu-se de noi. Sergentul din față l-a oprit și l-a chemat la el. „*Mă numesc Hoitu Marin, inginer agronom la ferma din Cremeciug, sunt oltean, nu bolșevic, abia am scăpat din mâna lor*”. A vorbit cu o voce din ce în ce mai scăzută ca a unui om zguduit de emoție. Am dat mâna cu el cu oarecare rezervă. Auzisem multe despre procedeele inamicului, de aceea prudența era necesară. Încadrat între doi ostași, a fost percheziționat, apoi am stat de vorbă câteva minute cu el. Venirea sovieticilor, în vara anului 1940 l-a găsit la Cremeciug ca inginer agronom al livezii de stat de aici și a fost reținut ca specialist al sovhozului înființat aici în locul fermei de stat românești. Noua situație nu a ținut mult. Din inginer a fost retrogradat ca funcție, în tehnician și până la urmă încadrat ca simplu muncitor. A auzit de începerea războiului și de înaintarea trupelor românești. Când sovieticii s-au retras peste Nistru, au luat cu ei o mare parte din populația locală, în special moldoveni, socotindu-i dușmani. El și soția sa au scăpat ascunzându-se prin desișurile de negăsit ale livezii. Acum dorește să ajungă acasă, în Oltenia.

Am ascultat povestea lui cu interes și l-am invitat să ne arate calea cea mai scurtă spre ținta noastră. Pe un grind înconjurat din trei părți de apă se înălțau trei case țărănești pentru locuit, un grajd mare și două magazine improvizate, toate acoperite cu stuf. Era faimosul *Cremeciug*. Aici am găsit-o pe soția inginerului, o bătrânică moldoveancă și o familie formată din trei persoane: tata, mama și o fetiță. În partea de apus a Cremeciugului, lângă o boltă mică era o frumoasă grădină de zarzavat: cartofi, ceapă varză și roșii. Grădina sovhozului, ne lămurii Hoitu. Am instalat oamenii chiar pe malul Nistrului din apropiere, mi-am instalat și eu postul de comandă și apoi i-am spus lui Hoitu să-și ia soția și să se prezinte la P.C. Batalion însoțiți de doi ostași. Am ordonat apoi, conform dispozițiilor, ca și ceilalți locuitori ai Cremeciugului să se retragă în Copanca.

Am petrecut prima noapte foarte agitați. De peste Nistru sovieticii au început să tragă focuri de arme automate asupra malului nostru. Noi nu am răspuns, deși ei se așteptau la o ripostă. Aveam ordin să nu demascăm în nici un fel forțele românești, spre neazul celor din fața noastră.

Pe la amiază un eveniment ne pune în fața unei noi situații. În dreptul postului de pândă al caporalului Tănase, au trecut Nistrul înot doi copii între 10-11 ani, trimiși după cum am aflat la cercetare de comandantul sovietic din fața noastră ca să afle cam ce armată este în față și ce fel de arme are. Copiii nu se așteptau să fie prinși așa de ușor, căci li se spusese că Românii nu au intrat în livadă, ci sunt la Copanca, locul unde ei trebuie să ajungă. I-am trimis sub escortă la batalion. După întâmplarea asta sovieticii au început să bombardeze Copanca și împrejurimile. Nici de data asta ai noștri nu au răspuns. Se vedea că nervozitatea lor a ajuns la culme, când hotărâsc să facă o incursiune peste Nistru, în

sectorul ocupat de noi. Într-adevăr, în seara zilei de 5 august, în dreptul grupei sergentului Condrea un grup de cinci persoane a trecut Nistrul și s-a furișat în desișul de pe mal. Au fost surprinși și o luptă aprigă s-a încins între ai noștri și sovietici. Rezultatul a fost un mort și restul dispăruți la adăpostul unei perdele de fum provocat de aruncarea unei grenade fumigene. Am înmormântat rusul sub poalele unui măr rotat. Deasupra mormântului ostașii mei au pus o cruce făcută din ramuri verzi împletite.

Zilele următoare le-am petrecut în liniște. Rușii, după întâmplarea cu prinderea celor doi copii și a incursiunii neizbutite, ne-au lăsat în pace. Nu au mai bombardat satul și nici focuri de armă automată asupra Cremeciugului. A început în schimb să plouă, o ploaie rece, preludiul toamnei.

Seara zilei de 7 august. Un ordin telefonic mă cheamă cu plutonul la P.C. Batalion. În locul meu intră un pluton de mitraliere de la o altă unitate. Ca de obicei, în astfel de situații te bat gândurile. De ce ne cheamă? Nu cumva... vom trece dincolo? Am străbătut o bună distanță prin noroi și ploaie până la Batalion și aici erau adunate toate companiile, fără compania 1 mitraliere a căpitanului Anton.

Bănuielile mele se adevărașă. Vom trece Nistrul pe la punctul „Gura Botnei”, cu direcția Tiraspol. Ploaia a încetat, iar noi, cu toată foaia de cort în chip de pelerină, eram uzi până la piele. Cerul era întunecat de nori și întunericul era apăsător, de nepătruns.

Stăm și așteptăm zgribuliți de frig ordinul trecerii. Printre noi au apărut câțiva civili din Chițcani aduși ca barcagii. Din informațiile primite, sovieticii s-ar fi retras din Tiraspol chiar în după amiaza zilei de 7 august, nelăsând în urmă decât câteva patrule. Trebuie, așadar, să acționăm repede și cu efect.

După ce comandantul superior a luat toate măsurile de reușită a trecerii, pe apa domoală a Nistrului au alunecat câteva zeci de bărci lopătate de civili. Compania noastră a trecut prima. Când mi-a venit și mie rândul. Mi-am zis: „*M-am urcat în luntrea lui Haron*” și amețit de emoția desprinderii de pământul patriei, am ajuns dincolo, în țara inamică. Căpitanul meu, Popescu, trecuse cu primele bărci și organiza un mic cap de pod. Era oarecum o siguranță. După trecerea întregii companii, căpitanul a trimis înainte, pe direcția noastră de înaintare pe plutonierul TR Miron, cu patru oameni, ca patrulă de cercetare și eventual de luare de contact. După puțin timp Miron se întoarce cu doi rusnaci beți criță, care strigau în gura mare: „*Krasnaia armia*”.

Cum era și firesc, nu am pus prea mult temei pe spusele celor doi, așa că am pornit spre Tiraspol cu maximum de vigilență. Trecem printr-un sat mic, chiar pe malul Nistrului, *Svoboda*, ai cărui locuitori au fost în parte evacuați de sovietici și de aici ajungem la șoseaua, acoperită cu piatră cubică – Tighina (Nistru) - Tiraspol. Zorii zilei ne-a prins pe această șosea. În drumul nostru dăm pe partea stângă de clădirile masive ale unei cazărmi părăsite de ruși. Deasupra porții mai stăruiau cu încăpățănare tablourile înrămate ale câtorva conducători sovietici, între care era tabloul lui Stalin și Voroșilov, pe care soldații mei din vârful avangărzii le-au distrus cu pietre. Menționez că plutonul meu a fost însărcinat de către căpitanul Popescu, vârf de avangardă, așa că mă găseam printre primii ostași români care înaintau spre Tiraspol.

La puțin timp, după răsăritul soarelui, în ziua de 8 august 1941, pătrundem în oraș pe ulița Karl Marx. Mergem cu precauția dictată de misiunea noastră, pe o stradă pustie, cu porțile caselor închise, geamurile zăbrelete ca și cum am fi intrat într-un oraș mort. Strada Karl Marx coboară în mică pantă și cotea la dreapta. La o portiță, apărui în dreptul grupei întâi a căpitanului Buțurcă, un bătrânel cu o barbă colilie. A vorbit ceva cu cei dinaintea mea - cam la 50 m. de noi. Grupa a plecat mai departe și bătrânul ne aștepta. „*Bună dimineața*”, spun eu într-o doară moșului de la poartă. „*Bine ați venit, oameni buni*”, îmi

răspunde omul. M-am oprit mirat că mi-a răspuns în românește. Bătrânul părea bucuros de sosirea noastră. El mi-a spus că „*armia crasnă*” a plecat aseară la „*Ades*” (Odesa). L-am întrebat de unde știe românește. „*Noi suntem moldoveni*”, mi-a răspuns bătrânul. Mai târziu am aflat că sectorul în care intrasem noi, era locuit de români. În Tiraspol, aproape o treime din populație era românească (moldovenească). Mai încolo, îmi iese în cale o bătrânică, care ne întâmpină cu semnul crucii și cu vorbele: „*Bine ați venit, pravoslavnici creștini*”. Pentru că noi nu eram nici dușmani și nici români, ci pravoslavnici creștini, adică oamenii care vom reînturna credința în locul dezmățului dezlănțuit de bezbojnicii⁷ comuniști.

Pe măsură ce înaintam spre centrul orașului, numărul curioșilor ieșiți să ne vadă creștea. Cu cine intram în vorbă, ne spunea că armata roșie a fugit spre Odesa. Când am ajuns în centrul orașului, în centrul comercial, am văzut o forfotă neobișnuită de oameni cu tolbele voluminoase pe umăr, geamantane, pachete de diferite mărimi cu diverse obiecte casnice. Apariția pe neașteptate a unei unități militare, fie ea și străină, a provocat o panică vecină cu nebunia. Un țipăt uriaș străbătu ulița. Mulțimea aruncă totul și se învâlmășea spre ulițele laterale. Când am ajuns în locul jafului, căci acea mulțime tăbărâse și jefuise magazinele de mărfuri rămase fără stăpân, nu am mai găsit picior de om. În schimb, pe trotuar, în mijlocul străzii, sute de boccele erau aruncate în toate părțile. Am trecut pe lângă semnele jafului și ne îndreptăm spre clădirea teatrului moldovenesc. Trecem pe lângă ea și iată-ne în partea de răsărit a orașului Tiraspol. Punem mitralierele în bătaie, cu direcția est-sud și nord, apoi pun una în fața unei clădiri moderne, era clădirea Sovietului local, și una la o încrucișare de străzi. Sosi în sfârșit și căpitanul Popescu, cu restul companiei, cu care ocupă punctele mai importante din centrul orașului. În sfârșit, mulțumiți că totul a mers bine, căpitanul a raportat batalionului: „*Compania a 3-a pușcași, întărită cu două grupe de mitraliere a cucerit în întregime orașul Tiraspol, azi, 8 august 1941, orele 10⁰⁰*”.

Eram fericit nu că am fost primul ofițer român care a intrat în Tiraspol, ci fiindcă totul s-a petrecut foarte simplu. Cei care ne-au informat despre retragerea sovieticilor au avut dreptate. Tiraspolul este un oraș de mărime mijlocie, cu aproximativ 60 de mii de locuitori ruși, ucraineni și români. Este un oraș construit din contraste: clădiri mari cu o arhitectură fără gust, opera regimului, alături de cocioabele gata să cadă. Orașul era pe calea industrializării: avea o fabrică de ulei comestibil, una de conserve (evacuată în interior), o uzină electrică și una de apă. Avea un teatru în partea de răsărit, iar în centru se aflau clădirile mai importante ale administrației de stat și politice: sediul Comitetului executiv central al R.A.S.S.M. (Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească) al sovietului orașenesc, a organizației de tineret (Komsomol), a organizației de femei.

În puținul timp liber cât l-am avut la dispoziție, am vizitat câteva magazine devastate de localnici înainte de sosirea noastră. Ce m-a impresionat mai mult a fost o librărie. O încăpere vastă cu rafturi de diferite mărimi, ticsite cu cărți, ziare și reviste tipărite în rusește. Majoritatea cărților aveau un conținut politic, cărți de ideologie și propagandă comunistă scrise de Marx, Engels, Lenin, Stalin, apoi mii de broșuri de Vorosilov, Beria, Kaganovici. Printre ele am găsit una scrisă în românește și cu alfabet latin: „*Moldova Sovietică*”, tipărită în 1938 la Tiraspol în Editura de Stat a Republicii Moldovenești, de I. Cl. Borisiuc și P.V. Mamaev, în care se arătau realizările regimului din acest colț de țară. Cărțile beletristice erau rare. Printre puținele cărți de acest gen am găsit poeziile lui Pușchin, ale lui Lermontov, din operele lui Tolstoi și Gogol, dar mai ales culegeri din scrierile lui Belinski și Cernâșevski, dar și ale lui Taras Șevcenko.

⁷ *Bezbojnici* = fără de Dumnezeu

Între timp a sosit întreg Batalionul, iar după amiază a început o adevărată avalanșă de forțe care au depășit orașul îndreptându-se spre Odesa. Am aflat că suntem în rezervă, deci rămânem pe loc. Seara biuvuacăm într-o livadă de pe malul Nistrului. Sunt la un loc căpitanul cu locotenentul Radu Petrache, cu care voi lega o trainică prietenie și cu colegul de liceu Stratulat Gh.

Ostașul Milea, pe care-l țineam pe lângă mine, mi-a pregătit cortul pe care l-a pardosit cu fân proaspăt și fiind mort de oboseala unei nopți nedormite și a unei zile plină de emoții, am adormit buștean. Dar pe la miezul nopții mă trezește un agent de la Batalion cu ordinul de a mă prezenta imediat la Punctul de Comandă (P.C.). Când am ajuns acolo, sosise înaintea mea Hamza Alecu, comandantul unui pluton de mitraliere. Am găsit numai pe adjutantul batalionului, locotenentul Lăzărescu I. Acesta ne înmânează, mie și lui Hamza, câte un ordin de operație.

La orele 4, în ziua de 9 august, împreună cu plutonul 1 pușcași din compania III, întărit cu o grupă de mitraliere mă voi deplasa în satul Caragaci, la sud de satul Sucليا de lângă Tiraspol spre a-l lua în primire. Plutonul de mitraliere a lui Hamza va lua în stăpânire satul Sucليا; scopul intrării noastre în cele două sate, era de a feri averea colhozurilor locale de jafurile localnicilor și de a păstra ordinea.

M-am întors la cortul meu. Am chemat pe comandanții de grupe cărora le-am comunicat ordinul primit și la orele 4 să fie gata de plecare. Fiind destul timp, m-am culcat și m-am trezit în zorii când plantoanele erau gata de drum. Era o dimineață plăcută de vară târzie. Mergem pe o șosea pietruită, paralelă cu Nistru, șerpuiind printre ogoare de porumb și floarea soarelui. Din loc în loc întâlnim camioane incendiate, tractoare distruse, lăzi cu cartușe părăsite, semnul unei retrageri pripite. Am trecut prin satul Sucليا – unde a rămas Hamza, și eu continui drumul spre Caragaci. La intrarea în sat ne-a întâmpinat un grup de femei tinere și bătrâne, toate cu broboade albe pe cap și cu câte un sac pe mână. Se duceau și ele după jaf la *Târșpole* (Tiraspol). La vederea noastră s-au oprit și fără prea multă ceremonie s-au întors înapoi, minunându-se de chipoșenia ostașilor noștri: „*Parcă-s niște flori*”, spune o femeie, iar alta: „*tare-s chipeși*”, și alta: „*Și ce curați sunt!*”. Aprecierile la adresa ostașilor curgeau gârlă și nu fără teame.

În după-amiaza zilei de 3 august, mașinile diviziei noastre au adus echipamentul batalionului rămas în urmă încă de la Fălcui. Oamenii au primit schimburi noi și săpun. S-au spălat în Nistru, s-au bărbierit, și-au spălat hainele de vară, așa că arătau – cum spuneau ele – „*chipeși și curați*”. Cum am intrat în sat, am instalat posturi duble, înarmate cu câte o mitralieră, la răspântie de drumuri și la intrare în sat, apoi am pus sentinele la magaziiile celor două colhozuri, „Lenin” și „Kaganovici”, deja jefuite de localnici, în parte, și am îndemnat lumea să-și caute de treabă că noi nu-i stingherim cu nimic.

Satul Caragaci are 4.000 de locuitori, toți moldoveni. Ca aspect seamănă cu un sat de la noi: case cu o tindă și două odăi, cu nelipsitul chiler și beci (mină), cu o curte și o mică grădină, atât cât le era permis prin legile sovietice. Am locuit la Grigore Hurjui, o victimă a regimului sovietic din cauza situației sale materiale (culac). A făcut 5 ani închisoare pentru învinuiri imaginare. Familia lui era compusă din 7 persoane: bătrânul, tatăl lui Grigore, care pretindea că are 100 de ani, un băiat dus la închisoare pe patru ani, sub învinuirea că a furat de la colhoz, și trei fete. Nu era colhoznic. Trăia din munca de zilier efectuată în cadrul celor două colhozuri din sat și din mici servicii făcute „*jidovilor din Târșpole*”. Toată familia lui Grigore Hurjui era în această situație.

Ceea ce te izbește în mod deosebit, la primul contact cu moldovenii din Transnistria, este limba lor. Când am auzit prima dată vorbind pe Hurjui, mi s-a părut că s-

au întors vremurile bătrânului Neculce. Ca la noi, în Moldova, cei din Caragaci palatalizează pe *b* și pe *v* și au un vocabular identic cu acela de acum două veacuri în urmă. Redau în continuare o relatare a lui Grigore Hurjui asupra familiei sale pe care m-am străduit să o reproduc cât mai exact: „*Am fost di tăți șăpti persoani și cu bătrânu nostru opt. Amu suntemu numai șăși. O fetișoarî o cherit di foami când ne-a luat tăti chita di pi stepi și eu eram la dobră. Pi ficiorul cel mari l-au luat bolșăvicii și l-au dus și pi el la dobră. A cumpărat o părechi di șalvari noi și la sud l-o întrebat <<di undi ai avut tu rubli că nu trudești la colhoz?>> Dar ghetul băieat a trudit pe la jidovii din Tîrșpole și a adunat rubli; da la sud nu l-au crezut. Amu îi la dobră pi cinci ani, cică a furat din colhoz... Amu mai am trii feti...*”.

Din discuția cu el am mai reținut și diferite cuvinte expresii pe care le-am socotit vrednice de notat:

fănină – pentru făină
chită – pentru grâu
mină – pentru pivniță
amu – pentru acum
tubarcă – pentru căldare
dobră – pentru închisoare
mărs – mers
haz – pentru gaz
șalvari – pentru pantaloni
gițal – pentru vițel
ghine – pentru bine
futur – sat mic, cătun
sud – judecată

Iată și câteva expresii: când un om stă la poartă și altul trece pe lângă el, în loc de „*bună ziua*”, spune: „*Șădem?... Șădem*”... îi răspunde cel care stă pe loc.

„*Dacă-i împărăție, este și zacon* (dreptate, aluzie la judecata comunistă) *și am mărs la sud*” (la judecată). Numele de familie ale locuitorilor au o rezonanță românească arhaică: Ion Ghiță, Vasăle Curlat, Tănase Nuncă, Onaș Buceac, Grigore Hurjui.

În Caragaci am stat până în ziua de 14 august, timp în care au rezolvat diferite probleme legate de mersul normal (dacă se poate numi normal) al intereselor celor două colhozuri și de organizarea administrativă a satului. M-am îngrijit de procurarea carburanților necesari tractoarelor pentru treierat, am organizat conducerea satului, conform instrucțiunilor primite, punând în fruntea conducerii un staroste ales de fapt de oameni, am organizat apărarea bunurilor colhozurilor de eventualele furturi și sustrageri.

Se cuvine acum să spun și câteva cuvinte despre așa-zisa „*Republică Moldovenească*”, în care, de fapt, de aflăm, numită ulterior de ai noștri „*Transnistria*”. Ceea ce impresionează pe primul vizitator al acestor locuri este faptul că Nistrul este un fluviu, am putea spune fără să greșim, românesc. De o parte și de alta sunt numai sate și

târguri românești, care, în anumite locuri, depășesc spre răsărit Bugul, fapt care a determinat conducerea sovietică să creeze așa-numita „*Republică Moldovenească*”. Să nu se creadă însă că ei au făcut-o de dragul moldovenilor de aici, ci din motive de expansiune teritorială, vizând în primul rând Basarabia și apoi..., vor mai vedea.

Am stat de vorbă cu mai mulți tineri din sat. Erau toți complet dezinformați prin sistemul educațional sovietic, atât asupra originii lor istorice pe aceste locuri, cât și asupra limbii. Ei nu sunt români, ci moldoveni, iar limba lor este moldovenească; că toate țările lumii sunt în mâna boierilor, a regilor și împăraților, care exploatează poporul trudit, că țările capitaliste sunt înapoiate din toate punctele de vedere, nu au fabrici, uzine de tot felul cum are marea Uniune Sovietică. Când le-am spus că sunt dintr-un oraș mare, Iașii, cu fabrici, uzine, tramvaie, cu o Universitate, o Mitropolie, cu școli multe... „*Asta n-o credem... numai la Ades (Odessa) sunt tramvaie și fabrici!*”, mi-a replicat unul din ei. Dezinformarea și propaganda în rândul oamenilor simpli asupra utilizării tehnicii de către celelalte popoare a mers până acolo că li s-a spus că avioane (samoliot) nu au decât ei, sovieticii. De aceea nu-i de mirare întâmplarea aproape anecdotică, petrecută la începutul războiului. Când au apărut pe deasupra unei coloane sovietice în marș primele avioane germane, soldații chiuiau și aruncau capelele în sus de bucurie: „*Naș samoliot, naș samoliot!*” Abia după ce au suferit dezastrul, au înțeles că nu era vorba de „*naș samoliot*”... că mai au și alții avioane, nu numai rușii.

Până în 1938, în așa-zisă „*Republică Moldovenească*”, se utiliza în acte, în școli într-o mică măsură, limba românească și scrierea cu alfabetul latin. După această dată, sovieticii au îndepărtat alfabetul latin, înlocuindu-l cu cel rusesc, utilizat exclusiv și azi pe tot teritoriul republicii. Ei au făcut acest lucru ca să șteargă din conștiința românilor din aceste locuri originea lor latină.

De altfel, până la acest război noi știam foarte puține lucruri despre românii transnistreni. Câteva sumare informații procurate de acel neîntrecut călător și culegător de folclor românesc din regiunile înstrăinate prin viclenie și violență – Teodor Burada. Și nimic mai mult. Nimeni nu știa că peste Nistru sunt localități curat românești ca *Bolta*, *Suculia*, *Caragaci*, *Slobozia*, *Doi Bani*, *Catargiu*, *Iasca*, că o treime din populația orașului Tiraspol era românească, că Odesa are un cartier foarte întins – *Moldovanca* – locuit exclusiv de români.

2

Între timp, luptele din preajma Odesei se întesc. Sovieticii sunt decizi să păstreze aici cu orice risc un cap de pod. De aceea prezența noastră pe acest front era necesară. Așa se făcu că în ziua de 14 august ne-am luat rămas bun de la oamenii satului care se atașaseră sincer de noi, dovedindu-se din plin înțeleapta vorbă românească „*sângele apă nu se face*” și ne-am înapoiat la Tiraspol, de unde suntem îndrumați spre frontul Odesei, după o așteptare de aproape 10 zile. În timpul acestei așteptări (să-i spunem repaus), am avut

fericirea să primesc de la Mărioara primele scrisori în țară străină. Am primit trei plicuri, unul din ele cu o întârziere de aproape o lună și ceva, scris din Iași, celelalte două din Piatra Neamț. Am aflat atunci că Iașul au fost bombardat, că uzina electrică a orașului a fost în parte distrusă, că de groaza bombardamentelor Mărioara cu fetița mea, Margareta, care avea câteva luni, s-a refugiat într-un sat, „*Doi Peri*”, de lângă Iași și apoi, pentru mai multă siguranță s-a refugiat la o rudă a noastră, în Piatra Neamț. Cele aflate din scrisori, atât cât cenzura permite, mi-au fost confirmate de un sergent al batalionului nostru, trimis într-o delegație la Iași. După spusele acelui sergent, chiar din prima zi a războiului, evreii din Iași s-au manifestat cu dușmănie contra statului. Mulți din ei erau agenți sovietici și, în această calitate au pus la cale sabotaje de tot felul și informații folosite din plin de către ruși. Așa de exemplu, evreii din Tătărași, în timpul alarmelor aeriene, aprindeau becuri roșii la gura hornurilor de la casele din apropierea obiectivelor industriale, pentru a le putea distruge prin bombardamente de noapte, au distrus uzina electrică a orașului și ceea ce este mai grav, au deschis foc cu armele automate asupra unei coloane românești care străbătea orașul îndreptându-se spre Ungheni. Atacul s-a produs simultan pe strada Carol (focuri venite dinspre Universitate și Liceul Internat, în centrul orașului, cu focuri trase de la etajul casei Braunstein și în două puncte din Tătărași; la începutul străzii Tătărași, colț cu Bulevardul Tudor Vladimirescu și aproape de Abator, în dreptul Podului de piatră de peste pârâul Cacaina, la punctul numit „*Veneția*”. Atacul mișelesc s-a soldat cu morți și răniți.

Cele relatate de sergent mi-au fost confirmate mai târziu de locuitorii din apropierea „*Veneției*” și în primul rând de socrul meu, a cărui locuință se afla la aproximativ 100 de metri de locul atacului. El mi-a spus că au fost prinși în păpurișul Cacainei și doi frați jidovi, Sticlaru, care aveau locuința chiar lângă pod, cu două mitraliere de proveniență sovietică. Aceștia au fost lichidați de nemți prin împușcare chiar lângă Podul de piatră. În podul casei lor s-au găsit grenade și pachete cu cartușe. Așa s-au petrecut lucrurile, însă azi se răstălmăcește altfel. Bunăoară, un distins profesor universitar, a fost profesor la Universitatea din Iași, vorbind în „*memoriile*” sale despre „*Pogromul de la Iași*”, mistifică adevărul și pune totul pe setea de sânge a fascismului germano-român nesuflând nimic despre atacurile criminale asupra armatei române din partea jidovilor.

3

Ziua de 25 august pune capăt șederii noastre în Tiraspol. Se aude că sovieticii opun o puternică rezistență în centura defensivă din jurul Odesei. Așadar, suntem îndreptați spre frontul de la *Vacarjani*, o localitate întărită, nu departe de Odesa, pe un drum desfundat de mașini și căruțe, acoperit acum cu praf mărunț care se lipește de față și de mâini, de haine, intră în ochi, în gură pe o căldură înăbușitoare. Oamenii se clatină de sete și oboseală, dar mergem înainte împinși din urmă de legile aspre ale unui război, dorit de cei care concură la dominația lumii pe spatele celor mici și slabi.

Primul obiectiv pentru ziua aceea a fost satul nemțesc *Strasburg*, unde ni se spune că vom rămâne noaptea. În vremea asta trec pe lângă noi șiruri lungi de prizonieri, nebărbieriți, unii cu bocancii pe umăr, merg cu picioarele goale prin praful moale al drumului, alții cu câte un băț în mână drept sprijin, abia se mai târasc de oboseală și sete. Mulți dintre ei, mai îndrăzneți, duc mâna la gură, semn că ar vrea o țigară. „*Curiti... curiti...*”, se aude printre rânduri. Și ai noștri întind mâna cu darul atât de dorit. Unii dau, alții primesc. Suferințele comune șterg definitiv prăpastia dușmăniei.

Am ajuns în *Strasburg* noaptea. Pe ulițele satului umblă în neorânduială soldați de toate armele. Un agent ne conduce în partea de sud a satului, într-o livadă. Oamenii, caii și toate căruțele sunt bivuate aici într-o ordine demnă de admirat. Bucătăriile au servit hrană caldă oamenilor și apă din belșug. Pe după miezul nopții, o ploaie torențială cu fulgere și trăsnete ne-a trezit din somn, dar am adormit repede. A doua zi dimineață, 25 august, pornim din nou la drum spre alt sat nemțesc, *Manheim*, și poi prin alt sat nemțesc cu populația neevacuată, *Baden*. Fete tinere în pitorescul lor costum, după moda germană, oferă cu grație flori ostașilor.

Se aud lămurit tunurile spre răsărit, semnul unor lupte înverșunate. Pe lângă noi trec camioane cu răniți și ambulanțe de cruce roșie cu răniți mai grav. Oamenii devin posaci. Spectrul morții ne iese în cale. La o răspântie de drumuri o cruce cu cască deasupra arată că acolo a fost înmormântat, de-ai noștri, un soldat sovietic. Cei care l-au îngropat au procedat creștinește. Trecem printre ogoare cu grâu arse de rușii în retragere, metoda vechilor sciți, de floarea soarelui tăiată cu coasa, ogoare întregi de alune americane smulse din pământ, fântâni eoliene și mașini agricole distruse, procedee care, departe de a-i lovi pe invadatori, lovesc în primul rând pe ei înșiși.

La apusul soarelui ajungem în *Manheim*. În marginea satului un imens șanț anticar ne aține calea. Cei care au trecut înaintea noastră pe aici au amenajat trecerea. *Manheimul* este o localitate asemănătoare cu *Strasburgul* și *Badenul*, numai că-i grozav de distrus. Sovieticii au organizat aici o puternică rezistență, înfrântă de ai noștri cu o săptămână în urmă. Petrecem noaptea în satul lipsit de locuitori. Am intrat pentru noapte într-o casă cu acoperișul spart de explozii, unde am dat de un neamț lung și slab. Era singur în toată casa, întors de curând, după violentele lupte care au avut loc aici. Am stat de vorbă cu el în germana mea aproximativă. Am avut impresia că stau de vorbă cu un evreu, în idiș. Neamțul pronunța *Stiki* pentru *Stük*, *Broit* pentru *Brot*, *Wus* pentru *Was*.

Am avut o noapte grea, asemănătoare cu aceea înainte de trecerea Prutului, la Fălciu. Și de data asta se aude un hure neîntrerupt de tunuri. Și în plus, spre răsărit, cerul este măturat de la nord spre sud, de puternice fâșii de lumină.

Obosit din cauza unei nopți agitate, am pornit din nou la drum de data asta într-o zonă vecină cu frontul. Bubuitul tunurilor și raidurile aviației, din ce în ce mai dese, ne crea pe nesimțite atmosfera de război atât de necesară celor ce vor intra în luptă. Ne îndreptăm spre sătucul *Dobrojski*, unde se afla comanda operativă a unei divizii de grăniceri sub comanda căreia intrasem.

Adăpostim oamenii într-o perdea de salcâmi și toți ofițerii în frunte cu comandantul batalionului suntem invitați de un stat majorist să mergem în recunoaștere. Intrăm în sat înainte de amiază. *Dobrojanski* este un sătuc străbătut de la nord la sud de o uliță desfundată și plină de praf. Are case puține și sărăcăcioase. Într-una din ele, care părea mai încăpătoare se instalase comandamentul diviziei de grăniceri, comandată de generalul *Potopeanu*. Când am ajuns aici ni s-a spus că la recunoașterea poziției vor pleca numai comandanții de companie, iar noi, ceilalți, am fost luați ca să cunoaștem drumul până-n sat, pe unde vom aduce oamenii. Până să se întoarcă, ai noștri am fost mitraliați de mai multe ori de aviația sovietică, foarte activă în acest sector. Noroc că ne adăposteam în niște gropi, făcute din timp în acest scop.

Cu tot necazul pricinuit de „*Rațele*” sovietice am avut, în ziua aceea și satisfacția unei victorii a antiaerienei noastre. Un grup de 18 avioane *I-16 Isak* sau *Rața* s-au năpustit, nu mai știu a câta oară asupra satului care de altfel era gol de trupe. Un avion, se vede că îmbătat de succesul inițial, a făcut imprudența să zboare de-a lungul drumului, mitraliind orbește. Numai că de data asta, antiaerienele noastre și-au concentrat focul asupra unei unice ținte. Avionul a fost lovit în plin, s-a prăbușit în partea de nord a satului.

Pe la orele 16 ne-am reîntors cu toții în perdeaua de salcâmi și după masa de seară pornim spre frontul *Vacarjanilor*.

4

Am plecat în amurg pe o vreme liniștită și înăbușitoare. Trecem peste o cale ferată îngustă, apoi urcăm o pantă lină cultivată cu roșii și castraveți, probabil grădina de zarzavat a unui colhoz și ne oprim într-o porumbiște cu popușoi rătezați de la jumătate. Rachete de toate culorile spintecă întunericul și trasoarele își încrucișează traiectoriile într-un loc drăcesc. Suntem aproximativ la 200 metri în spatele liniei noastre. Aici suntem așteptați de călăuzele unității din față pe care o vom înlocui. După multe necazuri pricinuite de liniile telefonice care ne agățau de picioare, și de rafalele de armă automată trase la întâmplare de inamic, ajungem la gropile punctate în întuneric de căștile rotunde care se mișcau nerăbdătoare.

Și astfel, în noaptea de 27 spre 28 august am intrat pe frontul *Vacarjanilor*. Până la ziuă săpăm și adâncim gropile moștenite de la cei care au plecat, ca și cum de adâncimea lor depindea apărarea vieții noastre.

În zorii zilei, izbucni, pe neașteptate, un puternic bombardament de artilerie inamică la care ai noștri reacționează cu violență.. Pământul se cutremură de exploziile fără număr din față și din spatele nostru. În acele clipe socoteam că zilele vieții mele se vor sfârși acolo. Capul îmi plesnea de durere, ochii mă usturau și în gură saliva are gust metalic. Eram sigur că inamicul va porni la atac.. Stăm cu ochii țintiți înainte, cu degetul pe trăgaciul armei ... dar nu s-a întâmplat nimic. Încetul cu încetul s-a lăsat liniște asupra liniilor noastre. Nu se mai aude decât rari explozii de branduri pe undeva pe aproape, și

focuri răzlete de arme. Capul îmi buiește la nesfârșit ca și cum o moară ar măcina lângă tâmpilele mele. În astfel de împrejurări primul lucru este să te interesezi de starea oamenilor tăi. Ca prin minune, nu am avut decât un soldat rănit superficial la o mână. Restul toți teferi. Am aflat, peste un ceas, că întreg batalionul nu a avut nici o pierdere, ci numai câțiva răniți ușor, transportabili pe picioare proprii. Această minune s-a datorat prea marii apropieri de linia inamicului din partea alor noștri, fapt care stingherea artileria inamică. Dacă inamicul a manifestat prudență, ca să nu-și bombardeze propriile linii, nu același lucru s-a petrecut la noi. Comandantul sectorului a ordonat batalionului nostru ca pe la orele 16 să întreprindă un atac surpriză. Ordinul a căzut ca o bombă. Toți eram convinși de dezastru la care eram învinși din cauza condițiilor nefavorabile în care ne aflam. Dar la război ordinele se execută, nu se discută. De data asta am avut noroc. Dintr-o fantezie a lui Butoianu, plutonul meu, care se găsea la mijlocul dispozitivului Companiei a 3-a, cam 50 metri mai înapoi, a primit ordin să rămână la dispoziția lui Butoianu, probabil ca rezervă.

Atacul a început conform ordinului, la semnalul unor rachete roșii; din spatele nostru zboară un proiectil de artilerie care explodează în apatele inamicului. Privesc cu atenție înaintea mea. Dinspre Compania I-a încep să se miște căștile cu camuflaj. Oamenii se ridică din gropi și pornesc înainte. Rafalele lungi de mitraliere, la dreapta și la stânga mea, curg ca un șuvoi sinistru. Încep mitralierele Companiei a 2-a, iar oamenii înaintează cu elan. Aveam impresia că ai noștri au copleșit cu focul razant inamicul din fața noastră. O clipă m-am bucurat, dar numai o clipă. O ploaie de branduri, din toate direcțiile și de toate calibrele, a început să cadă asupra atacatorilor. Violența creștea secundă cu secundă, până când exploziile din fața par trăsnete frânte învăluite în praf și fum. Nu mai văd nimic. Mitralierele noastre au amuțit rând pe rând și un vânt ușor mână fumul și praful spre *Vacarjani*. Brandurile continuă să tragă, mitralierele inamice tocănesc continuu. De undeva, din stânga noastră se aud focuri lungi de armă automată, însoțite de altele din dreapta. Peste câteva minute disting câteva căști întorcându-se la locul de unde pleaseră. Ai noștri se retrag. Peste jumătate de oră, totul a intrat în normal. Nu se aud decât obișnuitele focuri de branduri și de armă automată. De sus valul de căldură mă copleșește.

Eșecul a fost evident și ne-a costat: 10 morți și 22 de răniți. În plus am pierdut și 3 ofițeri: căpitanul Mălinescu, comandantul Companiei I, mort puțin mai târziu, sublocot. Mihăilescu, mort, și prietenul meu Stratulat, rănit, evacuat în interior. Butoianu a fost foarte afectat de acest eșec și de pierderile suferite și înjura în gura mare pe cei care au dat astfel de ordine, fără să se gândească cât de cât la elementarele măsuri de securitate pentru atacatori. De altfel, în război se întâmplă multe. Numai că în astfel de situații nu ai voie să greșești.

După eșecul din timpul zilei, noaptea de 29-30 august primim vestea să ne deplasăm în alt sector. La orice schimbare de poziție oamenii erau nemulțumiți, căci schimbarea presupunea un efort în plus, la care se adăugau și riscurile deplasării sub nasul inamicului. Sunt schimbat de un pluton din Regimentul 2 Grăniceri și plecăm cu toți înapoi, la trenul de luptă, cam 3 km, într-o perdea de salcâmi.

Departe de linia întâi am putut să ne spălăm în voie și să luăm masa de dimineață nesupărați de nimeni. Aici am stat până spre seară când am plecat într-un nou sector, aproximativ 4 km de locul unde ne aflam. Deși aviația inamică era foarte activă și vizibilitatea încă bună, asta nu a împiedicat pe superiorii noștri să ne trimită plocon. Abia ieșim din perdeaua de salcâmi că trei avioane sovietice apar la orizont. Noroc că nu ne-au observat, căci oamenii s-au risipit prin lanul de floarea soarelui din apropiere, unde rămânem până la căderea nopții. Odată cu întunericul pornim din nou la drum. Am mers până am dat de un șanț anticar, unde se găsea unitatea pe care trebuia să-o înlocuim: un batalion de grăniceri aproape decimat din neghiobia unui colonel, Oncică, de care voi mai pomeni. Ca de obicei, toți eram dezorientați ca atunci când vîi noaptea într-un sector necunoscut. O negură groasă a mărit și mai mult dezorientarea noastră. Odată cu răsăritul soarelui ne-am dat seama unde am fost trimiși: eram tot pe frontul *Vacarjenilor*, din partea de sud.

Șanțul anticar în care intrasem era un bun adăpost pentru ostași, dar un reper sigur pentru inamic. În cele două zile cât am stat aici, am fost mitraliați de aviația sovietică în mod sistematic, dar fără rezultat. Cotloanele săpate în pereții șanțului ofereau pavază ideală contra gloanțelor. Toți eram oarecum bucuroși de noul sector în care intrasem, dar bucuria ne-a fost întreruptă în după amiaza zilei de 2 septembrie, de un ordin de atac asupra inamicului din față. Atacul trebuia dat prin surprindere, deci fără obișnuitele pregătiri de artilerie care de fapt pun în gardă pe inamic. Fix la orele 14 un fluierat prelung dă semnalul pornirii la atac. Oamenii au ieșit din adăposturi și s-au avântat înainte, susținuți de zeci de mitraliere care-și încrucișau focurile pe deasupra adăposturilor sovietice; și de data asta s-a întâmplat ca la primul atac din 28 august, numai că acum parcă și natura s-a asociat cu inamicul. Abia pornisem la atac, când din cerul acoperit cu nori grei, începu să curgă o ploaie torențială, însoțită de fulgere și tunete. Din adăposturile lor, sovieticii au observat mișcarea noastră și au declanșat un nimicitor foc baraj, bine reperat, cu toate armele de care dispunea: arme automate, tunuri și branduri. Era un zgomot infernal. Exploziile bombelor se amestecau cu tunetele cerului și rafalele de arme automate cu vâjăitul furtunii dezlănțuite. Oamenii se târau prin băltoace și noroi, săreau din groapă în groapă de obuz și merg înainte. Nu mai vedeam nimic, ploaia mă orbise și din cauza noroiului închizătorul armei s-a blocat. Ies din groapă și mă avânt înainte. Văd ca printr-o pânză cum inamicul fuge, baionete sclipesc de umezeală și încetul cu încetul s-au liniștit toate și natura și oamenii.

Batalionul a cucerit poziția inamică din față. Dar cu câte sacrificii!! Am pierdut 50 de ostași morți și 116 răniți, printre care patru ofițeri morți: Hamza Alecu, fratele său Șerban, fiii unui inimos învățător din satul Frumușița, jud. Covurlui, sublocotenent rezervă Gologan Gheorghe, avocat din Giurgiu și sublocotenent rezervă Cozma Ion, învățător.

Plutonul meu a pierdut 18 oameni: 4 morți și 14 răniți. Printre morți se află sergent Muscă Constantin, un foarte bun comandant de grupă și fruntașul Josanu Pavel, originar din ținutul Orheiului, deci basarabean de origine, care în vara anului 1940, când ostașilor

basarabeni li s-a permis să plece acasă, el a refuzat și a rămas în continuare ostaș român. Instinctul său de urmaș al vechilor orheieni l-a îndemnat la luptă pentru dezrobirea patriei sale mai mici, Basarabia, și s-a bucurat nespus de mult când a parcurs de la Prut și până la Nistru, Basarabia lui dragă pe urmele unui inamic crud și laș.

5

A doua zi, 3 septembrie, un soare blând și vesel arunca asupra câmpului razele sale fierbinți. Întâmplarea din ajun apăsă greu sufletul meu și o tristețe sfâșietoare a pus stăpânire pe mine. Pierdusem pe cei mai buni ostași. Pe sergentul Buțurcă, învățătorul meu, pe inimosul Josanu Pavel, pe sergentul Muscă... Am lângă mine pe soldații Milea și Solomon care nu mă părăsesc nicio clipă. Solomon a scăpat ca prin minune de moarte. O schijă i-a rupt umărul vestonului fără să-l atingă.

Seara inamicul ne-a oferit o surpriză. După un bombardament puternic, dar neeficace, apar în fața plutonului meu câteva cârpe albe agitate de la dreapta la stânga. Cei care le agitău stăteau pitiți în porumbiștea aproape distrusă și strigau: „*Ukrainski, ni streleai, ni streleai*”... Am înțeles că în față sunt ucrainenii fugiți din armata roșie. Am ordonat „*Atenție!*” pentru a nu avea vreo surpriză. Și din porumbiște au apărut 17 ostași, cu mâinile ridicate. Când au ajuns la noi s-au îmbrățișat cu ostașii noștri. Și toți au cerut „*voda*”. De la ei am aflat că sovieticii au multe „*pulimiot*” (mitraliere), dar că sunt înspăimântați de artileria noastră. I-am trimis sub escortă la batalion. Scene de felul acesta se petreceau multe pe întreg frontul Odesei. Ucrainenii, se vede, că nu duceau casă bună cu rușii.

Odată cu venirea lunii septembrie vremea începu să se schimbe. Ziua era o căldură uscată, dar nopțile umede și reci. De când ne întorsesem pe frontul *Vacarjanilor*, ne obișnuisem cu natura schimbătoare și cu viața de adevărat război. Aproape zilnic trăiam din plin încercările inamicului de a ne da peste cap, sau ale noastre de a-i împinge spre Odessa. Ziua de 5 septembrie a fost o zi ieșită din comun. În spatele nostru sosise un batalion de asalt german. Un maior neamț s-a strecurat până în liniile noastre și de acolo a observat linia inamicului, punând pe ai noștri să tragă asupra unui obiectiv fixat de el, mai multe lovituri de tun. A ajuns și la mine. Neamțul era însoțit de un ofițer român cu care vorbea nemțește. Am înțeles că se pregătea un bombardament de artilerie. Pentru fiecare lovitură trasă bine neamțul spunea „*gut*”, apoi însemna elementele de tragere; și a procedat așa cu toată linia batalionului. A doua zi, pe la orele 10, suntem anunțați că un batalion german de asalt va ataca în direcția *Vacarjanilor*. Nimeni nu trebuia să tragă niciun foc de armă. Era cald și cerul senin. Începusem a asuda în gropi, întocmai ca în plină vară, când telefonul sună: *atenție*. Deodată izbucni ca un tunet zgomotul a zeci de avioane românești de bombardament care zburau spre *Vacarjani*. Făceau un zgomot ciudat, care îți răscolea nervii. Urutul avioanelor de deasupra noastră a fost urmat de șuierul ascuțit al bombelor lansate asupra inamicului și de exploziile care cutremurau pământul. Din *Vacarjani* se

ridicau valuri de fum și flăcări. Urmă un uruit cutremurător de artilerie. De data asta a intrat în acțiune artileria noastră care trăgea cu o intensitate de necrezut. Telefonul zbârâie din nou: „*Atenție, germanii vor posibil atac*”. Brusc artileria a încetat. Câteva avioane românești zboară razant deasupra frontului inamic. Aveam impresia că se vor prăbuși. Deodată simțim cum pe deasupra gropilor noastre trec în fuga mare ostași în uniformă brună, cu pistoale mitraliere în mână, cu sacul cu merinde și masca de gaze la șold. Totul se petrecea așa de repede că greu am putut urmări desfășurarea acțiunii. Am auzit scurte rafale de arme automate, explozii de grenade și la orele 11,30, orice zgomot încetă. *Vacarjanii* fumegau și în marginea de sud a satului au fost adunați, îngrămădiți unul în altul peste două sute de prizonieri. Oamenii mei s-au ridicat în picioare, acum, nestingheriți de nimeni ca să vadă spectacolul. S-a constituit în convoiul și sub escorta câtorva nemți a fost îndreptat spre divizia de grăniceri.

A urmat deplasarea întregului front dincolo de *Vacarjani*, unde ne așteptau noi surprize. S-au făcut fel de fel de comentarii asupra incapacității generalului *Potopeanu*, comandantul diviziei de grăniceri ca și asupra ajutorului său direct, col. *Oncică*, despre care vom mai pomeni.

În noul sector a fost o liniște relativă. În ziua de 9 septembrie atacăm din nou. De data asta ne-a mers din plin, deși plutonul meu a avut iarăși pierderi. Au murit Caragea Gh. Originar dintr-un sat din județul Fălciu, Chițu Tănase, proaspăt intrat în pluton și soldatul Apostolache Hristache. Rândurile plutonului s-au rărit simțitor. Am pierdut 23 de oameni din 40 câți am avut când am intrat pe frontul *Vacarjanilor*. Raportez batalionului situația și *Butoianu* îmi trimite în noaptea de 9 spre 10 septembrie, pentru completarea golurilor, 10 oameni luați de la tunuri.

Cu plutonul format acum din 27 de oameni, continuăm lupta ofensivă toată luna septembrie și începutul lunii octombrie. Situația oamenilor era deplorabilă. Nu ne-am mai schimbat de cămăși de când am plecat din Tiraspol, deci mai bine de o lună de zile și nici nu ne-am descălțat ca măcar să ne răcorim picioarele. Bluzele se făcuseră scoarță pe noi, pantalonii sfâșiați de mers în genunchi și pe burtă în timpul atacurilor. Netuși și nebărbierii, nu mai eram acele „*flori*” care încântaseră pe femeile din *Caragaci*, ci niște bieți oameni, murdari, ruși și flămânzi.

6

Noaptea de 2 octombrie pune capăt acestei deplorabile situații. Suntem scoși de pe front pentru odihnă și curățenie și în locul nostru intră un batalion de rezervă. Cu tot bombardamentul sovietic, sovieticii simțiră că în față sunt mișcări de trupe, ne-am retras în ordine la vest de *Vacarjani*, într-o perdea de salcâmi. Dar nici de data asta am avut parte de liniște. Pe când stăteam tolăniți la soare, în așteptarea mesei, un violent bombardament se aude pe linia frontului, în direcția cam pe unde fuseserăm noi. Bombardamentul a fost însoțit de nenumărate avioane sovietice care zburau în picaaj. Ne-am dat seama că rușii

încearcă un atac în stil mare. Artileriștii noștri răspund cu aceeași violență și dinspre apus apar șapte avioane românești care zboară spre linia frontului. Între avioanele noastre și cele sovietice se angajase o violentă luptă aeriană. Avioanele românești, tip „*Potez-uri*”, cu aripile curbate ca la vulturi, au o mobilitate greoaie, față de „*Rațele*” rusești, scurte și bondoace și cu o mare mobilitate. Un avion român a fost doborât, restul s-au salvat zburând spre apus. Întâmplarea ne-a întristat.

Un motociclist curier caută pe *Butoianu*. Am bănuț motivul și oamenii, fără alt ordin, au început să se echișeze. Peste un minut apare *Butoianu* cu părul vâlvoi. „*Echiparea! Echiparea! Vom contraataca pe direcția...*”. Ieșim din perdeaua de salcâmi și ne îndreptăm spre direcția indicată... spre *Dalnic*. Sunt numit comandantul companiei a 3-a în locul căpitanului *Popescu*, rănit ușor în timpul schimbării de pe poziție. Participăm la un contraatac masiv, dat de toate unitățile Diviziei 21, comandată de vrednicul general *Dăscălescu*. Batalionul nostru ajunge pe poziția unde se opriseră unitățile atacate de ruși, le depășește și ne îndreptăm spre șoseaua *Hutor- Dalnițki, Dalnic*. Artileriștii români sunt la înălțime. Apariția unor avioane de bombardament de-ale noastre mări și mai mult entuziasmul, mai ales după ce am auzit uruitul năprasnic al exploziilor bombelor de avion. Ne apropiem de poziția inamică. Câteva branduri și arme automate încearcă să oprească elanul ostașilor, dar fără efect. Sovieticii părăsesc poziția și fug în neorânduială până-n *Hutor-Dalnițki*, de unde, un baraj puternic ne opri.

Se lăsă o seară umedă și rece prevestitoare de ploaie. Primim ordin să ne îngropăm în pământ pentru noapte. Un vânt rece ne îngheță trupul; îmbrăcat numai cu o bluză jegoasă mă învelesc în foaie de cort și mă înghesui în groapă.

A doua zi, în zori, primesc ordin să atac cu compania a III-a sățisorul *Hutor-Dalnițki*. Artileria trage câteva lovituri asupra satului și noi pornim la atac. Dar... stupefacție, am atacat în gol. Inamicul fugise din sat de cu seară. Înaintăm pe direcția indicată până suntem opriți de un foc violent, aproximativ opt sute de metri răsărit de *Dalnițki*.

7

În vremea asta circulă printre ostași zvonul că vom fi scoși definitiv de pe front și trimiși în țară pentru refacere. Vremea se răcește din ce în ce mai mult. De la trenul regimentar ni se aduc mântăile (mantalele). Oamenii se tem că-i va prinde iarna rusească pe întinsa câmpie transnistreană. Dar, totuși, speră într-o schimbare și speranța nu-i fără temei, căci bucătarii atotștiutori aduc vestea că trupe proaspete au sosit în spatele nostru, toate echipate cu echipament de iarnă. Deocamdată, tot batalionul stă în defensivă, preludiul marilor încercări. La inamic se aude uruit de tancuri. Ai noștri aduc materiale antitanc, măresc numărul tunurilor *Bofors*, aduc sticle incendiare, distribuie tuturor ostașilor cartușe perforante. Dar toate aceste pregătiri sunt întrerupte brusc.

Divizia 21 Infanterie va fi scoasă de pe front pentru refacere undeva în interior. Ordinul era foarte clar. Și așa se făcu că în noapte de 7 spre 8 octombrie batalionul este scos de pe linia întâi și dus la vest de *Hutor-Dalnițki*, deocamdată pentru odihnă.

În sfârșit, după 40 de zile de lupte grele, zi și noapte, timp în care am cunoscut deznădejdea cea mai amară, dar și bucuriile frenetice ale victoriei, iată-ne în repaos. Ostașii sapă veseli gropile-adăpost peste care întind foile de cort. Înapoia noastră, numai la câteva sute de metri se aflau bucătăriile și sacalele cu apă. Primim rufărie curată, pantaloni și vestoane groase de lână. Arătăm din nou a oameni, ca la începutul acțiunilor din Transnistria.

În sfârșit dormim o noapte fără grijă. Dimineata cerul era ca de sticlă și primele raze ale soarelui împrăștiau sclipiri de argint prin iarba înbrumată. A înghețat și apa în bidoane. Iarna ucraineană și-a arătat fața prea timpuriu, mai ales pentru locurile acestea, nu prea departe de mare.

În bivuacul ales de Divizie stăm până în ziua de 12 octombrie, când un nou ordin ne duce mai înapoi, la un conac, fost sediul unui sovhoz, la *Constantinovca*. Aici ajungem pe înserate. Conacul dispunea de mai multe construcții, acum goale și în parte distruse de război, dar foarte bune pentru adăpostirea oamenilor. Toți ne bucurăm de noua situație, când un ordin al Diviziei ne pune în alertă: „*Trupa va fi instruită pentru lupta apropiată corp la corp și în grupuri mici de câte cel mult trei persoane*”... Ce-o mai fi și asta? Oare nu cumva vom fi trimiși din nou pe front? Că vom fi trimiși eram siguri, mai ales când rândurile ofițerilor morți au fost completate cu ofițeri scoți de la serviciu. Și ordinul a venit mai repede decât ne așteptam. În după-amiaza zilei de 16 octombrie primim ordin să ne deplasăm într-o direcție necunoscută până atunci de noi, spre *Perselenet*, cică pentru a participa la asaltul general asupra Odesei.

Fără să ne mai gândim la soarta ce ne așteaptă, am plecat din nou spre linia frontului. Nu mai eram decât o mână de oameni și aceștia grupați în jurul armelor automate. Dinspre front nu se mai auzeau obișnuite tunuri și nici vreun avion nu mai săgeta cerul. Era cald și liniște. Deși știau ce înseamnă frontul, oamenii erau calmi, ba unii puși pe glume la adresa vreunui camarad. Mergem spre *Perselenet* pe șoseaua *Manheim-Văcărjani – Dalnic*. Am trecut prin micile așezări *Vasilievca*, *Hutor Bucovschi* și *Hutor Dobrojanschi*. Se întunecase bine când am ajuns în *Dobrojanschi*. La ieșire din sat o mașină de comandament stopă în capul coloanei. Din mașină au coborât doi ofițeri superiori.

„*Unde este comandantul vostru?*”, întrebă unul din ei. Butoianu se repezi în față. „*Dă repaus oamenilor. Ei băieți, sunteți sănătoși?*”, întrebă unui din ei care nu era altul decât adjunctul diviziei noastre.

Oamenii se strânseseră cu fața ca o armonică și nimeni nu a răspuns. Ofițerul continuă: „*Măi flăcăi, voi știți că a căzut Odesa?*”. Întrebarea căzu ca un trăsnet. Freământul coloanei se potoli ca prin farmec. Nu se mișca nimeni și nimeni nu șoptea măcar o vorbă. „*Da, da a fost cucerită Odesa, nu vă pare bine?*” Aceeași liniște apăsătoare. Atunci,

tocmai din coada coloanei se auzi o voce: „*Toată?*” „*Toată, măi băieți!*”, răspunse generalul. Un „*ura*” formidabil izbucni din piepturile ostașilor. Cât ai bate din palme mașina a fost înconjurată din toate părțile. Toți vroiau să vadă pe omul care a adus cea mai minunată știre. „*A căzut Odesa, a căzut Odesa!*”, strigau toți din toate părțile. Unii au început să joace, alții să cânte și fiecare în felul său își manifesta bucuria acestei strălucite victorii la care participaseră și ei.

Întoarcerea în țară

După minunata veste a căderii Odesei, marșul spre Perselenet începuse. Suntem îndrumați spre satul *Friedenthal*, unde ne pregătim de plecare spre țară. Ordinul a venit pe ziua de 18 octombrie, dimineața și înainte de amiază pornim spre Nistru; prima etapă de marș se încheie la *Iasca*, un sat transnistrean, sat de români. În sat am ajuns târziu, noaptea. Sunt găzduit în casa unui român cu o casă de copii, în odaia cea mare – o cameră fără sobă, dar cu un pat călduros.

A doua zi ne-am încolonat după Regimentul 11 D și am pornit la drum. Era o vreme senină și liniștită. Departe, spre apus, se conturau dealurile Basarabiei, acoperite cu sate, livezi și păduri, peisaj cu totul nou, după ce ne obișnuisem cu monotona câmpie transnistreană. Coloana înaintază prin lunca Nistrului, bogată în livezi asemănătoare cu cele de la Tighina, Copanca, Chițcani și Slobozia. Drumul este bătut și presărat ici și colo cu poduri și podețe aruncate peste gârlele care întretaie nemărginita livadă. Trecem Nistrul pe un pod, opera geniștilor noștri, o construcție din bărci metalice, fier și lemn, puternic ancorat de ambele maluri.

Dincolo este satul *Crohmas*, primul sat din țară prin care vom trece. La capătul celălalt al podului ne întâmpină inscripția încadrată în flori: „*Bine ați venit eroi dezrobitori!*”. O mulțime imensă, venită din mai multe sate ne primește cu urale. Un cor masiv format din cântăreți de toate vârstele cântă marșul eroilor, în vreme ce pe deasupra noastră cădea o ninsoare de fulgi albi de crizanteme:

„*Vă întoarceți din război, copii ai țării mele,
În calea voastră noi așternem astăzi flori
Ale voastre dragi drapele v-au purtat în lupte grele
Iar acum voi dragi feciori, voi veniți învingători!*”

Cine ar putea să se stăpânească de lacrimi la vederea acestui măreț spectacol? Vechii răzeși, apărători ai vadurilor și ai cetăților de margine cântă marșul învingătorilor prin gura strănepoților lor. În aer vibrează trist clopotele. Biserica scânteiază cu soarele de amiază, la umbra căreia sunt înmormântați ofițerii eroi: Hamza Alecu, Hamza Șerban, Gologan Gheorghe, Axinte Dionisie, Cozma Dumitru și Montani Valeriu... Coloana se oprește la poarta bisericii și în dangătul grav al clopotelor preotul a citit o rugăciune pentru odihna sufletelor celor morți pentru patrie. Am plecat de acolo cu sufletul întristat, părăsind pentru totdeauna pe frații noștri de arme.

De aici, de la *Crohmas*, drumul nostru spre Galați trece prin multe sate: Pietroasa, Răileanca, Plachievca (Plăturești), Sărata, Gnadenthal, Arcizi, Buieni, Donevici, Glăvani, Zadunaevca (Dunăreanca), Hasan-Batâr (sat de găgăuți), Cubei, Bulgărica, Tabacu și Curcii și în ziua de 27 octombrie ajungem la Cuiburcii pe o ploaie mărunță de toamnă și de aici la Reni, târg- orașel pe malul Dunării.

„*O, Dunăre, Dunăre, drum fără pulbere*”... Cine ar mai fi putut crede, când luptam pe câmpia Transnistriei, că te va mai vedea vreodată?! Mergem pe o șosea bine pietruită și pe la 10 seara ajungem la Giurgiulești, ultima localitate basarabeană, unde rămânem peste noapte. În sfârșit, a doua zi, 28 octombrie, exact după 112 zile de la trecerea Prutului, pe la Fălciu, și după aproape 50 de zile de lupte continue cu un inamic laș, hoț și perfid, iată-ne trecându-l înapoi pe podul de la Giurgiulești. În zare se conturau Galații prin clădiri mai înalte și prin coșurile fabricilor care fumegau în aer.

Vremea era liniștită și cu cer senin. La bucuria noastră părea că s-a asociat și natura. În partea de jos a orașului începu să se ivească cârduri de femei, bărbați și copii. Toți caută din ochi pe cineva. Se aud strigăte de bucurie, dar și gemetele deznădejdiei. „*Ce-ați făcut cu omul meu, dle maior, unde mi-i bărbatul?*”, și femeia împietrită căzu la pământ. Coloana mergea tăcută... și ochii ne privesc și gurile întrebă...

În centrul orașului un măreț arc de triumf împodobit cu brad și flori și cu tricolor, întâmpină trupele victorioase. Șiruri nesfârșite de oameni mărginesc trotuarele. Brațe de flori curg, curg ca o ninsoare târzie de iarnă. O muzică intonează un marș și mulțimea ovaționează. O fetiță de câțiva anișori iese din rând și-mi oferă o floare. O iau și o pun la piept. Este cea mai plăcută amintire.

Bătrânul oraș și-a primit feciorii! Dar ce puțini eram! Ajunși la Cazarma *Regimentului 11 D*, scot carnetul și fac apelul. Ultimul apel la care au răspuns 12 oameni din 41, cu care am pornit la război.

Din nou acasă

Epopoea Odesei s-a terminat cu înfrângerea celui mai perfid și mai periculos dușman, pe care din nefericire soarta l-a făcut vecin cu noi. De la nehibzuita alianță a prințului Cantemir din 1711 și până azi, poporul român nu a cunoscut din partea Rusiei decât umilință și jaf. Anii de tristă amintire stau mărturie a ceea ce înseamnă ajutor rusesc și protecție rusească. Numai orbii și nebunii n-au văzut și nu văd pericolul mondial al existenței unui stat al cărui unic scop al existenței sale este expansiunea teritorială și politică pe seama vecinilor săi. Istoria Rusiei țariste este un șir de neîntrerupt de războaie când cu polonezii și suedezii, pe seama cărora au pătruns în Europa, când pe seama turcilor, când s-a întins spre Sud, cucerind țările caucaziene și Crimeea, apoi spre răsărit, cucerind teritorii mongole până la Oceanul Pacific. Toate războaiele de jaf și asuprire purtate de ruși în toată istoria lor s-au făcut în numele unei idei: „*ideea de libertate*”. În numele libertății au năvălit hoardele lor asiatice asupra Țărilor Române, rășluind banditești

cea mai neaoșă provincie românească, sub motivul dezrobirii de sub stăpânirea turcească, în numele pravoslavniciei credințe ortodoxe. Orgoliul țărilor viza cucerirea Constantinopolului, pe care-l și botezase *Țarigrad*, adică „orașul țarului”. În numele libertății, în timpul Celui De-al Doilea Război Mondial, au cucerit și anexat mai bine de o treime din teritoriul național polonez, au cucerit Prusia Orientală cu orașul Königsberg – azi Kalinin – patria marelui filosof german Kant, în numele libertății și-au întins stăpânirea în Orient până-n coastele Japoniei. Iar azi, în numele dreptății și a eliberării popoarelor de sub jugul colonial, cohorte întregi de rusnaci au năvălit asupra tinerelor state africane. Sub masca unui pretins ajutor economic. Azi U.R.S.S. conduce cel mai mare – și unicul – imperiu colonial, ale cărui popoare sunt ținute în frâu – prin pactul militar de la Varșovia sau prin acel Consiliu de Ajutor Economic Reciproc (C.A.E.R.), organizație prin intermediul căreia fasonează și dirijează economia țărilor socialiste din care moscoviții se aleg cu partea leului.

Numai un răuvoitor și un străin complet de pământul țării noastre, nu vrea să vadă și să înțeleagă pericolul ruso-sovietic.

Războiul României a fost o răbufnire a răbdării ajunse la limitele ei, în urma nenumăratelor jafuri și umilințe. Poporul român, în toată istoria sa, a dus o luptă de apărare și nu de cucerire, cum au făcut-o vecinii noștri. De aceea, lupta noastră a fost o luptă sfântă și dreaptă, reieșită din necesitatea autoapărării contra călcătorilor de neam și de țară. Întreb pe actualii patrioți și campioni ai luptei pentru pace: care ar fi fost cea mai bună soluție de urmat de către poporul român în timpul agresiunii germano-sovietice asupra Europei după anul 1940? Să fi stat cu mâinile în sân și cu capul plecat implorând milă călăului de la răsărit? Sau, transformați în robi, să susținem mașina de război sovietică – sub permanenta amenințare a pistolului rusesc, golindu-ne țara de bunuri și oameni, cum s-a întâmplat în anii de tristă amintire 1711...?

Demnitatea noastră națională ne îndeamna la luptă pentru apărarea neamului... Și asta am făcut noi în campania anului 1941.

2

Acum sunt din nou acasă, în mijlocul familiei mele și a prietenilor de muncă. Dar, în vreme ce imensa majoritate a oamenilor de rând au înțeles rostul acestei încheștări, ici și colo se mai găsește câte unul, care rău intenționat, condus de meschine interese personale, denigrează epopeica încheștare a României cu un dușman perfid, care calcă în picioare demnitatea națională a altor popoare în numele unor teorii înșelătoare.

Unii dintre aceștia socoteau că a sosit momentul afacerilor oneroase, alții a posibilităților de a se cocoța în vârful piramidei sociale și în sfârșit, cei mai mulți dintre aceștia stăteau într-o expectativă dubioasă, gata să năvălească acolo unde balanța evenimentelor va înclina mai mult.

După o odihnă de o lună de zile m-am prezentat la Arhive, unde mi-am reluat activitatea arhivistică. Numai că de data asta nu mai aveam acel elan de muncă cum am avut la început. Intuiam clar că prezența mea în incinta mănăstirii Golia era temporară. Într-adevăr, mersul evenimentelor îmi întărea această părere. Evoluția ulterioară a fronturilor de luptă a arătat cu prisosință că formidabila forță a Statelor Unite, atât prin participarea directă la diverse fronturi de luptă cât și prin masive ajutoare materiale trimise sovieticilor, ajunși în impas, se resimte din plin. Ofensiva armatelor germano-române, la început încetinită, apoi oprită temporar, a arătat că noul armament și echipament trimis de americani pe frontul sovietic, înfruntă cu succes focul germano-român. De aici provenea nesiguranța prezenței mele la Iași. Ca fost și viitor combatant mă așteptam să fiu chemat din nou la unitate. Până atunci am fost numit comandant premilitar pentru studenții Universității ieșene, având în subordine patru cadre militare – foste, ca și mine, combatante pe frontul transnistrean. Pe lângă ocupațiile mele de serviciu eram ocupat și cu treaba care îmi plăcea. Îmi plăcea chiar și serviciul meu – pentru care candidasem – nu atât din natura lucrului în sine, cât a condițiilor în care eram puși să lucrăm.

În adevăr, în urma unor hotărâri a guvernului privitoare la evrei, mulți dintre aceștia erau puși să efectueze fel de fel de munci – un fel de batjocură de muncă – numai ca să treacă vremea și să se spună că fac și ei ceva. Așa se făcut că într-o bună zi ne pomenisem cu 15 tineri evrei din cei cu studii, liceeni sau studenți, trimiși să lucreze la arhive. Ungureanu nu știa ce întrebuintare să le dea. În arhive nu aveau acces decât numai la munci brute, transportarea dosarelor dintr-un loc în altul, curățenia localului, îngrijirea curții, dar toate acestea se efectuau într-un timp scurt. Restul timpului și-l petreceau umblând de colo-colo prin curtea arhivelor, fără nici un rost. În schimb, eu și cu Turcu trebuia să-i supraveghem în timpul programului și să le facem prezența zilnică într-un registru special. Noroc că prezența acestora nu a fost de lungă durată. Pe la începutul lui mai 1942 au plecat de la noi, cu foarte mare regret din partea lor, pentru alte îndeletniciri.

În timpul acesta Ministerul Educației Naționale a anunțat ținerea examenului de capacitate pentru profesorii secundari de toate categoriile. Ne-am înscris și eu și Mărioara. Materia nu-mi era străină, dar totuși trebuia revăzută în limitele programei fixată de Minister.

La începutul anului 1943 am început examenele la București. Examenul de capacitate era dificil și se dădea de obicei odată la doi ani în fața unei comisii compuse din reprezentanții de specialitate a celor patru Universități existente atunci: București, Iași, Cluj și Cernăuți. Am avut ca președinte pe prof. *Dimitrie Marmeliuc* de la Cernăuți, iar din partea Universității ieșene pe *Theofil Simenschy*, un reputat specialist clasic și un excelent cunoscător – poate unicul în țară – a limbii sanscrite, autorul remarcabilei traduceri din sanscrită a „*Panciatantrei*” – Cartea înțelepciunii indiene.

De altfel, după cum se știe, orice examen mai conține, în parcurgerea lui, și o doză de noroc. Mă refer la mine. La examenul oral de limbă latină mi-a căzut „*Aulularia*” lui Titus Maccius Plautus, de tradus și comentat o scenă. Traducerea și comentariile pe

marginea textului au fost mulțumitoare. La o chestiune de gramatică comparată, răspunsul meu a alunecat spre Gramatica lui Franz Bopp, și de obicei spre indo-europeni, domeniu scump lui Simenschy. La un moment dat, prof. Simenschy pomenește despre hitiți și mă întreabă dacă am auzit despre acest popor și despre cultura lui. Întrebarea nu-mi era necunoscută. Ba încă pot spune, cunoscută bine, deoarece, în vremea când lucram ca asistent al lui Tafrali, un student a avut o lucrare de seminar despre hitiți. Și cum profesorul meu plecase la București în interes de serviciu, era decanul Facultății de Litere, seminarul în cauză l-am ținut eu. Se înțelege că mă pregătisem temeinic pentru reușita seminarului. Așa se făcu că la întrebarea profesorului examinator, am dezvoltat subiectul pe baza cunoștințelor care-mi mai rămăseseră în memorie, într-un mod mai mult decât satisfăcător. La o întrebare suplimentară, Marmeliuc intervine: „*Lăsați-l, văd că este pe un drum foarte bun*”. Am luat capacitatea și eu și Mărioara, Latină ca obiect principal și Limba și Literatura română ca obiect secundar.

3

Abia întors de la București, sunt chemat telegrafic la Regiment. M-am resemnat și am plecat cu gândul că cine știe dacă mă voi mai întoarce. La Regiment, surpriză. Colonelul *Stăncescu* mi-a comunicat ordinul Marelui Stat Major prin care se cerea Regimentului trimiterea unui ofițer destoinic, capabil de a urma și însuși într-un timp record, cunoștințele privitoare la gazele de luptă (întrebuințarea lor pe câmpul de luptă ca și apărarea împotriva lor). Cu alte cuvinte, trebuia să urmez „*o școală de gaze*”, timp de trei luni: „*Dumneavoastră sunteți în măsură să îndepliniți cu succes această misiune nouă, dar dificilă...*”.

Am plecat la București în zâmbetele ironice ale unor ofițeri activi, bucuroși că au scăpat ei de această calamitate. Numai că această școală a avut darul de a mă feri – pentru un timp – de rigorile liniei întâi, deoarece după absolvirea ei, „*ofițerilor specialiști în gazele de luptă nu li se vor da comenzi de subunități luptătoare, ci vor fi la dispoziția Comandantului. Se vor ocupa cu instruirea tuturor ofițerilor și ostașilor asupra gazelor de luptă și a războiului chimic în general*”⁸.

De altfel, nevoia de a avea cadre specializate, în apărarea contra gazelor de luptă, a fost dictată de intențiile sovieticilor de a le întrebuința prin surprindere pe frontul germano-român. Într-o gară dintr-un orașel de pe Cotul Donului s-a descoperit un vagon cisternă cu hiperită sovietică, cu indiciu sigur asupra intențiilor rusești. De altfel și din relatările prizonierilor reieșeau clar intențiile inamicului.

După întoarcerea în Galați am găsit Regimentul 11 D în plină pregătire pentru plecare pe front. Am uitat să pomenesesc că după campania Odessa am fost repartizat la *Regimentul 11 Siret*, care, de fapt, era Regimentul meu de origine. După o lună de

⁸ Conform ordinului Marelui Stat Major aplicat după terminarea școlii.

concediu petrecută la Iași, m-am reîntors la Regiment și am început instrucția subunităților regimentului conform ordinelor primite, timp în care așteptam, cu inima strânsă, ordinul de plecare. Și ordinul nu a întârziat să sosească.

Spre Odessa

Într-o dimineață posomorâtă de început de octombrie, Regimentul este imbarcat în tren, cu direcția Odessa. Iată-ne din nou spre un destin pe care datorită mersului evenimentelor, îl cam bănuiam. La începutul războiului, când am trecut Prutul pe la Fălciu, eram și atunci neliniștit, dar speranța nu mă părăsise nicio clipă, căci aveam în față un necunoscut pe care imaginația mea mi-l prezenta cum voiam eu, acum însă realitățile trăite și întâmplările zilnice mi-au spulberat orice iluzie.

Trenul aleargă nebunește, trecând prin gări fără să se oprească și noaptea ajungem la Tighina, oraș de graniță. Vechea cetate moldovenească era supraaglomerată de trupe germano-române în deplasare. Tancuri și tunuri de toate calibrele se îndreptau spre podul de peste Nistru, urmate de nesfârșite convoaie de mașini încărcate cu materiale de război.

Pe peronul gării era o forfotă de lume! Români, germani, rusnaci cu chip mongoloid, în pufoaice jerpelite, umblau de colo până colo care ne avertizau că Tighina este prima poartă prin care ieșim dintr-o lume, lumea europeană, și intrăm în alta, lumea asiatică.

Trecem podul în zorii zilei și ne îndreptăm spre *Razdelnaia*, un renumit nod de cale ferată transnistrean și, pe la 10 seara, ajungem la *Zastava* – prima gară din nordul Odesei, unde aveam ordin de debarcare. Debarcăm oamenii, căruțele și animalele la lumina câtorva becuri camuflate și, de aici, pe străzi lăturalnice ne îndreptăm spre Cazarma „*Arcadia*” de pe litoral.

Regimentul 11 D Galați înlocuiește pe Regimentul 10 Putna, căruia i se dă altă destinație. Misiunea noastră era de a apăra litoralul odesan de orice încercare de debarcare a inamicului în această zonă. Chiar în noaptea sosirii, batalioanele ocupă pozițiile de pe litoral, iar serviciile Regimentului, inclusiv „Serviciul Gazelor” se instalează în cazarmă, denumită „*Arcadia*”.

Cazarma este o construcție mare, cu clădirile legate unele de altele, dispuse în pătrat, închipuind la mijloc o imensă curte interioară. Abia instalați, că și primim semnificativul ordin: „*Atenție mărită!*”, semn că inamicul are intenții ofensive în sectorul nostru. Se iau toate măsurile impuse de necesitățile apărării litoralului și în plus se interzice categoric orice deplasare a ofițerilor și trupeii prin interiorul orașului, fără a se lua măsuri de siguranță și numai când interesele militare reclamă astfel de deplasări.

Odată cu instalarea mea în „*Arcadia*”, am reînceput instrucția gazelor, la început cu ofițerii combatanți și apoi cu ostașii, pe companii și batalioane. Ca unul care eram cazat chiar în cazarmă, colonelul Stăncescu mi-a încredințat și așa numitul „*Serviciu al Cazărmării*” adică să mă ocup în plus și de gospodărirea Cazarmei (reparații la instalații de

apă, lumină, bucătărie) Calitatea acestora îmi dădea dreptul să merg în oraș, pe la diferite magazine, prin piețele publice pentru a procura anumite materiale necesare micilor reparații. Așa că am avut ocazia să cunosc bine Odesa.

În oraș, ca și în întreaga Transnistrie (regiunea dintre Nistru și Bug) s-a introdus administrația românească (Guvernator Gheorghe Alexianu, care mai târziu va fi arestat de noile autorități românești, împreună cu mareșalul Antonescu și împușcați din ordinul Moscovei).

În timpul zilei, Odesa avea aspectul unui oraș în timp de pace cu o viață aproape normală. Întreprinderile industriale ale orașului, care nu au fost distruse sau evacuate de sovietici, au fost refăcute de ai noștri și puse în stare de funcționare. Aici își găseau de lucru mii de locuitori ai orașului. Funcționau de asemenea toate instituțiile publice, transporturile feroviare și auto (există un serviciu special al Căilor ferate numit „*Căile Ferate Române Transnistrene*” (CFRT), funcționau școlile, teatrele, cu renumita Operă, cinematografele, toate cu program normal. Magazine particulare, cu tot felul de mărfuri venite din țară, înlocuiseră neînchipuit de repede magazinele de stat. Piețele orașului erau abundent aprovizionate cu produse alimentare de toate felurile, aduse de fermele colective din jurul Odesei. Pretutindeni se simțea mâna unui bun gospodar. Interesele serviciului meu mă obligau să vizitez diferite magazine, mai ales renumitul talcioc – o creație specifică spiritului rusesc. De altfel, talciocul nu înseamnă numai un loc unde se practică un comerț cu fel de fel de vechituri, ci și un loc de petrecere ieftină și ușoară ca la iarmaroacele noastre. Am văzut țărani veniți din jurul orașului cu damigene de vin roșu, cu hălci de carne pe care le frigeau pe grătar improvizat în mijlocul pieței și care le oferea la un preț modest amatorilor de vin și o friptură. Tineri și bătrâni, de-a valma cu femei de toate vârstele beau și mâncau în cântecul unei harmoște răgușite. În talcioc mai funcționa și un fel de bursă neagră. Aici se făcea trafic cu mărcile germane și lei românești. Deși marca germană valora oficial 60 de lei, valoare impusă de Reich, în realitate ea era cotate la cel mult 2 – 3 lei, rămânând în cazul cel mai fericit, câteodată și mai jos, în funcție de mersul frontului. În orice caz, localnicii preferau lei românești în locul mărcilor germane. Și când te gândești că alocația noastră de zonă, ca ofițeri, era de 120 mărci pe lună.

Odessa are bulevarde lungi și clădiri impunătoare, cum este renumita „Operă”, ridicată pe vremea țărilor după planurile unui arhitect european, renumita biserică „Sf. Pantelimon”, transformată de sovietici în magazie și redată cultului de conducerea românească, Institutul Economic, dinamitat de Armata Roșie în retragere, Gara, clădire impresionantă ca și Cazarma din partea de vest a orașului și complexul de clădiri din rada portului cu statuia lui Richelieu, autorul Odesei moderne.

În vremea asta presiunea aliaților asupra germanilor pe toate fronturile este din ce în ce mai puternică. Mașinăria de război germană începe să scârțâie. În sectorul Odesei și mai ales acolo unde eram noi nu s-a petrecut nimic deosebit. În schimb, odată cu venirea lunii decembrie semnele unor acțiuni sovietice ofensive devin evidente. Aviația de recunoaștere inamică este din ce în ce mai activă. N-au lipsit nici încercări de pătrundere în

apele portului pentru a bombarda ambarcațiunile românești de tot felul, deocamdată rămânând simple încercări, dar pentru noi erau avertismente serioase.

Comandantul sectorului Odessa este din ce în ce mai îngrijorat. Se amenajează lucrările vechi defensive. Se execută altele noi în port, iar pe cele două plaje mari se sapă șanțuri anticar pe bănuitele căi de atac sovietic și, în plus, pe baza unui ordin, renumitul ordin secret din zonă, nr. 6666. Se fac depozite de alimente și de muniții în vederea unei rezistențe mai îndelungate, sub forma unui cap de pod. Perspectivele erau sumbre pentru noi. Așa se făcu că toate unitățile românești din zonă erau într-o stare de alarmă, aproape permanentă. În această situație se mai adaugă și venirea iernii de o violență puțin obișnuită pentru natura maritimă locală.

Un viscol izbucnit pe neașteptate (15 decembrie) a acoperit orașul cu un strat gros de zăpadă, îngreunând circulația și, mai ales, aprovizionarea populației civile. Comandamentul Odessei a făcut față cu succes noilor situații provocate de capriciile naturii. Din depozitele armatei au fost distribuite populației în nevoie zeci de vagoane de lemne și cărbuni, însemnate cantități de alimente, pâine, arpacaș, făină de porumb, grăsimi, dar mai ales s-a distribuit hrană caldă copiilor și celor în nevoie. Într-adevăr, toate unitățile staționate pe litoral și în împrejurimile Odessei, ca și cele din interiorul orașului au primit ordin să pregătească două marmite în plus de hrană caldă (de fiecare companie). Hrana gătită era transportată cu mașinile în diferite puncte ale orașului și în special în incinta școlilor.

Luna ianuarie nu a fost mai blândă, în schimb transporturile de tot felul se făceau normal, fapt care a ameliorat mult aprovizionarea populației și desfășurarea normală a activității odesenilor.

În schimb, sovieticii au încercat o surpriză pentru noi. În seara zilei de 9 spre 10 ianuarie aviația noastră de recunoaștere semnalează prezența unui convoi de vase sovietice, cu direcția litoralului odesean.

Au fost alarmate toate unitățile din zonă pentru a preîntâmpina orice încercare de pătrundere pe țarm. Vedete rapide româno-germane au plecat imediat în recunoaștere și artileria de coastă era pregătită să intervină la momentul oportun. Și cum se întâmplă în situații neprielnice, o nenorocire nu vine singură ci asociată cu altele. Abia instalați în dispozitivul de apărare, izbucni ca din senin o vijelie de o violență puțin obișnuită. Viscolul arunca zăpada în ochii apărătorilor, reducând vizibilitatea la zero. Ca de obicei în astfel de situații mă găseam la P.C. operativ al Regimentului instalat într-o șură, la aproximativ 200 m înapoia dispozitivului. Așteptam cu sufletul la gură primele semnale radio transmise de vedetele plecate în recunoaștere, dar ele întârziu să sosească. Târziu, după miezul nopții, ofițerii noștri captează știrea: „*Inamicul și-a schimbat direcția spre Nord-Est*”. Toți am răsuflat liniștiți. Deocamdată ne lasă în pace, dar intenția unui atac în zonă va persista.

A doua zi în zori s-a comunicat tuturor subunităților că inamicul a renunțat la atacul prin surprindere, poate și datorită vremii neprielnice, dar toată lumea rămâne pe poziții în dispozitivul de apărare.

Spre sfârșitul lunii ianuarie colonelul Stăncescu este înlocuit de un alt colonel, Lăzărescu, ofițer de Stat major, iar fostul comandant este chemat în cadrul comandamentului Diviziei a 21-a Infanterie. Noul comandant lucrase până atunci în Biroul 2 al Marelui Stat Major al Armatei și nu am aflat motivele pentru care a ajuns comandantul unui regiment operativ. Colonelul era un om simpatic și după cum s-a dovedit mai târziu, un foarte bun militar. De la primul contact cu noi ne-a câștigat inimile. Era un om cult, manierat și discuta cu noi cu o egală competență chestiuni de literatură, artă, probleme politice și militare, fără poza omului care umblă după succese. Când am făcut prima dată cunoștință cu el, m-a felicitat auzind că sunt din Iași. Din discuțiile ulterioare avute cu el, am constatat că, cu toate că era muntean, iubea Iașii și pe ieșeni. În timpul carierei sale locuise câțiva ani în orașul Unirii și cunoscuse îndeaproape spiritul moldovenesc și mai ales al ieșeanului.

Într-una din zile, așa, pe neașteptate, mă cheamă în biroul său și îmi spune: „*Dacă ai fi dispus să pleci la Iași într-o chestiune de serviciu, ai ocazia să-ți vezi familia...*”. Era vorba de primirea unor materiale A.C.G. (apărarea contra gazelor) din depozitul armatei. Am avut o mare bucurie la auzul acestei vești. Urma să plec peste o săptămână. Colonelul însă, ca să-mi facă plăcere, fiindcă eram ieșean, îmi dă o permisie de șapte zile, pe care o voi petrece în sânul familiei, după care intru în timpul afectat îndeplinirii ordinului primit.

Așa se făcu că în dimineața zilei de 30 ianuarie 1944 am plecat din Odesa cu trenul accelerat Odesa – București. Trenul era aglomerat, cu militari plecați în interes de serviciu ca și mine, cu funcționari români transferați temporar în Transnistria (căci Transnistria intrase sub administrația românească) și cu mulți localnici care circulau fără nici o restricție pe ruta Odesa – Razdolnaia – Tiraspol. Prin gărilor pe unde treceam vedeam aglomerații neobișnuite de ostași, mai ales germani, de trenuri încărcate cu material de război, strașnic păzite de zeci de avioane de luptă care zburau neîncetat pe deasupra gărilor și a căii ferate. Probabil că forțele noastre de apărare fuseseră puse în alertă de încercarea inamicului de a pătrunde în spațiul aerian stăpânit acum de ai noștri.

Am ajuns la Iași pe la orele 7 seara, un timp record de viteză, dacă ne gândim că am plecat de la Odesa la orele 10,30 dimineața și pe vreme de război, când de obicei, transporturile se fac anevoie. Meritul revine unei perfecte organizări și coordonări a plecării și a sosirii trenurilor din partea organelor C.F.R.T.

Când m-am dat jos din tren, gara mi s-a părut învăluită într-o negură înghețată. Câteva becuri aruncau o lumină bolnavă prin pâclița nopții. Un polei fin smălțuise peronul și oamenii se înghesuiau spre ieșire, ținându-se la întâmplare unii de alții. Dar atmosfera aceasta greoaie și deprimantă este încălzită de gândul revederii celor dragi. M-am suit într-un tramvai hodorogit care schelălăia din toate fierăriile.

În Iași am găsit o atmosferă grea. Evenimentele în curs de desfășurare pe toate fronturile puneau problema unei eventuale evacuări a instituțiilor publice ieșene. Ca și a

populației. De altfel, se și făcuse un plan de evacuare. Arhivele ieșene se vor evacua în localitățile Săcel-Gorj împreună cu tot personalul și familiile acestora. Știrea, oarecum secretă, mi-a fost comunicată de Gheorghe Ungureanu, directorul Arhivelor Iași.

Cele opt zile petrecute la Iași au trecut repede și iată-mă într-un tren militar, în care încărcasem și eu materialul de A.C.G. (câteva mii de măști germane, un aparat de administrat oxigen pentru eventualii gazați, cu buteliile respective, butoiașe cu materiale fumigene și cu clorură de var, toate înghesuite într-un vagon).

Am părăsit Iași pe un început de viscol, lăsând în urma mea tot ce am mai scump. Mi s-a părut că plec pentru totdeauna, fără speranța de a mă întoarce. Am ajuns la Odessa pe la șase seara și a doua zi m-am prezentat colonelului.

Aici, o altă veste. Voi pleca la Nicolaev, oraș la gurile Bugului, pentru un curs A.C.G. la o școală germană. Am plecat spre Nicolaev în dimineața zilei de 11 februarie, cu o mașină a forței militare împreună cu toți ofițerii cu gazele din cadrul Div. 21 Infanterie. Șoseaua Odesa – Nicolaev, pe o bună bucată de loc, urmează contururile Mării Negre, oferind călătorului oglinda mării cu reflexe metalice. Pe drum, aproape de localitatea *Cobliev*, șoseaua aglomerată de o coloană auto germană a fost atacată de aviația sovietică. Am părăsit mașina în marginea șoselei și ne-am împrăștiat cât e câmpul. Au fost incendiate două mașini germane și uciși doi nemți. Este primul atac de aviație asupra noastră de la sosirea în noua zonă de luptă. De la *Cobliev* ne continuăm drumul fără să mai fim supărați, prin *Ferdinandovca*, *Nicorovca*, *Alexandrovca*, *Crasna* (localitatea și-a luat numele de la culoarea roșie ca sângele a pământului de acolo) și ajungem la *Nicianoe*, unde ne așteaptă o altă mașină cu care vom continua drumul spre Nicolaev. Aici o surpriză cu un aspect tragic. Zeci de familii de țigani lăieși⁹, goi și flămânzi, au întins mâinile în disperare spre noi cerând pomană. Cereau de mâncare și implorau mila noastră de a-i lăsa să se reîntoarcă în țară, ca și cum noi am fi avut puterea să facem acest lucru. Le-am dat tot ce-am avut asupra noastre de-ale mâncării: pâine, pesmet, conserve, bani, încurajându-i că în curând vor pleca spre țară. Am aflat atunci crudul adevăr asupra situației acestor oameni. Printr-un ordin nesăbuit al guvernului, țăganii băieți au fost duși cu forța lângă Bug. Mulți au pierit pe drum de foame și de frig... Și câți oare, dintre aceștia vor mai supraviețui?

De la *Nicianoe* ne continuăm drumul prin *Varvarovca*, înțesat cu trupe românești și iată-ne la limanul Bugului. O întindere imensă de apă liniștită desparte *Varvarovca* de *Nicolaev*, peste care nemții au construit un pod, pe cât de original pe atât de practic. O plută uriașă formată din trunchiuri de brazi puși direct pe apă și prinși unii de alții prin odgoane metalice. Podul era puternic ancorat la ambele maluri și prezenta avantajul că fiind acoperit de un strat subțire de apă, nu era o țintă vizibil pentru aviația sovietică.

După trecerea Bugului ne-am dus la „*Gaasschutzschule*” din strada *Amiralskaia* nr. 35, organizată de germani în colaborare cu specialiștii români, pe întreaga Armată a III-a.

⁹ Țigani lăieși sau țigani sătrari, o categorie de țigani cu o viață seminomadă; iarna locuiau în bordeie, iar în celelalte anotimpuri în șatre; unii erau fierari sau cizmari, alții geambași de cai sau muzicanți.

Aici am fost supuși unei adevărate discipline prusace. Timpul era minuțios cronometrat, nepermițând nimănui să se abată măcar un minut. În schimb aveam pauză miercurea și sâmbăta după amiază ca și duminicile, timp folosit de noi pentru cunoașterea orașului.

Nicolaevul este așezat în capătul de est al limanului Bugului și este aproape distrus atât de bombardamentele germane, cât și de minările provocate de sovieticii în retragere. Spre deosebire de Odessa, care era sub administrație românească și unde viața se scurgea aproape normal, Nicolaevul era sub administrație germană, aproape complet gol de populație și acei care mai rămăseseră duceau o existență mizerabilă. Ici și colo dacă vedeai câte un fel de magazin cu mărfuri aduse de la Odesa, care nici pe departe nu satisfăceau necesitățile puținilor locuitori ai orașului. În schimb, nemții au redeschis câteva mici întreprinderi și șantierelor navale care lucrau din plin pentru armata germană ca și câteva instituții publice. Circul, Muzeul de istorie a orașului și Aquarium-ul. Le-am vizitat pe toate trei, în timpul nostru liber.

Muzeul de istorie este instalat într-o clădire arătoasă, cu un interior bine împărțit corespunzător cerințelor unui muzeu modern. Colecțiile atât cât mai rămăseseră, căci colecțiile valoroase au fost evacuate de sovietici, sunt destul de importante prin valoarea lor istorică. Am admirat o bogată colecție de obiecte scitice, grecești, tătarăști și polone pe toate legate de istoria zbuciumată a vechii regiuni Oblia, precum și înstrăinata colecție de obiecte preistorice aduse aici de la Petreni, Basarabia. O sală este închinată istoriei navigației locale, din cele mai vechi timpuri și până în actualitate, exemplificate prin diverse machete hârti și planșe. Interesantă este și bogata colecție de inscripții grecești, stele funerare, toate însoțite de traduceri în limba rusă și germană.

În aceeași duminică vizitez și Aquarium-ul instalat într-o clădire mare și bine luminată. În vase mari de sticlă paralelipipedice sau cubice înotau cu voie fel de fel de pești de apă dulce sau de mare; vizitatorul vedea aici întreaga faună a Mării Negre ca și a apelor din jur.

3

Șederea noastră la Nicolaev a fost scurtată de mersul nefavorabil al războiului. De altfel, numai la două zile după sosirea în Nicolaev, au început să se audă tunurile spre N-E; știrile transmise prin Buletinele informative nu erau deloc îmbucurătoare. Nesfârșitele replici strategice cu explicații menite să liniștească spiritele cele mai neîncrezătoare aveau din contra un efect contrar celor scontate. Mai ales pentru mine, orice dare înapoi însemna un pas înainte al dușmanului spre Moldova și Iași. Iată de ce Comandantul școlii, un colonel dr. german, fixă ziua colocviului de încheiere a cursului mai devreme decât era fixată inițial. Cu toate acestea, ultima duminică am petrecut-o vizitând din nou orașul. Am umblat pe mai multe străzi largi, drepte, care împart orașul în cvartale regulate, dar cu majoritatea caselor dinamitate de sovietici; am trecut prin nelipsitul talcioc, sărac și anemic, lipsit complet de trepidația așa de vie a talciocului odesean. După multe hoinăreli printre ruine și gropi ajungem în strada Hersonskaia, una din puținele străzi cu case

nedărmate, unde dăm de un fel de parc împodobit cu statui plăsmuite de imaginația unui artist al artei angajate. Sunt statui din beton, cu un aer îngurat, executate fără finețe și fără acea grație feminină care se degajă de obicei din operele create sub îmboldul inspirației libere a pasiunii artistice. O statuie reprezenta abundența – a abundenței sovietice. O femeie ține într-o mână un strugure ridicat până în dreptul ochilor, iar în cealaltă un coș cu fructe. O alta, simbolul maternității – sau al păcii – căci sovieticii sunt morți după pace!!! – o femeie cu un copil în brațe. Statuile sunt grosolan executate, fără nicio expresivitate, seamănă mai degrabă cu acele jucării din gips care se vând la noi prin bălciuri.

Tunurile se aud din ce în ce mai aproape de noi. Bănuim că undeva se face vreo nouă repliere. Deși nu avem nicio confirmare oficială, graba cu care am dat colocviul final, mai mult de formă, și trimiterea noastră la unități era o dovadă sigură a presiunilor inamicului. Ne-am reîntors la Odessa cu aceeași mașină a poștei, după o călătorie de aproape 10 ore. Intrăm în oraș când forfota străzilor era în toi. Era ora când cinematografele și teatrele își închid porțile și mulțimea, respectând ordinele comandantului, se îndreaptă spre casă. Câtă deosebire între Odesa și Nicolaev!

La Cazarmă am găsit mare zarvă. Se intensifică pregătirile pentru înfruntarea inamicului. Încep să circule fel de fel de zvonuri printre ofițeri și ostași, privitoare la înaintarea rușilor spre vest. Zvonurile se adevăresc când colonelul Lăzărescu ne comunică, oarecum oficial, că trupele noastre de la nord se retrag și sovieticii se apropie de Nistru, ba prin unele locuri, la Soroca, au depășit granița. Veștile m-au copleșit, căci orice pas inamic spre apus însemna apropierea de Iași, de scumpul meu oraș unde lăsasem tot ceea ce aveam mai drag. Comandamentul român ia o serie de măsuri care prevedeau retragerea noastră din sectorul Odesei. Toate impedimentele, cazarmamente, unelte, echipament de tot felul aflat asupra unităților, vor fi predate imediat și transportate în port în vederea expeditorii cu vaporul în țară.

Între timp primesc un plic de acasă prin care Mărioara îmi comunică, probabilă plecare în refugiu cu Arhivele Statului. Deși zbuciumat de nesiguranța viitorului, totuși plecarea familiei mele cu Arhivele, deși plecau în necunoscut, m-a liniștit. Știam că acolo am prieteni de nădejde, mai ales în familia Turcu, care-i va da soției o mână de ajutor, cum de altfel s-a și întâmplat.

Între timp, veștile contradictorii curg cu nemiluita; că inamicul a cucerit 40 de sate din jurul Sorocăi, că două divizii românești au plecat spre nord, că germanii au cucerit Ungaria, că trupele noastre din apus au pătruns în Ardealul de Nord, rășluit de unguri prin Dictatul de la Viena, și multe, multe altele. Numai că adevărul era aproape de noi. Se aud tunurile la nord-est de Odesa și aviația româno-germană, este foarte activă. Noaptea, pe ulițele laterale ale orașului se strecoară coloane de mașini și căruțe spre apus: semnul începerii unei noi Odisee. Primesc ordin să inspectez unitățile de pe litoral, cu specială privire asupra materialului de apărare individuală contra gazelor. Execut ordinul întocmai.

Între timp, la desfășurarea nefavorabilă a evenimentelor contribuie și natura. De unde până atunci avusesem un timp primăvărat, deodată natura și-a schimbat fața. După o

ploaie de câteva zile, a început să ningă și pe alocuri să viscolească, deși suntem la sfârșitul lunii martie și pe malul mării. Presiunea inamicului este din ce în ce mai puternică și probabila încercuirea Odesei, se adevărește, căci se iau ultimele măsuri pentru înfruntarea inamicului. Părăsim cazarma *Arcadia* și ne instalăm într-o suburbie a orașului, la *Ciubaevea*. Trupele de pe litoral rămân la locul lor. La masa de dimineață, dar cine poate mânca, colonelul a aruncat celor prezenți, ultimele știri: *„Inamicul presează puternic în direcția Odesei; la nord trupele româno-germane sunt în retragere. Divizia noastră rămâne cap de pod peste Nistru, împreună cu alte mari unități care se repliază dinspre răsărit”*. Vestea m-a izbit ca un ciocan greu.

În vreme ce pe fronturile de luptă se petreceau astfel de lucruri, colonelul îmi comunică vestea că sunt avansat căpitan, împreună cu un alt camarad, Slobozeanu Cosma. Noul grad presupune obligații și răspunderi mai mari, cum de altfel s-a dovedit mai târziu.

Locuiesc într-o cameră împreună cu bunul meu prieten *Radu Petrache*, locotenent în rezervă, învățător într-un sat din Fălciu, la un cetățean, *Nichita*, infirm de un picior. Are o fetiță de cinci ani. Este și el neliniștit de înaintarea rușilor. *„De ce ești neliniștit?”*, l-am întrebat eu, *că doar vin ai voștri. Dumneavoastră nu știți ce înseamnă bolșevic și nu știți ce fel de om este Stalin*, mi-a răspuns. *N-ați auzit de partizani? Toți acei care au rămas sub ocupație, au fost lăsați anume ca să atace pe la spate pe nemți sau români. Este un ordin, acei care nu l-au executat vor fi pedepsiți cu moartea. La ce pot să mă aștept eu? În orice caz, i-am spus, situația dumată de om infirm te scutește de astfel de obligații*” (*Nichita* avea un picior mai scurt), caut eu să-l încurajez. Într-adevăr, *Nichita* avea un picior mai scurt, ceea ce-i dădea un mers anevoios și nesigur. Era muncitor la o fabrică de spirt din Odesa și o ducea destul de greu. Vorbele mele l-au mai liniștit. Dar cine știe ce i se va întâmpla?

Retragerea (4 aprilie 1944)

M-am trezit cu noaptea-n cap, ca de obicei, și m-am dus la Serviciul gazelor, instalat într-un fel de magazie de lângă P.C. Regiment. Era totul în ordine. Veștile bune alternau cu cele rele, în timp ce tunurile se aud tot mai aproape. Suntem convinși că penultimul act al tragediei noastre s-a consumat și că va începe calvarul. Oamenii din jurul meu se sinchisesc tare puțin de ceea ce se va întâmpla. Îndelungata așteptare a unui inamic care mai bine de o lună de zile nu și-a făcut apariția le-a tocit simțul realității. Toți credeau că *„azi va fi ca ieri și mâine ca azi”*, deși suntem în alertă. Cele șapte căruțe încărcate cu materiale A.C.G. sunt acoperite cu prelate, gata oarecum de drum. A venit ordinul de retragere. De altfel, totul era pregătit de drum de la plecarea din cazarma *Arcadia*. Se organizează coloanele de căruțe și de auto. Fiecare om își cunoaște misiunea și locul în coloană. Așteptăm numai ora plecării. Dinspre portul Odesa se aud explozii puternice, urmate de trâmbe de fum negru. Se distrug materialele neevacuabile.

Profit de întârzierea plecării și mă reped până la bunul Nichita. L-am găsit acasă, vorbind cu Radu. Știa că plecăm și că în urmă vor veni sovieticii. La despărțire ne-a strâns mâna prietenește. „*Români sunt buni*”, a spus el emoționat. „*Sunt buni pentru că-s creștini, și unde este credință nu poate fi răutate, de acu, cum o vrea Cel de sus*” (știa puțin românește, de la moldovenii din *Cartierul Moldovanca* din Odesa, unde locuise în copilărie).

Am plecat urmăriți de ochii înlăcrimați ai unui nenorocit. În sfârșit a sosit ordinul de plecare. Este ora 13. Plecăm spre Vasilievca, prin Dalnic, în fața căruia luptasem în toamna anului 1941. A fost un drum greu, drum de noapte, cu teamă în suflet că vom fi atacați pe neașteptate. Ajungem la Dalnic în zorii zilei. Aici era o nemaipomenită învâlmășeală de trupe, adunate din diferite direcții. În sfârșit, datorită prezenței de spirit al unor ofițeri superiori, larma învâlmășelii se potoli și coloanele reconstruite au pornit mai departe, fiecare spre obiectivul fixat. Noi pornim spre Vacarjani, locul de sângerare a Diviziei de grăniceri în 1941 și locul unde și-au găsit moartea cei mai destoinici camarazi; frații Hamza (locotenenti), sublocotenentii Gologan și Cozma Dumitru. În Vacarjani ajungem în seara zilei de 5 aprilie. De aici un ordin ne îndrumă spre satul Iasca, locul de trecere al Nistrului; șoseaua trece prin Friedenthal (fost sat nemțesc) și Bielaevca. Este a doua noapte pe care o petrecem, fără odihnă și fără mâncare, pe drumuri de noapte și sub presiunea inamicului. După multe peripeții, pe care nu le mai pomenesc, în dimineața zilei de 6 aprilie suntem lângă Iasca-sat, prin care am trecut victorios în toamna anului 1941. Cine și-ar fi putut măcar imagina atunci, că aceleași unități, cu aproape aceeași oameni, vor mai reveni aici, dar în alte condiții!

Înainte noastră, noi am mers greu din cauza căruțelor care se împotmoleau la fiecare pas, pe drumurile desfundate sosiseră ostașii luptători ai Regimentului. Împreună cu Regimentul 11 se mai aflau unități din Diviziile 4, 24 precum și Regimentul 24 Infanterie.

Comandantul a ordonat ocuparea unui cap de pod apărat de Batalionul I, Regimentul 11 D, comandat de maiorul Vlaicu Eugen și de un Batalion din Regimentul 24 Infanterie. Tot capul de pod era pus sub comanda lt. col. Butoianu Cicerone, fostul comandant al B.M.D. 21, sub comanda căruia am luptat în campania Odesei (1941). Cu toate că inamicul dădea semnele de agresivitate, totuși înaintarea lui era încetinită atât de vremea neprielnică, cât mai ales de focul foarte eficace al aviației noastre și al trupelor din ariengardă.

Colonelul Lăzărescu a ordonat camuflarea trenurilor în sat și hrănirea și adăparea cailor care de două zile și două nopți nu au fost scoși din ham. După îndeplinirea acestor obligații m-am dat și eu odihnei lângă o grămadă de stuf din curtea unui cetățean. Am adormit buștean și aș fi dormit până seara, dacă un curier nu m-ar fi trezit.

Curierul îmi înmânează următorul ordin:
f.f. urgent și strict secret
Nr. 6 din 6 aprilie 1944

Către,

Cpt. Bujoreanu Ștefan

„Luați imediat comanda tuturor trenurilor și încercați trecerea Nistrului chiar azi. Aveți sub comandă pe toți comandanții trenurilor. Dacă nu puteți trece până la orele 20, salvați caii, hamurile și toate obiectele de valoare. Adunarea în satul Caplani. Locot. Drasino va salva cei 5.000.000 lei și actele de valoare ale Regimentului.

*Din Ordinul col. Lăzărescu,
căpitan Ionescu”.*

Ordinul m-a descumpănit. Ce se întâmplă în realitate? Se aud tunurile prin apropiere și avioane românești zboară în iureș spre răsărit. Chem la mine pe toți comandanții de trenuri și pe toți subofițerii cu administrația, printre ofițeri era și bunul meu prieten Radu Petrache, comandant tren regimentar și le comunic ordinul, fără a pomeni nimic de procedarea „în extremis”.

Însoțit de Radu, mă îndrept spre primul pod, peste care trebuia, în mod obligatoriu să trecem, podul numit „De la Toronciuc”. Aici era o învălmășeală apocaliptică: mașini împotmolite la intrare pe pod, căruțe răsturnate, mici unități de infanterie căutau să se strecoare printre impedimente. La celălalt capăt un camion rămase înțepenit în noroiul clisos. Practic, era imposibil de trecut. Am lăsat pe Radu la pod, iar eu m-am întors la oamenii mei. Coloana era constituită și aștepta momentul potrivit pentru trecere. Dar lucrurile se complicau minut cu minut. Alte coloane așteptau și ele, de pe alte ulițe ale satului, așteptau momentul prielnic trecerii ca și noi.

La ora 20 am comunicat comandanților dispozițiile finale ale ordinului. N-aș putea să spun în cât timp s-a executat ordinul. Atât doar că m-am pomenit aproape singur în întunericul care mă învăluia. Ici și acolo dacă mai dau de un om care se grăbea printre căruțele părăsite. Deodată în fața mea izbucni o flacără roșie, învărtejită de un fum negru. Mă îndrept într-acolo și îl văd pe Radu. „Am dat foc căruțelor cu echipament, de ce să rămână în mâinile bolșevicilor?”. Radu era însoțit de un sergent cu trei cai de dârlogi. Încălecăm pe cai, fără șa, ci numai o pătură pe ei și ne îndreptăm spre podul de la Toronciuc. Aici o mare de capete se agită. Soldați români și germani de toate armele așteptau rândul să treacă dincolo de pod. Pe pod câțiva ofițeri superiori dirijau trecerea. Din când în când auzeam „Achtung”, după care o avalanșă de nemți se repezeau pe pod. Urma în limba română „Atenție, acum trec numai infanteriștii români”; aceeași înghesuială de oameni mânați din urmă de spectrul morții. Noi, călări nu puteam trece. Am descălecat, legăm caii superficial de trunchiul unei sălcii și ne vârm printre infanteriștii unei unități

străine. Cu chiu cu vai am ajuns dincolo de pod. Este momentul să dau câteva lămuriri. Podul de care este vorba, este construit pe o gârlă lată și adâncă a Nistrului care curge chiar la marginea de apus a satului Iasca. Localnicii îi spun „*Gârla Toronciuc*” de unde și numele podului „Toronciuc”.

Odată scăpați din strânsoare, apucăm pe un drumeag cu direcția apus, cu gândul să ajungem la podul de peste Nistru. Dar până acolo trebuie să străbatem o luncă destul de lată, pe cărări șerpuitoare și necunoscute, pe un vânt puternic și o ploaie aproape torențială, izbucnită pe neașteptate. Obosiți de drum și de nesomn, flămânzi și însetați, iată-ne în zorii zilei de 7 aprilie lângă podul de peste Nistru, peste care treceau în voie ostași, călăreți și câte o căruță ajunsă aici pe alte căi decât noi.

Cine ar avea puterea să strige bucuria care-l copleșește, când după eforturi supraomenești se vede ajuns la ținta efortărilor sale! Suntem lângă podul de la *Crohnaz*, străjuit de siluetele zvelte ale antiaerienelor, peste care mai trecusem cu trei ani înaintea ovaționați de o mulțime în sărbătoare. Acum nu ne așteaptă nimeni, dar călcând pe pământul patriei, trupul istovit de eforturi supraomenești capătă forțe noi. Câtă dreptate au avut vechii elini când au creat mitul lui Anteu!

Ne oprim sub acoperișul unui șopron, unde fumega un foc făcut de câțiva nemți. Am intrat în vorbă cu ei. Erau austrieci, nenorociți ca și noi, ținuți într-un război nedorit de ei. Noi, cel puțin aveam o justificare: apăram cauza neamului nostru, umilit și batjocorit. Dar ei?

După un mic repaus mergem la pod pentru a ne informa despre ai noștri. Tocmai atunci sosi și dl. colonel Lăzărescu cu statul său major. Caii trecuseră cu bine în timpul nopții, acum se găseau la Caplani. Trupa rămăsese în capul de pod de la Iasca. Alte trupe ocupară poziții defensive pe malul estic al Nistrului, adică în luncă, cu scopul vădit de a apăra flancurile capului de pod și, mai ales, podul de vase de la *Crohmaz*. Se formase în timpul nopții un sector de luptă pus sub comanda colonelului nostru. După cum am mai spus, capul de pod propriu-zis de la Isaca, era comandat de lt. Colonelul Butoianu și avea ca scop apărarea podului de vase și securitatea unităților în retragere. Colonelul era în căutarea unui punct de comandă (P.C.) cât mai potrivit pentru conducerea operațiilor în sector. După puțin timp sunt chemat printr-un agent la el. Se instalase într-o veche clădire, chiar pe malul Nistrului și-mi ordonă să mă duc la pod și să îndrum unitățile și subunitățile care intră în țară, spre localitățile fixate prin ordin. M-am dus la pod și am îndrumat pe toți sosiții, până după amiază, spre locurile fixate. Între timp, lucrurile potolindu-se din partea inamicului, colonelul a ordonat să treacă înapoi Nistrul și să aducă căruțele. Operația s-a executat cu succes, așa că Regimentul a pierdut foarte puține materiale în timpul retragerii.

Seara dorm la P. C. al sectorului, cu telefonul la cap, aveam legătura cu Toronciucul, unde-l instalase Butoianu, cu P.C. operativ și cu celelalte unități de pe malul Nistrului. Cu mine se mai afla un pluton de pușcași care făcea paza postului de comandă și echipa de telefoniști și radio. Lăzărescu cu căpitanul Ionescu, ofițeri cu operațiile s-au dus

într-o casă vecină pentru odihnă. Am dormit liniștit până-n zori, fără să se întâmple nimic. Dinspre inamic nicio mișcare. Aceeași liniște a fost și în ziua de 8 aprilie.

Abia în ziua de 9 aprilie inamicul a pornit un viguros atac contra capului de pod de la Iasca, sortit, chiar de la început, pradă eșecului. A mai încercat încă odată, dar și această încercare s-a soldat cu hetatombe de morți. Târziu, tocmai după amiază, în fața avanposturilor de la Iasca, a apărut o coloană de căruțe românești, una din acele rămase în urmă, ca de obicei, în timpul retragerii și care își făcuse cu greu drum printre avangărzile inamicului. Așa au crezut cei de la avanposturi, Compania a 3-a din Regimentul 11 D, comandată de lt. de rezervă Vrabie Gheorghe, învățător, consătean de-al meu, fiul lui Costache Vrabie din Țuțcani. Când coloana s-a apropiat cam la 100 m de avanposturi, însoțitorii coloanei fulgerător s-au răspândit în trăgători și au deschis foc prin surprindere asupra alor noștri. Luați prin surprindere, ai noștri au reacționat slab. Coloana în cauză a fost un truc întrebuintat de sovietici. Într-adevăr, o coloană de căruțe cu oameni cu tot, dintr-un regiment al Diviziei noastre – nu rețin regimentul – rămăsese în urmă în prima noapte a retragerii noastre din Sectorul Odesa. Ea era socotită pierdută, totuși comandamentul înștiințase unitățile luptătoare de eventualitatea sosirii acestei coloane. Numai că sovieticii au capturat coloana și pentru a duce în eroare pe cei de la Iasca, în locul conductorilor români au fost puși conducători sovietici îmbrăcați în uniforme românești și înarmați cu arme românești. Surpriza a fost totală. Compania lui Vrabie a fost încercuită și mai mult de jumătate din efectiv a fost nimicit. Câțiva au scăpat ca prin minune, iar vreo 10 ostași au fost luați prizonieri și împușcați în ceafă de un gradat sovietic. Locotenentul Vrabie s-a împușcat pentru a nu cădea în mâinile dușmanului. Așa s-a consumat tragedia unei mici subunități pe frontul anti-sovietic. Și este asemănătoare nu vor mai fi fost!

În vreme ce masacrul se producea în avanposturi, sovieticii au declanșat un masiv bombardament de artilerie asupra liniilor noastre, după care au pornit la atac. Numai că pe linia de rezistență a avanposturilor a capului de pod, ai noștri îngrămădiseră nenumărate Brandt-uri, foarte multe nemțești, părăsite de nemții în retragere și adunate de ai noștri. Focul declanșat a fost extrem de eficace. În mai puțin de 10 minute valurile de atacatori au fost făcute una cu pământul.

Cele petrecute în avanposturi au fost relatate de către cei câțiva supraviețuitori și de cei care au luptat în capul de pod Iasca. După nimicirea ultimului atac sovietic, capul de pod și-a încheiat misiunea și, în seara zilei de 9 aprilie, când toți creștinii ortodocși sărbătoresc cu evlavie Sfintele Florii, preludiul jertfei Mântuitorului, trupele române din sectorul Odesei au încheiat definitiv primul act al tragediei și se pregătesc pentru actele care vor urma.

Bilanțul acestor încleștări a fost tragic. Regimentul a pierdut 62 de morți din care 10 uciși de mâna criminală a unui politruc sovietic. Pe dealul satului Iasca au murit: căpitanul activ Cazacu Dumitru și sublocotenent activ Enache Ștefan, originar din satul Slivna-Covurlui, primul trăgând cu mitraliera, al doilea cu Brandt-ul, și sublocotenent în

rezervă Ganea G., în timp ce trăgea cu tunul anticar, iar la avanposturi, după cum am relatat mai sus, concetățeanul meu, Vrabie Gheorghe.

De strajă la Nistru

Când se va scrie cândva adevărata istorie a veacului nostru „*fără mânie și fără părtinire*”, istoricul cu perspectiva trecutului în față, se va înclina înaintea poporului român și-i va pune pe frunte coroana de martir. Căci, de când suntem prezenți în istorie, noi nu am jefuit pe nimeni, pe nimeni nu am împilat, n-am speculat sentimentele firești ale popoarelor și nici năzuințele lor spre mai bine. N-am visat nici „*Răsăritul*”, dar nici „*Apusul*” și nici „*Țarigradul*”. Noi nu ne-am lăbărțat pe toate continentele globului ca „*eliberatori*” nepoftiți, dar asupra noastră s-au abătut veac după veac. Noi nu am râvnit țara nimănui, mistificând istoria, dar a noastră este râvnită deopotrivă și de apus și de răsărit.

Când demnitatea și integritatea țării noastre a fost nesocotită, atunci am luat arma în mână și am izbit în dușman, am izbit cu sete. Iată tragedia noastră de care trebuie să țină seamă toți impostorii de azi ai sentimentelor românești.

Acum malurile Nistrului sunt din nou în flăcări, iar noi de **strajă la Nistru**.

După încheierea luptelor de la Iasca, a fost ridicat podul de peste Nistru, iar unitățile luptătoare îndrumate spre *Cazacii Vechi*. În locul nostru au intrat unități proaspete pe toată linia Nistrului. Cazacii Vechi este un sat mare și frumos, care în ciuda numelui său, este locuit de români, este plin de trupe în refacere. Într-adevăr, după acțiunea de la Iasca se simte nevoia unei reorganizări și dotări autoutilitare. Din Cazacii Vechi regimentul este mutat în diferite sate din zonă precum Cornești, *Eigenhaim*, *Babei* (de fapt satul Babei) locuit de o populație româno-bulgară. După reorganizare, partea operativă intră pe front în sectorul *Celmicia*, iar eu cu trenul regimentar și cu toate serviciile mă instalez într-o localitate distrusă, fără locuitori, la *Iacobsthal* (Valea lui Iacob). Nici aici nu stăm mult. Timpul înaintează, suntem spre sfârșitul primăverii și începutul verii. Ofensiva generală sovietică era iminentă. Regimentului i se încredințează un alt sector, sectorul Răscăieți, un punct foarte vulnerabil în eventualitatea începerii ofensivei sovietice. Trenurile și serviciile sunt mutate și ele în satul *Slobozia-Găneasa*, unde vom sta până la începutul ofensivei sovietice.

Las la o parte o serie de întâmplări mărunte, și voi nara tot pe scurt mersul evenimentelor până la data de 19 august.

După mutarea trenurilor și serviciilor la Slobozia-Găneasa, Divizia a organizat o școală zisă de „*Vânători de tancuri*” cu așa-numitele „*Faust-patroanele*” nemțești, o redutabilă armă contra tancurilor. Eu am fost numit comandantul acelei școli. Ca instructor specialist aveam pe *Decebal Codreanu*, fratele lui *Corneliu Codreanu*, fost șef al Gărzii de Fier și ucis din ordinul regelui Carol al II-lea. Decebal Codreanu urmasa o școală, formatori la Vânători de tancuri, așa că era socotit de comandamentul Diviziei drept un bun specialist.

Pe ziua de 13 iulie se încheie prima serie de vânători și urma să aibă loc un exercițiu demonstrativ. La acest exercițiu a venit în inspecție generalul comandant al Diviziei noastre. Exercițiul pe care-l prezentam era „*Lupta de apărare contra tancurilor cu mijloace individuale de luptă*” (sticle incendiare, grenade și faust-patroane). Aveam la dispoziție un tractor puternic care târa după el, la o anumită distanță un tanc sovietic scos din luptă, dar cu șenilele intacte. Vânătorii stăteau liniștiți în gropi la apariția tancului. Când a ajuns în traiectoria de tragere a unui ostaș, chiar de lângă general, acesta, cu sânge rece lovește cu faust-patronul exact în dreptul șenilelor, care sfărâmate, sar de la locul lor. Generalul a fost încântat de măiestria ostașului. „*Cum te cheamă, băiete?*” Ostașul stătea în continuare chircit în groapa lui. „*De ce nu te prezinți domnului general? Ieși și te prezintă*”, ordonă Decebal Codreanu. Atunci, spre stupefacția celor de la Divizie, în fața lor și-a scos casca – și a apărut o femeie. „*Este soția mea, Domnule General... Prezintă-te!*”. Întâmplarea a fost cunoscută de întreg frontul de la Răscăieți.

2

Între acestea, armatele germane din apus primeau izbituri nimicitoare din partea aliaților și Oberkomandamentul german dă semne de neliniște. Are loc un complot al generalilor contra Führer-ului, soldat până la urmă cu uciderea a câtorva sute de ofițeri superiori, între care, cum am aflat mai târziu și celebrul Erwin Rommel, comandantul frontului african și apoi a zidului Atlanticului.

Reușita debarcării americano-engleze în Franța și apoi desfășurarea ofensivei aliate în vest nu a rămas fără efect asupra frontului de răsărit. Un mare număr de divizii germane au fost retrase și împinse spre frontul din apus, având însă ca rezultat imediat slăbirea frontului din răsărit, prilej bun pentru sovietici de a începe și ei ofensiva, cu tobe și surle. (Și din România au plecat câteva divizii, rămânând oarecum descoperiți pe toată linia frontului de la Nord de Iași – Chișinău – Tighina – Nistru – Cetatea Albă).

În vreme ce frontul de răsărit slăbea în oameni și materiale, sovieticii îngrămădeau uriașe forțe umane și tehnico-materiale în vederea ofensivei. Cât ne privește, luăm și noi o serie de măsuri defensive pe măsura posibilităților noastre: se sapă șanțuri anti-tanc, se organizează artileria în punctele cele mai nevralgice, se repartizează companiilor ostași vânători de care blindate, dotate cu sticle incendiare, grenade antitanc și mai ales faust-patroane. Se minează anumite căi socotite de acces pentru inamic. Se organizează minuțios spatele frontului în eventualitatea unei retrageri. Pe la începutul lunii iulie sunt numit ajutor de comandant de Regiment în locul col. Ursuleac Ciprian, plecat în interes de serviciu la dispoziția Diviziei. În noua mea calitate îmi revine sarcina de a organiza apărarea satului *Slobozia-Găneasa* cu mijloacele existente la trenuri și la partea administrativă a regimentului. În sectorul nostru se află și o unitate germană, care ocupa partea de apus a satului, comandată de un maior. Cum era și firesc, în caz de atac inamic asupra satului, până la lămurirea situației, comanda revenea maiorului, eu fiindu-i subaltern. Așa stând

lucrurile, am avut mai multe întâlniri cu neamțul, am perfectat planul apărării în *Cimun* și ne-am apucat de treabă. Săpăm adăposturi și gropi individuale, locașuri camuflate pentru arme automate, șanțuri de comunicații, organizez aprovizionarea cu muniții și punerea la adăpost a muniției de rezervă a regimentului...

Între timp este numit un nou ajutor de Comandant regiment în persoana lt. col. Vasilescu. Mă bucur foarte mult că am scăpat de grija aprovizionării regimentului, mai ales a luptătorilor în timpul acțiunii. În schimb, noul meu comandant îmi lasă mie comanda apărării sectorului Slobozia. În sfârșit, la ceea ce ne așteptam s-a întâmplat. În zorii zilei de 19 august, când se anunța o zi frumoasă de sfârșit de vară, un proiectil de artilerie grea inamic căzu undeva prin apropierea noastră, lucru care nu se mai întâmplase de când sosisem în sat. Urmă încă unul, și apoi altul, până când asupra satului se abătu o ploaie de proiectile. Am intrat toată lumea în adăposturi. Pentru o clipă bombardamentul încetează în intensitate, dar pe cerul senin apărură zeci de avioane sovietice, care zburau nestingherite pe deasupra frontului de la Nistru. Câteva din ele s-au abătut asupra satului și au aruncat la întâmplare câteva bombe incendiare. În mijlocul satului se ridică un fum negru sfârtecat de limbi de flăcări.

Ofensiva sovietică, mult așteptata ofensivă a început. Ai noștri au intrat în panică. Ies din adăpost și mă reped până la biroul adjutantului. Aici Vasilescu încerca să vorbească la telefon cu linia întâia și cu Divizia, dar liniile telefonice sunt probabil rupte. Câțiva telefoniști trimiși pe fir nu s-au mai întors. Suntem izolați. În vremea asta un potop de foc se revărsa asupra liniei noastre *Răscăieți-Crohmaz-Gura Roșie*. Bombardamentul inamic continuă cu o intensitate crescândă atât asupra liniei întâi, cât și asupra spatelui. Ai noștri, care la început au ripostat slab, răspund și ei cu aceeași violență, concurând în intensitate cu inamicul. Apariția IAR-urilor, provoacă în inimile noastre, timorate până atunci de neîntreruptele asalturi sovietice, o mare bucurie. La apariția lor rușii nu rezistă și fug peste Nistru. Odată cu aviația noastră, care controlează spațiul aerian, artileriștii români își dublează eforturile. Este un vuiet apocaliptic și zărilor sunt întunecate de fum și praf.

Pe la orele 12 sunt chemat de maiorul neamț printr-un agent care, plin de praf și cu hainele sfâșiate, întrebă de „*Hauptman Buruiană*”. Am înțeles că este vorba de mine. Eram chemat la Comandamentul german. După multe salturi și adăpostiri prin gropile de obuze, ajung în partea de apus a satului, la maiorul neamț, comandantul apărării spatelui. Din discuția sumară purtată cu el am înțeles că... *Gura Roșie caput!* În rest, încercările disperate ale sovieticilor de a pătrunde în liniile românești au dat greș. „*Bravo, Rumuni!*”, termină maiorul cu admirație. La urmă, neamțul îmi comunică ordinul primit de la Divizie: „*Începând cu orele 13 vei ocupa cu oamenii tăi sectorul de răsărit și vei opri și distrugi inamicul care eventual s-au strecura până aici*”.

Mă întorc direct la col. Vasilescu și-i comunic pentru ce am fost chemat. Era afectat de cele ce se întâmplă, fiindcă nu avea nici o legătură cu linia întâia și cu Divizia. Agenții trimiși nu s-au mai întors (am aflat mai târziu că au fost uciși în timpul bombardamentului). O bombă a ucis doi oameni, trei cai și a distrus două căruțe,

Mă conformez ordinului primit, și ocup linia de apărare pregătită din timp, cu oamenii de la birouri, ateliere și cu conductori, plus cu 40 de oameni sosiți chiar cu o zi înainte de a urma școala A.C.T. (apărare contra tancurilor), sub comanda plutonierului adjutant Nucă Paul și cu 10 gradați veniți pentru același scop, sub comanda sublt. rez. Tălășman. Toată puterea mea de foc se compunea din 5 (cinci) mitraliere (rezerva serviciului armăturii), 10 puști mitraliere, două tunuri a.c. (anticar) tractate de câte un tractor, 15 faust-patroane din dotația lui Nucă Paul, plus armele individuale ale ostașilor. Muniție la discreție.

În vremea asta, presiunea inamicului nu cedează o clipă. Spre seară, prin pâcla de praf și fum, din față se desprind doi oameni. Apariția lor ne-a tulburat o clipă. Credeam că inamicul a rupt frontul și că ai noștri se retrag. Erau trimișii colonelului Stăncescu (Lăzărescu a fost chemat la Divizie și Stăncescu a reluat comanda). Ei aduc ordinul: „*La orele 23 începi evacuarea trenurilor și a magaziiilor la Ștefănești. Trimite muniție și hrană...*”. Am înțeles că misiunea de rezistență este limitată. Noaptea scot conductorii de pe poziție pentru evacuarea magaziiilor. Prietenul Radu se dovedește un foarte bun organizator. Până-n zori totul era pus în siguranță. În același timp, sublt. Tălășman a aprovizionat linia întâia cu muniție și hrană. Prima zi de apocaliptică încheștare a trecut cu bine.

20 august. Pe la orele 3 orice mișcare din partea noastră încetează. Se anunță o zi călduroasă. Pe bolta cerului, împurpurată spre răsărit nu se vede nici un nor și nici o adiere de vânt nu se simte pe câmpul mort din față. Stau în aceeași groapă cu un sergent și așteptăm. Deodată văzduhul se cutremură de zgomotul unui stol de avioane rusești. Ne înghesuim în groapă și așteptăm dezlănțuirea morții... dar zboară vertiginos de repede spre sud. Se aud tragerile ritmice ale unor antiaeriene, apoi urmează o învălmășeală de avioane, însoțită de fum involburat. Aviatorii noștri au intrat în mijlocul păsărilor de pradă. Două avioane se rostogolesc în flăcări, iar al treilea, cu o trenă albă în coadă zboară spre răsărit. A fost o strălucită victorie a aviatorilor noștri.

Odată cu răsăritul soarelui sovieticii reiau bombardamentul pe tot frontul cu aceeași intensitate crescândă ca și în ajun. Pentru prima dată de la începerea ofensivei, auzim înfundate rafale de arme automate, în fața noastră. Suntem aproape convinși că ai noștri vor fi dați peste cap. Pe la orele 15 primesc din partea colonelului Vasilescu, următorul ordin scris: „...*Vei rămâne pe poziție până la orele 21. De la această oră, cu tot efectivul și cu materialele aflate asupra oamenilor te vei retrage la Ștefănești. La sosire vei lua contact cu subsemnatul...*”.

Ordinul m-a descumpănit. Înseamnă că vom părăsi poziția. Pe la orele 18 apare în fața noastră un grup de ostași, unii fără arme, alții fără căști și saci cu merinde. Erau răniți. Din vorbele lor dezlănate am înțeles că inamicul a pătruns până în poziția aruncătoarelor de 120 mm, pe care a cucerit-o și oamenii au fost împușcați, căci rușii nu iau prizonieri. I-am trimis la col. Vasilescu. (Ulterior am aflat că spusele ostașilor au fost adevărate). Sfidând

moartea, mulțimea rușilor, fără să țină seama de masivele pierderi, i-au copleșit pe ai noștri. Cei câțiva supraviețuitori din compania aruncătoare s-au salvat cum au putut.

Un contraatac susținut de Baalionul I, a restabilit situația. Rușii au fost dați înapoi și aruncătoarele recuperate. Dar cât mai putem rezista?

La ora 21, conform ordinului, părăsim poziția și satul *Slobozia Găneasa* și ne ducem la *Ștefănești*. În urma noastră se aud lămurit mitralierele și exploziile de brandt. Ai noștri se retrag de la *Răscăiești*, profitând de întunericul nopții. Dar unde se vor opri? Deocamdată nimeni nu știe nimic.

După un drum anevoios pe căi lăturalnice, ajungem la *Ștefănești* care mai fumegă încă lovit de aviația inamică cu o oră mai înainte. Trenurile și căruțele cu impedimente erau camuflate în partea de vest a satului, printre arborii unor livezi și în dosul unei perdele de salcâmi. Prietenul Radu a fost trimis de colonel la *Volintir* – sat din apropiere, unde bănuia că se află Divizia. După multe așteptări Radu vine cu ordinul de a ne deplasa imediat către *Volintir*. Încolonarea căruțelor și a oamenilor s-a făcut extrem de repede și când orizontul începu să se albească noi eram camuflați în partea de răsărit a *Volintirilor* în niște viroage acoperite cu salcâmi.

Odată cu apropierea zorilor sovieticii reiau presiunea asupra noastră. Tunurile cu bătaie lungă bombardează drumurile, iar aviația lor controlează aerul. Orice întârziere însemna ori prinderea ori nimicirea noastră. În această situație incertă, colonelul a plecat personal la Divizie pentru a se interesa exact, lăsând comanda subsemnatului. După o mică așteptare, un agent trimis de colonel, ne îndreaptă spre *Manje*, un sat cu populație bulgărească. Părăsim pentru a doua oară adăposturile și ne angajăm pe un drum din mijlocul satului, complet expus vederii inamicului. Când eram aproape de ieșire din sat, dinspre nord venea spre sat o formație de avioane rusești. Numai că de data asta s-a întâmplat o minune. Tocmai atunci au apărut deasupra, pe cer, șapte I.A.R.-uri, care intrau ca niște șoimi neînfrițați în stolul aducător de moarte. Două avioane sovietice s-au ales cu câte o trenă de fum în coadă, iar celelalte au luat calea întoarsă.

La ieșire din sat drumul se bifurca. Cel din stânga ducea spre un sat *Pauleni* – aproximativ 4 km sud de *Manja* – drum în parte camuflat fiindcă trecea prin viile și livezile *Volintirilor*, mărginite de pomi, cel din dreapta complet descoperit, dar era mai scurt și te ducea direct, fără ocolișuri la *Manja*. Am strâns în grabă ofițerii care erau cu mine să ne sfătuim pe care drum să apucăm. Eu eram de părere să apucăm pe drumul *Paulenilor*, părere acceptată aproape de toți. Un locotenent rezervist, *Chiriacescu*, care sosise în timpul nopții cu mai bine de un pluton de oameni de la *Răscăiești*, a fost de părere să se ducă cu oamenii lui direct la *Manja*, unde, socotea el, se va întâlni, poate, cu batalionul său, în retragere. Am convenit ca trenurile și toate celelalte căruțe să apuce drumul *Paulenilor*, iar ostașii luptători în frunte cu *Chiriacescu* să apuce pe drumul direct, dar descoperit. N-a trecut un sfert de oră de la despărțirea noastră când, ca din senin, au apărut de peste deal, într-un zbor aproape razant, câteva avioane sovietice. Nestingerite de nimeni, au început să mitralieze drumul *Manjei*, după care s-au abătut și asupra noastră, mitraliind la

întâmplare. Rezultatul atacului dat prin surpriză a fost dezastruos: Chiriacescu cu trei din oamenii săi a fost ucis. Coloana noastră nu a suferit decât rănirea ușor a unui conductor și uciderea a doi cai.

Restul oamenilor lui Chiriacescu și-au continuat drumul spre Manja, dar în apropierea satului au avut o altă surpriză. Sunt primiți cu focuri de arme automate din sat. Erau localnicii, bulgari, transformați în partizani, care au crezut de cuviință că așa este bine să procedeze ca să-și arate atașamentul față de noii stăpâni. Numai că riposta ostașilor noștri a fost promptă și „vitejii partizani” au lăsat în mijlocul uliței câțiva răniți, restul s-au împrăștiat. Grupul de ostași n-a avut nici o pierdere. După întâmplarea asta am hotărât să nu ne mai ducem la Manja. De altfel, odată cu noi au sosit ostașii lui Chiriacescu de la Manja, povestindu-ne toată odiseea lor.

Situația noastră era extrem de grea. Nu aveam comandant, căci Vasilescu nu s-a mai întors. Nu știm unde să ne ducem și nici nu aveam mijloace suficiente pentru apărare. În Pauleni nu puteam să ne oprim căci drumul Manja-Păuleni era bombardat de inamic. În virtutea ordinului verbal dat de colonel și apoi ca unul care eram cel mai mare în grad din toată coloana, iau serios în mână comanda regimentului și ne îndreptăm spre *Frumușica Veche*, o localitate unde auzisem că s-ar afla eșalonul al doilea al Diviziei.

După ce luăm toate măsurile de apărare impuse de împrejurări, pornim pe eșaloane subțiri direct pe câmp, evitând drumul. Când eram aproximativ la mijlocul distanței Pauleni – Frumușica, încep să cadă prin apropierea noastră proiectile inamice de artilerie grea. Grăbim pasul, căci bănuiam că inamicul nu-i departe de noi. Despre cei din linia întâi nu știam nimic de la plecarea din Ștefănești, când am avut informații că se retrag în contact cu inamicul.

Soarele scapătă încet spre apus și amurgul începe să ne învâluie din toate părțile. Oamenii și animalele de-abia mai merg de nopți nedormite, de oboseală, nemâncare și sete. În urma noastră zgomotul exploziilor s-au mai împușinat și raidul avioanelor a încetat aproape cu totul. Apucăm pe un drum prăfuit și răscolit de bombe, îndreptându-ne spre o țintă vagă și fără speranță. Intrăm pe înnoptate în Frumușica. Aici, zarvă mare. Vreo zece mașini și tot atâtea căruțe încărcau în grabă un depozit de muniții. Câteva mașini au plecat spre Pauleni, în întâmpinarea luptătorilor în retragere – pentru aprovizionarea cu muniții. Aici am aflat că Divizia ar fi în satul vecin *Frumușica Nouă*. Pornim mai departe printr-un sat aproape pustiu. Puținii oameni care au mai rămas, ies la porți și se uită speriați la noi. Femeile plâng: „Cui ne lăsați, fraților?! Ne prăpădim cu toții”, strigă un grup de bătrâni. Bieții oameni! Sunt români ca și noi, dar destinul lor este mai negru decât al nostru. Ei au cunoscut amarul stăpânirii sovietice un an de zile și de aceea se îngrozesc de soarta ce-i așteaptă. Ce putem face noi? Cum putem noi să ne opunem aceluia care au provocat măcelul mondial numai din dorința de a stăpâni lumea?! Am încercat cu tot elanul tinereții noastre de a-i scoate de sub cnutul sângeros al rușilor, dar forțele oculte puse la dispoziția dușmanilor, în numele nu știu cărei doctrine antiumane, se vede că sunt mai puternice decât noi și sapă la temelia unității noastre naționale.

Cu plânsul sărmanilor oameni în urechi și cu jale în suflet părăsim satul și ne îndreptăm spre Frumușica Nouă. Deși era noapte, contrar obiceiului lor, de data asta sovieticii bat cu artileria grea căile de retragere ale armatelor noastre. Un proiectil căzu aproape de un grup de ostași. Explozia omorî trei oameni, iar sergentului T.R. Panciu, furierul Companiei a 3-a îi retează ambele picioare. A fost ridicat de ai săi, dar moare pe drum. Este lăsat în Frumușica Nouă, pe seama unor oameni ca să-l înmormânteze. În sat, aceeași învălmășeală ca pretutindeni pe unde am trecut. Oameni uciși de aviația sovietică, case arse și gemete și plânsete se aud pe toate ulițele.

Nici aici nu am găsit ce căutam. Pornim mai departe spre *Berezina*. Aici am avut două surprize: suntem pentru prima dată bombardați cu faimoasele Katiușe sovietice și ne ajunge din urmă Compania a 9-a din Regimentul nostru, comandată de lt. rez. Panait. De la el am aflat adevărul, în parte, asupra soartei luptătorilor. Regimentul a rezistat eroic pe poziția Răscăuți, pricinuindu-i inamicului pierderi colosale. În noaptea de 20 august, sub presiunea mereu crescândă a inamicului, ai noștri s-au retras pe șanțul anticar și au continuat rezistența. Totuși, sovieticii pătrund în dispozitivul de apărare și au împins Batalionul I spre dreapta și al doilea spre stânga. Batalionul al III-lea se retrage în contact cu inamicul sub comanda maiorului Dragoș.

Zorii zilei de 22 august ne-au găsit în Berezina. Tocmai când ieșeam din sat ne-a întâmpinat cpt rez. *Slobozeanu Cozma* (fost coleg cu mine la Școala militară de ofițeri rezervă Bacău, acum încadrat la Divizie) cu un ordin precis al Diviziei: „... *până la ziuă să fiu cu tot efectivul de care dispun și cu toate trenurile... la Malu Mare...*”. Comunic celor din jurul meu ordinul și toți se bucură ca și cum Malu Mare înseamnă sfârșitul odiseii noastre. Într-o clipă numele acestei localități capătă pentru toți ostașii valoare de simbol. Simbolul rezistenței și al războiului.

În sat am găsit o mare aglomerație de trupe și mai ales de coloane auto germane. Printre salcâmi și grădinile din marginea satului zeci de antiaeriene săgetează văzduhul cu gâtul lor lung ca de lebădă. În sfârșit, în sat am găsit ce căutam. Ne-am întâlnit cu maiorul Brătianu din Comandamentul Diviziei însoțit de mai mulți ofițeri. Ne comunică ordinul de a rezista pe o linie, la răsărit de Malu Mare, până la înjghebarea definitivă a liniei de rezistență. La vest de sat se și instalaseră baterii de artilerie, iar la est de sat (aproximativ 500 m est) se organizase o linie subțire din elemente sosite în zonă din Regimentele 24 și 35 Infanterie. Efectivul meu de luptă era cam de tăria a trei companii, cu doi ofițeri de front: lt. Panait și subl. Tălășman și cu plut. adj. Nucă Paul. „*D-ta iei comanda Regimentului, iar lt. Panait va comanda detașamentul format din luptătorii Regimentului sosiți în zonă*”, ne-a ordonat maiorul Brătianu, și ne invită să-l executăm imediat. Intrarea pe noua poziție s-a făcut foarte repede. Întâmplările de la Răscăieți și din timpul retragerii a îndârjit până-n-tr-atâta pe ostașii noștri, încât toți doreau să dea ochii din nou cu dușmanul perfid și crud care, în tot timpul retragerii de la Răscăieți la Malu Mare s-a desfășurat diabolic incendiind sate românești și ucigând populația pașnică, fără apărare.

Dau ordin ca toate căruțele să fie camuflate în partea de apus a satului și mă duc să întâlnesc din nou pe maiorul de la Divizie instalat într-o casă din partea de răsărit. Aici, o surpriză: sosise Dragoș, care, cu Batalionul său, a intrat imediat pe noua poziție, însușindu-și comanda efectivă a detașamentului de luptători.

Toată dimineața a fost liniște din partea inamicului. Nu se auzea nici un zgomot caracteristic frontului în mișcare, ci numai uruitul neîntrerupt al mașinilor care treceau spre vest.

Mă găseam cu prietenul Radu lângă o căruță A.C.G., când din depărtare vine un zumzet de avioane. Nu după mult timp, deasupra satului apar zeci de avioane care încep să mitralieze și să bombardeze centrul satului ticsit de vehicule în deplasare. Din fericire pentru noi, pe deasupra noastră nu s-a abătut nici un avion. Deodată, din toate părțile, din curți și din grădini s-a dezlănțuit un formidabil tir de antiaeriană. Este un zgomot de infern. Pe pământ explozii în lanț provenite de la lovirea în plin a unor mașini cu muniții, în aer șuieratul strident al avioanelor în picaj și al exploziilor antiaeriane, îngrozea chiar și pe omul cu cei mai tari nervi.

Sovieticii, obișnuiți din raidurile precedente cu lipsa de intervenție din partea noastră, au fost complet surprinși și zăpăciți. Promptitudinea focului a avut ca rezultat doborârea a opt avioane sovietice. Unul după altul au fost lovite avioanele inamice. Puține câte au rămas s-au salvat prin fuga spre răsărit. Succesul acesta a electrizat curajul ostașilor și le-a întărit și mai mult voința de a distruge inamicul care ne invadea țara.

Numai că noi gândeam una și cei mai mari alta. La orele 12,30 sunt chemat la P.C. Divizie. Maiorul Dragoș îmi ordonă scurt: „*Vei retrage imediat trenurile la Vulcănești, unde, dacă o vrea Dumnezeu, ne vom întâlni cu toții*”. Itinerariul era *Malu Mare – Valea Perjii – Nord Bolgrad – Bulgărica – Vulcănești*. Ordinul de retragere spre Prut a venit de la Corpul de Armată.

La întoarcere între ai mei, sunt înconjurat de plutonierii cu administrația, de ofițerii serviciilor și de furieri ca să afle ultimele dispoziții. „*Înhămarea și plecarea spre Vulcănești!*” Pe chipul oamenilor citesc nedumerirea. În câteva minute toate căruțele au fost gata. „*Se vor evita pe cât posibil șoselele și drumurile prea umblate!*” Cât ai bate din palme, căruțele s-au mistuit în toate părțile. Oamenii de pe poziție au apucat alte drumuri. Totul s-a risipit ca fumul în bătaia vântului. S-a risipit și speranța noastră într-o rezistență îndârjită. După multe peripeții pe care nu le mai pomenesc, ajungem pe înserate la Nord de Bolgrad, la Bulgărica, unde ne întâlnim căruțele care soseau una după alta. Le îndrumăm spre Vulcănești, și după sosirea ultimelor căruțe pornim și noi, de data asta era cu mine și prietenul Radu, spre Vulcănești. Se înnoptase bine. Pe deasupra noastră se aude huiet de avioane, iar spre Bolgrad limbi de foc roșietice sfredelesc aerul. Localnicii ne informează că ai noștri au dat foc unor depozite de materiale.

Suntem obosiți și deprimați sufletește și, ca noi, milioane de oameni sunt chinuți, schilodiți și uciși fără milă, din cauza cui? Cine sunt autorii acestui dezastru? Când se va trage cortina scenei acestui teatru tragic, vor apărea ca din senin mii și mii de critici teatrale

care vor arunca oprobiul asupra celor învinși, căci întotdeauna învinsul este vinovat. Și printre învinși suntem și noi. Cu alte cuvinte, noi suntem vinovați de acest măcel, deci noi trebuie să primim pedeapsa. Și, oare, care-i vina noastră? Că am vrut să reparăm o nedreptate istorică care a dus la dezmembrarea statului nostru național din partea unui popor care stă călare pe două continente și visează și restul globului urlând cu gura până la urechi că luptă pentru libertatea popoarelor și apărarea civilizației? Oare noi am cucerit cu armele țări și popoare, pe care apoi să le exterminăm prin metode pur asiatice, a desțărării de populația autohtonă, mănând-o cu cnutul în nordul înghețat și fără sfârșit al Siberiei și în locul lor să aducem cu forța populații de origine slavă. Cum s-a întâmplat cu nenorocita Basarabie?! Și când te gândești că peste un an-doi, când învingătorii vor sări asupra cadavrului celui învins, iar pe baza umanitarului principiu al majorității etnice, provincii, ba chiar țări întregi vor fi anexate, sub motiv că le aparține de drept!

4

Zorii zilei de 23 august 1944 ne surprind la Vulcănești. Aici, aceeași zăpăceală de pretutindeni. O nemaipomenită înghesuială de trupe româno-germane și de căruțe particulare ale basarabenilor români fugiți din calea invadatorilor. Caut Divizia, Corpul de Armată, dar nimeni nu știe nimic. Negăsind pe nimeni care să ne îndrumeze, ne adunăm câțiva ofițeri, sosiți ca și noi în timpul nopții de la diferite unități și ne întrebăm ce să facem? Încotro s-o apucăm? Era limpede că orice întârziere aducea cu sine ori nimicirea noastră, ori căderea în prizonieratul rusesc, ceea ce era echivalent cu o moarte silnică. Hotărâm în grabă să formăm un detașament de ariengardă din toate elementele răzlețe. Eram cam vreo 10 ofițeri (locotenenți și sublocotenenți, majoritatea de la servicii), toți oameni tineri și plini de avânt. Fiind cel mai mare în grad, mă aleg comandantul întregului detașament, iar un locotenent din Regimentul 35 Infanterie comandă ariengarda. Hotărâm să trecem Prutul pe la Giurgiulești. Ieșim din sat pe coloane mici, având în frunte câte un ofițer sau subofițer. Mitralierele aflate în coloană sunt instalate antiaerian chiar pe căruțe.

Când toată coloana era angajată pe drumul Prutului, ne întâmpină o mașină mică care venea dinspre Reni. Din mașină coboară căpitanul Anton, din Divizia noastră. Căpitanul îmi întinde un plic „*strict secret*” – „*Regimentul 11 se va retrage pe direcția Văleni – Șivița – Odaia Manolache – Galați. Loc de adunare: Școala Normală „C. Negri*”. Ordine similare au primit și celelalte unități ale diviziei. Am rămas stupefiați. Oamenii dau semne de nemulțumire și devin bănuitori. Orice nou ordin primit însemna pentru noi o nouă hecatombă de morți. Liniștesc spiritele și îndemn pe ofițeri să execute întocmai ordinele primite.

Am ajuns la Văleni, sat pe malul Prutului, fără nici un incident. Aici ne așteptam că vom găsi organizată linia de rezistență atât de dorită de ostașii luptători. Dar ... suntem dezamăgiți.

Traversăm satul sub privirile bănuitoare ale locuitorilor și iată-ne la Prut. Două poduri mari leagă Basarabia de Moldova. Unul mai extins prin arcadele sale, opera

germanilor și altul mai puțin arătos, opera geniștilor români. La ambele capete ale podurilor mai vegheau, dar fără folos, santinele duble și antiaeriene bine camuflate. Am părăsit malurile Prutului, cu apele tulburi ca și sufletul meu. În urmă lăsăm trup din trupul țării, Basarabia, pe meleagurile căreia oștile românești au luptat cu dârzenie la *Lipnic, Bender, Chilia, Țiganca, Cornești și Chișinău*, contra tâlharilor de tot soiul, veniți după jaf și robire, sau în numele „*eliberării*” și ca apărători ai civilizației Europene!!!

Traversăm lunca Prutului învăluți în nori de praf și săgetați de razele soarelui de august. Satul Șivița, primul sat în care intrăm, este supraaglomerat de trupe și vehicule de tot soiul. Militari alături de civili, cu căruțe cu coviltir se amestecă într-o neorânduială haotică. Toți se îndreaptă spre apus. Dar unde se duc toți ăștia? Dar unde ne ducem noi? La Galați? Și pentru ce acolo? Când eram pe punctul de a părăsi satul, căpitanul Slobozeanu, ofițer curier, îmi înmânează un nou ordin: „*Până în seara zilei de 23 august, toate trenurile și oamenii Regimentului se vor găsi la Odaia Manolache*”. Veșnica retragere. Aveam impresia că trăiam sub puterea unei zodii rele care ne urmărea pas cu pas. Oare nu cumva întâmplările de la *Ștefănești, Manja, Berezina, Malu Mare, Vulcănești* se vor repeta?

Facem un mic popas pentru hrana și adăparea cailor și odihna oamenilor, cât privește hrana noastră, ea s-a terminat de mult. Tot drumul oamenii s-au hrănit cu pâine de război pe care o aveau asupra lor și cu rezervele din căruțele aprovizionării, dar și acolo-s pe terminate.

După două ore de odihnă pornim spre noua destinație, drum lung și anevoios printre lanuri de porumb sfarogite de soare, pe drumeaguri șanțuite și fără pic de umbră. Seara am ajuns la *Odaia Manolache*, sat sărac și cu oameni amărâți din cauza întorsăturii evenimentelor. Mulți ne apostrofează deschis: „*De ce fugiți din calea inamicului? De ce nu stați să luptați? Halal armată!! Noi am făcut România Mare și voi o dați plocon bolșevicilor...*”. Vorbele de ocară curg, fără teamă, aproape de pretutindeni. Vârâm căruțele pe toate ulițele satului și prin curțile gospodariilor, fără să ținem socoteală de ocara lor, și așteptăm noi dispoziții care nu au întârziat să sosească. Pe la 10 seara, un curier îmi înmânează un nou ordin: „*Regimentul se va găsi mâine, 24 august, în satul Șendreni*”. Satul în care am început calvarul concentrărilor în 1939, prefața războiului care va începe peste doi ani. Am dat ordin ca la orele 4 dimineața coloana să fie gata de plecare spre Șendreni, dar până atunci toată lumea să se odihnească.

De multe ori, în situații aproape fără ieșire, zeul cel bun al „*Întâmplării*” și-a întins mâna protectoare asupra noastră. În seara aceea eram frânt de foame și oboesală. Tocmai mă pregăteam cu Radu să ne întindem pe prispa unei case pentru odihnă, când apăr un gospodar cu zâmbetul pe buze, dar cu acea sficiune caracteristică țăranului, când are de spus ceva. Era unul din foștii mei soldați, concentrați în toamna anului 1939. Aflând că printre ofițerii sosiți în sat sunt și eu, a venit și ne-a invitat acasă la el. Omenia moldoveanului s-a manifestat din plin. Ne-a ospătat cu ce-a putut pregăti la repezeală. Mămăliguța cu brânză, ochiuri și harbuji. Când să ne culcăm, o nouă surpriză: a sosit o Companie din Batalionul I și oameni răzleți din Batalionul al III-lea, dar fără doi maiori;

comandantul Dragoș și Vlaicu. Un ofițer îmi dă informații vagi și contradictorii asupra luptătorilor.

A doua zi dimineață, am plecat cu Radu în urma coloanei care pornise înaintea noastră spre Șendreni, așa cum hotărâsem decuseară. Pe drum, aproape de ieșirea din sat, o femeie ne de-te binețe și ne întrebă cu uimire dacă... „*este adevărat domnilor că s-a făcut pace? Cică a spus aseară la radio!*”... M-am uitat mirat la Radu și el la mine. „*Poate*” – zic eu cu jumătate de gură... „*Da, da, s-a făcut pace*”... și femeia a plecat puțin nedumerită, ca și noi. „*Poate că s-a întâmplat ceva*”, – spune Radu – „*că nu degeaba a întrebat femeia*”.

Dăm bici cailor și ne grăbim spre Șendreni. La o răspântie de drumuri ne întâmpină un grup de tineri gălăgioși. Unii chiuiu, alții cântau într-o hărmălaie haotică. Ajunși în dreptul nostru, i-am întrebat de unde vin și unde se duc. „*Suntem premilitari și ne-a dat drumul de la Galați, fiindcă s-a făcut pace*”, răspunde unul dintre ei. Pace? Ce fel de pace? Poate altceva, dar nu pace! O suspendare temporară a ostilităților, un armistițiu; dar cine l-a cerut și în numele cui s-a dat?... Și în Italia, Radule, a fost un fel de armistițiu, dar ostilitățile continuă cu și mai mare îndârjire ... Vorbeam între noi cu inima grea, căci în eventualitatea unui armistițiu acesta nu putea să se încheie decât între români și sovietici, și un armistițiu cu rușii, în situația noastră este egal cu înrobirea țării cnutului rusesc. Îndemnăm caii și ajungem din urmă coloana. Când eram aproape de Șendreni, lângă căruța noastră stopă o mașină. Un colonel ne întrebă: „*Ei, vă pare bine că-i armistițiu?*”. „*Da*”, răspundem noi cu jumătate de gură. Ofițerul din mașină ne dă câteva indicații sumare asupra opririi noastre în Șendreni și porni mai departe.

Deci, avem oarecum confirmarea oficială a armistițiului din seara zilei de 23 august și noi încă nu știusem nimic. De abia acum ne dăm seama de ce nimeni nu s-a mai gândit la o rezistență serioasă în Basarabia sau pe Prut. Ultimul act al tragediei se juca în culise, manevrat din umbră de așa-ziii democrați pacifiști, lachei slugarnici și afaceriști supuși ordinelor Moscovei, ai cărei stipendiați au fost ani de-a rândul.

Spre amiază suntem în Șendreni. Aici se repetă îngrămădeala de trupe ca în toate satele prin care am trecut de la plecarea noastră de la Nistru. Coloane româno-germane se îngrămădesc să treacă Siretul. Un ofițer îmi aduce o „*Ediție specială*” a unui ziar din Galați. Pe prima pagină era scris cu litere mari „**Comunicat oficial.** „*Noul guvern român compus din (...), a încheiat armistițiul cu U.R.S.S (...). România va lupta alături de U.R.S.S. și de aliații ei până la zdrobirea definitivă a hitlerismului...*”. Urmează apoi proclamația Regelui Mihai către Țară. Ciudată situație! Comunicatul oficial pomenește de lupta contra hitlerismului și, deocamdată, dușmanul este alături de noi. Mărșăluiește pe ulițele satului alături de noi, soldații se salută între ei, glumesc, își dau țigări unii altora. Vraja păcii cucerește inimile tuturor. Cui îi mai ardea de luptă? Am ajuns în Șendreni cu toate căruțele și serviciile regimentului și cu aproape un batalion de ostași luptători.

Sunt chemat la P.C. operativ al Diviziei, care era tot în Șendreni. Aici mi se comunică de către un maior, necunoscut de mine, să trimit căruțele aprovizionării și

trenurile de luptă după pâine și muniții la Galați, apoi să fim gata pentru trecerea Siretului cu direcția Chițcani, lângă Brăila.

Când m-am întors la oamenii mei, o mare surpriză! Sosise maiorul Dragoș și comanda ca un veritabil comandant de regiment. Îi comunic ordinul Diviziei și noul itinerar. S-a uitat lung la mine, apoi foarte serios îmi spune: „*Bine, voi vedea eu ce trebuie să facem, până mă întorc, adună ofițerii și așteptați-mă*”. S-a urcat apoi într-o mașină germană cu doi ofițeri nemți și au plecat spre o coloană auto germană staționată pe malul Siretului. Din capul locului am înțeles că Dragoș încearcă o aventură foarte periculoasă și absolut inutilă.

Mă duc într-un suflet la Divizie și comunic sosirea lui Dragoș și cer desărcinarea mea din funcția de comandant de regiment. Același maior mi-a răspuns foarte iritat: „*Execută d-ta întocmai ordinul Diviziei!*”. Oare cunoștea și el aventura maiorului și era derutat de cele ce se petreceau? Mă reîntorc la oamenii mei și le ordon pregătirea pentru trecerea Siretului.

Vestea a căzut asupra lor ca un trăsnet. Câteva ore s-au legănat în iluzia păcii, a sfârșitului unui calvar de ani de zile și întoarcerii acasă. Continuarea luptei alături de aliați însemna alți ani de moarte, de chin și de suferințe. „*Dacă-i pace, de ce să mai trecem Siretul? Unde vor să ne mai ducă?... După ce ne-au dat pe mâna rușilor în Basarabia, acum ne dă pe mâna nemților ca să pierim cu toții! Să ne ducem la Galați, pentru demobilizare, nu la Chițcani! Vrem să plecăm acasă!!!*”. Și numărul celor care vociferau creștea mereu. Era o situație extrem de grea. Adun din nou ofițerii și-i sfătuiesc să liniștească spiritele, căci oricum, de acum înainte drumurile noastre vor duce tot spre casă. Oamenii s-au mai potolit puțin. Uni, mai zeloși, au aruncat armele și s-au făcut nevăzuți. Dar cei mulți și înțelepți nu le-au urmat exemplul. Eram și eu într-o stare sufletească complexă. Mă bucurasem într-un fel când, aflat pe drumul Șendrenilor, am auzit vestea încetării războiului, căci asta însemna oricum, întoarcerea teafăr între ai mei, m-am întristat și aproape îngrozit de perspectiva unor noi lupte alături de dușmanii de ieri contra prietenilor de până acum. Judecata însă a ținut cumpăna dreaptă a firii.

Iată-ne dincolo de Siret. Merg în fruntea unei coloane mari de căruțe, tunuri, oameni învăluți în mori de praf și, în giulgiul tristeții, săgetați de sus de razele de foc ale soarelui. Și așa am mers de la Nistru până-n câmpia Dunării.

Noaptea ne-a apucat pe drum. Căruțele aprovizionării au împărțit din mers ostașilor înfometați pâine proaspătă adusă de la Galați. Între timp primit ordin să ne grăbim spre Chițcani. Mergem pe niște drumuri întortocheate, conduși de o călăuză din Baldovinești. În urma noastră, deasupra Galaților zeci de avioane sovietice aruncă cunoscutele parașute candelabru, urmate de un bombardament nimicitor. Exploziile zguduie pământul și orizontul pare un ocean de lumină roșie... Oamenii se uită înapoi și își dau cu părerea, fiecare după capul lui: „*Ce fel de pace mai este și asta, dacă rușii bombardează orașul și aprind satele?*”. „*Poate pe acolo o mai fi rămas vreun neamț?*” și oamenii își dau părerea în fel și chip. Bombardamentul sovietic a continuat până în zori,

când ajungem la Chițcani. Era 25 august. Zgomotul bombardării Galaților a ținut treji toată noaptea pe locuitorii Chițcanilor. Apariția în zare a unei imense coloane i-a scos din case, încredințați că peste ei vin hordurile dușmane. Când au aflat că cei care vin sunt români, groaza s-a schimbat în bucurie, dar o bucurie înlăcrimată, căci de când e lumea și pământul, nici odată omul legat de țara și de ocina lui nu s-a bucurat de înfrângerea alor săi.

Vârâm căruțele și oamenii prin curți și maidane. Maiorul Dragoș nu mai dă semn de viață și de mult nu mai știm nimic de lt. col. Vasilescu. Ce-o fi cu ei? Pentru prima dată bucătarii gătesc în liniște hrană caldă și ostașii se lasă pradă gândurilor... *Că aici, la Chițcani se vor aduna toate unitățile Diviziei și apoi vor fi desconcentrate... Că, din contra, aici se vor reface unitățile cu efective și armament și apoi, cot la cot cu marii aliați vom lupta mai departe...* Și multe mai vorbesc oamenii în situații nesigure. Toate aceste gânduri și presupuneri au fost uitate când în marginea satului a apărut Batalionul al II-lea în frunte cu colonelul comandant Stănescu Alexandru. Apariția colonelului cu batalionul rătăcitor a întors pe dos gândurile oamenilor; vestea s-a răspândit ca fulgerul în tot satul. Din case, din ogrăzi, grădini de oriunde se aciuase în timpul dimineții, ostașii au ieșit în întâmpinarea comandantului lor și a Batalionului.

Am strâns în grabă garda Regimentului și când colonelul s-a apropiat gornistul a sunat onorul, lucru neașteptat de colonel, și într-o liniște mișcătoare am încercat să raportez... *„Trenurile Regimentului, ofițerii și trupa Batalionului I și III au ajuns la Chițcani”*... și ... mai departe, nu am putut rosti nici un cuvânt. Emoția mi-a sugrumat glasul. Mă trezesc în brațele comandantului. În jurul nostru au izbucnit urale de bucurie. Ostașii își primeau comandantul, cheazășia unui viitor luminos, cu sufletele deschise. Acea atmosferă deprimantă care se statornicise în sufletele lor de la trecerea Siretului s-a risipit ca fumul. Oamenii au devenit mai voioși și mai încrezători în destinul lor.

Seara, cu toată oboseala drumului, ne-am povestit unii altora odiseea retragerii. Am aflat atunci din gura colonelului, anabaza¹⁰ Batalionului al II-lea *„prin sudul Bsarabiei până la Dunăre, trecerea fluviului pe bacuri și apoi marșurile de zi și de noapte pe drumuri dobrogene sub focul aviației inamice”*. Noua situație a lucrurilor o privea ca o *„consecință între forțele oculte înfeudate intereselor străine și între cele naționale găsite la un moment izolate și neajutorate de adevărații prieteni. Totuși, a spus el, oricare ar fi situația, datoria ostașului este să asculte de glasul regelui care este glasul rațiunii (...). Căci noi ca oameni vom pieri, dar națiunea trebuie să rămâie”*.

Odată cu venirea colonelului, un nou capitol de viață va începe pentru noi.

¹⁰ Anabază, întoarcere.

Stăm în Chițcani până în ziua de 28 august. Cele trei zile cât am stat aici sunt pline de întâmplări. Sosesc ostașii Regimentului cu ofițerii lor răzlețiți pe la alte unități în timpul retragerii. A sosit și maiorul Dragoș, reținut câțva timp la Divizie și maiorul Vlaicu cu un grup de ostași și cu câțiva ofițeri, după ce s-a retras cu ostașii Diviziei a 4-a. Se grupează toate mașinile Regimentului repartizate până atunci pe la diferite servicii ale Diviziei. Încetul cu încetul Regimentul își reface efectivele prin sosirea ultimilor oameni rătăciți pe la alte unități.

Repausul nostru în Chițcani încetează în dimineața zilei de 28 august. Decuseară Regimentul primește ordin de a se deplasa în zona Bucureștilor, unde se aude că nemții opun o vie rezistență.

Iată-ne, așadar, din nou la drum, către un alt destin pe care nimeni nu-l mai poate descifra. Mergem pe câmpii întinse amăgiți ca-n basme de Fata-Morgana, iluzie încântătoare ochilor, când sub forma unor castele fantastice, când a unor lacuri cu apă răcoritoare. Este un marș greu, cu atât mai greu, cu cât toți duceam în spate povara unui nou război pe care-l vom începe curând. Zile și nopți, aproape fără odihnă și hrană, până-n ziua de 30 august am trecut prin satele: *Balodești – Constantin Gabrielescu – Bordei Verde – Târlefiliiu – Batogu – Cireșu – Scărlătești – Mohreanu – Ulm – Jugăreanu – Roșetu – Laru – Luciu – Pogoanele – Mitropolia – Smârdan – Cârligu Mare – Cașota – Pitulice – Sălciile*, unde ne oprim. Aici și prin împrejurimi se afla o unitate germană în retragere. Regimentul a primit ordin să o dezarmeze, operație care s-a efectuat fără nici o rezistență din partea nemților. Este bine să amintesc acum, când pun pe hârtie aceste evenimente, la care eu am fost martor și participant, că toți acei care au scris și au publicat scrierile lor privitoare acțiunile nemților în perioada 23 august – 30 august, au o maximă încărcătură de fantezie. Se dau drept lupte înverșunate, o banală rezistență a unui neamț rătăcit sau a unui mic grup dezorientat. Singurele lupte adevărate au fost cele de la București, culminate cu bombardarea orașului de către artileria germană. În rest, mai ales când este vorba de participarea așa-ziselor „*gărzi patriotice muncitorești*”, acestea sunt niște fantezii imaginative create posterior de către cei interesați pentru a-și legitima felul cum au pus mâna pe puterea politică. Adică, nu impuși, peste voința națională, de armata sovietică, ci ca un exponent al unei lupte organizate și bine gândite anterior. De altfel, această deformare a realității s-a accentuat după moartea lui Stalin, când s-a născut așa-zisa „*insurecție armată*”. Până la moartea lui Stalin sloganul cântat la toate aniversările, zise naționale era: Armata Roșie este eliberatoarea poporului român de sub stăpânirea capitalistă (cine vrea să se documenteze asupra acestei probleme să consulte presa centrală din perioada 23 august 1944 – până prin 1954). Aici închid discuția și voi continua cu relatările evenimentelor trăite.

De la *Sălciile* ne ducem la *Gherghița*, unde timp de 10 zile ne-am reorganizat și reînarmat pentru noul război pe care îl vom începe. În adevăr, de la 1 la 10 septembrie se

completează golurile Regimentului cu oameni aleși din fostele fortificații de pe Siret și de la *Latinu*. Ni se pune la dispoziție armament nou, în parte german, din capturi, și astfel înarmați, cum se spune, până-n dinți și cu un moral excelent, după aproape patru ani de război, ne deplasăm spre gara *Drăgănești* pentru a fi expediați pe noul front din zona Mureșului.

Divizia noastră făcea parte din cele 16 Divizii prevăzute oficial, prin actul Armistițiului, de a participa la războiul antihitlerist.

Războiul antihitlerist

Cele zece zile petrecute la *Gherghița* au fost pline de amărăciune, nu din cauza începerii unui nou război, cât mai ales din cauza zvonurilor care zburau nestingherit pe deasupra noastră. Se vorbea insistent că rușii vor anexa, deocamdată toată Moldova până-n Carpați, că ei vor crea, prin extinderea vechii Republici Moldovenești a Transnistriei, asupra Basarabiei și Moldovei, o nouă Republică Moldovenească cu capitala la Chișinău, în cadrul Republicii Ucrainiene. Se mai zvonea că la Iași armata sovietică a instalat o conducere evreo-comunistă, menită să fasoneze pe localnici după dispozițiile noilor stăpânitori; că a început în toată Moldova o vânatoare necruțătoare contra tuturor acelorora cu vederi naționaliste, în special intelectuale; se mai spunea că sub ochii îngăduitori ai autorităților militare sovietice ostașii ruși se dedau la jafuri, violuri și crime, socotindu-le drept o pedeapsă pentru poporul român, participant la războiul anti-sovietic. În același timp, de la plecarea noastră de la Nistru nu mai știam nimic despre ai mei. Săcelul, Iașii și Țuțcanii parcă amuțiseră complet, de unde și marea mea neliniște.

Așadar, în zorii zilei de 11 septembrie părăsim *Gherghița* și pornim spre locul de îmbarcare la gara *Drăgănești*. În drum spre gară ne ajunge din urmă o unitate sovietică de tancuri. Până atunci nu văzusem armată sovietică, decât ostași răzleți sau în grup, ca prizonieri sau ca ofițeri de legătură pe lângă Divizie. Întâlnirea între cele două coloane a fost foarte cordială. Din turela deschisă a tancurilor „*vajnicii eliberatori ai popoarelor*” ne trimeteau câte un scuipat, ne arătau pumnii, iar unii mai zeloși, nu se sfiau să tragă, în glumă, pe deasupra noastră, cu pistolul. Este și asta o recunoaștere, fără să-și dea seama, a valorii armatei române care le-a dat atâta bătaie de cap pe frontul de la răsărit, dar, în același timp, suntem avertizați în ce fel de atmosferă vom lupta contra fascismului germano-ungar.

De la *Drăgănești* am mers cu trenul până la *Copșa Mică*. A fost un drum greu, un drum care ar fi trebuit să fie luminos, îmboldit de entuziasmul celui mai curat patriotism, că doar mergeam să dezrobim Transilvania lui Horia, Iancu, Goga, a leului de la *Șișești*¹¹. Dar o atmosferă grea, apăsătoare ca moartea răcise inimile noastre. Aceași oameni care se

¹¹ Corneliu Mezea, *Dr. Vasile Lucaciu, „Leul de la Șișești” (1852-1922). Viața și faptele lui*, Editura Presa Liberă, Satu Mare, 1936, p. 7, „martir al neamului românesc de pretutindenea, a fost și marele luptător național dr. Vasile Lucaciu, supranumit pentru atitudinea-i dâră și înflăcărată, *Leul de la Șișești*”.

urcaseră cu un an în urmă la Galați în trenul spre Odesa, s-au urcat acum la Drăgănești, pentru Transilvania. „*Oare numai noi suntem sortiți morții?*”, se aud voci în surdină.

În Copșa Mică stăm până în ziua de 16 septembrie, într-o așteptare care ne macină nervii. Veștile de pe frontul Mureșului nu sunt tocmai îmbucurătoare. Zăgazul rezistenței germano-maghiare a fost rupt la nord, dar aici, drumul spre inima Transilvaniei este barat. De aceea trebuie frânt și acei care vor îndrepta această misiune istorică trebuie să fim noi. Așadar, toată Divizia 21 Infanterie se pune în mișcare în zorii zilei de 16 septembrie, pe direcția *Mediaș – Blăjel – Abuș – Beșeneu – Oarba de Mureș* (în Mureș), frontul destinat regimentului. Sub comanda mea trenurile sunt îndrumate într-un sat din apropiere, Somoștelnic. Ziua de 18 septembrie este destinată odihnei, așa-zisă odihnă, dar mai mult pentru a ne obișnui cu atmosfera unui nou front. Se aud lămurit exploziile bombelor, lungi rafale de mitraliere și de sus vine nesfârșitul uruit al avioanelor. Acolo, la Oarba de Mureș, unde trebuiau să intre ai noștri, se afla în încheștare cu inamicul cele mai tinere vlăstare ale Regimentului, recruții, trimiși cu trei zile înaintea veteranilor. Printre ei se afla și nepotul meu de soră, Ghiță Vasilache, feciorul surorii mele celei mai mari, Safta, iar odată cu mine printre luptători a sosit pe frontul Oarbeii și fratele meu mai mic, Vasile. Trei ostași din aceeași familie. Ce ne va rezerva viitorul?

Spre seară suntem adunați într-o vâlcea adăpostită, unde noul comandant al Diviziei, Dumitrescu, ținu ostașilor un vibrant discurs. Agitând nervos o cravașă, generalul îndemna pe ostași să-și facă datoria, „*căci luptați de data asta alături de invincibila armată sovietică... Faceți-vă datoria către țară... etc., etc.*”. Oamenii au fost foarte convingși să-și facă datoria către țară, numai că în astfel de situații spiritul dreptății ar cere ca toți să-și facă datoria... De aici acele murmure în surdină, expresii ale gândurilor care-i frământă... „*Dacă-i vorba de datorie și luptă până la victorie, de ce să luptăm numai noi? Oare patria-i numai a noastră? Până mai ieri ne-au dus în pustiurile rusești și acum ne împing din urmă să crăpăm pe coclaurile Transilvaniei...!*”. De altfel ostașii, în scurtul popas de la Gherghița, aflase multe lucruri care se petreceau în țară. Afaceriștii în virtuții, stipendiații unei puteri străine și mai ales și democrații livrești sau de circumstanță, s-au făcut cozi de topor... și-și aranjează cât mai bine un dosar de democrat convinși.

Luptele de la Oarba de Mureș au fost crâncene, soldate cu pierderi grele din partea noastră. Aici a murit cel mai scump și iubit fecior al părinților mei, fratele cel mic, Vasilică, în fruntea grupei sale la trecerea Mureșului. Este jertfa familiei noastre pe altarul patriei care se adaugă altor două jertfe ale celor 2 veri, frații Simion și Vasile Bujoreanu, fiii moșului nostru, Vasile Bujoreanu, fratele tatei, morți pe frontul Oituzului în 1917. Fie-le țărâna ușoară și memoria veșnică!

2

După frângerea zăgazului de pe Mureș, trupele noastre se revarsă ca o apă învolburată pe urmele inamicului în derută, dar care caută să întârzie cât mai mult actul

final al războiului, capitularea. *Unirea – Bădeni – Turda – Câmpia Turzii – Vișoara – Corpadea – Mociu – Apahida – Cojocna – Lujerdiul – Luna de Jos – Dârja – Hida – Pâglișă – Lupoasca – Bălan – Mirșid – Săcălaz – Cehul Silvaniei (23 oct.) – Tășnad – Carei Mari...* iată numai câteva din localitățile prin care am trecut și prin unele au dus lupte grele ostașii noștri.

Odată cu izgonirea dușmanilor din Carei – se încheie epopeea luptelor pentru eliberarea Transilvaniei de Nord și ni se pregătește deschiderea drumului spre Ungaria hortistă, călăul de veacuri al românilor transilvăneni.

Succesele dobândite de ostașii noștri, ca și căldura frățească cu care eram întâmpinați de locuitorii satelor dezrobite aveau un efect tonic asupra tuturor luptătorilor. De aceea, când au auzit că vom trece în Ungaria pentru a urmări pe dușman în propriul său bârlog, vestea a fost primită cu bucurie și voie bună. Puținul contact pe care l-am avut cu transilvănenii dezrobiți le-a întărit credința în dreptatea cauzei pentru care luptau. Căci ostașii au văzut, pe unde au trecut, ororile hortiștilor: sate incendiate, bătrâni și copii împușcați, ofițeri români, prizonieri, spânzurați de unguri (șapte ofițeri români spânzurați în satul Cornești), poduri și șosele distruse și multe alte blăstămății pe care numai un suflet venit din stepele răsăritului le poate face.

Ziua de 28 octombrie 1944. Cât de neprevăzute sunt căile soartei! Cu două luni în urmă căutam să zăgăzuim puhoiul sovietic la granița de la răsărit, iar acum ne pregătim să trecem granița de vest în țară străină și dușmană! Un curier de la Divizie îmi înmânează un ordin circular privitor la comportarea ostașilor după trecerea graniței în Ungaria. „*Toți ostașii de la ofițeri la soldați să aibă o ținută și o atitudine demnă! Nimeni n-are voie să insulte sau să bruscheze populația locală. Furturile și silniciile de orice fel vor fi aspru pedepsite. Cartiruirea trenurilor și a serviciilor se va face numai în localitățile fixate de Divizie.... etc....*”.

Ce curios este omul! De unde până mai dăunăzi mulți se lamentau de înstrăinare spre apus, acum când pășesc chiar pe pământ străin se bucură ca niște copii. Am trecut granița pe la *Urziceni*, sau curat românesc, și pătrundem în Câmpia Tisei, cu direcția localității *Merk* – primul sat din Ungaria, unde poposim pentru o noapte. În timpul acesta luptătorii Diviziei presează puternic inamicul în retragere spre Tisa. Întăim cu toate forțele spre N-V în cotul Tisei, spre localitatea *Dombrád*, loc fixat, se vede, de comandament pentru trecerea râului. Până în seara zilei de 10 noiembrie am trecut prin următoarele localități: Gabe, Ermi (unde am văzut semnele unor lupte violente), *Mátészalka*, un fel de târgușor, probabil cu multă populație evreiască, fiindcă am văzut pe unele uși și porți steaua lui David, *Ör*, *Vaja*, *Rohod*, *Nyíregyháza*, *Petneháza* (aici ne-am întâlnit cu lt. rez. Bușilă Ion, învățător din Țuțcani, deci consătean cu mine), *Loskud*, *Nirtaş* și *Gégény*. Aici am poposit mai mult, căci inamicul s-a instalat puternic dincolo de Tisa și orice tentativă de trecere a Tisei a eșuat.

În ziua de 10 noiembrie primesc un nou ordin din partea Regimentului (col. Stăncescu Al.) prin care sunt întărit oficial Ajutor de Comandant de Regiment, deci voi

răspunde de toate nevoile luptătorilor din linia întâia. Se vede treaba să se simte lipsa de ofițeri superiori. În adevăr, mulți au pierit în luptele din Basarabia, dar cei mai mulți s-au aciuat pe undeva, în spatele frontului sau chiar în capitală pe lângă Marele Stat Major (cazul col. Vasilescu). Așa că nu este de mirare prezența mea în fruntea administrației Regimentului.

În noua mea calitate am de rezolvat nu numai problema de administrație militară ci și cele privitoare la populația civilă în mijlocul căreia ne aflam. Luptele din zona Dombrad intensificându-se, trebuia ca toată populația civilă să fie evacuată în satele vecine, dar mai ales în Gégény. Populația evacuată din Dombrad suferă de foame. Zilnic vin la mine zeci de persoane și-mi cer ajutor. Pentru a veni în ajutorul celor în lipsă, raportează Diviziei situația acestor nenorociri și cer permisiunea de a împărți evacuaților și celor în nevoie din Gégény cereale din magazinele grofului Woss, fugit la Budapesta. Divizia aprobă propunerea. În adevăr, la sosirea noastră în sat, am găsit, ca printr-o minune, magazinele grofului neajutate, pline cu grâu, orz, fasole. Am pus santinele pentru a fi ferite de distrugere, lucru pe care-l voi face ori de câte ori se vor prezenta situații similare. Am împărțit grâu (câte 100 de kg) celor flămânzi, în prezența primarului Báthory Antal. În plus am gătit, la toate companiile câte două marmite de mâncare – pentru copii și cei în nevoie.

De altfel, ceea ce am împărțit noi era dreptul oamenilor care munciseră pe moșia grofului. Căci fiecare familie muncea un anumit lot. Iar roadele erau strânse la un loc în magazinele grofului și înregistrate corect. De acolo primeau dreptul său ori de câte ori aveau nevoie.

Vremea se înrăutățește pe zi ce trece. Plouă și fulguiește și pedeeasupra vântul te îngheață până la oase. Transporturile se fac greu pe drumurile desfundate. Locul ales de ai noștri de a trece Tisa, pe la Dombrad, s-a dovedit neprielnic din cauza configurației terenului. Așadar, s-a renunțat, după mai multe tatonări nereușite, atât din partea Regimentului 24 Infanterie, cât și a Regimentului nostru.

Totuși, undeva mai la sud, la *Vencsellő*, o Divizie vecină a reușit să facă un cap de pod peste Tisa, iar mai departe, la *Tisadada*, un altul, de către alte unități. Era limpede că noi vom fi îndreptați spre una din cele două breșe făcute în sistemul de apărare inamic. Așa se făcu că în ziua de 18 noiembrie, tot Regimentul este îndreptat spre Tisadada, drum lung și anevoios din cauza vremii, care din zi în zi devenea tot mai neprielnică. Mergem pe itinerariul: *Kék – Kótai – Kemece – Buj – Gáva – Rakamaz – Tiszaeszlár – Tiszalök – Tiszada*, biciuiși aproape zi de zi de ploaie și zăpadă aruncată de un vânt violent. Pe oriunde am trecut am văzut semnul unor lupte violente: case arse, poduri aruncate în aer, dar refăcute de ai noștri, șanțuri adânci de-a-curmezișul șoselelor, gropi de obuze și mult, foarte mult material de război părăsit (muniții, aruncătoare, camioane). Am ajuns în sfârșit la Tisadada în seara zilei de 21 noiembrie, unde stau cu trenurile Regimentului până în ziua de 23 noiembrie, orele 15, când primesc ordin să trec și eu Tisa.

Podul de la Tiszadada este o construcție sovietică, foarte originală. Este făcut din butoaie cam de aceeași mărime, puse unul lângă altul, prinse în partea de sus de niște grinzi puternice, peste care s-a așezat o punte de scânduri groase. La ambele capete odgoane puternice de metal îl țin strâns ancorat de maluri. Iată-ne, așadar, trecuți dincolo de Tisa. În urma noastră a rămas „*Tara*”, departe, departe, spre răsărit și noi pătrundem adânc în țara inamică. Oamenii, după trecerea Tisei, merg fără chef. Pentru mulți Tisa însemna sfârșitul calvarului; iluzie amăgitoare, ca și atunci când în 1941 am ajuns la Nistru. Trecerea Tisei a spulberat definitiv orice iluzie și lucru îmbucurător, când o problemă care frământă pe ostași, se rezolvă fără echivoc, echilibru sufletesc se restabilește și buna dispoziție alungă tristețea.

Poposim seara, în satul de câmpie *Taktakenéz*, supra-aglomerat cu trupe în trecere spre noua linie a frontului. Satul este evacuat de populație, iar majoritatea caselor sunt distruse de bombe și incendiate. Noaptea dormim într-o casă pe jumătate dărâmată, fără uși și ferestre, în culcușuri de paie, foarte călduroase, mai ales pentru cei obișnuiți cu vântul și ploaia. De aici plecăm spre *Taktaharkány*, comitatul *Zemplén*, pe o vreme de început de iarnă. Ninge liniștit și zăpada se așterne ca un covor moale. Și satul acesta, de altfel ca toate satele din zona frontului este supra-aglomerat. Cu greu ni se repartizează un sector pentru parcare a căruțelor și adăpostitul cailor.

3

Regimentul a intrat în luptă și a înaintat la nord de sat, până la cota 292, unde a fost oprit, cu pierderi simțitoare (moare sublocotenentul Roșca Andrei, împreună cu opt ostași și în plus mai avem și 20 de răniți). Aici, în această zonă se vor da lupte sângeroase, zile în sir, până în ziua de 14 decembrie, când printr-un efort general inamicul este dat peste cap, fugind spre N-V. Părăsim și noi *Taktaharkány*, călcând pe urmele luptătorilor. Trecem prin *Megyaszó*, apoi print-o *Abaujkér*, regiune viticolă, de unde luăm cinci butoaie cu vin pentru nevoile Diviziei; de aici ne îndreptăm spre Gibárt cu gândul de a trece *Hornádul*; Nu am putut trece din cauza șubrezeniei podului în reparație. Am întors coloana înapoi și ne-am oprit la un castel al unui grof fugit și el la Budapesta, castel din anul 1255, după cum ne informează o copie de diplomă scrisă în latinește și pusă deasupra porții de intrare. A doua zi, în 18 decembrie, pornit spre Gibárt și în amurg am reușit și noi să trecem podul. Cu mici popasuri la *Felsődobsza* și *Rakaca*, ajungem la *Viszló* unde avem ordin de staționare.

În vremea asta operativul nostru urmărește inamicul pe direcția *Bódvaszilas - Szögliget*. În *Rakaca* nu stăm, ci ne continuăm drumul cu popasurile obișnuite dictate de situația frontului. *Tornaszentjakab* și *Bódvalenke* sunt două sate înstărite de unde cumpărăm pentru nevoile trupeii patru boi mari și frumoși; *Bódvaszilas* este un târgușor spre poalele munților Tatra, aduce prin așezarea și arhitectura sa cu un orășel transilvănean.

În sfârșit, drumul nostru se sfârșește în satul *Szögliget*; Regimentul, partea operativă s-a oprit la Szádalmás, în Cehoslovacia¹².

Primesc ordin să pregătim Crăciunul după tradiția românească. Din țară sosesc daruri din partea „*Tineretului liberal*”: săpun, zahăr, țigări, bomboane. La rândul ei, Divizia repartizează 100 litri de rachiu. Este pentru prima oară când ostașii Regimentului primesc alcool, o practică străină armatei noastre. Este o binefacere rusească și tare mă tem să nu se încetățenească și la noi. Specialiștii Regimentului taie porci și vite, fac cârnați, tobă și caltaboși pentru ostașii din linia întâia. Va fi un Crăciun bogat. Ca întotdeauna, în situația noastră de înstrăinați, marile sărbători creștinești, departe de a ne aduce bucurie, picură în sufletele noastre acea nostalgie după vremurile de mult apuse, reînprospătează dorul de casă, de familie și de meleagurile copilăriei. Căci, așa se vede că este românul, oriunde se duce, pe oriunde rătăcește, el urmărește ca o umbră imaginea patriei cu tot ce are ea mai scump.

Am pregătit toate după datină, iar plutonierii companiilor au încărcat căruțele cu toate bunătățile și au plecat în noaptea de ajun la Szádalmás. Pe tot frontul era liniște. Se stabilise oarecum un armistițiu tacit, însușit de ambele părți și acea „*Pace între oameni și bună învoire*” îndulcește inimile chinuite ale oamenilor. Pentru prima dată de la plecarea din Taktaharkány, luăm masa împreună toți ofițerii și subofițerii de la serviciu: Drosino, ofițer casier, Encotescu, ofițer cu armătura, Brașoveanu, ofițer cu aprovizionarea, plutonier Petică, maistru armurier, Tudor și toți ceilalți subofițeri cu administrația. În timpul mesei o emoționantă surpriză. Ostașii de la trenuri au pregătit o minunată stea, iar un cor de peste 20 de persoane a făcut să răsunе valea Szögligetului de minunatele noastre colinde și cântece de stea. În ogradă și pe uliță se adunase o mare mulțime de localnici de toate vârstele, minunându-se de frumoasele tradiții românești. Am trăit câteva clipe de înaltă spiritualitate românească.

Numai că armistițiul consimțit tacit de ambele părți ale frontului pentru ziua întâia de Crăciun a încetat brusc în zorii zilei de 26 decembrie. Și, în adevăr, reîncep cu o mare violență bombardamentele inamice însoțite de încercări de atacuri, în diferite sectoare, culminând cu acelea din ziua de 1 ianuarie 1945, respins sângeros de ai noștri.

În 27 decembrie 1944, onomastica mea a fost cinstită în mod deosebit de ostașii mei de la trenuri. O delegație de „*bătrâni*”, cum li se spunea conductorilor, în frunte cu locotenent Brașoveanu, m-a felicitat și mi-a dăruit romanul lui Reymond „*Țărani*”, în traducere românească. Era o captură de război din timpul campaniei din Ardealul de nord a unui ostaș bibliofil.

Între acestea inamicul atacă neobișnuit, cu scopul de a împinge înapoi Divizia 21 instalată solid pe platoul *Slovenský kras*. De altfel, nici ai noștri nu se lasă mai prejos. Un Batalion de vânători de munte atacă în sectorul Diviziei a 9 și dă inamicul peste cap. Se vorbește tot mai insistent de o ofensivă generală. Primesc ordin să am rezerve suficiente de

¹² Astăzi Szádalmás se află în Slovacia.

muniții, să aduc halate albe de camuflaj de la depozitul central *Miskolc*. Din țară a sosit la Divizie un detașament de 650 de oameni (ofițeri, subofițeri și ostași) în mare majoritate foști răniți, recuperați pentru front, completând astfel golurile Regimentelor.

Ofensiva multă șteptată s-a dezlănțuit în zilele de 16-17 ianuarie cu participarea a trei Divizii (a 21-a, a 18-a și a 6-a) și progresează rapid spre *Rožňava*. Ca întotdeauna, în astfel de situații, ne pregătim și noi de deplasare. În adevăr, la 22 ianuarie părăsim *Szögligetul*, de care ne legase atâtea amintiri și ne deplasăm la *Berzéte*, pe itinerariul: *Szádalmás – Hárskút*. Satul *Berzéte* este așezat pe șoseaua asfaltată *Rožňava – Miskolc* care străbate o vale largă, mărginită la răsărit de munți abrupti și stâncosi, cu piscuri golașe de vegetație, iar la apus de dealuri cu undulări line. Este un sat unguresc și slovac. A fost și el sub stăpânirea ungurească după dezmembrarea Cehoslovaciei de către Hitler și locuitorii slovaci au fost pur și simplu martirizați de unguri după metodele lor hunice. Ca și la noi în Ardeal, ungurii au ocupat locurile cele mai fertile, împingându-i pe slovaci în locuri neproductive. În *Berzéte* sunt două conace ungurești părăsite de grofi, grofii care fereceau pe slovaci, acum ocupați de trupele române.

În *Berzéte* stăm împreună cu operativul fiindcă suntem în rezervă până în ziua de 29 ianuarie, când un ordin urgent îndreaptă Regimentul către zona *Lučenec* unde rușii au fost dați peste cap. De data asta Divizia noastră intră direct în componența unei armate sovietice, fapt care a făcut să fim pur și simplu mânați din urmă cu pistolul de politrucii sovietici, aproape 100 de km. După marșuri îndelungate și extrem de obositoare, de zi și noapte, trecând prin zeci de localități, operativul înainte și noi după el, iată-ne ajunși în *Lučenec*. Orașul este pustiu. Cu câteva zile mai înainte, prin apropiere au fost lupte violente soldate cu înfrângerea sovieticilor. Intervenția promptă a unei divizii românești a restabilit situația. *Lučenecul* a fost un oraș frumos; acum este aproape la pământ. Ca prin minune o frumoasă biserică din centrul orașului a scăpat nevătămată.

Suntem la începutul lunii februarie și inamicul când dă semne de oboseală, când luptă cu disperare pentru a amâna verdictul final: *înfrângerea totală* care, oricum, nu va întârzia să vină.

Din *Lučenec* regimentul, acum sub comanda maiorului Razachievici, este împins la *Podkriván*¹³ unde inamicul opune o îndârjită rezistență. Suntem sub comanda Corpului 51 sovietic din cadrul Armatei a 40-a. Eu sunt îndrumat spre localitatea Galici, la nord de *Lučenec*, sat aproape distrus în timpul luptelor dintre sovietici și germani cu o săptămână mai înainte. Aspectul este jalnic: case dărâmate, altele incendiate, drumurile desfundate de exploziile proiectilelor de artilerie, nenumărate cadavre de cai, căruțe și camioane distruse. Cu greu am găsit câteva case în bună stare unde am cartiruit serviciile Regimentului. După instalare, câteva zile și nopți de-a rândul, cu ostașii de la trenuri și servicii, am curățat satul de cadavre, am nivelat drumurile pentru a le reda circulației, am reparat cum am putut grajdurile sfărâmate, am îndepărtat dărâmăturile și ostașii au adus lemne dintr-o pădure din apropiere pentru puținii locuitori reîntorși în urma frontului pe la casele lor.

¹³ Localitatea *Podkriván* se află în Slovacia, districtul Detva, regiunea Banská Bystrica.

În timpul acesta, rezistența inamicului la *Kriváň* este din ce în ce mai îndârjită. În ziua de 10 februarie Regimentul atacă cu toate forțele și silește inamicul să părăsească poziția. Dar aici, ca și la Mureș, o nouă durere mă zgudui. Nepotul meu de soră (Safta), Gheorghe Vasilache, ocrotit părintește de mine în tot timpul deplasării spre *Lučenec* a căzut grav rănit. În timpul evacuării, un proiectil de artilerie îl pulverizează cu sanitari cu tot. Este a doua jertfă pe care familia mea o dă pe frontul anti-hitlerist.

În urma luptelor din 10 februarie, rândurile luptătorilor s-au rărit simțitor. Maiorul Razachievici a căzut grav rănit și este evacuat în țară cu avionul. Ofițerii și subofițerii luptători îi numeri pe degete și totuși trebuie să continuăm lupta. Din țară nu ne mai vin efective, deși auzisem că pe la București se strigă cu gura până la urechi „*totul pentru front*”, dar toți caută să se învântească sub motive că sunt necesari pentru noul front din interior, născut după 23 august. De altfel, printre ostașii veniți din țară circulă zicala folosită de învârtiții de la peseuri (P.S.): „*Decât a plânge mama, mai bine să plângă măm-ta*”. Și, în adevăr, sunt trimiși pe front mai ales foștii răniți recuperați și ici și acolo câte un nătâng împins din urmă de patrioții din țară.

După rănirea lui Razachevici, Divizia trimite un nou comandant, pe lt.col. Aurel Crișan, dibuit se vede printre cei doșiți pe la Statul Major al Armatei. Noul comandant a stat foarte puțin pe front și s-a făcut iarăși nevăzut pe undeva în spatele frontului. Până la venirea unui titular, este numit comandant vrednicul maior Vlaicu Eugen, bravul ostaș care s-a distins în mod strălucit în luptele de pe frontul din răsărit, apoi din Basarabia și din Ardeal, decorat pentru meritele sale, în 4 august 1945, cu cea mai mare decorație de război: Ordinul „Mihai Viteazul”.

După luptele din zona *Kriváň* inamicul se retrage, nu fără a opune o vie rezistență cu trupele sale din ariengardă. Noi trebuie să ne ținem de „operativ” pentru a-l aproviziona cu cele necesare. Ajungem astfel într-un sat, *Píla*, care are o așezare puțin obișnuită. Este așezat într-un fel de găvan de munte, la care ajungi printr-un tunel de aproape 50 m. Când am ajuns în sat, locuitorii ne-au făcut o primire mai mult decât dușmănoasă. Nu dădeau voie nici unui conductor să-și vâre căruța cu materia în curte, nu mai vorbesc de cai, ci doar în grajduri. Așa că am fost nevoiți să stăm cu coloana în drum și cu caii înhămați, acoperiți cu pături până la ziua de 14 februarie. Lucrul acesta ne-a mirat, cu atât mai mult cu cât eram într-un sat din Cehoslovacia, țară vecină și prietenă.

A doua zi, în discuția pe care am avut-o cu primarul, am înțeles de ce localnicii au avut o asemenea comportare. Cu o zi înainte de venirea noastră plecase o unitate sovietică de „Catiușe”. Ofițerii acelei unități au zugrăvit, în fața locuitorilor, în cele mai negre culori armata română, numită de ei „*armata burgheză de hoți și asasini*”. Desigur, bieții locuitori când ne-au văzut, s-au înspăimântat și au refuzat orice contact cu noi. Numai că *hoții și asasinii* s-au dovedit a fi cei mai omenoși ostași cunoscuți de ei. În adevăr, din experiență învățasem că pentru a ajunge la inima localnicilor, gesturile de omenie trag cel mai greu în cumpăna judecății. Chiar în dimineața zilei de 14 februarie am ordonat ca fiecare companie

să gătească câte o marmită de mâncare în plus pentru copiii satului și pentru cei în nevoie, căci nevoi erau multe, mai ales după izgonirea nemților din sat.

La început au venit puțini, oarecum cu neîncredere. Când au văzut dărnicia românească, au venit nu numai copiii, ci și oameni vârstnici. Așa se făcând că până-n seară nu a mai rămas nici o căruță în drum, iar noi am continuat cu ajutorul până la plecarea din sat.

Satul *Pîla* are o așezare curioasă. Este construit în fundul unei depresiuni, înconjurată de jur-împrejur de culmi muntoase și abrupte, care închid ca într-o cetate, satul din toate părțile. Singura legătură cu lumea exterioară se face prin tunelul pomenit mai sus, peste care trece o cale ferată, acum complet distrusă de război. Majoritatea caselor sunt cățărare pe povârnișuri greu de urcat, iar prin mijlocul satului curge un pârâu cu apă limpede. Din acest motiv, cartiruirea nu s-a putut face decât pe ulița principală, care străbate satul de la Nord la Sud. Populația satului, în marea ei majoritate, prezintă deformări congenitale. Oameni cu capul disproporționat de mare față de trup, picioare lungi și subțiri, copii cu figură senilă și femei cu chip de bărbat. Este de mirare că într-o țară atât de avansată din multe puncte de vedere nu s-au luat măsuri pentru îndreptarea răului.

În vremea asta (între 15 – 24 februarie) Divizia 21 Infanterie, încadrată în Corpul de Armată 51 sovietic, duce lupte grele în sectorul *Vîgl'aș*, un defileu apărat de nemți, având ca punct de sprijin castelul *Vîgl'aș*. Aici a curs mult sânge românesc și rusesc, până când Regimentul 24 Infanterie împreună cu Reggimentul 11 D au reușit să cucerească redutabilul castel. În timpul luptelor de la *Vîgl'aș* s-a distins prin curajul său sublt. rez. Iosub Dumitru, supranumit de camarazii săi „Omul invizibil”.

Odată cu apropierea primăverii operațiile militare merg mai greu. De altfel, după câte înțeleg, se face o nouă regroupare de forțe din partea tuturor aliaților pentru a da lovitura decisivă Germaniei. Din acest motiv noi vom sta în *Pîla* aproape o lună de zile, fapt care a făcut ca între noi și gazdele noastre să se statornicească o strânsă prietenie. Din țară sosește în sfârșit mult așteptatul Batalion de marș în frunte cu colonelul Țircă Ion, viitorul nostru comandant, în locul fugarului, să-i zic pe numele său adevărat, Aurel Crișan. Noile efective, vechea poveste, sunt formate tot din foștii răniți recuperați și din oameni neexperimentați recrutați după aceeași formula cinică: „*Decât a plânge mama, mai bine să plângă mă-ta*”, aplicată cu mare strictețe de cei de la P.S.(uri). De la noii sosiți am aflat adevărata stare de spirit din țară.

În afară de factorii responsabili de purtarea războiului, încolo nimeni nu se gândește la cei de pe front. Peste tot instituțiile sunt invadate de oameni, așa-ziși necesari, care se bat cu pumnul în piept, afișând sentimente democratice pe care, spun ei, le-au purtat în suflet cu zeci de ani în urmă. În sfârșit, cei care au mârâit din umbră și tot din umbră, ca stipendiați ai unor forțe oculte au subminat autoritatea statului, și-au văzut visul cu ochii, cocoșându-se cu prețul sutelor de mii de cadavre, în vârful piramidei sociale. Numai

mamele, soțiile și copiii jelesc sincer pe cei care poartă cu demnitate stindardul patriei și se jertfesc în numele libertății pe meleagurile Cehoslovaciei.

Colonelul Țircă Ion este un om bun, fapt care a făcut ca între mine și el să se statornicească repede o comuniune de sentimente. Noul Batalion, împreună cu comandantul Țircă, au stat pentru acomodare cu atmosfera frontului, timp de trei zile în *Píla*, timp în care am pus la punct echiparea și înarmarea viitorilor luptători. În sfârșit se fac pregătiri intense pentru cucerirea *Zvolenului*, ultima citadelă inamică care barează drumul alor noștri spre valea *Hronului*. Pe ziua de 1 martie noii sosiți intră pe poziție.

4

Luptele desfășurate de Divizia 21 Infanterie, aflată în cadrul Corpului 51 sovietic și Armata a 40-a sunt încununate de succes. Ai noștri cuceresc localitatea *Lisková*, la jumătatea drumului dintre *Zvolenská Slatina* și *Zvolen*. În sfârșit a căzut și *Zvolenul*. Ca întotdeauna în astfel de situații, mă gândesc la o nouă deplasare și iau măsurile necesare. În primul rând, iau contact cu autoritățile locale, cu notarul satului care era foarte afectat de eventuala noastră plecare. Mă înțelegeam bine cu el fiindcă nu vorbeam noi, ci inimile și faptele noastre.

În 19 martie, este ziua plecării din *Píla* spre *Struska*. Mă duc la primărie pentru a îndeplini anumite formalități legale. Spre surprinderea mea, în fața primăriei se adunase o mulțime de lume. Venise, se vede, ca să-și ia rămas bun de la cei care pleacă mai departe, pe urmele inamicului. A luat cuvântul notarul, era un om cult, vorbea o franțuzească înțeleasă de noi; „*Românii sunt buni, îmi spune el solemn. Ei își îndeplinesc cu cinste și eroism obligațiile luate cândva în cadrul „Micii înțelegeri”, iar Armata română, prin victoriile strălucite a dat dovadă că luptă în spiritul de solidaritate visate de marele Masaryk și Beneš*”.

Am răspuns și eu protocolar: „*Noi, Românii, avem în inimile noastre pe eroii republicii Cehoslovacia, pe nemuritorul Masaryk, fondatorul republicii, pe Beneš, fiul său sufletesc și actualul conducător al poporului cehoslovac. Suntem fericiți că idealurile lor se îndeplinesc cu sprijinul armatei noastre*”. Era o tăcere grea. Zeci de ochi mă privesc. Când notarul le-a explicat vorbele mele, mulți au lăcrimat: „*Nazdar Rumanski, nazdar Rumanski!*” au strigat oamenii în cor. Era recunoștința sinceră a unor suflete chinuite.

Până la plecare notarul m-a invitat acasă la el. M-am dus cu plăcere. Aici mi-a făcut o surpriză plăcută. Știind din discuții anterioare că-s un pasionat arheolog și colecționar de monete vechi, mi-a oferit ca amintire patru monete rare de argint, emise de fostul stat slovac. Două cu chipul monseniorului Tisso (50 coroane și 20 coroane), una cu chipul cneazului Pribina, erou slovac din sec. al IX-lea și a patra cu chipul lui Metodi și Chiril (de 20 și 10 coroane). I-am mulțumit, promițându-i că le voi păstra ca cea mai scumpă amintire de la un prieten pe care nu-l voi mai vedea, dar pe care-l voi păstra mereu în inima mea.

Coloana este gata de plecare. De o parte și alta a șoselei principale, din mijlocul satului s-au înșiruit bărbați, femei și copii, fluturând batiste în vânt și strigând sincer din toată inima: „*Nazdar Rumanski, nazdar Rumanski!*”.

Ne-am despărțit pentru totdeauna de niște oameni deveniți prieteni în niște împrejurări atât de grele.

În vremea asta inamicul se rostogolește în prăpastia înfrângerii. Luptătorii Regimentului nostru cuceresc sate după sate; Sliach , Vel'ké, Lúka, Hronsek, Vlkanová . Iarăși mă pregătesc pentru drum, după vrednicii noștri luptători. Numai că de data asta, un ordin venit ca un trăsnet pune capăt pentru un timp mai îndelungat activității mele de ajutor de comandant al Regimentului. Bunul nostru colonel Țircă a fost rănit ușor la cap în timpul unor lupte. Nefiind grav, medicii Diviziei i-au prescris repaus o săptămână la trenul regimentar. Era foarte fericit că a luat parte la niște lupte grele și că a fost rănit. În timp ce vorbeam cu el, telefonul zbârnâie și o voce cheamă pe colonel. După convorbire pune receptorul în furcă și îmi spune radiind de bucurie: „*Bucură-te, vei pleca acasă*”. Peste puțin timp va sosi ordinul scris: „*Ofițerii, subofițerii și trupa care nu au fost în concediu sau permisie de un an de zile, vor pleca într-o permisie de 22 zile, în proporție de 3%. D-stră plecați acasă fiindcă sunteți singurul ofițer care îndeplinește prevederile ordinului M.St.M.*”. Am rămas fără glas. Peste puțin timp sosi și ordinul scris. Exact cu conținutul comunicat verbal de colonel.

În adevăr, am împlinit un an și două luni de când nu mi-am văzut familia și de când am părăsit Iași. Eram de-a dreptul copleșit de emoție. Dar unde mă duc? Cu câteva zile înainte promisem o scrisoare de la Mărioara din Săcel, prin care mă informa că săptămâna viitoare va pleca, probabil, la Iași. Totul este în funcție de sosirea dlui Turcu, plecat la Iași în vederea pregătirii localului pentru aducerea înapoi a arhivelor. Unde mă duc? La Săcel? La Iași? O ușoară tristețe pune stăpânire pe inima mea. Până seara am umblat de acolo până acolo stăpânit de emoție. Mă emoționa plecarea spre Patrie, spre scumpea mea familie, mă emoționa despărțirea de camarazii mei cu care am împărțit necazurile dar și bucuriile victoriei mai bine de un an de zile.

În permisie

Toată noaptea m-am zvârcolit în culcușul meu. Așteptam și mă trezeam la cel mai mic zgomot. Vestea plecării în patrie mă tulburase peste măsură. A doua zi dimineață îmi iau rămas bun de la ostașii mei și de la comandantul Regimentului și împreună cu vreo opt ostași, care îndeplineau și ei condițiile ordinului Marelui Stat Major, ne urcăm în două căruțe și pornim spre *Kriváň*, unde era postul de comandant al Diviziei, locul de adunare al tuturor beneficiarilor permisiei.

Mă așteptam să găsesc aici un grup masiv de oameni gata pregătiți ca și noi pentru a merge în țară. Nu eram cu toții din toată divizia mai mult de 25 de oameni și trei ofițeri. O mașină veche, aproape hârbuită, este pusă la dispoziția noastră să ne ducă până-n țară la Oradea

Mare. Era o vreme liniștită de început de primăvară. Câmpurile abureau de căldura soarelui. S-ar fi convenit să fiu vesel, expansiv, fiindcă merg acasă. Dar sufletul meu era trist. Altfel mi-am închipuit întoarcerea acasă, căci victorios în țară străină, dar învins în propria ta țară, asta-i egală cu moartea. Și-apoi în țară, ce se petrece în țară? Toți cei care au venit în ultima vreme la Regiment au povestit lucruri nemaipomenite, făptuite de cei rămași acasă în numele așa-zisei democrații.

Mașina merge greu, cu opriri dese. Trecem prin *Lučenec* și de aici spre *Miskolc*, unde ajungem seara târziu. Aici rămânem peste noapte, căci trenul Oradea-București oricum nu-l mai puteam prinde. A doua zi dis-de-dimineață pornim la drum. Pretutindeni se simte primăvara. Ici și acolo plugurile brăzdează ogoarele, prin sate gospodarii curăță pomii, repară gardurile și drumurile șănțuite de mașini. Totul respiră liniște și pacea parcă plutește în văzduh. Trecem prin celebrul Tokaj, cu viile sale terasate, apoi pătrundem în Câmpia Tisei. Numai că dese pene de cauciuc ne pricinuiesc opriri, câteodată de ore întregi. În sfârșit, după ce am mers toată noaptea de 23-24 martie 1945, abia la amiază ajungem în Debrețin, și tocmai seara la Oradea Mare. Aici surpriză! Nu avem tren spre București decât peste două zile. Din informațiile primite în gară trenurile mergeau haotic. Nu se respectau graficele de circulație, dându-se prioritate trenurilor cu încărcături, capturi sovietice luate din țările eliberate, Ungaria și Cehoslovacia. Mă gândeam atunci ce organizare perfectă și disciplină exemplară era în mersul trenurilor din Transnistria pe vremea administrației românești.

Cele două zile până la plecarea trenului le-am petrecut în Oradea. Am fost găzduiți cu toții în căminul militar organizat în apropierea gării, unde pe lângă cazare în timpul nopții se putea lua masa în condiții mulțumitoare.

Oradea nu a suferit din pricina războiului. Ne plimbăm fără grabă pe străzile largi mărginite de clădiri masive. Trecem Crișul pe un pod elegant și admirăm apusul soarelui oglindit în unda lină a râului. Numai că atmosfera este apăsătoare. Șovinismul maghiar se manifestă din plin. Ungurii au uitat lecția dată de armata română. Vorbesc tare ungurește, merg în grup, mai ales tinerii, și-i îmbrâncesc pe români care merg liniștiți la treburile lor. În restaurante, bodegi și în cârciumi sordide aceleași grupe de maghiari urlă cântece în limba lor, vorbesc tare că nimeni nu se mai poate înțelege cu vecinul său. Probabil este și asta un fel de răzbunare contra românilor, care de două ori au îngenunchat îngâmfați la Budapesta.

După o așteptare de două zile se formează un tren militar accelerat pentru București. Tot drumul, de la plecarea din *Struška* m-am gândit unde să mă duc? Oare Mărioara a plecat din Săcel, după cum mi-a scris, de o probabilă plecare, sau a rămas pe loc.

Ajuns la București, m-am gândit să dau un telefon la Săcel și să întreb de situația familiei mele. La serviciul telefoanelor din gară o telefonistă auzind despre ce este vorba s-a oferit foarte amabilă să mă servească. Aproape două ore s-a chinuit să facă legătura dar fără rezultat. Telefonista, până la urmă m-a sfătuit să dau o telegramă la Săcel, prin care să

anunț soția că sunt în drum spre Iași ca să vină și ea cu fetița în eventualitatea că nu-i plecată. Am procedat conform sfatului. În București am stat încă două zile din lipsă de trenuri pentru Moldova. De altfel aici, ca pretutindeni, circulația era blocată de nesfârșitele trenuri rusești încărcate cu „zabraleală”: mașini, uzine întregi, demontate din Austria de Răsărit și din Ungaria, trenuri cu vite, oi și porci adunate probabil din pusta maghiară și, desigur, și de la noi, toate se revărsau ca un fluviu fără sfârșit spre imperiul lui Stalin. Am plecat cu un tren personal pentru refugiații din Moldova. Trenul mergea exasperant de încet, cu opriri de ore întregi prin toate gările. Până la Ploiești am făcut patru ore și aici mai așteptăm încă două. Abia pe la orele 16 trenul se pune în mișcare din nou. Mergem ca melcul până-n seară și apoi toată noaptea și abia a doua zi, pe 29 martie la amiază trenul s-a oprit în gara Nicolina (Gara mare era ocupată de ruși).

Mă dau jos stăpânit de o puternică emoție și mă amestec prin furnicarul de lume care se grăbea spre oraș. Ca și altă dată, când soseam cu trenul și cercetam cu privirea peronul pentru a descoperi pe cei dragi care mă așteptau, și acum, deși știam că nimeni nu mă așteaptă, fără să vreau m-am oprit și am privit în jur. Ori încotro priveam, vedeam oameni îmbrățișându-se, oameni înlăcrimați de bucuria reîntoarcerii, auzeam strigăte de bucurie, chemări și iar chemări și prin acea mulțime care se zbugiuma din toată ființa ei, grupuri de soldați sovietici umblând de acolo până acolo, cu arma neglijent pe umăr și unii cu câte un porthartă atârând până mai jos de genunchi. M-am îndreptat și eu spre ieșire, mai mult împins de puhoiul de oameni care se grăbea spre oraș. Când am ajuns aproape de ieșire, am văzut că drumul era barat și călătorii obligați să treacă printr-un fel de strungă strâmtă. La celălalt capăt, de o parte și de alta a pasajului, aliniați stăteau vreo zece bărbați civili și cercetau cu ochii mulțimea care se strecura în oraș. Când am ajuns în dreptul lor, unul din ei mă apucă de braț și mă trage la o parte. Mă uit mirat la el și-l întreb ce dorește: „*Legitimația*”, îmi spune civilul. „*Pentru ce legitimația? Sunt ofițer și ieșean și vin de pe front.*” „*Nu ne interesează de unde vii dumneata, legitimează-te*”.

Încerc să mai spun ceva, dar am observat că sunt înconjurat de mai bine de opt persoane. Unul de lângă mine ținea camuflat în mână un revolver. Scot livretul militar și biletul de permisie eliberat de Regimentul 11 Siret. U.O (unitate operativă). Le-au luat, trecându-le din mână în mână și cercetându-le cu atenție. În cele din urmă, unul din ei, probabil șeful lor, decretă solemn: „*Ești liber*” și-mi înmână *documentele*. Pentru prima dată au auzit acest cuvânt pronunțat în felul acesta.

- *Pentru ce m-ați legitimat?* întreb eu indignat.
- *Toți oamenii străini din orașul nostru trebuie legitimați.*
- *Da de unde știi dumneata care-i străin și care nu-i din mulțimea asta de oameni?*
- *Pentru noi, dumneata ești străin, domnule, și-mi întoarce spatele.*
- *Bună treabă, zic eu, am ajuns străin în propria mea casă.*

Deși nu era cald, asudasem și limba mi se uscaseră în gură. În câteva clipe am trăit cea mai cumplită zi din viața mea: jignirea, umilirea și desconsiderarea mă copleșiră.

M-am urcat în tramvaiul hârbuit care aștepta în stație și am plecat. Iașul, dragul meu Iași își arăta rănilor încă sângerânde ale ruinelor și distrugerilor. Numai Palatul Administrativ, minunatul Palat, păzit de statuia lui Ștefan cel Mare, veghea maiestuos, amintind celor reîntorși acasă că duhul marelui voievod veghează încă asupra soartei Moldovei și inima mea s-a bucurat.

În apropiere de Târgul Cucului, acolo unde tramvaiul de Nicolina se întâlnește cu cel de Abator, încerc să mă apropiu de ușa din față pentru coborâre. Cum tramvaiul își încetinise mersul și cel de Abator tocmai se apropia, am vrut să mă dau jos, dar în calea mea stătea un tânăr. Îl rog să se dea la o parte. „*Ce te grăbești?*” îmi spune el și ostentativ se apucă cu amândouă mâinile de cele două bare de la ieșire, barând drumul. „*Eu nu mă grăbesc*”. O clipă mi-a năvălit sângele în obraz, l-am înșfăcat de guler, l-am izbit în lături, am sărit din mersul tramvaiului și m-am urcat în tramvaiul de Abator, care tocmai pornise la vale. După mine, tot din mers s-a mai urcat un bărbat între două vârste.

- *Bine-ai făcut, domnule căpitan, ce obraznicie!*

M-am uitat la el fără să-i răspund.

- *Da, da, sunt foarte obraznici și provocatori.*

- *Sunteți ieșean?*

- *Da, sunt ieșean.*

- *E bine să vă feriți, că-s foarte răzbunători și puși anume pe rele.*

La a treia stație s-a dat jos, recomandându-mi: *Fii prudent!*

Doamne, în ce țară mă aflu? În ce iad am intrat? Încerc un sentiment nou pe care nu l-am simțit nici în cele mai grele situații de război. Un început de teamă, mai bine zis o neliniște vagă, teamă de ceva ocult, nebănuit, care poate apărea oricând și de oriunde, ceva care te înconjură din toate părțile, zbura pe deasupra caselor și a ulițelor.

2

Acasă am găsit pe bieții bătrâni singuri. Stăteau retrași în căsuța lor din Tătărași, atât de îndrăgita de mine, cu porțile și ușile ferecate de teama „*prietenilor*” de tot felul. Toți copiii, care altădată însuflețeau casa, ograda și grădina erau împrăștiați în cele patru vânturi: Mărioara cu surorile ei mai mici, Frosinica și Aneta erau la Săcel, Costică și Petrică pe front, iar cel mic, Ionel, dus undeva prin Oltenia cu premilitarii. Au rămas uimiți când m-au văzut. Se așteptau și ei să sosească Mărioara cu fetele în urma unei scrisori primite cu o săptămână mai înainte, dar la sosirea mea nu s-au gândit niciodată.

Am așteptat mai bine de o săptămână sosirea celor dragi și evenimentul s-a produs în seara zilei de 7 aprilie. Au sosit Mărioara și Mărguța în gara Nicolina, după o călătorie de cinci zile nu lipsite de pericole. Surorile au rămas în urmă să vină cu bagajele, odată cu Arhivele.

Am ieșit împreună cu Mărioara și Mărguța în oraș, dar Iașii nu mai erau cei de altădată. Străzi întregi mărginite de ruine, străzi desfundate și pline cu apă mocirloasă pe

care umblau oameni timorați și sfiindu-se până și de umbra lor, străzi văduvite de podoaba statuiilor. Dispăruse statuia lui *Vasile Conta* din apropierea Primăriei, a fost aruncat în aer frumosul grup statuar, simbolul Unirii tuturor românilor, opera sculptoriței *Olga Sturza*, din apropierea Fundației „Ferdinand”. Până când și celebra statuie a lui Cuza din Piața Unirii era văduvită de chipul lui Kogălniceanu și a altor colaboratori la marele act al Unirii, rămânându-le numai semnele locului, ca un „memento” pentru cei care vor veni. Toate aceste nelegiuiri au fost „*făcute la îndemnul și sub supravegherea noilor edili ai Iașului*”. Spiritul slugarnic și de căpătuială s-a manifestat din plin. Ce nu făceau „necesarii” vremurilor de atunci ca să se pună bine cu eliberatorii popoarelor de sub jugul fascist și exploatarea capitalistă?!!

Am stat în Iași până în ziua de 12 aprilie, când mi-am luat rămas bun și am plecat din nou pe front, cu sufletul oarecum ușurat că m-am întâlnit cu ai mei și îi știu sănătoși. Am plecat de data asta însoțit de Culai (N. Negoescu) vărul Mărioarei, care se ducea și el la unitatea sa la Ploiești. Ca și la venire, drumul întoarcerii a fost tot așa de dificil din cauza transporturilor nesfârșite sovietice, cu jafuri din Ungaria și răsăritul Austriei și de la noi. La București am așteptat două zile până am putut pleca cu un tren militar român spre Transilvania. Cu acest tren am călătorit comod până la Oradea, unde iarăși mai aștept trei zile până să se formeze un tren militar cu direcția Ceho-Slovacia. Cât am stat la Oradea, am constatat același dezmăț maghiar, aceeași ură șovină izvorâtă dintr-un suflet barbar care nu poate concepe noua situație în care se află, rod al unei educații strâmte, egoist-șovină până la crimă. Ungurii de pe aici nu-și dau încă seama că vremea asupririi naționale a trecut și că omenirea a intrat definitiv și pentru totdeauna într-o nouă epocă istorică, că vremea lui Apponyi a apus pentru totdeauna.

3

În ziua de 18 aprilie, data plecării din Oradea, m-am întâlnit cu subofițerul Surugiu din Regimentul nostru de la care am aflat trista veste că bunul și multprețuitul colonel Țircă Ion, comandantul Regimentului a murit pe front în timpul unui contraatac inamic la poalele munților Tatra-Mică în localitatea *Motešice*.

Seara a sosit pe neașteptate un tren militar al Diviziei noastre plin cu trupe și subzistențe pentru întărirea unităților luptătoare din Cehoslovacia. M-am urcat în acest tren bucuros că mă aflu printre camarazi aparținând aceleiași mari unități (Divizia 21 Infanterie).

Am trecut Tisa pe la *Szolnok* și apoi distanța Oradea-Budapesta am parcurs-o în trei zile, întârzierile datorându-se tot transporturilor marilor noștri aliați. În Budapesta am stat încă trei zile, timp în care ar fi trebuit să vizitez orașul de pe Dunăre al îngâmfaților grofi maghiari. Dar nu l-am vizitat decât foarte puțin, deoarece trenul ar fi putut pleca din oră în oră, și a mă depărta prea mult riscam să rămân de căruță, lucru de nedorit în situația în care mă aflam.

În gara unde poposisem noi era o lume pestriță. De la unguri și unguroaice cu cizme și soldați sovietici cheflui, umblând după „zabrăleală” cu porthartul bălăbănind la sold, până la ostași români în trecere spre front. Deși mă aflam, oarecum, într-un detașament militar, deci supus rigorilor respective și la adăpost de anumite neplăceri, totuși doream din tot sufletul să ajung mai repede la ai mei și soarta mi-a fost favorabilă. În gară, în fața gării, au sosit două autocisterne ale Corpului nostru de armată care mergeau spre *Banská Bystrica* prin *Zvolen*, încărcate cu carburanți. Comandantul celor două autocisterne, un subofițer vârstnic, a acceptat să mă ducă împreună cu alți doi ostași până la *Banská Bystrica*. Am mulțumit camarazilor din trenul diviziei și-am pornit la drum. Trecem prin orașul vacs, unde am rămas câteva ore și a doua zi dimineată pornim la drum. Ajungem la *Banská Bystrica* seara. Aici norocul s-a ținut de mine. La postul de îndrumare și control, ofițerul de serviciu mă îndrumază spre *Peščen* – renumită stațiune balneo-climaterică, unde, spunea el, se află divizia noastră. Pornesc din nou spre *Peščen* într-un camion încărcat cu muniții. Am ajuns pe la miezul nopții și ne-am aciuat și noi (eu și cei 2 soldați) într-o sală de clasă a unei școli supraaglomerată de ostași în trecere ca și noi. Am dormit pe dușumeaua goală buștean, până a doua zi, când mă prezint la Centrul de Îndrumare și Control de aici. Ofițerul de serviciu mă îndrumă spre zona *Trenčín*, o informație vagă. Am pornit pe jos spre noua destinație în speranța că vom găsi vreun vehicul militar. Și nu am mers mult că norocul ne-a ajuns din urmă, un camion gol mergea chiar la *Trenčín*. Ne-am suit și iată-ne pe înserate la *Trenčín*. Aici dăm, pot să spun, de norocul cel mare: o mașină a Diviziei 21 Infanterie venită cu impedimente se înapoia la *Stará Grozaničová*, eșalonul înaintat al Diviziei, deci spre obiectivul meu.

În sfârșit, după atâta rătăcire și umblet prin trei țări, iată-mă la Regiment, comandat acum de un colonel nou-venit pe nume de Petre Gheorghiu, un om posac, ursuz și nesociabil, atitudine probabil impusă de propria sa voință din cauza mediului și a împrejurărilor în care activa. Noul comandant nu a mai ținut socoteală de fosta mea funcție de ajutor de comandant Regiment și mă numește comandantul Batalionului I care era în plină ofensivă. Până la urmă a contramandat ordinul și fiindcă mă descurcam puțin în limba germană, m-a oprit pe lângă el ca ofițer informator și, firește, în continuare, ca ofițer cu gazele.

În vremea asta, forțele aliate, ca o avalanșă uriașă, se rostogoleau peste Germania hitleristă. Hitler se sinucide, urmează ultimele zvâcniri ale caracatiței germane și apoi veni mult doritul și așteptatul armistițiu. Până atunci, de la întâlnirea cu Regimentul și până la ultimul act al tragediei am trecut localitățile: *Vizovice* – *Luhačovice* – *Napajedla* (pe Morava) – *Kroměříž* – *Skalka* – *Určice* – *Glinkova* și de aici ne îndreptăm spre *Žďerec*, unde ne oprim și unde este de fapt capătul terminus al înaintării noastre în Cehoslovacia. Aici, într-o poiană a unei păduri de brazi, unde eram bivuați, am primit în mod oficial vestea că Germania a capitulat fără condiții. Colonelul Gheorghiu a citit în fața trupei comunicatul privitor la capitulare: „În ziua de 8 mai 1945, la orele 23,01 (ora Europei Centrale) s-a semnat armistițiul. Din partea aliaților apuseni au luat parte: mareșalul de aviație sir

Arthur Tedder, conducătorul forțelor strategice aeriene ale Americii, generalul Carl Spaatz, din partea U.R.S.S. mareșalul Gheorghe Jucov, din partea Franței generalul Jean de Lattre de Tassigny, iar din partea Germaniei învinse mareșalul Wilhelm Keitel”.

4

În pădurea de la *Ždirec* am stat până în dimineața zilei de 9 iunie, când ne-am pus în marș spre patrie. Am avut de străbătut un drum lung și foarte obositor, fiindcă mergeam pe jos și nu pe șoselele cele bune care ne erau interzise de marii noștri aliați; mergeam mai ales pe drumurile laterale, întortocheate și, prin unele locuri, aproape nepracticabile.

În acest timp a sosit la Divizie și la toate Regimentele componente, „aparatură educativă”, tip sovietic, format din ofițeri și subofițeri recrutați de ruși dintre prizonierii căzuți pe câmpiile Ucrainei, reconstruiți apoi, cu forța, în așa-zisa divizie „*Tudor Vladimirescu*”. Aparatură Educativă avea o instruire specială care urmărea dezbinarea forțelor naționale prin prezentarea războiului antisovietic ca un act criminal, pornit din setea de sânge a fascismului românesc, în fruntea căruia s-au găsit Antonescu și Regele Mihai. În fiecare seară, când poposeam în bivuac, ostașii erau adunați de către ofițerii politrucii și li se debita fel de fel de ineptii, printre care mai ales li se spunea că armata română fascistă a jefuit Basarabia – provincie neaoș rusească, a ucis bărbați, femei și copii numai din setea de sânge a fasciștilor, în vreme ce marele Stalin, în nemărginita sa bunătate ne-a ajutat și a izgonit pe fasciștii români, ne-a eliberat țara de sub jugul german și acum ne ajută cu porumb și grâu pentru populația înfometată. Seară de seară acești oameni educați într-o ideologie limitată, dirijată și controlată de sovietici, picurau în sufletul ostașilor neavertizați minciuna și ura.

Urmăriți îndeaproape de politrucii români trecem prin *Kronenberg* în *Zwolle* și *Kaly* și ajungem la renumitul oraș *Brno*, despre care auzisem încă de pe băncile școlii ca de un oraș mare, industrial. Aici locuitorii orașului ne-au făcut o primire entuziastă, socotindu-ne ca adevărații lor „*dezrobitori*”. De la *Brno* mergem pe șosea până ajungem la *Slavkov u Brna*, celebrul *Austerlitz*, locul unde Napoleon I a înfrânt, la 2 decembrie 1805, coaliția ruso-austriacă. De altfel, celebra bătălie nu s-a dat aici, ci la S-V, pe platoul *Pratzen* și în mlaștinile de la *Telnitz*. La *Austerlitz* s-a întâlnit Napoleon cu împăratul Francisc I al Austriei cu care a discutat două ore despre urmările bătăliei, zise de la *Austerlitz*.

De la *Austerlitz*, tot pe căi lăturalnice, în marșuri neîntrerupte ajungem în orașul *Hodonín*, cu multe răni de război. Este așezat pe frumoasa și pitoreasca vale a Moraviei, dincolo de care, spre sud se întinde Slovacia, fostă câțiva ani republică, zisă independentă, a monseniorului *Iosif Tisso*, creația lui Hitler.

De aici drumul nostru apucă spre sud și trecem prin *Naháč*, apoi *Trnava* (vechi oraș cu vestigii istorice), trecem râul *Váh* și ne oprim lângă *Nitra*, în bivuac. De la *Nitra*

apucăm oarecum spre N-E și trecem prin Kozárovce, pe râul *Hron*, și după un drum de mai bine de trei săptămâni, ajungem în ziua de 28 iunie în orașul de graniță maghiar *Balassagyarmat*.

Dacă până aici am mers nestingheriți decât de „*marii noștri aliați*”, care ne alungau oarecum pe drumuri lăturalnice, iar pe oriunde mergeam eram întâmpinați de inimi sincere prietene, de acum înainte se va adăuga necazurilor noastre o atitudine dușmănoasă, ajungând până la crimă, a urmașilor lui Arpad. De altfel, cum am intrat în Ungaria, am fost avertizați de sentimentele ostile ale ungurilor. La fiecare popas de noapte bivacuul nostru era păzit prin santinele duble, mobile, exact ca într-o țară inamică în plin război. Sentimentele de ostilitate și le-au manifestat din plin chiar din prima zi a intrării noastre în Ungaria, la *Balassagyarmat*. În seara zilei de 29 iunie ofițerii Regimentului au hotărât să sărbătorească ziua onomastică a colonelului Petre Gheorghiu într-un mod festiv, cu o masă mai copioasă și muzică. Popota era instalată într-o clădire deteriorată, dar acceptabilă din marginea orașului. Când petrecerea era în toi, ne-am pomenit cu o ploaie de pietre aruncate pe geam asupra mesenilor, aruncate din dosul unui gard viu. Intervenția promptă a santinei a pus capăt agresiunii, dar faptul s-a consumat și ne-a dat de gândit. Ordinele pe care le aveam ne interziceau total utilizarea, din partea noastră, a forței contra provocatorilor, așa că sub o formă mascată a unei discipline militare, impusă desigur de „*marii noștri aliați*” eram la cheremul șovinilor maghiari. Numai că ostașul de rând nu mai ținea el socoteală de astfel de ordine și în anumite situații știa să-și facă dreptate.

Ostilitatea maghiară s-a manifestat pe tot drumul străbătut prin Ungaria. Numai orașul *Gyula*, oraș aproape de granița românească, ne-a făcut o primire entuziastă, manifestată prin urale și aclamații spontane, prin întâmpinarea ostașilor însetați de arșița zilei cu mult dorită și binefăcătoarea apă rece oferită cu decență și grație de tinerele fete și neveste. Toți și toate ne-au întâmpinat cu mult frumoasa și armonioasa limbă română. Într-o pauză dată ostașilor, după ce am ieșit din oraș, am fost pur și simplu înconjurați de tineri și bătrâni veniți parcă să ne vadă și să ne pipăie dacă suntem noi, românii și nu alții. Am aflat atunci, în scurtul popas de la *Gyula*, că orașul este aproape românesc, dar rămas dincolo în urma ajustării frontierei din anul 1919. Mă gândesc acum, când pun pe hârtie aceste întâmplări: Ce a făcut noul regim politic din Ungaria cu românii rămași în afara granițelor românești? Oare ai noștri au pretins principiul reciprocității? Tare mă tem că nu, și ar fi păcat și o pată veșnică pe conștiința factorilor noștri de conducere.

După trecerea prin orașul *Gyula*, seara, poposim pentru ultima dată în țară străină. Dar ce stranii ni se par măsurile de securitate pe care le luăm în timpul nopții. În jurul bivacuului instalăm posturi duble de santinelă și posturi cu misiunea de a împiedica vreun atac unguresc asupra ostașilor noștri, lucru care s-a petrecut cu alte unități, sub privirile îngăduitoare ale „*marilor noștri aliați de la răsărit*”!

A doua zi... pornim la drum și trecem granița româno-maghiară. M-am bucurat sincer când m-am văzut, în sfârșit, după atâta drum prin țări străine, în țara mea. Dar bucuria revederii patriei a fost umbrită de atmosfera apăsătoare care se instalase aici. Chiar

Înainte de a intra în orașelul *Salonta* am fost avertizați ca să păstrăm aceeași disciplină militară și sânge rece ca și până acum căci și în Transilvania, pe unde vom trece, s-ar putea să fim provocați de elemente dușmănoase, ca să se strice bunele relații între două popoare pe cale a se înfiripa. *Salonta* ni s-a părut un târg pustiu. Am străbătut orașelul de la S la N fără să ne întâlnim cu acea aglomerație a autohtonilor ieșită pe stradă măcar din curiozitate, cum se întâmplă de obicei când trece o armată, ca să ne vadă, nu mai spun ca să ne ovaționeze. Doar ici și acolo câte un cap timid de bătrân se ițea din dosul porții, timorat parcă de o forță nevăzută care plana pe deasupra lui. Dacă la această atmosferă mai adăugăm și valurile de praf aruncate în ochii ostașilor obosiți de un vânt aproape fierbinte și un cer cenușiu din cauza norilor de praf, icoana unei secete teribile care se instalase în țară, ne dăm seama de starea morală a „eroilor învingători ai hitlerismului” când au pătruns în propria lor țară.

Dar adevărata față a situației din țară am simțit-o la Oradea. Se vede treaba că autoritățile locale, civile și militare, ajutate probabil de elemente de la centru, au organizat o primire triumfală a eroilor luptători pe „*frontul antifascismului*”. Mii de oameni de toate vârstele și sexele, cu stegulețe în mână, unii cu placarde, erau înșiruiți de o parte și de alta a trotuarelor. Printre placarde se distinge chipul „*generalisimului*” în uniformă și lozinci uriașe pe pânză roșie, prin care se glorifică U.R.S.S., genialul conducător și „*invincibila armată sovietică, eliberatoarea popoarelor de sub jugul fascist*”.

Trecerea ostașilor prin fața tribunelor a dezlănțuit un uriaș potop de lozinci care se revărsau de pretutindeni ca valurile unei ape tulburi și care au avut darul să tulbure sufletele unor oameni și să se arate adevărata față a considerației din partea celor din țară: „*Trăiască genialul conducător al clasei muncitoare, Tov. I.V. Stalin!*”, „*Trăiască invincibila armată sovietică!*”, „*Trăiască Măreața U.R.S. Sovietice!*”, „*Trăiască invincibila armată sovietică, eliberatoarea României de sub jugul fascist!*”, „*Trăiască P.C. al U.R.S.S....!*” și câte altele. Nimic despre România, despre armata română, despre poporul român. În ce țară am intrat noi? Se întrebau oamenii.

De altfel, aceeași situație am întâlnit-o și la Cluj. Dar până am ajuns aici am pătit multe și multe am mai văzut, lucruri de necrezut în propria noastră țară. Cu două zile înainte de a intra în Cluj, s-a răspândit vestea printre ostași că o Divizie care a intrat în oraș, ca să defileze, dragă-doamne, a fost atacată cu focuri de armă de unguri... că sunt morți și răniți. Zvonurile zburau în voie și nimeni nu se silea să le combată, dar nici să le aprobe. Peste orice întâmplare se așternea vălul tăcerii. Numai că în noaptea dinaintea intrării noastre în Cluj, toată lumea a fost consemnată în bivuac și noaptea patrulele au circulat jur-împrejur ca în inima Ungariei. Ceea ce nu vor să ne spună cei mari, ne spun în schimb măsurile luate de ei.

Bivuacăm la *Dumbrava*, nu departe de Cluj, unde stăm două zile. După odihna impusă de împrejurări, pornim mai departe. La Cluj ni se face o primire analoagă cu cea de la Oradea, numai că aici a răbufnit ca o furtună sufletul lui Horia și Iancu. Pe lângă lozincile regizate savant prin care se glorificau genialul conducător al omenirii muncitoare,

măreța Uniune și invincibila armată a izbucnit și glasul conștiinței naționale. Mii de buchete de flori au fost aruncate în calea ostașilor, însoțite de urale sincere: „Trăiască armata română!”, „Trăiască România!” care au avut darul să încălzească inimile noastre. Atunci am văzut că ostașii noștri parcă au devenit alții: din posaci au devenit vorbăreți, din apatici – plini de voieșie.

La Apahida, în timpul repaosului a urmat un ordin pe cât de neașteptat, pe atât de îmbucurător: „*Regimentul 11 D se va deplasa cu trenul de la Apahida la gara Botoșani*”. În sfârșit, după mii de kilometru făcuți prin trei țări, pe ploaie, arșiță și vânt, acum când suntem la capătul eforturilor noastre, ni se pun la dispoziție două trenuri militare pe ruta Apahida - Tg. Mureș – Reghin – Gheorghieni - Tg. Ocna – Bâlca – Adjud – Tecuci – Bârlad – Iași – Dorohoi - Botoșani. Se formează trei eșaloane, primul sub comanda căpitanului activ Grama Alex, al doilea sub comanda subsemnatului și al treilea pe jos, sub comanda locotenentului Cireș Vasile. Cu eșalonul întâi au plecat comanda Regimentului și toate serviciile afară de serviciul aprovizionării, care se va deplasa cu eșalonul al doilea.

Mare bucurie pe noi că măcar în al nouălea ceas, cei mari s-au gândit la noi! Numai că entuziasmul nostru s-a potolit repede.

Am plecat cu eșalonul meu în seara zilei de 12 august și ne închipuiam că în cel mult 24 de ore vom fi în garnizoana de dislocație. Pe ruta noastră, deși mi se părea că nu vom fi stingheriți de transporturile marilor noștri aliați, am întâmpinat greutăți enorme. Aproape în fiecare gară trebuia să așteptăm câte 5 – 10 ore din cauza trenurilor sovietice încărcate cu prăzi de război jefuite din Austria, Ungaria și România (fabrici, uzine, vite, porci, armament de tot felul). În gara Bâlca de pe linia Tg. Ocna – Adjud am așteptat exact 8 zile. Aproape din două în două ore treceau trenuri încărcate spre măreța Uniune, sau goale, spre locurile de jaf, așa că nu este de mirare că am ajuns la Botoșani exact după 19 zile, adică pe ziua de 31 august, zi crucială în viața mea, fiindcă în această zi am pus capăt definitiv suferințelor mele.

Am ajuns în gară în zorii zilei. Se anunța o zi caldă și cu cer senin. În gară eram așteptați de Batalionul I și de toți ofițerii Regimentului sosiți înaintea noastră, pentru ca împreună să desfășurăm drapelul, gloriosul drapel al Regimentului, cu vechi tradiții războinice.

La orele 10 ne încolonăm cu toții cu direcția „*Noua cazarmă*”. Când gornistul a sunat semnul „*Atenție!*”, am comandat pentru ultima dată pe supraviețuitorii eșalonului meu, scăpați din cel mai crâncen război cunoscut în istorie...

Dar câți mai suntem din cei plecați la 22 iunie 1941?

Muzica cântă marșul victoriei în timp ce gloriosul drapel care se desfășurase și la Oituz, cu 28 de ani în urmă, flutură în vânt.

Lumea ne ovaționează sincer, iar mai multe lacrimi decât bucurie, căci lumea vede în armata țării nădejdea unui neam care nu are alt sprijin al existenței sale decât pe Dumnezeu și virtutea fiilor săi.

**ELLA NEGRUZZI (1876-1948).
PRIMA FEMEIE AVOCAT PLEDANT DIN ROMÂNIA**

Iulian PRUTEANU-ISĂCESCU

Fiică a lui Leon C. Negruzzi (1840-1890) și nepoată a scriitorului Constantin Negruzzi (1808-1868), Ella Negruzzi s-a născut la 11 septembrie 1876, la moșia familiei de la Hermeziu. A urmat cursurile Școlii Secundare de Fete „Oltea Doamna” (actualul Colegiu Național „Mihai Eminescu” din Iași) și cursurile Facultății de Drept a Universității ieșene, pe care le-a absolvit în 1913. Ella Negruzzi a fost prima femeie din România admisă în Barou și care a primit dreptul de a pleda, după un șir lung de procese cu Baroul Iași care i-a refuzat intrarea pe motiv că, fiind femeie, nu avea drept de vot, iar ca avocat ar fi trebuit să aibă acest drept. „Curtea de Casație, secția I a, respins recursul doamnei Ella Negruzzi contra deciziei Curții de Apel de la Iași care anulasе înscrierea sa în baroul local. Vasăzică bărbații sunt politicoși și galanți cu damele numai în tramvai, unde le cedează locurile lor pe bancă cu plăcere (și încă ș-atunci când ele sunt tinere și nostime!) sau prin saloane, unde nici un reprezentant al sexului mustăcios n-ar comite crima de-a ieși pe ușă înaintea unei cuconițe («ah, pardon... après vous madame!»); dar când e vorba să recunoaștem meritele unei femei, dreptul ei elementar de-a-și întrebuinta și valorifica în lupta vieții talentul, cultura, munca, spre a se putea hrăni și a fi în același timp folositoare societății, atunci noi bărbații îi opunem un *non possumus* absolut. Și, mă rog, pentru ce?”¹. În cele din urmă a câștigat dreptul de a pleda la bară alături de bărbați și a fost membră a Baroului Covurlui-Galați și, ulterior, Ilfov, continuând să se lupte cu mentalitățile și prejudecățile vremii. În timpul Primului Război Mondial a activat ca soră medicală, în spitalele din Iași, cât și pe linia frontului, fiind și membră în Comitetul de acțiune al Secției „Ocotirea orfanilor de război”, alături de alte personalități ale vremii², precum și în conducerea Filialei Iași a Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române, ca delegată a Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice³.

A devenit o militantă pentru drepturile și emanciparea femeilor române. Împreună cu Maria Baiculescu și Elena Meissner a fondat Asociația „Emanciparea femeii”, a cărei președintă a fost⁴. S-a implicat activ pentru ajutorarea femeilor de la țară și a inițiat, în

¹ Tarascon, *Cazul d-nei Ella Negruzzi*, în „Furnica”, anul X, nr. 24, București, 13 februarie 1914, p. 8.

² Ion Agrigoroaiei, *De la mutarea Capitalei la Iași, la epopeea de la Mărășești*, în idem (coordonator), *Orașul Iași. „Capitala rezistenței până la capăt” (1916-1917)*, Iași, 2016, p. 145.

³ Alin Ciupală, *Bătălia lor. Femeile din România în Primul Război Mondial*, Iași, 2017, p. 97.

⁴ Ionel Maftei, *op. cit.*, vol. I, Iași, 1972, p. 419.

acest sens, cercuri și cămine culturale. La Hermeziu, satul său natal, de care era foarte legată, a fondat un asemenea cămin⁵. A înființat în anul 1936 Asociația „Frontul feminin”, cu scopul de a apăra drepturile economice, politice și sociale ale femeilor: „Cine nu cunoaște acest nume? Îndrăzneala de a pătrunde în avocatură, într-o vreme când femeia era încercuită de granițe trasate de prejudecăți stârnea comentarii răutăcioase pe toate buzele. Lupta care a dus la izbândă a fost dârză. Un suflet mare se afirma, croind o largă parte pentru cele care vor urma”⁶.

Ella Negruzzi a fost o deschizătoare de drumuri și pentru implicarea femeilor în politică. Dreptul la vot și dreptul de a candida pentru femei au fost idealurile sale. În 1917 a semnat *Petiția femeilor române către Senatul României*, prin care se cerea acordarea de drepturi politice și civile femeilor⁷. În 1929 s-a înscris în Partidului Național-Țărănesc, iar în alegerile locale din primăvara anului 1930 a candidat și a fost aleasă consilieră locală în București. A scris articole feministe în diverse publicații juridice, a susținut conferințe în multe orașe ale țării, la radio, a dat interviuri și a avut o bogată activitate militantă⁸. Întrebată „Pentru ce femeia cere dreptul de vot?”, prima femeie avocat pledant din România a răspuns: „Pentru că femeile muncesc, pentru că plătesc impozite, pentru că este nedrept ca într-o țară democratică, unde toți cetățenii iau parte la alegerea guvernului, femeile să nu exercite acest drept”⁹.

La mijlocul anilor 1930, Ella Negruzzi a apărut-o pe Ana Pauker într-un proces politic¹⁰. Când cursul istoriei s-a schimbat și Ana Pauker a vrut să o ajute pe fosta sa avocată, în anii de prigonire a vechilor familii ale țării, Ella Negruzzi a refuzat cu demnitate¹¹. S-a stins din viață la 18 decembrie 1948, în București¹², și a fost înmormântată în cavoul familiei din Cimitirul Bellu.

Ella Negruzzi a fost căsătorită cu George Beldiman (1879-1917)¹³, fiul lui George Beldiman și al Luciei M. Kogălniceanu, cea mai mică fiică a lui Mihail Kogălniceanu¹⁴, de care a divorțat, nelăsând urmași.

⁵ *Ibidem*, p. 420.

⁶ W. Șerban, *Jubileul de 10 ani al femeii-avocat*, în „Ilustrațiunea română”, anul V, nr. 9, București, 22 februarie 1933, p. 6.

⁷ Ștefania Mihăilescu, *Din istoria feminismului românesc. Antologie de texte (1838-1929)*, Iași, 2002, p. 186-188.

⁸ Anca Chilom, *Ella Negruzzi, prima femeie avocat din Estul Europei*, în „Legal Magazin”, București, aprilie 2014, p. 15.

⁹ George Marcu, Rodica Ilinca, *Enciclopedia personalităților feminine din România*. Cuvânt-înainte: Acad. Marius Sala, București, 2012, p. 218.

¹⁰ *Vezi Procesele antifasciștilor. Declarațiile d-nei Ella Negruzzi*, în „Adevărul”, anul 50, nr. 16.035, București, 3 mai 1936, p. 7.

¹¹ Cf. Arina Avram, *Femei celebre din România. Mică enciclopedie*, vol. II, București, 2014.

¹² Cf. *Certificat de deces – Ella Negruzzi* (Arhiva Muzeului Național al Literaturii Române Iași, nr. inv.: 303.12.00114).

¹³ *Familiile boierești din Moldova și Țara Românească. Enciclopedie istorică, genealogică și biografică*, vol. I, Abaza-Bogdan, coordonator și autor Mihai Dim. Sturdza, București, 2004, p. 405.

¹⁴ Laura Guțanu, *Lucia Kogălniceanu*, în „Biblos”, nr. 11-12, Iași, 2001, p. 8.

A scris și scurte pagini de proză. *Bradul tatălui meu* este o dovadă a talentului ei: „Într-un loc, nu departe de Prut în vesela Moldova, era un colț de grădină atât de frumos pentru mine. În colțul acela crescuse un pom, un brad mândru și înalt, cum se văd numai în pădurile seculare. De pomul acesta sta strâns legată viața unui om; și să nu credeți că-i poveste.

Bunicul meu, la nașterea fiecăruia din băieții lui sădea câte un pom să crească împreună cu copiii lui. Și toți pomii au prins; și toți copiii au trăit. Când s-a născut cel din urmă din băieți, a sădit un brad; cel mai mic să fie mai voinic!

Bradul și copilul se înălțau deopotrivă. Acesta era pomul tatălui meu. Și el mi-l arată zicându-mi: «Vezi, copila mea? Acesta e bradul meu; cât va trăi el, atât voi trăi și eu.». Iar eu urmăream adesea pomul cu ochii sau mergeam spre el de-i netezeam coaja; mi se părea că avea ceva sfânt în el, ceva profetic. Și era bradul înalt și mândru...

Dar într-o vară o creangă mică, una singură s-a uscat. M-am uitat la tatăl meu. Însă el era același; dar, poate fruntea lui cea largă se mai lărgise pe la tâmpile.

Încet, încet în fiecare vară bradului i se uscau crăcile. Câte una, câte una atârnav triste, despoiate spre pământ. Dar tata? Vai, și el slăbea din zi în zi mai rău. La pomul lui nu se mai uita. Ochii lui mari, strălucitori păreau din altă lume. Boala lui se trăgăna, tușea mereu. Din pieptu-i obosit suflarea lui se auzea ca un sunet jalnic și prelung. De te apropiai de brad, același sunet ieșea din trunchiul lui aproape gol. Când tatăl meu a încetat de-a suferi, l-am dus la groapa îngustă, la picioarele bunicului meu. Iar în colțul din grădină... zăcea bradul întins la pământ ca lovit de trăsnet”¹⁵.

¹⁵ Ella Negruzzi, *Bradul tatălui meu*, în „Dacia literară”. Serie nouă, anul VII, nr. 1(20), Iași, 1996, p. 53.

Ella Negruzzi (Arhiva Muzeului Național al Literaturii Române Iași)

a. Un prozator al tranziției

În genere, prozatorii moldoveni n-au depășit condiția poezilor, excepție făcând cei din generația lui Ion Druță, cunoscutul povestitor fiind și figura memorabilă de până la generația lui Grigore Vieru. De altfel, este grăitor că, de regulă, „capii de generație” s-au desprins dintre poeți. Proza cerea mai mult „curaj”, aproape imposibil de trecut prin cenzura sovietică. În acest context, epocă au făcut romanele lui Ion Druță (*Biserica albă*, *Povara bunătății noastre*, *Clopotnița*), *Povestea cu cocoșul roșu* (1966) de Vasile Vasilache, *Singur în fața dragostei* (1966) de Aureliu Busuioc, *Zbor frânt* (1966) de Vladimir Beșleagă¹, apoi alte câteva, între care *Vămile* de Serafim Saka.

Printre puținii prozatori șaptezeciști, menționabili, se află Nicolae Rusu, un povestitor care n-a căzut în capcana sentimentalismului moldovenesc, în orice caz, s-a lecuit la timp de acesta, scriind o proză a faptului mărunț, al „micului realism”, cum îl caracterizează Mihai Cimpoi în *O istorie...* Mai semnificative mi se par rezultatele artistice din perioada de „tranziție” ale lui Nicolae Rusu și asupra lor mă voi opri. El a rămas fidel formulei care l-a consacrat, dovedind că modernitatea nu implică neapărat experimente de scriitură, la modul mimetic, cum s-au iluzionat unii poeți.

Nicolae Rusu² este tot fiu de țăran, ca majoritatea covârșitoare a scriitorilor basarabeni. S-a născut la 26 februarie 1948, în satul Risipeni, județul Bălți, sectorul Fălești. Harul de povestitor este bine strunit de raționalitatea economistului de formație (actualmente, este director al Fondului Literar al Uniunii Scriitorilor din Moldova). În 1998, a publicat romanul *Șobolaniada*, o satiră inteligentă, care vizează discordia și promiscuitățile care au intervenit în sânul scriitorilor, după valul renașterii naționale. Titlul trimite la *Țiganiada* lui Ion Budai-Deleanu. Este ceea ce s-ar putea numi un roman cu cheie, pricină din care cartea a putut supăra pe unii care s-au putut recunoaște aici. E adevărat, deciptarea planului secund este surprinzător de lesnicioasă, amenințând ca referința la o realitate istorică de strictă actualitate să sufocă construcția ficțională. Și totuși Nicolae Rusu a calculat corect, deoarece romanul rezistă tocmai ca ficțiune artistică, ceea ce-l salvează de primejdia căderii în jurnalism...

¹ Originalitatea lui Vladimir Beșleagă în romanul *Zbor frânt* vine și din ideea de a transfera *drama sfâșierii* în sufletul unui copil – Isai, pus în situația, spre exemplu, de a trece Nistrul, în timpul celui de al doilea război mondial, de la o armată la alta.

² Volume publicate: *Pânzele babei*, 1978, prefată la debut de Vladimir Beșleagă, *Havuzul*, 1982, *Lia* (roman), 1983, *Pălărie pentru bunel*, în limba rusă, Editura „Molodaia gvardia”, Moscova, 1986, *Meri sălbatici* (povestiri pentru copii), 1987, *Totul se repetă* (roman), 1988, *Unde crește ploaia?* (povestiri pentru copii), 1990, *Avem de trăit și mâine*, 1992, *Fără antract* (povestiri pentru copii), 1996, *Ploaia de aur*, 1997, *Șobolaniada* (roman), 1998, *Să fim privighetori* (povestiri pentru copii), 2000, *Treacă alții puntea*, 2000, *Marginea lumii*, 2001, *Orație de ursitoare*, 2004, *Și ne izbăvește de cel viclean*, teatru, 2005, *Hai la mere!*, 2005, *Naufragiul*, roman, 2005, *Al șaptelea simț*, roman, 2013, *Pușlamielul*, roman, 2017, *Ieșirea din clișeu*, eseuri, 2012.

El este un prozator extrem de viu, cu un stil alert și captivant tocmai fiindcă nu e prizonierul unui sentimentalism al locurilor, nici al unor artificii tehnice care se substituie vechii calofilii sub masca procedeelelor postmoderniste. Personajele se mișcă natural, fiind opera propriilor slăbiciuni omenești, dar și a unui fundal istoric de o viclenie îndelung exersată. De la această limită ne putem îngădui să surprindem «scoaterea din ascundere» a adevărilor mutilatoare de adevăr, adevărul unui popor care nu reușește să-și regăsească propria ființă rămasă la discreția fostului centru imperial. Este drama centrală nu numai a breslei scriitoricești, dar și a Basarabiei însăși. În definitiv, *Șobolaniada* reface în limbajul prozei poemul lui Andrei Țurcanu *Ieșirea se amână*. El demonstrează că limbajul prozei poate fi la fel de penetrant ca și simbolismul poetic. Încurajat de succesul romanului, se pare că autorul are gata pentru tipar și un al doilea volum. Dar prozatorul se află în elementul său și în proza de dragoste pentru adolescenți (*Ploaia de aur*) și, probabil, cel mai natural în povestirile de inspirație rurală.

Optzecistul bucureștean Ioan Lăcustă, într-o cronică la un volum de povestiri de Nicolae Rusu, a sesizat bine că prozatorul de la Chișinău face parte din familia de scriitori care au revigorat proza satului, de felul lui V. Șușkin, V. Rasputin sau, din România, Nicolae Velea și, adaug eu, mai puțin cunoscutul Ion Gh. Pricop³. O literatură de „buimaci”. Aceștia sunt aduși de Nicolae Rusu și-n epoca de „tranziție” la „economia de piață”, ca în ultimele volume de povestiri (*Treacă alții puntea, Marginea lumii*). Sobrietatea stilului, pe care o remarcam și-n romanul *Șobolaniada*, se întrește cu o irezistibilă plăcere de a povesti. Naratorii, simulând cu dibăcie obiectivitatea, au capacitatea de a se transpune firesc în pielea personajelor. Povestirea se naște pe nesimțite, din fapte aparent banale, mizând uneori pe anecdotic, dar ținând mai totdeauna situații umane fie arhetipale, fie simptomatice pentru vremurile imediate. Imensa presiune a modelelor moldovenești nu-l împinge la epigonism. Eroii își trăiesc cu putere sentimentele, fără ca narațiunea să se disperseze în sentimentalism. Deși formula narativă pare tradițională, materia degajă „modernitate”, căci destinele se confruntă cu epoca noastră, iar nu cu una revolută. Există o dimensiune axiologică a sufletului românesc, pe care a pus accentul și Ion Druță. Eroii lui Ion Druță aveau a se confrunța cu forțe uriașe, fără putința de apărare; ai lui Nicolae Rusu se ciocnesc de rațiunea etică, în condiții de pseudo-libertate istorică. *Puntea* e simbolul central venind din străvechea mentalitate populară concentrată în proverbul *Fă-te frate cu dracul până treci puntea*. Firește, e „puntea tranziției” de la comunismul falimentar la capitalismul caricatural și „sălbatic”. Dar poate că e mai mult, acea traversare a pustiei având drept călăuză un „moise” impostor, ca în poemul lui Andrei Țurcanu, *Ieșirea se amână*. Interesant că și un publicist de forța lui Constantin Tănase invocă aceeași „probă a punții” relativ la răstăcirile de azi ale Basarabiei. Diferența e că Nicolae Rusu coboară lucrurile din sfera ideilor politice sau din viziunea mitopoetică la nivelul omului mărunț din satele Moldovei. Pilduitoare este proza *Oameni de zăpadă*, în care naratorul, un fost tractorist de colhoz, încearcă să se adapteze tranziției asociindu-se cu Ioniță-Știe-Tot, un „trăsnit” temerar al satului, spre a izbândi într-o afacere comercială. Ca să reușească în fața birocrăției și presiunilor politice de gașcă ale puterii, Ioniță se conduce după regula trecerii punții, convingându-l pe tractoristul-narator să-i accepte regulile: se înscriu în partidul agrarienilor spre a obține autorizație comercială, plătesc taxă de „apărare” unor bande rivale etc. Tragicomedia e devastatoare. În clipa când la un control se constată că vând margarină „Unirea” adusă de la Iași (etichetă simbolică!), bieții „agrarieni” dedați cu Michiduță sunt acuzați de „trădare”, fiindcă prin comerț ar slui

³ Ion Gheorghe Pricop s-a stins din viață pe 14 noiembrie 2018.

politica Frontului Popular și a României, reproșându-li-se că nu comercializează margarină rusească (de două ori mai scumpă). În cele din urmă, tractoristul se lasă păgubaș: „Nu, e hotărât, mă întorc la tractorul meu, în colhoz, încă bine că nu s-a desființat cu totul, mai am doi ani și ies la pensie, cu ce m-am deprins, cu ceea ce rămân, să treacă puntea... cei de teapa lui Ioniță și cei tineri... că ei n-au frică de cornorat... să vedem ce se va alege din ei... și pe urmă, las pe mine...”⁴.

E, s-ar spune, etică de suflet ortodox, incapabilă să se aventureze în riscurile acumulării și rulării de capital. Îmi amintesc de acuzele grave aduse de Ioan Petru Culianu scriitorilor români, care n-au vrut să vadă rolul pozitiv al *parvenitului* în apariția capitalismului modern. Ioan Petru Culianu, în lumina tezelor lui Max Weber privitor la rolul eticii protestante în construirea capitalismului prosper din Occident, îl lua ca prototip pe Nicolae Filimon, cel care l-a făcut odios pe Dinu Păturică în loc să-l propună ca model de reușită⁵. Cred, totuși, că ilustrul discipol al lui Mircea Eliade săvârșea o gravă confuzie în legătură cu pretinsa dâră de lumină din etica lui Dinu Păturică. E vorba de o pseudo-reușită a faimosului personaj, care nu are nimic comun cu veritabila creație de capital. Și asta nu fiindcă Nicolae Filimon îl sancționează, trimițându-l la ocnă, ci fiindcă *educația ciocoiului*, pe care insistă autorul, nu are nimic comun cu asceza (penitența) eticii creștine pe care se fundează veritabilul progres capitalist. Mecanismul deficitar e același și la eroii lui Nicolae Rusu. Acumulările de capital în tranziția basarabeană (nu departe de cea din România) îmbracă forme caricaturale, pe care povestitorul, cu intuiția economistului din el, le surprinde cu mare finețe în meandrele narațiunii. Ilustrativă e proza *Repetiție generală*. Doi „candidați la actorie” își verifică potențele erijându-se în inspecori veterinari, principalul protagonist prezentându-se în fața sătenilor, care iau lucrurile în serios, sub numele... Dinu Păturică! Pun pariu că Nicolae Rusu nu cunoștea studiul lui Ioan Petru Culianu citat mai înainte⁶. În asemenea caz, falsa identitate a „actorului” care, semnificativ, semieșuează, e preluată dintr-un remarcabil simț „economic” și psihologic. Sub pretextul că prin republică bântuie o maladie de porci, foarte primejdioasă, care cere ridicarea jivinelor și ducerea la un laborator din capitală, unde urmează a fi arse și îngropate la 20 de metri sub pământ, inițiatorii unei asemenea fapte ținesc „acumularea de capital” prin înșelăciune, în numele științei medicale, căci porcii astfel însușiți pe gratis vor produce bani, după metoda lui Dinu Păturică: averea altora se transferă în proprietatea sa și a Cherei Duduca. Falșii Dinu Păturică și Andrei Oșlobanu își joacă perfect rolul la casa bătrânului Gligore, de unde încarcă porcul cel mai mare, în vehiculul cu care erau dotați, însă la următoarea dau peste o fostă colegă de clasă a lui „Dinu”, care e uimită să-l descopere în ipostază de inspector veterinar, când ea îl știa student la Institutul de Arte. Deși tânărul impostor parează bine lovitura, ieșind cu obraz curat și cu alt porc „achiziționat” pe caz de boală, o dată ajunși la regizor, experimentul e declarat eșuat, întrucât nu se admitea nici o „fisură” în sistem. Ei bine, fisura aceasta îl duce și pe eroul lui Nicolae Filimon la pierzanie, la ocnă, oglindind inaptitudinea *etică* a acestui surogat de „capitalist” care este ciocoiul.

Fără o temelie solidă nimic nu poate fi clădit, iată învățătura prozelor lui Nicolae Rusu, admirabil mascată în mirajul povestirilor. E greu să te mai smulgi de sub ispita lui Michiduță, gândindu-te că-l poți înșela la capătul celălalt al punții. Există, totuși, un

⁴ Nicolae Rusu, *Treacă alții puntea*, Editura Civitas, Chișinău, 2000, p. 116.

⁵ Ioan Petru Culianu, *Mircea Eliade*, Editura Nemira, București, 1995, p. 171.

⁶ Lucru confirmat de autor, după lectura cronicii mele apărute în *Literatura și arta*, nr. 7(2947), 14 februarie 2002, p. 4.

personaj care știe să-l înșele de Diavol, recurgând la „minciuni”. Este vorba de Moș Dionis din povestirea *La Casa Albă*, care încheie, grăitor, cartea lui Nicolae Rusu.

La autogara din marginea unui orașel, naratorul, Costin, un tânăr reporter, e martor și părtaș la aventura unui grup muzical. Necunoscând locurile, cântăreții se lasă ghidați de Moș Dionis, care le promite să-i ducă la Casa Albă. Aceștia acceptă bucuroși, crezând că e vreun sat întemeiat, unde să poată da un concert. Dar „Casa Albă” e locuința modestă a unui paznic de vie, aflată în câmp. Cu mica lui minciună (izvorâtă din ambiguitatea cuvântului), Moș Dionis pare a fi unul dintre cei care „trec puntea”. Ajunși la Casa Albă, muzicanții ambulanti și reporterul mai au și ghinionul de a li se fi defectat autobuzul, încât sunt nevoiți să înnopteze în gazdă la Moș Alexandru, paznicul. Naratorul descoperă, însă, aici un mic univers mirific izvorât din sufletul mare al bătrânului, întruchipare arhetipală a ființei țaranului român. Și asta grație șotiei lui Dionis. Numele locurilor sunt oglinzi inexplicabile ale „sufletului” acestora. Așa e și cu Casa Albă a lui Moș Alexandru, cel ce așteaptă până în clipa morții să-i vină acasă, măcar în vizită, feciorul care „trecuse puntea” și se căpătuisese, fără putința de *a-și mai aduce aminte de unde a plecat și cum îl cheamă*. E drama pe care o trăiește bătrânul, suferind pentru nenorocirea feciorului prizonier al lui Michiduță. Când reporterul-narator spune că important e ca după ce treci puntea „să te desparți de cornorat”, Moș Alexandru îi dă replica: „– He-he, se amuză bătrânul, bine-ar fi să fie cum vrei mata, dar vezi că după ce treci puntea Michiduță nu te mai lasă... Amin! Da, trebuie s-o treci, numai nu ajutat de Sarsailă. Decât să-i vând sufletul, mai bine rămân în căutarea unui vad... până voi trece, totuși... pe apă, ca Christos, așa însă ca Chiruță să treacă alții...”⁷

E aici întreaga filosofie a omului european văzută prin mintea țaranului, drama faustică întruchipată în capodopera lui Goethe. *A reuși să treci puntea fără Antihrist* e chiar piatra de încercare a omului creștin pe care o conservă geniul mioritic al ciobanului moldovean. Acest simțământ dă unitate organică volumului semnat de Nicolae Rusu, ca și întregii sale opere, întâlnindu-se cu năzuința întoarcerii la izvoare, atât de caracteristică literaturii basarabene. Încât *ieșirea* pe care o viza poezia lui Andrei Țurcanu poate deveni realitate nu peste *o mie de ani*, ci oricând se va găsi un Moise care să treacă puntea nu cu ajutorul lui Antihrist, ci pe calea cea dreaptă, cu Dumnezeu.

(„Literatura și arta”, nr. 7/2002)

b. Povestitorul

Nu-mi mai aduc aminte în ce împrejurări l-am cunoscut pe Nicolae Rusu. Știu însă că m-a impresionat profund povestea vieții sale de după 1989. Probabil, a și fost imboldul prim în cunoașterea cărților sale. Am descoperit un povestitor nativ, nedeformat de lecturi,

⁷ Nicolae Rusu, *op. cit.*, p. 216. „Morala „tregerii punții” este atât de acută în Basarabia, încât am întâlnit-o tratată și la diverși ziariști, o pagină memorabilă oferindu-ne Constantin Tănase: „Când în ’89-’90 ne-am dezmoșit un pic și am pornit și noi la «revoluție națională», ceva-ceva ne-a reușit numai de atâta că ne-am pornit să trecem puntea singuri, fără șmecherii diplomatice, «compromisuri rezonabile» și «abordări programatice». Adică fără dracul. Dar nu ne-a ajuns «combustibilul» istoric, ne-am oprit la jumătate de punte și am început să-i facem din mână dracului să vină spre noi și să trecem împreună puntea. Turmă blândă și credulă, fără vocație politică, neamul nostru și-a ales în fruntea lui câțiva păstori «democrați» care au înțeles farmecul întovărășirii cu dracu și, ca urmare, au dus turma spre abator”. (*Ochiul lui Esop, op. cit.*, p. 214).

cu avantajul de a nu fi de formație filolog, ci economist, adică om al cerebralității reci, cu simțul realului. De aceea, minte și inimă (în sensul eminescian al cuvântului) se îmbină în chip fericit în tot ce scrie Nicolae Rusu, într-o literatură basarabeană tentată adesea de sentimentalism. Firește, nici el nu scapă uneori de mrejele narativismului de ecou sadovenian, însă îl deturneză abil în romane și povestiri care se adresează fie copilăriei (*Meri sălbatici*, 1987, *Unde crește ploaia?*, 1990, *Fără antract*, 1996, *Să fim privighetori*, 2000), fie vârstei romantice a adolescenței (*Lia*, 1983, *Ploaia de aur*, 1997). Cu *Șobolaniada* (1998), roman care a cunoscut și o ediție revăzută și amplu adăugită, Nicolae Rusu a intrat în prim-planul vieții literare, confirmându-și maturizarea deplină și în volumele de proză scurtă care au urmat (*Treacă alții puntea*, 2000, *Marginea lumii*, 2001, *Orație de ursitoare*, 2004), iar în 2007 – *Robul de ieri* (Editura Muzeul Literaturii Române, București). Pe de altă parte, Nicolae Rusu are simțul observației critice, cultivând o publicistică probă și sobră, dar și eseu critic în care face observații pertinente și la obiect. Iată, așadar, imaginea celui care a ajuns, pe neobservate, la vârsta de 60 de ani, și față de care prețuirea noastră se mărește grație omului de mare caracter care este Nicolae Rusu, în vremuri în care oportunismul și cameleonismul de variată speță se află în mediul lor indestructibil. Mă împrietenesc greu cu cineva. Nicolae Rusu e dintre cei care trăiesc prietenia, nu o calculează. Bunătatea și curătenia sufletului țărănesc moldovean, nepervertite de cultură și de parvenitism, sunt calitățile de căpătâi ale scriitorului care devine credibil tocmai prin aceste rădăcini morale care ating ființa. *Treacă alții puntea* făcând pact cu Diavolul – iată un enunț care are acoperire nu doar în operă. Nicolae Rusu are această atitudine, în primul rând, față de neamul din care face parte. Modest, răbdător, tenace, el nu și-a pierdut încrederea că destinul poporului nostru nu poate fi deturnat din calea reînvierii de către noii ideologi, aflați în slujba celor care se cred puternici și care n-au în sprijin decât forța brută.

Și fiindcă mi-am propus să vorbesc despre povestitor, depun mărturie că unul dintre comentatorii săi, clujeanul Constantin Cubleşan, are dreptate când afirmă: „Stăpân pe o frumoasă limbă românească, eliberată de capcanele pitorescului lexical zonal, Nicolae Rusu se dovedește înainte de toate a fi un redevabil povestitor, capacitatea de evocare, a unei întregi lumi, într-un discurs epic de o economie bine măsurată, așezându-l în linia tradiției celor mai buni prozatori români de după război, particularitatea scrisului său fiind tocmai o anume încărcătură satirică, dublată de ironia subsidiară, ce dau epicului culoarea aparte a unei viziuni realiste, împinsă însă spre un grotesc dezumanizant, repulsiv”. („Cetatea culturală”, Cluj-Napoca, aprilie, 1999). Povestirile din 2007 (*Robul de ieri*), pe care nu le-am comentat până acum, constituie o nouă confirmare a talentului de narator cu har. Voi începe chiar cu *Robul de ieri*, care dă titlul volumului și care încheie cartea. Ascuțimea observației psihologice este remarcabilă, aceasta fiind, altminteri, o constantă a scrisului lui Nicolae Rusu. E vorba de povestea a doi frați concentrată în câteva pagini: Tilică și Grigore (Goriță), ambii veniți din cea mai săracă stare socială în vremea comunismului. Iată însă că în Tilică, „robul de ieri”, se trezește brusc orgoliul de a deveni întreprinzător, deschizând un atelier de reparații ale unor obiecte casnice, la demisolul blocului cu șaisprezece etaje. Goriță, în schimb, practica cerșetoria împreună cu Robertino și Moșu. Din solidaritate frățească, Tilică se hotărăște să-l angajeze în atelierul său și pe Goriță, spre a avea un trai demn. Îi poruncește însă ca să fie punctual „nemțește” la deschiderea atelierului, „exact la nouă”. Goriță devine, de fapt, eroul principal, căci exactitatea „nemțească” impusă de fratele său dezlănțuie o miniepopoe interioară, uimit fiind de pretențiile insolite ale „robului de ieri”. Își propune să nu iasă din cuvântul lui Tilică, se scoală de dimineață, calculează milimetric timpul până la atelier și pornește

aventura pe străzile Chișinăului. Întâmplarea (sau un îndemn obscur!) însă face că trebuie să treacă pe lângă tovarășii lui de cerșetorie. Lucrurile se complică, personajul trăind dubla chemare căreia este convins c-o să-i facă față spre a-și schimba viața. Când încearcă să se smulgă de lângă Robertino și Moșu, cel din urmă se miră că vrea să plece, argumentându-i să nu dea „vrăbiuța din mână pe barza de pe casă”. Amețit, Goriță se pomenește că scoate din buzunarul acordeonistului ochelarii cu ajutorul cărora impresiona pe trecători, redevenind prizonierul acestora și uitând de porunca fratelui.

O utopie negativă, de un grotesc butlerian, este proza *Geniosfera*. Satira e orientată asupra fandoselii elitiste, genialoide care a cuprins, după model dâmbovițean, și o parte a inteligenței de la Chișinău. E vorba de un fenomen vizat și de Jean-François Revel în celebra lui carte recentă *Revirimentul democrației*. Gânditorul francez o numește *elită antidemocratică și anticulturală*. E vorba de un simptom postmodernist de tipul *political correctness*. Aici, minoritatea privilegiată trebuie să dobândească nu doar glorie, ci și *nemurire* la propriu. Rezultatul final este *geniosfera*, ținta unui pretins Centru Mondial pentru Valorificare a Geniului Uman. Acesta experimentează în cel mai mare laborator din lume, recrutând voluntari, candidați la geniu și la nemurire. La poarta Centrului, așteaptă mii de amatori, însă au norocul să fie selectați în număr limitat: 99. Naratorul are acces în marele laborator ca trimis al Agenției de presă, pentru a relata mersul experimentului. Este supus la o primă probă: anume să exerseze scrisul pe întuneric, dat fiind că în inima laboratorului este beznă. Voluntarilor li se șterge numele din memorie și primește fiecare câte un număr, pe bonetă. Spre a se deosebi de candidații la genialitate și nemurire, ziaristul narator are pe bonetă un dublu zero, fiind numit cu îngăduință *o dublă nulitate* comparativ cu pretendenții la zeificare. Este sfătuit să nu-și piardă boneta, întrucât asta face imposibilă plecarea din laborator. Candidaților li se șterge, mai întâi, memoria, apoi li se extirpă tot ce e considerat viciu important, spre a deveni *perfecti*. Reporterul cunoaște diferite *numere*, pregătindu-se a trimite relatări Agenției de presă. Pierzându-și identitatea, genialoizii vorbesc, cu admirație, despre ei înșiși la persoana a treia. 144 este un fost muzician, neîntrecut la *fluieratul* artistic, autor al unei cărți de presupus succes printre studenți, *Metodă de fluierat artistic*. 102 este o somitate care își bea propriul sânge, întrucât este donator de sânge cu bani pe care-i, apoi, îi dă pe băutură. 113 este un poet genial, „cunoscut în toată lumea”, autor al unei capodopere concentrate într-un singur cuvânt dintr-un singur sunet: *O!* Această capodoperă a stârnit sute de comentarii extaziate, pretându-se la nenumărate interpretări care mai de care mai filosofice și mai ingenioase. 113 spune despre sine, informându-l pe reporterul-nulitate: „El e atât de talentat, încât acest adevăr e recunoscut și de nulități. Maestrul va immortaliza gândul în jurnalul său, operă care va fi cartea de căpătâi a omenirii. I s-a relatat că ești corresponsent și, dacă, într-adevăr, ești, ai obligația să scrii despre acest gând genial în presa mondială...” (p. 111). Pe întuneric, corresponsentul se pomenește că unul dintre pacienți îi fură boneta, înlocuind-o cu a unui număr pozitiv. Însăpăimântat, încearcă s-o recupereze, scormonește într-o bucată de pâslă ce capitona pereții și, înlăturând-o, lumina de afară năvălește dezvăluind că Marele Laborator nu era altceva decât o încăpere sordidă, însăpăimântătoare. Avem revelația unui „complex al cavernei” platoniciene de semn întors, în care indivizii nu suportă lumina adevărului și se refugiază în lumea umbrelor. Pacienții lipsesc alarmați pâsla înapoi spre a se reafunda în beznă. Corresponsentul, cu eforturi disperate, reușește să scape de portarii Laboratorului și ajunge, în cele din urmă, la Agenția de presă spre a relata adevărul despre *geniosferă*. Acolo însă descoperă că, că în numele lui, s-au dat știri contrare celor văzute și trăite de dânsul. Protestează și vrea să-și dea demisia, dar apar sanitariii Laboratorului care-l readuc în beznă a cavernei. Laboratorul acesta poate fi chiar

Basarabia, amintind de poema lui Arcadie Suceveanu din *Arhivele Golgotei*, în care patria îi este prizonieră în burta Marelui Chit răsăritean.

Las în seama cititorului pe celelalte proze din volum, care ar merita, la rândul-le, valorificări pe potrivă. De pildă, din aceeași lume a beznei descinde psihologia turnătorului securist, care intră într-o panică surpătoare de îndată ce bate primul vânt de libertate în Republică (*Explozia*).

Nicolae Rusu nu este doar Povestitorul, ci și un istoric discret, martor credibil al destinului basarabean.

File de istorie. Mănăstirea Florești. Album – monografie, de preot Geani Mocanu (coordonator editorial), Vaslui, S.C. Imprimare S.R.L., 2019, 164 p.

Mănăstirea Florești din actualul județ Vaslui a constituit obiectul unor cercetări sistematice, concretizate în publicarea unor cărți sau studii, cum ar fi lucrarea din 1916 a preotului Ioan Antonovici (ajuns episcop al Hușului cu numele Iacov Antonovici) (*Mănăstirea Florești din plasa Simila, județul Tutova*) sau studiul recent semnat de Maria Popa și Doina Rotaru, publicat în „Monumentul. Lucrările celei de-a XV-a ediții a Simpozionului Național Monumentul-Tradiție și Viitor”, XV, Iași, 2013, p. 15-125 (*Contribuții la istoria Mănăstirii „Sfântul Ilie” de la Florești. Catagrafia averii secularizate la 1863*).

Preotul Geani Mocanu, în calitate de coordonator editorial, ne propune o nouă lucrare cu titlul *File de istorie. Mănăstirea Florești. Album-monografie*, tipărit la S.C. Imprimare S.R.L., Vaslui (probabil, o firmă de apartament), 2019, finanțată de Consiliul Județean Vaslui, după ce în 2016 a publicat *Parohia Oșești-Vaslui 2016. Speranța și visul meu pentru familia mea. Chipuri de copii fericiți*, iar în 2018 a tipărit cu bani publici *Repere vasluiene. Mănăstirile Episcopiei Hușilor*, Suceava, Editura Lidana, 206 p. (o lucrare inutilă cercetătorului, care poate consulta lucrarea semnată de Maria Popa, *Monumente istorice din județul Vaslui*, Iași, Editura Kolos, 2008; Bibliografia utilizată de pr. Geani Mocanu este una deficitară, a unui student grăbit).

Remarcăm calitatea iconografiei volumului dedicat Mănăstirii Florești.

La o primă lectură se impune observația lipsei din bibliografia folosită de preotul nostru a studiului evocat mai sus și semnat de Maria Popa și regretata Doina Rotaru, deși autorul reproduce pasaje întregi din el (95%). Astfel, preotul Geani Mocanu se dovedește un demn urmaș al egumenului Nil, care în pisanile pregătite pentru amplasarea în biserică și palat nu pomenea de vechii ctitori ai mănăstirii Florești. Asemeni egumenului grec Nil, care a părăsit Principatele în 1863 cu banii și documentele lăcașului monahal secularizat, preotul Geani Mocanu a furat munca cercetătoarelor Maria Popa și Doina Rotaru.

Preotul Geani Mocanu se vrea a fi un expert în arta plagiatului, care din păcate a luat o amploare fără precedent și este acceptată tacit de specialiștii „tăcuți”, fără o atitudine tranșantă de condamnare și dezvăluire publică. Tehnica plagiatului utilizată de preot este aceeași cu a soției sale Ramona Maria Mocanu, managerul Muzeului „Ștefan cel Mare” din Vaslui, utilizată în articolul *Constantin Diamandy – o piesă de puzzle-ul României Mari*, publicat în *Centenarul României Mari – volum omagial* (coordonator de volum: prof. dr. Ramona Maria Mocanu), Iași, Editura Junimea, 2018, p. 309-321, în care se regăsesc pasaje întregi și notele de subsol din lucrarea semnată de Adrian Butnaru, *Iamandi. Cronica unei familii*, Iași, Editura PIM, 2016, dar omisă din bibliografia materialului amintit. Ne întrebăm care o fi autorul? Un angajat al Muzeului sau chiar preotul nostru?

În „*Cuvântul autorului*”, plagiatorul nostru își manifestă mulțumirea și față de Liviu Preutu-Grigore, angajat al Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” din Vaslui, „*care și-a pus cu prietenie și dragoste experiența și mijloacele specifice pentru ivirea în cele mai bune condiții a acestui album*”, furat de la Maria Popa. Din păcate, „experimentatul” Liviu Preutu-Grigore nu s-a dovedit la fel de destoinic în tehnoredactarea Anuarului muzeului, „*Acta Moldaviae Meridionalis*”, tipărit la aceeași firmă de apartament (S.C. Imprimare

S.R.L.) cu neglijență notorie și în bătaie de joc după „pohta ce-a pohtit”. Acum înțelegem de ce!

Reproducerea fragmentelor din studiul semnat de Maria Popa și Doina Rotaru este supusă unor mici modificări prin eliminarea sau introducerea a 2-3 cuvinte din/în text sau chiar unele inovații gramaticale ale preotului Geani Mocanu. La pagina 22 înlocuiește sintagma „a dus **la** încetarea” folosită de Maria Popa cu „a dus **l-a** încetarea”.

Conținutul notelor de subsol, pe care nu le mai reproducem, este identic cu cel al studiului plagiat, însă denotă neștiința citării de către clericul nostru. Astfel, după ce Maria Popa citează la nota 2 pe Ioan Antonovici și Dan Ravaru, la nota 3 îl citează pe Iacov Antonovici și opera sa. Preotul Geani pentru a evita repetiția folosește termenul *ibidem*, deși avem doi autori la nota 2.

După copierea notelor din studiul semnat de Maria Popa și Doina Rotaru, preotul Geani Mocanu recurge la completarea notei 1 (de la p. 9), cu o trimitere la Fondul Mănăstirea Florești, „pachetul nr. 5, f. 4”, pe care ar fi preluat-o de la Costică Asvăoiaie și Laurențiu Chiriac, cei doi citând corect pachetul III (a se vedea *Noi date istorico-arheologice privind mănăstirea Florești, județul Vaslui*), în „Acta Moldaviae Meridionalis”, XXI, 1999-2000, p. 66. Îl informăm pe numitul preot că fondul citat, aflat astăzi la Arhivele Naționale din Iași, este alcătuit din patru pachete, ultimul având două documente (IV/1, 2).

Conținutul legendelor fotografiilor se dovedește a fi unul „după ureche”. La pagina 22 reproduce un fragment dintr-un inventar din 26 iulie 1863 în grafie latină (română) semnat de arhimandritul Natanail, unde vede „semnătura arhimandritului Nil” (în toate documentele care ne-au căzut în mână, mai ales însemnările de pe cărți vechi, am întâlnit semnătura acestuia doar în grafie greacă).

Nepriceperea autorului în elaborarea lucrării o putem sesiza din alcătuirea bibliografiei (a se vedea „*Repere bibliografice*”). De la năstrușnicul plagiator aflăm de volumul *Monumentele religioase medievale din zona Bârladului*, Iași, 2007, de Asvăoiaie Costică și Laurențiu Chiriac, care, în realitate, este teza de doctorat a lui Laurențiu Chiriac, tipărită la Editura Kolos. Tot un reper bibliografic în viziunea plagiatorului este și lucrarea *Familia Costache. Istorie și genealogie*, care ar avea ca autori pe Nicolae Stoicescu (mort în 1999) și Elena Monu (ce onoare!). Este vorba despre teza de doctorat a doamnei Elena Monu, tipărită în 2011 la Editura Sfera din Bârlad. După Ghibănescu Gheorghe, cu lucrarea *Vasluiul. Studii și documente* (corect *Studiu și documente*), Iași, 1926, urmează în repertoriul menționat Ibănescu Gheorghe cu *Surete și izvoade*, „25 vol. (1906-1929)”. Desigur, este vorba despre Gheorghe Ghibănescu cu cele 25 de volume din *Surete și izvoade* (1906-1933), din care *Vasluiul* reprezintă volumul XV. Cititorul găsește titluri fascinante de „ziare și periodice” (sic!), cum ar fi: Arhiva Episcopiei Hușilor, fond Muzeul eparhial sau fond Parohia Florești, Arhiva Mănăstirii Florești, Arhivele Naționale București, Direcția de cultură Vaslui (a se vedea p. 160-162). Asta în timp ce titluri de lucrări folosite de Maria Popa și Doina Rotaru, citate la notele de subsol, nu se regăsesc printre „*reperele bibliografice*”.

De la data publicării studiului de către Maria Popa și Doina Rotaru (2014) au mai apărut cel puțin două contribuții, pe care un autor care se respectă ar fi trebuit să le cunoască. Le reamintim noi: Andrei Crețu, *Icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului de la Mănăstirea Florești*, în „Acta Moldaviae Meridionalis” Anuarul Muzeului „Ștefan cel Mare”, Vaslui, XXXVII, 2016, p. 60-64, respectiv Costin Clit, *Unele aspecte privitoare la mănăstirea Florești după secularizarea averilor mănăstirești din 1863*, în „Meridianul Cultural Românesc”, An III, nr. 4 (12), 2017, p. 117-123.

Prin plagiatul său, autorul albumului aduce în primul rând un afront contribuabilului român, lucrarea fiind „*finanțată de Consiliul Județean Vaslui prin programul pentru finanțarea nerambursabilă a activităților nonprofit de interes general pentru anul 2019*” (suma alocată proiectului de editare este de 25.603,60 de lei). În al doilea rând, preotul Geani Mocanu a mințit și l-a dus în eroare pe ierarhul său, Preasfințitul Părinte Ignatie, Episcopul Hușilor, care de altfel semnează și un *Cuvânt înainte* (p. 1-2). Prin furtul său intelectual autorul poate fi încadrat în galeria „corifeilor” plagiatului vasluian, fiind o rușine pentru istoriografie. Maria Popa și regretata Doina Rotaru, prin mijloace financiare proprii și neglijarea sănătății, au cercetat librăriile, bibliotecile și arhivele pentru elaborarea unui studiu temeinic. Din păcate, Doina Rotaru nu a mai apucat să vadă rezultatul muncii sale, din cauza decesului din 29 decembrie 2005. Maria Popa nu a uitat-o, dar mai ales nu i-a omis numele și calitatea de coautoare, așa cum era firesc. În nemernicia sa intelectuală și cu o lipsă totală de deontologie profesională, preotul Geani Mocanu le-a furat munca celor două colaboratoare, fără măcar a le menționa și prin banii statului român și-a tipărit marea „operă” spoliată.

Albumul-monografie sau filele de istorie furate de preotul Geani Mocanu aduc un deserviciu Mănăstirii Florești care „*a continuat să hrănească duhovnicește pe cei însetați de Dumnezeu și a rămas de neclintit*” și se vrea „*să contribuie la sensibilizarea sufletească a tuturor credincioșilor noștri și la întărirea atașamentului sufletesc față de spiritualitatea și cultura vasluiană*” (vezi *Cuvântul autorului*, p. 158). Reamintim autorului porunca a opta din Decalog: „*Să nu furi*”, asupra căreia ar trebui să se aplece mai des și prin respectarea căreia chiar ar sensibiliza pe enoriași și cititori. Nu credem că era nevoie de un furt intelectual pentru promovarea mănăstirii Florești, atât de cunoscută în mediul intelectual, dar nu numai.

Ne miră atitudinea arhimandritului Iezechiel Ariton de la Mănăstirea Florești, care avea știință despre studiul semnat de Maria Popa și Doina Rotaru, pe care îl primise personal de la Maria Popa, însă cu toate acestea girează plagiatul preotului Geani Mocanu printr-un „Argument” (p. 4-5), redactat în grabă, în care îl arată pe istoricul Constantin C. Giurescu drept autor al lucrării *Coordonate bărlădene* (Sic!). Pentru opera lui Constantin C. Giurescu poate fi consultată și lucrarea *Enciclopedia istoriografiei românești*, coordonator științific: prof. univ. dr. Ștefan Ștefănescu, București, Editura științifică și enciclopedică, 1978, p. 156-157. Îl informăm pe părintele arhimandrit de existența lucrării *Coordonate bărlădene. Schiță monografică*, Bârlad, 1969, editată de Dumitru-Mircea P. Coloșenco și alți colaboratori sau de „Coordonate bărlădene”, revista literară a Cenaclului „Al. Vlahuță” din Bârlad, editată din august 1970 de Casa de Cultură a Sindicatelor și Cenaclul „Al. Vlahuță”.

Pentru demonstrarea aserțiunilor noastre și a plagiatului evident al preotului Geani Mocanu recurgem la reproducerea unor pasaje din albumul *File de istorie. Mănăstirea Florești* și studiul publicat de Maria Popa și Doina Rotaru în „Monumentul”.

Preotul Geani Mocanu	Maria Popa, Doina Rotaru
„ <i>Satul Florești, atestat documentar destul de târziu, la sfârșitul secolului al XVI-lea, odată cu mănăstirea, a fost locuit încă din cele mai vechi timpuri, dovadă stând vestigiile arheologice descoperite pe teritoriul actual al localității (ceramică</i>	„ <i>Atestat documentar la sfârșitul secolului al XVI-lea, odată cu mănăstirea, teritoriul satului Florești a fost locuit încă din cele mai vechi timpuri, dovadă fiind vestigiile arheologice descoperite pe teritoriul actual al localității (ceramică cucuteniană,</i>

cucuteniană, bastarnică, geto-dacă și grecească, arme de bronz și fier, ș.a.) ... După cum demonstrează preotul Ioan Antonovici, în documentata sa monografie dedicată așezământului mănăstiresc în 1916, denumirea satului și a mănăstirii s-ar trage de la numele pârâului pe care se află, Simila (Smila), afluent al râului Bârlad care, în limba slavilor sud-dunăreni, înseamnă „floare” (siminoc)” (p. 6).	bastarnică, geto-dacă și grecească, arme de bronz și fier, ș.a.) ... Preotul Ioan Antonovici, în documentata sa monografie dedicată acestui așezământ, din 1916, credea că denumirea satului și a mănăstirii s-ar trage de la numele pârâului pe care se află, Simila (Smila), afluent al râului Bârlad care, în limba slavilor sud-dunăreni, înseamnă „floare” (siminoc)” (p. 15).
---	---

Preotul Geani Mocanu	Maria Popa, Doina Rotaru
„Relieful, format din dealuri împădurite străbătute de valea Similei (Podișul Central Moldovenesc/Colinele Tutovei) și distanța mare față de principalele drumuri comerciale ce străbăteau Țara Moldovei în Evul Mediu, au constituit condiții favorabile pentru întemeierea unui așezământ religios, departe de lumea agitată și de invaziile străine din acele vremuri, fapt practicat des în epoca respectivă. După tradiție, așezământul monastic este atribuit lui Ștefan cel Mare, întemeiat pe la 1480, variantă susținută și de unii cercetători la începutul secolului al XX-lea, dar infirmată de I. Antonovici, din lipsă de dovezi plauzibile. Tot potrivit legendei, denumirea mănăstirii ar proveni de la numele unei călugărițe, Floarea sau Florentina, ctitor sau stareț al unui locaș de lemn, aflat la aprox. 4 km sud de biserica actuală, locația nefiind însă confirmată de investigațiile arheologice întreprinse în anul 1915” (p. 9).	„Relieful, format din dealuri împădurite, străbătute de valea Similei (Podișul Central Moldovenesc/Colinele Tutovei), și distanța mare față de principalele drumuri comerciale ce străbăteau Țara Moldovei în Evul Mediu, au constituit condiții favorabile pentru întemeierea unui așezământ religios, departe de invaziile străine din acele vremuri. După tradiție, așezământul monastic este atribuit lui Ștefan cel Mare, întemeiat pe la 1480, variantă susținută și de unii cercetători la începutul secolului al XX-lea, dar care a fost infirmată de I. Antonovici, din lipsă de dovezi plauzibile. Tot potrivit legendei, denumirea mănăstirii ar proveni de la numele unei călugărițe, Floarea sau Florentina, ctitor sau stareț al unui locaș de lemn, aflat la cca. 4 km sud de biserica actuală (punctul „Morile”, azi satul Morăreni), fapt neconfirmat de investigațiile arheologice întreprinse în anul 1915” (p. 16).

Preotul Geani Mocanu	Maria Popa, Doina Rotaru
„Atestată documentar la sfârșitul secolului al XVI-lea (1596), mănăstirea este ctitoria boierului Cârstea Ghenovici, fost mare vornic al Țării de Sus (1594-1595, 1600-1607) și al Țării de Jos (1612-1616). În documentele vremii este menționată sub mai multe denumiri: Florești, Smila,	„Mănăstirea, atestată documentar la sfârșitul secolului al XVI-lea (1596), mănăstirea este ctitoria boierului Cârstea Ghenovici, fost mare vornic al Țării de Sus (1594-1595, 1600-1607) și al Țării de Jos (1612-1616). În documentele vremii este menționată sub mai multe denumiri: Florești, Smila,

<p>Florentina. Astfel, în prima atestare documentară din 19 aprilie 1596, Cârstea Ghenovici, mare cupar, fost mare vornic, împreună cu familia sa, dăruia mănăstirii sale numită <i>Florești</i> (cu hramul „Sf. Ilie”), satul cu același nume, cumpărat de la urmașii pitarului Lazăr, după cum se arată în document: „... am dat și am miluit a noastrei mănăstiri care se cheamă Floreștii, unde iaste hramul sfântului slăvit proroc Iliei, cu un sat anume Florești ..., cari ne iasti noă dreaptă cumpărătură de la toți ficiorii lui Lazăr pitarul și de la nepoții săi” (p. 12).</p> <p>„În inscripția din 27 iunie 1596, de pe ferecătura <i>Tetraevangelului</i> dăruit de Cârstea Ghenovici și soția sa, Anghelina, mănăstirea era numită Smila: „unde este hramul Sfântului proroc Ilie Tezviteanul” (p. 12).</p>	<p><i>Florentina</i>. Astfel, în prima atestare documentară din 19 aprilie 1596, Cârstea Ghenovici, mare cupar, fost mare vornic, împreună cu familia sa, dăruia mănăstirii sale numită <i>Florești</i> (cu hramul „Sf. Ilie”), satul cu același nume, cumpărat de la urmașii pitarului Lazăr, după cum se arată în document: „... am dat și am miluit a noastrei mănăstiri care se cheamă Floreștii, unde iaste hramul sfântului slăvit proroc Iliei, cu un sat anume Floreștii ..., cari ne iasti noă dreaptă cumpărătură de la toți ficiorii lui Lazăr pitarul și de la nepoții săi” (p. 16).</p> <p>„În inscripția din 27 iunie 1596, în limba slavonă, de pe ferecătura <i>Tetraevangelului</i> dăruit de Cârstea Ghenovici și soția sa, Anghelina, mănăstirea „unde este hramul Sfântului proroc Ilie Tezviteanul” era numită Smila” (p. 16).</p>
--	---

Preotul Geani Mocanu	Maria Popa, Doina Rotaru
<p>„Din aceste dovezi reiese că mănăstirea a fost zidită de Cârstea Ghenovici între anii 1595-1596. Potrivit unei schițe de plan, întocmită în anul 1979 de preotul I. Vrânceanu, care a slujit ca paroh aproape 50 de ani, reiese că această biserică, numită de el „precedentă”, ar fi fost amplasată la est de biserica actuală, la aprox. 10 m. distanță. Sondajele arheologice, întreprinse în anii 1998-1999 la temelia bisericii actuale, confirmă existența numai a două etape de construcție, suprapuse, specifice secolelor al XVII-lea și al XIX-lea (...)” (p. 13).</p>	<p>„Din aceste dovezi reiese că mănăstirea a fost zidită de Cârstea Ghenovici între anii 1595-1596. Potrivit unei schițe de plan, întocmită în anul 1979 de preotul I. Vrânceanu, care a slujit ca paroh aproape 50 de ani, rezultă că această biserică, numită de el „precedentă”, ar fi fost amplasată la est de biserica actuală, la cca 10 m. distanță, Sondajele arheologice, întreprinse în anii 1998-1999 la temelia bisericii actuale, confirmă existența numai a două etape de construcție, suprapuse, specifice secolelor al XVII-lea și al XIX-lea” (p. 17).</p>

La pagina 13 este reprodusă și o schiță de amplasare a bisericii, preluată din articolul semnat de Maria Popa și Doina Rotaru (de la p. 108).

Preotul Geani Mocanu	Maria Popa, Doina Rotaru
<p>„O altă mărturie a ctitorilor este însemnarea din 20 ianuarie 1701 a hatmanului Antoh Jora care, împreună cu soția sa Catrina, dona mănăstirii cele 12 Mineie, Buzău, 1689 (aflate în 1916 la</p>	<p>„O altă mărturie a ctitorilor este însemnarea din 20 ianuarie 1701 a hatmanului Antioh Jora care, împreună cu soția sa Catrina, a donat mănăstirii cele 12 Mineie, tipărite la Buzău în anul 1689</p>

<p>biserica „Sf. Nicolae”/Eșanu din Bârlad).</p> <p>Faptul că la 15 martie 1694, Constantin Duca Vodă întărea zugravului Mihai stăpânire asupra proprietăților sale, printre care: „pământuri și vie la Florești”, putem presupune că lucrările la biserică au fost executate de meșteri arvuniți de Gavril Costache”. (p. 15).</p> <p>„Pe baza raportului arheologic amintit mai sus se constată că această biserică, a cărei temelie se află sub biserica actuală, de plan triconc, cu turn clopotniță pe pridvor, boltă de piatră în cruce pe naos, sobe placate cu cahle, învelitoare de țiglă, era construită cu materiale procurate și prelucrate în zonă (piatră, cărămidă, mortar de var și nisip). De-a lungul timpului, a fost avariata de cutremure și incendii” (p. 15).</p>	<p>(aflate în 1916 la biserica „Sf. Nicolae”-Eșanu din Bârlad).</p> <p>Faptul că, la 15 martie 1694, voievodul Constantin Duca întărea zugravului Mihai stăpânirea asupra proprietăților sale, printre care: „pământuri și vie la Florești”, putem presupune că lucrările la biserică au fost executate de meșteri arvuniți de Gavril Costache” (p.19).</p> <p>„Pe baza raportului arheologic amintit mai sus se constată că această biserică, a cărei temelie se află sub biserica actuală, de plan triconc, cu turn clopotniță pe pridvor, boltă de piatră în cruce pe naos, sobe placate cu cahle, învelitoare de țiglă, era construită cu materiale procurate și prelucrate în zonă (piatră, cărămidă, mortar de var și nisip). De-a lungul timpului, a fost avariata de cutremure și incendii” (p. 19).</p>
--	--

Preotul Geani Mocanu	Maria Popa, Doina Rotaru
<p>Cutremurul din 14 octombrie 1802 a agravat „stricăciunile bisericii și clopotniței de deasupra intrării”. Ca urmare, familia Costache, nemaivând prestigiul și posibilitățile materiale de pe vremuri, a desemnat pe mitropolitul Veniamin să găsească o soluție de salvare a ctitoriei lor: „lipsită de îngrijire, aflată în stare de ruină, cu bunurile mobile împuținute, moșiile lăsate în paragină de unii egumeni, împresurate sau răpite” (p. 17).</p> <p>Prin actul de danie din 20 august 1806, mănăstirea, menită „pentru odihna sufletelor donatorilor”, era închinată cu „toate averile mobile și imobile și veniturile” ei, alături de cealaltă ctitorie a lor, mănăstirea Bursuci (închinată încă din 1682 de Gavril Costache) atâta timp cât acestea și „celelate mănăstiri vor exista în Muntele Athos”, cu condiția să fie reparate, bine îngrijite și conduse de un singur egumen, venit de la Esfigmenu. Cei 12 semnatari ai familie Costache se obligau să sprijine în continuare ctitoriile lor. Din</p>	<p>Cutremurul din 14 octombrie 1802 a agravat „stricăciunile bisericii și clopotniței de deasupra intrării”. Familia Costache, nemaivând prestigiul și posibilitățile materiale de odinioară, a desemnat pe mitropolitul Veniamin să găsească o soluție de salvare a ctitoriei lor: „lipsită de îngrijire, aflată în stare de ruină, cu bunurile mobile împuținute, moșiile lăsate în paragină de unii egumeni, împresurate sau răpite” (p. 20).</p> <p>Prin actul de danie din 20 august 1806, mănăstirea, menită „pentru odihna sufletelor donatorilor”, era închinată cu „toate averile mobile și imobile și veniturile” ei, alături de cealaltă ctitorie a lor, mănăstirea Bursuci (închinată încă din 1682 de Gavril Costache) atâta timp cât acestea și „celelate mănăstiri vor exista în Muntele Athos”, cu condiția să fie reparate, bine îngrijite și conduse de un singur egumen grec, venit de la Esfigmenu. Cei 12 semnatari ai familiei Costache se angajau să sprijine în continuare ctitoriile lor. Din</p>

<p>partea Sf. Munte actul a fost semnat de către egumenul Teodorit al Esfigmenului, călugăr cultivat, fost egumen la Bursuci pe la 1800, cu drept de a numi alți egumeni „destoinici” (p. 17)</p>	<p>partea Sfântului Munte actul a fost semnat de către egumenul Teodorit al Esfigmenului, călugăr cultivat, fost egumen la Bursuci pe la 1800, cu drept de a numi alți egumeni greci „destoinici” (p. 20).</p>
<p>În contextul evenimentelor internaționale de la începutul secolului al XIX-lea, egumenii greci s-au preocupat mai mult de creșterea veniturilor financiare ale mănăstirii, care ajungeau în cea mai mare parte la centrul de la Athos, în defavoarea așezământului. Astfel, egumenul Luca s-a preocupat în mod deosebit de hotărnicirea moșiilor împresurate, obținând, în același timp, întăriri domnești pentru sporirea numărului de iarmaroace. Susținător al mișcării eteriste din 1821, a ajutat financiar această mișcare de eliberare a grecilor de sub stăpânire turcească, întărind cu această ocazie zidul de incintă cu metereze pentru apărarea împotriva turcilor (p. 18-19).</p>	<p>În contextul evenimentelor internaționale de la începutul secolului al XIX-lea, egumenii greci s-au preocupat mai mult de creșterea veniturilor financiare ale mănăstirii, care ajungeau în cea mai mare parte la centrul de la Athos, în defavoarea așezământului. Astfel, egumenul Luca a hotărnicit moșiile împresurate, obținând, în același timp, noi hrisoave pentru sporirea numărului de iarmaroace. Susținător al acțiunii eteriste din 1821, a ajutat financiar această mișcare de eliberare a grecilor de sub stăpânire turcească, întărind cu această ocazie zidul de incintă cu metereze pentru apărare (p. 20-21).</p>
<p>Secularizarea averilor mănăstirilor închinat din 1863, în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, a dus la încetarea lucrărilor de de refacere a mănăstirii Florești, acestea rămânând neterminate. În această situație, egumenul Nil a plecat la Esfigmen, se spune, cu banii și documentele mănăstirii. În pisaniile pregătite de el pentru a fi puse la biserică și palat, nu se pomenenște nimic de vechii ctitori. Slujbele se țineau într-un mic paraclis, amenajat în una din chili. După plecare, pentru calitățile și contribuția sa în folosul centrului de la Athos, a fost ridicat de superiorii săi la gradul de arhieru, cu titlu de mitropolit al Pentapoliei (Pentapolis/Cyrenaica, azi, regiune în partea de est a Libiei, pe coasta Mării Mediterane) (p. 22).</p>	<p>Secularizarea averilor mănăstirilor închinat din 1863, în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, a dus la încetarea lucrărilor de de refacere a mănăstirii Florești, acestea rămânând neterminate. În această situație, egumenul Nil a plecat la Esfigmen, se spune, cu banii și documentele mănăstirii. În pisaniile pregătite de el pentru a fi puse la biserică și palat, nu se pomenenște nimic de vechii ctitori. Slujbele se țineau într-un mic paraclis, amenajat în una din chilii. După plecare, pentru calitățile și contribuția sa în folosul centrului de la Athos, a fost ridicat de superiorii săi la gradul de arhieru, cu titlu de mitropolit al Pentapoliei (Pentapolis/Cyrenaica, azi, regiune în partea de est a Libiei, pe coasta Mării Mediterane) (p. 23).</p>
<p>Producția agricolă bazată, în special, pe cultivarea cerealelor (grâu, porumb, orz și ovăz), a plantațiilor de vii și păduri, precum și pe creșterea animalelor, s-a dovedit a nu fi prea rentabilă, mai ales înainte de închinarea mănăstirii, de cele mai multe ori, din cauza lipsei de interes al unor</p>	<p>Producția agricolă, bazată, în special, pe cultivarea cerealelor (grâu, porumb, orz și ovăz), a plantațiilor de vii și păduri, precum și pe creșterea animalelor, s-a dovedit a nu fi prea rentabilă, mai ales înainte de închinarea mănăstirii, de cele mai multe ori, din cauza lipsei de interes al unor</p>

egumeni, preocupați doar de asigurarea traiului zilnic. Veniturile erau de obicei mai mici decât cheltuielile (p. 25).	egumeni, preocupați doar de asigurarea traiului zilnic. Veniturile erau de obicei mai mici decât cheltuielile (p. 25-26).
--	---

Costin CLIT

Igor Лильо, *Греки на території Руського воеводства у XV-XVIII ст.*, Львів, 2019, 384 p.

Lucrarea cercetătorului Ihor Lylo, *Grecii pe teritoriul voievodatului Rus în secolele XV-XVIII*, apărută la Liov, este dedicată uneia dintre problemele importante ale relațiilor politice, economice și comerciale din centrul și estul Europei în perioada secolelor XV-XVIII. De la bun început, vom spune că suntem în fața unei lucrări foarte importante care merită studiată și analizată cu atenție. De mai multă vreme, autorul este cunoscut în mediile științifice internaționale ca un specialist notoriu în problematica comunității grecești constituite la Liov începând cu secolul al XV-lea. Spectrul activității acestora a fost unul foarte larg, de unde și urmele impunătoare pe care comunitatea greacă le-a lăsat pe întregul continent. Putem spune că grecii, alături de alți comercianți, diplomați etc. din alte etnii au fost aceia care au unit Europa în jurul Mediteranei, repetând oarecum experiența din antichitate. Și chiar dacă noile tendințe politico-economice în Europa vor deveni din ce în ce mai pronunțate, Mediterana va rămâne axa care va lega încă pentru multă vreme țările și popoarele care locuiau în preajmă.

Acest subiect interesează și istoriografia românească, de vreme ce mai ales Țara Moldovei era ancorată comerțului de tranzit pe o linie care lega Marea Baltică de Marea Neagră, iar prin aceasta și de Marea Mediterană. Abordarea unui subiect ca acesta este unul foarte dificil, dar autorul a reușit să rezolve dificultățile care au apărut inerent în fața sa. Este vorba în primul rând de bibliografia bogată și în mai multe limbi publicată în mai multe țări. Cu atenție, Ihor Lylo a adunat o bună parte din această bibliografie și a utilizat-o în lucrarea sa. Doar literatura în domeniu, în câteva limbi, numără 507 titluri. În lucrare au fost folosite și lucrările istoricilor români. La această listă bibliografică impresionantă se adaugă și o nu mai puțin impresionantă listă de izvoare editate. Cu siguranță, cea mai importantă parte a surselor folosite de autor sunt inedite. Arhivele din Liov sunt extrem de bogate în materiale istorice și sunt indispensabile pentru cunoașterea realităților istorice petrecute în întregul spațiu central și est-european. Totodată, imensitatea lor te copleșește iar cel care dorește să abordeze un subiect complex cum este cel legat de diferite comunități, în cazul dat cea greacă, trebuie să parcurgă o imensitate de material pentru a ajunge la rezultatul scontat. O să evocăm aici, că tocmai din această privință arhivele din Liov, foarte puțin cercetate de istoricii noștri, prezintă o sursă inestimabilă pentru istoria noastră. Revenind la sursele istorice utilizate de autor, vom menționa aici Arhiva Istorică Centrală de Stat a Ucrainei, orașul Liov: f.9 Judecătoria orășenească din Liov; f.13 Judecătoria orășenească din Przemysl și mai ales f.52 Magistratul orașului Liov, registrul I și registrul II (Officium consulare). Ihor Lylo a utilizat și materiale din f.129 Institutul Stavropighiei, instituție susținută de-a lungul timpului și de domnii români. În lucrare au mai fost utilizate materiale și din alte fonduri din această arhivă. Un loc important îl ocupă materialele din Biblioteca Științifică din Liov, Stefanik, fostă Ossolinski.

Din capitolele lucrării menționăm: Începuturile formării comunității grecești pe teritoriul statului Halici-Volânia și al Regatului Poloniei, sec. XII-XV; Cauzele și căile de migrare ale grecilor pe teritoriul voievodatului Rus în sec. XVI-XVII; Problemele economice și juridice ale integrării grecilor pe teritoriul voievodatului Rus în sec. XV-XVIII; Locul grecilor în spațiul civil al Liovului; Grecii în politica internațională a Rzeczpospolitei (Republica polonă), Moldovei, Moscovei și a Hatmanatului ucrainean; Contribuția grecilor în cultura materială a locuitorilor din voievodatul Rus în sec. XVI-XVII; Fenomenul grec al Zamostiei (1591-1706). În capitolul al X-lea au fost realizate scurte referințe despre cele mai importante neamuri ale grecilor din Liov în perioada secolelor XVI-XVIII: Aloizi, Afendic, Vevelli, Isarovici, Corniact, Langis, Mazzapeti, Mazarachi, Papara. Toate aceste neamuri prezintă un interes deosebit și pentru istoria noastră atât timp cât ei sunt legați și de istoria noastră, prin activitatea de tranzit pe care Moldova o avea pentru produsele pe care ei le duceau în Liov.

Prin urmare, ne aflăm în fața unei cărți importante despre comunitatea greacă din Liov. Lucrarea de față este foarte importantă și pentru cunoașterea trecutului nostru deoarece grecii veneau și plecau înapoi prin Moldova. La noi ei aveau puncte de tranzit, după care plecau mai departe. Mulți dintre acești greci erau negustori. Unii dintre ei se vor împământeni în Polonia și vor ocupa funcții importante în ierarhia politică de acolo, cum a fost cazul lui Constantin Corniact. Totodată, accentuarea statutului de suzeranitate otomană, legăturile tot mai strânse ale candidaților la tronul Moldovei cu finanțele de la Constantinopol au adus țara noastră în circuitul larg al bunurilor și mai ales al influențelor pe care aceste neamuri, unele foarte bogate le aveau. De aceea, unii reprezentanți ai acestor neamuri se vor stabili în Țările Române unde vor începe o viață nouă. Studiarea unei asemenea teme este posibilă doar prin apelul la contribuția specialiștilor din mai multe țări, atâta timp cât realitatea din secolele XV-XVIII era cu totul alta decât cea din zilele noastre. Reprezentanții caselor comerciale traversau teritorii foarte mari pentru a face posibilă nu numai schimbul de mărfuri, dar și de valori în general. Fără cunoașterea acestor fenomene devine imposibilă cunoașterea în general a dinamicii societății în spațiul central și sud-est european într-o perioadă extrem de complexă. Îl felicităm așadar pe autor cu această realizare frumoasă și așteptăm noi contribuții în acest domeniu extrem de important al istoriografiei contemporane.

Valentin CONSTANTINOV

Preot Dr. Ioan Dură, *Istorie bisericească. Studii și articole*, Onești, Editura Magic Print, 2019

Preotul dr. Ioan Dură nu este numai un slujitor al Bisericii în parohiile din Olanda sau Belgia, fondator a peste 15 parohii ortodoxe române în aceste două țări, profesor de religie ortodoxă în învățământul de stat din Belgia, editor al revistei „Mărturisire ortodoxă” (apărută la Haga între anii 1982-1998) ci și un prolific autor de cărți (cel puțin șapte volume apărute de-a lungul anilor, dintre care unele le am și eu la loc de cinste în biblioteca mea) și de studii de istorie bisericească.

Ca unul care îl cunosc de aproape patru decenii am admirat totdeauna efortul său – și izbânda – de a se pune la curent – din Țările de Jos unde-și desfășoară în principal activitatea – cu bibliografia românească, lucru deloc ușor.

Iată că recent (2019) ne-a surprins plăcut publicând într-o editură din Onești (Magic Print) o culegere de 32 de studii și articole, inclusiv două prezentări de carte, pe teme foarte variate, toate având ca idee principală biserica românească și relațiile ei cu lumea din jur. Ele au fost tipărite anterior în varii reviste din România sau din străinătate.

Aș putea grupa – fără să greșesc cred – studiile în mai multe unități tematice: Biserica Ortodoxă Română, organizarea, slujitorii și parohiile ei, Relațiile dintre aceasta și Sfântul Munte, Relațiile țărilor române cu Patriarhi ortodocși ai Răsăritului, Intelectuali sau dregători greci și țările române, Bisericele ortodoxe din alte țări (America, Estonia, Georgia), reeditări ale unor cărți religioase, canonizarea unor sfinți români, situația unor ierarhi trimiși în recluziune monastică de către vechiul regim (acuzat de autor și pentru crucile și troițele profanate și distruse, cum și pentru confiscarea de icoane și odoare) etc.

Ne vom referi pe scurt la unele teme, fără a acoperi bineînțeles multitudinea temelor abordate.

Din prima categorie semnalăm articolul despre Noua organizare administrativ-teritorială a BOR, cel referitor la Ședințele de lucru ale Sinodului BOR, la propunerea sa (justificată) de a se ridica Episcopia Râmnicului la treapta de Arhiepiscopie, sau comentarii privind Învățământul teologic universitar din România.

Am savurat din nou doctul său material despre (re)cunoscutul Mitropolit Veniamin Costache, pictat în nartexul mănăstirii athonite Esfigmenu, portret pe care în anii trecuți l-am văzut și eu la mănăstire. Tot «aghiorit» este și studiul despre Proschinitarul mănăstirii Sfântul Pavel, alcătuit de monahul Moise, prilej pentru autor de a semnală câteva dintre ajutoarele românești către această mănăstire athonită. Printre ele se află și închinarea către ea a mănăstirii Jitianu, de lângă Craiova, unde am fost primit foarte călduros în anii trecuți, mănăstire strâns legată de Athos. Este subliniată contribuția arhimandritului Anthimos Komninos (trăitor între anii 1862-1928), prieten al Patriarhului Grigore al V-lea și al domnului Mihail Suțu, exarh general la un moment dat al proprietăților aghiorite.

Printre grecii care au avut strânse legături cu țările române se află și doi, descriși în cartea sa de autor. Unul, epirotul Zotu Țigaras, ginerele domnului Moldovei Petru Șchiopul, mare spătar în Divanul Moldovei, a trăit în secolul al XVI-lea fiind îngropat la Veneția lângă biserica Sfântul Gheorghe. Al doilea, Ioan Comnen, trăitor între 1658-1719, doctor, teolog, filozof, istoric, geograf, tipograf diortositor și poliglot, a fost profesorul fiilor domnului Constantin Cantemir și apoi preceptorul copiilor stolnicului Constantin Cantacuzino, înainte de a deveni medicul «cel mare» al domnului Constantin Brâncoveanu, căruia i-a închinat de altfel și unele epigrame.

Alt studiu punctează reeditarea – în cadrul unei teze de doctorat susținute la Amsterdam – unei vechi lucrări, *Învățăături preste toate zilele*, tipărită în 1642 la Câmpulung-Muscel, în timp ce din alt studiu aflăm amănunte interesante despre cele trei ediții ale Bibliei editate în România după cel de-al Doilea Război Mondial.

O temă mult dragă autorului este aceea a relațiilor dintre domnii Țării Românești și cei ai Moldovei și Patriarhiile de Ierusalim (ei avînd strânse relații nu numai cu Patriarhul Dositei, de care preotul Ioan Dură s-a ocupat de mult), Alexandria, Antiohia, toate fiind generos ajutate de numiții voievozi. În schimb și Patriarhii săvârșeau servicii religioase – în timpul șederii lor în Principate – liturghii, nunți, botezuri sau înmormântări.

Folositoare nu numai pentru cei inițiați dar și pentru un public mai larg – cred eu – sunt aprecierile autorului asupra Bisericii Ortodoxe din Estonia, din Georgia, dar și din America.

Încheiem scurta trecere în revistă a temelor tratate de prolificul autor cu prezentarea pe care o face – în finalul prezentului volum – a două cărți cu teme importante,

redactate de cunoscutul preot prof. dr. Nicolae Dură, una în 1999, cuprinzând 1023 de pagini (!) și cealaltă în anul 2006, grupând 267 de pagini.

Sperăm că reputatul preot și scriitor Ioan Dură să ne ofere și alte ocazii de a ne desfăta cu lucrările sale viitoare.

Florin MARINESCU

„Horeb” Revistă anuală de spiritualitatea și actualitate, nr. 1, decembrie 2019, Huși, Editura Horeb, 168 p.

Comparativ cu anii 1947-1989, o cucerire a libertății culturale a dus, cum s-a dovedit, la o adevărată explozie a numărului de publicații de tot felul, majoritatea efemere, de interes local, altele durabile și de valoare națională, chit că tirajele au devenit confidențiale (chiar și în cazul unor reviste de tradiție), prioritate dobândind formula *on-line*, capabilă să compenseze dispariția înceată, dar sigură, a suportului de hârtie. Această inflație de tip *mass-media* a provocat și descurajarea inițiativelor de noi apariții, ba chiar și enclavizarea sau dispariția unor publicații de larg interes precum „Tribuna învățământului”, faptul petrecându-se, în chip ironic, tocmai când președintele țării a venit cu sloganul „România educată”! Ei bine, tocmai într-o asemenea atmosferă s-a născut, la Huși, o nouă revistă, una de spiritualitate și actualitate creștină, numită „Horeb”, după muntele pe care i s-a arătat Dumnezeu lui Moise, pentru întâia oară. Asemenea, simultan, s-a reluat tradiția interbelică a unei edituri hușene, numindu-se tot „Horeb”, ca și revista. Inițiativa s-a concretizat în contextul în care Episcopia Hușilor a renăscut prin venirea păstorească a Preasfințitului Părinte Ignatie Trif, redând speranța redimensionării comuniunii euharistice din eparhie, dar și a tradiției cărturărești a acestei Episcopii înființate din vremea domniei lui Ieremia Movilă, la 1598, aici păstorind, între alții, Dosoftei, Mitrofan al III-lea (editor al *Bibliei de la București*, 1688), Veniamin Costache (1792), Melchisedec Ștefănescu (ierarh și istoric, membru al Academiei Române), Nicodim Munteanu (al doilea Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, 1939-1948, membru de onoare al Academiei Române), Iacov Antonovici (istoric, membru de onoare al Academiei Române), episcopul martir Grigorie Leu ș.a.

Revista „Horeb” se vrea una de importanță națională și internațională, dacă ne uităm pe lista colectivului redacțional: Preasfințitul Părinte Ignatie (președinte), membri: Teodor Baconschi, Krastu Banev (Universitatea Durham), pr. Daniel Benga (Universitatea „Ludwig-Maximilian”, München), pr. Marc-Antoine Costa de Beauregard (Paris), pr. Bogdan Bucur (Universitatea Marquette, SUA), Iosif Camară (Centrul de Studii Biblico-Filologice „Monumenta linguae Dacoromanorum”, Iași), Bogdan Tătaru Cazaban (Institutul de Istorie a Religiiilor al Academiei Române), Costin Clit (istoric, Huși), Theodor Codreanu, Petre Guran (Institutul de Studii Sud-Est Europene al Academiei Române), pr. Dragoș Herescu (Institutul pentru Studii Creștin-Ortodoxe, Cambridge), pr. Ioan Emil Jurcan (Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia), pr. Andrew Louth (Academia Britanică și Universitatea Durham), pr. Iustin Mihoc (Universitatea Durham), Mihail Neamțu (București), Adrian Papahagi (Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca), pr. Radu Preda (aceeași universitate), pr. George Remete (Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia), Christoph Schneider (Institutul pentru Studii Creștin-Ortodoxe, Cambridge), Nicolae Turcan (Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca), Sever Voinescu (redactor-șef, revista „Dilema veche”), pr. Cosmin Gubernat, redactor-șef.

Problema capitală este aceea dacă numărul inaugural din decembrie 2019 se ridică la înălțimea numelor tocmai enumerate, garanție pentru viitor că lista nu este doar de fațadă, ci angajează cea mai înaltă exigență de formă și conținut. Cu mici detalii care au scăpat condiției de „cap limpede”, revista arată exemplar nu doar ca aspect tipografic, ci și prin conținut. Tematica primei secțiuni este anunțată pe copertă: „Urbanitatea și ruralitatea credinței. Continuitate și ruptură” și se înscrie în contextul în care BOR a declarat 2019 *an al satului românesc*, concordant cu tradiția evanghelică a însămânțării învățaturii lui Iisus atât în marile orașe ale antichității, în frunte cu Ierusalimul, cât și în sate precum Emaus și Betania. Contribuții substanțiale la temă propun Părintele Ignatie, episcopul Hușilor, Teodor Baconschi, Adrian Papahagi, Mirel Bănică, Jan Nicolae, Paul Siladi și Mihail Neamțu (chiar dacă articolul ultimului și-a găsit locul în secțiunea „Varia”).

Cu privirea către destinul satului românesc își încarcă energia spirituală Preasfințitul Ignatie, în studiul *Aristocrație morală și demnitate creștină anticomunistă ale țaranului român: cazurile Anița Nandriș-Cudla și Elisabeta Rizea*. Textul se înscrie în spațiul bogatei literaturi concentraționare despre care au scris cărți impresionante, între alții, scriitori și cărturari precum Paul Goma (*Patimile după Pitești*, 1981), Virgil Ierunca (*Fenomenul Pitești*, 1990), Petru Ursache (*Istorie, genocid, etnocid*, 2010) și Sorin Lavric (*Glasuri din bolgie*, 2018), ca să nu mai vorbim de cunoscutul serial de televiziune *Memorialul Durerii* al Luciei Hossu-Longin. Cu argumente care nu țin de partizanatul ideologic, Părintele Ignatie scrie: „Țăranul, ca realitate concretă, nu ideatică, este, funciarmente, anticomunist. Adică, el crede, în mod natural, în Dumnezeu, familie, neam, și, în mod structural, în proprietatea privată. Evident că aceste realități fiind intrinseci geografiei spirituale a țaranului, nu vom întâlni, în cultura lui specifică, vreo coregrafie ideologică elaborată în jurul acestor concepte. Aceste dimensiuni ale vieții și mentalității țaranului român sunt similare respirației aerului. Le simte și le gândește precum respiră. Sunt carnea și sângele lui. De aceea, împotrivirea față de colectivizare a căpătat valențe existențiale și spirituale radicale, necontaminate de compromis și negociere” (p. 11-12). Asemenea observații profunde răsar din cele două cărți supuse analizei, semnate de două țărânci-eroine, bucovineanca Anița Nandriș-Cudla (*20 de ani în Siberia. Amintiri din viață*, București, Editura Humanitas, 2016) și musceleanca Elisabeta Rizea (*povestea Elisabetei Rizea din Nucșoara, urmată de mărturia lui Cornel Drăgoi*, culese și editate de Irina Nicolau și Theodor Nițu, cu o prefață de Gabriel Liiceanu, București, Editura Humanitas, 1993). „Consider – scrie Părintele Ignatie – că povestea vieții lor întrupează cea mai frumoasă și autentică icoană a țaranului român în comunism. Asta nu înseamnă că toți au fost așa. Nu idealizăm, ci doar vrem să scoatem la lumină rectitudinea morală a acestor două femei al căror ADN spiritual conținea în mod natural credința în Dumnezeu, dragostea față de familie și față de satul în care s-au născut...” (p. 13).

Următoarele texte din secțiunea întâi se orientează către disputa dintre *ruralitatea* și *urbanitatea* credinței creștine, balanța înclinând către condiția citadină a învățaturii lui Hristos, la majoritatea opinenților. Strălucitor, de o înaltă ținută stilistică, este eseul lui Adrian Papahagi, *Creștinism și civilizație*. Expansiunea creștinismului către civilizație și cultură nu este legată de lumea satului, argumentează autorul: „Într-o ordine seculară, deficitul de civilizație al României față de Occident e un deficit de *civitates*, adică de urbanizare. Vreme de un mileniu, de când știm câte ceva despre noi înșine (la început din cronicile și documentele altora), am fost o națiune preponderent rurală. Cu toate acestea, cultura Bisericii tot dinspre puținele cetăți domnești a emanat. Voința lui Ștefan și a succesorilor săi a înțesat Moldova cu centre de civilizație creștină și de trăire monastică, iar acestea reprezintă până astăzi culmea artei românești. Teologia rafinată a picturii monastice

nu are nimic din naivitatea artei populare: în frescele de la Voroneț, Moldovița sau Sucevița e distilată multă teologie de la reprezentarea vizuală a Imnului acatist al lui Roman Melodul până la gândirea asupra vizibilului și invizibilului, sau a diafanului prezentă la Origen, Dionisie Areopagitul sau Maxim Mărturisitorul, după cum arată Anca Vasiliu și Sorin Dumitrescu. Parcursul complex al luminii de-a lungul anului solar în biserica ștefaniană din Pătrăuți cere cunoștințe astronomice rafinate, după cum a demonstrat recent Părintele Gabriel Herea. Nu e nimic naiv, nimic «țărănesc» în aceste construcții de la țară. Geometrismul, zoomorfismul și botanismul neolitic al modelelor populare, păgân în ultimă instanță, are alt discurs decât rafinata teologie a icoanei” (p.26). (Spre satisfacția hușenilor, să spun că părintele Herea este fiu al Hușului, fost elev al profesoarei și scriitoarei Lina Codreanu).

Tendința de a contura o antinomie netransfigurată între *rural* și *urban*, în favoarea orașului, *creștin*, și în defavoarea satului, ca *paganus*, este veche și cu prelungire până azi, inclusiv la unii colaboratori ai revistei „Horeb”: „Destinul inițial al creștinismului este acela de religie citadină. Mântuitorul vorbește, apoi Apostolii vestesc Evanghelia în marile centre urbane” (Paul Siladi, *Pentru o spiritualitate citadină*, „Horeb”, p. 45). Adevărat. Totuși, frângerea pâinii, dimensiunea centrală a comuniunii euharistice, s-a produs în sânul „păgânilor”, la Betania, martore fiind Maria și Marta, iar ultima întâlnire a lui Iisus cu apostolii, înainte de înălțare, se petrece la Emaus, unde a fost însoțit de ucenicii Luca și Cleopa, aceștia recunoscându-l, la cină, după frângerea pâinii. Ion Barbu, al cărui *ermetism canonic* este adânc înrădăcinat în creștinismul ortodox (*Întocma – dogma*), vorbea de „straturile de păgânătate”, de care nu trebuie să ne fie teamă, iar iubirea lui Eminescu este a *ochilor păgâni și plini de suferinți*, suferința fiind desprinderea capitală de erosul antic, încât un mare teolog și filosof creștin-ortodox, G.K. Chesterton, transfigura astfel antinomia creștinism/păgânism, în sensul teologiei apofatice: „Tot secretul misticii este următorul: omul poate înțelege totul cu ajutorul a ceea ce nu înțelege”. Și prelungirea în cunoașterea creștină: „El așază sâmburele dogmei într-un întuneric central, dar de acolo se ramifică în toate direcțiile, provocând din abundență o sănătate naturală” (*Ortodoxia. O filozofie personală*, trad. din engleză, note, de Mirela Adăscăliței, Editura Humanitas, București, 2008, p. 33). Iisus s-a născut în orașul Bethlehem, dar adăpostit în ieslea oilor!

Adrian Papahagi, la care mă întorc, are intuiția întregii complexități a ecuației creștine oraș/sat, ajungând și la „creștinismul cosmic” eliadesc, în care e „și ceva păgân”: „Pe fondul globalizării și al transformărilor identitare, e firesc să căutăm în sate un ultim izvor de autenticitate și de identitate națională. Eu însumi răsfoiesc uneori cele trei volume cu imagini de etnografie română publicate de strămoșul meu, Tache Papahagi, și mă las furat de puritatea straiului popular, strălucitor de alb, și de simplitatea ancestrală a unei lumi aproape dispărute” (p. 26). Cu toate acestea, satul e condamnat la dispariție, spre binele României, crede și Teodor Baconschi, *țărănimea* trebuind, ca în Occident, să fie înlocuită cu *fermierii*, ceea ce va fi și în interesul imediat, pastoral, al Bisericii noastre Ortodoxe, „să nu se mai identifice fără rest cu lumea rurală idealizată ca paradis al societății pre-secularizate. Dacă noua generație va percepe Ortodoxia ca fundal exclusiv al segmentelor sociale slab educate, îmbătrânite și rurale, bisericile urbane vor rămâne fără prea mulți enoriași (în cel mult două decenii). De aceea am pledat în multe dintre textele mele pentru *urbanitatea credinței*” (p. 23). Mă tem însă că domnul Baconschi duce antinomia rural/urban la extremă, avansând ideea că Biserica Ortodoxă este, prin tradiție, mama conservatorismului rural, deci și al pierzaniei, proiectându-ne, fără voie poate, la antipodul sămănătorismului care arunca anatema ideologică a *pierzaniei* pe oraș. O clipă, ne amintim de *neantul valah* al lui Emil Cioran proiectat, în tinerețea lui, tot asupra

țărănimii. Numai că, maturizându-se, același Cioran îndrepta imaginea țăranului român, în cartea *Mon Pays*, apărută postum. Da, țăranul român va dispărea și va fi înlocuit cu fermierul, dar dacă țăranul român, cu demnitatea lui „aristocratică” (vezi și *Memoriile mandarinul valah* ale lui Petre Pandrea, ediție integrală, București, Editura Albatros, 2000), cu creștinismul său cosmic, mioritic, nu va supraviețui în fermier și în „orășean”, atunci marșul „progresului cu orice preț” al lui Nae Cațavencu ne va mântui sub cupola neomarxistă a „corectitudinii politice”, sub masca fie și a unui *creștinism secular, new-agic*, teoretizat deja de minți eminente ca ale lui Gianni Vattimo și John D. Caputo, propovăduitori ai unui creștinism fără Biserică. Să mai spun că fermierul din care a dispărut țăranul aristocrat, cel cu dragoste de pământ, de animale și de suflet, nu e decât un însetat individ pragmatic, alergător după profit *sans rivages*, indiferent cât de agresat cu îngrășăminte chimice și tratamente cu pesticide și ierbicide este pământul tot mai bolnav și ostil vieții.

Pe de altă parte, fără transfigurarea antinomiei oraș/sat în teologia creștină, se poate aluneca ușor în gnosticism. E de învățătură că un scriitor și cărturar de talia lui Vintilă Horia (dublat de un teolog și filosof creștin ortodox, vezi *Crucea*, București, Editura Vremea, 2017) se considera *un țăran de la Dunăre*. Așa că poziția teologică a Părintelui Jan Nicolae, de la Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia mi se pare cea mai potrivită: „Viața noastră este acest du-te-vino pascal între Ierusalim și Emaus”, concluzie venită după călătoria teologică/euharistică a Mântuitorului între Ierusalim și Emaus: „Așadar, Emaus este locul epifaniei pascale, locul plinirii euharistice a credinței, locul omeniei euharistice, locul rodirii euharistice a bobului de grâu din brazda țarinii natale, locul rădăcinilor ancestrale și al aripilor deschise spre zborul Duhului, locul tihnei șederii la cină și al picioarelor vesele zburând spre Ierusalim, locul fețelor înseninate și uimite de măreția descoperirii după tristețea de mai înainte. Viața noastră este acest du-te-vino pascal între Ierusalim și Emaus” („Horeb”, p. 36). A refuza Emausul și a reduce creștinismul la Ierusalim, iată o grea piatră de poticnire.

Din secțiunea „Varia”, remarc, în mod deosebit, studiul de înaltă teologie a Părintelui George Remete (de la aceeași Universitate din Alba Iulia) despre *Divinitatea Sfintelor Evanghelii*: „În măsura în care – ca documente contemporane și fidele – reușesc să redea măsura divină a lui Iisus din Nazaret, Evangheliile sunt ele însele divine și se constituie în probă a dumnezeirii lui Iisus Hristos” (p. 50). Și după o arguție impresionantă: „Așadar, trebuie să re-memorăm mereu că Evangheliile sunt în primul rând documente istorice, de cea mai înaltă credibilitate și autenticitate între toate manuscrisele antice păstrate. Ele sunt nu numai autenticitatea doctrinară ci și autenticitatea istorică a credinței creștine” (p. 58). Atrag atenția că literatura gnostică, înfloritoare în New Age, se străduiește să „deconstruiască” tocmai „autenticitatea doctrinară și istorică” a creștinismului. Asupra uneia dintre gravele consecințe neomarxiste ale „corectitudinii politice”, în sânul comunităților creștine românești, ne atrage atenția Radu Preda, de la Universitatea Babeș-Bolyai, în eseu *Referendumul din 2018. Un examen social-teologic*. Referendumul privind reformularea articolului din Constituție relativ la „definiția” familiei a fost, cu evidență, un eșec, într-o țară a cărei populație se declară, în covârșitoare proporție, creștină. Radu Preda observă și un aparent paradox: comunitățile protestante au fost implicate superior, ca număr, la urne, în raport cu ponderea lor, în vreme ce „ortodocșii” s-au lăsat manipulați masiv politico-ideologic. Radu Preda încearcă să descâlcească această „orbeție” a populației românești în contextualitatea ei deficitară: „În orice caz, o lecție despre cum se face un referendum, despre cum se formulează o întrebare, despre cum faci față unei (*sic!*) mass-media mai mult decât ostile, dar și despre dezangajarea propriului public” (p. 61).

Toți acești indici sunt radiografați cu luciditate, arătând politizarea excesivă care deformează adevăratele interese ale renașterii naționale în contextul ideologiei globalizării, alimentată copios de *mass-media*. Nu întâmplător se poate face o comparație între eșecul acestui referendum și cel al sărbătoririi Centenarului Marii Uniri, centenar care i-a găsit pe români mai dezbinați ca niciodată. Coincidența celor două evenimente nu poate fi o simplă întâmplare. Astfel, cauza centrală rămâne cea înțeleasă de geniul eminescian: *Ei brațul tău înarmă ca să lovești în tine,/ Și pe voi contra voastră la luptă ei vă mân'*. Vechiul adagiu: *Divide et impera!* Să nu ne mire că România, atât de înzestrată cu de toate, rămâne o vacă numai bună de muls, o colonie jalnică, fără cârmuitori în stare să se jertfească pentru țară, dar gardieni zeloși în apărarea intereselor altora, căci altfel n-ar fi capabili să prospere. Cum e posibil, se întreabă Radu Preda, ca o dimensiune esențială a trăinicieii unui popor, *familia*, să fie deformată prin propaganda că, venind la referendum, vii în sprijinul unui partid și al unui *lider politic*, el însuși incapabil să înțeleagă vicleniile „corectitudinii politice”? Grav e, consideră Radu Preda, că BOR însăși a ezitat în implicarea în sânul comuniunii euharistice, lăsând impresia unei „neutralități” spirituale în fața atacurilor neomarxiste la adresa Bisericii (p. 62). Și s-a întâmplat asta fiindcă există, încă din vremea comunismului, o neîncredere între cler și laici. Or, eșecul referendumului ar trebui să schimbe această mentalitate perdantă: „Ruptura aceasta între noi (clerici) și ei (laici) este otravă letală pentru comunitatea de credință. Toxicitatea unui asemenea raport se vede și în altă simetrie, la fel de periculoasă: în timp ce clerul se înstăpânește abuziv asupra organismului eclesial, în dispreț total față de învățătura Fondatorului și Tradiția ulterioară, laicatul se distanțează, raportându-se doar superficial la slujitorii misterului, de unde și paradoxul trist al credinței în Dumnezeu coabitând cu neîncrederea în preoții Lui. Pentru unii, Biserica este instituție, exagerat de formalizată, în vreme ce pentru ceilalți este mediu, spațiu aproape material prin care trecem, «rezolvându-ne» chestiunile cerești. O asemenea abordare falsă din două direcții în același timp slăbește pe termen lung calitatea intrinsecă a Întrupării pe care Biserica o prelungește până la a doua venire a Mântuitorului Hristos. Fenomenul nu este nou, dovadă aplecarea asupra subiectului clerici-laici a majorității sinoadelor locale și ecumenice, dar și a Sfinților Părinți sau teologilor moderni. La urma urmelor, tematica aceasta este esențială nu doar pentru sănătatea comunitară a oamenilor motivați religios, ci ea reprezintă un exercițiu de democrație înțeleasă ca armonie a rolurilor, iar nu ca permanentă și devastatoare luptă pentru înlocuirea unora de către alții. O Românie cu viața religioasă robustă înseamnă, în fapt, o țară mai bună, mai pregătită pentru a se apăra și pentru a își pune în aplicare propriul vis” (p. 64).

Ar merita, desigur, comentarii și textele semnate de Petre Guran, Mihail Neamțu, Theodor Codreanu, dar și unele din celelalte rubrici ale revistei: „Spiritualia” (Arhim. Melchisedec Ungureanu), „Biblica” (Iosif Camară), „Historica” (Costin Clit, care scrie despre *Răspunsurile învățătorilor din județul Fălciu la chestionarul Odobescu din 1871 și 1873*), „Translatio” (Radu Gârbacea), „Recensiones” (Maxim Morariu, Roma). Le amintesc pentru ilustrarea imaginii complexe pe care o propune noua revistă „Horeb”, care se dovedește, încă de la primul număr, ideatic și valoric, profund implicată în viața spirituală a țării și a Bisericii Ortodoxe Române. Nu ne rămâne decât să-i urăm ani mulți și roditori!

Theodor CODREANU

